Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

476

2 (075)
П-27

1875

20 ОП
10

(142)

ՈՒԹՕՐԵԱՅ

ՀՈԳԵՒՈՐ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

2(075)
Ու-27

2(075)
Ու-27

ՈՒԹՕՐԵԱՅ

ՀՈԳԵՒՈՐ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

Ի ՊԷՏՍ

ԿՈՒՍԱՆԱՑ ԵՒ ԲԱՐԵՊԱՇՏ ԱՆՁԱՆՑ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵՑ

ՍՏԵՓԱՆ Վ. ՄԵԼՔԻՍԵԴԵԿԵԱՆ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՐՆՈՅ

ՎԻԷՆՆԱ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ

1875.

41030 ա.

Դարձո զմեզ, Տէր, եւ դարձցուք. նորոգեա զմեզ, Տէր, իբրեւ զաւուրսն զառաջինս:

· ՈՂԲՔ, Ե. 21:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос. Библиотека
ՀՍՍՌ- АРМ.ССР
им. А. Мясникяна
Ա. ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ

24796-61

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Մարդուս անմահ հոգին Աստուծմէ ստեղծուած ըլլալով, բնականապէս ալ Աստուծոյ՝ իբր իր առաջին սկզբան եւ վերջին վախճանին՝ կը դիմէ, ինչպէս որ երկաթը՝ մագնիսին: Բայց մարմնոյ մէջ բանտարկուած, եւ անոր միջնորդութեամբ զգացած արտաքին հրապոյրներէ պարփակուելով, ըստ իմիք արգելուած է հոգւոյն իր բերմանը համաձայն շարժելու եւ գործելու ազատութիւնը, որուն համար ալ շատ անգամ իր կարողութիւններն անկարգ կրից եւ ցանկութեանց եւ զգայական հեշտութեանց գերի կ'ըլլան: Այսպիսի դժբախտութեան մը ճարը գտնելու, եւ կերպով մը զհոգին այսպիսի բռնութեան վիճակէն հանելով իր բնածին յարմանը համեմատ շարժելու եւ գործելու ազատութիւն տալու համար, հոգեւոր վարդապետներն Աստուծոյ շնորհաց աջակցութեամբ այս Ութօրեայ հոգեւոր կրթութեանց դիւրութիւնը գտան, յորում հոգին լուռ եւ մենաւոր առանձնութեան մէջ գրեթէ նիւթականութենէ վերացեալ, մարմնէն

իրր իր բանտէն ելած, եւ կիրքերէ՝ իրր զինքը կաշկանդող շղթաներէ ազատ, կարող ըլլայ առանց ակնածութեան՝ իր վիճակը մտադիր ուշադրութեամբ քննել, արատաւորը մաքրել, ծուռը շիտկել, մոլորածն ուղիղ ճանապարհի մէջ առաջնորդել. եւ այնուհետեւ իր կարողութիւնները՝ կիրքերէ եւ բնական հակումը մարմնոյն զգայարանքներէն ազատ պահելու յարմար միջոցներն որոշել. եւ ըստ այնմ՝ գործելու ասպարէզը մտնելով՝ ուղղութեամբ իր մի միայն նպատակին դիմել, որ է յաւիտենական փրկութեամբ Աստուծոյ վայելումը:

Ասոր համար մէկ նայուածքով իւրաքանչիւր ալ դիւրաւ կրնայ հասկընալ Ութօրեայ Հոգեւոր կրթութեանց վերջին աստիճանի կարեւորութիւնը, որն որ ոչ միայն կղերին հոգին է, այլ նաեւ աշխարհիկ անձանց ալ գլխաւոր եւ մէկ հատիկ ազդու միջոցը՝ հոգիներնուն փրկութիւնն ապահովցընելու: Անիկայ Եւրոպիոյ Քրիստոնեայք աղէկ ճանչցած ըլլալով, ոչ միայն Եկեղեցականաց համար յարատեւ հոգեւոր կրթարաններ ունին, տարւոյն մէջ ուզածնուն չափ առանձնանալու եւ հոգեւոր պտուղ քաղելու, այլ նաեւ աշխարհիկ արանց եւ կանանց համար ալ զատ զատ տեղեր պատրաստուած են, ուր իւրաքանչիւր ալ դիւրութեամբ կրնայ քանի մը օր քաշուիլ, եւ խղճին հաշուեգիրքը մէջտեղ բերելով՝ իր հոգւոյն վիճակին քննութեան զբաղիլ:

Դժբախտաբար Ազգերնիս այսպիսի դիւրութիւններէ զուրկ ըլլալով, ըստ որում՝ միայն Եկեղեցականաց համար Ութօրեայ կրթութեան գիրք մ'ունինք, ուզեցի որ հիմակուհիմայ գիրք մ'ալ

հաւատաւոր կուսանաց եւ բարեպաշտ անձանց համար պատրաստ ըլլայ, զորն որ Ֆուլինիանոյ Քափուչինաց մեծաւորի մը առ այս պատրաստած, եւ որոյն Լիգուորեայ գրքերէն քաղելով թարգմանեցի, որպէս զի թէ իբրեւ դասագիրք մակերպ ձեռքերնին ունենան, եւ թէ իբրեւ հոգեւոր հայելի մը գործածեն, որուն մէջ իրենց հոգւոյն վիճակը զննելով՝ թերութիւննին ճանչնան. պակասութիւննին շիտկեն, եւ հոգինին յաւիտենական ճշմարտութեանց վրայ հիմնուած առաքինութեանց եւ բարի վարուց գեղեցկութեամբը զարդարեն:

Որչափ որ գրքոյկս կուսանաց անունը վրան կը կրէ, այսու ամենայնիւ աշխարհքի մէջ գտնուած բարեպաշտ անձինք ալ կրնան գործածել. ըստ որում՝ թէպէտ կուսանաց մասնաւոր ուխտերով իրենք զիրենք Աստուծոյ նուիրած չեն, սակայն մկրտութեան սուրբ աւազանին մէջ Աստուծոյ որդեգիր ըլլալու ուխտերն ունին. թէպէտ միաբանական կենաց մասնաւոր կանոններէն ազատ են, այսու ամենայնիւ Աստուծոյ եւ Եկեղեցւոյ պատուիրանները ճշդիւ պահելու պարտաւորութեան տակ են: Վերջապէս այսպիսիներն ալ կուսանաց պէս հոգի մ'ունին փրկութեան հասցընելու, որուն համար մեծ դիւրութիւն պիտի մատակարարէ այս գրքոյկս, անանկ որ հոգեւոր կրթութեանց ո՛չ տեղւոյ, ո՛չ ժամանակի եւ ո՛չ ալ կրթութիւն տուող Քահանայի սպասել պէտք կ'ըլլայ, այլ աս գրքով առանձնանալը բաւական է՝ օգտաւէտ կերպով Հոգեւոր կրթութիւն ընելու եւ բազմացուած պտուղը քաղելու համար:

Տա՛ր Աստուած, որ պատշաճ գործածութեամբ այս գրքուկիս մէջ հաւաքուած խղճի քննութեան՝ մեղքերու եւ թերութեանց թիւը պակսէր, եւ յաւիտենական ճշմարտութեանց խորհրդածութեամբ ալ ամէն սրտեր Աստուծոյ սիրոյն սուրբ բոցովը վառելով եւ բորբոքելով, աւելի եւս Աստուծոյ հետ միանային, որն որ մի միայն բաղձանքս եւ մէկ հատիկ նպատակս ըլլալով, այս դոյզն եւ ոչինչ աշխատութիւնս ընկերաց հոգեւոր օգտին համար, սրտանց կը նուիրեմ, ի փառս միոյն Աստուծոյ եւ ի պատիւ ամէներանեալ Կուսին Մարիամու:

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

ՍՈՒՐԲ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ

ՉԵՄ գիտեր, ո՛ մաքրասուն կուսանք, թէ ինչպէս սկսիմ այս սուրբ կրթութիւնը, առ որ ձեզ կը հրաւիրէ ու կը կանչէ այն սիրելի եւ աստուածային Տէրը, որ ձեզ աշխարհքէս բաժնելն ու այս սուրբ մենաստանիս մէջ տեղաւորելը բաւական չհամարելով, ուզած է նաեւ իր սիրելի հարսանց ազնուական կնքովը զարդարել:

Չէ, աւելի աղէկ կերպով չեմ կրնար սկսիլ, եթէ ոչ՝ բոլոր սրտով աղաչելով ձեզ, որ այսպիսի մասնաւոր եւ ընտիր շնորհք մը չարաչար չգործածէք: Եւ չզարմանաք, երբ Ս. Պօղոսի առաքելոյն խօսքերը յիշած ատենս թէ “Աղաչեմք, մի՛ ընդունայն զշնորհսն Աստուծոյ ընդունել ձեզ,,[1] Աստուծոյ կողմանէ ալ ապահովցընեմ ձեզ, որ եթէ ուզէք, այս սուրբ կրթութիւնը շատ աւելի օգտակար կ'ըլլայ ձեր հոգւոյ, երբ այս օրերը ձեր խորհրդոց մի միայն նպատակ դնէք զԱստուած, զհոգին եւ զյաւիտենականութիւնը. այս օրերը ձեզի համար ալ այն փափաքելի տօներուն կը փոխուին, զորոնք աստուածաշունչ Գիրքը սուրբ կը կանչէ. “Այս են տօնք Տեառն, զորս կոչիցէք սուրբս,,[2]. այսինքն եթէ ուշադրութեամբ մտածէք յաւիտենական ճշմարտութիւնները եւ փութաջանութեամբ խղճերնիդ ձեր անձնական պարտաւորութեանց վրայ քննէք, ձեզի ալ նոյնը կը հանդիպի, ինչ որ Ս. Օգոստինոսի պատմածին համեմատ՝ հանդիպեցաւ Մելանիա կուսին, որն որ ունայնամիտ եւ փառասէր օրիորդ մ'ըլլալով, յետոյ այն աստիճան

1 Բ. Կորն. Զ. 1:

2 Ղեւտ. ԻԳ. 37:

պարկեշտ եւ խոնարհ եղաւ, որ սուրբ ըլլալու ալ արժանացաւ: Վերջապէս Ս. Գրոց բերնով խօսելով, այն ատեն կը լեցուիք Հոգւով սրբով, որ բոլորովին նոր մարդ կը դառնաք. “Եւ խաղասցէ ի վերայ քո հոգի Տեառն . . . . եւ դարձցիս յայր այլ„[1]:

Ուստի եւ առանց խօսքս աւելի երկարցնելու, առաջին մտածականին նիւթը կ'առաջարկեմ, այսինքն թէ որչափ մեծ, յատուկ եւ ընտիր է այն շնորհքը՝ զոր Աստուած ձեզի կը պարգեւէ այս սուրբ կրթութեան հրաւիրելով զձեզ: Սակայն այս ամենակարեւոր մտածականը չսկսած, բոլոր սրտով օգնութեան կանչեցէք զաստուածային Ս. Հոգին, որպէս զի հաճի ձեր վրայ ալ իջնել, ինչպէս որ վերնատան մէջ իջաւ սուրբ Առաքելոց վրայ, եւ լոյս տայ, որով ճանչնաք ձեր թերութիւնները, եւ ոյժ ու կարողութիւն պարգեւէ, որով զգաստանաք եւ ուղղուիք: Պաղատեցէք զկուսանաց Թագուհին, զանարատ կոյս Աստուածածին, որ այս օրերս մասնաւոր խնամքով զձեզ պաշտպանէ. աղաչեցէք զպաշտպան ու փառաբան սուրբերնիդ, որպէս զի առանձին օգնութեամբ նեցուկ ըլլան ձեզի:

Եւ որպէս զի այս հոգեւոր առանձնութեան սկիզբը սուրբ ըլլայ, ձայներնուդ հետ միատեղ սրտերնիդ ալ առ Աստուած վերացնելով, ըսէք հետեւեալ երգն ու պաղատանքը:

Եկ, սուրբ Հոգի եւ լից զսիրտս հաւատացելոց քոց, եւ զհուր սիրոյ քոյ բորբոքեա՛ ի նոսա:

Առաքեա՛ զՀոգի քո, եւ կազդուրեսցին. եւ նորոգեա՛ զերեսս երկրի:

Տէր Աստուած, որ զսիրտս հաւատացելոց քոց լուսով Հոգւոյն սրբոյ լուսաւորեցեր, տուր եւ մեզ նովին Հոգւով ճանաչել զուղիղն, եւ մխիթա-

1 Ա. Թագ. Ժ. 6:

րութեամբ նորա յամենայն ժամ ուրախ լինել. Տերամբ մերով Յիսուսիւ Քրիստոսիւ. ամէն:

Տէր Աստուած իմ, ես հաստատուն հաւատքով կը հաւատամ, որ հոս ներկայ կը գտնուիս դուն, եւ իմ ամէն խորհուրդներս, միտքս ու սիրտս կը տեսնես ու իմ վրաս հոգ տանելու կը զիջանիս:

Քու առջիդ խոնարհելով՝ երկրպագութիւն կը մատուցանեմ, զքեզ կը ճանչնամ ու կը խոստովանիմ իմ Թագաւորս, իմ Տէրս, իմ ստեղծողս ու իմ փրկիչս:

Գոհութիւն կը մատուցանեմ քեզի. բոլոր կեանքիս մէջ քու ինծի առատաձեռնած բարերարութեանցդ համար, մանաւանդ այս գիշեր (կամ այս օր) զիս ամէն չարիքէ անփորձ ու անվնաս պահելուդ համար:

Քեզի կ'ընծայեմ այս օրուան բոլոր խորհուրդներս, խօսքերս ու գործքերս, որոնք դուցէ վերջինը պիտ'որ ըլլան. այս ամենայն եւ մանաւանդ հիմակուան ընելու մտածական աղօթքս, քու աստուածային մեծվայելչութեանդ փառքին համար ընելու դիտաւորութիւն ունիմ, եւ կ'աղաչեմ որ ինծի հարկաւոր լոյսը, շնորհքն ու օգնութիւնը պարգեւես, որպէս զի քու ինծմէ պահանջած պտուղդ անկից կարող ըլլամ քաղել:

Սրբուհի եւ անարատ կոյս Մարիամ, Մայր ողորմութեան, իմ պահապան հրեշտակս, իմ պաշտպան ու բարեխօս սուրբերս, Աստուծմէ այս շնորհքն ինծի համար ընդունեցէք: (Այս աղօթքն ամէն մտածականէ յառաջ կրկնելու է:)

ՕՐ ԱՌԱՋԻՆ

ՄՏԱԾԱԿԱՆ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

Սուրբ կրթութեանց շնորհաց վրայ:

Ձեր ամենասիրելի Փեսային, մաքրասէրն կուսանք, միայն իր բարութեամբը զձեզ այս սուրբ կրթութեան հրաւիրելով՝ ձեզի ըրած շնորհաց մեծութիւնն ու գերազանցութիւնը ճանչնալու համար, բաւական է մտածելը, թէ ինչպիսի դիւրին միջոցներ կը մատակարարէ, որոնցմով դուք ձեզի առանձնացած՝ տեսնէք թէ ինչպիսի սրտի ուղղութեամբ եւ դիտման մաքրութեամբ կ'ընթանաք իր առջեւը, թէ որպիսի հաւատարմութեամբ եւ եռանդով կը պահպանէք ձեր կանոններն եւ ուխտերը, եւ թէ ինչպէս կը համապատասխանէք ձեր կոչման գեղեցիկ շնորհաց: Յիրաւի բաւական է մտածելը թէ ինչ ըսել է ամէն բանէ հրաժարելու դիւրութիւն ունենալ, բոլորովին իրեն համար ապրիլ, եւ ըստ հաճութեան՝ յաւիտենական ճշմարտութիւնները մտածել, որոնք մտքերը լուսաւորելու, սրտերը բորբոքելու եւ ամենահարկաւոր որոշումներ ընելու ամենէն յարմար միջոցներ են: Յիրաւի, կը կրկնեմ, ասոնք ուշադրութեամբ մտածելը՝ բաւական է, որ ոչ միայն խոստովանելու ստիպուիք, թէ այս առթիւ Աստուծոյ ձեզի պարգեւած յաջողութիւնն ու շնորհքը չափէն աւելի գերազանց է, այլ նաեւ հարկադրիք սաղմոսերգու Թագաւորին հետ հրաւիրել բոլոր արարածները հիանալու իր անբաւ բարութեան վրայ. "Եկայք եւ տեսէք զգործս Աստուծոյ, որ արար զնշանս եւ զարուեստս ի վերայ երկրի,,[1]:

1 Սղմ. խե. 9:

Այս զարմանքն աւելի ազդու կերպով սրտերնուդ մէջ շարժելու համար, պէտք էր որ ձեզի ալ հաղորդուէր Ս. Ստեփանոսի նախավկային տրուած արտօնութիւնը, որն որ աչքերը վեր վերցնելով, երկինքը բացուած տեսաւ, եւ կրցաւ զննել մէջն եղածները. "Հայեցաւ յերկինս եւ ետես զփառս Աստուծոյ, եւ զՅիսուս՝ զի կայր ընդ աջմէ Աստուծոյ,,[1]: Եթէ ձեզի ալ շնորհուած ըլլար այս ձիրքը, եւ կարող ըլլայիք տեսնել թէ ո՛րչափ սրբակրօն հոգիներ անանց երջանկութիւն մը կը վայելեն երկինքը՝ ի շնորհս այն սուրբ եւ հոգեւոր կրթութեան, որով զգաստացած՝ մէկ դի նետեցին իրենցմէ ամէն ծուլութիւն ու գաղջութիւն, եւ այնպէս ուղղեցին իրենց անձը, որ առաջին եռանդնին ձեռք բերելու յաջողեցան. ստուգիւ պիտի չկարենայիք զսպել ձեր զարմանքը, եւ հիացած չկանչել՝ թէ արդարեւ մեծ եւ գեղեցիկ շնորհք մը կը պարգեւէ մեզի Աստուած . . . ո՜հ, ո՛րչափ խնամք կը տանի մեր յաւիտենական բարութեան վրայ . . . ո՜վ, ո՛րչափ անպատմելի օգուտ եւ շահ պիտ'որ բերեն մեր հոգւոյն այս մտածականները, եթէ ըստ պատշաճի ընելու ըլլանք: . . . Այսու ամենայնիւ եթէ այսպիսի չքնաղ ձիրք մը վայելել չէք կրնար, գոնէ կրնաք համոզուիլ որ Աստուած սովորաբար սուրբ կրթութեան ատեն կը բաշխէ անձնական պակասութիւններդ ճանչնալու համար պարտուպատշաճ լոյսերը, զանոնք շտկելու եւ ուղղելու հարկաւոր օգնութիւնները, եւ իրեն հետ սերտ սրտիւ միանալու գերազանց շնորհքը:

Այս ողորմութեանց ատենը, այս փրկութեան օրերը, որչափ աւելի քաշուած եւ առանձնացած գտնուիք, այնչափ ալ աւելի Աստուծոյ ձայնն, ըստ սաղմոսերգու մարգարէին, լուսաւոր ջահի նման, այնպիսի թափանցող լոյս մը պիտ'որ

1 Գործ. Է. 55:

տալ, որով դիւրութեամբ նշմարուին եւ տեսնուին այն ամէն պակասութիւններն ու թերութիւնները, որոնք տհաճութիւն կը պատճառեն իր աստուածային աչաց, մինչեւ որ իւրաքանչիւր ոք կարենայ ըսել թէ «Ճրագ են բանք քո ոտից իմոց, եւ լոյս տան շաւղաց իմոց»[1]։ Ուստի այսպիսի անգին ժամանակէ մը դուրս պարապ է յուսալ այս պատշաճ լոյսերն, ազդեցութիւններն ու ամենահարկաւոր օգնութիւնները, ըստ որում սովորաբար Աստուած զանոնք չի տար, եթէ ոչ՝ մտաց ամփոփման եւ առանձնութեան մէջ։ Եւ իրօք եթէ Ս. Գիրքը քննելու ըլլանք, հազիւ անգամ մը կը գտնենք որ իր հրաշալի ձայնը՝ գործքի եւ զբաղմանց մէջ լսուած ըլլայ։ Եթէ Մովսէս մարգարէին խօսեցաւ, լերանց առանձնութեան մէջ էր. եթէ Եղիայի խօսեցաւ, ան ատեն միայն՝ երբ մարգարէն աշխարհքէս հեռու քարայրի մէջ քաշուած կը գտնուէր։ Առանձնացէք ուրեմն, ով պարկեշտակրօն հարուստք Ցիոնի. այս օրերս վանքերնիդ սուրբ առանձնութեան մենարան մ'ըլլայ. մանաւանդ թէ իւրաքանչիւր ուրուք սիրտն իրեն առանձին քաշուելու խորշ մ'ըլլայ։ Եթէ կ'ուզէք ընդունիլ երկնային լոյսն եւ ստանալ աստուածային օգնութիւնները, այս կամաւոր միայնութեան մէջ, այս յօժարութեամբ պատրաստուած առանձնութեան մէջ, ո՜հ, ինչպիսի՜ ազդեցութիւն կ'ընեն ձեր հոգւոյն վրայ մեր սուրբ հաւատքին սկզբունքներն ու յաւիտենական ճշմարտութիւնները, որոնք ուրիշ ատեն՝ կամ քիչ եւ կամ ոչինչ տպաւորութիւն կ'ընէին վրանիդ։ Ուրիշ կերպարանք կ'առնուն քանի մը ցանկութիւններ եւ հակումներ, որոնք մինչեւ հիմայ անմեղ եւ գուցէ արդիւնաւոր ալ համարուած էին։ . . .

Այս առանձնութեան մէջ ձեզի շնորհուած գերընական լոյսերուն միջնորդութեամբը՝ վտան-

1 Սղմ. ՃԺԸ. 105։

գաւոր եւ մահաբեր կրից հետեւութիւն պիտի գտնէք այն բաները, որոնք հիմայ առաքինութիւն չէ նէ, գոնէ անտարբեր բաներ կ'երեւնան. . . ով գիտէ թէ ներկայիս ձեր անձին վրայ ունեցած վարկումներնէդ որչափ տարբեր պիտի գտնէք դուք զձեզ։ Մէկ խօսքով ըսեմ, սուրբ կրթութեանց ատեն՝ հոգիները լուսաւորող աստուածային լուսոյն ճառագայթներովը յայտնապէս պիտի ճանչնաք այն սրտերնիդ փակուցած կամ գոնէ բանի տեղ չդրած խաբէութիւնները, որոնք կատարելութեան մէջ յառաջ երթալու համար արգելք կ'ըլլային ձեզի, եթէ այսպիսի ազդու խորհրդածութիւն մը հիմակ Աստուծոյ ձեզի պարգեւած շնորհաց մեծութեան եւ գերազանցութեան վրայ զձեզ բոլորովին չհամոզէր։ Մտքերնուդ աչքին առջեւը բերէք թէ այս սուրբ եւ հոգեւոր կրթութեան միջոցաւ որչափ վանորայք նորոգեցան եւ ուղղուեցան եւ զգաստութեամբ կատարելութեան ճամբան բռնեցին. որչափ մաքրասէր հոգիք ոչ միայն ի գաղջութենէ յեռանդ դարձան, այլ նաեւ ունայնասէր եւ դատարկ կեանքէ մը հրաժարելով՝ իրենք զիրենք բոլորովին առանձնութեան, մահացուցման եւ առաքինազարդ աստուածպաշտութեան տուին։ Անթիւ են սուրբ կրթութեամբ ուղղուած վանքեր Սպանիոյ, Գաղղիոյ, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ. անհամար են հոգեւոր կրթութեամբ զգաստացած կուսանք, որոնք ունայնասէր կեանքէ մը հրաժարելով՝ կատարելութեան մէջ հսկայաքայլ յառաջ գացին, եւ սրտերնուն մխիթարութեամբը կ'երգեն. «Խորհեցայ ի ճանապարհս իմ, եւ դարձուցի զոտս իմ ի վկայութիւնս քո»[1]։ Անանկ որ պիտի զարմանաք ու հիանալով կանչէք թէ Ո՜վ, ինչ սքանչելի զօրութիւն ունի այս սուրբ կրթութիւնը։

Խօսքս հաստատելու համար շատերուն մէջէն

1 Սղմ. ՃԺԸ. 59։

մինակ մէկ օրինակ բերեմ, որով աղէկ համոզուիք ներկայիս Աստուծոյ զձեզ այս սուրբ կրթութեան հրաւիրելով՝ ձեզի ըրած շնորհաց մեծութեան եւ գերազանցութեան վրայ, որուն զօրութեան փորձն անձամբ առաւ Քոյր Մարիամ Բռնաւենտուրա կոյսը, որն որ յայտնապէս տեսաւ թէ Աստուած ինչպիսի գթութիւն եւ ողորմութիւն կը շնորհէ սուրբ կրթութեանց ընթացքին մէջ: Այս կոյսը Հռոմայ վանքի մը մէջ այնպիսի գաղջ, պաղ եւ ողորմելի կեանք կը վարէր, որ կարծես թէ կրօնաւորութեան զգեստէն զատ՝ ուրիշ բան չունէր. անանկ որ վանք մտնելու ատեն ունեցած փութաջան վիճակին ծանօթ եղող անձանց կարեկցութիւնը կը շարժէր: Եւ այս ողորմելի վիճակին մէջ օրէ օր յառաջ կ'երթար, մինչեւ որ հոգեւոր կրթութիւն ընելու օրերն եկան հասան, եւ աստուածային ազդեցութեամբ կրթութիւն տուողն առաջին մտածականին նիւթ դրաւ այն գերազանց շնորհքը՝ որ Աստուած մէկուն կու տայ զինքը հոգեւոր կրթութեան կանչելով, եւ այն մասնաւոր խնամքն ու գթութիւնը՝ զոր կ'առատաձեռնէ այս առանձնութեան օրերը:

Զարմանալի բան. մինակ այս մտածականն ուշադրութեամբ ընելով, այն աստիճան սիրտը շարժեցաւ եւ թափանցեցաւ աստուածային շնորհքէն, որ հազիւ թէ մտածականը լմնցած, գնաց կրթութիւն տուող քահանային ոտքն ինկաւ, եւ աչքերն արցունքով լեցուն ու հեկեկալով ըսաւ. Հա՛յր, ո՛րչափ գթութեամբ կը վարուի Աստուած ինծի պէս ստահակ ու ապերախտ մարդկան հետ... մինակ այս մտածականիս մէջ կենդանի կերպով ճանչցուց ինծի իմ ողորմելի վիճակս, որուն մէջ կը գտնուէի իմ գաղջութեամբս. հիմայ հասկըցայ որ Աստուած զիս սուրբ ըլլալու կը կանչէ: Այս ըսելով քաշուեցաւ իր սենեակը. եւ այն առանձնութեան մէջ խաչելութեան առջին գետինն ինկալով, մտածեց, որոշեց եւ այս գեղեցիկ որոշումն ալ գործադրութեան համար դրեց. "Կ'առաջադրեմ, ո՛վ Աստուած իմ, վարքս շտկել, կիրքերս ու ցանկութիւններս զսպել եւ մահացընել, եւ այսուհետեւ քեզմէ զատ ուրիշ մէկն երբեք չսիրել, որ իմ հոգւոյս փեսան ես": Այսպէս ըսաւ, այսպէս ալ ըրաւ. եւ այն վայրկենէն՝ վանքին մէջ գըտնուող կուսանաց կենդանի օրինակ եղաւ ամէն առաքինութեան:

Այսպիսի օրինակ մը տեսնելէն վերջը, ո՞վ կրնայ ուրանալ թէ այս շնորհքը՝ որով Աստուած զձեզ հոգեւոր կրթութեան կը հրաւիրէ, իր անհուն ողորմութեան արդիւնքը չըլլայ, եւ այն գորովալի գթութեան ապացոյց, զոր սովորաբար իրեն ամենասիրելի հոգւոց կը շնորհէ:

Ո՜հ, ո՛րչափ ալ ցնդած եւ ցրուած ըլլայ մըտքերնիդ, ո՛րչափ ալ պաղ ու սառած ըլլայ սրտերնիդ, թէեւ մէջերնէդ մէկը տխրուած ըլլայ ողբերգու Երեմիային հետ խոստովանիլ թէ առաջին որոշմանց եւ ջերմեռանդութեան եւ ոչ փոքր նշան մը մնացած է վրան. "Զիա՛րդ շլացաւ ոսկին, այլագունեաց արծաթն սպիտակ"[1]. այսու ամենայնիւ երբ ուզելու ըլլաք, պիտի խոստովանիք թէ Աստուած ձեզմէ ալ կը պահանջէ այս վերոյիշեալ կուսին առաջադրութիւնը, մինչդեռ ձեզի ալ ամէն դիւրութիւն կու տայ, գործադրութեան նոյն միջոցները կը մատակարարէ, ինչպէս որ յարատեւութեան սուրբ շնորհքն ալ կ'առատաձեռնէ: Յայտնի բան է որ զձեզ ալ այս սուրբ կրթութեան հրաւիրելով, ամէն մէկերնուդ ալ նոյնը կ'ըսէ, ինչ որ ըսաւ Ովսէէ մարգարէին յիշած անձին, որուն դարձն իրեն այնչափ հաճելի եղած էր. "Կարդեցից զնա յանապատ, եւ խօսեցայց ի սիրտ նորա"[2]. որով պատրաստուած էք այնպէս համապատասխանելու, որ վերոյիշեալ կուսին պէս՝ դուք ալ

1 Ողբ. Դ. 1:

2 Ովսէէ, Բ. 14:

24796-կ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ГОС. БИБЛИОТЕКА
ՀՍԽՌ - АРМ. ССР
ИМ. . МЯСНИКЯНА
Ա. ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ

կարենանք ըլլալ ամենահաւատարիմ հարսն Աստուծոյ։ Ապա թէ ոչ, ո՞վ կրնայ պատմել այն ողբալի դժբախտութիւնները, զորոնք Աստուծոյ շնորհաց չհամապատասխանելով՝ պիտի կուտէք ու դիզէք ձեր վրայ։ Պէտք է աղէկ մը հասկընանք, մաքրասուն կուսանք. Աստուծոյ պարգեւները, կ'ըսէ Ս. Օգոստինոս, բարիք են՝ որ մեզի կը շնորհուին, որոնցմէ պէտք է որ օգուտ քաղենք, ըստ որում՝ զանոնք մերժելով կամ անոնց վրայ անհոգ գըտնուելով, վախնալու ենք որ չըլլայ թէ Աստուած զինքն արհամարհած տեսնելով, յիրաւի բարկանայ վրանիս եւ այն շնորհքներէն բոլորովին զմեզ զրկէ, զորոնք ուրիշ ատեն մը ընդունելու յուսով, չըլլայ թէ յանդգնութիւններս զմեզ մատնէ. անոր համար սարսափած կը կանչէր թէ "Երկերուք, մի դուցէ յոյսն զձեզ սպանանիցէ"։ Ա՜հ, ո՜րչափ վախնալու է, կը կանչէ այս Ս. Հայրը, որ չըլլայ թէ սուտ յոյս մը զձեզ յաւիտենական կորստեան մատնէ. "Երկերուք, մի դուցէ յոյսն զձեզ սպանանիցէ"։ Եւ այսպիսի արդարացի վախի մ'ալ տեղի կու տայ այն մտածմունքը, որ Աստուծոյ հիմայ ձեզի ըրած ողորմութիւնը սոսկապէս իւր անհուն բարութեան արդիւնքն է, որով զձեզ կը սիրէ եւ կը խնամէ. ինչպէս ուրեմն կրնայ տանիլ ձեր տմարդի մերժողութեան եւ համբերել այլանդակ ապերախտութեան։ Երկրորդ օրինաց մէջ կը կարդանք որ Աստուած Իսրայէլացւոց ըրած այնչափ բարերարութեանց փոխարէն՝ անոնց սոսկալի ապերախտութիւնը տեսնելով, բարկացաւ եւ բոլորովին երես դարձուց անոնցմէ. "Ետես Տէր. . . . եւ սրտմտեցաւ . . . եւ ասաց՝ Դարձուցից զերեսս իմ ի նոցանէ"[1]։ Նոյն ողբալի դժբախտութիւնը ձեզի ալ կրնայ պատահիլ, եթէ հոգ չտանիք օգուտ քաղել այսպիսի յաջող առթէ մը, զոր ձեռքերնիդ ունիք այս սուրբ օրերուս մէջ՝

1 Բ. Օրէնք. ԼԲ. 19։

հոգինիդ նորոգելու եւ նոր մարդ ըլլալու։ Ինչպիսի՜ ողբալի վիճակի մէջ պիտ'որ ձգէ զձեզ ձեր ապերախտ անհոգութիւնը, եւ ինչ պիտ'որ ըլլայ վախճաննիդ, եթէ անփոյթ գտնուիք յայսմ մասին . . . ։

Ս. Բեռնարդոս մտածելով Աստուծմէ ընդունած շնորհքներուն վրայ, որոնց ամէն մէկը կրնար այն վերջինն ըլլալ՝ յորմէ կը կախուէր իւր յաւիտենական փրկութիւնը, սովորաբար հառաչելով կ'ըսէր. "Ի՜նչ պիտ'որ ըլլամ ես, եթէ չհամապատասխանեմ. ինչ պիտ'որ ըլլայ իմ վիճակս, եթէ աս շնորհքէն օգուտ չքաղեմ. . ."։ Ուստի ամէն ջանք ի գործ կը դնէր հնազանդելու ամէն աստուածային ազդեցութեանց, եւ աւելի եւս երախտագէտ ու հաւատարիմ ըլլալու Աստուծոյ։ Այս Սուրբիս արդար կասկածներն ու աստուածային ամէն ազդեցութեանց հետեւելու պատրաստակամութիւնը ձեր սրտին ալ գրգիռ ըլլայ, որպէս զի Աստուծոյ հիմայ այս առթիւ ձեզի ըրած շնորհքէն օգուտ քաղէք։ Այո՛, մաքրասուն կուսանք, այս Սուրբին երկիւղներն ու թափած ջանն արցունքները սրտերնիդ շարժեն այս հոգեւոր կըրթութեան ատենը յօժարութեամբ մտադիր ըլլալու աստուածային ձայնին, եւ ամենայն պատրաստութեամբ հնազանդելու իր հրամաններուն։ Ուստի եւ հոգելից փափաքով կրկնած ատեննիդ թէ "Խօսէ՛, Տէր, վասն զի քու աղախիններդ պատրաստ են լսելու եւ քեզի հնազանդելու". կենդանի հաւատքով խոնարհած իր մեծվայելչութեան առջին՝ ցաւած ու զղջացած սրտով ըսէք։

ԻՂՁՔ

Ո՛վ ամենասիրելի Տէր, եթէ մինչեւ ցարդ քու մեզի ըրած անթիւ շնորհացդ ապերախտ գըտնուեցանք, հիմայ մեզի ըրած շնորհացդ չենք կըրնար դէմ դնել. չափազանց կը ստիպէ զմեզ քու

սէրդ: Բացայայտ կերպով կը յայտնես մեր աղէկութեան համար ունեցած հոգդ, մինչդեռ հրաւիրելով զմեզ առանձնութեան, քաշուած կենաց մէջ՝ փոյթեռանդութեամբ այս հոգեւոր կրթութիւնն ընելու, յայտնապէս կ'ուզես որ քուկդ ըլլանք: Քուկդ կ'ուզենք ուրեմն ըլլալ, ով Տէր, եւ մինչեւ ցմահ քուկդ պիտ'որ ըլլանք աստուածային շնորհիւդ. որպէս զի նմանապէս ալ կարենանք ի յաւիտեան քուկդ ըլլալ արքայութեան մէջ: Զօրացո՛ւր ուրեմն այս մեր առաջադրութիւնը, եւ այնպէս զօրացուր, որ մեկդի ձգելով ամէն թուլութիւն եւ գաղջութիւն, կրկին ձեռք բերենք այն առաջին փոյթեռանդութիւնը, որ հոգի կու տար մեզի քու աստուածային ծառայութեանդ մէջ: Մեր պաշտպանն ամենասուրբ եւ անարատ Կոյս, օգնէ մեզի, որ հաստատ մնանք մեր առաջադրութեան վրայ. տուր կարողութիւն, որ կարենանք քու ամենասիրելի Որդւոյդ արժանի հարս ըլլալ. ամէն:

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

Թէ ի՛նչպէս պէտք է օգուտ քաղել Հոգեւոր կրթութենէն:

Ըստ Հոգեւոր Հարց, Հոգեւոր կրթութիւնը չորս մաս կը պարունակէ. Մտածական, Քննութիւն, Մեղքէ զզուիլ եւ Զգաստանալ: Առաջին երկու մասերուն վերաբերածը, թէ առաւօտուն եւ թէ կէսօրէն վերջը կը փութամ ձեզի դիւրացընել. իսկ միւս երկու մասն ալ յայտնի է որ դուք ձեզմէ ճարելու էք, թէ մեղքերնէդ զարշելու եւ թէ թերութիւննիդ ուղղելու ամէն միջոց ձեռք առնելով, մանաւանդ ամէն աւուր համար որոշուած ընթերցման ուշադրութեամբ միտ դնելով: Եւ ըստ որում առաւօտեան մտածականէն վերջը ստիպուած եմ ձեր ինչ ինչ պարտաւորութեանց վրայ համառօտ քննութիւն մը ընել, անմիջապէս կը սկսիմ:

Աստուած ձեզի քանի մը անգամ այս սուրբ կրթութիւնն ընելու միջոց եւ առիթ շնորհած ըլլալով, պէտք է զձեզ հրաւիրեմ ուրիշ անգամ ըրած կրթութիւններնուդ կերպին վրայ քննութիւն մ'ընելու. այսինքն թէ զանոնք ըրած ատեննիդ՝ ինչ փոյթ ցուցուցիք, ինչ ջանք ունեցաք անոնցմէ օգուտ քաղելու, եւ վերջապէս ինչ հոգ տարիք ըրած առաջադրութիւննիդ ի գործ դնելու եւ անոնց մէջ յարատեւելու: Սակայն վախնալով որ այսպիսի մանրամասն քննութիւն մը չըլլայ թէ ամօթոյ եւ յանդիմանութեան առիթ տայ մէջերնէդ ոմանց՝ իրենց պարտքը կատարած չըլլալուն պատճառաւ, անոր համար իւրաքանչիւր ուրուք ազատութեանը կը թողում ուշադրութեամբ եւ առաջի Աստուծոյ քննութիւն ընել այն նիւթին վրայ, որն որ մահուան կէտին կրնայ իւր հոգին մեծ տագնապի մէջ ձգել: Ինծի միայն կը վերապահեմ քննութեան կերպին վրայ քանի մը խօսք խօսիլ. որով կարող ըլլաք թէ օգուտ քաղել եւ թէ միանգամայն Աստուծոյ ձեզի ըրած մասնաւոր շնորհաց համաձայն ալ վարուիլ: Մանաւանդ որ ընկերներէս շատ դիւրաւ կրնաք գուշակել թէ արդեօք ուրիշ կրթութեանց ատեն պարտքերնիդ ճշդիւ կատարեցիք, թէ ոչ: Խնդրեմ ուշադրութիւննիդ չպակսեցընէք:

Հոգեւոր կրթութենէն օգուտ քաղելու համար՝ առաջին զբաղմունքնիդ պէտք է ըլլայ սրտերնիդ Աստուծոյ նուիրել, եւ այս եւս՝ երկրաւոր ցանկութիւններէ բոլորովին դատարկ ու ազատ. որպէս զի ինք ուզածին պէս ուղղէ, տրամադրէ եւ իր սուրբ Հոգւովը լեցընէ: Անիկայ եապէս հարկաւոր է. վասն զի եթէ սրտերնիդ երկրաւոր ցանկութեամբ լեցուն՝ սուրբ կրթութիւնը սկսելու ըլլաք, ի՞նչ տեղ կը մնայ Հոգւոյն սրբոյ բնա-

կութեան համար: Երբ որ անօթ մը լեցուած է, անհնար է որ ուրիշ նիւթ մը կարենայ անոր մէջ իրեն տեղի գտնել: Չզարմանաք ուրեմն՝ երբ ես ալ ամէն մէկերնուդ կրկնեմ այն խօսքը, զոր սովորաբար կ'ըսէր Ս. Բեռնարդոս անոնց՝ որոնք իրենք զիրենք Աստուծոյ նուիրելու փափաք կը ցուցնէին. "Տուր Տեառն սիրտ դատարկ. զի Հոգին սուրբ կարող լեցի լնուլ զնա,,: Ասոր համար Ս. Իգնատիոս Լոյոլա զժողովուրդը Հոգեւոր կրթութիւն ընելու յորդորած ատենը, յայտնի կ'ըսէր որ եթէ կ'ուզէն օգուտ քաղել Հոգեւոր կրթութենէն, պէտք է որ բոլորովին մերկանան երկրաւոր ցանկութիւններէ. որովհետեւ որչափ որ սրտերնին անցաւոր բաներէ պարապ ըլլայ, այնչափ աւելի կը լեցուի հոգեւորով. որչափ մերկացած ըլլայ աշխարհային բարիքներէ, այնչափ ալ աւելի կ'առատանայ երկնային մխիթարութեամբ. որչափ հեռու ըլլայ եւ օտար աշխարհքէս, այնչափ ալ աւելի մօտ կ'ըլլայ Աստուծոյ եւ ընտանի Հոգւոյն սրբոյ: Այս այսպէս ըլլալով, քննեցէք հիմայ, մաքրասուն կուսանք, թէ արդեօք ամէն կրթութեան մէջ այս նախապատրաստութիւնն ունեցա՞ք . . . : Ուստի հեռացնելով ձեզմէ այն ամէն հոգն ու մտածմունքը՝ որ Աստուծոյ, հոգիներնուդ եւ յաւիտենականութեան չի վերաբերիր, մերժեցէք այն ամէն մտքի ցնդումները՝ որ կրնան գալ գործքերու, աշխատութեան եւ ուրիշ ասոնց նման նիւթերու վրայ, եւ ձեր երկնաւոր փեսային նուիրեցէք սրտերնիդ, ըսելով անդադար թէ Քու սուրբ կամքդ կատարուի ի մեզ, ով Տէր. ճանչցուր մեզի քու հաճոյքդ եւ մի խնայեր անոնց գործադրութեան շնորհքդ:

Հոգեւոր կրթութիւնները ձեզի օգտակար ընելու համար՝ երկրորդ գործքերնիդ պէտք է ըլլալ, հաստատ կամքով եւ սրտով ինք զինքնիդ ճիշդ կանոնապահութեան տալ: Առանց այս յօժարամիտ որոշման՝ վտանգի մէջ կը գտնուիք հո-

գեւոր գաղջութեամբ կրթութիւնը սկսելու եւ պաղութեամբ լմնցընելու. այսինքն՝ կրթութիւնը նիւթապէս եւ անօգուտ տեղ ընելու: Կը խնդրեմ Աստուծմէ որ մէջերնիդ չգտնուի այնպիսի մէկը, որ առանց պատրաստուած ջերմեռանդութեան սկսած ըլլալով սուրբ կրթութիւնը, լմնցած ատենն ալ աւելի եղկելի վիճակի մէջ գտնուի . . . որուն համար պէտք է որ եռանդուն առաջադրութեամբ սկսելու հոգ տանիք: Թող կրկնէ իւրաքանչիւր ոք ինչ որ այսպիսի առիթներու մէջ սովոր էր ըսել Փուլինիացի երանուհի Անճիլան. "Այս այն օրերն են, ով Տէր, որոնց մէջ քու աստուածային օգնութեամբդ կ'ուզեմ սուրբ ըլլալ,,:

Գիտեմ որ սատանան պիտի թելադրէ ձեզի թէ անհնար է որ կարենաք սուրբ ըլլալ, անկարելի է որ երեւելի փոփոխութիւն մը տեսնուի ձեր վրայ. եւ ձեր բնութեան տկարութիւնն ու առաջադրութիւններնուդ անհաստատ ու խախուտ ըլլալը նկարագրելով՝ պիտի ջանայ որ եւ ոչ բարի առաջադրութիւն մը ընելու քաջութիւնն ունենաք: Սակայն երբ մտքերնիդ բերէք որ ինք ստութեան հայրն է եւ ձեր հոգիներուն ոխերիմ թշնամին, հարկաւ մտիկ պիտի չընէք սատանայական խաբէութիւնները, մանաւանդ թէ իսկ եւ իսկ զինքը հալածէք. մտածելով նախ՝ որ Աստուծով ամէնայն ինչ կրնաք, եւ երկրորդ՝ թէ այնչափ բարեպաշտ անձինք՝ որ Հոգեւոր կրթութեան միջոցաւ սուրբ եղան, ձերինէն տարբեր բնութիւն չունէին եւ ձեզմէ նուազ ենթակայ չէին փորձութեանց:

Ապա ուրեմն բոլոր վստահութիւննիդ աստուածային օգնութեան վրայ դնելով, ըսէք քաջութեամբ. Այս օրերուս մէջ կ'ուզենք սուրբ ըլլալ. այս օրերս այնպիսի ընթացք մը բռնենք, որ կարենանք Յիսուսի ճշմարիտ հարս ըլլալ . . . : Եւ այնպէս դիւրութեամբ պիտ'որ յաջողիք, որ ուրիշ

կրթութեանց մէջ այնպիսի ազնիւ առաջադրութիւն չընելնուդ համար պիտի սկսիք դառնապէս լալ:

Երրորդ գործքերնիդ պէտ'որ ըլլայ ձեզի առաջարկուած ճշմարտութեանց վրայ ուշադրութեամբ մտածել, եւ ձեզի մեկնուած պարտաւորութեանց վրայ մտադիր քննութիւն ընել: Յայսմ մասին ալ յաջողելու եւ պարտուպատշաճ օգուտը քաղելու համար, չէ թէ միայն հոս մտածականի կամ քննութեան նիւթ տրուած առեն պէտք է որ ուշադրութեամբ մտիկ ընէք, այլ սենեակնիդ կամ սրահնիդ առանձնացած առեննիդ ալ՝ պէտք է որ ըրած մտածականնիդ եւ քննութիւննիդ կրկին անգամ մտքերնուդ առջին բերէք, որով միայն կարող կ'ըլլաք յարմար առաջադրութիւններն որոշել եւ բաղձացուած պտուղը քաղել: Ապա թէ ոչ՝ եկեղեցիէն ելլելէն վերջը մտքերնիդ օտար նիւթերու վրայ զբաղեցընելու որ ըլլաք, ողորմելի Երուսաղէմին դժբախտութեանը կը հանդիպիք, որ իրեն առաջարկուած նիւթերուն վրայ պատշաճ խորհրդածութիւնը չընելուն համար՝ օր ըստ օրէ աւելի կը չարանար, մինչեւ այն աստիճան՝ որ ինք իր վրայ լալու ստիպուեցաւ թէ "Վասն իմ ապականեցաւ ապականութեամբ ամենայն երկիր . . . զի ոչ գոյ մարդ՝ որ դնէ ի սրտի[1]„:

Գուցէ մէջերնէդ մէկն ըսէ որ մտածականը կամ քննութիւնը լմնցածին պէս՝ իւրաքանչիւր ոք իւր պաշտօնին երթալով, անկարելի է որ կարենանք սենեակներնուս մէջ առանձնանալ եւ մտածականնիս կամ քննութիւննիս կատարելագործել: Սակայն այդպէս չէ. վասն զի բայց ի արտաքոյ կարգի դէպքէ մը, որով պարտաւորի մէկն իւր պաշտօնին երթալ, սովորաբար Հոգեւոր կրթութեան առեն օրուան ժամերն այնպէս բաժնուած պիտ'որ ըլլան, որ ուրիշ զբաղմունք մէկդի

1 Երեմ. ԺԲ. 11:

ձգուած ըլլալով, ամէն մտածականէ եւ քննութենէ վերջը՛ դէթ կէս ժամ միջոց տրուի, որպէս զի իւրաքանչիւր ոք առաջի Աստուծոյ իւր սրտին խորշերուն մէջ քաշուելով, առաջարկուած նիւթը կրկին մտքին մէջ որոճայ, մտածէ, որոշէ եւ պէտք եղած պտուղը քաղելու հոգ տանի: Շատ կարեւոր է, մաքրասուն կուսանք, այս կարգը բռնել, եւ առանց մեծ հարկաւորութեան ալ պատշաճ չէ զայն փոխել, մինչդեռ որչափ կարեւոր ըլլան հասարակութեան ծառայութիւնները, շատ աւելի հարկաւոր է որ իւրաքանչիւր ոք աւիթ եւ ժամանակ ունենայ իւր թերութիւնները լալու, իւր առաջադրութիւնները հաստատելու եւ զանոնք, եթէ պատշաճ կը դատի, թղթի մը վրայ նշանակելու. որպէս զի միշտ աչքին առջեւն ունենալով, չմոռնայ եւ գործադրութիւնը զանց չընէ:

Վերջապէս չորրորդ պարտքերնիդ է, աստուածային շնորհաց աւելի գործունեայ կերպով համապատասխանելու համար, այս օրերս կարելի եղածին չափ քաշուած ու առանձնացած կենալ: Այսչափ կրօնաւորաց գաղջ ու ողորմելի կեանքին գլխաւոր պատճառն ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ՝ ցրուեալ ու տարտամ մտօք անցուցած վարքերնին, առանց հաստատապէս խորհրդածելու այն սուրբ սկզբունքը, առանց խոհականութեամբ անդրադառնալու այն պարտաւորութեանց վրայ, որոնք իրենց մտաց եւ սրտին մի միայն առարկան ըլլալու էին: Ես չեմ ուզեր կարծել որ մէջերնիդ այնպիսի մէկը գտնուի, որ հոգիէն աւելի մարմինը մտածէ, այն աստիճանի՝ որ կարենայ ըսուիլ իրեն համար թէ Զամենայն ինչ ետ մարմնոյն, հոգւոյն եւ ոչ ինչ: Ապա ուրեմն պէտք է որ հեռացընէք ձեզմէ ամէն սնոտի մտածմունք՝ միշտ, բայց մանաւորապէս այս օրերս, աչալուրջ, քաշուած եւ առանձին կեանք մը անցընելով: Սալէզեան Ս. Փրանկիսկոսի գոված երկու տեսակ՝ տեղական եւ մտաւորական

առանձնութիւններէն, աւելի առաջինն ի գործ կը դնէք, դռնէն եւ խօսարանէն հեռու գտնուելու հոգ տանելով. բայց չեմ գիտեր թէ երկրորդն ալ ի գործ դնելու կը փութա՛ք, թէ ոչ:

Ինչպէս ալ ըլլայ, ասիկայ ստոյգ է՝ որ եթէ մտաւորական առանձնութիւնը ձեզի համար միշտ կարեւոր է, մասնաւորապէս ամենահարկաւոր է Հոգեւոր կրթութեան ատեն՝ ձեր հոգւոյն կարողութիւններն այնպէս ժողված պահելով եւ մարմնոյն զգայարանքներն այնպէս զսպելով, որ արտաքուստ ալ յայտնի ցոյց տաք թէ յաւիտենականութեան մտածմունքն այնպէս գրաւած է ձեր միտքը, որ չգիտնաք թէ աշխարհքիս վրա՛յ էք, թէ ոչ:

Չըլլայ թէ ըսէք, որ ամենատխուր բան մ'ըլլայ այս տեսակ կեանքը եւ յարատեւելու համար ամենադժուարին. ըստ որում հոգւոյն օգտին վրայ սրտի մտօք եւ հաստատութեամբ մտածելը, ինչպէս որ յայտնի է եւ դուք ինքնին շատ առիթներու մէջ փորձած կ'ըլլաք, մանաւանդ աւելի խաղաղութիւն, մխիթարութիւն եւ ուրախութիւն կը պատճառէ: "Խաղաղութիւն բազում է այնոցիկ, որ սիրեն զօրէնս քո" [1]: Անոր համար կ'ըսէր սուրբ անձ մը թէ ամենայն հաւատարմութեամբ զԱստուած սիրելէն եւ անոր ծառայելէն աւելի՛ ինչ քաղցր եւ ախորժելի բան կրնայ ըլլալ: . . . Եւ եթէ երբեմն այնպէս երեւայ որ ձանձրութիւն ու նեղութիւն պատճառէ, կ'ըսէ Ս. Գրիգոր Մեծ, ապա յայտնի ապացոյց մըն է՝ որ Աստուած մեր սէրը կ'ուզէ փորձել:

Այսու ամենայնիւ երբ այսպիսի առիթներու մէջ մենք մխիթարութիւն չենք փնտռեր, այլ միայն կ'աշխատինք իրեն հաճելի ըլլալ, ասով կը հաստատուի թէ ինքն ալ որչափ պատրաստ է ցնծութեամբ եւ ուրախութեամբ լեցնել այն հո-

1 Սղմ. ՃԺԸ. 165:

գիները, որ քաշուած՝ միակերպ կը մտածեն թէ ինչպէս կրնան իրեն սեպհականուիլ թէ՛ այս աշխարհքիս մէջ եւ թէ՛ ի հանդերձեալն: Ուրեմն մերժեցէք ձեզմէ ամէն մտքի մոլորութիւն եւ սրտի ցնդում, կարելի եղածին չափ ամփոփ մնալով, որն որ էապէս հարկաւոր է, եթէ իրօք կ'ուզէք դուք զձեզ ուղղել այս սուրբ կրթութեան մէջ:

Ահաւասիկ, մաքրասուն կուսանք, Աստուծոյ հիմայ ձեզի ըրած շնորհաց համապատասխանելու ստոյգ կերպն ու եղանակը: Նուիրեցէք իրեն սըրտերնիդ մերկ ու թափուր ամէն երկրաւոր ցանկութիւններէ. սուրբ ըլլալու հոգւով սկսեցէք այս առանձնութիւնը. հոգ տարէք ձեզի առաջարկուած մտածականներէն եւ քննութիւններէն հաստատուն պտուղ մը քաղելու. վերջապէս քաշուած եւ առանձին կեանք մը անցընելով՝ ստէպ ստէպ առ Աստուած դիմեցէք այն հառաչական եւ սլաքական աղօթքներով, զորոնք օր ըստ օրէ ձեզի պիտի առաջարկեմ. եւ ապահով եղէք որ ի յաւիտեան պիտ'որ օրհնէք այս սրբութեան ու փրկութեան օրերը:

Գոհանամք զքէն, ո՛վ ամենակարող Աստուած, վասն ամենայն բարեաց, զոր պարգեւեցեր մեզ. որ կենդանի ես եւ թագաւորես յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:
(Ամէն քննութենէ վերջը՝ այս աղօթքն ըսելու է:)

Հառաչական աղօթք.

Թո՛ղ կատարուի իմ վրաս, ո՛վ Տէր, այսօր եւ միշտ, քու ամենասուրբ կամքդ: — Ո՛չ իմ, Տէր, այլ քուդ կամք լիցին:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

Առանձնութեան եւ դատարկութեան փախչելու վրայ:

ԶԱստուած սիրող անձինք՝ առանձնութիւնն ալ կը սիրեն, ըստ որում առանձնութեան մէջ Աստուած աւելի ընտանեբար կը հաղորդէ ինք զինքը, աշխարհային ցանկութիւններէ եւ մարմնաւոր զբաղմունքներէ աւելի ազատ գտնելով զանոնք. որուն համար հառաչելով կ'ըսէր Ս. Հերոնիմոս թէ Ո՜վ երջանիկ առանձնութիւն, յորում Աստուած իւր սիրելի ծառայից հետ աւելի ընտանեբար կը խօսի եւ աւելի սիրով ու վստահութեամբ կը կենակցի: Աստուած չի խօսիր երբեք ոչ դռներուն քով եւ ոչ ալ խօսարաններու մէջ, ուր կուսանք սովոր են զբօսանքի եւ գրեթէ անօգուտ խօսակցութեանց զբաղելու: Չէ, չէ. այլ միայն առանձնութեան մէջ, ուր այնպիսի աղուոր խօսքերով կը խօսի, որ սրտերնին կը վառեն ու կը բորբոքեն իւր աստուածային սիրովը: Կը պատմէ Ս. Եւգերիոս թէ ուզելով մարդուն մէկը սուրբ ըլլալ, գնաց առաքինի անձի մը հարցուց թէ ի՞նչ պէտք է ընեմ, որ զԱստուած գտնեմ: Ան ալ առաւ զինքն ու անապատ տեղ մը տանելով՝ ըսաւ. Ահաւասիկ ուր կրնաս զԱստուած գտնել. հասկցընել ուզելով որ Աստուած հեռու է աշխարհքի զբաղմունքներէ, եւ միայն առանձնութեան մէջ կը գտնուի:

Առանձնութեան մէջ դիւրութեամբ կը պահուի առաքինութիւնը. մինչդեռ ընդ հակառակն ալ շուտով կը կորսուի աշխարհքի կենակցութեան մէջ, ուր շատ քիչերն ըստ պատշաճի կը ճանչնան զԱստուած, եւ ուր հետեւաբար գրեթէ բանի տեղ դրուած չէ ոչ իւր սէրն եւ ոչ ալ իւր սիրելի ծառայից տուած շնորհքները: Կ'ըսէր Ս. Բեռնարդոս թէ ինք աստուածային բաները շատ աւելի սորված էր առանձնութեան մէջ թեղօշի եւ կաղնիի ծառերուն տակ, քան թէ գրքերէ ու վարդապետներէ: Այս պատճառիս համար ալ սուրբերն աշխարհքիս զբաղմունքներէն հեռու առանձնութեանց մէջ ապրելու համար, այնչափ կը սիրէին քարայրները, լեռներն ու անտառները: Առանձնութիւնն ուրախութեան անսպառ աղբիւր մըն է՝ զանիկայ յօժարութեամբ փնտռողներուն համար, որ սպիտակափայլ շուշանի նման՝ ծաղկեցընելով կենաց անմեղութիւնը, կը պտղաբերէ ամէն տեսակ առաքինութիւններ: Այս առանձնութիւնը սիրող երջանիկ հոգիները վերջապէս պիտի կարենան տեսնել Աստուծոյ անսահման փառքն ու իւր անճառելի գեղեցկութիւնը: Եւ իրօք մեր հոգին Աստուծոյ հետ միշտ կապուած պահելու համար պէտք է որ միշտ մտքերնուս առջեւը ներկայ ունենանք Աստուծոյ եւ այն անհուն բարիքներուն գաղափարը, զորոնք Աստուած զինքը սիրողներուն համար պահած է: Բայց ընդ հակառակն երբ մենք աշխարհքիս հետ կը կենակցինք, աշխարհք մեզի երկրաւոր բարիքները կը ներկայացընէ, որոնք կ'եղծանեն հոգեւոր գաղափարները, եւ աստուածպաշտութեան զգածմունքէ կը զրկեն զմեզ: Ուսկից յառաջ կու գայ որ կոյս մը, որ առանձնութենէ զզուելով՝ աշխարհականաց հետ խօսակցիլ կը սիրէ, անոնց այցելութենէն կ'ախորժի, լրագիրներ կամ անօգուտ գրքեր կարդալու եւ աշխարհքի բաներու վրայ խօսելու կը հաճի, անկարելի է որ կարենայ աղէկ կրօնաւոր ըլլալ: Ամէն անգամ որ առանց մեծ հարկի՝ աշխարհականաց հետ տեսութիւն կ'ընէ, հոգեւոր վնասէ ազատ չի կրնար մնալ:

Ուստի եւ ասկից աւելի ողորմելի բան չկայ՝ որ կոյս մը չկրնալով աշխարհք դառնալ, այնպէս վարուի՝ որ աշխարհք իրեն գայ, եւ օրուան մեծ մասն ընդունայն բաներու վրայ խօսելով անցընէ,

կամ իր ընկերաց հետ խօսելով խնդալով աշխարհքի մէջ պատահածներուն վրայ լուր տայ, տեղեկութիւն առնու։ Ուրեմն Յիսուսի Քրիստոսի հարս մը, որ իր Աստուծոյն հետ կենակցելէն զատ հաճութիւն պէտք չէ որ ունենայ, կրնա՞յ արդեօք ցնորած մտքով աշխարհականաց հետ վարուելու մխիթարութիւնն ունենալ. կրնա՞յ արդեօք թողուլ՝ որ իր սիրտն աշխարհքիս ապականած խօսքերովն ու սկզբունքներովը պղծուի։ Ա՞յսպէս ուրեմն պիտի վատնէ այն անգին ժամանակը, զոր Աստուած իրեն կու տայ միայն սուրբ ըլլալու համար։ Ո՛վ Աստուած իմ, կարելի բա՞ն է արդեօք՝ որ եղկելին անտարբերութեամբ կարենայ կորսնցընել այն ժամանակը, որուն վայրկեաններն անգամ սուրբերն իրենց արեամբը կը գնէին։ Աւա՜ղ, օր մը մահուան դուռն որ հասնի, քանի՜ պիտ'որ ուզէ գնել այն իր հիմակուան կորսնցուցած օրերուն, մանաւանդ թէ ժամերուն մնակ մէկը։ Կուսին մէկն իր կենաց վերջին շունչը հասած՝ կ'ըսէր. Ո՜հ, քիչ մը աւելի ժամանակ ունենայի, բոլորն ալ Աստուծոյ համար կը գործածէի։ Բայց խեղճն ատեն կ'ուզէր ունենալ այս ժամանակը, երբ ասիկայ իրեն համար լմնցած էր։

Դարձեալ ձեզի կ'ըսեմ, մաքրասէր կուսանք, Աստուած իր բարութեամբը զձեզ աշխարհքիս վտանգներէն ազատելէն եւ աշխարհք ուրանալու քաջութիւնը տալէն վերջը, ինչո՞ւ համար կ'ուզէք հիմայ նոյն վտանգներուն մէջ ձգել զձեզ, աշխարհքի հետ հաղորդակցիլ բաղձալով։ Կ'ըսէր Տերտուղիանոս թէ երբ անգամ մը ազատեցանք աշխարհքիս ալիքներէն, (որոնց մէջ շատերը կը կորսուին,) ետ կենանք կրկին անգամ զմեզ անոնց մէջ ձգելէն՝ մեր յաւիտենական կորստեան մեծ վտանգովը։ Կոյս մը՝ որ կ'ուզէ սուրբ ըլլալ, ամէն կերպիւ պէտք է հոգ տանի՝ որ ո՛չ ինք զաշխարհ ճանչնայ եւ ո՛չ ինք աշխարհքէն ճանչցուի. ո՛չ աշխարհականները տեսնէ առանց հարկաւորութեան, եւ ո՛չ ալ նմանապէս անոնցմէ տեսնուի։

Երանուհի Գլարա կոյսն իր հարազատ եղբօրը հետ ալ երեսը ծածկուած կը խօսէր. զոր անգամ մը աբբասուհին տեսնելով, ըսաւ թէ քու հարազատ եղբայրդ ըլլալով, կրնաս քօղդ վերցընել։ Մայր իմ, պատասխան տուաւ Կոյսը, որովհետեւ միայն լեզուս պէտք է որ խօսի, հրաման տուէք որ ծածկուած մնամ։ Յիշատակաց արժանի է նաեւ Փառնեզեան երանուհի Փրանկիսկա կուսին խօսքը. Քոյրերս, կ'ըսէր, մենք այս պարիսպներուն մէջ գոցուած ենք, չէ թէ տեսնելու եւ տեսնուելու համար. այլ արարածներէն զմեզ պահելու համար։ Որչափ աւելի անոնցմէ քաշուինք, այնչափ ալ աւելի կը յայտնուի մեզի Յիսուս Քրիստոս։

Աշխարհականներն առանձնութենէ կը փախչին, եւ իրաւամբ. ըստ որում առանձնութեան մէջ խղճերնին աւելի կը խայթէ զիրենք, եւ ասոր համար ալ աշխարհքիս կենակցութիւնն ու զբաղմունքը կը փնտռեն, որպէս զի անոնց աղմկէն՝ խղճի տագնապները չզգան։ Ուրեմն առանձնութենէ խոյս տուող կոյսն յայտնի կը ցուցընէ որ իր հոգին անկարգ վիճակի մէջ է, որուն համար աշխարհքիս չփոթութիւնները կը փնտռէ՝ իր անկարգութեանց դէմ խղճին խայթը չզգալու համար։ Իսկ ընդ հակառակն այն կուսանք, որոնց խիղճը հանգիստ է, չեն կրնար չսիրել առանձնութիւնը. եւ երբ առանձնութենէ դուրս կը գտնուին, ջրէ ելած ձկան կը նմանին. կարծես թէ հանգիստ չունին եւ բռնութեան մէջ են։

Իրաւ է՝ որ մարդ բնականապէս ընկերութիւնը կը սիրէ. բայց Աստուծոյ ընկերութենէն ինչ աւելի գեղեցիկ եւ փափաքելի ընկերութիւն կրնայ ըլլալ։ Չէ, չէ. միայն մեր արարչին հետ կենակցելու համար արարածներէն փախչիլը, ո՛չ դառնութիւն

եւ ոչ ալ ձանձրութիւն կրնայ պատճառել, ինչպէս որ կ'ապահովցընէ Իմաստունը. «Ոչ ունի դառնութիւն տեսակցութիւն նորա, եւ ոչ ցաւս հաղորդութիւն կենաց նորա. այլ ուրախութիւն եւ խնդութիւն»[1]: Որուն ճաշակին աղէկ առած ըլլալով երանելին Քարափա Յիսուսի ընկերութեան մեծաւորը, կ'ըսէր որ Աշխարհքիս մէջ ամենեւին փափաքելու բան չունի. բայց եթէ ունենայ, ուրիշ բան պիտի չըլլայ, եթէ ոչ փոքր քարայր մը, պատառ մը հաց եւ հոգեւոր գիրք մը, հոն տեղ միշտ առանձնութեան մէջ մնալու համար:

Բոլորովին սուտ է՝ որ առանձին կեանքը սեւամաղձութեան ու տխրութեան տանի. մանաւանդ թէ ճաշակ եւ սկիզբ մըն է երանելեաց այն կեանքին, յորում միայն զԱստուած սիրելու եւ փառաբանելու զբաղման անճառելի երջանկութիւնը կը վայելեն: Այսպէս կ'ըսէր Ս. Յերոնիմոս՝ որ իր փափաքած առանձնութիւնը վայելելու համար Հռոմէն փախչելով՝ գնաց Բեթղեհեմի քարայրին մէջ գոցուեցաւ, ուր այս հռչակաւոր խօսքը գրեց թէ «Առանձնութիւնն ինձ արքայութիւն է»: Սուրբերն առանձնութեան մէջ մինակ չեն. ինչպէս որ կ'ըսէր Ս. Բեռնարդոս, թէ ամենեւին մինակ չեմ առանձնութեանս մէջ. վասն զի ընկերակից է ինծի Աստուած, որն որ զիս աւելի գոհ կ'ընէ, քան թէ բոլոր արարածոց կենակցութիւնը: Տխուր կ'երեւան սոյնպիսիք. բայց այնպէս չեն. աշխարհք զանոնք երկրաւոր զուարճութիւններէ հեռու տեսնելով, անմխիթար ու եղկելի կը դատէ. սակայն անանկ չէ. այլ անսահման եւ յարատեւ խաղաղութիւն մը կը վայելեն, ըստ վկայութեան Առաքելոյն թէ «Իբրեւ տրտմեալք, եւ հանապազ ուրախ եմք»[2]: Ասիկայ արդէն Եսայի մարգարէն ալ բացայայտ ծանուցած էր. «Եւ արդ մխիթարեցից զքեզ Սիոն, եւ մխիթարեցից զա-

1 Իմաստ. Ը. 16:
2 Բ. Կորնթ. Զ. 10:

մենայն աւերակս նորա, եւ արարից զամենայն աւերակս նորա իբրեւ զդրախտ . . . ուրախութիւն եւ ցնծութիւն գտցեն ի նմա, խոստովանութիւն եւ ձայն օրհնութեան»[1]: Շատ աղէկ գիտէ մխիթարել Աստուած առանձնացած անձինքն եւ երկրաւոր զուարճութեանց տեղ՝ հազարապատիկ հատուցում ընել: Անոնց առանձնութիւնը՝ զբօսանաց դրախտ մը կը դարձընէ. հոն կը գտնուին ցնծութիւն եւ ուրախութիւն, հոն կը լսուին աստուածային բարութեան շնորհակալու փառաբանութեանց ձայները:

Այս երջանիկ առանձնութիւնը գտնելու համար՝ հարկաւոր չէ, մաքրասէր կուսանք, որ իւրաքանչիւր ոք քարայրի մը մէջ քաշուի եւ կամ անապատները փախչի. վանքին մէջ ալ ուզած ատեննիդ կրնաք փափաքած առանձնութիւննիդ գտնել. խոյս տուէք սնոտի զբօսանքներէ եւ ընդունայն խօսակցութիւններէ. սիրեցէք մատուռն ու խրճիթնիդ, հոն գոցուելով՝ մինչեւ որ հնազանդութիւնը կամ եղբայրսիրութիւնն ուրիշ տեղ զձեզ կանչէ. եւ այսպէս կրնաք գտնել ձեր վիճակին յարմար եւ Աստուծոյ ձեզմէ պահանջած առանձնութիւնը: Այսպէս գտաւ Դաւիթ մարգարէն իր թագաւորութեան ծանրատաղտուկ զբաղմանց մէջ. «Թռչէի վերանայի, հեռացեալ դադարէի յանապատի»[2]: Այսպէս Ս. Փիլիպպոս Ներեան փափաքելով անապատները քաշուիլ, Աստուած հրամայեց որ Հռոմ քաղաքէն դուրս չելլէ. եւ հոն այնպէս կեանք մը կը վարէր, իբրեւ թէ անապատի մէջ ըլլար: Նոյն բանը կը պահանջէ Աստուած այն կուսանքներէն, զորոնք կ'ուզէ որ իրեն հարս ըլլան. կ'ուզէ որ փակուած պարտէզ մ'ըլլան, ուր կարենան գտնել իր զուարճութիւնները. «Պարտէզ փակեալ քոյր իմ հարսն»[3]. եւ

1 Եսայ. ԾԱ. 3:
2 Սղմ. ԾԴ. 8:
3 Երգ. Դ. 12:

ան կոյսն որ չ'ուզէր գոցուած մնալ, այսինքն զգուշութիւն չ'ըներ ատէպ աշխարհքին հետ կենցաղավարելով՝ իր սիրտն ազատ պահել անտեղի մտածմունքներէ ու վտանգներէ, ոչ է եւ ոչ ալ կրնայ պարտէզ ըլլալ Յիսուսի Քրիստոսի:

Կ'ըսէ Ս. Բեռնարդոս՝ որ միւս քերց հետ աշխատութեան եւ կամ ուրիշ զբաղմանց մէջ գտնուած ատենդ ալ, զգո՛յշ կեցիր, որ առանձնութենէդ դուրս չելլես. այսինքն՝ որչափ կրնաս, Աստուծոյ հետ միացած գտնուէ. եւ եթէ չես կրնար մարմնով հեռանալ այն զբաղմունքէն, գոնէ ցանկութեամբ եւ դիտաւորութեամբ հեռացիր, իբրեւ թէ հոն կը գտնուիս անոր համար՝ որ Աստուած այնպէս կ'ուզէ, եւ ազատութիւն գտածիդ պէս՝ շուտով խուցդ քաշուէ: Այսպէս կ'ընէին սուրբ կուսանք, երբ ստիպուած էին վանքէն դուրս կամ վանքին մէջ աշխարհիկ անձանց հետ խօսակցելու. տանջանք մըն էր իրենց համար այսպիսի զբաղմունք մը, թէ զգացած հակակրութեան համար եւ թէ պակասութիւն մ'ընելու վախին համար. ուստի եւ կարելի եղածին չափ հոգ կը տանէին համառօտիւ լմնցընել եւ սենեակնին քաշուիլ:

Արտաքին երկարատեւ զբաղմանց մէջ դժուար է՝ որ պակասութիւն մը չըլլայ. անոր համար Ս. Առաքեալք, թէպէտ եւ մեղաւորաց եւ անհաւատից դարձին զբաղած էին, այսու ամենայնիւ Յիսուս Քրիստոս երբեմն երբեմն զանոնք առանձին տեղ մը կը հրաւիրէր, որպէս զի քիչ մը հոգեւոր հանգիստ ընեն. "Եկայք դուք առանձինն յանապատ տեղի. եւ հանգիջիք սակաւ մի,,[1]: Ըստ որում նաեւ հոգեւոր զբաղմունքներու մէջ ալ մտքի ցնդում, խռովութիւն, աստուածային սէրէն պաղիլ եւ անկատարութիւններ կը պատահին. անոր համար ալ հանգիստը միշտ հարկաւոր է, որպէս զի եղած պակասութեանց թերին լեցընէ,

1 Մարկ. Զ. 31:

արատները մաքրէ եւ ապագային մէջ աւելի ուշղութեամբ յառաջ երթալու պէտք եղած զօրութիւնը տայ: Ուստի թէպէտ եւ միշտ չենք կրնար ձեռք բերել առանձնութիւնը, բայց միշտ սիրելու ենք զայն. որուն համար տխրելու չէ կոյս մը՝ երբ հասարակութեան ծառայելու համար, կամ ընկերներէն մէկուն ո՛ եւ իցէ օգնութեան համար եւ կամ հնազանդութեան համար ստիպուի թողուլ իր առանձնութիւնը. ապա թէ ոչ՝ նոյն առանձնութեան չափազանց հակումն ալ իրեն համար պակասութիւն մ'եղած կ'ըլլայ: Այսու ամենայնիւ ասոր անոր հետ կենակցելու ատեն՝ նոյն կենակցութիւնն իրեն նպատակ դնելու չէ. այլ միայն հնազանդութեան եւ կամ եղբայրսիրութեան պարտուց կատարումը պիտ'որ ըլլայ իր դիտմունքը. որն որ լմնցնալով, իսկ եւ իսկ պէտք է դիմէ իր սիրելի առանձնութեան:

Մինչեւ ցարդ մարմնոյ առանձնութեան վրայ խօսեցանք. հիմայ քանի մը խօսք ալ սրտի առանձնութեան վրայ զրուցենք, որն որ առաջինէն շատ աւելի հարկաւոր է. ինչպէս կ'ըսէ Ս. Գրիգոր Մեծ. "Առ ի՞նչ օգտիցէ առանձնութիւն մարմնոյն, յորժամ սրտինն պակասիցէ,,: Մարմնոյ առանձնութիւնն առանց սրտի առանձնութեան՝ ի՞նչ օգուտ ունի: Ի՛նչ շահ կրնայ ունենալ մէկը՝ որ մարմնով անապատներու մէջ կը դեգերի, բայց սրտիւ աշխարհքին ընդունայնութեանց զբաղած է: Աշխարհքին ցանկութիւններէն ազատ անձ մը հրապարակներու եւ փողոցներու մէջ ալ իր առանձնութիւնը կրնայ գտնել. ընդհակառակն բոլորովին պարապ է լռութեամբ մատրան կամ սենեկին մէջ գոցուիլը, երբ արարածոց սէրն ու աղմուկը՝ Աստուծոյ ձայնը լսելու արգելք կ'ըլլայ: Ինչպէս օր մը Քրիստոս Տէրն մեր յայտնապէս հասկցուց Ս. Թերեզիայի, ըսելով թէ "Որչափ յօժարութեամբ կը խօսէի շատ մը հոգւոց հետ. բայց աշ-

խորհ.ք այնչափ աղմկով լեցուցեր է իրենց սիրտը, որ ամենեւին ձայնս չի լսուիր: Ո՜հ, թէ քիչ մը աշխարհ.քէն հեռու գտնուէին,,: Անկից կրնանք հասկընալ թէ ինչ ըսել է սրտի առանձնութիւնը. ըսել է թէ պէտք է հեռացընէք սրտերնէդ այն ամէն ցանկութիւն՝ որ Աստուծոյ համար չէ. ըսել է թէ ամէն գործ.քերնուդ եւ զբաղմունքներնուդ մէջ մի միայն հոգերնիդ պէտք է ըլլայ Աստուածային աչաց հաճելի ըլլալ, եւ ըսել Դաւիթ մարգարէին հետ թէ "Զի՞նչ կայ իմ բնաւ յերկինս, կամ ի քէն զի՞նչ եւս խնդրեցից յերկրի . . . Աստուած սրտի իմոյ, բաժին իմ Աստուած յաւիտեան,,[1]: Աստուա՛ծ իմ, քեզմէ զատ ի՞նչ կայ երկինքը կամ երկրիս վրայ, որ կարող ըլլայ զիս գոհ ընել. դու միայն ես իմ սրտիս տէրը, եւ միշտ ալ դու պիտ'որ ըլլաս իմ մի միայն հարստութիւնս: Մէկ խօսքով ըսեմ. սրտի առանձնութիւնը ստոյգ զգացմամբ ըսել պիտ'որ տայ թէ Աստուա՛ծ իմ, քեզմէ զատ բան չեմ ուզեր:

Կրնայ ըլլալ որ մէջերնէդ մէկը գանգատի զԱստուած չգտնելուն համար: Ասոր շուտով պատասխան կու տայ Ս. Թերեզիա թէ "Սիրտդ ամէն բանէ կտրած՝ այնպէս փնտռէ զԱստուած. եւ շուտով կը գտնես,,: ԶԱստուած չճանչցողը՝ չի կրնար զինքը ո՛չ փնտռել եւ ո՛չ ալ գտնել: Եւ ինչպէս կրնայ ճանչնալ զինքն եւ իր աստուածային գեղեցկութիւնները՝ այնպիսին որ արարածներուն կապուած է: Հողով լեցուն ապակի ամանի մէջ արեգական լոյսը չի կրնար մտնել. այսպէս ալ աշխարհ.քիս զուարճութեանց եւ հարստութեանց եւ պատիւներու ցանկութեամբ լեցուն սրտի մը մէջ չի կրնար փայլիլ աստուածային լոյսը: Ով որ կ'ուզէ զԱստուած տեսնել, պէտք է որ մաքրէ իր սիրտն աշխարհ.քիս հոգերէն, եւ գոց պահէ ամէն աշխարհային ցանկութեանց դէմ. զորն որ մաս-

1 Սղմ. ՀԲ. 25. 26:

նաւորապէս մեզի հասկցընել կ'ուզէր Քրիստոս Տէրն մեր գոց դրան այլաբանութեամբ, երբ կ'ըսէր. "Այլ դու յորժամ կայցես յաղօթս, մուտ ի սենեակ քո եւ փակեա զդուրս քո, եւ կա՛ց յաղօթս առ Հայր քո ի ծածուկ,,[1]:

Այսինքն, ինչպէս կը մեկնէ Ս. Օգոստինոս, աղօթքով Աստուծոյ հետ միանալ ուզող անձ մը՝ պէտք է իր սրտին մէջ առանձնանայ եւ սիրտը գոցէ ամէն աշխարհային ցանկութեանց դէմ, եւ այնպէս աղօթք ընէ: Այսպէս քաշուած եւ առանձնացած հոգի մը կը միանայ Աստուծոյ հետ սուրբ խղձերով, իր անձին նուիրմամբ եւ սիրոյ ու համակամութեան ներգործութեամբ. եւ ան ատեն բոլոր արարածներէն վեր բարձրացած՝ ծաղր կ'ընէ աշխարհասէրներուն միատեղ բոլոր աշխարհ.քիս բարիքները, անարժան համարելով սրտի մը սիրոյն, որն որ զԱստուած անսահման բարին սիրելու համար ստեղծուած է:

Այսու ամենայնիւ առանձնութիւն ըսելով՝ սոսկ դատարկութիւն մը հասկընալու չէ. անանկ որ կոյս մը գործ.քի չպարապի եւ զբաղմունքի մտածմունք մը չունենայ: Աստուած կ'ուզէ որ իր հարսունքը քաշուած եւ առանձնացած ըլլան, եւ ոչ թէ դատարկապորտ: Կան կուսանք՝ որ ծածկուած ու քաշուած կեանք կ'անցընեն. բայց իրենց առանձնութեան մէջ՝ կա՛մ պարապ կը նստին եւ կա՛մ սնոտի ընթերցումներով ատեննին կը կորսընցընեն: Լաւ կը կենան. բայց այսպիսի պարապութեան մը վրայ խիստ համար պիտ'որ տան Աստուծոյ: Դատարկ առանձնութիւնն անասնոց վայել առանձնութիւն մըն է. տեսակ մը ընթերցմանց եւ հետաքրքիր բաներու առանձնութիւնը՝ աշխարհային առանձնութիւն մըն է: Կրօնաւորական առանձնութիւնը՝ ո՛չ դատարկ է եւ ո՛չ ալ պարապ. այլ արդիւնաւոր եւ սուրբ: Կուսանք իրենց սենե-

1 Մատթ. Զ. 6:

կին մէջ այնպէս գործունեայ պիտ'որ ըլլան, ինչպէս մեղր շինող մեղուները փեթակներու մէջ. եւ այսպէս ժամանակնին պարապ տեղ չեն կորսնցըներ. այլ պէտք է որ կամ աղօթքի զբաղին, կամ հոգեւոր գրքեր կարդան եւ կամ այնպիսի ձեռագործի զբաղին, որ իրենց միտքն առ Աստուած վերցընելու արգելք չըլլայ: Ս. Փրանկիսկոսի վանքերէն մէկուն մէջ դատարկասէր կրօնաւոր մը կար, որ ուրիշ բան չէր ըներ, եթէ ոչ՝ պարապ տեղ սրահները շրջագայել եւ ասոր անոր ձանձրութիւն տալ: Սուրբն այս կրօնաւորը “Եղբայր ճանճ„ կը կանչէր: Տէր Աստուած, որ կուսանաց վանքերուն մէջ ալ ասանկ “քոյր ճանճեր„ չգտնուէին, որոնք ուրիշ բան չեն գիտեր ընել, եթէ ոչ՝ պարապ տեղ վեր ու վար շրջագայիլ: Այսպիսիները ձանձրացուցիչ ճանճերու նման՝ պէտք է տնէն դուրս վռնտել, որպէս զի ուրիշներն ալ անհանգիստ չընեն:

Դատարկութիւնը սովորաբար ամէն չարեաց կամ մոլութեանց մայր կ'անուանի, Հոգւոյն սրբոյ պատգամին վրայ հաստատուած, որ Սիրաքին բերնովը կ'ըսէ թէ “Բազում չարիս ուսոյց դատարկութիւն„[1]: Որուն համար կ'ըսէր Ս. Բոնաւենդուրա, որ եթէ զբաղած կրօնաւոր մը՝ մէկ փորձութենէ կը նեղուի, դատարկը՝ հազարէ: Ասոր համար մեծ օգնութիւն եւ դիւրութիւն կը պատճառէ կուսի մը իւր խցին առանձնութիւնը միայն Աստուծոյ հետ կենակցելու համար: Բայց ըստ որում միշտ աղօթք ընել դժուարին է, անոր համար ձեռագործի մը զբաղիլն ալ շատ հարկաւոր է, եւ բոլոր սրբակեաց կուսանք ձեռագործի եւ ուրիշ ծառայութեան կը զբաղէին: Ս. Մարիամ Բազեան թէեւ մարմնով տկար եւ վատառողջ էր, այսու ամենայնիւ ինք զինքն աշխատաւորի տեղ դնելով, երբեմն խոհանոցի մէջ, երբեմն սեղանատունը

1 Սիր. Լգ. 29:

կը զբաղէր, երբեմն կ'աւլէր, երբեմն ջուր կը քաշէր, շատ անգամ ալ ճերմկեղէններն ալ ինք կը լուար, վերջապէս իր վարքը գրողը կ'ըսէ թէ չորս աշխատաւոր քոյրէ աւելի կ'աշխատէր:

Գիտնալու է միանգամայն որ շատ կը սխալին անոնք, որ կարծեն թէ աշխատութիւնն առողջութեան վնաս ըլլայ. մանաւանդ ստոյգ է՝ որ չափաւոր կրթութիւնն առողջութիւնը պահելու գըլխաւոր միջոցներէն մէկն է. եւ ասոր համար է՝ որ աշխատաւոր քոյրերն դասատուներէն աւելի առողջ կ'ըլլան: Ոմանց աշխատութենէ ետ կենալուն պատճառը՝ շատ անգամ այնչափ առողջութեան վտանգը չէ, որչափ զգացած նեղութիւննին: Բայց խաչելութեան մտադիր նայուածք մը տուողն աշխատութենէ չի կրնար փախչիլ: Կարմեղեան Քոյր Փրանկիսկա օր մը կը գանգատէր խաչելութեան առջին, իբրեւ թէ չափազանց աշխատութենէն ձեռքերը պատռտած ըլլայ. բայց Յիսուս պատասխան տուաւ թէ “Փրանկիսկէ, նախ իմ ձեռքերս դիտէ, եւ յետոյ գանգատ ըրէ„:

Ասկից զատ՝ աշխատութիւնն առանձնութեան տաղտկութիւնը կը փարատէ եւ շատ մը փորձութեանց յաղթելու կ'օգնէ: Անգամ մը Ս. Անտոն Աբբայ անմաքուր մտածմունքներէ տառապած եւ առանձնութեան նեղութենէն տաղտկացած՝ ընելիքը չգիտնալով, Աստուծմէ օգնութիւն խնդրած ատենը, հրեշտակ մ'երեւցաւ, որ զինքը խրճիթին քովի պարտէզը տարաւ, եւ ձեռքը բահ մ'առած՝ սկսաւ հողը փորել. քիչ մը աշխատելէն վերջը՝ նստաւ աղօթք ընելու. քիչ մը աղօթք ընելէն վերջը՝ դարձեալ սկսաւ բահով աշխատիլ. յորմէ Սուրբն աղէկ սորվեցաւ առանձնութեան մէջ անցընելու կենաց եղանակն ու փորձութիւններէ ազատ մնալու կերպը, աղօթքէ՝ աշխատութեան, եւ աշխատութենէ՝ աղօթքի դառնալով: Միշտ աշխատելու չէ, ինչպէս որ միշտ ալ աղօթք

ընելու չէ, այլ երկուքն իրարու հետ բաղդատելու է. ինչպէս որ Ս. Թերեզիա իր մահուանէն վերջը Քոյր Պաւլայի երեւնալով, յորդորեց որ մարմնաւոր աշխատանաց կրթութիւնն երբեք ձեռքէ չթողու, աւելի սուրբ գործոց զբաղելու պատրուակաւ. քան որում՝ այսպիսի աշխատաւոր կրթութիւններ շատ օգտակար են յաւիտենական փրկութեան:

Արդէն իսկ առանց կիրքի եղած ձեռագործ մը՝ աղօթք ընելու արգելք չի կրնար ըլլալ: Քոյր Մարգարիտա Խաչեան՝ Աւստրիոյ Թագաւորական զարմէն, վանքին ամենէն աւելի աշխատալի պաշտօնները կը սիրէր. եւ կ'ըսէր որ ուրիշ կրթութեանց մէջ այս աշխատութիւնն ոչ միայն օգտակար է կուսանաց, այլ նաեւ հարկաւոր, քան որում՝ ձեռքն աշխատութեան պարապած ատեն՝ միտքն ալ Աստուծոյ հետ կրնայ զբաղիլ: Կը պատմուի որ Ս. Բեռնարդոս տեսնելով օր մը իր կրօնաւորներէն մէկն՝ որ աշխատած ատեն աղօթք ալ կ'ընէր, “Միշտ այսպէս շարունակէ, ըսաւ, եղբայր իմ, եւ ուրախ կեցիր. վասն զի այսպէս ընելով՝ մահուանէդ վերջը քաւարանէն ալ ազատ կը մնաս,,: Մի եւ նոյն վարմունքն ունէր նոյն ինքն Սուրբը. արտաքին աշխատութենէ չէր փախչէր, բայց նոյն ատենն ալ Աստուծոյ վրայ սեւեռած կը պահէր իր միտքը: Այսպէս ալ պէտք է ընէ ամէն կոյս. ձեռքով աշխատած ատեն՝ միտքն ու սիրտը միշտ առ Աստուած վերացընելու է. ապա թէ ոչ՝ բոլոր իր գործքերն անպտուղ կ'ըլլան եւ թերութեամբ լեցուն:

Կը սխալին ուրեմն այն կուսանք, որոնք միայն առանձնութեան մէջ քաշուիլ սիրելով, արտաքին աշխատութենէ կը փախչին. բայց կը սխալին նաեւ անոնք՝ որ այնչափ գործքերու եւ զբաղմունքներու մէջ կ'ընկղմին, որ աղօթք ընելու եւ Աստուծոյ հետ հաղորդակցելու ատեն չեն գտներ: Կան

նաեւ այնպիսիներ՝ որ գործքի մը զբաղած ատեննին՝ այնպէս մտադրութեամբ անոր կը փակչին, որ չեն կրնար մտքերնին ուրիշ բանի դարձընել: Իրաւ է՝ գործ մը փութաջանութեամբ ընելու է. բայց միշտ առանց կիրքի եւ հանդարտ մտքով, որպէս զի հոգին ազատ մնալով՝ դիւրութիւն ունենայ առ Աստուած դառնալու: Աշխատելու էք. բայց չէ թէ վաճառականի նման գիշեր ցերեկ զբաղելով՝ ստակ վաստըկելու համար: Պէտք է աշխատիք. բայց կուսի մը վայելուչ կերպով, անանկ որ կարենաք նախ հոգիներնուդ պիտոյքը հոգալ, եւ ապա՝ մարմնաւորը. արտաքին գործոց ուղիղ դիտաւորութեամբ զբաղելով, կամ հնազանդութեան համար, կամ հասարակութեան օգնելու համար, կամ ձեր հարկաւորութեանց համար եւ կամ դատարկութենէ փախչելու համար. բայց միշտ առանց այնպիսի ուշադրութեան, որ մտքերնիդ եւ սրտերնիդ առ Աստուած վերացընելու արգելք ըլլայ: Կ'ըսէր Ս. Անսամ թէ ամէն արտաքին զբաղմունքի ատեն սրտերնուս մէջ գաղտնի խուց մը պէտք է պահենք, որպէս զի աշխատանքէ նեղուած ատեննիս՝ կարենանք հոն առանձնանալ եւ Աստուծոյ հետ կենակցիլ: Անոր համար ո՛ եւ իցէ աշխատանքի մը թէ սկիզբն ու թէ ընթացքին մէջ պէտք է հոգ տանինք սրտերնիս առ Աստուած վերացընելով՝ կամ սիրոյ, կամ նուիրման, կամ համակերպութեան եւ կամ աղօթքի ներգործութիւն մ'ընել: Զոր օրինակ կար կարելու ժամանակ եւ կամ ձեռագործի ատեն, ի՞նչ բան կրնայ քեզի զԱստուած սիրելու եւ կամ զինքը իրեն նուիրելու ներգործութիւն մ'ընելու արգելք ըլլալ:

Ուստի մտքերնուդ մէջ աղէկ տպաւորեցէք, որ եռանդուն կուսանք ամէն գործքի մէջ օգուտ կը քաղեն, Աստուծոյ հետ աւելի կը միանան եւ միշտ ալ կը շահին. իսկ ընդ հակառակն գաղջ ու

անհոգ կուսանք միշտ սարդի ոստայն կը գործեն. ըստ որում անցաւոր նպատակներու համար կ'աշխատին, որով եւ բոլորն ալ կը կորսնցընեն:

ՄՏԱԾԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ

Հոգեւոր կրթութեան հարկաւորութեան վրայ:

Եկ սուրբ Հոգի . . .: (Տես էջ 10:)

Հոգեւոր կրթութիւնը՝ բարեպաշտ անձանց սրտին մէջ անպտուղ, եւ այս առթիւ Աստուծոյ ըրած շնորհքներն ապարդիւն ընելու համար, սատանային գործածած գլխաւոր խաբէութիւններէն մէկն ալ այս է, որ իբր թէ մենական կեանք անցընելով՝ հասարակութեամբ վանքի մէջ ապրիլն, արդէն իսկ շարունակ հոգեւոր կրթութիւն մ'եղած ըլլայ: Աղէկ կը տեսնէք, մաքրասէր կուսանք, այսպիսի դիւական խարդախութեան մը դէմ պատրաստելու կարեւորութիւնը, որով միայն կրնաք խոյս տալ անոր ողբալի հետեւութիւններէն: Եւ որպէս զի յաջողիք, պէտք է մտածէք թէ աւելի կատարեալ ու սրբազոյն անձինք որչափ հարկաւոր կը համարէին աշխարհքիս ամէն գործքերէն ու զբաղմունքներէն քաշուելով՝ առանձնանալը, որպէս զի լռութեան եւ առանձնութեան մէջ աւելի դիւրութեամբ քննեն իրենց հոգւոյն վիճակը, թէ արդեօք իրենց համար արդիւնաւոր ըրած են ընդունած աստուածային շնորհքներնին, թէ իրենց պարտաւորութիւնները ճշդիւ կատարած են, թէ ոչ: Այսպէս Ս. Փիլիպպոս Ներեան, Ս. Փրանկիսկոս Սալեզացին, Ս. Կարոլոս Բորոմէոս եւ ուրիշ հարիւրաւոր Սուրբեր, այնպէս փութաջան էին գոնէ տարին անգամ մը ութօրեայ կրթութիւն ընելու, իբրեւ թէ ծանր պարտաւորութիւն մը զիրենք ստիպէր. նմանապէս Յիսուսեան Թերեզիա, Փացեան Մարիամ, Մարիսքոթեան Ցակինթա, Փուլինիացի

Անճելա եւ ուրիշ անթիւներ, այն աստիճան հոգ ունէին հոգեւոր կրթութիւն ընելու, որ հրաման առնելու համար շատ անգամ կը ձանձրացընէին իրենց հոգեւոր Հայրերը: Եւ եթէ սուրբ Առաքելոց ժամանակը քննելու ըլլաք, կը տեսնէք որ զՅիսուս միշտ իրենց մէջն ունենալով ալ, դարձեալ երբեմն երբեմն կ'առանձնանային՝ քիչ մ'ալ իրենց հոգւոյն վիճակին վրայ մտածելու, առ որ նոյն ինքն Քրիստոս Տէր մեր զիրենք կը յորդորէր. "Եկայք դուք առանձինն յանապատ տեղի. եւ հանգիջիք սակաւ մի"[1]:

Այսպիսի լուսաւոր օրինակներ աչքերնուդ առջեւ ունենալով, կրնա՞ք միտ դնել սատանային խաբէութեանց . . . կրնա՞ք ինք զինքնիդ շողոքորթել աղէկ կենցաղավարութիւններնուդ վրայ . . . Հոգեւոր կրթութեան հարկաւորութիւն չունենալնուդ վրայ կրնա՞ք ապահով ըլլալ: Աղէկ ապրելու եւ հոգեւոր հաշիւները շիտկելու նպատակաւ այսպիսի կրթութեան մը կարօտ չըլլալու համար, պէտք էր որ աստուածպաշտութեամբ մտածէիք, խօսէիք եւ գործէիք: Կրնա՞ք ստուգել արդեօք որ միշտ այսպէս խորհած, խօսած ու գործած ըլլաք . . .: Քանի՜ անգամ արդեօք այնպիսի բաներ մտածեր էք, զորոնք մաքերնէդ ալ անցընելու չէիք . . .: Քանի՜ անգամ արդեօք այնպիսի խօսքեր խօսեր էք, զոր խօսելու չէիք . . .: Քանի՜ անգամ արդեօք այնպիսի գործք գործեր էք, զոր գործելու չէիք:

Ո՛հ, չխաբուինք, մաքրասէր կուսանք, չխաբուինք . . .: Որչափ որ անձնասիրութիւննիդ զձեզ շողոքորթէ, որ աղէկ կեանք անցուցած ըլլաք, եւ զձեզ Աստուծոյ նուիրած ատեննիդ՝ վրանիդ առած պարտաւորութիւննիդ ճշդիւ կատարած ըլլաք, եւ հետեւաբար ալ ուղղուելու եւ աւելի յառաջ երթալու կարօտութիւն չունենալով՝ այս կրթու-

1 Մարկ. Զ. 31:

թեանց ալ հարկաւորութիւն չունենաք. այսու ամենայնիւ եթէ հիմայ Աստուծոյ ատեանն ելլելու ստիպուէիք, չեմ գիտեր թէ Աստուած ալ իր ծածկատես աչքերովը նոյն այն համարումը կ'ունենար վրանիդ, զորն որ դուք ունիք: Հիմակուան կեանքերնիդ՝ ձեր նորընծայութեան ժամանակին հետ համեմատեցէք, եւ տեսէք թէ արդեօք անցուցած տարիներնուդ եւ մանաւանդ ընդունած շնորհքներնուդ համաձայն աստուածպաշտութեան եւ կատարելութեան մէջ օգտակար, թէ վնասակար եղած էք . . . : Ո՜հ, մաքրասուն կուսանք, եթէ Ս. Գրիգոր Մեծ Քահանայապետը տեսէք հառաչելով կու լար եւ իր անձին համար կ'ըսէր. Վա՜յ ինձ, Աստուծոյ ծառայութեան մէջ մտած ատենէս որչափ տարբեր կը գտնեմ հիմայ զինքս . . . : Եթէ Ս. Ամբրոսիոս Աստուծոյ ծառայութեան առաջին փափաքն ու սէրը սրտին մէջ պաղած կարծելով՝ անմխիթար կու լար: Ի՞նչ պիտ'որ ըսէք դուք ձեր վրայ, որ այն հռչակաւոր Սուրբերուն ջերմեռանդութեան ու կատարելութեան եւ ոչ ստուերն ունիք . . . կրնա՞ք երեւակայել որ պարտաւորութիւննիդ անթերի կատարելով՝ Հոգեւոր կրթութեան կարօտ չըլլաք . . . : Եթէ չէք ուզեր զձեզ խաբել, արտասուաց հեղեղ մը թափելով՝ խոստովանելու էք թէ ձեր նախկին աստուածպաշտութեան եւ ոչ մէկ մասն ունիք հիմայ. պէտք է որ սրտերնիդ վիրաւորէ այն նախկին եռանդուն զգացմանց յիշատակը, որով երբեմն հաւատարիմ ծառայութիւն կը մատուցանէիք Աստուծոյ:

Եւ իրօք եթէ հիմայ հանդարտ հոգւով ներկայ կեանքերնիդ յառաջուանին հետ բաղդատէք, կը համոզուիք որ ան ատեն բոլոր խղճերնիդ առ Աստուած ուղղուած էին. իսկ հիմայ, ոչ: . . . Ան ատեն աւելի պարզմտութեամբ եւ ուղղութեամբ կ'ընթանայիք Աստուծոյ առջեւ. իսկ հիմայ, ոչ: . .

Ան ատեն ամէն փոքր թերութեան համար խղճերնիդ կը խայթէր. իսկ հիմայ, ոչ: . . . Ան ատեն աստուածպաշտութեան եւ ջերմեռանդական գործոց մէջ զուարճութիւն մը կը զգայիք. իսկ հիմայ, ոչ: . . . Ո՛վ գիտէ որ ստիպուած չըլլաք տեսնելու թէ ամէն օր գրեթէ նոյն պակասութեանց մէջ կ'իյնաք, առանց ուղղութեան նշանի. թէ խոստովանանքներնուդ նիւթը՝ գրեթէ միշտ մի եւ նոյն պակասութիւններն են՝ որ կը յայտնէք, եւ որչափ ալ առաջադրութիւն դնելու ըլլաք, այսու ամենայնիւ վրանիդ յառաջադիմութիւն մը չի տեսնուիր: Վերջապէս պէտք է խոստովանիք թէ հիմակուան ու յառաջուան վարքերնուդ մէջ մեծ տարբերութիւն կայ, անանկ որ չէ թէ միայն վերյիշեալ երկու Սրբոց հետ պէտք է լաք այսպիսի ձախորդ փոփոխութեան մը վրայ, չէ թէ միայն Երեմիայի հետ պէտք է կրկնէք թէ "Զիարդ շլացաւ ոսկին, այլագունեաց արծաթն ազնուական"[1]. այլ նաեւ Յովբ Երանելոյն հետ պիտի ստիպուիք կանչել՝ թէ ինչո՞ւ համար չենք կրնար հիմայ ալ ապրիլ՝ ինչպէս ատեն մը կ'ապրէինք . . . ինչո՞ւ համար հիմայ ալ չենք կրնար երջանիկ ըլլալ՝ ինչպէս էինք ատեն մը . . . : Եւ եթէ իրօք այսպէս է, կրնա՞ք դուք զձեզ խաբել՝ թէ աղէկ կ'ապրիք, թէ անթերի պարտքերնիդ կը կատարէք, եւ թէ Հոգեւոր կրթութեանց ամենեւին հարկաւորութիւն չունիք:

Դիւրին է ըսել, մաքրասուն կուսանք, թէ ես աղէկ կ'ապրիմ, պարտաւորութիւններս կը կատարեմ. ուստի եւ Հոգեւոր կրթութեանց հարկաւորութիւն չունիմ. բայց ըսածներնուդ վրայ ապահով ըլլալու համար՝ շատ բան պէտք է: Ուշադրութեամբ քննեցէք վարքերնիդ, ընթացքնիդ եւ գործքերնիդ. աղէկ մը զննեցէք թէ ինչ աստիճան կը յարգէք ուխտերնիդ, ինչպէս կը հնա-

1 Ողբ. Դ. 1:

զանդիք սուրբ կանոններնուդ, ինչպէս կը պահէք բարեպաշտական սովորութիւններնիդ... մտածեցէք թէ ինչպիսի ջերմեռանդութեամբ Աստուծոյ կը ծառայէք, ինչպիսի ճշդութեամբ եւ յօժարութեամբ կը կատարէք ձեզի վերաբերած գործքերը. ինչպիսի եղբայրսիրութեամբ կը վարուիք ընկերներնուդ հետ: Այսպիսի մանրամասն քննութենէ վերջը՝ ո՞վ գիտէ թէ միջերնէդ քանիներն այնչափ թերութիւններով լեցուն պիտի գտնեն իրեն զիրենք եւ այն աստիճանի ողորմելի, որ գաղջ հոգւոյ կարգն անցնելու արժանի համարուին:

Հոգւոյ մը այս աստիճան ողորմելի վիճակի հասած ըլլալուն մէկ հատիկ նշանն է՝ Աստուծոյ ծառայութեան եւ ընդհանուր կանոնապահութեան մէջ ունեցած գաղջութիւնը: Չ'ուզեր ծանր ու մահացու մեղաց մէջ իյնալ. բայց ներելի մեղքերէն ամենեւին չի զգուշանար: Կը բաղձայ ուխտերն ու կանոնները պահել. բայց առանց իր անձին դէմ բռնութիւն ընելու: Կը յօժարի Աստուծոյ հաճելի ըլլալ. բայց առանց իր կիրքերուն ինչ եւ իցէ դժգոհութիւն մը պատճառելու: Կը փափաքի իր հոգւոյն փեսայ ընտրած Յիսուսին սիրելի ըլլալ. բայց մի եւ նոյն ատեն կը բաղձայ իր քմաց համեմատ վարուիլ: Ուստի եւ Յիսուսի հաճոյական գործքեր ընելու հոգ չտանելով, իր անձնասիրութեան փնտռածն ի գործ կը դնէ. լայն խղճմտանքը սիրելով՝ կը խորշի այն հոգեւոր հօրէն եւ խոստովանահօրէն, որոնք իրեն պէս չեն մտածեր: Անոր համար զարմանք չէ՝ որ այս տեսակ եղկելի հոգի մը կորստեան անդունդէն միայն քանի մը քայլ հազիւ հեռու գտնուի:

Շատ բացայայտ է Աստուծոյ այսպիսի գաղջ հոգւոյ ըրած սպառնալիքները: "Գիտեմ զգործս քո, զի ո՛չ ցուրտ ես եւ ո՛չ ջերմ, այլ դու գաղջ ես... հանդերձեալ ես փսխել ի բերանոյ

իմմէ"[1]: Որովհետեւ, կ'ըսէ Աստուած, իմ ծառայութեանս մէջ ո՛չ տաք ես եւ ո՛չ պաղ, այլ գաղջ, անոր համար բերնէս դուրս պիտ'որ փսխեմ զքեզ. այսինքն՝ բոլորովին պիտի մերժեմ զքեզ եւ այնպէս գանիմ, ինչպէս որ փսխածէն մարդ կը գանի: Ապա ուրեմն աղէկ մտածութեամբ քննեցէք, եթէ միջերնէդ մէկը, զոր չեմ կարծեր, գտնուի այս ողորմելի վիճակին հասած, կրնա՞յ արդեօք ուրանալ սուրբ կրթութիւն ընելու կարօտութիւնը: Բայց գիտցէք թէ աստուածային շնորհիւ ո՛չ ոք այսպիսի տխուր վիճակի մը հասած ըլլայ. այսու ամենայնիւ մինակ մտածելով թէ ինչպիսի եռանդեամբ պէտք է սուրբ կրօնքներնուս ծառայենք, դիւրաւ կը համոզուի թէ որչափ հարկաւոր է սուրբ կրթութեան մէջ զգուշաւոր քննութեամբ միտքը լուսաւորել եւ խորին մտածականներով զկամքը շարժել:

Դուք ամէն օր եւ օրը քանի մը անգամ մատուռը կը ժողվիք աստուածային օրհնութիւններ երգելու եւ հրեշտակաց հետ զԱստուած փառաբանելու. արդեօք ամէն անգամին ալ պարտուպատշաճ ջերմեռանդութեամբ կը կատարէ՞ք այդ պաշտօնը...: Արդեօք ամէն անգամ մտքերնիդ Աստուծոյ հետ միացնելու հոգ կը տանի՞ք. եւ այնպէս կ'աղօթէ՞ք՝ որ հաւկրցուի թէ Աստուծոյ հետ կը խօսիք եւ զինքը կ'օրհնէք. որով եւ Սաղմոսերգուին հետ կարենաք համարձակ ըսել թէ "Առաջի հրեշտակաց սաղմոս ասացից քեզ"[2]: Քանի՞ անգամ մատուռը կ'երթաք կամ սովորութիւն եղած ըլլալուն եւ կամ մարդկային նկատման համար: Քանի՞ անգամ սաղմոսները կամ աղօթքները կը զրուցէք ցրուած եւ ցնորած մտքով, անանկ որ կրնայ ըսուիլ թէ միայն բերնով զԱստուած կ'օրհնէք, բայց սրտերնիդ շատ հեռու է իրմէ...: Քանի՞ անգամ շտապաւ եւ անմտադրութեամբ

1 Յայտն. Գ. 15. 16:   2 Սղմ. ՃԼԷ. 1:

կ'ընէք աղօթքները, որպէս զի շուտ մը ազատիք ու պարապ գործերնուդ դառնաք։... Շաբաթը քանի մ'անգամ հրեշտակաց սեղանին կը մերձենաք. ամէն անգամին ալ պատշաճ խղճի մաքրութեամբ, հաւատքով, յարգութեամբ եւ սիրով կ'երթա՞ք արդեօք։... Քանի անգամ կամաւոր պակասութիւններով եւ գրեթէ բռնութեամբ... կիսամեռ հաւատքով... եւ սոսկ արտաքին յարգութեամբ։... Ամէն օր ընթերցում կ'ընէք. բայց կրնա՞ք ըսել թէ ըրածնիդ իրօք հոգեւոր ընթերցում ըլլայ։... Շատ անգամ ալ այնպիսի բաներ կը կարդաք, որ հոգինիդ Աստուծոյ հետ միացընելու տեղ, անկէց բոլորովին կը հեռացընէ։... Գիտցէք թէ կարդացածնիդ բարի ու հոգեշահ գիրք մ'ըլլայ. այսու ամենայնիւ ուշադրութեամբ մտիկ չընելնիդ՝ ձեզի համար անօգուտ կ'ըլլայ։...

Ամէն օր մտածական ընելու համար որոշուած ժամանակ մ'ունիք. անկէց օգուտ քաղելու ջանք կ'ընէ՞ք արդեօք։... Քանի՜ անգամ մնոտի պատրուակներու համար կը ձգէք... քանի՜ անգամ ցրուած մտքով կ'ընէք արդեօք. քանի՜ անգամ մտածականի նստեններնիդ աւելի ողորմելի վիճակի մէջ կ'ելլէք։... Ամէն օր հասարակութեան ծառայութիւն կ'ընէք. արդեօք հաւատարմութեամբ կ'ընէ՞ք, իբրեւ թէ Աստուծմէ բացայայտ կերպով ձեզի պատուիրուած ըլլար։.. Քանի՜ անգամ արդեօք հաճութեամբ ըրած էք, ախորժակներնուդ յարմար եկած բաներուն մէջ. եւ կամքերնուդ հակառակ եղած առենն ալ՝ որչափ դանդաղութեամբ եւ նեղանալով։... Ո՛հ, մաքրասէ՛ր կուսանք, բաւական չէ՝ որ ըրած գործքերնիդ ըստ ինքեան բարի ըլլան. այլ եթէ կ'ուզէք որ Աստուծոյ ըրած ծառայութիւննիդ ձեզի ալ օգտակար ըլլայ, պէտք է որ պարտուպատշաճ ուշադրութեամբ, ջերմեռանդութեամբ եւ սրտի ուղղութեամբ ընէք։

Ապա ուրեմն վերջին աստիճանի կարօտութիւն ունիք այս սուրբ կրթութեան՝ ամէն պակասութիւննիդ գտնելու եւ ամենայն զգուշութեամբ զանոնք ուղղելու համար։ Ապա ուրեմն փոխանակ դուք ձեզի երեսպաշտութիւն ընելու, սատանայէն խաբուելու եւ կամ անձնասիրութիւններնէդ շողոքորթուելու՝ իբրեւ թէ Հոգեւոր կրթութիւնը ձեզի համար անօգուտ եւ աւելորդ բան մ'ըլլայ, յայտնապէս խոստովանեցէք առաջի երկնի եւ երկրի ունեցած վերջին կարօտութիւննիդ եւ յետին հարկաւորութիւննիդ։ Ուստի եւ յայտնապէս ճանչնալով որ այսպիսի սատանայական խաբէութիւն մը պատճառ եղաւ՝ որ ուրիշ տարիներ պէտք եղած պտուղը չքաղեցիք Հոգեւոր կրթութիւններէն, հիմայ ալ սրտանց ցաւելով՝ զղջացէք այն պակասութեանց եւ ողբալի անմտութեան վրայ, որով պաշարուած՝ չճանչցաք ու չզգուշացաք այն վտանգաւոր խաբէութիւններէն. եւ որպէս զի զԱստուած աւելի դիւրաւ ի գթութիւն շարժէք ձեր վրայ, ամօթխած խոնարհութեամբ ընկէք իր ոտքն ու սրտանց ըսէք իրեն։

ԻՂՁՔ

Ահաւասիկ, սիրելի՛ Տէր, ահաւասիկ քու առջեւդ խոնարհած՝ այն ամբարտաւան հոգիները, որո՛նք քանի՛ քանի անգամ քու սուրբ շնորհքներդ չարաչար գործածելով՝ այն աստիճան անմտութեան հասանք, որ Հոգեւոր կրթութիւն ընելու անկարօտ համարեցանք զմեզ, մինչ դեռ չափէն աւելի հարկաւորութիւն ունէինք։ Բայց որովհետեւ հիմայ սուրբ օգնութեամբդ ճանչցանք քու անբաւ սիրոյդ փոխարէն ըրած ապերախտութիւննիս, սրտանց կը զղջինք ու կը գարշինք. հաստատապէս առաջադրելով որ այսուհետեւ մէյ մ'ալ չխաբուինք սատանային խարդախ ու նենգաւոր պատրանքներէն։ Լսէ ուրեմն, ո՛վ Տէր,

մեր զղջացած սրտերուն ձայնը, որով Դաւիթ մարգարէն ալ զղջացած՝ կը փութար քու բարկութիւնդ իջեցընելու, ըսելով. "Ողորմեա ինձ, Ա՛ստուած, ըստ մեծի ողորմութեան քում,,[1]: Եւ այս ողորմութեանց միջնորդութեամբը՝ շնորհէ մեզի մեղքերնուս թողութիւնը: Բայց թէ որ վրէժխնդիր ըլլալով, կ'ուզես պատժել մեր ապերախտ գոռոզութիւնը, պատժէ. բայց կը խնդրենք որ քու վրէժխնդրութիւնդ միայն այս ըլլայ, որ քու աստուածային սուրբ սիրոյդ սուր սլաքներովը խոցես ու վիրաւորես սրտերնիս: Մի միայն այսպիսի վրէժխնդրութիւն մը կը խնդրենք քեզմէ, քու ամենասուրբ կոյս Մօրդ զօրաւոր եւ ազդու միջնորդութեամբը, որպէս զի հոս քու հաճոյից համեմատ կեանք անցընելով, անդին քու սուրբ տեսութենէդ չզրկուինք. ամէն:

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ

Ժամանակին գործածութեան եւ փորձութեանց վրայ:

Շատ մը պատճառներու մէջ, որոնցմէ բարեպաշտ անձինք կը ստիպուին Հոգեւոր կրթութեան զբաղելու, որպէս զի ուղղուին եւ առաջին բարեպաշտութեան աստիճանին հասնին, Հոգեւոր Հայրք ժամանակին եւ փորձութեանց չարաչար գործածութիւնը կը դնեն: Ուստի Հոգեւոր կրթութեան վերջին աստիճանի հարկաւորութեան վրայ մտածական ընելէն վերջը, պատշաճ է որ հիմայ ալ ժամանակին եւ փորձութեանց գործածութեան վրայ խորին քննութիւն մ'ընէք:

Ա. Բայց այն քննութիւնը չսկսած՝ պէտք է որ այս երկու բանին վրայ աղէկ մը համոզուիք. նախ որ բոլոր այն ժամանակը՝ զոր մինչեւ ցարդ ունեցաք եւ ներկայիս ալ ունիք եւ վերջն ալ

1 Սղմ. Ծ. 1:

պիտ'որ ունենաք, Աստուծմէ ձեզի շնորհուած է միայն անոր համար, որ անով երկնից արքայութիւնը վաստըկիք: Երկրորդ՝ որ այս ժամանակիս ամէն մէկ վայրկեանն անանկ անգին ու յարգելի է, որ Ս. Բեռնարդոս չխղճեր ըսելու թէ Աստուած մը կ'արժէ, անոր համար՝ որ աղէկ գործածուած վայրկենի մը մէջ կրնանք զԱստուած ժառանգել: Այս այսպէս ըլլալով, հարսունք Քրիստոսի, քննեցէք թէ այս երկու ճշմարտութեանց վրայ մինչեւ ցարդ ի՛նչ համոզում ունէիք: Ես չեմ ենթադրեր որ անոնցմէ ըլլաք, որոնք տեսակ տեսակ կերպեր եւ միջոցներ կը փնտռեն ժամանակնին պարապ անցընելու, իբրեւ թէ բոլորովին անարգ բան մ'ըլլայ: Չեմ ուզեր ենթադրել՝ որ այն մարդկանց կարգէն ըլլաք, որոնք դիպուածով կ'ապրին, այսինքն՝ առանց կարգի եւ կանոնի. որով աղէկ գործածած վայրկեաններնէն հարիւրապատիկ աւելին պարապ տեղ կը կորսնցընեն: Հապա միայն այս կը հարցընեմ թէ մինչեւ հիմայ ի՞նչպէս գործածեցիք այսպիսի անգին բան մը, որ կրնար ձեզի այնչափ շահաւէտ ըլլալ . . . այս ժամանակին մեծ մասը պարապ տեղ մսխած ըլլալնուդ վրայ կասկած մը չունի՞ք արդեօք: Կրնա՞ք տարակուսիլ՝ որ այս ժամանակին մեծ մասը, ձեր հոգւոյն օգտէն եւ յաւիտենականութենէն աւելի, մարմնոյ զուարճութեան եւ հաճոյից համար գործածած ըլլաք: . . . Գիտեմ որ շատ մը աղօթքի, մտածականի, վարդարանի, պատարագ տեսնելու, քննութեան եւ ուրիշ բարեպաշտութեանց համար գործածած ժամերնիդ պիտի յիշէք. սակայն գիտնաք որ ասոնց վրայ չափէն աւելի համոզուած եմ: Այլ միայն այս կը փնտռեմ եւ կը հարցընեմ՝ որ Աստուծոյ ծառայութեան գործածած ժամերնուդ աւելին ի՞նչպէս գործածելու սովորութիւն ունիք: Կ'ուզեմ ըսել թէ առտուն արթընցած ատեննիդ՝ ի՞նչ ջանք կը գործածէք մտքերնիդ շատ մը առ-

Աստուած վերացնելու համար։ Բացեան սրբուհին Մարիամ անգամ մը ծանր կերպով յանդիմանուեցաւ Յիսուսէն, առտուն արթընցած ատենը՝ իրմէ յառաջ հիւանդ քրոջ մը վրայ մտածելուն համար։ Արթըննալու նշանը տրուած ատեն՝ ի՞նչպէս փոյթ կը ցուցընէք անկողնէն ելլելու։ Չըլլա՞յ թէ դուք ձեզի բռնութիւն մը չընելով, օրերնիդ սնոտի մտածմունքներով եւ ծուլութեամբ սկսիք։ Եթէ շուտով կ'ելլէք, ինչպիսի պարկեշտութեամբ եւ զգածմամբ կը հագուիք . . . ինչպէս կը գործածէք այն կէս ժամը՝ որ որոշուած է հագուելու, լուացուելու եւ անկողինը շինելու. ինչպէս կը գործածէք մտածականէն, աղօթքներէ, դասերէ եւ կերակուրէ ետքը մնացած ժամանակները։

Բայց, Հայր, մեր սեպհական պաշտօնները, ծառայութիւններն ու գործքերն ունինք. պէտք է կերակուր ուտենք, քնանանք եւ մէկ երկու ժամ ալ զբօսանք ընենք, որով չենք կրնար ժամանակին մէկ մասն ալ մարմիններնուս զլանալ։

Մաքրասէր կուսանք, հասարակութեան ծառայութեան եւ մարմնաւոր պիտոյից համար գործածուած ժամանակը չկարծէք որ պարապ տեղ կը գործածուի եւ Աստուծոյ փառաց ու ձեր հոգեւոր օգտին չկարենայ ծառայել։ Ոչ. մեծապէս կը սխալիք, եթէ այնպէս կարծէք։ Չէ թէ միայն հասարակութեան ծառայութիւնը, այլ եւ ամենայն բնական հարկաւորութեամբ եղածներն ալ, ըստ որում Աստուծոյ կամքէն հրամայուած են, եթէ դուք ալ Աստուծոյ հնազանդելու սուրբ դիտմամբ ընէք, ոչ ոք կրնայ ըսել թէ այսպիսի ծառայութեանց համար ծախուած ժամանակը, պարապ ու անօգուտ տեղ մսխուած ըլլայ։ Իսկ վանքին պիտոյից եւ ուրիշ հարկաւոր գործքերու եւ զբաղմանց համար գործածուած ժամանակին վրայ, Դաւիթ մարգարէն կրնայ զձեզ ապահովցընել՝ որ

բոլորն ալ Աստուծոյ փառաց եւ ձեր հոգւոյ փրկութեան կը դառնան. ըստ որում թէպէտ եւ ինք ամէն օր ստիպուած էր իբրեւ թագաւոր ունկնդրութիւն տալու, դատեր տեսնելու, դեսպաններ խաւրելու, տէրութեան կառավարութեան վրայ մտածելու, խօսելու, գրելու, պէտք եղած հրամաններն ասդին անդին խաւրելու. այսու ամենայնիւ կը խոստովանէր որ իւր հոգին իր աչքէն չէր հեռացըներ, եւ միշտ ամէն վայրկեան աւելի արդիւնք վաստըկելով՝ աւելի սիրելի կ'ըլլար Աստուծոյ։ "Անձն իմ ի ձեռս քո է յամենայն ժամ, եւ զօրէնս քո ես ոչ մոռացայ"[1]։

Նմանապէս. ուտելու, խմելու, քնանալու եւ զբօսանք ընելու համար ալ յայտնի է Պօղոս առաքելոյն տուած հրահանգը, այսինքն եթէ ուտէք, եթէ խմէք եւ ինչ ալ որ ընէք, Աստուծոյ փառացը համար ընելու դիտաւորութիւն որ դնէք, պարապ տեղ ժամանակնիդ վատնած չէք ըլլար։ "Եթէ ուտիցէք, եթէ ըմպիցէք, եթէ զինչ եւ գործիցէք, զամենայն ինչ ի փառս Աստուծոյ արասջիք"[2]։ Տեսէք ուրեմն թէ ինչպիսի ուղիղ մտօք պէտք է պաշտօննիդ կատարէք, ինչպիսի սուրբ նպատակաւ ծառայութիւննիդ ընէք, եւ թէ ինչպէս ամէն զբաղմունքի մէջ մտքերնիդ առ Աստուած վերացընելով՝ այնպէս կատարէք, որ աղէկ ըլլան . . . ։ Քննեցէք հիմայ թէ ինչ դիտաւորութեամբ կերակրոյ կը նստիք. արդեօք տկարութիւննիդ յագեցընելո՞ւ, թէ սակայն հարկաւորութեան համար. արդեօք անյագութեամբ, թէ ամենայն վայելչութեամբ. արդեօք միայն ճաշի եւ ընթրեաց ատեն, թէ ատենէ դուրս եւ ամէն անգամ որ ախորժէք . . . ։ Քննեցէք թէ զբօսանքնիդ ինչ տեսակ կ'ընէք. արդեօք միայն հանգիստ ընելու համար, թէ ցրուած մտքով ասդին անդին շրջագայելու համար. արդեօք զբօսանքի ատեն ա-

1 Սղմ. ՃԺԸ. 109։ 2 Ա. Կորնթ. Ժ. 31։

առաքինութիւն գործելու մտադիր էք, մանաւանդ եղբայրսիրութեան եւ համեստութեան գործքեր, թէ ընկերները խեղկատակութեամբ ծաղր ընելու, կամ անվայել կերպով ծիծաղելու եւ կամ մոտի շատխօսութեամբ ատեննիդ կը մսխէք. արդեօք սաստիկ փափաքով կը ղաղէք զբօսանքի, թէ վայելուչ եւ առաքինի անտարբերութեամբ...։ Քննեցէք վերջապէս թէ ինչպիսի սուրբ մտածմունքներով անկողին կ'երթաք... ինչպէս արդեօք ի գործ կը դնէք Դաւիթ մարգարէին խրատը, որով կ'ուզէ որ գիշերն անգամ արթընցած ատեննիդ՝ մտքերնիդ առ Աստուած վերացրնելով՝ զինքն օրհնէք. "Ի գիշերի համբարձէք զձեռս ձեր ի սրբութիւն եւ օրհնեցէք զՏէր,,[1]։

Կը կարդանք սրբակեաց կրօնաւորի մը վարքին մէջ թէ ամէն անգամ անկողին մտնելու ատեն՝ կարծես թէ խոստովանանք ըլլալու կ'երթար, այսինքն այն օրուան մէջ գործած մեղքերն ու պակասութիւններն աղէկ մը քննելէն վերջը՝ կը ցաւէր, կը զղջար ու կը զարշէր, եւ անոնցմէ ետ կենալու եւ զինքն ուղղելու հաստատ առաջադրութեամբ անկողին կը մտնէր, այնպէս երեւակայելով՝ իբրեւ թէ վտանգաւոր հիւանդ ըլլար, խաչելութիւնը ձեռքը բռնած, քահանան ալ քովը կեցած՝ հոգեվարութեան աղօթքները կ'ընէր. եւ այսպիսի երեւակայութենէ գրգռուած՝ հաւատոյ, յուսոյ եւ սիրոյ ներգործութիւններ կ'ընէր, որպէս զի այս սուրբ մտածմունքներով քնանալով, թէ գիշերը եւ թէ առտուն արթընցած ատեն՝ շուտ մը կարենայ միտքն առ Աստուած վերացրնել եւ ըստ պատշաճի զինքը փառաբանել։

Քննեցէք դուք ալ՝ թէ ինչպիսի պատրաստութեամբ անկողին կ'երթաք, ինչպիսի զգացմամբ անկողին կը մտնէք, ինչ մտածմունքներով կը քնանաք, եւ արթընցած ատեննիդ՝ ինչ ջանք կը

1 Սղմ. ՃԼԳ. 2։

գործածէք շուտով մտքերնիդ առ Աստուած վերացրնելու. որովհետեւ ինչպէս տղաք արթընցած ատեննին՝ լալով մայրերնին կը փնտռեն, որ իրենց կաթ տայ, այն փութով դուք ալ արթընցած ատեննիդ պէտք է որ ձեր Հայրն ու Տէրը փնտռէք, որպէս զի պէտք եղած շնորհքները ձեզի պարգեւէ...։ Մէկ խօսքով, քննեցէք թէ արդեօք Աստուծոյ ձեզի սուրբ ըլլալու համար տուած ժամանակն ինչպէս կը գործածէք, այսինքն՝ ըստ պատշաճի աստուածային փառաց, ընկերաց օգտին եւ ձեր անձին փրկութեան համար, ըստ որում այս ժամանակէն կորսուած ամէն մէկ վայրկենին նկատմամբ ծանր ու խիստ համար պիտ'որ պահանջէ Աստուած։

Բ. Գանք հիմայ քննութեանս երկրորդ մասին վրայ, որ էր փորձութիւնը։ Հոս ամենէն յառաջ պէտք է համոզուիք՝ որ կրօնաւորութեամբ Աստուծոյ ըրած խոստմունքներնիդ հաւատարմութեամբ պահելու համար, ամենուն նկատմամբ ալ տեսակ տեսակ փորձութիւններ պիտի կրէք. ինչպէս որ առաջին անգամ աշխարհքիս կռնակ դարձուցած ատեննիդ, Հոգին սուրբ ձեզի ըսաւ. "Որդեակ, եթէ մատիցես Տեառն ծառայել, պատրաստեա՛ զանձն քո ի փորձութիւն,,[1]։ Աս այսպէս ենթադրելով, գիտէք որ երկու տեսակ փորձութիւն կայ. մէկը զձեզ յաւիտենական կորուստը գլորելու համար, իսկ միւսը զձեզ փորձելու համար՝ թէ արդեօք յարատեւութեամբ զԱստուած կը սիրէք, թէ ոչ. ինչպէս որ կը մեկնէ Ս. Օգոստինոս. Փորձութիւն մոլորութեան, եւ Փորձութիւն փորձելոյ։ Հիմայ քննեցէք թէ ինչպէս վարուած էք այս երկու տեսակ փորձութեանց մէջ ալ, եւ ինչպէս գործածած էք զանոնք ձեր փրկութեան համար։

Մոլորութեան փորձութիւններ են, չար խոր-

1 Սիր. Բ. 1։

հուրդներ, պիղծ երեւակայութիւններ, անմաքուր մտածմունքներ, աստուածային օրինաց եւ ձեր պարտաւորութեանց հակառակ յօժարութիւններ. զորոնք սատանան եւ ձեր կիրքերը կ'աղդեն մտքերնուդ եւ սրտերնուդ մէջ կը դրդուեն: Ասոնց վրայ կ'ուզէի որ բարակ քննութիւն մ'ընէիք, հաստատապէս գիտնալու համար թէ արդեօք ասոնցմէ արդիւնք շահեր էք, թէ վնաս: Այս փորձութիւններէն արդիւնք շահելու եւ կատարելութեան մէջ աւելի յառաջ երթալու համար երկու բան հարկաւոր է: Նախ շուտով դէմ դնել, եւ երկրորդ՝ քաջութեամբ դէմ դնել: Շուտով դէմ դնելու նկատմամբ Ս. Հարք միաբերան կ'ըսեն որ փորձութեան սկիզբը մենք աւելի զօրաւոր ենք, եւ սատանան աւելի տկար. բայց եթէ մենք տկարութեամբ վարուելու ըլլանք, սատանան կը զօրանայ վրանիս եւ դիւրութեամբ զմեզ մեղքի մէջ կը ձգէ: Իսկ քաջութեամբ դէմ դնելն այնչափ հարկաւոր է, որ առանց ասոր երբեք չենք կրնար կատարեալ յաղթութիւն մ'ընել թշնամւոյն վրայ: Քննեցէք ուրեմն թէ արդեօք ամէն փորձութեան չար խորհուրդներու, պիղծ երեւակայութեանց եւ այլն, քաջութեամբ դէմ դրի՞ք, թէ ոչ...: Ի՞նչ կ'ըսէ խղճերնիդ...: Արդեօք քանի՜ քանի անգամ ծուլութեամբ եւ դանդաղութեամբ վարուած էք...: Արդեօք փորձութեանց ատեն ուզեցի՞ք մէկ կողմանէ Աստուծոյ հաւատարիմ գտնուիլ եւ միւս կողմանէ կիրքերնիդ չվշտացընել...: Աղէկ մը քըննեցէք եւ զգուշութեամբ քննեցէք խղճերնիդ, որ չըլլայ թէ անձնասիրութիւննիդ զձեզ խաբէ:

Եթէ միշտ եւ շուտով դէմ դրած էք, Աստուծոյ շնորհակալ եղէք, եւ տեսէք թէ արդեօք նախ քաջութեամբ դէմ դրած էք, զսատանան շփոթելու եւ ամօթահար ձեզմէ փախցընելու համար. տեսէք թէ արդեօք փորձութեանց սկիզբը հաստատ եւ համարձակ՝ Ոչ մը երեսին զարկի՞ք,

թէ գաղջ եւ պաղ Ոչ մը արտաբերեցիք, որ աւելի լռելեայն հաւանութիւն կը նշանակէ, քան թէ համարձակ բացասութիւն:

Յայսմ մասին պարտաւորութիւննիդ ճշդիւ կատարած ըլլալնուդ՝ երկու ապացոյց կայ. առաջինն է՝ թշնամիներնուդ ամենափոքր զիջողութիւն մ'ալ ըրած չըլլալնիդ. եւ երկրորդը՝ իսկ եւ իսկ առ Աստուած եւ առ ամենասուրբ Կոյսը դիմելնիդ՝ պարտուպատշաճ օգնութիւնն ընդունելու համար: Առաջին ապացուցին վրայ քննութիւն ըրած ատեննիդ՝ մտքերնիդ բերէք որ Դաւիթ մարգարէն անվայել նայուածքի մը համար երկու սոսկալի մեղք գործեց: Իսկ երկրորդ ապացոյցը քննած ատեննիդ՝ յիշեցէք Ս. Հարց առածը թէ “փորձութիւնը մեզի, Մենք ալ Աստուծոյ„. որով ըսել կ'ուզէին թէ ինչպէս որ փորձութիւնները վրանիս կը յարձակին, մենք ալ պէտք է որ նոյնպէս Աստուծոյ վրայ յարձակինք օգնութիւն խնդրելու համար: Մոլորութեան փորձութեանց վրայ այսչափ:

Իսկ զմեզ փորձելու փորձութիւններն են այն անհանգստութիւնները, հիւանդութիւններն, աշխատութիւնները, խաչերը, ցաւերն ու տհաճութիւնները, որոնք կրնան Աստուծմէ գալ եւ իրօք ալ Աստուծմէ կու գան, անոր համար որ կամ ինք կը խաւրէ եւ կամ թոյլ կու տայ՝ որ ուրիշները պատճառ ըլլան մեր անհանգստութեանց եւ տհաճութեանց: Հիմայ քննեցէք թէ արդեօք ինչպէս վարուած էք այն առիթներուն մէջ, յորում Աստուած կամ այս եւ կամ այն կերպով ուզած ըլլայ զձեզ փորձել՝ թէ ինչ աստիճան կը սիրէք զինքը: Արդեօք քանի՜ անգամ անհամբեր գտնուեցաք այն հիւանդութեան ատեն, նեղացած՝ այն անհանգըստութիւններու մէջ, զզուած քանի մը ընկերներնուդ արտաքոյ կարգի բնաւորութիւններէն, զգայուն՝ ընդունած ցաւերու եւ տհաճութեանց մէջ...: Արդեօք քանի՜ քանի՜ անգամ այն ձեզի յան-

ձնուած պաշտօնին համար բոլոր վանքը դանդաղով լեցուցիք . . . այն ձեզի չտրուած հաճութեանց համար . . . . այն իրաւամբ զլացուած հրամանին համար . . . :

Քանի անգամ առաջադրութիւն դրիք սիրով եւ համբերութեամբ տանելու ինչ որ Աստուած ձեզի կը խաւրէ, հիւանդութիւն, անհանգստութիւն, տհաճութիւն, վիշտ: Բայց ընդհակառակն անհամբեր գտնուեցաք, կարծելով որ կամ բժիշկներուն անհոգութենէն յառաջ եկած ըլլայ ցաւերնիդ, կամ ընկերներնէդ ոմանց չար բնաւորութենէն, կամ այլոց կիրքերէն ծագած ըլլայ անհանգստութիւննիդ եւ այլն: Մաքրասուն կուսանք, եթէ իրաւ ըլլար այս կարծիքնիդ, մանաւանդ դատողութիւննիդ, մարտիրոսներէն եւ ոչ մէկը պէտք էր մարտիրոսութիւն կրէր Աստուծոյ համար. վասն զի կատաղի բռնաւորներն էին զիրենք տանջանաց մատնողները . . . : Բայց ո՞վ չի գիտեր կամ կ'ուրանայ որ ամէն բան (բաց ի մեղքէն) Աստուծմէ կու գայ. անոր համար՝ որ կամ ինք կ'ուզէ եւ կամ թոյլ կու տայ իւր անքննելի եւ երկրպագելի խորհուրդներուն ու նպատակին համեմատ: Ապա ուրեմն այս տեսակ փորձութեանց պատճառն երբեմն ասոր եւ երբեմն անոր տալու տեղ՝ ամէն բան Աստուծմէ եկած ճանչնալով, համբերեցէք իր սիրոյն համար. այսուհետեւ Աստուածային ողորմութեան եւ գթութեան արդիւնք համարելով այն վիշտերը, հիւանդութիւնները, նեղութիւնները, որով կ'ուզէ ձեր սէրը, յարատեւութիւնն ու հաւատարմութիւնը փորձել. ամէն այսպիսի առիթներու մէջ կրկնելով ինչ որ Ս. Ալֆոնսոս կ'ըսէր. “Այսպէս կ'ուզէ Աստուած. այսպէս պէտք է որ ուզեմ ես ալ„:

Ահաւասիկ հիմայ ընելու քննութիւններնուդ երկու կէտը. Նայեցէք թէ ինչպէս յարգեր էք ժամանակը, թէ ինչպէս վարուեր էք երկու տեսակ փորձութիւններէն ալ օգուտ քաղելու: Եւ հետեւաբար պակասութիւննիդ ճանչնալով, զղջացէք անոնցմէ, եւ զանոնք ուղղելու փոյթ ընելով, օգուտ քաղելու ջանացէք ժամանակին ամէն մէկ վայրկենէն: Շուտով եւ քաջութեամբ դէմ դրէք այն փորձութեանց, որով թշնամին կը փութայ զձեզ մոլորեցընել. իսկ համբերութեամբ եւ աստուածային սուրբ կամաց համակերպութեամբ տարէք այն փորձութիւնները, որով Աստուած զձեզ փորձել կ'ուզէ: Երկու խօսքով լմնցընեմ. յարգեցէք զժամանակը, աղէկ գործածեցէք փորձութիւնները. եւ անշուշտ արքայութիւնը ձերն է:

Գոհանամք զ.քէն: (Երես 27:)

ՕՐ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄՏԱԾԱԿԱՆ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

Կոչման շնորհաց վրայ:

Ե՛կ սուրբ Հոգի . . . : (*Երես* 10:)

Աղէկ ճանչնալու համար թէ ո՜րչափ մեծ, մասնաւոր եւ ընտիր շնորհք է Աստուծոյ ձեզի ըրածը՝ ձեզ այս սուրբ կրօնքը կանչելով, եւ աղէկ համոզուելու համար՝ որ մկրտութեան շնորհքէն վերջը՝ ասկից մեծ շնորհք չկայ, բաւական է խորհրդածել թէ ինչպէս որ աշխարհքիս երեսը գտնուած տեղերէն՝ Աստուած իրեն համար եկեղեցիներն ընտրեց, տարւոյն ամէն օրերէն՝ իրեն համար կիրակի եւ տօնի օրերը վերապահեց, աշխարհքիս մէջ գտնուած բոլոր մարդկանցմէ՝ քահանաներն իրեն սեպհականեց, այսպէս ալ բոլոր կանանց մէջ զկուսանք իրեն կանչեց: Այսպիսի յարգելի վիճակի մը, զոր Ս. Յերոնիմոս Աստուծոյ հօտին ազնուական մասը կ՚անուանէ, այսպիսի երանելի վիճակի մը, որ կաթողիկէ եկեղեցւոյ գեղեցկագոյն զարդը կը կազմէ, ինքն իբրեւ բացարձակ տէր եւ իշխան՝ իւր կատարեալ ազատութեամբը կարող է ուզածը կանչելու եւ հաւնածն ընտրելու, ինչպէս որ Ս. Առաքելոց ալ ըսաւ. "Ոչ եթէ դուք ընտրեցէք զիս, այլ ես ընտրեցի զձեզ,,[1]: Չէ, չէ. դուք զիս չընտրեցիք. այլ ես զձեզ ընտրեցի ու կանչեցի այս վիճակին: Նոյն խօսքը կրնայ կրկնել նաեւ ձեզմէ ամէն մէկուն եւ յայտնապէս ծանուցանել՝ թէ մի միայն իւր անհուն ողորմութիւնն ու գթութիւնն էր՝ որ ձեզ իրեն նուիրուած կուսանաց կարգը դասեց: Այսպիսի

1 Յովհ. ժե. 16.

շքեղ ու պատուաւոր վիճակի մը կանչելով զձեզ, մաքրասուն կուսանք, յայտնի կը տեսնէք թէ զձեզ որոշեց ու զատեց այս աշխարհքէս, որ վտանգներով լեցուն է . . . այս աշխարհքէս, որ բոլորովին ընդունայնութիւն, ցանկութիւն եւ ամբարտաւանութիւն է . . . այս աշխարհքէս, որ իրաւամբ կրնայ կոչուիլ չարութեան աղբանոց եւ դիւաց ժողովարան: Եւ իրօք զձեզ ընտրելով եւ այս իրեն նուիրուած բախտաւոր կուսանաց կարգը դասելով, այնպիսի տեղէ մը ազատեց, ուր թշնամին դիւրութեամբ կրնար վրանիդ զօրանալ եւ անզգալի կերպով զձեզ յաւիտենական դատապարտութեան մատնել: Սակայն՝ Ես զձեզ ընտրեցի ըսելովը, ոչ միայն ձեզի ըրած գերագոյն շնորհաց մեծութիւնը կը հասկցընէ, այլ նաեւ այն մասնաւոր բաժանումն, որով այս ընտրութիւնն ընել հաճեցաւ . . . : Ընտրողը խառն ի խուռն եւ ըստ պատահման չ՚առներ, այլ իրարմէ կ՚որոշէ, եւ մէկն առած ատեն՝ շատը կը ձգէ: Ուրեմն Աստուած՝ Ես ընտրեցի ըսելովը, կ՚ուզէ հասկցընել ձեզի, թէ իւր աստուածային մատը առջեւը ներկայ եղող անհամար օրիորդներուն մէջէն՝ զձեզ միայն որոշեցի եւ ընտրեցի. որպէս զի այս վանքին մէջ բնակիք, որ իմ տունս ու բնակութիւնս է:

Իրօք ալ զձեզ միայն ընտրեց այս սուրբ տեղը բնակելու եւ կենցաղավարելու համար, մինչդեռ ձեր բիւրաւոր ընկերները թողուց աշխարհքին մէջ. զձեզ ընտրեց, եւ ձեր քոյրերը, քեռորդիները, ազգականներն ու բարեկամները թողուց աշխարհային օրինաց ծանր լծոյն տակ: Զձեզ ընտրեց, եւ ընտրելովն ու այսպէս որոշելովը՝ հասկցընել ուզեց, որ դուք իրեն սիրելիներն եւ հաճելիներն էք, որոնց վրայ հաստատած է իւր գորովագութ բերկրութիւնները: Ի՞նչ արդիւնք ունէիք, մաքրասուն կուսանք, Աստուծոյ սիրելեաց կարգը դասուելու . . . ի՞նչ ըրած էիք՝ որ Աստուած այս-

պիսի մեծ մարդասիրութիւն ցուցուց ձեզի… Ի՞նչ բանի մէջ՝ հազարաւոր աշխարհ.ք մնացողներէն եւ յաւիտենական կորստեան վտանգի մէջ գտնուողներէն աւելի արժանաւոր եղած էիք . . .: Եթէ աշխարհ.քիս մէջ անցուցած կեանքերնիդ մտուընիդ բերէք, ով գիտէ թէ ո՛րչափ պիտի ամչնաք, յայտնապէս տեսնելով որ Աստուած այսպիսի գերազանց շնորհ.ք մը ձեզի ընելէն աւելի իրաւունք ունէր մերժելու եւ յաւիտենական թշուառութեան մէջ ձգելու զձեզ . . .: Այսու ամենայնիւ իւր կաթոգին սէրը՝ փոխանակ զձեզ ձեր ապերախտութեանց համար պատժելու, գթացաւ վրանիդ եւ իր սիրելիներուն կարգն անցընելով՝ այս սուրբ կրօնքը կանչեց: Եւ միթէ ձեր վրայ այնպիսի երախտագիտութի՛ւն մը դաշնակած էր, որով ստիպուէր այս կոչման սուրբ շնորհ.քը տալու ձեզի . . . ո՛հ, ով գիտէ՝ թէ ընդ հակառակն այնպիսի ապերախտութիւն մը տեսած չըլլայ մէջերնէդ մէկուն վրայ, որմէ ստիպուէր Երեմիա մարգարէին բերնով ըրած գանգատները կրկնելու թէ "Զի՞ է, զի սիրելին իմ, ի ներքս ի տաճարին իմում արար գարշելիս„[1]: Ի՞նչ ըսել է՝ որ իմ սիրելիս, ինծմէ տեսած այնչափ բարեաց փոխարէն՝ այսպիսի չարաչար հատուցում ընէ . . .: Եթէ ասիկայ իրաւ ըլլար, սրտերնիդ ի՞նչպէս պիտի դիմանար այսպիսի մեծ գթութեան եւ ողորմութեան մը առջին: . . . Ի՞նչպէս պիտի համարձակէիք նոյն զաղջութեամբ եւ ծուլութեամբ իրեն ծառայել . . . ի՞նչպէս պիտի կարենայիք զլանալ սիրոյն դիմացը սէր հատուցանելու: . . .

Սրտերնուդ մէջ աղէկ տպաւորեցէք, մաքրասուն կուսանք, որ Աստուած այս սուրբ կոչման շնորհիւը, որ անթիւ շնորհաց գումար մ'ըսել է, զձեզ այս սուրբ վանքին մէջ զետեղելով, չէ թէ միայն աշխարհ.քիս ամէն վտանգներէն ազատեց,

1 Երեմ. ԺԱ. 15:

այլ նաեւ այնպիսի ամուր ապաստանի մէջ ապահովցուց, ուրուն Դաւիթ մարգարէն հառաչելով կը փափաքէր, ըսելով թէ "Լե՛ր ինձ, Աստուած, պաշտպան, եւ տուն ապաւինի՝ ապրեցուցանել զիս„[1]: Ամենեւին տարակոյս չկայ՝ որ ամէն վանք ու մենաստան (ուր կիրքերը զսպելու եւ ցանկութիւնները ճնշելու հոգ կը տարուի) փրկութեան նաւահանգիստ եւ տեղի ապաւինի մըն է. ինչպէս որ իր վանքը կ'անուանէր Բացեան սրբուհի Մարիամ, որ ոչ միայն կը պահէ ու կը պաշտպանէ զհոգին ամէն վտանգներէ, այլ նաեւ փրկուելու համար ալ մեծապէս կ'օգնէ: Այս կէտերուս վրայ աղէկ մը մտածեցէք. ուշադրութեամբ զննեցէք թէ ինչ ըսել է մենաստան, վանք, կրօնաւորական առանձնութիւն. եւ շուտ մը կը ճանչնաք եւ կը խոստովանիք՝ որ չափազանց է եղած Աստուծոյ սէրը ձեր վրայ: Ս. Բեռնարդոս այսպիսի սուրբ տեղեր ընդհանրապէս "Դրախտ ներքին բերկրութեանց„ կանչելէ գոհ չըլլալով, յետոյ մասնաւորապէս նկարագրելով հոգւոյ մը վայելած զարմանալի օգուտները, կ'ըսէ. Կրօնքը կամ վանքերը, որոնք Աստուծոյ տուն են, այնպիսի տեղ մըն է, ուր կրօնասէր եւ բարեպաշտ հոգի մը աւելի խղճի մաքրութեամբ կ'ապրի, շատ քիչ անգամ թերութեանց մէջ կ'իյնայ, եւ դժբախտաբար ինկած տեղէն ալ՝ շուտով կ'ելլէ ու կ'ապաշխարէ: Հոն աստուածային շնորհ.քը ստէպ այցելութեան կու գայ, որով այս անցաւոր կենաց ընթացքը խաղաղութեամբ եւ հանդարտութեամբ յառաջ երթալով, զարմանք չէ՝ որ մեռնելու ատեն ալ ի հանդերձեալն զԱստուած միշտ վայելելու վստահութիւնն ունենայ: Այսպէս կը խօսի սոյն հռչակաւոր Սուրբն ի կրթութիւն եւ ի մխիթարութիւն ամէն բարեպաշտ ու կրօնասէր անձանց: Որմէ կրնաք դուք ալ դուշակել, թէ ո՛րչափ պարտաւոր էք

1 Սղմ. Լ. 3:

շնորհակալ ըլլալու Աստուծոյ, զձեզ այսչափ շնորհաց ու բարեաց մասնակից ու ժառանգ ընելուն համար: Խօսք ալ՝ որչափ ազդու միջոցներ ունիք վանքի մէջ դիւրաւ փորձութեանց յաղթելու եւ միշտ Աստուծոյ հաւատարիմ գտնուելու: . . . Որչափ միջոցներ՝ մեղքի մէջ ինկած ատեննիդ շուտով ելլելու: . . . Որչափ միջոցներ, որոնք պարտքերնիդ կատարելու համար պէտք եղած շնորհք եւ օգնութիւններ կը մատակարարեն ձեզի: . . . Որչափ միջոցներ ունիք հանգիստ ապրելու, ապահով ընթանալու եւ վերջապէս արքայութիւն երթալու յուսով մեռնելու: . . . Աշխարհքիս հեռաւորութիւնը, աշխարհային բաներէ հրաժարումը, ձեզի հետ բնակող այնչափ սրբակեաց ընկերներնուդ բարի օրինակը, միթէ բաւական միջոց եւ նպաստ չե՞ն արդեօք՝ զձեզ պակասութիւններէ եւ մեղքերէ հեռու պահելու: . . . Գժբախտաբար Աստուծմէ հեռացած ատեննիդ՝ կրկին անոր հետ հաշտուելու համար բաւական միջոց չե՞ն արդեօք մտածականները, սաղմոսերգութիւնները, աղօթքները, խոստովանութիւնները, եւ մանաւանդ ստէպ ստէպ սուրբ Հաղորդութեան մօտենալնիդ: . . . Աստուծոյ միշտ աւելի հաճելի եւ սիրելի ըլլալու համար գեղեցիկ առիթներ չե՞ն արդեօք հնազանդութիւննիդ եւ ձեր կամքն ուրանալով՝ միշտ Աստուծոյ սուրբ կամաց համակերպութիւննիդ:... Մէկ խօսքով ըսեմ. մենաստանի կամ վանքի մէջ անցուցած կեանքերնիդ՝ աղէկ ապրելու եւ սրբութեամբ մեռնելու մշտատեւ առիթներու, պատճառներու եւ միջոցներու շղթայ մը չէ՞ արդեօք:... Ո՜հ, իրաւցընէ եթէ այս բաներն երկնային լուսով մտածելու եւ խորհրդածելու ըլլայիք, այնպիսի գերազանց գաղափար մը կ՚ունենայիք ձեր կոչման վրայ, որ Բացեան սրբուհի Մարիամին պէս՝ պատերը համբուրելով, կը գոչէիք. “Ո՜հ, սուրբ պարիսպներ, որչափ վտանգներէ զձեզ կը պաշտպանէք եւ որչափ շնորհքներ մեզի կը հաղորդէք”:

Եւ որովհետեւ շատերը գրեթէ երբեք խորհրդածութիւն չեն ըներ, անոր համար ալ շատ անգամ անտարբեր եւ անհոգ կը գտնուին իրենց կոչման վրայ: Արդեօք դուք ալ այսպէս անհոգ գտնուե՞ր էք . . . արդեօք դուք ալ այսպիսի պժգալի անտարբերութեամբ վարուա՞ծ էք . . . արդեօք դուք ալ այնպէս ոչինչ բանի տեղ դրա՞ծ էք ձեր սուրբ կոչումը, որ համարձակած ըլլաք երբեմն զրուցել թէ կարելի է՝ որ աշխարհքին մէջ աւելի դիւրութեամբ փրկուէի: . . . Որչափ խաբուած կ՚ըլլայ եղկելին, եթէ մէջերնիդ այնպիսի մէկը գտնուի՝ իր կիրքերէն գրգռուած ըլլալով: . . . Այսպիսի մտածման համար արժանի էր՝ որ բոլոր երկինք յանդիմանէին զայնպիսին: Ի՞նչպէս կրնար ունենալ իր տան մէջ այնչափ բարեպաշտութեան առիթներ, որչափ ունի վանքին մէջ, ուր գրեթէ ամէն քայլին սրտաշարժ պատկերներու եւ սուրբ ու նուիրական առարկաներու կը հանդիպի, որոնք առ Աստուած դառնալու մէյ մէկ գրգիռ են: . . . Ի՞նչպէս կրնար իր տան մէջ վայելել այն խաղաղութիւնն ու այն հանդարտ առանձնութիւնը՝ զոր ունի վանքին մէջ:... Ի՞նչպէս կրնար այնչափ խրատ լսել, հոգեւոր ընթերցում ընել, մտածականի եւ աղօթից զբաղիլ, որչափ որ կրնայ մենաստանին մէջ: . . . Աշխարհքի մէջ ապրելով, ի՞նչպէս ամէն բանի մէջ կրնար ճանչնալ Աստուծոյ կամքը, ինչպէս որ վանքին մէջ սուրբ հնազանդութեամբ կը ճանչցուի:... Եղկելի է այն անձը՝ որ այսպիսի զզուելի խաբէութեամբ պաշարուած կ՚ըլլայ. յայտնի բան է որ իւր աչքը կիրքերէն կուրցած ըլլայ. մինչ դեռ եթէ յառաջուան ունեցած լոյսէն քիչ մը մնացած ըլլար, փոխանակ ըսելու թէ աշխարհքի մէջ աւելի դիւրութեամբ կրնար փրկուիլ, պէտք էր շփոթած եւ արտասուալից աչքերով ըսել որ եթէ Աստուծոյ

ինծի շնորհած այնչափ օգնութեան եւ շնորհաց առատութեան մէջ՝ այսպէս ողորմելի կը գտնուիմ, ի՞նչ պիտ'որ ըլլար իմ վիճակս՝ եթէ խեղճ աշխարհականաց՝ միջոցներէ եւ օգնութիւններէ զուրկ վիճակին մէջ գտնուէի: . . .

Բայց Աստուած զձեզ այս կրօնքը կանչելով, ոչ միայն զձեզ ապահով տեղ մը զետեղեց, ուր առատապէս կրնաք վայելել ամէն տեսակ երկնային նպաստ, օգնութիւն եւ շնորհքներ. այլ նաեւ առաւ զձեզ իրեն սիրելի եւ մտերիմ ըրաւ, մինչեւ անգամ իրեն հարս ընտրեց: Ասոր վրայ եթէ ձեր "Հարսունք Քրիստոսի" մականունը չի համոզեր, յիշեցէք ուխտերնուդ ատեն արարողութիւնը կատարող Հայրապետին խօսքերը, որ ի նշան այս երկնային հարսանեաց՝ պսակը գլուխնիդ դնելով՝ կ'ըսէր. Ես զձեզ Յիսուսի Քրիստոսի կը պսակեմ, որպէս զի զձեզ անարատ պահէ. ընդունեցէք իբրեւ իր Հարսն այս պսակը, որ է նշան իրեն պարտաւոր եղած հաւատարմութիւններնուդ, որպէս զի մահուան կէտին արժանի ըլլաք լսել իրմէ՝ թէ Եկէք իմ սիրելի եւ ընտրեալ հարսունքս, եւ առէք այս պատուոյ եւ փառաց պսակը, զոր ի յաւիտենից պատրաստեցի ձեզի համար: Ասկից աւելի պատիւ, ասկից աւելի ընտիր փառք կրնա՞յ տրուիլ մարդու:

Ո՞րչափ փառք ու պարծանք կը համարէիք ձեզի, եթէ աշխարհական իշխան մը զձեզ իրեն հարս ընտրելու ըլլար . . . ո՞րչափ հոգ ու խնամք կ'ունենայիք իրեն հաճելի ու երախտագէտ ըլլալու: Կարծեմ որ ամէնայն ճիգ կը թափէիք ոչ միայն ամենափոքր տհաճութիւն մ'ալ իրեն չպատճառելու, այլ նաեւ ամէն միջոց կը գործածէիք ձեր կաթոգին սէրն իրեն յայտնելու եւ խոստացած հաւատարմութիւննիդ անեղծ ու անարատ պահելու: Իսկ արդ իշխանաց իշխանին եւ թագաւորաց թագաւորին՝ Յիսուսի Քրիստոսի Հարս

ըլլալով, ի՞նչպէս կրնաք անտարբեր գտնուիլ այսպիսի աննման եւ ամենափառաւոր վիճակներնուդ վրայ: . . . Այսպիսի սիրելի եւ երկնային փեսայի մը սիրոյն մէջ ի՞նչպէս կրնաք գաղջ, ցուրտ եւ ողորմելի գտնուիլ: . . . Ո՜հ, ճանչցէք սխալմունքնիդ եւ լացէք դառնապէս: Միշտ աչքերնուդ առջեւ ներկայ բռնեցէք երջանիկ վիճակնիդ, իւրաքանչիւր ոք իւր անձին ըսելով՝ ինչ որ ինքն իրեն կ'ըսէր սրբուհի Ագնէս. "Ես այն աստուածային Տիրոջ հետ պսակուած եմ, որուն ծառայելն իրենց փառք կը համարին հրեշտակները, որուն գեղեցկութիւնը զարեւն եւ զլուսին կը նսեմացընէ": Այս փոքր խորհրդածութիւնը բաւական է ոչ միայն Աստուծոյ ձեզի տուած կոչման գերագոյն շնորհաց արժէքն ու յարգը հասկցընելու, այլ նաեւ ձեր սոսկալի ապերախտութիւնը, որ այսպիսի շահաւէտ եւ պատուաւոր վիճակ մը անարգեցիք: Որով սաստիկ շփոթած՝ այսպիսի մեծ ապերախտութեան մը համար հառաչելով պէտք է ըսէք:

ԻՊՋ·Բ

Թո՛ղ կորսուի, ո՜վ Տէր, թո՛ղ կորսուի այն վայրկեանը, յորում մենք մեր կոչման մեծ շնորհքը բանի տեղ չդնելով՝ քեզի հարս ըլլալու պատիւն ալ ոտքի տակ առինք: Ցրուի թո՛ղ կորսուի այն թշուառ ժամը, երկնից կայծակներն անհետ ընեն զայն, յաւիտենական մոռացման մէջ թաղուի այն տխուր ժամանակը, յորում քու մեզի ըրած շնորհքդ արհամարհեցինք: Բոլոր սրտանց կը զզուինք ու կը գարշինք, եւ զմեզ քու սիրոյդ բոլորովին անարժան ու ապերախտ խոստովանելով՝ զղջմամբ եւ ամօթով կը կանչենք. Գթա՛, Տէր, մեր վրայ ու ողորմէ մեզի: Գթութեամբ տո՛ւր մեզի այն թողութիւնը, որուն քանի՛ քանի՛ անգամ անարժան գտնուեցանք. "Ողորմեաց մեզ,

Տէր, ողորմեա՛ց մեզ,,։ Թո՛ղ յաղթանակէ մեր վրայ քու առատ ողորմութիւնդ, մինչ դեռ աստուածային շնորհիդ հաստատապէս կ՚առաջադրենք այսուհետեւ պարտուպատշաճ կերպով յարգել մեր կոչման շնորհքը, որով զմեզ աշխարհքիս վտանգներէն ազատելով, կրօնքին նաւահանգստին մէջ ապահովցուցիր, միշտ քեզի երախտագէտ գտնուելու համար։ Ասոնք են, ո՛վ Տէր, մեր առաջադրութիւնները, զորոնք կը յուսանք անխախտ պահել, մեր ամենասիրելի Մօրը սրբուհւոյ կուսին միջնորդութեամբն ու պաշտպանութեամբը. ամէն։

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

Թէ ի՛նչպէս պէտք է որ յարգենք մեր կոչումը։

Հոգեւոր կրթութեան մէջ ըլլալու քննութիւնները պատշաճ է որ մտածականներու նիւթին հետեւին, կամ մտածուած ճշմարտութեանց հետ կապակցութիւն ունենան, որպէս զի աւելի ազդու եւ արդիւնաւոր ըլլայ անկից քաղելու օգուտնիդ։ Ուստի այս օրուան մտածականներնուս նիւթն առ կրօնն կոչման մեծ եւ ընտիր շնորհքն ըլլալով, պատշաճ է որ ներկայ քննութեանս մէջ ալ քըննենք թէ ինչպէս յարգեցիք զայն եւ ինչ երախտագիտութիւն ցուցուցիք Աստուծոյ։ Այսպիսի քննութիւն մը էապէս հարկաւոր ըլլալով, նոյնպէս ալ հարկաւոր է զանիկայ ուշադրութեամբ ընելնիդ։

Ա. Մասնաւոր բանի մը յարգութիւն ունենալը կը հասկցուի, նախ՝ ստէպ զայն յիշելով, երկրորդ՝ յաճախ այն բանին յատկութեանց վրայ խօսելով, վերջապէս չթողլով որ ուրիշ մը զայն անարգէ։ Ուրեմն ճանչնալու համար թէ արդեօք դուք այս ձեր կոչումն ըստ պատշաճի յարգած էք, թէ ոչ, պէտք է քննէք թէ մինչեւ ցարդ ինչպէս

յիշէր էք զայն։ Առտուանց արթընցած ատեննիդ՝ առաջին մտածմունքնիդ առ Աստուած՝ ըստ որում սկիզբ եւ վերջին նպատակ՝ վերացընելէն ետքը, շուտ մը մտքերնիդ այս կոչման շնորհաց դարձընելու էք. հետեւաբար ալ այն օրուան մէջ ըլլալու խորհուրդնիդ, խօսքերնիդ եւ գործքերնիդ ընդհանրապէս իրեն նուիրելով, մասնաւոր խորհրդածութիւն մը ընելու էք կոչման վրայ, որպէս զի անկից պատճառ ունենաք օրերնիդ կրօնաւորական վիճակներնուդ համաձայն անցընելու, այսինքն՝ այնպէս մտածելու, խօսելու եւ գործելու, ինչպէս որ կուսի մը՝ Քրիստոսի նուիրուած հարսի մը կը վայելէ։ Իտալիոյ քաղաքներէն մէկուն մէջ գտնուող այլազգ մը յուղղափառութիւն դառնալու շնորհքն ունենալով, ոչ միայն ամէն առտու, այլ օրուան մէջ քանի մը անգամ ալ այս շնորհքը կը յիշէր եւ Աստուծոյ շնորհակալ կ՚ըլլար։ Ո՛րչափ մեծ ամօթ պիտի զգաք դատաստանին օրը, եթէ այսպիսի պարտաւորութեան մը մէջ հեղգութեամբ վարուիք։ . . . Քննեցէք ուրեմն թէ դուք ալ այս այլազգին նման կը յարգէք ձեր կոչումը, ինչպէս որ ինք կը յարգէր իր դարձը։ Քննեցէք թէ արդեօք ամէն առտու հոգ տարած էք կոչման վրայ ալ մտքերնիդ դարձընելու . . . օրուան մէջ յիշած էք արդեօք . . .։ Եթէ չէք ըրած, Աստուծմէ թողութիւն խնդրեցէք, հաստատուն առաջադրութիւն ընելով՝ ամէն առտու եւ օրուան մէջ քանի մը անգամ յիշելու, որով կոչումներնուդ վրայ ինչ յարգութիւն ունենալնիդ ապացուցանէք։

Բայց թէ որ յայսմ մասին փութաջան գտնուած էք, յառա՛ջ գացէք եւ քննեցէք թէ արդեօք այսպիսի յարգութեան մը երկրորդ նշանն ալ ի գործ դրած էք, թէ ոչ. որն որ, ինչպէս ըսի, այն յարգուած բանին յատկութեանց վրայ ստէպ խօսիլն է։ Ուստի այս սուրբ կոչմանէն ձեզի եղած օգուտներուն եւ շնորհաց վրայ ստէպ խօսած էք։

. . . Արդեօք ստէպ ստէպ մտածելով՝ ախորժե՞ր էք թէ ինչ ազնիւ վիճակ է եղեր Քրիստոսի հարսանց դասը գտնուելնիդ, Յիսուսին այնչափ մօտ եւ սուրբ ըլլալու համար պէտք եղած այնչափ առիթներով եւ օգնութիւններով եւ շնորհքներով պատրաստուած: . . . Բայեան սրբուհի Մարիամ այնչափ ստէպ կը մտածէր իր կոչմանէն ծագած օգուտներուն վրայ, որ գրեթէ իր հանապազօրեայ մտածականներուն նիւթ ըրած էր. ուստի եւ զարմանալու չէ, որ երբեմն սրտին սաստիկ հաճութենէն՝ վանքին պատերը համբուրելով կը հառաչէր. «Ո՛վ սուրբ պարիսպներ, ո՛րչափ վտանգներէ զիս կը պատսպարէք, սուրբ ըլլալու համար ո՛րչափ դիւրութիւններ կը մատակարարէք ինծի»: . . . Յայսմ մասին այս սուրբ կուսին նմանելու ջանացե՞ր էք արդեօք: . . . Ո՛վ գիտէ թէ քանի՜ շաբաթներ եւ գուցէ ամիսներ ալ անցած ըլլան, եւ երբեք մտքերնիդ բերած չըլլաք կոչումնիդ: . . . Աղէկ մը քննեցէք. եւ զգուշացէք որ չըլլայ թէ անձնասիրութիւննիդ զձեզ այնպէս համոզէ, իբրեւ թէ այսպիսի մեծ շնորհք մը ձեզի օգտի տեղ՝ վնաս եւ նեղութիւններ պատճառէ: Ուստի եւ մտքերնիդ դրէք որ այս կոչումներնուդ յարգը սրտերնուդ մէջ տպաւորելու համար՝ պէտք է որ միշտ յիշէք թէ սոյն կոչումն ո՛րչափ կ'օգնէ ձեզի սուրբ ըլլալու, որով չէ թէ միայն Ոսկեբերանին հետ պիտի ստիպուիք ըսել՝ թէ «Բա՜րէ, քանի՜ ճանապարհք են մեզ առ հասանելոյ ի փրկութիւն». այլ նաեւ շատ մը դէպքերու մէջ ձեր վիճակին վրայ գանգատ չըներէն զատ, ուրիշներու ալ պիտի չթողուք որ իրենց վիճակէն գանգատին:

Եւ աս է ճշմարիտ յարգութեան մը երրորդ նշանը: Ուստի կրնա՞ք հաստատել՝ որ միշտ այնպիսի վարմունք ունեցած ըլլաք, յորմէ ամէնքը հասկնան որ միշտ եւ ամէն առթի մէջ մեծ յարգ ունի քովերնիդ ձեր կոչումը, ձեր վիճակը: . . .

քննեցէք թէ ինչպէս վարուեցաք այն ձեր ընդունած մահացուցմանց, զգացած նեղութեանց եւ կրած վշտաց մէջ: Համակամութեամբ համբերեցի՞ք արդեօք, թէ բերաններնէդ այնպիսի գանգատներ փախուցիք, որոնք յայտնի կ'իմացընէին թէ ինչ նուաստ յարգ ունիք կոչումներնուդ վրայ: . . . Գիտէ՞ք ինչ կ'ըսէր սրբուհի Թերեզիա այսպիսի առիթներու մէջ. «Շնորհակալ եմ քեզի, Յիսուս իմ. այսպէս պէտք է որ քեզի ճշմարիտ հարս ըլլամ»: Տեսէ՞ք ուրեմն թէ դուք ալ ինչ ճամբայ բռնեցիք դառնութեանց եւ վշտերու մէջ. . . սրտերնուդ մէջ հաստատ տպաւորեցէ՞ք որ Աստուծոյ կատարեալ ծառայութիւն չէ՝ Յիսուսին հետեւիլ Թաբոր լեռն ելած ատեն, ուր ուրախութիւն եւ զուարճութիւն կայ, եւ ընդհակառակն չուզել իր ետեւէն երթալ դէպ ի Գողգոթա, ուր վիշտ եւ տանջանք միայն կը գտնուին:

Բայց ամենէն աւելի կ'ուզէի որ քննէք թէ արդեօք ունեցած մէկ նեղութիւններնուդ միջոցին՝ յանկարծ ազգականներնէդ կամ բարեկամներնէդ մէկն այցելութեան եկած ատենը, վիճակներնէդ միշտ գոհութիւն ցուցուցա՞ծ էք, թէ սրտերնիդ բացուելու պատրուակաւ՝ վանքին մէջ եղած անհամութիւնները, ընկերներնէդ ունեցած վիշտերնիդ եւ ասոնց նման անհաճոյ բաներ պատմե՞ր էք: . . . Վա՜յ ձեզ, եթէ այսպիսի պակասութեան մէջ ինկած էք, կոչումներնուդ սուրբ շնորհաց մեծ անարգութիւն պատճառելով: . . . Բայց ըստ որում ես այնպէս համոզուած եմ, որ այսպիսի դէպքերու մէջ ծածկած ըլլաք գաղտնի կիրքերնիդ, եւ ամէն կերպիւ ջանացած ըլլաք հասկըցընել անոնց՝ վանքին մէջ եղած խաղաղութիւնը, բնակիչներուն գոհունակութիւնը, ընկերներնուդ քաղցր ու բարեկենցաղավարութիւնը, վերակացուներուն եւ մեծաւորուհւոյն բանիբուն խոհեմութիւնը... անոր համար քննութիւնը յառաջ տանելով, կ'ուզեմ

իմանալ թէ ինչ կ՚ընէք կրօնքներու վրայ չար խօսող աշխարհականներէ հեռու մնալու համար... ինչպէս վարուած էք կամ վանքին եւ կամ կուսանաց վրայ անվայել խօսք մը լսած ատեննիդ:... քննեցէք թէ ինչպէս վարուեր էք տեսակ մը հետաքրքիր մարդկանց հետ, որոնք վանքին մէջ եղած անցածը կ՚ուզեն իմանալ:... Վերջապէս քննեցէք թէ այսպիսի առիթներու մէջ ինչ յարգութիւն ցուցուցած էք թէ՛ վանքին, թէ՛ կուսանաց եւ թէ՛ ձեր կոչման վրայ: Եւ որպէս զի այս քննութիւնն աւելի ազդու կերպով մօքերնուդ եւ սրտերնուդ մէջ տպաւորուի, ուշադրութեամբ այս փոքր պատմութիւնը մտիկ ըրէք:

Արքունեաց մէջ աշխարհասէր եւ ունայնամիտ եւ ինք զինքը զուարճութեանց տուած տիկին մը, օրուան մէկը գնաց վանքի մը այցելութեան. եւ խօսարանը քանի մը իրեն ծանօթ կուսանք կանչելով, սկսաւ ըստ իր փառասիրութեան՝ աշխարհային բաներու վրայ խօսիլ: Բայց տեսնելով որ այս տեսակ խօսակցութիւնը հաճելի չ՚երեւնար կուսանաց, խօսքը փոխելով՝ ըսաւ թէ Չեմ կրնար հասկընալ թէ ինչպէս կրնաք ձեր վիճակին վրայ գոհ ըլլալ, միշտ առանձին, քաշուած եւ տխուր կեանք մ՚անցընելով: Եւ որպէս զի խորամանկութեամբ ստիպէ զանոնք իրենց վիճակին վրայ դժգոհութիւն մը ցուցընելու կամ իրենց վանքէն ու ընկերներէն գանգատ մ՚ընելու, ըսաւ իրենց. Ես թէպէտ եւ միայն իշխանուհւոյս պիտ՚որ ծառայեմ, այսու ամենայնիւ միշտ անհանգիստ եմ եւ շատ անգամ ալ համբերութիւնս բոլորովին կը կորսնցընեմ: Անկից կը հետեւի, պատասխանեցին այն բարի կուսանք, որ հրամանքնիդ շահու համար կը ծառայէք իշխանուհւոյն, ոչ թէ Աստուծոյ սիրոյն համար, ինչպէս որ կուսանք սովոր են ընել. եթէ այս սուրբ սէրն ունենաք, դուք ալ ամէն բանի մէջ կը գտնէք այն խաղաղութիւնն ու

մխիթարութիւնը, զոր մենք կը վայելենք: Այսպիսի պատասխանով վերջ տուին այն այցելութեան. այնպիսի շփոթութեան մը մէջ ձգելով խեղճ տիկինը, որ քիչ օրէն վանք դարձաւ բոլորովին տարբեր զգացմամբ, վասն զի մայրապետ ըլլալու փափաքով եւ առաջադրութեամբ եկած էր. ինչպէս իրօք ալ եղաւ, կատարելութեան մէջ ուրիշներուն ալ բարի օրինակ տալով: Այս մէկ օրինակէն կրնաք գուշակել այն մեծ բարիքը՝ զոր կրնաք ընել աշխարհականաց, երբ իրենց հասկըցնէք որ վանքերնիդ կը սիրէք, ընկերներնուդ բարի կը կամենաք եւ մեծապէս կը յարգէք կոչումնիդ:

Բ. Բայց անցնինք քննութեան երկրորդ մասին, այսինքն թէ մինչեւ ցարդ ինչպէս համապատասխանեցիք այս կոչման: Եթէ կոչման յարգը ճանչնալու համար երեք բան պէտք էին. երեք ալ հարկաւոր է՝ երախտագիտութեամբ անոր համապատասխանելու համար:

Առաջինն է՝ որ ամէն առթի մէջ ձեր կոչման վրայ հաճութիւն ցուցընէք, երկրորդ՝ դուք զձեզ այսպէս Աստուծմէ պատուած տեսնելով՝ վայելուչ կերպով իրեն շնորհակալ ըլլաք, երրորդ՝ այս երախտագիտութեան ոգւով լցուած՝ ձեր վիճակին անվայել բան մ՚ընելէ զգուշանաք: Առաջին կէտին վրայ քննելու քիչ բան ունինք. եթէ յաջողութեան եւ ձախորդութեան ատեն յարգեր էք, հարկաւ հաճութիւն ալ ունեցած կ՚ըլլաք. անկարելի ըլլալով որ մարդ չախորժած բան մը յարգէ: Երկրորդ կէտին գալով, ճշմարտութիւն մըն է՝ որ շատ աւելի արդիւնաւոր է ձախորդութեան մէջ սրտանց՝ Օրհնեա՛լ ըլլայ Աստուած մը ըսելով՝ շնորհակալ ըլլալ, քան թէ յաջողութեան ատեն բոլոր սաղմոսը քաղել. ինչպէս որ շատ անգամ յիշուած Բացեան սրբուհի Մարիամ ինք զինքը ճնշեալ եւ նախատեալ տեսած ատեն՝ աւելի գոհ եւ

ուրախ էր կուսանաց վանքի մէջ գտնուելուն վրայ, քան թէ պատիւ ու փառք տեսած ատեն։ Միթէ դուք ալ, մաքրասէ՛ր կուսանք, կրնա՞ք այսպիսի վարմունք մը ունեցած ըլլալնիդ ստուգել... Եթէ այնպէս կը կարծէք, սրտանց շնորհակալ եղէք Աստուծոյ. յետոյ ուշադրութեամբ քննեցէք թէ արդեօք ուխտերնուդ առաջին ամիսները զգացած հաճութիւննիդ երթալով աւելցա՞ւ, թէ պակսեցաւ... Եթէ աւելցած է, երանի՜ ձեզի. իսկ եթէ պակսած է, եղո՜ւկ ձեզի... Քննեցէք ուրեմն թէ հիմայ ի՞նչ վիճակի մէջ էք... Նայեցէք թէ այնպիսի հաճութիւն մը կը զգա՞ք՝ որ եթէ մայրապետ չըլլայիք, շուտով եւ մեծ փափաքով այն վիճակը պիտ'որ ընտրէիք... Անիկայ քննութեան ամենահարկաւոր կէտ մըն է, մինչ դեռ շատ մը կուսանք այս նիւթիս վրայ քննութիւն չընելով, անզգալի կերպով՝ կոյս ըլլալնուն ախորժակն ալ, հաճութիւնն ալ կորսնցուցին. անանկ որ աւելի գոհ կ'ըլլային՝ եթէ վանք եկած չըլլային։ Ուստի ամենայն ուշադրութեամբ քննեցէք եւ կերպով մը հաստատեցէք ներկայիս ալ հաճութիւն ունենալնիդ կուսութեան վրայ, եւ այս վանքս կամ այս կրօնքս կանչուած ըլլալնուդ վրայ, ըստ որում ուրիշ կրօնքի կամ վանքի մէջ աւելի երջանիկ ըլլալու երեւակայութիւնը՝ սատանայական խաբէութիւն մըն է։

Վերջապէս երրորդ կէտին գալով, նայեցէ՛ք թէ այս կոչման շնորհաց վրայ ստէպ եւ վայելուչ կերպով Աստուծոյ շնորհակալ եղա՞ծ էք, թէ ոչ։ Սրբուհի Գելդրուտէ ոչ միայն ամէն առտու եւ ամէն անգամ հաղորդած ատենը՝ բոլոր մտադրութեամբ այս շնորհակալութիւնը կ'ընէր, ամէն անգամին ալ ուխտերը նորոգելով. այլ ամէն ժամացոյցը զարնելուն՝ մեծ փափաքով կ'ըսէր. Օրհնեալ ըլլայ, Տէ՛ր Յիսուս, այն երջանիկ վայրկեանը, յորում զիս այս կրօնքը կանչելու հաճեցար։ Արդեօք դուք ալ ստէպ ստէպ այսպիսի շնորհակալութեան իղձեր երկինք խաւրելու հոգ տարի՞ք... Օրուան մէջ քանի՞ անգամ արդեօք կ'օրհնէք այն վայրկեանը, յորում որոշեցիք ինք զինքնիդ Աստուծոյ նուիրելու... Շաբթուան մէջ քանի՞ անգամ արդեօք ուխտերնիդ նորոգելու սովորութիւն ունիք... Զօրն որ պէտք է ընէք ամէն Հաղորդութիւն առած ատեննիդ, ամէն պատարագ տեսած ատեննիդ, եւ մանաւանդ փորձութիւն կամ ո՛ եւ իցէ վիշտ ու նեղութիւն մը կրած ատեննիդ։ Այսպիսի ատեններու մէջ պէտք է որ սրտանց ըսէք. Զիս քու հարսերուդ կարգը դնելուդ համար շնորհակալ եմ քեզի, Աստուա՛ծ իմ, եւ կը խնդրեմ որ քու սիրոյդ համար վիշտ մը կրելու առիթ շնորհես ինծի։

Մէկ խօսքով ըսեմ. Աստուծոյ ձեզի այս կոչմամբ ըրած մեծ եւ ընտիր շնորհաց փոխարէն ունեցած երախտագիտութիւննիդ կը պահանջէ ձեր վիճակին չվայելած ամենափոքր մտածմունքէ, խօսքէ եւ գործքէ բոլորովին զգուշանալ։ Կը կարդանք պատմութեանց մէջ որ կայսրուհի մը՝ չէ թէ չար եւ մեղանչական, այլ իր վիճակին անվայել առաջարկութիւն մը ընողներուն, վեհանձնութեամբ պատասխան տուաւ թէ Ի՞նչպէս, չէ՞ք գիտեր որ կայսեր հարս ըլլալս կը պահանջէ որ չէ թէ միայն մեղքէ, այլ նաեւ մեղքի արատէն ալ զգուշանամ։ Եթէ երկրաւոր կայսեր ամուսին մը այսպէս կը խօսէր ու կը գործէր, հապա ի՞նչ պիտ'որ չընէ երկնից թագաւորի հարս մը... Կրնա՞յ արդեօք իր գերագոյն պաշտաման անվայել խօսք մը զրուցել կամ գործք մ'ընել... Ոչ, ոչ. այլ երախտագիտութենէն ստիպուած՝ ամէն փորձութեան առթի մէջ պէտք է որ ըսէ. Յիսուսի Քրիստոսի հարս մը պէտք է զգուշանայ իր բարձր ու գերագանց վիճակին անվայել ամէն բաներէ ալ։

Այսպէս վարուեցէք, հարսունք Քրիստոսի, եւ ապահով եղէք՝ որ բոլոր երկնի եւ երկրի յայտնի կ'ընէք թէ ձեր կոչման վրայ ունեցած վերջին աստիճանի յարգութիւննիդ եւ թէ նոյն շնորհաց համար Աստուծոյ ունեցած երախտագիտութիւննիդ. որն որ միայն իր ողորմութեամբը շնորհեց ձեզի, զձեզ աշխարհքիս վտանգներէն ազատելու եւ այս կրօնքին օգուտները վայելել տալու համար։

Գոհանամք զքեզ։ (Երես 27։)

Հաւաքական աղօթք։

Ի՞նչ կրնամ հատուցանել քեզի, ո՛վ Տէր, այսչափ շնորհաց, մանաւանդ այս կոչման փոխարէն։ ‘‘Զի՞նչ տաց տրիտուր Տեառն ընդ ամենայնի զոր ետ ինձ,,։

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

Կրօնաւորական վիճակին ազնուութեան վրայ։

Շատ պատշաճ կու գայ կուսանաց՝ ինչ որ Ելից գրքին մէջ Իսրայելացւոց համար կ'ըսուի, երբ Փարաւոնին գերութենէն ազատելով՝ Եգիպտոսէն ելան։ ‘‘Առաջնորդեցեր արդարութեամբ ժողովրդեան քում, այսմ զոր փրկեցեր. մխիթարեցեր զօրութեամբ քով ի բնակատեղ սրբութեան քոյ[1],,։ Վասն զի ինչպէս որ հին օրինաց մէջ Եբրայեցիք Աստուծոյ սիրելի ժողովուրդն էին՝ Եգիպտացւոց հետ բաղդատելով, այսպէս են Նոր օրինաց մէջ ալ կրօնաւորք՝ աշխարհականաց հետ բաղդատելով։ Եւ ինչպէս որ Եբրայեցիք Եգիպտոսէն ելան, որ էր աշխատութեան եւ գերութեան երկիր, ուր ճշմարիտ Աստուած չէր ճանչցուած. այսպէս ալ կրօնաւորք կ'ելլեն աշխարհքէս, որ դառնութեամբ եւ վիշտերով կը վարձատրէ իր

1 Ել. ժե. 13։

ծառաները, եւ ուր Աստուած ըստ պատշաճի չի ճանչցուիր։ Վերջապէս ինչպէս որ Եբրայեցիք անապատին մէջ լուսեղէն սիւնով մը առաջնորդեցան դէպ ի Աւետեաց երկիրը. այսպէս ալ կրօնաւորք Հոգւոյն սրբոյ լուսովը կ'առաջնորդուին դէպ ի կրօնքը, որ երկինքը մեզի խոստացուած Աւետեաց երկրին նման է։ Երկինք ամենեւին աշխարհային հարստութեանց փափաք չկայ, ո՛չ զգայական ցանկութիւն եւ ո՛չ ալ սեպհական կամք, այսպէս ալ կրօնքի մէջ՝ աղքատութեան, ողջախոհութեան եւ հնազանդութեան ուխտերով՝ այս ամէն անվայել ցանկութեանց դռները կը գոցուին, եւ կրօնքի մէջ ալ՝ ինչպէս երկինքը՝ միշտ Աստուած կը փառաբանուի։ Եւ իրօք ալ կոյս մը, ուղիղ դիտաւորութիւն որ դնէ, պահարան, դուռ, սեղան, անկողին երթալով ալ՝ միշտ զԱստուած կը փառաբանէ։ Վերջապէս երկինք երանելիներն Աստուծով ամէն բարիք վայելելով, մշտատեւ խաղաղութիւն ունին. այսպէս ալ կրօնքի մէջ, ըստ որում միայն Աստուած կը փնտռուի եւ անոր սուրբ կամքը, անոր համար երջանիկ խաղաղութիւն կը տիրէ, որ աշխարհքիս ամէն երջանկութենէն եւ զուարճութենէն շատ վեր է։

Ուրեմն դուք, մաքրասուն կուսանք, պէտք է որ այս վիճակնիդ բոլոր աշխարհքիս մեծութիւններէն ու թագաւորութիւններէն աւելի յարգէք։ Վիճակնիդ զձեզ մեղքի առիթներէ կը պահպանէ, եւ հանապազօրեայ հոգեւոր կրթութեանց զբաղեցընելով, յաւիտենական պսակներ շահել կու տայ, զձեզ Յիսուսի հարս կ'ընէ, եւ այս կարճ ու անցաւոր կեանքէն վերջն ալ երկնից արքայութեան մէջ մէյ մէկ թագուհի կ'ընէ։ Աշխարհքիս մէջ գտնուած օրիորդներէն աւելի ի՞նչ արդիւնք ունէիք այսպիսի մեծ շնորհքի արժանի ըլլալու։ Շատ ապերախտ կ'ըլլայիք, եթէ ամէն օր սրտանց շնորհակալութիւն չմատուցանէիք Աստուծոյ։

Ս. Բեռնարդոս աղէկ կը նկարագրէ կրօնաւորական վիճակը: “Եւ չիցէ՞ այս կրօնք սուրբ, յորում մարդ կեայ մաքրագոյնս, անկանի ցանցառս, յառնէ փութով, ընթանայ զգուշութեամբ, ցօղի յաճախագոյնս, հանգչի յապահովս, մեռանի վստահագոյնս, մաքրի վաղ ընդ փոյթ եւ վարձս ընդունի առատագոյնս„[1]: Քննենք մի առ մի այս կէտերը. եւ յայտնի կը տեսնենք մէջերնին պարունակուած գանձը:

Նախ՝ կոյս մը “կեայ մաքրագոյնս„: Գործքի մը մաքրութիւնն՝ Աստուծոյ հաճոյ ըլլալու նպատակաւ ընելու դիտման վրայ կը կայանայ: Ըստ այսմ՝ քանի որ գործքի մէջ մեր կամքը՝ հեռեւող, եւ Աստուծոյ կամքն առաջնորդ կ'ըլլայ, գործքերնիս մաքուր կ'ըլլայ ու Աստուծոյ ալ հաճելի: Իսկ արդ աշխարհականք ամէն բան իրենց կամքովը կ'ընեն. զոր օրինակ ուզած ատեննին կը խոստովանին, կը հաղորդուին, պատարագ կը տեսնեն, աղօթք կ'ընեն . . . իսկ ընդհակառակն՝ կուսանք այս ամենայն կ'ընեն չէ թէ իրենց կամքովը, այլ երբ հնազանդութիւնն իրենց կը հրամայէ. այսպէս ոչ միայն այն բարեգործութիւնն ընելով, այլ նաեւ հնազանդութեան համար ընելով, անբաւ արդիւնք կը շահին: Քանիներ դատաստանին ատենն իրենց կամքովն բրած բարեգործութեանց համար վարձք պիտի պահանջեն. իսկ Աստուած պիտի պատասխանէ թէ Վարձքերնիդ ձեր կամքին գործադրութիւնն էր. բաւ որում դուք աւելի ձեր կամքը կատարեցիք՝ քան թէ իմս. “Կարօտին մերձենալ առ Աստուած եւ ասեն. զի՞ է զի պահեցաք մեք եւ դու ոչ տեսեր. խոնարհեցուցաք զանձինս մեր եւ դու ոչ գիտացեր: — Զի յաւուրս պահոց ձերոց գտանին կամք ձեր կատարեալ„[2]: Այս պատճառաւ կոյս մը բոլոր բրածն Աստուծոյ կամօքն ընելուն համար՝ կրնայ ըսել որ ինքն ալ բոլորովին

1 Յղ. Բար. Կրօն: 2 Եսայ. ԾԸ. 2, 3:

Աստուծոյ է: Յիսուսեան երանուհի Մարիամ՝ Տուլուզի վանքին հիմնադիրը՝ երկու պատճառաւ շատ կը յարգէր իր կոչումը. նախ՝ միշտ Յիսուսի հետ նոյն տան մէջ կենակցելուն համար, երկրորդ ալ՝ կոյս մը սուրբ հնազանդութեամբ ինք զինքն ու իւր կամքը բոլորովին Աստուծոյ զոհելով, միայն Աստուծոյ սեպհականելուն համար:

Երկրորդ՝ “Անկանի ցանցառս„: Կոյս մը բնականապէս շատ քիչ անգամ մեղքի մէջ կ'իյնայ՝ աշխարհքէս հեռու գտնուելուն համար, որն որ ըստ Ս. Յովհաննու՝ մեղքի առիթներով լեցուն է: “Զի ամենայն՝ որ ինչ յաշխարհի է, ցանկութիւն է մարմնոյ, եւ ցանկութիւն է աչաց, եւ ամբարտաւանութիւն աստի կենացս„[1]. որոնցմէ, ինչպէս վերը ըսինք, ազատ է կոյսն՝ աղքատութեան, ողջախոհութեան եւ հնազանդութեան ուխտերովը: Իրաւ է՝ որ աշխարհքի մէջ ապրելով ալ՝ կրնայ մարդ աշխարհքիս բարիքներուն սիրտ չփակցընել, սակայն անհնար է բոլորովին ազատ մնալ: Մուրը բռնողը կը մրոտի: Անոր համար ըստ Ս. Ամբրոսիոսի, կուսանք աշխարհքիս ապականած օդէն, մարդկային նկատմունքէ, չար օրինակներէ, գարշելի ընկերութիւններէ եւ մերձակայ առիթներէ հեռու ըլլալով, շատ քիչ անգամ կրնան մեղքի մէջ իյնալ:

Երրորդ՝ “Յառնէ փութով„: Եթէ դժբախտաբար երբեմն մեղքի մէջ ալ իյնայ, շատ մը օգնութիւններ ունի շուտով ելլելու: Ստէպ խոստովանելու կանոնը, մտածականներ, խղճի քննութիւններ, ընկերներուն բարի օրինակները, ամէնքը մէյ մէկ խթան են դիւրութեամբ մեղքէն ազատելու:

Չորրորդ՝ “Ընթանայ զգուշութեամբ„: Աշխարհքիս իշխաններէն որչափ աւելի օգնութիւն ունի կոյս մը առ յաւիտենական կեանս բրած ընթացքին մէջ: Թագաւորներն անբաւ հարստութիւն, անթիւ զօրաց բանակներ, զբօսանաց յա-

1 Ա. Յովհ. Բ. 16:

ճախութիւն ունին. բայց մեծաւ մասամբ զուրկ են խոհեմ խորհրդականներէ, որ իրենց սխալմունքը հասկցընեն կամ վտանգաւոր գործքերէ զգուշացընեն։ Իսկ կոյս մը իր կրօնքին մէջ երջանիկ է, ըստ որում շատ մը աչք իր վրայ կը հսկեն. մեծաւորներ, վերակացուներ, հոգեւոր մայրեր եւ նոյն իսկ ընկերներ պակաս չեն ըլլար՝ սխալն ուղղելու եւ թիւրը շտկելու, որոնք աւելի գերազանց են հոգին փրկել ուզողի մը համար, քան զամէն աշխարհքիս բարիքները։ Ինչպէս որ աշխարհականները բարեգործութիւն ընելու համար շատ մը արգելքներ ունին, այսպէս ալ կուսանք շատ մը արգելքներ ունին՝ չէ թէ միայն մահուչափ, այլ նաեւ ներելի մեղք եւ թեթեւ պակասութիւն ալ գործելու. եւ մանաւանդ եթէ թեթեւ պակասութեանց մէջ ալ իյնան, անով աւելի աղէկ հասկընալով իրենց տկարութիւնը, աւելի վստահութեամբ Յիսուսի, երանեալ Ս. Կուսին կը դիմեն եւ յառաջուընէ աւելի զօրաւոր կ'ըլլան։ "Թէպէտ եւ գայթակղեսցի, նա մի կործանեսցի, զի Տէր ձեռնկալու է նորա,,[1]։ Երանելին Եգիտիոս կ'ըսէր որ աւելի աղէկ է մէկ աստիճան շնորհք կրօնքի մէջ, ուր այն մէկ աստիճանը շուտով կ'աճի, քան թէ տասն աստիճան աշխարհքի մէջ. ուր չաճելէն զատ, շատ անգամ բոլորովին ալ կը կորսուի։

Հինգերորդ՝ "Ցօղի յաճախագոյնս,,։ Ո՜հ, ինչպիսի լոյսերով, ներքին քաղցրութեամբ եւ սիրոյ ձայներով Յիսուս Քրիստոս կը ցօղէ ու կ'ոռոգէ վանքերու մէջ իւր հարսերուն հոգւոց պարտէզը. երբեմն աղօթքի ատեն, երբեմն սուրբ Հաղորդութեամբ, երբեմն մտածականի ատեն, երբեմն մատուռը եւ երբեմն ալ խցին մէջ։ Խե՜ղճ աշխարհականներ, որչափ բարեգործութիւններ կ'ուզեն ընել, որչափ առաքինութիւններ կը փափաքին գործել. բայց ազգականք, բարեկամք, մարդկային

1 Սղմ. ԼԶ. 24։

նկատմունք, ծանր զբաղմունք խոչընդոտ կ'ըլլան. կորթ երկրի վրայ ինկած սերման պէս զուրկ մնալով արդիւնաւոր ցօղէ՝ կը չորնան. մինչդեռ ընդհակառակն կուսանք, բաւական որ ուզեն, քանի յառաջ կ'երթան՝ այնչափ աւելի քաղցրութիւն ու մխիթարութիւն գտնելով, ատոնցմէ՝ աւելի կը գրգռուին շատ անգամ չափն ալ անցընելու, եւ ըրածնին՝ Աստուծոյ համար քիչ կամ ոչինչ համարելով, դիւցազնական արիութեամբ սրբութեան աստիճանը կը հասնին։

Վեցերորդ՝ "Հանգչի յապահովս,,։ Աշխարհքիս բարիքներէն՝ միայն անասունները կրնան գոհ ըլլալ. բայց մարդ՝ Աստուծոյ համար ստեղծուած ըլլալով, Աստուած միայն կրնայ զինքը գոհ ընել։ Ասիկայ փորձով տեսնուած է, որովհետեւ եթէ աշխարհքս կարող ըլլար զմարդ գոհ ընել, հարուստները, իշխաններն ու թագաւորները պէտք էր որ իրենց ունեցած ճոխութեանց եւ փառաց համար երջանիկ ըլլային. մինչ դեռ ընդհակառակն կը տեսնենք՝ որ ուր հարստութիւնն աւելի է, հոն վախն ալ աւելի է, եւ առանց դառնութեան ճոխութիւն չկայ։ Օր մը Թէոդոս կայսրը ծպտեալ՝ խեղճ ճգնաւորի մը խրճիթը մտնելով, քիչ մը ատեն հետը խօսակցելէն վերջը, ըսաւ. "Հայր, գիտե՞ս թէ ով եմ ես. ես Թէոդոս կայսրն եմ։ Երանի՜ ձեզի՝ որ աշխարհքիս վրայ գոհ եւ ուրախ կեանք կ'անցընէք, աշխարհքիս թշուառութիւններէն ազատ։ Ես հարուստ իշխան ու կայսր մըն եմ. բայց հաստատ գիտցիր, Հայր, որ օր մը հանդարտ սրտով կերակուր կերած չեմ,,։ Աշխարհք՝ աղմկով, վախով, նախանձով եւ խաբէութեամբ լեցուն ըլլալով, պէտք եղած անդորրութիւնը չկրնար տալ։ Եթէ քիչ մը ուրախութիւն, զուարճութիւն եւ երջանկութիւն կը վայելեն աշխարհականք, ան ալ հազար մտատանջութեամբ, տագնապներով եւ ցաւերով լեցուն է։

Երջանիկ են ուրեմն կուսանք, որ զԱստուած կը սիրեն եւ Աստուծոյ իրենց բրած շնորհաց յարգը գիտեն. որով վանքի մը անկիւնը մահացուցմամբ կիրքերնին զսպած, անձերնին ուրացած, աստուածային սուրբ կամացը միայն հետեւելով, անպատմելի խաղաղութեան երջանկութիւնը կը վայելեն: «Խաղաղութիւնն Աստուծոյ՝ որ ի վեր է քան զամենայն միտս»[1]: Եթէ կրնաք՝ գտէք աշխարհքիս երջանիկ կարծած, առաջին կարգի իշխանուհիներու, կայսրուհիներու մէջ մէկը, որ աւելի գոհ եւ երջանիկ ըլլայ այն կուսէն՝ որն որ աշխարհային ցանկութիւններէն մերկացած, միայն Աստուծոյ հաճոյ ըլլալու կ'աշխատի: Որովհետեւ սրտի հաճութենէն՝ երջանկութեան աստիճանը կը չափուի, անոր համար կուսի մը այն աղքատութիւնը, այն նեղութիւնը, այն մահացուցումը, այն հնազանդութիւնը, այն ամէն կրած վիշտերը՝ իւր սրտին հաճութեամբն եղած ըլլալուն, ամէն երջանկութենէ ալ աւելի գերազանց համարուած է իր քովը: «Ընտրեցի ընդ աղբ գալ ի տան Աստուծոյ, առաւել քան զբնականալ ի յարկս մեղաւորաց»[2]: Այն ամէն բան՝ որ աշխարհականի մը տանելի է եւ թշուառութիւն կը համարուի, կուսի մը ցանկալի ըլլալով, իւր երջանկութիւնը կը կազմէ. անանկ որ ուրախ սրտով Ս. Փրանկիսկոսի հետ միակերպ կը կանչէ. «Աստուած իմ եւ ամենայն ինչ»:

Սուտ է՝ որ երբեմն կուսանքներէն ոմանք ալ իրենց վիճակէն տժգոհ կ'ըլլան. բայց ասիկայ՝ միայն կուսի մը պատշաճ կեանք չանցընելնուն համար կ'ըլլայ. վասն զի կուսի մը երջանկութիւնն իր կամքն Աստուծոյ սուրբ կամաց հետ համակերպելուն վրայ կը կայանայ: Ով որ Աստուծոյ սուրբ կամաց համակամ չէ, չի կրնար երջանիկ ըլլալ: Անոր համար կոյս մը վանքին մէջ կամ կանխիկ արքայութիւն կը վայելէ, կամ կանխիկ դժոխք կը

1 Փիլիպ. Դ. 7:   2 Սղմ. ՁԴ. 11:

կրէ: Ի՞նչ է դժոխքը, եթէ ոչ՝ Աստուծմէ հեռու գտնուիլ, իր կամքը կատարելու անկարող ըլլալ, ընկերներէն անարգուիլ, խոտուիլ, տանջուիլ եւ բանտարկուիլ: Ասոնց ամէնը կը կրէ գաղջ ու ծոյլ մայրապետ մը: Ընդհակառակն ի՞նչ է արքայութիւնը, եթէ ոչ՝ աշխարհքիս աղմուկներէն հեռու գտնուիլ, սրբոց հետ կենակցիլ, Աստուծոյ հետ միանալ եւ Աստուծով մշտատեւ խաղաղութիւն վայելել, որով բարի կոյս մը իւր խոնարհ խցին մէջն ալ կանխիկ արքայութիւն կը վայելէ:

Դարձեալ սուտ է՝ որ բարի կուսանք հոս ալ իրենց խաչն ունին. ըստ որում աշխարհքս՝ արգիւնք վաստկելու տեղ է, եւ հետեւաբար՝ կրելու տեղ: Հասարակաց կենաց անհանգստութիւնները, մեծաւորուհիներուն յանդիմանութիւնները, վերակացուներուն փորձերն ու բացասական պատասխանները, ընկերաց արհամարհանքը, ամէնքն ալ նեղութիւն են: Բայց կոյս մը՝ որ զԱստուած կը սիրէ եւ կ'ուզէ բոլորովին Աստուծոյ ըլլալ, այս նեղութիւններն իրեն համար մեծ մխիթարութիւն ու զուարճութիւն կը համարի, գիտնալով որ ասով Աստուծոյ սրտին մեծ հաճութիւն կը պատճառէ: Ս. Բոնաւենտուրա կ'ըսէր թէ աստուածային սէրը մեղր է, որ ամէն դառնութիւն կը քաղցրացընէ: Եւ Աստուած երախտագէտ ու հաւատարիմ ըլլալով, գիտէ երբեմն երբեմն այս աշխարհքիս վրայ ալ ներքին քաղցրութեամբ վարձատրել զանոնք, որ իր սիրոյն համար համբերութեամբ նեղութիւն կը կրեն: Ուստի եւ սրտին մէջ անջնջելի կերպով դրոշմելու ճշմարտութիւն մըն է, որ միայն Աստուած կրնայ զմարդ գոհ ընել, եւ ոչ թէ աշխարհքս իր բարիքներով: Ով որ զԱստուած ունի, ամէն բան ունի: Ասոր համար կ'ըսէր սրբուհի Սկոլաստիկա, որ եթէ մարդիկ ճանչնային կրօնաւորաց իրենց վանքին մէջ վայելած խաղաղութիւնը, ամէնքն ալ կրօնաւոր կ'ըլ-

լայն. զոր որ կը հաստատէին նաեւ Բացեան մրբուհի Մարիամ եւ Ս. Լաւրենտիոս Ցուստինեան։

Աստուածասէր հոգւոյ մը համար արքայութեան ճաշակ չէ՞ արդեօք, առանձնութեան մէջ վայելած լռութիւնն ու խաղաղութիւնը։ Կայսերազուն Հայրն Կարոլոս կ'ըսէր՝ որ Վանքին մէջ ունեցած մէկ վայրկենի խաղաղութեամբս՝ Աստուած լիուլի վարձատրեց ինչ որ աշխարհքիս մէջ թողուցած էի։ Երբեմն այն սատոիճան ուրախութիւն կ'ունենար այն շնորհքին համար, որ խրճթին մէջ կ'ելլէր պար կը խաղար։ Կիստերսեան կրօնաւոր մը՝ աշխարհքիս վրայ թողուցած հարստութիւնն ու փառքը վանքին մէջ զգացած մխիթարութեան հետ բաղդատելով, կը հառաչէր թէ "Որչափ ստոյգ է, Յիսուս իմ, որ դու հարիւրապատիկ աւելի կը վարձատրես զանոնք՝ որ քեզի համար ամէն բան կը թողուն,,։ Ս. Բեռնարդոսի կրօնաւորները խստակրօն կեանք անցընելով ալ, այն աստիճան քաղցրութիւն կը զգային, որ շատ անգամ կասկածելով կը վախնային՝ որ չըլլայ թէ վարձքերնին երկրիս վրայ առած ըլլան։

Ապա ուրեմն աւելի եւս միացէք Աստուծոյ հետ, սիրով գրկեցէք ձեզի խաւրած խաչն ու առիթներու մէջ զօրացէք։ Բայց այս զօրութիւնը ստանալու համար՝ միշտ աղօթք ըրէք, մտածականի, Հաղորդութիւն առնելու, ամենասուրբ Խորհրդոյն այցելութեան եռանդնոտ եղէք, մանաւանդ սատանայական փորձութեանց ատեն։ Աղօթք ըրէք, որ Աստուած զձեզ ճշմարիտ կրօնաւորութեան հոգւով լեցընէ. որով ստիպուիք չէ թէ ուրիշ պատճառի, այլ միայն Աստուծոյ հաճելի ըլլալու համար գործել։ Այս է ճիշդ կուսի մը հոգին։ Ի՞նչ օգուտ ունի մայրապետի զգեստ հագուիլ, եւ աշխարհականի սիրտ ունենալ։ Այսպիսի բարեկրօն հոգին՝ կանոնաց եւ մեծաւորուհիներուն հրամանին կատարեալ հնազանդութիւն կը պահանջէ։

Կը գտնուին այնպիսի կուսանք՝ որ սուրբ ըլլալու կը փափաքին, բայց ըստ իրենց քմաց վարուելով, այսինքն՝ միայն լուռ կենալով, աղօթք ընելով, հոգեւոր ընթերցում ընելով. իսկ եթէ ուրիշ գործքի կամ զբաղմունքի մը կանչուելու ըլլան, կը խռովին, տժգոհութիւն կը ցուցընեն, մինչեւ անգամ չեն հնազանդիր, ըսելով թէ այն գործքերն իրենց մեղաց առիթ են. առանց անդրադառնալու՝ որ իրենց մեղաց եւ կորստեան առիթ՝ միայն անձնական կամապաշտութիւնն է։

Եօթներորդ՝ "Մեռանի վստահագոյնս,,։ Ոմանք չեն ուզեր մայրապետ ըլլալ, վախնալով որ չըլլայ թէ օր մը զղջան. բայց ես կ'ուզէի որ իրենց վիճակին ընտրութեան ատենը՝ չէ թէ կենաց ընթացքը, այլ մահուան կէտը մտածէին, ուսկից կը կախուի յաւիտենական երջանկութիւննին կամ թշուառութիւննին։ Դարձեալ կ'ուզէի իմանալ թէ արդեօք աւելի գո՞հ սրտով պիտի մեռնէին աշխարհական տան մէջ, աշխարհականներէ պաշարուած, թողուցած տղոց կսկիծէն սրտերնին վիրաւորուած եւ հազար խղճի խայթերէ խոցուած, թէ Աստուծոյ տանը մէջ մեռնելով, սուրբ ընկերները բոլորնին շարուած, որոնք միշտ Աստուծոյ վրայ կը խօսին, իրեն համար աղօթք կ'ընեն։ Երեւակայեցէք մէկ կողմանէ իշխանուհի մը՝ որ իւր պալատին գեղեցիկ զարդարուած սենեկին մէջ ծանրագին անկողնի վրայ կը մեռնի, ամուսինն ու տղաքը քովը, ծառաներ եւ աղախիններ չորս կողմը պաշարած։ Միւս կողմանէ ալ կոյս մը՝ որ իւր աղքատիկ խրճթին մէջ կը մեռնի, ճնշուած, խոնարհած, ազգականներէ եւ ծանօթներէ հեռու, աշխարհքիս ցանկութիւններէն մեկնած եւ զուրկ իր կամքէն ալ։ Ու ըսէք ինծի թէ այս երկուքէն ո՞րն աւելի գոհ կը մեռնի։... Աշխարհքիս հարըստութեանց եւ պատիւներուն վայելչութիւնը՝ մահուան կէտին չեն կրնար մխիթարել, մանաւանդ

թէ տրտմութիւն կը պատճառեն՝ յաւիտենական փրկութիւնը կասկածի մէջ ձգելով:

Յիսուսի Քրիստոսի անսուտ խոստումն է, թէ ով որ իր սիրոյն համար կը թողու տուն, ազգական . . . յաւիտենական կեանք պիտի ժառանգէ: "Եւ ամենայն որ որ եթող զտուն կամ զեղբարս կամ զքորս կամ զհայր կամ զմայր կամ զկին կամ զորդիս կամ զագարակս վասն անուան իմոյ, հարիւրապատիկ առցէ եւ զկեանսն յաւիտենականս ժառանգեսցէ[1]": Ի՛նչ ախորժելի տանջանք է ուրեմն, եթէ տանջանք կրնայ ըսուիլ, հանգիստ խղճմտանքով Աստուծոյ սիրոյն համար վիշտ ու նեղութիւն կրելը. ապահով ըլլալով որ ամէն վիշտ՝ արքայութեան մէջ թագերնուդ վրայ մէյ մէկ անգին գոհար պիտ'որ ըլլայ: Այսպիսի մտածմունքներով մեռնիլն ալ՝ մահ չէ, այլ կեանք, որն որ քաղցր բերկրութիւն մը կը պատճառէ: Այսպէս եղաւ Յիսուսեան կրօնաւորի մը, որ մահուան ատեն կը խնդար. քովն եղող ընկերները վախնալով որ չըլլայ թէ ցնորած ըլլայ, խնդալուն պատճառը հարցուցին. պատասխանեց հիւանդը, թէ Արքայութիւն երթալուս վրայ ապահով ըլլալով, ինչպէս կրնամ չխնդալ: Քրիստոս Տէրն մեր իրեն համար աշխարհք թող տուողին յաւիտենական կեանք չխոստացա՞ւ. ես ալ ամէն բան թողուցի, իսկ Աստուած հաւատարիմ ըլլալով իր խոստմանը, ստոյգ գիտեմ որ ինծի արքայութիւնը պիտի տայ, անոր համար ուրախ սրտով կը խնդամ: Ս. Բեռնարդոս կ'ըսէ որ խրճթէն արքայութիւն երթալը՝ շատ դիւրին է, ըստ որում արքայութեան արժանի չեղողը մինչեւ վերջը չիկրնար խրճթին մէջ յարատեւել, զորն որ Ս. Գիրքն ալ կը հաստատէ. "Երանի՜ մեռելոցն որք ի Տէր ննջեցին[2]": Եւ ո՞վ են արդեօք այս ի Տէր ննջող մեռելները, եթէ ոչ՝ կրօնաւորները, որոնք սուրբ ուխտերնուն,

1 Մատթ. ժթ. 29: 2 Յայտ. ժդ. 13:

մանաւանդ հնազանդութեան ուխտին միջոցաւ աշխարհքէս եւ իրենց կամքէն հրաժարելով, իրենց անձանց մեռեալ են: Այսպէս կը մխիթարուէր Հայրն Սուարէզ, իր մահուան ժամանակը, յիշելով որ կրօնքին մէջ ըրածը՝ բոլորն ալ հնազանդութեան համար ըրած էր, եւ չէր կրնար երեւակայել որ մահն իրեն այնքան քաղցր եւ սիրելի ըլլայ:

Ութերորդ՝ "Մաքրի վաղ ընդ փայթ": Ս. Թովմաս կ'ըսէ որ կրօնաւորաց ուխտ ըրած օրն՝ աշխարհքիս մէջ գործած մեղքերնուն՝ յանցանաց եւ պատժոյ թողութիւն կը տրուի. եւ պատճառն ալ վրայ կը բերէ. Որովհետեւ, կ'ըսէ, մարդ մը կրօնք մտնելով, ինքը զինքն Աստուծոյ ծառայութեան կը նուիրէ: Իսկ բարի կուսանաց՝ կրօնքին մէջ գործած ներելի պակասութիւնները կը քաւուին ամէն աւուր աղօթից, հաղորդութեան, մահացուցման բարեգործութեամբ: Եւ թէպէտ թողուած մեղքերուն պատժոյ կողմանէ հատուցումն ալ կատարած չըլլան, շատ քիչ բան պիտի կրեն քաւարանի մէջ, որովհետեւ մահուան ատեն եղած պատարագներն, իրենց գիտման առնուած հաղորդութիւնները, հասարակութեան հրապարակական եւ մասնաւոր աղօթքները . . . շուտ կը հանեն զանոնք քաւարանէն:

Հուսկ յետոյ՝ "Վարձս ընդունի առատութեամբ": Աշխարհականք կոյր են, եւ չեն տեսներ յաւիտենական կենաց յարգը, որուն քով ներկայ անցաւոր կեանքն ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ՝ կէտ մը: Եթէ կենդանի լուսով տեսնէին, տներն ալ, պալատներն ալ, թագաւորութիւններն ալ ձգելով, պէտք էին վանքերը քաշուիլ, որպէս զի հոն միայն յաւիտենական փրկութեան զբաղին. ըստ որում աշխարհքին մէջ հոգւոյ փրկութեան զբաղիլը՝ շատ դժուարին է, չըսեմ՝ անկարելի: Անոր համար լիաբերան օրհնեցէք զԱստուած, մաքրասուն կու-

տանք, եւ որտանց շնորհակալ եղէք, որ ձեզի լոյս ու շնորհք տուաւ Եգիպտոսէն ելլելու եւ իր աւետեաց տանը մէջ պատսպարուելու: Հաւատարմութեամբ ծառայեցէք իրեն, եւ երախտագէտ եղէք այսպիսի գերազանց շնորհաց, որ այնչափ մեծ է, որչափ մեծ է անանց երջանկութիւնն՝ աշխարհքիս վայրկենական բարեաց հետ համեմատելով: Յիսուս Քրիստոս իր սիրոյն համար ամէն բան թող տուողին հարիւրապատիկն այս աշխարհքիս մէջ տալ խոստացաւ, եւ յաւիտենական կեանքն ալ ի հանդերձեալն: Ո՛վ կրնայ կասկածիլ այսպիսի աստուածային խոստմանց վրայ: Եթէ իր անուան համար տրուած գաւաթ մը պաղ ջուրն առանց վարձքի չի թողուր. “Որ ոք արբուսցէ ձեզ ջուր բաժակաւ յանուն այս թէ դուք Քրիստոսի էք, ամէն ասեմ ձեզ, մի՛ կորուսցէ զվարձս իւր„[1]. ի՞նչպէս կրնայ անվարձ թողուլ այնչափ բարեգործութիւններ, այնչափ ծոմապահութիւններ, աղօթներ, սաղմոսերգութիւններ, մտածականներ՝ որ ամէն օր կ՚ընէ կոյս մը, մանաւանդ որ այսպիսի գործքերը հնազանդութեան եւ կանոնապահութեան համար եղած ըլլալով, շատ աւելի արդիւնաւոր կ՚ըլլան: Լաչչէի անունով Յիսուսեան կրօնաւոր եղբայր մը, մահուանէ ետեւ ուրիշ կրօնաւորի մը երեւնալով, իմացուց՝ իր եւ Փիլիպպոս Բ. թագաւորին փրկութիւնը, բայց այս տարբերութեամբ՝ որ Փիլիպպոս Բ. այս աշխարհքիս վրայ որչափ որ իրմէ աւելի շքեղ ու պայծառ էր, այնչափ ալ աւելի արքայութեան մէջ իր փառքը շքեղ ու գերազանց էր քան զՓիլիպպոսինը:

Մեծ պատիւ է հաւատքի համար մարտիրոս ըլլալը. բայց ըստ Ս. Լիգուորեայ, կրօնաւորութիւնը քան զմարտիրոսութիւնը գերազանց է: Մարտիրոսը տանջանքները կը կրէ իր հոգին չկորսնցընելու համար. իսկ կոյսը կը կրէ Աստուծոյ

1 Մարկ. Թ. 40:

աւելի հաճոյ ըլլալու համար. ուստի եթէ մարտիրոս մը՝ մարտիրոս է հաւատքի համար, կոյս մը՝ մարտիրոս է կատարելութեան համար: Ստոյգ է՝ որ կրօնաւորական վիճակը ներկայիս իր նախկին պայծառութենէն ինկած է: Այսու ամենայնիւ կրնանք ըսել թէ Աստուծոյ հաճելի հոգիները, որոնք կատարելութեան մէջ յառաջ կ՚երթան, որ Եկեղեցւոյ պարծանք եւ ընկերաց շինութիւն են՝ իրենց բարի վարուք, սովորաբար խօսելով՝ միայն կրօններու մէջ կը գտնուին: Եւ իրօք զո՞վ կրնաք գտնել աշխարհքիս մէջ, որ օրը հինգ վեց ժամ աղօթքի զբաղի, այնչափ ծոմապահութեան ու պահքի ու մահացուցման տայ ինք զինքը, եղբայրսիրութեամբ իր անձը զոհէ՝ ուրիշի պիտոյից եւ կամացը. որոնց ամէնքը կը կատարեն կանոնապահ վանաց կուսանք: Աշխարհքիս մէջ եղած ամենաբարեպաշտ անձանց բարեգործութիւնները դարձեալ չեն կրնար կուսի մը ըրածին հետ համեմատուիլ: Իրաւամբ ուրեմն կ՚ըսէր Ս. Կիպրիանոս թէ Աստուծոյ նուիրուած կուսանք Եկեղեցւոյ պարտիզին ծաղկունքն են եւ Յիսուսի Քրիստոսի հօտին ազնիւ մասը. նոյնը կը հաստատէր նաեւ Ս. Գրիգոր Նազիանզացին: Իսկ Ս. Լիգուորի կ՚ըսէ՝ թէ Ես կարծեմ որ սատանային եւ իւր ընկերաց պարապ թողուցած սերովբէից աթոռները կրօնաւորները պիտի ժառանգեն. զորն որ փորձով ալ կը տեսնենք, որովհետեւ վեշտասաներորդ դարուն մէջ Սրբոց կարգն անցնող վաթսուն անձանց մէջ՝ միայն հինգ կամ վեց հոգի կրօնաւոր չէին: Յիսուս Քրիստոս օր մը Ս. Թերեզիային երեւնալով՝ ըսաւ. Վա՜յ աշխարհքիս, եթէ կրօնաւորք չըլլային:

Երբ որ ուրեմն սատանան՝ հոգինիդ փրկելու համար ձեզմէ պահանջուած կանոնապահութեան, անձնուրացութեան, մահացուցման խստութիւններն եւ ուրիշ բարեգործութեանց հարկաւորու-

թիւնն առջեւնիդ դնելով, զձեզ սարսափեցնելու եւ յուսահատութեան մէջ ձգելու ջանայ, աչքերնիդ երկինք վերցուցէք. եւ այն յաւիտենական երանութեան քաղցր յոյսը ձեզի սիրտ ու զօրութիւն կու տայ ամէն բան սիրով կրելու: Նեղութիւններն օր մը կը լմննան, վիշտերը կ'անցնին, մահացուցումները կ'անհետանան. եւ անոնց կը յաջորդեն արքայութեան բերկրութիւնները, որոնք ոչ երբեք կրնան անցնիլ կամ անհետ ըլլալ:

ՄՏԱԾԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ

Կրօնաւորական կոչման նպատակին վրայ:

Ե՛կ սուրբ Հոգի . . . : (Երես 10:)

Եթէ ամենաբարին Աստուած պարապ տեղ չի գործեր, եթէ իր ամէն երկրպագելի տնօրէնութիւնները միշտ ուղիղ եւ սուրբ նպատակ մը ունին, եթէ իր արարածներուն տուած շնորհքները չ'ուզեր որ դատարկ մնան, այլ կերպով մը արդիւնաւորուին, անկից հետեւցընել պէտք է, մաքրասուն կուսանք, որ զձեզ այսչափ բարութեամբ աշխարհքէս բաժնելով եւ վանքի մէջ իր սիրելի հարսանց կարգը դասելով, հարկաւ ձեզմէ ալ մասնաւոր եւ ընտիր բան մը կը պահանջէ: Թէեւ Ս. Աւետարանին մէջ յիշուած չըլլար, թէ Որուն որ շատ տրուեցաւ, շատ ալ պիտ'որ պահանջուի. ‘‘Որում շատ տուաւ, շատ խնդրեսցի ի նմանէ[1],,. այսու ամենայնիւ բնական է՝ որ եթէ զձեզ մասնաւորապէս զատուած եւ ընտրեալ ուզեց այս վիճակին մէջ, ընտիր եւ զատուած ալ կ'ուզէ որ ըլլաք վարուց եւ բարուց մէջ: Ի՞նչ բանի վրայ կը կայանայ արդեօք այս վարուց եւ բարուց մասնաւորութիւնն ու զանազանութիւնը. . .: Միթէ Անարատ յղութեան կամ ուրիշ կրօնքի մը զգեստը հագուելուն վրայ . . . միթէ աշխարհքիս մէջ գրտ-

1 Ղուկ. ԺԲ. 48:

նուող անձանց սովորական եղած քանի մը ջերմեռանդութեանց վրայ: . . . Աղէկ մտածեցէք, Տրիտենդեան Ս. Ժողովքը կ'ըսէ որ զգեստը կրօնաւոր չ'ըներ: Ս. Պաւղինոս զՍ. Յերոնիմոս Երուսաղէմ բնակելուն համար գոված ատենը, պատասխան տուաւ վերջինը՝ թէ Տեղւոյն սրբութիւնն օգուտ չունի, երբ հոն կեցողը սրբաբար կեանք չ'անցըներ: Եւ Ս. Փրանկիսկոս Սալեզացին կ'ըսէր որ շատ ջերմեռանդութիւններ այնչափ հաճելի չեն Աստուծոյ, որչափ իւր սուրբ կամաց գործադրութիւնը: Յորմէ կրնաք աղէկ հասկընալ թէ մայրապետի զգեստ, վանք եւ մասնաւոր ջերմեռանդութիւնք՝ ամենեւին օգուտ չունին, երբ որ Աստուծոյ ձեզմէ պահանջածն եւ ուխտիւ ձեր իրեն խոստացածը կատարելու չըլլաք:

Ապա ուրեմն չէք կրնար մոռնալ, մաքրասուն կուսանք, որ երկնաւոր Փեսանիդ ձեզմէ կը պահանջէ որ բոլորովին հեռու մնաք աշխարհքէն՝ զոր անարգեցիք, իրեն ըրած խոստմունքնիդ կատարելու, կիրքերնիդ զսպելու եւ ցանկութիւննիդ մեռցընելու ամէն հոգ ու ջանք ունենաք. մէկ խօսքով, կը պահանջէ որ իրօք կատարեալ ըլլալու գործունեայ փափաք ունենաք:

Շատ յայտնի կերպով կը խօսի Պօղոս առաքեալ թէ ձեզի եւ թէ անոնց ամենուն, որ վանքի մէջ իրեն ծառայելու համար Աստուծմէ կանչուելու բախտն ունեցած են: ‘‘Բայց արդ ազատեալք ի մեղացն եւ ծառայեալք Աստուծոյ, ունիք զպտուղ ձեր ի սրբութիւն, եւ վախճան նորա՝ կեանք յաւիտենից[1],,: Աստուծոյ ազախնեայց մէջ գտնուելնիդ, բաւական փաստ մըն է, որով ստիպուիք սուրբ ըլլալու աշխատիլ. որպէս զի յետոյ ալ օր մը արքայութեան մէջ թագաւորէք: ‘‘Ունիք զպտուղ ձեր ի սրբութիւն, եւ վախճան նորա՝ կեանք յաւիտենից,,: Ըսէք ուրեմն դուք ձեզի, եւ

1 Հռոմ. Զ. 22:

սրտանց ըսէք, թէ Աստուծոյ կամքն այս է՝ որ սուրբ ըլլանք: Բոլոր հոգւով կրկնեցէք, որ զմեզ այս վանքին մէջ իրեն ծառայելու կանչելուն նպատակն՝ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ այն՝ որ ամենայն հոգւով սուրբ ըլլալու ջանանք: "Ընտրեաց զմեզ . . . լինել մեզ սուրբս եւ անարատս առաջի նորա„[1]: Եւ այս սրտերնուդ մէջ հաստատուն կերպով տպուած սուրբ խորհրդածութեամբ՝ բոլոր ջանքերնիդ ի գործ դրէք կրօնաւորական կատարելութիւնը ստանալու:

Բայց եթէ հասարակաց թշնամին կամ անձնասիրութիւննիդ ըսէ որ ասիկայ բարեպաշտ անձանց համար խիստ պարտաւորութիւն մը չէ, հապա պարզ խորհուրդ մը. պատասխան տուէք իրեն թէ ինք սուտզրուց ըլլալուն, կ'ուզէ զձեզ ի յաւիտեան կորսնցընել: Եթէ այն երջանիկ վայրկենէն ի վեր, յորում աշխարհքին կռնակ դարձնելով՝ կրօնաւորական զգեստն հագուեցաք, ձեզի ծանուցուեցաւ որ աշխարհային զգեստներէն մերկանալով, պէտք էք մերկանալ նաեւ նախահարց մեղքին ձեր վրայ պատճառած ամէն անկարգութիւններէն. "Հանցէ Տէր ի քէն զհին մարդն գործովք իւրովք„. եթէ նոյն վայրկենէն ձեզմէ պահանջուեցաւ որ ի Յիսուս Քրիստոս նորոգուած նոր մարդը հագուիք, արդարութեամբ եւ սրբութեամբ ապրելու հոգ տանելով. "Զգեցուցէք քեզ Տէր զնոր մարդն՝ որ ըստ Աստուծոյ ստեղծաւ յարդարութեան եւ ի սրբութեան„. ի՞նչպէս կրնայ ըսուիլ ուրեմն որ կատարելութեան հասնելու եւ սուրբ ըլլալու ջանքերնիդ՝ միայն պարզ խորհուրդ մ'ըլլայ, եւ ոչ թէ ամենածանր պարտաւորութիւն . . . : Մերժեցէք ուրեմն այսպիսի խաբէութիւն մը, զոր կիրքերնիդ կամ սատանան ձեզի կը թելադրէ, մինչդեռ Աստուած զձեզ իրեն հարս ընելու պատճառաւ աշխարհքէս հանելով, իւր արդար բարկութեան ենթարկուելու

1 Եփես. Ա. 4:

պատժով կը պահանջէ որ առաքինի եւ սուրբ վարքով՝ աշխարհականներէն զանազանուիք:

Եւ իրօք իսկ եթէ հին օրինաց մէջ միայն իր տաճարին ծառայելու որոշուած անձանցմէ կը պահանջէր, որ ամէն մեղքի արատէ ազատ ըլլալով, նոր սիրտ եւ նոր հոգի ստանան եւ ամենայն զօրութեամբ սուրբ ըլլալու ջանան. "Ընկեցէք յանձանց ձերոց զամենայն ամբարշտութիւնս ձեր . . . եւ արարէք ձեզ սիրտ նոր եւ ոգի նոր[1]„. եւ այսչափով միայն գոհ չըլլալով, կ'ըսէր նաեւ թէ Սուրբ եղէք, վասն զի Աստուծոյ մը կը ծառայէք, որ բոլորովին սուրբ է. "Սրբիջիք եւ սուրբք լինիջիք, զի սուրբ եմ ես Տէր Աստուած ձեր„[2]. հապա որչափ աւելի իրաւամբ սրբութիւն պիտ'որ պահանջէ ձեզմէ, որ ոչ միայն իւր տունը կը բնակիք, ոչ միայն իր տաճարին ծառայութեան նուիրուած էք, այլ իրեն հարս ըլլալու բարձր եւ նուիրական աստիճանին արժանացած: . . . Եւ այնպէս կը պահանջէ, որ առանց վիճակներնուդ ձեզմէ փնտռած կատարելութեան եւ սրբութեան հասնելու ջանքին՝ չկարենաք երբեք իւր յօժարութեանը հանդիպիլ եւ իւր հաճութիւնը վայելել: Մանաւանդ թէ այս մասին մէջ անհոգ գտնուելով, որ ըսել է՝ զձեզ սուրբ ուզելուն երկրպագելի կամաց հակառակելով, դուք զձեզ անարժան պիտ'որ ընէք իւր շնորհաց, եւ որ աւելի ցաւալին է՝ իբրեւ անհաւատարիմ հարս իրմէ արձակուիք:

Մէկ մը ուշադրութեամբ մտածեցէք թէ ի՛նչ ըսել է աղքատութեան, ողջախոհութեան եւ հնազանդութեան ուխտիւ Աստուծոյ նուիրուիլ. եւ ան ատեն աղէկ կը հասկընաք որ կատարելութեան մէջ յառաջ երթալու պարտաւորութիւննիդ պարզ խորհուրդ չէ, այլ ճիշդ եւ անմոռնելի պարտք մը: Եթէ վրանիդ ազդեցութիւն չ'ըներ այն խորհրդածութիւնը, թէ Աստուծոյ ծա-

1 Եզեկ. ԺԸ. 31:   2 Ղեւտ. ԺԱ. 44:

ռայութեան նուիրուող անձ մը, ի յաւիտեան զԱստուած ժառանգելու համար՝ այս կենաց մէջն ալ բոլորովին Աստուծոյ ըլլալու պարտաւորութիւն ունի. ասոր ալ մտածեցէք որ վախճանի մը հասցընող միջոցներուն պարտաւորեալ անձ մը, նաեւ նոյն վախճանին ալ պարտաւորեալ է. որով եւ ի հարկէ կը ճանչնաք ու կը խոստովանիք թէ աղքատութեան, հնազանդութեան եւ ողջախոհութեան ուխտերուն ինք զինքնիդ պարտաւորելով, որոնք կատարեալ եւ սուրբ ըլլալու միջոցներ են, ինք զինքնիդ պարտաւորած էք նաեւ կատարելութիւն եւ սրբութիւն ստանալու, որ նոյն ուխտից վախճանն են: Աղէկ հասկցէք, մաքրասուն կուսանք. կ'ըսէ Ս. Թովմաս յայտնի կերպով որ թէպէտ վերջին աստիճան կատարեալ եւ սուրբ ըլլալու պարտք չկայ ալ նէ, այսու ամենայնիւ Աստուծոյ բրած ուխտերնիդ եւ կանոններնիդ ճշդիւ պահելով՝ կատարելութեան եւ սրբութեան հասնելու համար ամէն փոյթ եւ ջանք եւ աշխատութիւն ի գործ դնելու պարտաւոր էք:

Կատարելութեան եւ սրբութեան դիմելու անտանօրինելի պարտաւորութեանցդ այս զօրաւոր ապացոյցներուն համր եւ կոյր գտնուելով՝ կրնա՞ք արդեօք անհոգ ու անտարբեր մնալ եւ քիչ կամ ոչինչ մտածել այսպիսի ծանր պարտուց վրայ:... Ով անմահ Աստուած, եթէ սրբութեան ետեւէն երթալու պարտաւոր չըլլայիք, ուստի եւ այնպիսի կեանք անցընելու, որն որ ազատ ըլլար աշխարհքին ունայնութենէն ու անձնասիրութենէն եւ որն որ մի միայն կրօնաւորական վիճակին պահանջած առաքինութիւններն ի գործ դնելու մտադիր ըլլար, ի՞նչպէս եւ ինչ կերպով կրնայիք զանազանուիլ այնչափ ընկերներնէդ, որոնք աշխարհքի մէջ մնացին: Ի՞նչ օգուտ ունէր ձեզի Աստուծոյ այսպիսի առանձնաշնորհութիւններով զձեզ ընտրելը, երբ հագուստնիդ եւ ուզած տեղերնիդ

երթալու ազատութիւննիդ անպատիւ ընելով, վարուց բարուց եւ ամէն բանի մէջ աշխարհականաց նմանէիք:... Միթէ սուրբ անձի մը արտասուօք ըսածը՝ չէ՞ր կրնար ըլլալ ձեզի համար ալ՝ թէ Յիսուսի Քրիստոսի եւ աշխարհականաց հարսներուն մէջ զգեստէն զատ տարբերութիւն չկայ:... Շատ իրաւամբ ձեզի համար ալ կրնային նորոգուիլ այս դառն ողբերը, եթէ ուզածնուդ պէս կարենալով ապրիլ՝ եռանդուն կերպով կատարելութեան ճամբան բռնելու պարտաւոր չըլլայիք:...

Ուրեմն պէտք է համոզուիք թէ Աստուած ի ձեռն կոչման՝ զձեզ աշխարհականներէն զատելով, կ'ուզէ որ զատ վարք ու բարք ունենաք. եւ այնպէս զատուած ըլլաք, որ ձեր ու աշխարհականաց մէջ այնչափ տարբերութիւն գտնուի, որչափ որ կայ երկնի եւ երկրի մէջ, հրեշտակաց եւ մարդկան մէջ: Նախ՝ աղէկ մը խորհեցէք թէ ինչ կերպով Աստուած կը յայտնէ ձեզի իր այս պաշտելի կամքը, եւ յետոյ՝ եթէ կրնաք՝ դուք զձեզ խաբեցէք, որ կատարելութեան հետեւելու ծանր պարտաւորութիւննիդ՝ պարզ եւ սոսկ խորհուրդ մ'ըլլայ:

Միայն աշխարհքիս ապականութիւններէն բոլորովին հեռու գտնուելու եւ ամէն բանի մէջ ուղիղ եւ սուրբ սկզբանց ետեւէն երթալու հրամանաւ գոհ չըլլալով. “Մի կերպարանիք կերպարանօք աշխարհիս այսորիկ, այլ նորոգեցարուք ի նորոգութիւն մտաց ձերոց[1],,. աշխարհային բաներու հետեւիլը ձեզի արգելելու, եւ յանդգնութիւնն, ամբարտաւանութիւնը, նախանձը, շահասիրութիւնն, ունայնութիւնը, մաքի ցնդումը, քինախնդրութիւնը... ձեզմէ հեռացընել բաւական չհամարելով. “Մի սիրէք զաշխարհս, եւ մի որ ինչ յաշխարհի է[2],,. հազար կերպով ձեզի, Աղէկ եղէք, կատարեալ եղէք, սուրբ եղէք, ինչպէս որ կը վայելէ իմ հարսներուս, ըստ որում ես էակա-

1 Հռոմ. ԺԲ. 2:　　2 Ա. Յովհ. Բ. 15:

նապէս սուրբ եմ, ըսելով չշատանալով. «Եղիջի՛ք սուրբք, զի ես սուրբ եմ»[1]. ստէպ ստէպ ալ կը յիշեցընէ ձեզի Աստուած, կամ խղճի խայթերով եւ կամ իր պաշտօնէից ձեռքով, թէ այն զգացմունքներն, իղձերն ու դաւանութիւնները, որով դուք զձեզ իր ծառայութեանը նուիրեցիք, բացայայտ կերպով կը հաստատեն կատարեալ եւ սուրբ ըլլալու համար պէտք եղած ջանքին յանձնառութիւննիդ եւ ճիշդ պարտաւորութիւննիդ։

Իրօք ալ՝ մէջերնիդ ո՞վ կայ, որ առաքինի վարուք ի՛նք զինքը բոլորովին Աստուծոյ տալու մտքով աշխարհէքես եւ ծնողաց գրկէն բաժնուած չըլլայ։... Ո՞վ է՝ որ իր թերութիւնները շիտկելու եւ օր մը Աստուծոյ շնորհիւ սուրբ ըլլալու դիտմամբ այս վանքն եկած չըլլայ։ . . . Ո՞վ է՝ որ այս կրօնքը մտած առաջին օրերը Քլարաներու, Թերեզիաներու, Ռոզաներու, Գերդրուտաներու եւ ուրիշ սրբուհի կուսանաց նմանելու սիրով եւ փափաքով լեցուած չըլլայ։ . . . Ի՞նչպէս ուրեմն կասկածի տակ կրնաք ձգել սուրբ ըլլալու ծանր պարտաւորութիւննիդ . . . Ի՞նչպէս կրնաք այսպիսի յայտնի եւ բացայայտ պարտաւորութեան մէջ անհոգ ու ծոյլ գտնուիլ. . . Ի՞նչպէս կրնաք անտարբերութեամբ անցընել օրերնիդ, ջերմեռանդութեան մէջ գաղջ, եղբայրսիրութեան մէջ պաղ, եւ Յիսուսի՝ ձեր երկնաւոր Փեսային սիրոյն մէջ գրեթէ սառած գտնուելով։ . . . Քանի՜ քանի՜ առաքինութիւններէ զուրկ մնալով, ուստի եւ կատարելութենէ ու սրբութենէ հեռու, ի՞նչպէս կրնաք սուրբ եւ փրկարար երկիւղ մը չկրել։ . . .

Յիմար կուսանաց դէպքը շատ աղէկ գիտէք, որոնք զուրկ ըլլալով աստուածպաշտութեան, սիրոյ եւ ջերմեռանդութեան հոգիէն, չկրցան իմաստուն կուսանաց հետ կանթեղնին վառած պատրաստ ըլլալ եւ ներկայանալ երկնաւոր Փե-

1 Ղեւտ. ԺԱ. 45։

տային, որն որ ցմիշտ մերժելով զիրենք յաւիտենական հարսանիքէն, երեսներնուն դէմ դռները գոցելով ըսաւ. «Ո՛չ գիտեմ զձեզ»[1]։ Աղէկ մտածեցէք, հարսունք Քրիստոսի, ի՞նչ կ՚ըլլայ վիճակնիդ, երբ մահուան կէտին երկնային հարսանիքը մտնելու ատեն՝ զուրկ գտնուելով վիճակներնուդ ձեզմէ պահանջած ոգիէն եւ կատարելութենէն՝, կանթեղնիդ մարած ըլլայ։ . . . Կրնա՞ք յուսալ՝ որ երկնաւոր Փեսանիդ ձեզի աղէկ ընդունելութիւն ընէ . . . կրնա՞ք յուսալ իր հաւատարիմ հարսերուն խոստացուած անճառ փառաց վայելումը։ . . Ի՞նչ կ՚ըսէ խղճերնիդ։ . . . Ճշմարիտը կը խոստովանիմ, որ իմ անձիս վրայ անդրադառնալով, որ անարժանաբար քահանայ գտնուելովս՝ ձեզմէ շատ աւելի պարտաւորուած եմ կատարելութեան հետեւելու, պաղ սարսուռ մը կը դրաւէ զիս, եւ կարծես թէ ականջս ի վար մէկը կ՚ըսէ, թէ Որովհետեւ քու վարմունքդ վիճակիդ համաձայն չէ, եւ պէտք եղած կատարելութեան ու սրբութեան հասնելու ջանք չըրիր, «Յանէծս եղիցի բաժին քո»[2]։ Իսկ ձեր վիճակն ի՞նչ պիտ՚որ ըլլայ, չեմ գիտեր։ Միայն այս աղէկ գիտեմ՝ որ եթէ ես ալ, դո՛ւք ալ հոգ չտանինք այսպիսի ծանր ու կարեւոր պարտաւորութիւն մը ի գործ դնելու, եթէ հոգ չտանինք՝ ես քահանայի պէս, եւ դուք՝ իբրեւ ճշմարիտ հարսունք Փրկչին ապրելու, անտարակոյս յիմար կուսանաց պէս այն սարսափելի Ո՛չ գիտեմ զձեզը պիտի լսենք. ուստի եւ պիտի ստիպուինք անմխիթար լալ ու հառաչել, թէ «Ուրեմն մոլորեցաք ի ճանապարհէ ճշմարտութեանն, եւ լոյս արդարութեան ոչ լուսաւորեաց զմեզ»[3]։ Սխալեցանք եւ մեծապէս սխալեցանք, աչքերնիս այնչափ լոյսերու դէմ գոցելով, որոնք յայտնապէս ցոյց կու տային մեզի սուրբ եւ կատարեալ ըլլալու

1 Մատթ. ԻԵ. 12։
2 Սիր. ԽԱ. 12. (Ըստ Լտ։)
3 Իմաստ. Ե. 6։

պարտաւորութիւննիս: «Մոլորեցաք ի ճանապարհէ ճշմարտութեանն, եւ լոյսն արդարութեան ոչ լուսաւորեաց զմեզ»: . . . Ուրեմն քանի որ ժամանակ ունինք սխալմունքնիս շիտկելու, մոլորութիւննիս ուղղելու, յօժար սրտով վազենք այս խաչելեալ սիրոյն ոտուըները, եւ պարտուպատշաճ յաջողութիւնը գտնելու համար ըսենք:

ԻՂՁՔ

Ո՜վ բարեգութ Տէր, որ քու արդար բարկութեանդ առենն ալ ողորմութիւնդ չես մոռնար, ահաւասիկ քու սուրբ ոտուըներուդ առջին այն ապերախտ հոգիները, որոնք արդարութեամբ եւ սրբութեամբ ապրելու համար քեզմէ այնչափ շնորհք եւ օգնութիւն տեսնելով ալ, բոլորովին հակառակ կեանք մ'անցուցինք: Ահաւասիկ այն երախտամոռաց հոգիները, որ բոլորովին քուկդ ըլլալու պարտաւորուած ըլլալով, քանի՜ քանի առիթներու մէջ նոյն իսկ աշխարհականներէն աւելի ցնորած գտնուեցանք: Բայց հիմայ քու սուրբ շնորհքէդ լուսաւորուած, ամօթով եւ դառնութեամբ լեցուն եւ զղջացած սրտիւ կ'աղաղակենք. ների՛ մեզի մեր այլանդակ անհաւատարմութիւնն ու տուած այնչափ չար օրինակներնիս: Յիրաւի այսպիսի թողութեան արժանի չենք. սակայն քու այն ողորմութիւնդ՝ որ կը քաջալերէ զմեզ այս թողութիւնը խնդրելու, նոյնն ընդունելու ալ յոյսը կը շնորհէ: Ների՛ մեզի ուրեմն, ո՜վ սիրելի Տէր, մինչ դեռ հաստատապէս կ'առաջադրենք այսուհետեւ աշխարհքէս բոլորովին հեռու ապրիլ եւ մի միայն քեզի հետ միանալ, որ միայն այս վախճանիս համար զմեզ սոյն վանքին մէջ զետեղեցիր, որպէս զի սուրբ ըլլանք: Ազէ՛ ամենասուրբ Կոյս, ի գութ շարժէ մեր վրայ . . . ընդունէ մեզի համար այն շնորհքներն՝ որ հարկաւոր են ամէն գաղջութեան յաղթելով՝ առաքինութիւնները ձեռք բերելու. մինչ դեռ զքեզ մեր միակ Պաշտպանը ճանչնալով՝ ամենայն վստահութեամբ կ'ըսենք. Զմեզ սուրբ ըրէ, ո՜վ Մայր ողորմութեան, զմեզ սուրբ ըրէ. որպէս զի քու աստուածային Որդւոյդ արժանի հարս ըլլանք. ամէն:

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ

Կատարելութեան ու սրբութեան գաղափարին վրայ:

Վիճակներնուդ սեպհական կատարելութեան ու սրբութեան հասնելու ամէն ջանք ի գործ դնելու պարտաւոր ըլլալնուդ վրայ մտածական ըրիք. բայց ըստ որում կը գտնուին բարեպաշտ անձինք, որոնք ըստ պատշաճի այս պարտաւորութիւննին չեն կրնար ի գործ դնել՝ կատարելութեան եւ սրբութեան վրայ ուղիղ գաղափար չունենալնուն համար, ուստի կ'ուզեմ որ դուք ձեզ աղէկ մը քննէք, որպէս զի չըլլայ թէ դժբախտաբար դուք ալ այսպիսիներուն թիւը գտնուիք: Ուշադրութիւն, եւ կը սկսիմ:

Եթէ կ'ուզէք իմանալ թէ արդեօք կատարելութեան եւ սրբութեան վրայ ճիշդ գաղափար ունիք, թէ ոչ. քիչ մը քննեցէք եւ տեսէք թէ արդեօք դուք ալ այն տեսակ անձինքներէն էք, որոնք կարծեն թէ առանց տեսիլքներու եւ հրաշքներու չեն կրնար սուրբ ըլլալ: Ասիկայ խաբէութիւն մըն է, որովհետեւ կատարելութիւնն ու սրբութիւնը այնպիսի տեղ մը զետեղել կ'ուզեն, ուր չի կրնար կենալ: Ս. Կարոլոս Պորոմէոս երբեք տեսիլք չտեսաւ. այսու ամենայնիւ մեծ սուրբ եղաւ եւ է ի յաւիտեան: Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ ամենեւին հրաշք չգործեց. այսու ամենայնիւ ոչ միայն սուրբ եղաւ, այլ եւ յետ սրբոյ Կուսին՝ արքայութեան ամենէն մեծ սուրբը: Կատարեալ եւ սուրբ անձանց տեսիլքներն ու հրաշք-

ներն են՝ խոնարհութիւն, համբերութիւն, աստուածային սուրբ կամաց համաձայնութիւն, սէր առ Աստուած եւ առ ընկերն: Եւ իրօք ալ Պօղոս առաքեալ սրբութեան վրայ խօսելով, տեսիլքներու եւ հրաշագործութեան վրայ չի դներ զայն, այլ ամէն բանի մէջ Աստուծոյ սուրբ կամաց գործադրութեան վրայ կը հաստատէ կատարելութիւնը: Նոյն ինքն աստուածային Փրկիչն այս սրբութեան ստացման, այսինքն՝ օր մը կատարեալ եւ սուրբ ըլլալու կերպին մէջ զմեզ կրթել ուզելով, չըսաւ, ինչպէս կ՚ըսէ Ս. Օգոստինոս, թէ ինձմէ աշխարհքներ շինել կամ զարմանալի հրաշքներ ընել սորվինք, այլ միայն՝ հեզ, խոնարհ եւ համբերող ըլլալ. "Ուսարուք յինէն, զի հեզ եմ եւ խոնարհ սրտիւ,,[1]:

Քննեցէք որ չըլլայ թէ այն կուսանքներէն ըլլաք, որոնք սաստիկ կը նախանձին՝ ուրիշին սրտին ամենածածուկ գաղտնիքները գիտնալու եւ թափանցելու եւ կամ ապագայ բաները կանխագուշակելու շնորհքն Աստուծմէ առնողներուն վրայ: Վասն զի կ՚երեւակայեն խեղճերը՝ որ աւելի ջերմեռանդ կ՚ըլլային եւ կամ իրենց պարտուց աւելի հաւատարիմ գործադիր՝ եթէ իրենք ալ այսպիսի մեծ ձիրքեր ունենային. եւ չեն ճանչնար սատանայական որոգայթը, որ զիրենք հպարտ ու ամենահպարտ կ՚ուզէ ընել:

Ո՛հ, մաքրասէ՛ն կուսանք, օր մը պիտի տեսնէք եւ հասկընաք՝ որ Աստուծոյ ձեզի բրած ամենամեծ շնորհքն է եղեր այսպիսի ձիրք մը չտալը ձեզի, զձեզ խոնարհութեան մէջ պահելու եւ եղկելի ըլլալնիդ ճանչցընելու համար: Սուրբերն՝ որ աղէկ կը ճանչնային այս ճշմարտութիւնը, սարսելով կը դողային, երբ այսպիսի գերբնական շնորհք մը կը տեսնէին իրենց վրայ. եւ լալով ու հառաչելով կը խնդրէին Աստուծմէ՝ որ հեռացնէ

1 Մատթ. ԺԱ. 29:

իրենցմէ այսպիսի գեղեցիկ շնորհքներ, ինչպէս որ ըրին սրբուհի Թերեզիա, սրբուհի Գելդրուտա եւ ուրիշ Սուրբեր ու Սրբուհիներ. ըստ որում աղէկ համոզուած էին, որ կատարեալ սրբութեան հասնելու համար՝ աւելի կ՚օգնեն անարգութիւնները, քան թէ պատիւները:

Քննեցէք զձեզ, որ չըլլայ թէ այն կուսանքներէն ըլլաք, որոնք կարծեն թէ անկարելի է իրենց՝ կատարելութեան եւ սրբութեան հասնիլ, գտնուած վանքերնուն մէջ կենալով, ուստի կը փափաքին որ Յովսէփեան, Յիսուսեան, Թերեզեան կամ Սալէզեան կուսանաց վանքերը գտնուէին. եւ քանի որ այս ընդունայն ու անօգուտ, չըսեմ՝ սատանայական, մտածմանց մէջ կը դեգերին, ամենեւին հոգ չեն տանիր կատարելու ինչ որ Աստուած իրենցմէ կը պահանջէ այն գտնուած վանքերնուն մէջ: Զէ՛. չըլլայ թէ դուք ալ անոնցմէ ըլլաք. վասն զի մեծապէս կը խաբուիք: Եթէ այս ձեր վանքին միջակ ընթացքն ընելու ոյժ չունիք, այն խստութիւններն ի՞նչպէս պիտի կրէք:... Եթէ հիմայ չէք կրնար համբերել այն քիչ մահացուցումներուն եւ փոքր վիշտերուն, առ որ կը պարտաւորէ զձեզ վանքերնուդ կանոնը, ի՞նչպէս հապա պիտի կարենաք համբերել Թերեզեան եւ կամ ուրիշ վանօրէից խստութեանց:

Քննեցէք, որ չըլլայ թէ անոնցմէ ըլլաք, որոնք այնպէս կ՚երեւակայեն իբրեւ թէ կուսի մը կատարելութիւնն ու սրբութիւնը՝ շատ մը խորհուրդներ հարցընելու եւ լսելու վրայ կայանայ, կամ մէկը շատ մը հոգեւոր Հայրեր ունենալով՝ կարենայ սուրբ եւ կատարեալ ըլլալ: Ըստ որում կրնամ ըսել որ Ս. Աւետարանին սկզբունքը, Յիսուսի Քրիստոսի օրինակներն ու Սրբոց վարքերն, ամէն դէպքի մէջ ալ կրնան առաջնորդ ըլլալ ամէն մարդու՝ կատարելութեան եւ սրբութեան հասնելու համար. ինչպէս որ փորձով տեսնուած է՝

թէ քանիներ առանց հոգեւոր Հօր եւ առանց խորհուրդներու՝ սուրբ եղան, ոչ միայն վանքերու մէջ, այլ նաեւ անապատի եւ աշխարհքի մէջ: . . . Քննեցէք դուք ձեզ, որ չըլլայ թէ անոնցմէ ըլլաք, որոնք խորհուրդ հարցընելու շատ աւելի ատեն կը գործածեն, քան թէ զանոնք գործադրելու եւ անոնցմէ օգուտ քաղելու: . . . Մաքրասուն կուսանք, ատենօք քառորդի մը մէջ առնուած խորհրդով՝ առաքինութիւն կը գործէին ամիսներ եւ տարիներ ալ. իսկ հիմայ ամիսներու եւ տարիներու մէջ լսուած խորհուրդները՝ երբեմն եւ ոչ քառորդ մը ուղիղ ընթանալու բաւական կ'ըլլան: Եւ գիտէք ինչո՞ւ համար: Վասն զի շատերը հոգեւոր Հարց հետ խորհրդակցելու փափաքով այնչափ երկար ատեն կը դեգերին որ կամ ընկերներու հետ ըլլալու աղօթքներէն եւ կամ անձնական պաշտօններէն ետ կը մնան, կամ նաեւ խորհուրդ կը հարցընեն՝ միայն խորհրդակցելու համար ի ցոյց այլոց, չէ թէ զանոնք գործադրելու համար: Ո՜հ, ինչպիսի՜ մեծ ամօթ պիտի զգան այսպիսիները մահուան կէտին, տեսնելով որ ժողովրդապետէն կամ խոստովանահօրմէ լսուած երկու խօսքով՝ քանինե՛ր այնչափ օգուտ քաղեցին, զոր իրենք չկրցան տեսնել այնչափ ամիսներու եւ տարիներու մէջ լածներնէն: . . . Ան ատեն պիտի հասկընան խեղճերը թէ սրբութիւնն ո՛ւր փնտռելու էր, խորհուրդներո՞ւ մէջ, թէ աստուածային պատուիրանաց եւ վանքին կանոնաց գործադրութեան մէջ:

Չըլլայ թէ կարծէք՝ որ խորհուրդներու հակառակ խօսելով, Սրբոց կարծիքին ընդդիմանամ, որոնք թէ խորհուրդ տուին եւ թէ գործադրեցին: Չէ, չէ. չեմ անարգեր խորհրդակցելու սովորութիւնը. այլ միայն անոր չարաչար գործածութիւնը՝ որ կ'ըլլայ մեր օրերը, եւ անկից յառաջ եկած քիչ կամ ոչինչ օգուտը: Կոյսեր ճանչցած եմ, որ հարիւր անգամ խոնարհութեան, համբերութեան եւ համակերպութեան խրատ ու խորհուրդ առած էին. բայց միշտ ալ աւելի անհամբեր, քինախնդիր եւ հպարտ գտնուած էին: Ուրիշներ ալ ճանչցայ, որ հոգեւոր Հարց այն խորհրդոյն միայն կը հետեւէին, որոնք իրենց քմաց յարմար կու գային: Թէպէտ կը հաւատամ որ ձեր մէջէն եւ ո՛չ մէկն այսպիսիներուն թիւը գտնուի, սակայն այսու ամենայնիւ պէտք է քննելով նայիք՝ որ չըլլայ թէ ուրիշներու համաձայն գտնուիք, որոնք կատարելութիւնն ու սրբութիւնը գեղեցիկ խօսքերու, բարի զգածմունքներու մէջ կը փնտռեն: . . . Աղէկ է տեսնէք՝ որ այնպիսիներէն չըլլաք, որոնք ամէն առաքինութեանց վրայ խօսիլ կը սիրեն. բայց կիրքերնին չփշրացընելու համար, եւ ո՛չ մէկը կ'ուզեն ի գործ դնել: . . . Չըլլայ թէ անոնցմէ ըլլաք, որոնք կ'ուզեն սուրբ ըլլալ՝ առանց մահացուցման եւ կամքերնին կոտրելու. կը բաղձան կատարեալ ըլլալ, բայց առանց աշխատանք կրելու. մէկ խօսքով, արքայութեան կը փափաքին՝ առանց քաւարանի նեղութեանց: Հեռու ձգուին ուրեմն այսպիսի խաբէութիւնները, եթէ դժբախտաբար մէջերնիդ մէկուն քով գտնուին: Աղէկ համոզուեցէ՛ք՝ որ առանց տեսիլքներու եւ հրաշագործութեանց, առանց ուրիշ վանքերու խստութեանց, առանց այնչափ հոգեւոր Հարց եւ խորհրդոց, այլ միայն կանոննիդ պահելով, կրնաք կատարեալ եւ սուրբ ըլլալ:

Իսկ եթէ մէջերնիդ ըսող ըլլայ՝ որ առանց հոգեւոր Հօր եւ առանց խորհրդոյ շատ մը առիթներու եւ դէպքերու մէջ պիտի շփոթինք. կը պատասխանեմ որ սովորական խոստովանահայրն ամենէն աւելի աղէկ խորհրդատու եւ աւելի ապահով առաջնորդ է: Ըստ որում Աստուած՝ որ զանիկայ մեծաւորաց միջնորդութեամբ որոշեց, պարտաւոր է պէտք եղած լոյսը տալու, որուն կրնաք կարօտիլ:

Ուրեմն ամէն կերպիւ անոր վրայ ապահով եղէք, եւ երբեք չէք շփոթիր։ Բայց, կ'ըսէ մէջերնէդ մէկը, սովորական խոստովանահօրմէ՝ առանց հասարակութիւնն անհանգիստ ընելու՝ չենք կրնար երբեմն երբեմն հանդիպած առիթներու մէջ պէտք եղած լոյսն ու խորհուրդն առնուլ, որմէ կրնայ գուշակուիլ այն կարօտութիւնը՝ որ ուրիշ հոգեւոր Հօր ունինք։ Այսպիսեաց կը պատասխանեմ որ տարակոյսնիդ պէտք եղած խոնարհութեամբ եւ համառօտութեամբ չառաջարկելնուդ յայտնի ապացոյց մըն է ասիկայ, որովհետեւ անձնասիրութենէ յառաջեկած երկայն յառաջաբանութիւններ կ'ընէք, երկարօրէն խօսելու փափաքով. առարկութիւններ կ'ընէք, կը վիճէք. որով խօսակցութիւնը կ'երկըննայ եւ ընկերներնուդ ալ գանգատանաց տեղի կը տրուի. մինչ դեռ իրենք ալ խոստովանահօր կարօտ ըլլալով, կը զրկուին այլոց անխոհեմութեան պատճառաւ։ Բայց որովհետեւ այսպիսի պատասխան մը ազդու կերպով պիտի դպչի անոնց՝ որ ընկերներուն վնասովն զխոստովանահայրն երկարօրէն զբաղեցընելու հակեալ են, անոր համար մէկ կողմ ձգելով՝ կ'ըսեմ. կ'ուզէք այնպիսի հոգեւոր Հայր ունենալ, որ ամէն ատեն ձեզի ծառայէ, առանց ուրիշները շփոթելու. ահաւասիկ կազմ եւ պատրաստ. իւրաքանչիւր ոք թող խորհրդակցի մահուան հետ, որուն խորհուրդներն ըստ Հոգւոյն սրբոյ, ամենալաւ եւ փրկարար են։ "Ո՛վ Մահ, բարի է դատաստան քո„[1]։ Անոր հետ ուրեմն խորհրդակցեցէք, եւ այսպէս վիճակներնուդ ձեզմէ պահանջած կատարելութեան ու սրբութեան շուտով կը հասնիք։ Ապա ուրեմն ամէն առթի մէջ՝ որ երկմտութիւն ու տարակոյս կ'ունենաք, շուտ մը մտածեցէք թէ մահուան կէտին ինչպէս վարուած ըլլալու պիտի փափաքէիք. եւ երբեք չէք սխալիր։ Բայց եթէ այս տեսակ խիստ խորհրդա-

1 Սիր. ԽԱ. 3։

տու եւ առաջնորդ մը հաճելի չ'ըլլար ձեզի, գոնէ համոզուեցէք որ սրբութիւնը խորհուրդ առնելու վրայ չի կայանար. այլ այն առաքինութեանց գործադրութեան վրայ, որոնք հարկաւոր են ուխտելու ատեն Աստուծոյ խոստացածնիդ կատարելու։ Հոգեւոր Հայր մ'ալ ունենալ որ փափաքէք, ունեցէք մեծաւորաց հրամանաւ. բայց հոգ տարէք որ չըլլայ թէ այնպիսիներէն ըլլայ՝ որ արքայութեան ճամբան լայն եւ արձակ կ'ընեն։ Մինչ դեռ ինչպէս գիտէք, այն երանելի փառաց ճամբան միշտ նեղ եւ անձուկ եղած է ու պիտ'որ ըլլայ։

Վերջապէս կ'ուզէի որ աղէկ քննելով տեսնէիք, մի՛ գուցէ այնպիսիներէն ըլլաք, որ կարծելով թէ սրբութիւնը երկար ձայնաւոր աղօթից եւ շատ մը ջերմեռանդութեանց վրայ կայացած է, այն աստիճան կը բեռնաւորեն իրենք զիրենք այսպիսի պարտքերով, որ տակը ճնշուած կը մնան, եւ շատ անգամ ալ անանկ նեղի կու գան, որ կը ստիպուին կամ մեծ մաս մը թողլու եւ կամ բոլորն ալ շտապաւ կատարելու։ Շատ մեծ խաբէութեան մէջ կը գտնուէիք այս ճամբան բռնելով, ըստ որում աղօթից եւ ջերմեռանդութեանց այնչափ շատութիւնը՝ ոչ միայն կատարեալ եւ սուրբ ըլլալու չ'օգներ ձեզի, այլ գուցէ այն վնասն ալ կը բերէ, որ պարտաւոր եղած բաներու զանցառութիւն ընելու վտանգի մէջ իյնաք։ Ասոր համար Ներեան Ս. Փիլիպպոսի սովորաբար իր խոստովանորդւոց տուած խրատին մէկն ալ այս էր. Որդեակք, այնչափ ջերմեռանդութեամբք մի՛ բեռնաւորէք դուք զձեզ. քիչ ըրէք, բայց յարատեւութեամբ ըրէք։ Իսկ Ս. Փրանկիսկոս Սալէզացի՝ իր մայրապետներուն, որոնք տարի մը շաբաթն երեք օր ծոմ պահած ըլլալով, իրմէ հրաման կ'ուզէին որ հետեւեալ տարին շաբթուն մէջ օր մ'ալ աւելի ծոմ պահեն, պատասխանեց՝ որ եթէ ամէն տարի կ'ուզէք աւելցընել ծոմերնիդ, պէտք է որ ճամբայ մը գտնէք՝ կամ

շաբաթները երկայնցընելու եւ կամ մէկ օրուան մէջ քանի մ'անգամ ծոմ պահելու։ Որով հասկըցընել ուզեց որ կուսանաց կատարելութիւնն ու սրբութիւնը ջերմեռանդութեան տեսակներուն եւ աղօթից շատութեան վրայ չի կայանար։

Բայց, Հայր, ըսէ գուցէ միջերնիդ մէկը, ի՞նչ բանի վրայ հիմնուած է ուրեմն այս օրհնած կատարելութիւնն ու սրբութիւնը, զոր այնչափ անգամ անուանեցիր։ Նոյն այդ հարցմունքն ըրաւ Ագուինացի Ս. Թովմայի իր մէկ բարեպաշտ քոյրը, որ սուրբ ըլլալու փափաքելով, օր մը երկայն նամակ մը գրեց եղբօրը, աղաչելով որ իրեն սուրբ ըլլալու կերպը սորվեցընէ։ Սուրբն այս նամակը կարդաց եւ մէկ կողմը դրաւ, ինք իրեն ըսելով՝ որ եթէ իրօք սուրբ ըլլալու փափաք ու կամք ունի, հարկաւ կրկին անգամ կը գրէ։ Իրօք ալ քոյրն առաջինէն շատ աւելի երկայն նամակ մը գրելով՝ կը խնդրէր իւր փափաքած հրահանգը։ Իսկ Սուրբը՝ մեզի սորվեցընելու համար որ շատ անգամ այսպիսի ջերմեռանդութեանց շուտով հաւատք ընծայելու չէ, դարձեալ պատասխան չտուաւ. անանկ որ բարեպաշտ օրիորդը ստիպուեցաւ երրորդ նամակ մ'ալ գրելու՝ հազար աղաչանքներով խնդրելով, որ իրեն սուրբ ըլլալու եղանակը սորվեցընէ։ Ան ատեն Սուրբը թերթ մը թուղթ առնելով՝ ցանկալի պատասխանը գրեց ու խաւրեց։ Բայց ի՞նչ կարծէք որ ըսած ըլլայ. արդեօք ծոմապահութեամբ իր անձը մահացընե՞լ, խարազաններով մարմինը պատառ պատառ ընել, ի պատիւ սուրբ Կուսին եւ ուրիշ Սուրբերու շատ մը ջերմեռանդութեանց տակ ճնշուիլ։ Ոչ ամենեւին. այլ միայն այս կարճ խրատը տուաւ. Քո՛յր իմ, սուրբ ըլլալու համար՝ ուզելը բաւական է։ Եթէ հիմայ կուսանաց խոստովանահայր մը առաջին եւ երկրորդ նամակի մը լուռ կենալով, երրորդին ալ անանկ կարճ պատասխան մը տար, ի՞նչ կ'ըսէիք։ Այսու

ամենայնիւ այնպէս վարուած կ'ըլլար՝ ինչպէս որ վարուեցաւ ասանկ մեծ Սուրբ մը։ Ուստի Ս. Թովմասին իր քրոջը տուած պատասխանէն կրնաք գուշակել թէ ինչ պատասխան պիտ'որ տամ ձեր վերջին հարցման։ Բայց որպէս զի ինծմէ չգանգատիք, կը պատասխանեմ որ Սուրբ ըլլալու համար՝ ձեր վիճակին պահանջածն ի գործ դրէք եւ այնպէս կատարեցէք՝ ինչպէս որ կը վայելէ։

Մի՛ գուցէ ըսէք որ այս պատասխանը գրեթէ Ս. Թովմայի տուած պատասխանին նման ըլլալով՝ յառաջուան պէս շփոթած մնացինք. վասն զի կը պատասխանեմ որ այս սուրբ օրերուս մէջ մտածուելու սկզբունքներէն ու ճշմարտութիւններէն եւ ըլլալու քննութիւններէն՝ աղէկ կը հասկընաք թէ վիճակնիդ ձեզմէ ինչ կը պահանջէ։ Ուստի եւ հիմայ այն հետեւեալ կարճառօտ պատասխանով վախճան կու տամ ներկայ քննութեան։ Սրբութիւնը՝ տեսիլքներու, հրաշքներու, մարգարէութեանց, խորհրդակցութեանց եւ շատ մը աղօթից եւ ջերմեռանդութեանց վրայ հաստատուած չէ. այլ միայն այն ընելու՝ զոր Աստուած մեզմէ կ'ուզէ, եւ այնպէս ընելու՝ ինչպէս որ կ'ուզէ։ Ստէպ յիշեցէք Փրկչին խօսքերը. ‘‘Ո՛չ ամենայն՝ որ ասէ ցիս Տէր, Տէր, մտցէ յարքայութիւն երկնից. այլ որ առնէ զկամս Հօր իմոյ՝ որ յերկինս է,,[1]։ Եւ գիտնալով որ ուխտերնիդ, կանոննիդ եւ սուրբ սովորութիւննիդ բոլորն ալ երկնաւոր Հօր կամքն է, զանոնք կատարելու ջանացէք, եւ կատարեալ ու սուրբ կ'ըլլաք։

Գոհանամք զքէն։ (Երես 27։)

1 Մատթ. Է. 21։

ՕՐ ԵՐՐՈՐԴ

ՄՏԱԾԱԿԱՆ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

Կատարելութեան եւ սրբութեան հասնելու միջոցներուն վրայ:

Եկ սուրբ Հոգի. . . : (Երեւ 10:)

Որչափ ալ անձնասիրութիւննիդ դժուարին երեւցընէ ձեզի կատարելութեան հասնելու եւ սուրբ ըլլալու ջանքերնիդ. այսու ամենայնիւ եթէ մտածելու ըլլաք, թէ որչափ միջոցներ ձեզի կը շնորհէ Աստուած՝ դիւրութեամբ նպատակներնուդ հասնելու համար, պէտք է ճանչնաք եւ խոստովանիք՝ որ կարծածնուդ չափ դժուար եւ անկարելի չէ: Մտածեցէք թէ որչափ դիւրութիւններ, շնորհքներ եւ նպաստներ տուած է ձեզի երկնաւոր Փեսանիդ, եւ կը տեսնէք որ Իսրայելացւոց համար ըսուածը ձեզի ալ կրնայ սեպհականուիլ: Այսինքն զձեզ վանքի համար որոշելով եւ առ այն առաջնորդելով, այնչափ շնորհքներ մատակարարեց շուտով կատարելութեան դիմելու, որ կարծես թէ այսպիսի դժուարին ճանապարհի մը մէջ՝ քովերնիդ գտնուելով եւ գրեթէ իր ձեռքովը բռնած կը տանի զձեզ այսչափ ցանկալի նպատակի մը հասցընելու: Բաւական է ըսել՝ որ չկայ արարած մը, որ զձեզ կատարելութեան եւ սրբութեան տանելու միջոց եւ գոնէ խթան չըլլայ:

Ս. Օգոստինոս իւր սաստիկ սիրոյն յուզմանց մէջ կը կանչէր. Տէր, երկինքը, երկիրս եւ բոլոր արարածք զիս կը հրաւիրեն, կը գրգռեն եւ սրտիս մշտատեւ խթան են զքեզ սիրելու: Եթէ դուք ալ, մաքրասէրն կուսանք, հասկընալու ըլլաք թէ ձեր նպատակին հասնելու համար՝ Աստուած ձեզի

որչափ միջոցներ պատրաստեր է, դուք ալ պիտի ստիպուիք ըսելու թէ երկինքը, երկիրս եւ բոլոր արարածք՝ չէ թէ միայն զձեզ կը հրաւիրեն եւ կ'օգնեն, այլ մշտատեւ խթան մըն են սուրբ ըլլալու: Ո՛ր կողմը կ'ուզէք դարձէք, ուր որ կ'ուզէք գացէք. ամէն տեղ պիտ'որ լսէք թէ Սուրբ եղէք, ըստ որում սուրբ է այն Աստուածը, որուն դուք կը ծառայէք: Այն անձինք՝ որ վանքերու մէջ հոգտարին այս ձայնին հետեւիլ, գրեթէ ամէն բանի մէջ փաստ մը կը գտնէին առաքինութեան ու կատարելութեան մէջ զարգանալու:

Կը կարդանք սրբուհի Գերդրուտէի վարքին մէջ՝ որ քանի կը գննէր աշխարհքիս թշուառութիւնները, այնչափ աւելի անկից հեռանալու պատճառներ կը գտնէր: Արարածներուն նայելով՝ կը սարսափէր, վախնալով որ չըլլայ թէ զանցառու գտնուած ըլլայ ընելու այն ինչ՝ որուն համար Աստուած զինքն իր հարսերուն կարգը դասեր էր: Իսկ բանաւոր արարածներէն որչափ շարժառիթ եւ որչափ գրգիռ կը ստանար սրբութեան մէջ աւելի եւս յառաջ երթալու: . . . Եթէ խեղճ աշխարհականներն անցաւոր գործքերու զբաղած տեսնէր, իւր կոչման վրայ մեծ ուրախութիւն մը զգալով՝ սրտանց Աստուծոյ շնորհակալ կ'ըլլար . . . : Երբ կը լսէր որ ոմանք չարաչար կ'աշխատէին հարստանալու, կ'ըսէր ինքնիրեն՝ թէ Ասոնք դատաստանին օրը որչափ պիտ'որ ամչցընեն զիս, եթէ ես ալ յաւիտենականութեան համար իրենցմէ աւելի չաշխատիմ: Եթէ զարդարուած ու փառաւոր զգեստներով պճնուճած նոր հարս մը տեսնէր, Ո՜հ երկինք, կ'ըսէր, ի՞նչ պիտ'որ ըլլայ իմ վիճակս, եթէ ես ալ իմ երկնաւոր Փեսայիս հաճոյանալու համար՝ հոգ չտանիմ սուրբ առաքինութիւններով զիս զարդարելու: Մէկ խօսքով՝ ամէն արարածներէ եւ ամէն բաներէ այն աստիճան կը գրգռուէր իւր ստեղծողին հետ միանալու, որ

կարծես թէ ամէն բան իրեն ըսէր. Սուրբ ըլլալու ջանա, որովհետեւ այսպէս կ'ուզէ Աստուած։

Դուք ալ, մաքրասէր կուսանք, այս ձայները լսելու սկսեցէք, զոր արարածներն ականջներնուդ կը հնչեցրնեն, եւ կը տեսնէք թէ ինչպէս կ'օգնեն առ Աստուած դիմելու եւ աւելի եւս անոր հաճելի ըլլալու։ Իսկ եթէ կարծէք որ արարածոց այս ձայնն ամէն մարդու համար հասարակ դրդիչ եւ միջոց մըն է, ան ատեն մտածեցէք թէ որչափ շատ ու մասնաւոր միջոցներ ունիք՝ բոլորովին ձեզի սեպհական, որով եւ կը ստիպուիք Ս. Յովհան Ոսկեբերանին հետ ըսել թէ "Բարէ, որչափ ճանապարհ մեզ առ ի սրբութիւն,,։ Ո՛հ, սուրբ ըլլալու համար որչափ դիւրութիւններ եւ միջոցներ ունիք։ Այնչափ կանոնական օրէնքներ, որ շատ մը բան ձեզի կ'արգելուն եւ շատ մ'ալ կը հրամայեն, որոնցմով կարենաք կրօնաւորական հոգինիդ նորոգել... ձեր հոգեւոր օգտին համար այնչափ սինհոդոսական վճիռները... մեծաւորաց այնչափ հայրական խրատները... խոստովանահարց այնչափ սիրալիր յորդորները... վերակացուներնուդ այնչափ խոհական ազդարարութիւնները, բոլորն ալ զձեզ սուրբ ընելու ուղղուած են... այնչափ հոգեւոր գրքեր, որոնք յայտնապէս նպատակներնուդ հասնելու ճամբան եւ եղանակը կը սորվեցրնեն... ձեզմէ յառաջ այս վանքին մէջ գտնուած կուսանաց գեղեցիկ առաքինութիւնները... ընկերներնուդ ամէն օր ձեզի տուած բարի օրինակները, ասոնց ամէնն ալ՝ կատարեալ ու սուրբ ըլլալու համար մէյ մէկ ազդու եւ զօրաւոր միջոցներ չե՞ն։... Ո՛հ, եթէ հին կրօնաւորք իրենց ընկերաց պակասութիւններէն անգամ օգուտ քաղելով՝ կը ջանային Աստուծոյ հաւատարիմ ըլլալ, հոգ տանելով որ չըլլայ թէ իրենք ալ ընկերներնուն պակասութեանց մէջ իյնան. ինչպէս չեն շարժեր զձեզ միշտ աչքերնուդ առջեւ ունե-

ցած այնչափ առաքինութիւններ եւ օրինակներ, անոնց նմանելու եւ աւելի եւս Աստուծոյ հետ միանալու...։

Հապա կանոններնուդ ատեն ատեն ապսպրած լռութիւնը, որպէս զի քաշուած կենալով՝ հոգիներնուդ փրկութեան վրայ միայն մտածէք։... Մտածական աղօթքը՝ որուն ամէն օր հրաւիրուած էք, որպէս զի ժամանակ ունենաք Աստուծոյ հետ խօսակցելու եւ աւելի եւս անոր սուրբ սիրովը բորբոքելու։... Հոգեւոր ընթերցումը, որով դիւրութիւն ունենաք հոգինիդ հոգեւոր կերակրով սնուցանելու։... Ամէն տարի սոյն Հոգեւոր կրթութիւնն ընելու դիւրութիւնը, որպէս զի աւելի եռանդով Աստուծոյ ծառայէք։... Վանքերնուդ ամէն կողմը գտնուած սրբազան պատկերները, որպէս զի միշտ զանոնք տեսնելով՝ դուք ալ այն Սրբոց պէս վառիք Աստուծոյ սիրովն ու անոնց նմանելու ջանաք։... Մատրան մէջ ի սուրբ Հաղորդութեան Յիսուսի Քրիստոսի երկնաւոր փեսաներնուդ ներկայութիւնը, որպէս զի ամենայն դիւրութեամբ ուզած ատեննիդ կարող ըլլաք իրեն երթալ եւ ամենայն վստահութեամբ կարօտութիւննիդ իրեն իմացրնել։... Ասոնց ամէնը՝ դիւրութեամբ սուրբ ըլլալու համար զօրաւոր միջոցներ եւ ազդու նպաստներ չե՞ն արդեօք...։ Ո՛հ, եթէ զասոնք աղէկ եւ այն հոգւով ի գործ դրած ըլլայիք, որով կրօնքնիդ ձեզի կ'առաջարկէ, չափէն աւելի բաւական էին զձեզ կատարեալ եւ սուրբ ընելու...։ Բայց քանի՛ քանի անգամ՝ գուցէ առանց անդրադառնալու ալ՝ չարաչար գործածեցիք զանոնք...։

Այսպիսի պակասութեանց վրայ սրտանց զղջալով, մտածեցէք մէյ մը թէ ինչպիսի՛ զօրաւոր միջոց եւ օգնութիւն մըն է ձեզի՝ շաբաթը քանի մը անգամ հրեշտակաց սեղանոյն հաղորդակից ըլլալնիդ, ամէն օր միատեղ հասարակաց աղօթից

կարգը կատարէնիդ, սուրբ ուխտերով ամէն վայրկեան Յիսուսին հետ կապուած եւ գրեթէ խաչուած ճամբնիդ. եւ շատ կը հասկընաք թէ ինչ դիւրութիւններ ունիք (եթէ ուզելու ըլլաք) կատարեալ եւ սուրբ ըլլալու։

Շաբաթը քանի մը անգամ Հաղորդութիւն առնելու բարի սովորութեան գալով, կրնա՞յ արդեօք ասկէ աւելի ազդու միջոց մը մտածուիլ...։ Բացեան սրբուհի Մարիամ կ'ըսէր՝ որ Մէկ անգամ միայն ըստ պատշաճի եղած հաղորդութիւնը, բաւական է հոգի մը սրբացընելու. ի՞նչպէս ուրեմն կրնայ ըլլալ որ շաբաթը քանի մը անգամ առած Հաղորդութիւննիդ բաւական չըլլայ զձեզ սրբացընելու։ Հաւատոյ մաս է՝ որ ամէն անգամ Հաղորդութիւն առնելով, շնորհաց Տէրը կ'ընդունիք, որ կը զիջանի գալ ձեր սիրտը՝ ձեզի հետ միեւնոյն ըլլալու համար։ Ի՛նչպէս կրնայ ըլլալ՝ որ ասիկայ ամենազօրաւոր միջոց մը չըլլայ զձեզ այն կատարելութեան եւ սրբութեան հասցընելու, որուն որ ջանալու պարտաւոր էք։

Հապա եթէ այն հանապազօրեայ աղօթքներէն յառաջ եկած օգնութիւնները մտածէք, ո՛րչափ ազդու եւ յարմար պիտի գտնէք ձեր սրբութեան համար...։ Ս. Եկեղեցւոյ յիշատակած Սուրբերուն առաքինութիւններն ու դիւցազնական գործքերուն օրինակը... այնչափ հառաչական եւ գորովալի խղճերով լեցուն սաղմոններուն երգը ... ասոնց ամէնը մէյմէկ զօրաւոր միջոց են սրտերնուդ մէջ զղջման, խոնարհութեան, համբերութեան, սիրոյ եւ համակերպութեան հոգին լեցընելու. եթէ սրբոց պէս կատարէիք այս ամենայն, անոնց նման ալ՝ շատով արդիւնքը կը տեսնէիք։ Յիրաւի դուք ալ ամէն երկրաւոր բաներէն բաժնուելով, այն աստիճան Աստուծոյ հետ կը միանայիք, որ Դաւիթ մարգարէին հետ իւրաքանչիւր ոք կ'ըսէր. "Ջեռաւ սիրտ իմ ի փորի

իմում, եւ ի խորհուրդս իմ վառեցաւ հուր"[1]։ Բայց որովհետեւ երբեմն ցրուեալ մտօք եւ երբեմն ալ առանց ջերմեռանդութեան կ'ըսուին այս աղօթքներն ու սաղմոնները, երբեմն ալ այնպէս շտապելով՝ իբրեւ թէ պատիժ ու տանջանք մ'ըլլային, անոր համար չէք զգար այն աստուածպաշտութեան եւ ջերմեռանդութեան, աստուածային սիրոյն եւ ուրիշ առաքինութեանց ախորժը, որով շատ անգամ ալ Յիսուսին Հրէից ըրած յանդիմանութիւնը լսելու արժանի կ'ըլլաք՝ թէ "Ժողովուրդս այս շրթամբք մեծարէ զիս, եւ սիրտք նոցա հեռացեալ ի բացեայ են յինէն"[2]։ Կարելի բա՞ն է ուրեմն՝ որ մէջերնէդ ոմանք չարաչար գործածեն աստուածային սիրոյն մէջ աւելի բորբոքելու այս զօրաւոր ու ազդու միջոցները...։ Կարելի՞ է՝ որ ձեզմէ ոմանք մտքերնէն հանած ըլլան իրենք զիրենք բոլորովին Աստուծոյ նուիրելու պարտաւորութիւննին...։ Յիշեցէք որ մատրան մէջ սաղմոներգութեամբ եւ աղօթքով զայն կ'ընէք, ինչ որ երկինքը հրեշտակները կը կատարեն։ "Առաջի հրեշտակաց սաղմոս ասացից քեզ"[3]։ Առաջի հրեշտակաց, կրնաք ըսել իւրաքանչիւր ոք, առաջի հրեշտակաց սաղմոս ասացից քեզ, որպէս զի ըսածնիդ եւ ըրածնիդ պարտուպատշաճ ուշադրութեամբ եւ ջերմեռանդութեամբ ըսէք։

Այս ամէն բանէն ետքը՝ ուշադրութեամբ մտածեցէք թէ ինչ ըսել է սուրբ ուխտերով Յիսուսի հետ միացած ըլլալ. եւ կը տեսնէք թէ միայն ասիկայ բաւական է՝ որ երկնից Սուրբերուն նման կեանք անցընելու ստիպուիք. վասն զի եթէ այն երջանիկ հայրենեաց մէջ երկրաւոր հարստութեան ցանկութիւն չկայ, ո՛չ զգայական հեշտութեանց ախորժակ եւ ո՛չ ալ անձնական կամք. դուք աղքատութեան ուխտերնիդ ըստ պատշաճի

1 Սղմ. ԼԸ. 4։
2 Մարկ. Է. 6։
3 Սղմ. ՃԼԷ. 1։

կատարելով, ամէն զգեստի, շահու եւ ընչից բաղձանքէ ազատ կը մնաք։ Ողջախոհութեան ուխտերնիդ պահելով, հրեշտակաց նման կ'ըլլաք։ Իսկ հնազանդութեան ուխտերնուդ կատարեալ գործադրութեամբն ամէն բանի մէջ Աստուծոյ սուրբ կամքը կը կատարէք։ Ուստի օր ըստ օրէ առաքինութենէ առաքինութիւն եւ արդիւնքէ արդիւնք յառաջ երթալով, օր մըն ալ այն կատարելութեան եւ սրբութեան պիտի հասնիք, առ որ պարտաւորուած էք վանական ուխտերնուդ դաւանութեամբը։

Վերջապէս սուրբ ըլլալու համար Աստուած՝ ձեզի տուած շնորհաց եւ օգնութեանց վրայ կ'աւելցընէ նաեւ այս մէկն ալ, որ է՝ Պօղոս առաքելոյն բերնով խնդրելով՝ որ ամէն մարդու վրայ հոգեւոր գութ ունենաք. ձեր վրայ փայլին ողորմութիւն, քաղցրութիւն, խոնարհութիւն, հեզութիւն, երկայնամտութիւն եւ ամենէն աւելի՛ սէր, որ բոլոր կատարելութեան կապն է։ "Զգեցարու՛ք այսուհետեւ իբրեւ ընտրեալք Աստուծոյ՝ սուրբք եւ սիրեցեալք՝ զգութ, զողորմութիւն, զքաղցրութիւն, զխոնարհութիւն, զհեզութիւն, զերկայնմտութիւն . . .։ Եւ ի վերայ այսր ամենայնի զսէրն, որ է զօդ կատարմանն„[1]։ Եթէ այս երկնային ձայները լսէիք, սրտերնիդ այնպիսի սուրբ եռանդեամբ մը կը վառէր, որ մեծ յօժարութեամբ ձեր երկնային Փեսային երկրպագելի կամքն ամենայն հաւատարմութեամբ ի գործ կը դնէիք։ Բայց դժբախտաբար քանի՜ քանի անգամ ականջ կը գոցուի այսպիսի ազդեցութեանց . . . քանի՜ քանի անգամ կատարելութեան եւ սրբութեան հասնելու համար այսչափ անթիւ միջոցներու վրայ անհոգ գտնուելով, ըստ քմաց եւ ըստ անձնասիրութեան կը վարուի . . .։ Ո՜հ, վերջ տրուի, եթէ մէջերնիդ կայ, այսպիսի այլանդակ վարմունքի մը, որն որ զձեզ

1 Կողոս. Գ. 12. 14։

ապերախտ կ'ընէ առ Աստուած, եւ անգութ՝ առ ձեր հոգին. վերջանայ անհետ ըլլայ այսպիսի վարք մը. եւ այս վայրկենէս բոլոր սրտանց հաւատչելով ըսէք։

ԻՂՁ·Ք

Ո՛վ ամենագութ Տէր, եթէ անցեալին մէջ ապերախտ գտնուեցանք քու սիրոյդ՝ սրբութեամբ եւ արդարութեամբ քեզի ծառայելու համար մեզի տուած այնչափ միջոցներուդ անհոգ ըլլալով, ա՛լ այսուհետեւ երախտամոռաց պիտի չըլլանք քու սուրբ շնորհիդ։ Հիմայ կը ճանչնանք մեր սխալմունքն ու վերջին աստիճանի ապերախտութիւննիս, որ քեզի դէմ ըրինք՝ մեր հոգւոյն այնչափ վնասովը. եւ ամօթով լեցուն՝ բոլոր սրտանց կը գարշինք ու կը զղջինք։ Արժանի ենք որ քու արդարութիւնդ ամենասարսափելի տանջանքներով պատժէ այսչափ շնորհաց չարաչար գործածութիւննիս։ Բայց այսու ամենայնիւ հին ողորմութիւններդ մի՛ մոռնար, որոնք եթէ մինչեւ ցարդ մեր ապերախտութեան ատենն ալ զմեզ պաշտպանեցին, հիմայ ալ տուր այն թողութիւնը՝ զոր խոնարհաբար կը խնդրենք։ Այո՛, սիրելի՛ Տէր, ներէ մեր անցեալ անհաւատարմութեանց, որովք այնչափ շնորհաց եւ օգնութեանց անհոգ գտնուեցանք։ Ցիրաւի արժանի չենք. բայց շնորհէ մեզի քու վիրացդ եւ սուրբ ու անգին արեանդ արդեանց համար. միանգամայն հզօր բարեխօսութեամբ այն երանեալ Կուսին, որ քու աստուածային հաճութեանդ նիւթ եղած է։ Գթութիւն ուրեմն, ո՛վ Տէր, եւ ողորմութիւն, որպէս զի հոս պատշաճ եւ վայելուչ կեանք անցընելով, ի հանդերձեալն ալ քու աստուածային տեսութեանդ արժանի ըլլանք. ամէն։

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒԱԻՕՏԵԱՆ

Քանի մը ուրիշ ընտանի միջոցներու գործածութեան վրայ:

Ս. Փրանկիսկոս Սալեզեան իւր Այցելութեան մայրապետաց՝ սուրբ ըլլալու համար որչափ միջոց ունենալնին ցոյց տալէն վերջը, հրաւիրեց զիրենք քննելու թէ արդեօք այն միջոցներն ինչպէս կը գործածեն։ Նոյն ընթացքը կ'ուզեմ բռնել ես ալ, միայն այս տարբերութեամբ՝ որ եթէ անիկայ շատ մը միջոցներու քննութիւնն առաջարկեց, ես հիմայ միայն երկու կամ երեք միջոցի քննութիւնը պիտ'որ առաջարկեմ, քանի մը հատն ալ երեկոյեան քննութեան թողլով. վասն զի բոլոր միջոցներու վրայ քննութիւն ընելը՝ գրեթէ անկարելի ըլլալով, յետոյ դուք առանձին մի առ մի կրնաք ընել։

Ձեր սուրբ ըլլալու առաջին միջոցը, որուն վրայ կ'ուզեմ որ քննութիւն ընէք, այդ ձեր հագած կրօնաւորական զգեստն է։ Ասիկայ մըշտապէս յիշեցընելով ձեզի Անապատ կուսին զաւակ ըլլալնիդ, եւ աշխարհքի փափկութեանց ու շքեղութեան տուած հրաժարականնիդ մտքերնիդ բերելով, զձեզ այն ամէն առաքինութիւններն ի գործ դնելու կը ստիպէ, որոնք պէտք են միշտ ընկերակից ըլլալ այսպիսի կրօնաւորական զգեստի, մանաւանդ այն առաքինութիւնները, որոնցմով կը պարծի երանեալ Կոյսը, որուն պաշտպանութեան ներքեւը հիմնուած է կրօնքնիդ։ Ուսադիրներնուդ սպիտակութիւնը կը յիշեցընէ ձեզի թէ մարմնոյ մաքրութիւնը եւ թէ հոգւոյ առաքինութեամբ զարդարուած լուսաւորութիւնը. իսկ զգեստներնուդ սեւ գոյնը մտքերնիդ կը բերէ մահացուցմանց հետ ապաշխարութիւնը, որոնք միշտ պէտք է ձեզի ընկեր ըլլան։ Արդ ինչպէս կը գործածէք

այս գրգիռները, զոր ձեր զգեստին գոյնը միայն կը մատակարարէ . . .։ Մի՞ գուցէ քանի քանի տարի վրանիդ կրելով՝ օր մ'ալ պարտուպատշաճ խորհրդածութիւն բրած չըլլաք . . .։ Կարելի բա՞ն է՝ որ այս զգեստը հագած օրերնիդ ըսած այն գեղեցիկ խօսքերը մոռցած ըլլալով, որով աշխարքիս ընդունայն զարդարանքներն այդ խոնարհ զգեստին հետ փոխելնիդ ձեզի փառք համարեցաք, հիմայ ընդհակառակն փոխանակ փառաւորուելու եւ պատիւ համարելու, զանոնք անարգ եւ վատ բանի տեղ դնէք։ . . . Չըլլայ թէ այդ խոնարհ զգեստին մէջ ալ փափկութիւն եւ ունայնութիւն խոթած ըլլաք, կամ չափազանց մաքրասիրութեան եւ կամ նիւթոյն ազնուութեան պատրուակաւ . . .։ Սուրբ անձ մը կ'ըսէր որ չափէն աւելի վայելուչ մաքրասէր կոյս մը՝ գեղեցիկ շինուած խաչելութեան կը նմանի, որուն ամէնքը հիանալով կը նային, բայց եւ ոչ մէկուն ջերմեռանդութիւնը կը շարժէ։ Որով հասկըցընել կ'ուզէր թէ կոյս մը, որ իւր զգեստին վրայ ունայնութեան ստուեր մըն ալ ցոյց կու տայ, երբեք յարգութեան արժանի չըլլալով, ամէնէն ալ ծաղր կ'ըլլայ եւ կ'անարգուի։ Ուստի ի՞նչ մեծ շահ բրած կ'ըլլար, եթէ մէջերնիդ այսպիսի մէկը գտնուէր։

Դուք ձեր գլխոյն վրայ քօղ մը կը կրէք, որն որ աշխարհքէ հրաժարելով՝ զձեզ բոլորովին Յիսուսի տուած ըլլալնուդ յայտնի նշան մ'ըլլալէն զատ, մշտապէս պարկեշտութիւն մը կը սորվեցընէ ու կը քարոզէ, եւ կարելի եղածին չափ կը խափանէ տեսնելնիդ ու տեսնուելնիդ։ Իսկ արդ այսչափ ժամանակ այդ քօղով զարդարուած ըլլալով, միշտ նոյն նպատակաւ գործածե՞ր էք։ . . . Չըլլայ թէ փոխանակ պարկեշտութեան, աւելի ունայնասիրութեան համար գործածած ըլլաք, մինչեւ անգամ սովորաբար գործածուածէն աւելի բարակն ու ազնիւը փնտռելով . . .։ Մի՞ գուցէ փոխանակ

ձգել ծածկելու, աւելի ցոյց տալու համար գործած ըլլաք...: Խօսքս մեկնեմ. արդեօք եղա՞ծ է որ ձեզի առհաճութիւն տուող անձ մը հանդիպած ատեն՝ քօղերնիդ վար իջուցած ըլլաք, եւ ընդհակառակն վեր բռնէք ձեզի հաճոյական մէկուն պատահած ատեննիդ...: Վանքի մը աշխատաւոր կուսանքներէն մէկը կ'ըսէր թէ մեր կուսանքներէն ոմանք հաղորդուելու գացած ատեննին՝ այն առթիւ քօղերնին վար կը ձգեն, որ խեղճ քահանան բերաննին չի կրնար գտնել՝ Հաղորդութիւն տալու համար. բայց երբ կամ դուռը կամ հիւրանոցը գտնուին, այնչափ վեր կը բռնեն, որ կարծես թէ ամենեւին քօղ չունենան: Արդեօք ձեր մէջն ալ այսպիսի մէկը կը գտնուի՞...:

Գօտիներնէդ միշտ վարդարան մը կախուած է, ի նշան այն ջերմեռանդութեան հոգւոյն՝ որ միշտ եւ ամէն տեղ պէտք է վրանիդ փայլի: Կը կարծէ՞ք որ իրօք ամէն ատեն այնպէս ջերմեռանդ եղած ըլլաք...: Պատահա՞ծ է արդեօք որ այցելութեան ատեն, մանաւանդ աշխարհիկ անձանց հետ, ինք զինքնիդ ջերմեռանդ ցուցընելու տեղը՝ աւելի ճարտար ու ճարպիկ երեւցընել ուզած ըլլաք. մինչեւ անգամ երբեմն ալ ծաղր ընելով այն ընկերներնիդ, որոնք իրենց ջերմեռանդութեամբն ուրիշին բարի օրինակ ըլլալու կը ջանան...: Աղէկ մը դուք զձեզ քննեցէք. եւ համոզուեցէք որ եթէ երբեմն գլուխներնէդ մինչեւ ոտքերնիդ նայելու ըլլաք, կը տեսնէք թէ ոչ միայն ամենայն ինչ ձեզի կատարելութիւն ու սրբութիւն կը քարոզէ, այլ նաեւ կը ստիպէ զձեզ մանաւոր պարկեշտութիւն մը ունենալու, կրօնաւորական ծանրութիւն, եւ նաեւ վիճակներնուդ սեպհական սէր ու համբերութիւն: Բայց որովհետեւ գուցէ շատ քիչ անգամ կը խորհրդածէք այսպիսի բաներու վրայ, անոր համար ալ ստէպ ստէպ ծանրկեկ թերութեանց եւ պակասութեանց մէջ կ'իյնաք...:

Վարդարաններնէդ մէջ մէկ մահուան պատկեր կախուած է, զանիկայ միշտ աչքերնուդ առջեւ ունենալու եւ միշտ մահը յիշելու համար: Չըլլայ թէ փոխանակ իր նպատակին ծառայեցընելու, իբրեւ զարդ մը գործածէք...: Արդեօք օրը քանի անգամ ուշիմ խորհրդածութեամբ մահերնիդ յիշեր էք, որն որ մեղքէ հեռու կենալու եւ առաքինութիւն գործելու մէկ հատիկ զօրաւոր միջոց մըն է...:

Երկրորդ միջոցը, որուն վրայ կ'ուզեմ որ քննէք դուք զձեզ թէ արդեօք պէտք եղած օգուտը քաղեր էք, թէ ո՛չ, է՝ այս սուրբ վանքը՝ յորում կը բնակիք: Նախ եւ յառաջ նայեցէք թէ ինչ համարմունք ունիք վանքերնուդ վրայ...: Այս այն վանքն է, որուն այնչափ կը փափաքէիք... այն է, որուն մէջ մտնելու համար կրակներու մէջէն ալ անցնելու կը յօժարէիք...: Այն է, որուն մէջ ուխտերնիդ ընելով՝ կարծէիք որ արքայութիւն մտած ըլլաք...: Նոյն համարումն ու յարգը մինչեւ ցարդ պահեցի՞ք, թէ ոչ...: Չըլլայ թէ ժամանակին ընթացքովը փոխուած կարծէք... վանքերնիդ փոխուած չէ. այլ դուք էք, որ այն առաջին զգածմունքն ու հոգին չունիք, որով այն առթիւ փոխուած էք, որ իրաւամբ ձեզի համար ալ կրնայ ըսուիլ թէ "Շլացաւ ոսկին, այլադունեաց արծաթն ազնուակ"[2]:...

Չըլլայ թէ այնպիսիներէն ըլլաք, որոնք կը կարծեն թէ ուրիշ վանքի մէջ որ գտնուէին, կրնային բարի ու սուրբ ըլլալ. բայց այս վանքին մէջ՝ ո՛չ երբեք: Եթէ մէջերնիդ այսպիսի մէկը կայ, որ չեմ կարծեր, հաստատ գիտնայ թէ ուր ալ որ երթայ, քանի որ հոս զսպել չկրցած կիրքերն ու ցանկութիւնները հետը պիտի տանի, չէ թէ միայն աւելի աղէկ չի կրնար ըլլալ, այլ գուցէ աւելի գէշ ալ ըլլայ:

1 Ողբ. Դ. 1:

Քննեցէք ուրեմն թէ ինչպէս կը գործածէք՝ սրբութեամբ ու կատարելութեամբ ապրելու համար վանքերնուդ ձեզի տուած միջոցներն ու պատճառները: Վանքը միշտ սրտերնուդ կը խօսի թէ ասիկայ Աստուծոյ տուն է . . . թէ այս տան մէջ քանի քանի կուսանք արքայութեան արժանի եղան . . . թէ ինչ որ ձեզի կը հրամայէ, բոլորն ալ Աստուծոյ կամքն է . . . : Ի՞նչ տեսակ ունկնդրութիւն կ'ընէք այս ձայներուն, ի՞նչպէս օգուտ քաղելու կը ջանաք . . . : Վանքը ձեզի խոնարհ ու վայելուչ սենեակ մը կու տայ, եւ միանգամայն ջերմեռանդական, եթէ դուք աղքատութեան ուխտերնուդ դէմ ունայնութեամբ չզարդարէք: Վանքը ձեզի որոշուած ատեն պարկեշտ կերակրիկը կու տայ, առանց դուք ձեզմէ գնելու եւ պատրաստելու աշխատութեան, ինչպէս ոմանք կ'ընեն որկրամոլութեան համար: Վանքն իր ամէն անկիւններուն զձեզ աստուածպաշտութեան ու ջերմեռանդութեան կը գրգռէ, այնչափ սրբազան պատկերներով, երբեմն ալ գրուած խօսքերով, որոնք Աստուծոյ ներկայութիւնը, յաւիտենականութիւնը, դատաստանը եւ այլն միտքերնիդ կը ձգեն. . . :

Այսու ամենայնիւ այսչափ բաներէն ի՞նչ օգուտ քաղեցիք . . . : Չըլլայ թէ ամբարտաւանութիւննիդ՝ Աստուծոյ տունը խռովութեան տուն դարձուցած ըլլայ . . . : Չըլլայ թէ պարզամիտ ու խղճահար կարծած ըլլաք վանքի բնակիչներէն ոմանք, որ արքայութեան փառաց արժանի եղան: . . . Չըլլայ թէ անտեղի գանգատներով զվանքը լեցուցած ըլլաք կերակրոյ կամ տեսակներուն եւ կամ քանակութեան վրայ: Սովորաբար կրօնաւորաց սեղանատունը խոշոր գրերով գրուած կ'ըլլայ. “Եթէ չիցէ քեզ բաւական, յիշեա զուխտն սուրբ աղքատութեան„. որ կը սորվեցընէ թէ յօժարութեամբ աղքատութեան ուխտն ընելէն վերջը, ո՛րչափ մեծ ամօթ կ'ըլլայ եւ պակասու-

թիւն՝ կերակրոյ վրայ գանգատիլ . . . : Արդեօք քանի քանի անգամ սրբոց պատկերներուն առջեւէն անցած դարձած կ'ըլլաք՝ առանց յարգութիւն մը ցուցընելու, կամ դժոխոց, դատաստանի, մահուան պատկերաց առջեւէն՝ առանց խորհրդածութիւն մը ընելու . . . : Ո՜հ, ո՛րչափ ապերախտութիւն ըրած կ'ըլլաք Աստուծոյ, եւ գրեթէ անհոգ կը գտնուիք ձեր փրկութեան վրայ . . . :

Մէկ խօսքով ըսեմ. քննեցէք ուշադրութեամբ եւ տեսէք թէ այսպիսի սուրբ տեղ մը բնակելով, ինչ ըրած էք սուրբ ըլլալու համար. . . : Յիշեցէք որ Դաւիթ մարգարէն հոգւով ձեր երջանկութիւնը տեսնելով, ուրախութեամբ կ'երգէր. “Երանի ամենեցուն՝ որ բնակեալ են ի տան Տեառն, յաւիտեանս յաւիտենից օրհնեսցեն զքեզ„[1]: Երանի անոնց՝ որ վանքերու մէջ բնակելու բախտ ունին. ինչպէս ապահով են անկից արքայութիւն երթալու եւ յաւիտեան զԱստուած փառաբանելու:

Երրորդ միջոցը, որուն վրայ պէտք է քննութիւն ընէք, փակարանն է, որ թէպէտ ըստ իմաստին ամէն կրօնքի մէջ ամենայն խստութեամբ հրամայուած չէ. բայց ըստ որում ամէն վանք ըստ իմիք փակարան մը ունի, անոր համար պէտք է որ աղէկ մը քննէք թէ այս միջոցէն ինչ օգուտ քաղեր էք՝ սուրբ եւ կատարեալ ըլլալու համար: Յիրաւի մարմնաւոր աչքով նայելով, ունեցած նեղութիւններնուդ մեծերէն մէկն է ասիկայ. բայց թէ որ հոգւոյ եւ հաւատքի աչքերով քննելու ըլլաք, կը տեսնէք թէ հոգիներնուդ փրկութեան համար կարեւոր եւ օգտակար միջոցներուն մէկն է: Վասն զի կատարեալ ու սուրբ ըլլալու համար պէտք եղած առանձնութիւնը, հանգիստն ու ապահովութիւնը լիուլի կու տայ ձեզի, որոնք հոգեւոր անձի մը համար ամենափափաքելի բաներ են եւ

1 Սղմ. ՁԳ. 5։

փախարանէ դուրս ուրիշ տեղ չի կրնար գտնել: Քննեցէք ուրեմն թէ ինչ յարգ ու հաճութիւն ցուցուցած էք...: Այսպիսի շնորհքի մը համար պարտուպատշաճ շնորհակալութիւն ըրած էք Աստուծոյ, որն որ զձեզ այս միջոցով այնպէս վտանգներէ կ'ազատէ, ինչպէս որ փարախը ոչխարները գայլերէն կ'ապահովցընէ: Շատ անգամ յիշուած Բացեան սրբուհի Մարիամ մեծ հաճութեամբ կը համբուրէր վանքին պատերը, այնչափ վտանգներէ եւ չփոթութիւններէ զինքն ազատ պահելնուն համար: Արդեօք դուք ալ այսպիսի շնորհքի մը համար պարտուպատշաճ երախտագիտութեան զգածմունքն ունիք, թէ ոչ:... Չըլլայ թէ երբեմն իբրեւ նոյեան տապանը՝ տեղի ապաւինի ճանչնալով, երբեմն ալ իբրեւ բանտ մը գանգատ ըրած ըլլաք...: Չըլլայ թէ երբեմն քաղաքական հանդէսներու եւ տեսարաններու առթիւ դուրս ելլել չկարենալնուդ համար ցաւած ու զայրացած ըլլաք...: Չըլլայ թէ մարմնով փախարանի մէջ գոցուած ատեննիդ՝ հոգւով համարձակ ելլէք, ասդին անդին շրջագայիք...: Մաքրասէր կուսանք. թէեւ հոգւոյ փախարանը յայտնապէս հրամայուած չըլլայ կանոններէ. այսու ամենայնիւ մարմնաւոր փախարանէն շատ աւելի կարեւոր ու օգտակար է:

Վերջապէս կ'ուզէի որ աղէկ մը քննէք դուք զձեզ, որ չըլլայ թէ մարմնոյ եւ հոգւոյ փախարանն ալ պահած ըլլալով, մի գուցէ դեռ փոքր հաճութիւն կամ ախորժ մը պահած ըլլաք աշխարհի. որովհետեւ ոչինչ կ'օգնէ ձեզի մարմնով աշխարհքէ հեռու մնալնիդ, եթէ սրտերնիդ ու իղձերնիդ ալ ըստ պատշաճի աշխարհքէն կտրուած չըլլայ...: Նայեցէք ուրեմն թէ չըլլայ որ սրտերնուդ խորշերուն մէջ փոքր փափաք կամ իղձ մը մնացած ըլլայ այն սուտ ու խաբեբայ աշխարհքին, որմէ հանդիսապէս հրաժարեցաք. յայտնի գիտնալով որ կրօնաւորական վիճակնիդ՝ եւ ոչ աշխարհականնիդ յիշելու կը թողու, եթէ ոչ՝ միայն աղօթքի մէջ. ինչպէս որ ստէպ ականջներնուդ կը հնչէ, թէ "Լուր դուստր եւ տես. խոնարհեցո՛ ունկն քո. մոռա զժողովուրդս քո եւ զտուն հօր քոյ"[1]: Նայեցէք թէ ազգականաց հետ ունեցած յարաբերութիւննիդ եւ հաղորդակցութիւննիդ չափէն աւելի եւ կանոնէ դուրս չըլլայ...: Սուրբ ըլլալու համար ունեցած ժամանակնիդ արդէն քիչ է. եթէ քիչ մ'ալ այսպիսի զբաղմունքներով կորսնցընէք, ի՞նչ կը մնայ...: Վերջապէս տեսէք թէ ինչ զգուշութիւն կ'ընէք դռնէ, պատուհաններէ եւ հիւրոց խօսակցութեան սենեակներէ հեռու մնալու համար...: Եւ եթէ երբեմն ստիպուած ալ էք նոյն տեղերն երեւնալ, ինչպիսի վարմունք ունեցած էք այն տեսնուած մարդկանց հետ, արդեօք գայթակղութիւն, թէ շինութիւն պատճառած էք...: Յիշեցէք որ դրան, պատուհաններու, հիւրանոցի օդն այնչափ ապականած օդ մըն է, որ հոգիներնուդ շուտով հիւանդութիւն կը պատճառէ: Յիշեցէք որ ամիս մը մատրան մէջ աղօթքով շահուածէն շատ աւելի բան կը կորսուի մէկ ժամ անօգուտ խօսակցութեամբ: Յիշեցէք վերջապէս որ հագած զգեստնիդ, բնակած վանքերնիդ, եւ աւելի եւս՝ սուրբ ընելու պարտաւորած հոգինիդ, կը պահանջեն որ աշխարհքէ եւ անոր հետ հաղորդակցութիւն ունեցող անձինքներէ զգուշանաք, հեռու գտնուիք. եւ եթէ կարելի ըլլայ՝ հարկ եղած ատենն ալ դժուարութեամբ եւ զզուելով տեսնուիք: Ապա թէ ոչ՝ շատ դիւրութեամբ ձեզի ալ կը հանդիպի, ինչ որ հանդիպեցաւ Իսրայելացւոց, որոնք հեթանոսաց հետ ընտանեբար վարուելով, իրենք ալ կամաց կամաց հեթանոս եղան: "Խառնակեցան ընդ հեթանոսս եւ ուսան զգործս նոցա. ծառայեցին կռոց նոցա,

1 Սղմ. խԴ. 11:

եւ եղեւ նոցա ի գայթակղութիւն,,[1]: Ուստի եւ զարմանալու բան մը չ՚ըլլար, եթէ դուք ալ կամաց կամաց ընդելանելով՝ աւելի աշխարհական երեւնաք, քան թէ կրօնաւոր. այն ատենն որ կրօնաւորութեան զգեստէն զատ բան մը չունենաք: Սակայն կը յուսամ որ ամէն հոգ եւ խնամք կը տանիք այսպիսի ողբալի դժբախտութենէ ազատ մնալու, ուստի եւ խօսքս ալ կը վերջացրնեմ ըսելով:

Գոհանամք զՔէն: (Երես 27):

Հառաչական աղօթք:

Ե՞րբ, ո՛վ Տէր, ե՞րբ պիտի արթըննամ իմ գաղջութենէս, եւ քեզի երախտագէտ ըլլալու սկսիմ: "Ե՞րբ եղիցի վախճան անօրէնութեան իմոյ,,:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

Կուսութեան ազնուութեան վրայ:

Իրենք զիրենք Յիսուսի Քրիստոսի սիրոյն նուիրող կուսանք՝ իրենց մաքրութեան շուշանն Աստուծոյ ընծայելով, հրեշտակաց նման՝ Աստուծոյ սիրելի կ՚ըլլան: "Են իբրեւ զհրեշտակս յերկինս,,[2]: Ասիկայ ողջախոհութեան պտուղ է. անոր համար կ՚ըսէ Ս. Ամբրոսիոս՝ թէ Ով որ զայն կը կորսնցընէ՝ սատանայ է. վասն զի այս առաքինութիւնն երկրիս վրայ ունենալու նմանութիւնը՝ երկինքը գտաւ, հոն միայն գտնելով իւր փեսայն, ինչպէս որ Քրիստոս Տէրն մեր ինք զինքը կ՚անուանէ կուսանաց վրայ խօսած ատեն. "Ելին ընդ առաջ փեսային. . . իբրեւ նոքա գնացին գնել, եկն փեսայն,,[3]. մինչդեռ ուրիշ մարդկանց յարաբերութեամբ խօսած ատեն՝ ինք զինքը վարդապետ կը կոչէ, հովիւ եւ հայր կ՚անուանէ, որով հասկը-

1 Սղմ. ՃԵ. 35:
2 Մատթ. ԻԲ. 30:
3 Մատթ. ԻԵ. 1. 10:

ցընել կ՚ուզէ որ կոյս մը իւր կուսութիւնը Յիսուսի Քրիստոսի նուիրելով, անոր կը հարսնանայ, որն որ ըստ Ովսեայ մարգարէին՝ հաւատով միայն կ՚ըլլայ. "Եւ խօսեցայց զքեզ ինձ հաւատովք,,[1]: Եւ այս պատճառաւ է՝ որ իրենց անարատ մաքրութեամբ անարատ գառին ետեւէն կ՚երթան. "Սոքա են. . . որք ոչ խառնակեցան եւ են կուսանք. սոքա զկնի երթան գառինն,,[2]: Ս. Կոյս Աստուածածին բարեպաշտ անձի մը երեւնալով անգամ մը, ըսաւ. Յիսուսի Քրիստոսի հարս մը պէտք է որ բոլոր առաքինութիւնները սիրէ, բայց մանաւորապէս մաքրութիւնը. որովհետեւ այս առաքինութեամբ, աւելի կրնայ նմանիլ իւր աստուածային փեսային: Ս. Բեռնարդոս կ՚ըսէր որ թէեւ ամէն արդարոց հոգիները Յիսուսի հարս կ՚ըսուին, բայց կուսանք յատուկ կերպով են հարսունք Աստուծոյ:

Ըստ աշխարհի երբ օրիորդ մը կ՚ուզէ աշխարհք մտնել, ամէն ջանքով կը քննէ թէ իւր փեսայացուներէն որն աւելի կրնայ զինքը գոհ ընել եւ իրեն հաճելի ըլլալ: Մենք ալ այս երկնաւոր փեսային ձիրքերն ու յատկութիւնները Երգոց երգոյն սուրբ հարսէն տեղեկանանք: Ըսէ, ո՛վ հարսդ սուրբ, ո՛վ է քու սիրելիդ՝ որ այնչափ անձկանօք կը փնտռես: "Զի՞նչ է եղբօրորդին քո յեղբօրորդեաց, գեղեցիկդ ի կանայս,,[3]: Կը պատասխանէ. "Եղբօրորդին իմ սպիտակ է եւ կարմիր, ընտրեալ ի բիւրուց,,[4]: Իմ սիրելի եւ աստուածային փեսաս սպիտակ է իւր անմեղութեամբն ու մաքրութեամբը. միանգամայն կարմիր, հոգւոց վրայ ունեցած չափազանց սիրոյն համար: Ինք ամէն առաքինութեանց մէջ այնպէս գեղեցիկ եւ այնպէս կատարեալ է, որ հազարաւորներու եւ բիւրաւորներու մէջ նմանը չկայ: Որուն համար կուսանք պէտք է որ չափազանց ուրախ ըլլան այսպիսի փեսայ մը

1 Ովս. Բ. 20:
2 Յայտ. ԺԴ. 4:
3 Երգ. Ե. 9:
4 Անդ. 10:

ունենալու բախտաւորութեան համար, որուն նմանը ո՛չ երկինք կը գտնուի եւ ո՛չ ալ երկրիս վրայ: Այս ուրախութեամբ էր՝ որ սրբուհի Քլարա այն աստիճան կը սիրէր իւր կուսութիւնը, որ աւելի կ՚ուզէր իր կենաց ընթացքին մէջ բոլոր դժոխոց տանջանքները կրել, քան թէ կուսութիւնը կորսնցրնել: Այսպէս ալ սրբուհին Ագնէս երբ Հռովմայ քաղաքապետին որդւոյն հարսնանալու առաջարկութիւնը կ՚ընէին իրեն, քաջութեամբ պատասխան տուաւ, որ Անկից շատ աւելի ազնիւ փեսայ մը արդէն գտած եմ: Նմանապէս Աւրելիանոս կայսեր քեռն աղջիկը՝ սրբուհի Տոմիտիլլա, մեծահանձն հոգւով պատասխանեց քանի մը կանանց՝ որոնք զինքը հեթանոս կոմսի մը հարսնացրնել կ՚ուզէին, եթէ օրիորդի մը՝ փեսայանալու համար կայսր մը եւ դեղձուկ մը ներկայանային, անոնցմէ ո՞րը պէտք կ՚ըլլար ընտրել: Իսկ իմ կողմանէս՝ յիմարութիւն չէ՞ր ըլլար, որ կոմսի մը հարսնանալու համար՝ Թագաւորաց Թագաւորին հարսնութենէն հրաժարէի: Եւ այս խօսքը գործքով ալ հաստատեց, որուն համար կոմսը զայրանալով՝ զինքը կրակով այրելով մեռցուց: Նոյնպէս պատասխանեց սրբուհի Շուշան, զորն որ Դիոկղետիանոս կ՚ուզէր Մաքսիմիանոսի հարսնացրնելով՝ կայսրուհի ընել. իսկ կոյսն առաջարկութիւնը չընդունելով՝ մարտիրոս եղաւ: Այսպէս ըրին բիւրաւոր կուսանք, որոնք Յիսուսի հարս ըլլալու պատուական եւ ազնիւ վիճակը չկորսնցրնելու համար՝ ժխտողական պատասխան տուին իշխանաց, Թագաւորաց եւ կայսերաց, եւ մեծ մասն ալ իրենց մաքուր արեամբը կնքեցին իրենց նուիրանաց ուխտը:

Ասկից զատ՝ Յիսուսի Քրիստոսի նուիրուած կոյս մը, հոգւով եւ մարմնով ինք զինքը բոլորովին Աստուծոյ կու տայ. մինչ դեռ ամուսնացած կինն ինք զինքը մարմնով իւր ամուսնոյն տուած է. եւ այս տարբերութիւնը յայտնապէս յառաջ

կը բերէ Պօղոս առաքեալ: "Եւ ահա մեկնեցան ի միմեանց առնակինն եւ կոյսն. զի կոյսն հոգայ զՏեառն, զի իցէ սուրբ մարմնով եւ հոգւով. եւ առնակինն հոգայ զաշխարհինն՝ թէ ո՛րպէս հաճոյ լիցի առն իւրում"[1]: Ո՞րը աւելի ազնիւ է, մաքրասուն կուսանք, ինք զինքը մարդու յանձնելը, թէ Աստուծոյ. ո՞րը աւելի պատուական է, Աստուծո՞յ սիրելի ըլլալը, թէ մարդկան. ո՞րը աւելի օգտակար է, Աստուծո՞յ ծառայելն ամենայն մաքրութեամբ եւ սրբութեամբ, թէ մարդկան: Ողորմելի աշխարհականները սուրբ ըլլալու համար ամէն քայլին մէյ մէկ արգելք ունին, եւ որչափ աւելի ազնուական ըլլան, այնչափ ալ աւելի կ՚ըլլան դժուարութիւնները: Ըստ որում աշխարհական կին մը սուրբ ըլլալու համար, պէտք է որ առ այն պէտք եղած միջոցներն ի գործ դնէ. յաճախ եւ ստէպ սուրբ խորհրդոց մօտենայ, երկար ատեն մտածական աղօթից դեգերի, շատ մը ներքին եւ արտաքին մահացուցմանց տայ զինքը. սիրէ անարգութիւնը, ցածութիւնն ու աղքատութիւնը. մէկ խօսքով՝ ամէն վայրկեան եւ ամէն բանի մէջ պէտք է հոգ տանի թէ ինչպէս կրնայ Աստուծոյ հաճութիւն տալ, որուն համար կը ստիպուի աշխարհքէն հրաժարիլ: Եւ կարելի բա՞ն է՝ որ կարող ըլլայ այս ամենայն ի գործ դնել. մինչդեռ պէտք է որ իւր տանը հոգ տանի, տղոց կրթութեան զբաղի, ամուսինը գոհ ընելու փութայ. որով ըստ Առաքելոյն, աշխարհական կնոջ մը սիրտը պէտք է որ բաժնուած ըլլայ ամուսնոյն, տղոց ու Աստուծոյ մէջ: Ի՞նչպէս կրնայ Աստուծոյ ծառայել կին մը, որ իւր տան ծառայութեան համար հազիւ թէ քիչ մը ժամանակ կրնայ գտնել: Ամուսինն իր քմաց համաձայն հրամաններուն կատարումը կը պահանջէ. ծառաներն անտեղի հարցումներով, անկարգ վարմունքներով տունը շփոթութեամբ

[1] Ա. Կորնթ. Է. 34:

կը լեցնեն ու կը ձանձրացնեն։ Տղաք, եթէ փոքր են, կու լան կ'աղաղակեն. եթէ մեծ են, աղմուկներով ու վախերով կը նեղեն. առողջ ըլլան, մտատանջութեան առիթ են. հիւանդ ըլլան, խնամքի կարօտ։ Այսչափ զբաղմանց մէջ կարելի՞ է որ կարող ըլլան հոգիներնուն հոգ տանելով Աստուծոյ ծառայել։ Շատ բարի բաղձանք պիտ'որ ունենան. եւ եթէ չեն կրնար գործքով արդիւնք վաստըկիլ, միայն սիրով խաչերնին կրելով եւ համբերութեամբ՝ նեղութեանց ու հակառակութեանց տանելով, քիչ մը արդիւնք շահիլ կրնան. բայց աս ալ շատ անգամ կ'ոչնչանայ անէծքներով, անհամբերութեամբ, տրտնջելով, դժգոհութեամբ եւ գանգատներով։

Բայց երանի՜ թէ այսչափ միայն ըլլար այս խեղճերուն հոգեւոր վնասը. չարագոյնն այն է՝ որ Աստուծոյ շնորհքին ու հոգինին կորսնցընելու մշտատեւ վտանգի մէջ են. իրենց վիճակին համեմատ՝ պէտք է տներնին պահեն, ծառաներնուն վարձք տան, հագուին կապուին, զարդարուին եւ երեւնան, այցելութեան երթան, ամէն տեսակ մարդու հետ տեսնուին, նստին ելլեն. զաւակնին նշանելու եւ կարգելու համար՝ ամէն տեսակ խօսակցութեանց մէջ մտնեն. ազգականաց եւ ծանօթից սիրտը չցաւցնելու համար՝ աս ան վատաբանելով եւ դատելով, մարդկային նկատմամբ կեղծաւորելով, երեսպաշտութիւն ընելով, չարը մարելու պատրուակաւ սուտ խօսելով...։ Ո՜հ, որչափ վտանգներ Աստուծմէ հեռանալու եւ խեղճ հոգինին կորսնցընելու, որոնցմէ բոլորովին ազատ են զիրենք Աստուծոյ ծառայութեան նուիրած կուսանք։

Մէկ դի թողունք այն խեղճ եւ ողորմելի կեանքը՝ զոր կը վարեն բոլոր աշխարհական կանայք. եւ բոլոր կ'ըսեմ՝ ոչ զոք ի բաց առեալ, վասն զի այսչափ տարի հոգաբարձութեան եւ խոստովանահօր պաշտօն վարելով, չտեսայ մէկն՝ որ իւր վիճակէն գոհ ըլլար, ո՛չ ազնուականն ու ո՛չ աղքատը։ Էրկան նեղութիւն, տղոց խեռութիւն, տան պիտոյք, տալերու կամ հարսներու հակառակութիւն, տղաբերքի ցաւերը (որ միշտ մահուան վտանգով կ'ընկերանան), առիթներէ փախչելու եւ տղոց կրթութեան վրայ խղճի անդադար խայթերը, այս ամենայն սոսկալի ալէկոծութիւն մը կը յարուցանեն, յորում խեղճ կանայք մշտատեւ լալով, ժգոհութեամբ եւ առանց մխիթարութեան օրերնին կ'անցընեն, ըստ որում իրենց կամքովը պատրաստած են այսչափ չարիք իրենց վրայ։ Աստուածտար, որ այսպիսի տանջանաց մէջ հոգինին ալ չկորսնցընէին. որով երկրիս վրայ կրած դժոխքէն՝ յաւիտենական դժոխքը չիյնային։ Այս է այն գեղեցիկ վիճակը, զոր յօժարութեամբ կ'ընտրեն եւ ձեռք բերելու համար ալ այնչափ զոհեր կ'ընեն աշխարհասէր եւ ողորմելի օրիորդները։

Ուրեմն, ըսէ գուցէ մէկը, այսչափ ամուսնացելոց մէջ չկա՞յ սուրբ ըլլալ կրցող։ Այո՛, կը պատասխանեմ. բայց անիկայ միայն՝ որ կրած այսչափ մարտիրոսութիւններն ու դառնութիւնները Աստուծոյ սիրոյն համար առանց գանգատանաց տանի, բոլորն ալ սիրով եւ յօժարութեամբ Աստուծոյ նուիրելով։ Սակայն այսպիսի կատարեալ կանայք քանի՞ հատ կրնաք գտնել աշխարհքի մէջ. շատ քիչ եւ չափազանց քիչ. եւ եթէ մէկն ալ գտնուելու ըլլայ, պիտի տեսնէք որ աշխարհք մտնելուն վրայ չարաչար զղջացած է, ցաւելով իւր անխելքութեան վրայ, մինչդեռ շատ աղէկ կրնար իւր կուսութիւնը Յիսուսի նուիրել, զինքն Աստուծոյ տալ եւ գոհ ապրիլ։

Ապա ուրեմն ճշմարիտ բախտը, պատուական եւ ազնիւ վիճակը՝ այն օրիորդացն է, որոնք աշխարհքէ հրաժարելով, զիրենք Յիսուսի կ'ընծայեն եւ բոլորովին անոր աստուածային սիրոյն կը նուի-

րութին։ Անոնք աշխարհականաց ունեցած վտանգներէն ազատ են։ Անոնք սրտի ամենեւին կապուած չեն ո՛չ մարդկանց, ո՛չ տղայոց, ո՛չ հարըստութեան, ո՛չ զգեստներու, ո՛չ ալ աշխարհքիս ունայնութեանց հետ, ըստ որում պարզ եւ գծուծ զգեստով մը գոհ կ՚ըլլան։ Անկից զատ՝ կուսանք ո՛չ տան, ո՛չ տղու եւ ոչ ալ երկան հոգ կը տանին, այլ բոլոր իրենց հոգն ու մտածմունքը՝ Յիսուսի հաճոյանալու վրայ հաստատուած է։ Աշխարհքի նկատմունքներէ, ազգականաց հպատակութենէ արձակուած են. աշխարհքի աղմուկներէ եւ շփոթութիւններէ հեռու գտնուելով, աւելի դիւրութիւն ունին ստէպ սուրբ Հաղորդութեան մօտենալու, աղօթք ընելու, հոգեւոր գրքեր կարդալու. մտքերնին ազատ ըլլալով՝ միշտ զԱստուած կրնան մտածել. սրտերնին աշխարհային ցանկութիւններէն զերծ ըլլալով՝ աստուածային Փեսային մշտատեւ բնակարան կրնայ ըլլալ. հոգինին ախտերէ մաքուր՝ Հոգւոյն սրբոյ շնորհաց տաճար է։ Ասոր համար կ՚ըսէ Ս. Անսելմոս, որ եթէ կուսանք ամենեւին ուրիշ վարձք մ՚ալ չունենան, աշխարհքիս հոգէն ու սրտմաշուկէն ազատ ըլլալով՝ միայն Աստուծոյ վրայ մտածելնին՝ բաւական վարձք մըն է, որն որ արքայութեան մէջ ժառանգելու անճառելի փառքերնուն կանխիկ գրաւական մը կրնայ համարուիլ։

Զիրենք կատարելութեան տանող կուսանք Յիսուսի Քրիստոսի սիրելիներն են, ըստ որում զիրենք ամբողջապէս հոգւով ու մարմնով անոր նուիրած են, եւ այս անցաւոր կենաց մէջ ուրիշ բան չեն մտածեր, եթէ ոչ՝ Յիսուսի հաճութիւն տալ։ Ս. Յովհաննէս աւետարանիչ՝ միայն իր կուսութեան համար Յիսուսի սիրելի բռնեցաւ. "Զոր սիրէր Յիսուս,,[1]։ Երգոց երգոյն մէջ կ՚ըսուի որ Փեսայն շուշանաց մէջ կը դեգերի. "Որ հովուէն ի

1 Յովհ. ԻԱ. 20։

մէջ շուշանաց,,[1]։ Այս շուշանները, ինչպէս կը մեկնեն Ս. Հարք, կուսանք են, որ անարատ վարքով Աստուծոյ հաճութիւն կու տան. եւ կուսութեամբ այնչափ սիրելի են աստուածային Փեսային, որ միշտ հետերնին մնալ կը սիրէ։ Կ՚ըսէ Ս. Լիգուորի թէ չկայ այնպիսի գովասանք, որ բաւական ըլլայ մեկնել կուսութեան ազնուութիւնն ու պատուականութիւնը։ Անոր համար ալ կ՚ըսէ Հուգոն կարդինալը թէ միւս ուխտերուն անօրինում կը տրուի, բայց կուսութեան ուխտէն՝ ոչ երբեք, վասն զի կուսութեան ազնուութեան յարմար գին չի գտնուիր։ Ասիկայ յայտնապէս ցուցուց Ս. Կոյսը՝ Հրեշտակապետին տուած պատասխանովը, որ իւր կուսութիւնը չկորսնցնելու համար՝ պատրաստ էր աստուածամայր ըլլալու պատուէն հրաժարիլ։ "Զիա՞րդ լինիցի ինձ այդ. քանզի զայր ոչ գիտեմ,,[2]։ Կ՚ըսէ Ս. Կիպրիանոս թէ կուսութիւնը՝ միւս ամէն առաքինութեանց թագուհին է. որուն համար ալ այն կուսանք՝ որ առ սէր Յիսուսի իրենց կուսութիւնն անարատ պահած են, ամէն խնդիրքնին կ՚ընդունին իրմէ, եւ որ աւելի մեծն է, Աստուծոյ տեսութիւնը, զոր այս կենաց մէջ հաւատոյ աչքով տեսնելէն վերջը՝ անդին ալ փառաց մէջնորդութեամբ տեսնելու արժանի կ՚ըլլան։ Ո՜վ, ինչպիսի մեծ փառք կը պատրաստէ Աստուած արքայութեան մէջ իւր սիրելի հարսերուն, որոնք երկրիս վրայ կուսութիւննին իրեն նուիրեցին։ Աստուած Օրսինի Լուկրետիա կուսին ցուցուց արքայութեան մէջ կուսանաց համար պատրաստած փառաւոր տեղը. զոր տեսնելով՝ հառաչմամբ կ՚ըսէր. Ո՜հ, որչափ սիրելի են կուսանք Աստուծոյ եւ ամենասուրբ Կուսին։ Զոր Ս. Օգոստինոս ալ կը հաստատէ, ըսելով թէ Արքայութեան մէջ կուսանաց վայելած ցնծութիւնն ուրիշ Սրբոց շնորհուած չէ։

1 Երգ. Բ. 16։ 2 Ղուկ. Ա. 34։

Սակայն կուսի մը՝ սուրբ եւ Յիսուսի Քրիստոսի հարս ըլլալու համար՝ միայն կուսութիւնը բաւական չէ, այլ պէտք է որ իմաստուն կոյս ըլլայ, եւ բաւական իւղ ունենայ իր լապտերին, այսինքն սրտին մէջ, որով կարող ըլլայ իւր աստուածային փեսային սիրովը միշտ վառիլ: Յիմար կուսանք ալ կոյս էին. բայց պէտք եղած առաքինութեամբ զարդարուելու անհոգ ըլլալնուն պատճառաւ՝ հարսանիքէն վտարուեցան: Ուրեմն կոյս մը՝ որ ստուգիւ կը փափաքի Փրկչին հարս ըլլալ, ուրիշ հոգ եւ մտածմունք պէտք չէ ունենայ, եթէ ոչ՝ սիրել եւ հաճոյանալ Յիսուսի:

Կ'ըսէ Ս. Բեռնարդոս թէ Յիսուս Քրիստոս՝ մեր Տէրն ըլլալով, կ'ուզէ որ իրմէ վախնանք, Հայր ըլլալով՝ կ'ուզէ որ զինքը պատուենք, իսկ Փեսայ ըլլալով՝ կ'ուզէ որ զինքը սիրենք: Կոյս մը, որպէս զի կարենայ հաւատարմութեամբ սիրել իւր երկնաւոր փեսան, եւ միանգամայն իւր կուսութեան շուշանն ամբիծ եւ անարատ պահել, պէտք է որ այս կարեւոր եղած միջոցներն ի գործ դնէ, որոնց գլխաւորները չորս են. աղօթք, Հաղորդութիւն, մահացուցում եւ առանձնութիւն: Թէպէտ եւ այս գրքիս մէջ այն միջոցներուն վրայ ուրիշ տեղ խօսուած է. այսու ամենայնիւ հոս տեղ կարճառօտ նկարագրութիւն մ'ալ կարեւոր է: ԶՅիսուս Քրիստոս սիրելու համար առաջին գլխաւոր միջոցը՝ մտածական աղօթքն է: Այս այն երջանիկ հնոցն է, ուր հոգին աստուածային սիրով կը վառի ու կը բորբոքի: "Ի խորհուրդս իմ վառեցաւ հուր,,[1]: Մանաւանդ մաքրութեան դէմ եղած փորձութեանց մէջ աղօթքն անտնօրինելի հարկաւորութիւն մըն է. ինչպէս որ Հոգին սուրբ կ'ըսէ Իմաստնոյն բերնովը. "Գիտացի թէ ոչ այլազգ լինիցիմ ժուժկալ. բայց եթէ Աստուած տայցէ:... Անկայ առաջի Տեառն եւ աղաչեցի զնա յամենայն

1 Սղմ. ԼԸ: 4:

սրտէ իմմէ,,[1]: Երկրորդ միջոցն է սուրբ Հաղորդութիւնը: Ս. Բոնաւենդուրա կ'ըսէ որ այս այն խրճիթն է, ուր երկնից Թագաւորը կը մտցընէ իւր հարսերը եւ անոնց սրտերուն մէջ սէր կը կաղմէ, իրենց պէս ընկերնին սիրելու եւ ամէն բանէ վեր զԱստուած: Երրորդ միջոցն է մահացուցումը. "Իբրեւ շուշան ի մէջ փշոց, այնպէս մերձաւորդ իմ ի մէջ դստերաց,,[2]: Ինչպէս որ շուշան ծաղիկը փշերու մէջ անարատ կը մնայ, այնպէս ալ մաքրութիւնը՝ մահացուցման մէջ: Կոյս մը՝ որ կ'ուզէ իր կուսութեան շուշանը մաքուր եւ անարատ պահել, պէտք է որ յօժարամիտ ըլլայ ներքին եւ արտաքին մահացուցմանց. որոնցմով պէտք է զսպել կիրքերն ու ցանկութիւնները, եւ ճնշել մարմնոյն զգայարանքները: Ինչպէս որ Յիսուս Քրիստոս այս աշխարհքիս վրայ մահացուցման, ցաւոց եւ վշտաց կեանք մը անցուց, այնպէս ալ կը վայելէ իւր հարսանց՝ որ ճնշուած, դառնացած եւ վշտալից կեանք անցընեն:

Չորրորդ միջոցն է առանձնութիւնը: Կոյս մը որչափ որ աշխարհքէս ծածուկ մնայ, այնչափ աւելի հաճելի կ'ըլլայ Աստուծոյ: Բացեան սրբուհի Մարիամ Մագդաղենացի կ'ըսէ, որ ողջախոհութիւնն այնպիսի ծաղիկ մըն է, որ չի բողբոջիր եւ չի ծաղկիր, եթէ ոչ՝ փակուած պարտէզներու եւ փշերու մէջ: Ուստի մաքրասէր կուսանք, եթէ կ'ուզէք մաքուր եւ անարատ մնալ, ինչպէս որ կը վայելէ Յիսուսի Քրիստոսի հարսերու, հեռացէք առիթներէն, այսինքն՝ աշխարհականաց հետ աւելորդ տեսութիւններէ, աշխարհային գրքեր եւ լրագիր կարդալէ, աչքերնիդ եւ ականջնիդ կրթելով, լեզունիդ փակուած պահելով: Ամենեւին ձեր անձին վրայ մի վստահիք. այս նիւթիս մէջ բաւական զգուշութիւն չի կրնար ըլլալ. որչափ ալ ընելու ըլլաք, դեռ քիչ է: Եթէ մէկ առթէն ան–

1 Իմաստ. Ը. 21:　　2 Երգ. Բ. 2:

արատ կ'ազատէք, Աստուծոյ շնորհակալ ըլլալով՝ վախցէք ապագայէն եւ փախէք առիթներէն։ Եւ որպէս զի աւելի դիւրին ըլլայ ձեզի, խոստովանահօր հետ պարզութեամբ վարուեցէք, եւ անկեղծութեամբ սրտերնիդ բացէք, ոչ միայն զգացած փորձութեանց, այլ նաեւ անոնց առիթներուն վրայ ալ։

Աշխարհականները զաշխարհք կը փնտռեն. բայց Աստուծոյ հարսերն Աստուծմէ զատ բան չեն խնդրեր։ «Այս ազգ է՝ որ խնդրէ զՏէր»[1]։ Այն կուսանք՝ որ վանքին մէջ գացած աղքատ եւ խոնարհ կը տեսնէք, անոնք են՝ որ Աստուծմէ զատ բարիք չեն խնդրեր. այլ խնդրեն զՏէր։ Այս բանիս մէջ, ով հարսունք Փրկչին, կը կանչէ Ս. Թովմաս Վիլլանովացին, պէտք է որ իրարու նախանձիք՝ թէ ով աւելի հաճելի է իւր երկնաւոր Փեսային, ով աւելի խոնարհ, ով աւելի աղքատ եւ աւելի հնազանդ։ Ս. Յերոնիմոս Եւստոքիա կուսին գրելով՝ կ'ըսէր. Դուստր իմ, որովհետեւ Աստուծոյ ծառայել կ'ուզես, պէտք է որ խոնարհութեամբ եւ համբերութեամբ վիշտ կրելու պատրաստուիս. ինչպէս որ ոսկին կրակով կը փորձուի։ Ոչ ոք կրնայ երկուց տերանց ծառայել, աշխարհքի եւ Աստուծոյ։ Եթէ ուրեմն Աստուծոյ նուիրեցիր զքեզ, բոլորովին թող տուր աշխարհք, եւ Փրկչին հարսնանալով՝ երգէ միշտ թէ Աստուած միայն է իմ բոլոր գանձս եւ մի միայն բարիս։ Այս պատճառաւ է՝ որ ուխտին օրը կուսանաց անունը կը փոխուի, որպէս զի հասկընան թէ այն օրն իրենք մեռան աշխարհքի, միշտ Յիսուսի Քրիստոսի ապրելու համար։ Ս. Օգոստինոս ուխտեալ կուսի մը խօսելով՝ կ'ըսէ. Ո՛վ բախտաւոր կոյս, եթէ դու ինք իրմէդ չես ճանչնար քու բախտդ, լսէ թէ Սուրբերն ինչ կ'ըսեն։ Գիտցիր որ երկինք եւ երկրիս վրայ նմանը չգտնուած գեղեցիկ Փեսայ մը ունիս, որ

1 Սղմ. ԻԳ. 6։

իւր սիրոյն գրաւականը տուաւ քեզի՝ բիւրաւորներու մէջէն զքեզ իրեն հարս ընտրելով. որպէս զի հասկընաս թէ քու կողմէդ ալ ի՛նչ աստիճան փոխադարձ սէր պէտք է։ Ո՛վ ուրեմն դու հարս Յիսուսի, զինքդ եւ զաշխարհ ա՛լ մի մտածեր. դու այսուհետեւ ո՛չ քուկդ ես եւ ո՛չ ալ աշխարհի, այլ մի միայն այն Աստուծոյն՝ որուն զինքդ ուխտեցիր։ Մոռցիր ուրեմն ամէն բան, ազգական, ծնողք, հայրենիք, հանգստութիւն, բոլոր աշխարհք. եւ զինքդ միայն երկնաւոր Փեսայիդ մաքուր հարս պահելու հոգ տար, որն որ չէ թէ քու արժանաւորութեանդ համար, այլ իւր ողորմութեամբը՝ բիւրաւորներու մէջէն զքեզ ընտրեց. ուստի ինքն ալ կը պահանջէ որ մնացած կեանքդ զինքը սիրելու եւ անբիծ վարքով իրեն ծառայելու գործածես։

Երբ ուրեմն, մաքրասուն կուսանք, աշխարհք ձեր սէրը փնտռելու ըլլայ, սրբուհի Ագնէսին հետ պատասխանեցէք. Մէկ դի գնա, մահուան կերակուր. դու իմ սէրս կը խնդրես. բայց ես ուրիշ մէկը չեմ կրնար սիրել՝ Աստուծմէ զատ, որ կանխաւ զիս սիրեց։ Եւ այս է կուսի մը քօղն առնելու ատեն ընդունած պարտաւորութիւնը. այսինքն՝ երկնաւոր Փեսանիդ այս քօղով երեսնիդ ծածկելով, ուզեց որ իրմէ զատ ուրիշ մը չտեսնէք եւ ոչ ալ ուրիշէ տեսնուիք։ Ըստ սրբոյն Յերոնիմոսի, այս է այն սուրբ հպարտութիւնը՝ որ պէտք է սրտերնիդ դրաւէ, աստուածային Փեսային հաճոյանալու համար։ Ուստի ամենամեծ եւ ազնիւ է կուսի մը վիճակը, որ կրնայ պարծելով ըսել թէ Անիկայ է իմ Փեսաս, որուն ծառայելու կը փափաքին հրեշտակները։ Իմ ստեղծողս ինծի հետ պսակուած է. եւ ինք Թագաւոր եւ Տէր ամենայնի ըլլալով, Թագուհւոյ պսակ տուաւ ինծի։ Սակայն, ով մայրապետ, դու որ ասիկայ կը կարդաս, յիշէ միշտ որ դեռ երկրիս վրայ ապրելով՝ յաւիտենական չէ այդ

պտուղը, ուստի եւ կրնաս զայն կորսնցընել: «Կալ զոր ունիսդ, զի մի ոք առցէ զպսակ քո»[1]: Եւ որպէս զի ոչ ոք կարենայ յափշտակել քեզմէ, ամուր բռնէ, հեռացիր արարածներէն, միշտ աւելի եւս միացիր Յիսուսի Քրիստոսի հետ սիրով. եւ աղօթքով խնդրէ որ թող չտայ քեզի իրմէ բաժնուիլ: Եւ երբ արարածները կը ներկայանան սիրտդ գրաւելու եւ Յիսուսէն հեռացընելու, ըսէ Առաքելոյն հետ. «Ո՞վ մեկնեսցէ զմեզ ի սիրոյն Քրիստոսի. նեղութիւն, թէ անձկութիւն . . . ոչ մահ եւ ոչ կեանք . . . եւ ոչ այլ ինչ արարած կարէ մեկնել զմեզ ի սիրոյ անտի Աստուծոյ»[2]:

ՄՏԱԾԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ

Մտորք եւ կատարեալ ըլլալու համար մինչեւ ցարդ ունեցած ընթացքներնուդ վրայ:

Եկ սուրբ Հոգի . . . : (Երես 10:)

Կատարելութեան եւ սրբութեան դիմելու անտնօրէնելի պարտաւորութիւննիդ ճանչնալէն, եւ դիւրութեամբ ձեր նպատակին հասնելու միջոցները տեսնելէն ետքը, չէք կրնար չմտածել թէ մինչեւ ցարդ ինչպէս յարգեցիք եւ սիրեցիք այսպիսի պարտաւորութիւն մը եւ ինչպէս գործածեցիք ունեցած այսչափ միջոցներնիդ: Ո՛վ գիտէ, մաքրասուն կուսանք, որ վանքին մէջ անցուցած այսչափ տարիներնիդ մանր քննութեան մը ենթարկելով, մէջերնէդ ոմանց ամօթոյ եւ շփոթութեան պատճառ չըլլայ, քաղած քիչ կամ ոչինչ պտուղը տեսնելով . . . : Ո՛վ գիտէ որ մէջերնէդ ոմանք ստիպուին տեսնել թէ վանք մտած ժամանակնին՝ հիմակուանէն շատ աւելի առաքինի էին . . . : Ո՛վ գիտէ մէջերնէդ քանի՛ քանիները պիտի փափաքին նորընծայութեան առաջին ամիսներուն, եւ հետեւաբար ալ Յոբ երանելոյն հետ

1 Յայտ. Գ. 11: 2 Հռովմ. Ը. 35, 38, 39:

լալով հառաչելու ստիպուին, թէ «Ո՛ տայր զիս ըստ ամսոց աւուրցն առաջնոց»[1]: Եթէ երանուհի Վերոնիկա, որն որ այնչափ զինքը կը մահացընէր եւ ուխտերուն ու կանոնաց պահպանութեան վրայ այնչափ զգուշութեամբ կը հսկէր, միայն Յիսուսի Քրիստոսի ճշմարիտ հարս ըլլալու համար պէտք եղածն ի գործ դրած չըլլալու վախով՝ ստէպ ստէպ կու լար ու կ'ըսէր. Վա՜յ ինձ, որ այսչափ տարի կատարելութեան դպրոցը մնալով ալ՝ այսչափ քիչ սորվեցայ . . . : Ո՜հ իմ թշուառութեանս, որ սուրբ ըլլալու այսչափ միջոցներու մէջ պաշարուած ըլլալով, անոնցմէ օգուտ քաղել չգիտցայ . . . : Յետոյ արցունքներն ու հառաչանքները կրկնապատկելով, Ո՜հ, կ'ըսէր, ինչ պիտի ըլլամ եղկելիս, ինչ պիտի ըլլայ իմ խեղճ վիճակս: Եթէ այսպէս կու լար ու կ'ըսէր այս Սրբուհին. ի՞նչպէս պիտի լան հապա մէջերնէդ անոնք, որ այսչափ տարի մայրապետ ըլլալով, յառաջուանէ աւելի թերակատար են . . . : Ի՞նչ պիտ'որ ըսեն անոնք՝ որ առաքինութիւն գործելու եւ սուրբ ըլլալու այսչափ դիւրութեանց մէջ, դեռ եւս փոքր վիշտ մ'ալ չեն գիտեր կրել, թեթեւ հակառակութեան մ'ալ համբերել . . . : Միթէ պէտք չէ՞ որ շփոթին, ամչնան, խոնարհին ու լան, եւ իրենց սրտերուն մէջ ըսեն. Եղո՜ւկ մեզի, որ կատարելութիւնը գրեթէ բնաւ տեղ չդրինք. վա՜յ մեզի, որ օգնութեանց եւ շնորհաց առատութեան մէջ այսչափ ժամանակ ապրելով, կրօնքը մտած օրերնէս շատ աւելի հեռու կը գտնուինք սրբութենէն . . . : Եւ իրենց դժբախտութեան իրաւունք տալ ուզելով, ողորմելի ու թշուառ վիճակի մէջ գտնուելնին խոստովանելու պիտ'որ ստիպուին, ըստ որում կատարեալ եւ սուրբ ըլլալու քիչ կամ ոչինչ հոգ տարին . . . : Դառնակսկիծ սրտով պէտք է ըսեն՝ թէ ինչո՞ւ համար կիրքերնիս զսպելու հոգ

1 Յոբ, ԻԹ. 2:

չարբինք, որով կարող ըլլայինք արդարութեամբ եւ սրբութեամբ Աստուծոյ ծառայել, որ այսպէս խեղճ ողորմելի մնացինք . . .:

Այս տեսակ կուսանաց կարգը չըլլալնիդ ստուգելու համար, պէտք է, մաքրասո՛ւն կուսանք, մտածէք թէ մինչեւ ցարդ ինչ համարմունք ունեցաք ձեր յարգելի վիճակին վրայ: Եթէ վիճակնիդ այնպէս կարծեցիք որ ձեզմէ մահացուցում կը պահանջէ եւ բռնութիւն եւ վիշտ՝ երկնաւոր փեսաներնուդ նմանելու համար, երանի՜ ձեզի. սուրբ եւ կատարեալ ըլլալու պարտաւորութիւննիդ կատարած էք: Բայց եթէ միայն իբրեւ պատուաւոր վիճակ մը կարծեր էք, ո՛չ միայն ամչնալու եւ խոնարհելու պատճառ ունիք, այլ նաեւ վայրկեան մը յառաջ՝ այսպիսի մեծ սխալմունքի դարման տանելու էք: Մտածեցէ՛ք թէ ինչ փափաք ունեցաք այն կատարելութեան, առ որ հասնելու համար աշխատելու պարտաւոր էիք . . .: Եթէ կիրքերնիդ զսպուած եւ հոգինիդ գեղեցիկ առաքինութիւններով զարդարուած տեսնելու հաստատուն կամք ունեցաք, մխիթարուեցէ՛ք ձեր կրօնաւորական վարմունքին վրայ: Բայց եթէ դժբախտաբար այսպիսի փափաք չունեցաք, եւ եթէ ունեցաք ալ՝ անցաւոր եւ հարեւանցի եւ վայրկենական եղաւ, ո՜հ, որչափ պէտք է ցաւիք եւ լաք եւ դուք ձեզի կարեկից ըլլաք:

Մտածեցէ՛ք թէ ինչպէս վարուեցաք համբերութեան, եղբայրսիրութեան, խոնարհութեան եւ ուրիշ առաքինութեանց գործադրութեան առիթներու մէջ. . .: Արդեօք դուք ձեզի բռնութիւն ըրի՞ք: Եթէ կը տեսնէք որ յօժարութեամբ ընդունելով եւ հաւատարմութեամբ վարուելով, եւ կամ՝ եթէ երբեմն ալ թերի գտնուած էք, շուտով մը զղջալով, կուսի մը վայելուչ կերպով վարուած էք, պարտուպատշաճ կերպով շնորհակալ եղէ՛ք: Բայց եթէ դժբախտաբար այն մայրապետներէն ըլլաք, որ միայն ուզած բաներնուն մէջ համբերութիւն, խոնարհութիւն եւ եղբայրսիրութիւն ի գործ կը դնեն. ամչնալով դուք ձեզի վա՜յ կարդացէ՛ք . . .: Մտածեցէ՛ք որ այսչափ տարի կրօնաւորական կեանք անցընելէն վերջը, կրօնքներնուդ պահանջած առաքինութիւնները գումարեցի՞ք. եթէ վրանիդ ձեզի հարկ եղած խոնարհութիւնը, եղբայրսիրութիւնը, հնազանդութիւնն ու աղքատութիւնը կը տեսնէք, խնդակից եղէք դուք ձեզի եւ մխիթարուեցէ՛ք, զձեզ Աստուծոյ նուիրած ատեն վրանիդ առած պարտաւորութիւննիդ կատարելնուդ համար: Բայց եթէ այսպիսի սուրբ եւ ամենահարկաւոր առաքինութիւններէ զուրկ ու մերկ կը գտնուիք, ձայներնիդ երկինք վերացընելով՝ ըսէ՛ք. Այսչափ ժամանակ կրօնքի մէջ մնալով, ո՞ւր է այնչափ հոգեւոր ընթերցմունքներէ, մտածականներէ, աղօթքներէ, սուրբ խոստովանութիւններէ եւ սուրբ Հաղորդութիւններէ հանելու պտուղնիս . . .:

Կատարելութեան հասնելու պարտաւորութեան գործադրութիւնն իրօք ցուցընելու այսչափ լոյսերու դէմ ի՞նչ կ'ըսէ խղճմտանքնիդ . . .: Եթէ իբրեւ թերի եւ պակասաւոր մեռնելու ըլլայ, զգուշացէ՛ք որ անձնասիրութիւննիդ շատ մը պատրուակներով զձեզ չխաբէ, իբրեւ թէ կամ հասակնիդ այսպիսի պարտք մը կատարելու յարմար չըլլայ, կամ հիմակուան պաշտօննիդ չներելով՝ ուրիշ ատեն թերին լեցընելու եւ աւելի եռանդուն հոգւով կատարելու յոյս մը ունենաք: Չխաբուի՛ք. բոլորն ալ յայտնի խաբէութիւններ եւ սատանայական փորձութիւններ են: Եւ որպէս զի աղէկ մը համոզուիք, մտածեցէ՛ք թէ ո՞ր հասակը կրնայ ձեզի սրբութեան եւ կատարելութեան արգելք ըլլալ . . .: Եթէ երիտասարդ էք, նոյն երիտասարդութիւնն զձեզ աւելի փութաջան ու եռանդուն պէտք է որ ընէ . . . եթէ տարիքնիդ

չափահաս է, ասիկայ աւելի գրգիռ մըն է՝ ամենայն ջերմեռանդութեամբ կատարելութիւնը ձեռք բերելու . . . իսկ եթէ տարիքնիդ անցած է, նոյն իսկ մահն որ կը մօտենայ՝ պէտք է ձեզի աշխոյժ մը տայ ամենայն հոգւով այսպիսի կարեւոր պարտք մը կատարելու: . . . Իսկ ուրիշ ատեն կ'ընենք՝ ըսելնիդ, երբեք չընելու եւ հիմակուան գաղջութեան մէջ ապրելու յայտնի նշան մըն է. մինչդեռ գործք մը ապագային ձգելը՝ երբեք չընելու կամքը կը ցուցընէ. ինչպէս որ Դաւիթ մարգարէն ալ կ'ըսէր. "Ժամ է պաշտել զՏէր. խափանեցին զօրէնս քո"[1]. Իսկ եթէ ուղիղ մտօք մտածէք թէ վանքի մը մէջ եղած պաշտօններն որչափ հեռու են մէկու մը կատարելութեան եւ սրբութեան արգելք ըլլալէն, պէտք է խոստովանիք որ միայն այսպիսի երեւակայութիւն մը մեծ յիմարութիւն է, ըստ որում ձերիններէն աւելի անարգ ու վատ պաշտօններով շատերը շատ մը վանքերու մէջ սուրբ եղան. ինչպէս կրնայ ըլլալ՝ որ ձեզի համար վնասակար ըլլան, եւ այն պատճառն՝ որ աւելի հաւատարմութեամբ եւ եռանդեամբ առ Աստուած դիմելու արգելք համարուին: Ո՛հ, մի խաբուիք, մի խաբուիք այսպիսի սատանայական պատրանքներէ, որովհետեւ վերջը շատ ցաւալի կ'ըլլայ . . .: Պօղոս առաքեալ իւր անձին սրբութեան եւ Աստուծոյ հետ միանալու համար արգելք եղող անթիւ բաները համրած ատեն, եւ ոչ մէկէն անցուց այսպիսի արգելքներուն կարգը դնել իւր ձեռքի գործքերը, առաքելութեան աշխատութիւնները, այնչափ եկեղեցեաց անդադար հոգը. վասն զի գիտէր թէ անկարելի է՝ որ Աստուծոյ ախորժելի եւ հաճելի գործքեր՝ իր վրայ հակառակ ազդեցութիւն կարենան ընել: Ի՛նչպէս ուրեմն ձեզի կրնայ հանդիպիլ այն ինչ՝ որ իմաստուն եւ լուսաւորեալ Առաքեալ մը անկարելի կը կարծէր . . .: Ի՛նչպէս կրնաք

[1] Սղմ. ՃԺԸ. 126:

մտքերնէդ անգամ անցընել՝ որ վանքին պաշտօններն ու ծառայութիւնները, առաքինութիւն գործելու եւ կատարելութիւն ստանալու արգելք ըլլան . . .: Ուշի ուշով քննեցէք թէ ըստ ինքեան ինչ են այս ծառայութիւնները. եւ խաբուած ըլլալնիդ հասկընալով՝ պէտք է որ լաւ եւ շուտ մը տխուր հետեւութեանց առջեւն առնելու հոգտանիք:

Բոլոր պաշտօննիդ եւ ծառայութիւննիդ, եթէ դուք ձեր կամքովը չէք ընտրած, այլ հնազանդութեան համար յանձնառու եղած էք, Աստուծոյ բացարձակ հրամաններն են, որով ձեզի կերպն ու եղանակը կու տայ, ո՛չ միայն իւր փառաց եւ պատուոյն համար աշխատելու, այլ նաեւ մեծ ասպարէզ մը կը շնորհէ՝ հնազանդութեան, համբերութեան, խոնարհութեան, եղբայրսիրութեան եւ ուրիշ առաքինութեանց մէջ կրթուելու, որ ըսել է՝ թէ ձեզի միջոց ու ժամանակ կու տայ այն կատարելութեան եւ սրբութեան հասնելու՝ առ որ պարտաւոր էք: Ասկից՝ բացայայտ կը տեսնէք թէ կրօնքներնուդ պաշտօններն ու ծառայութիւնները չեն՝ որ ձեզի սուրբ ըլլալու արգելք կ'ըլլան, այլ այն թերութիւնները՝ որոնցմով նոյն պաշտօնը կը վարէք . . .: Քանի՛ անգամ Աստուած չէ՝ որ կու տայ ձեզի այն պաշտօնը, այլ անձնական հպարտութիւննիդ . . .: Քանի՛ քանի անգամ կ'ընդունիք այն պաշտօնները, չէ թէ Աստուծմէ եկած համարելով, այլ ձեր բաղձանքին յարմար ըլլալնուն համար . . .: Քանի՛ քանի անգամ մարդկային նկատման համար ընդունած կ'ըլլաք: . . . Քանի՛ քանի անգամ տժգոհութեամբ, անհամբերութեամբ, ակամայ եւ ուրիշ հարիւրաւոր պակասութիւններով լեցուն, զորոնք ուշիմ մտածութեամբ կրնաք գտնել:

Եւ ոչ ալ կրնաք ըսել թէ այս պաշտօնին անարգ ու աշխատալի ըլլալը մէկ կողմանէ, ընկերաց

անհանգիստ բնաւորութիւնն ալ միւս կողմանէ, պատճառ կ՚ըլլան՝ որ ծառայութիւննիս թերութեամբ կը կատարուի. վասն զի բացայայտ կերպով կը խոստովանիք որ կամ շատ քիչ եւ կամ ոչինչ հոգ ունեցեր էք կատարելութեան հասնելու, մանաւանդ թէ պէտք էիք լալով ըսել թէ Ուրեմն այսչափ տարի կրօնքին մէջ անցընելէն եւ Աստուծմէ այսչափ շնորհք ընդունելէն վերջը, դեռ այնչափ արիութիւն եւ հոգի չենք ստացեր, որ աշխատալի եւ անարգ պաշտօն մը յանձն առնէինք եւ Աստուծոյ սիրոյն փափաքովն ու հաւատարմութեամբ զայն ի գործ դնէինք:... Ուրեմն այսչափ տարի Յիսուսի հարս ըլլալու պատիւը վայելելէն վերջը, դեռեւս ընկերներնուս փոքր պակասութեան մ՚ալ չե՞նք կրնար համբերել:... Այս է ուրեմն առ Աստուած ցուցուցած երախտագիտութիւննիս, որն որ իւր արիւնն ու կեանքը առանց տժգոհութեան մեզի համար տուաւ:... Ո՜հ սոսկալի ապերախտութիւն:... Եթէ այս փոքր եւ թեթեւ բաներուն չենք կրնար համբերել, հապա այնչափ անթիւ մարտիրոսաց կրած տանջանքները, չարչարանքներն ու նոյն ինքն մահն ի՞նչպէս պիտի կարենանք տանիլ եւ կրել:... Անմա՛հդ Աստուած, քանի՛ անգամ մեզի ըսուեցաւ թէ կրօնաւորաց հասարակութեան պաշտօններու եւ ծառայութեանց մէջ՝ վատն ու անարգը չկայ. այլ ամէնն ալ շքեղ ու պատուաւոր են. վասն զի Աստուծոյ կնիքը վրանին կը կրեն:... Քանի՛ անգամ ըսուեցաւ մեզի թէ Աստուած վանքերու մէջ քանի մը անհամբոյր եւ անհանգիստ բնաւորութիւններ թոյլ կու տայ, որպէս զի ուրիշներն առիթ ունենան արդիւնք վաստըկելու:... Գիտենք որ Դաւիթ մարգարէն, որ մեզի պէս կատարելութեան հասնելու պարտաւորութիւն չունէր, այն աստիճան կարեկից էր ընկերաց, որ խաղաղութեան թշնամիներուն հետ ալ խաղաղութեամբ կ՚ապրէր. "Ընդ

այնոսիկ որք ատէին զողջոյն (զխաղաղութիւն) ես էի խաղաղարար,,[1]: Եւ դուք չէք կրնար կարեկից ըլլալ ընկերներնուդ մէկուն՝ որ դժբախտաբար եւ առանց իր ուզելուն՝ գէշ բնաւորութեան տէր է:... Միթէ դուք ամենապատուական եւ անմե՞ղ էք... Միթէ ամէն թերութենէ եւ պակասութենէ ազա՞տ էք:... Ո՜հ, եթէ հպարտութիւննիդ աչքերնիդ չգոցեր, այն տանիլ չկրցած ընկերներնուդ՝ որչափ աւելի պակասութեամբ լեցուն պիտի տեսնէիք դուք զձեզ:... Արթընցէք ուրեմն անգամ մը ձեր անզգայութենէն, եւ այս խաչուած սիրոյն առջեւ խոնարհած՝ ըսէք արտասուալից աչքով հառաչելով:

ԻՂՁՔ

Ո՛վ ամենասիրելի Տէր, մինչեւ ե՞րբ ապիրատ եւ ապերախտ պիտ՚որ ըլլանք քեզի դէմ...: Մինչեւ ե՞րբ պարապ տեղ եւ առանց քու շնորհքներէդ օգուտ քաղելու՝ այս վանքին մէջ տեղերը պիտի գրաւենք: Մինչեւ ե՞րբ կարեկից ըլլալու պիտի չկիջանինք մեր ընկերաց, մենք անոնցմէ շատ աւելի պակասութեամբ լեցուն ըլլալով, անանկ որ երկինքի եւ երկրի զզուանք եւ սոսկում կը պատճառենք:... Ո՜հ, այսօր, այսօր դարշինք այսչափ անկարգութենէ եւ մեր վիճակին համեմատ սրբութեան ու կատարելութեան դիմելու սկսինք:... Այսօր կիրքերնիս զսպելու եւ մեզի դէմ բռնութիւն ընելու սկսինք, քու օրինակիդ հետեւելու համար՝ որ բնութեան զգացած հակակրութեան դէմ ալ մեր փրկութեան համար դառն չարչարանաց եւ նախատալից մահուան մը զքեզ ենթարկեցիր:... Այսօր ըլլայ այն երջանիկ օրը, յորում անցեալ կորուստներնուս դարման ընելու ձեռք զարնենք, եւ հիմայ ընենք՝ ինչ որ մինչեւ ցարդ չըրինք, թէ առաքինութիւն գործելու եւ թէ

1 Սղմ. ՃԺԹ. 6:

միանգամայն կատարելութիւն ստանալու համար..։ Այսպիսի վարմունք արժանի է քու սիրոյդ, որ առատաբար պէտք եղած միջոցները շնորհեց մեզի, եւ շատ ալ հարկաւոր է մեր հոգւոյ, վասն զի առանց անոր՝ չենք կրնար յուսալ այն փառքը, զոր դու պատրաստած ես ըստ պատշաճի իրենց պարտաւորութիւնները կատարողներուն համար։ Ուստի ով ամենագութ Տէր, այս մեր սակալի պակասութիւնները ներելու ատեն, հաճեա՛ց այն օգնութիւններն ալ շնորհելու, որոնց կարօտ ենք հիմակուան առաջադրութիւննիս ի գործ դնելու համար։ Յիրաւի մենք բոլորովին անարժան ենք. բայց միտքդ բեր՝ որ դու ինքդ արդիւնաւորեցար մեզի համար քու սուրբ եւ անգին արեամբդ։ Ապա ուրեմն մի զլանար մեզի, կ'աղաչենք, այն ամէներանեալ Կուսին միջնորդութեամբը, որն որ անզուգական կատարելութեան եւ սրբութեան հասաւ։ Նոյն Տիրամօր Կուսին արդեանցը համար ուրեմն, զոր ի խորոց սրտէ կը յարգենք ու կը պատուենք, տուր մեզի այսուհետեւ ըստ արժանւոյն ապրելու շնորհքը, այսինքն՝ սուրբ եւ կատարեալ ըլլալու մտադրութիւնը, որպէս զի անդին ալ քու սուրբ տեսութեամբդ առատ վարձք ընդունելու արժանի ըլլանք. ամէն։

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵԿՈՑԵԱՆ

Խոստովանութեան եւ մտածական աղօթից սովորութեան վրայ։

Այս առտու զգեստներնուդ, վանքին եւ փակարանի վրայ քննութիւն ըրիք, որով այս միջոցներուն գործածութեան մէջ ըրած պակասութիւնիդ կրցաք ճանչնալ։ Հիմայ կ'ուզեմ որ սրբութեան հասնելու համար երկու աւելի ազդու միջոցներու վրայ քննութիւն ընէք. այսինքն՝ խոստովանութեան եւ մտածական աղօթից վրայ։

Ուշադրութեամբ մտիկ ըրէք, որպէս զի յետոյ ալ օգուտը քաղէք։

Ա. Կարելի չէ, մաքրասէր կուսանք, ըստ բաւականի նկարագրել խոստովանութեան հարկաւորութիւնը թէ ամէն մարդու առ հասարակ եւ թէ՛ մանաւանդ կրօնաւորաց համար, որպէս զի առաքինութեան եւ կատարելութեան մէջ օգուտ քաղելով յառաջ երթան. որովհետեւ պարտուպատշաճ կերպով այս սուրբ խորհրդոյն յաճախողները՝ միշտ աւելի եւս կը մաքրեն իրենց հոգին եւ աւելի կը միանան Աստուծոյ հետ։ Այսպէս ալ առանց չափազանցութեան կրնայ ըսուիլ թէ կատարելութեան հասնելու համար՝ ամենազօրաւոր միջոցներէն մէկն է խոստովանութիւնը։ Քննեցէք ուրեմն թէ այսպիսի ազդու միջոցի եւ մեծ շնորհքի մը փոխարէն՝ ինչ երախտագիտութիւն ցուցուցիք Աստուծոյ։ Ըստ Ս. Թովմայի, երախտագիտութիւնը մեզմէ կը պահանջէ որ բարիքին յարգը գիտնանք, որ ըստ այնմ ալ բարերարին շնորհակալ ըլլանք, եւ յետ այնորիկ այն բարիքն աղէկ գործածելով՝ ըստ իմիք հատուցում մը ըրած ըլլանք տուողին։ Այս այսպէս ըլլալով, քննեցէք հիմայ թէ ինչպիսի՛ փափաքով մտքերնիդ բերած էք Աստուծոյ անսահման բարութիւնը, այսպիսի սուրբ խորհուրդ մը հաստատելու ատեն, որպէս զի պատշաճաւոր շնորհակալութիւնն իրեն մատուցանէք։... Սուրբ անձ մը օրուան մէջ քանի մը անգամ կը կրկնէր. Ո՛րչափ մեծ եղած է, ո՛վ Տէր, ողորմութիւնդ, որ մինչեւ անգամ իմ ապերախտութեանցս դեղ պատրաստեր ես։ Կերպով մը այս բարի օրինակին հետեւա՞ծ էք։... Եթէ ամէն օր չէ, գոնէ ստէպ ստէպ այսպիսի շնորհակալութեան հառաչանքներ երկինք խաւրա՞ծ էք։... Չըլլայ թէ երկար ատեն մոռցած ըլլաք, եւ գուցէ խոստովանանքի գացած ատեննիդ իսկ մտքերնիդ բերած չըլլաք։...

Քննեցէք թէ ինչ համարում ունեցեր էք այս խորհրդոյս վրայ: Կուսանքներէն ոմանք շատ բարձր համարում ունին այս սուրբ խորհրդոյս վրայ. իսկ ոմանք՝ շատ ստորին: Առաջինները սուկ արդարութեան եւ խստութեան խորհուրդ մը կարծելով, երբեք վստահ ու ապահով չեն՝ որ աղէկ խոստովանած ըլլան: Իսկ ընդհակառակն վերջինները մաքսի տեղ դրած են, զորն որ կերպով մը վճարելով, շատ հանգիստ կ'ապրին, առանց դարձի վրայ հոգ տանելու: Յիշեցէ՛ք որ սովորաբար ծայրերն արատաւոր ըլլալով, առաքինութիւնը միշտ մէջ տեղը կայացած է. ուստի եթէ խոստովանութեան վրայ այսպիսի ստորին յարգ ունենալը պակասութիւն մըն է, թերութիւն է նաեւ անանկ խիստ խորհուրդ մը կարծել զայն, ուսկից անկարելի ըլլայ օգուտ քաղել: Քննեցէք ուրեմն դուք զձեզ. եւ եթէ ճիշդ յարգն ունեցեր էք, տեսէ՛ք թէ արդեօք ըստ պատշաճի գործածեր էք, որով կերպով մ'ալ կարող եղած ըլլաք աստուածային բարերարը ճանչնալ:

Արդէն գիտէք որ այնպէս դիմելու է խոստովանահօր, իբրեւ թէ Յիսուսի Քրիստոսի քովն երթայիք, վերջին խոստովանութենէն ետքը գործած թերութիւններնիդ պարզութեամբ խոստովանելու համար: Եւ որպէս զի օգուտ քաղէք այս սուրբ խոստովանութենէն, պէտք է ամէն կերպիւ հոգ տանիլ պարտուպատշաճ պատրաստութիւն ընելու, որ հետեւեալներով կ'ըլլայ. այսինքն՝ նախ աղէկ մը քննէք խղճերնիդ, երկրորդ գործած պակասութեանց վրայ ճշմարիտ զղջում մը զգաք, երրորդ դարձեալ չիյնալու եւ պակասութիւն չընելու հաստատ առաջադրութիւն ունենաք, չորրորդ անկեղծութեամբ մեղքերնիդ խոստովանիք, եւ հինգերորդ ապաշխարանքը կատարելով՝ Աստուծոյ հատուցում ընելու դիտաւորութիւն ունենաք:

Քննութեան մասին չեմ ըսեր թէ որչափ ժամանակ պէտք է, այլ այսչափը կը յիշեմ որ այս քննութիւնը մահուան ատեն ըլլալու դատաստանին նկարագիրն ըլլալով, եթէ կենաց մէջ աղէկ քննութիւն ըրած ըլլանք, կ'ըսէ Պօղոս առաքեալ, այն վայրկենին մէջ դատուելու հարկաւորութիւն չենք ունենար. "Եթէ զանձինս քննէաք, ապա ոչ դատապարտէաք"[1]: Ուստի ի՞նչ ջանք ունեցաք այսպիսի քննութիւն մը ընելու:... Ինչպիսի՞ հոգ տարիք՝ չար օրինակով, զանցառութեամբ, խորհրդով, խօսքով ու գործքով ըրած մեղքերնիդ թուով ու տեսակով ճանչնալու:... Չըլլայ թէ սովորութիւնը կանոնի տեղ դրած ըլլաք: Վա՜յ ձեզի, եթէ "Այսպէս կ'ընեն" կամ "Այս է սովորութիւնը" ըսէք. վասն զի խոստովանածներնէդ շատ աւելի մեղքեր ետ մնացած կ'ըլլան: Իսկ զղջումն ու ցաւը, որպէս զի կարող ըլլայ Աստուծոյ տուած տհաճութեանց թողութիւնն առնել, գիտէք որ պէտք է սրտանց ըլլայ, վերջին աստիճանի եւ ընդհանուր եւ գերբնական ըլլայ: Ի՞նչ ըրիք այսպիսի ցաւ ու զղջում մը սրտերնուդ մէջ շարժելու համար:... Հաւատոյ մաս է՝ որ ձեր պարզ կարողութեամբն անկարելի է յաջողիլ, ուստի պէտք եղած շնորհքն արդեօք Աստուծմէ խնդրեցի՞ք:... Եթէ այս շնորհքը խնդրեցիք, ձեր կողմանէ ալ գործակից եղա՞ք, փոքր ու թեթեւ մեղքերով իսկ Աստուծոյ տհաճութիւն տալուն ծանրութիւնը մտածելով...:

Զղջման չափ հարկաւոր է նաեւ առաջադրութիւնը, որ պէտք է հաստատ որոշում մ'ըլլայ գործուածներէն զզուելու եւ ապագային մէջ ալ չընելու: Քննեցէ՛ք ուրեմն թէ այս առաջադրութիւնը միշտ ունեցա՞ք արդեօք. եւ եթէ ունեցաք, այսչափով միայն գո՞հ եղաք...: Առաջադրութիւններնուդ վրայ ապահով ըլլալու համար, տե-

1 Ա. Կորնթ. ժԱ. 31:

սէ՛ք թէ ինչպիսի՜ հաւատարմութեամբ կատարեր էք զայն. . . : Չըլլայ թէ ըսէք որ եթէ դարձեալ մեղքի մէջ իյնանք, կամաւ չէ, այլ տկարութեան պատճառաւ. վասն զի ամենեւին յարմարութիւն չունի այս տկարութիւն բառը կուսի մը բերնին, որն որ այնչափ շնորհքներով Աստուծմէ զարդարուած է. յետ այնորիկ երբեմն գուցէ լեզուականի կամ քննախնդրութեան մէջ այնչափ տկար չըլլալով, Աստուծոյ բրած խոստմանց եւ առաջադրութեանց մէջ ի՞նչպէս կրնաք տկար ըլլալ: . . .

Խոստովանութեան գալով, աշխարհականաց խօսած ատենս՝ սովորաբար կ'ըսեմ որ խոնարհ եւ անկեղծ պէտք է ըլլալ խոստովանութիւննին: Սակայն կուսանաց խօսած ատենս՝ բան մ'ալ աւելցընելու եմ, որ խոնարհ պէտք է ըլլալ վարմունքով ալ. այսինքն՝ այն համարձակութեամբ չերթըցուի խոստովանանքի, որով սովոր էք հիւրանոց երթալ: Խոնարհ պէտք է ըլլալ խօսքերու մէջ. այսինքն՝ ոչ միայն զգուշանալու էք որ դուք զձեզ չարդարացընէք, որն որ սովորաբար հպարտութեան թելադրութենէն յառաջ կու գայ, այլ նաեւ զգուշանալու էք անձնական կարծիքի մէջ յամառ ըլլալէն, մտածելով որ հնազանդութիւն ու հպատակութիւն չեղած տեղը՝ խոնարհութիւն երբեք չի գտնուիր: Կը կարծէ՞ք որ միշտ այսպէս վարուած ըլլաք. . . : Իսկ անկեղծութիւնը կը պահանջէ որ խոստովանելու երթաք առանց խորամանկութեան, առանց կեղծաւորութեան, առանց յանցանքներնուդ պատճառն ուրիշին վրայ ձգելու կամ ծանրը թեթեւցընելու ջանալով. այլ իւրաքանչիւր ոք իւր մեղքերն եղածին պէս յայտնէ առանց երկդիմի եւ մութ խօսքերու, որոնք միայն անձնասիրութիւնը կրնան գոհ ընել: Այս նիւթիս վրայ ի՛նչ կ'ըսէ խղճմտանքնիդ. . . : Արդեօք միշտ պէտք եղած պարզութեամբ ու անկեղծութեամբ խոստովանա՞ծ էք. . . : Եթէ այսպէս

է, երանի՜ ձեզի, որ ոչ միայն պէտք եղած օգուտը շահեր էք, այլ նաեւ կարճ կապելով ալ՝ ոչ խոստովանահօր գլուխը ցաւցուցեր էք, ոչ ալ միւս ընկերներնուդ խոստովանանքի արգելք եղեր էք: Արդեօք խոստովանութենէն վերջը ինչպիսի՜ ուշադրութիւն գործածեր էք, խոստովանահօր խրատներն ու յորդորները մտիկ ընելու. վասն զի ան ատեն ալ մտածելու ժամանակ չէ՝ որ արդեօք ամէն բան խոստովանեցա՞ք, թէ ոչ. հապա միայն մտիկ ընելու, խոստովանահօր դրած ապաշխարանքն ալ յօժարութեամբ յանձն առնելով, պէտք է արձակում առնելու պատրաստուիք, որն որ շատ մեծ ջերմեռանդութեամբ ընելու է, որովհետեւ ան ատեն Յիսուսի Քրիստոսի սուրբ արիւնը գլուխներնուդ վրայ կը հեղանի՝ հոգինիդ մաքրելու եւ լուսաւորելու համար:

Վերջապէս մեղքով աստուածային արդարութեան դէմ մեղանչած ըլլալով, անոր հատուցում ընելու համար պարտուպատշաճ պատիժը կրելու է, որն որ անսահման է, անսահման էակին Աստուած նախատուած ըլլալուն համար: Բայց աստուածային գթութիւնն ասոր ալ դարման գտած է՝ սուրբ խոստովանութեամբ, որով թեթեւ ապաշխարութեամբ կը շնորհուի մեզի պատժոյն պարտքը. ուստի եւ ամենայն սիրով կրելու է զայն, ոչ աւելի եւ ոչ պակաս ընելով խոստովանահօր դրածէն. թէպէտ եւ բարեպաշտ անձինք նոյնը կամաւորապէս կը շարունակեն մինչեւ ցմիւս խոստովանանքնին: Արդեօք միշտ պէտք եղած յօժարութեամբ կատարա՞ծ էք ապաշխարանքնիդ. . . : Մի գուցէ կա՛մ երկարութեանը կա՛մ շատութեանը եւ կա՛մ սրտերնուդ յօժարութեան յարմար չգալուն համար տրտնջելով եւ գրեթէ ակամայ բրած ըլլաք: . . .

Բ. Բայց գանք մտածական աղօթքին վրայ քանի մը խօսք խօսելու, որ ներկայ քննութեան

երկրորդ մասը կը կազմէ։ Մտածական աղօթքը կատարելութեան ու սրբութեան դիմող անձանց համար այն աստիճան կարեւոր միջոց մըն է, որ աստուածաբանները կ'ըսեն որ եթէ վանք մը կամ կրօնք մը մտածականի համար միջոց կամ դիւրութիւն չտայ վանականաց, ո՛չ ոք կրնայ կրօնաւորիլ այն վանքին եւ այն կրօնքին մէջ՝ առանց դատապարտութեան յայտնի վտանգի։ Ուստի եւ անխալ սկզբունք մ'եղած է՛ հոգեւոր վարդապետաց մէջ, որ մտածական աղօթք ընող կրօնաւորը բարի կ'ըլլայ, չընողը՝ չար։ Անկից կրնաք հասկնալ թէ սուրբ ըլլալու համար որչափ հարկաւոր է մաքով աղօթելը։ Ուստի քննեցէք թէ արդեօք ինչպիսի՜ հոգ կը տանիք հոգիներնուդ այն փրկաւէտ կերակուրը մատակարարելու։ . . . Ի՞նչ յարգ ունեցեր էք մտածականի զբաղած ժամանակներնուդ վրայ . . . մի՞ գուցէ այնչափ քիչ հոգ ունեցած ըլլաք, որ երբեմն դիւրութեամբ զձեզ այսպիսի պարտքէ մը անօրինէք . . . ։

Գիտեմ որ կրնաք ըսել թէ երբ միւս ընկերաց հետ մտածական չընենք, ուրիշ ատեն կ'արգելուինք ընելու։ Բայց ես կը հարցնեմ թէ այդ արգելքն օրինաւո՞ր է, թէ ձեր կամքովն եղած . . . ։ Եթէ այս արգելքը սուրբ հնազանդութենէն եւ կամ հարկաւորութենէ յառաջ եկած է, դարձեալ կը հարցնեմ թէ արդեօք հոգ կը տանի՞ք, որ ուրիշ ատեն մը ընէ՛ք . . . ։ Վասն զի նախաճաշի եւ կամ կերակրոյ ատեն, եթէ արգելուիք ընկերաց հետ միատեղ գտնուելու, երբեք չեմ կարծեր որ բոլոր այն օրը ծոմապահութեամբ անցընէք. այլ կարծեմ թէ շտապելով արգելքը կը վերցնէք եւ սեղանատուն կը վազէք։ Նոյնպէս պէտք է վարուիք նաեւ մտածական աղօթքի համար, մինչդեռ հոգին ալ իր կերակուրը կ'ուզէ։ Արդեօք մինչեւ ցարդ այսպէս վարուեցա՞ք՝ հոգւոյ սնունդը մարմնոյ սննդեան նախադաս համարելով . . . ։ Ս. Փիլիպպոս

Ներեան կ'ըսէր որ աղօթք չըրած օրերնիս՝ պէտք է դողանք եւ սարսինք, վախնալով որ չըլլայ թէ դեւը զմեզ անդունդի մը բերանը քարշէ։ Տեսէ՛ք ուրեմն թէ մտածականի ատեն միւս ընկերաց հետ միատեղ չգտնուելով, ի՛նչ հոգ տարած էք այսպիսի կարեւոր պարտք մը կատարելու . . . ։ Տեսէք թէ այսպիսի զօրաւոր միջոցէ մը հոգիներնուդ օգուտ քաղելու համար՝ ինչպէս վարուած էք . . . ։ Տեսէք թէ ի՛նչ հոգ տարած էք պատրաստութեամբ եւ պէտք եղած յօժարութեամբ մտածականի երթալու . . . ։

Շատ անգամ լսած եմ որ մտածականի ատեն ոմանց միտքն ան աստիճան կը ցնդի ու կը ցրուի, որ երբեք չեն կրցած մաքով Աստուծոյ հետ միանալ։ Բայց այսպիսի ցնորման պատճառն ալ աղէկ մտածելով, կը տեսնուի որ առանց պարտուպատշաճ պատրաստութեան մտածականի երթալն է։ Մտածականի երթալու ատեննիդ ինչպիսի՜ պատրաստութիւն տեսաք արդեօք՝ մտքերնիդ անպատեհ մտածմունքներով չչփոթելու համար . . . ։ Այսպիսի շփոթութիւններէ եւ ցնորմունքէ ազատ ըլլալու համար երկու բան կարեւոր է։ Առաջինն՝ որ օրուան մէջ կարելի եղածին չափ մտքերնուդ մէջ տպաւորէք Աստուծոյ ներկայութիւնը. վասն զի միշտ ցրուած կենալով, կարելի չէ որ մտածականի ատեն մտքերնիդ ամփոփ մնայ։ Երկրորդ մտածականի չգացած՝ թէ՛ մտածականին նիւթը եւ թէ՛ սկզբունքը կամ ճշմարտութիւնն այնպէս մտքերնուդ մէջ պատրաստուած ըլլայ, որ մինչեւ անկից քաղուելու պտղոյն գաղափարն ալ կերպաւորուի։ Առանց այս երկու կարեւոր թէութեանց մտածականի երթալը՝ զԱստուած փորձել մըն է, կ'ըսէ Հոգին սուրբ. "Մինչ չեւ ուխտադիր լեալ իցես՝ պատրաստեա՛ զանձն քո, եւ մի՛ լինիր իբրեւ զմարդ՝ որ փորձիցէ զՏէր"[1]։ Կը կարծէ՞ք արդեօք,

1 Սիր. ԺԸ. 23։

մաքրասէ՛ն կուսանք, որ ի գործ դրած ըլլաք միշտ այս փրկարար խորհուրդը . . . ։ Կարծէ՞ք որ օրուան մէջ ալ մտքերնիդ չցնդեցրնելու հոգ տանելով՝ պարտուպատշաճ ամփոփմամբ եւ ջերմեռանդութեամբ օրերնիդ անցուցած ըլլաք . . . ։ Կարծէ՞ք որ մտածականներնուդ նիւթը միշտ յառաջուրնէ պատրաստած՝ այնպէս մտածականի երթաք . . . ։ Չըլլայ թէ անոնցմէ ըլլաք, որ մտածականը սկսելէն վերջն ալ դեռ ինչ նիւթի վրայ մտածելնին չեն գիտեր . . . ։ Եթէ պատշաճաւոր պատրաստութեամբ մտածականի երթալով ալ՝ սատանան պիտ'որ աշխատի մտքերնիդ ցնդեցրնելու, որ շատ անգամ Աստուած թոյլ կու տայ, որպէս զի միշտ աւելի խոնարհ ըլլալու պատճառ եւ առիթ ունենաք. հապա ո՞րչափ աւելի դիւրութեամբ եւ ստէպ պիտի չցրուի մտքերնիդ, եթէ առանց պատրաստութեան երթալու ըլլաք ։ . . .

Քննելու էք նաեւ թէ ի՞նչպէս կը վարուիք այն անգին ատենին մէջ ։ Ո՛վ որ կ'ուզէ աղէկ մտածական ըլլալ եւ մտածականին համար որոշուած ժամանակն աղէկ գործածել, նախ պէտք է՛ որ կենդանի հաւատքով ինք զինքն՝ Աստուծոյ ներկայութեան առջեւը կեցած համարի, բոլոր հոգւով երկրպագէ անոր աստուածային մեծվայելչութեան, եւ պէտք եղած օգնութիւնները խոնարհաբար անկէց խնդրէ ։ Արդեօք միշտ այս երեք կարեւոր ներգործութեամբ սկսա՞ծ էք մտածականնիդ ։ Երկրորդ պէտք է ուշադրութեամբ մտածել եւ մտքով որոճալով ամէն կերպով մէջը թափանցել, մինչեւ որ համոզուիք ։ Արդեօք միշտ այսպէս ըրա՞ծ էք, թէ հարեւանցի կերպով զբաղելով՝ գոհ եղած էք, առանց խորունկը մտնելու եւ ծուծը քննելու . . . ։ Եթէ այսպէս վարուեր էք, իրաւունք չունիք երբեք գանգատելու որ մտածած ճշմարտութիւննիդ ամենեւին ազդեցութիւն ըրած չըլլայ ։ . . . Բայց եթէ ամենայն ուշադրութեամբ

մտածեր էք, կը հարցնեմ որ սրտերնիդ չշարժած ատեն՝ Յիսուսի եւ ամենասուրբ Կուսին դիմե՞ր էք, հարկաւոր զգածմունքները սրտերնուդ մէջ ունենալու համար . . . ։ Եթէ ըրած էք, հարկաւ օգուտն ալ տեսած կ'ըլլաք ։ Բայց եթէ անզգայ գտնուեր էք, անզգայ ալ աղօթքէն կ'ելլէք՝ դուք ձեզմէ միայն գանգատ ընելու իրաւամբ ։

Վերջապէս քննեցէք որ սրտերնիդ քիչ մը տաքցած ատեն, կամքերնիդ ալ քաղցր իղձերով գործակից եղա՞ծ է արդեօք, թէ՛ հաստատուն առաջադրութիւննիդ դնելով, եւ թէ՛ միանգամայն Աստուծմէ այն շնորհքները խնդրելով, որոնց աւելի կարօտ գտնուած էք ։ Վասն զի կրնամ ըսել որ առանց այս կարեւոր թէութեանց՝ մտածականնիդ աւելի ուսում մը եղած կ'ըլլայ, քան թէ աղօթք ։ Ուստի տեսէք, մաքրասէ՛ն կուսանք, թէ մտածականի ի՞նչ պատրաստութիւն տեսած էք, ի՞նչպէս ըրած էք մտածականնիդ եւ ի՞նչ պտուղ քաղեր էք անկէց ։ Մինչդեռ ես ալ խօսքս կ'աւարտեմ ըսելով որ հոգ տարէք աղէկ խոստովանելու եւ աղէկ մտածական ընելու. եւ անտարակոյս սուրբ կ'ըլլաք ։

Գոհանամք զքէն ։ (Երես 27 ։)

ՕՐ ՉՈՐՐՈՐԴ

ՄՏԱԾԱԿԱՆ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

Մայրապետի մը մահուչափ մեղքին վրայ։

Եկ սուրբ Հոգի . . . ։ (Երես 10։)

Եթէ այն կրօնաւորական կատարելութիւնը, մաքրասէր կուսանք, որուն Աստուած կանչեր է զձեզ, ըստ սաղմոսերգու Մարգարէին՝ հաստատուած է մեղքէն փախչելու եւ ձեր վիճակին պահանջած բարեգործութիւնն ընելու վրայ. "Խոտորեա ի չարէ, եւ արա զբարի,,[1]. որչափ ապա զզուելի ու գարշելի պիտի երեւայ ձեզի մեղքը, մանաւանդ մահուչափը . . . ։ Ո՜վ Աստուած, եթէ հասարակ մարդու մը գործած մեղքն այնչափ ծանր եւ սոսկալի է, որ չի կրնար նկարագրուիլ. ըստ որում ստոյգ եւ գործնական անարգութիւն մըն է այն Աստուծոյ, որուն առջեւը յարգութեան համար կը դողան Սերովբէները. ի՞նչ աստիճան ապա տգեղ ու սոսկալի պիտի ըլլայ այն անձին մեղքն, որ իր ծառայութեան նուիրուած եւ իր հարս ըլլալու պատուոյն արժանացած է…։ Կրնա՞ք արդեօք ըսել եւ կամ երեւակայել թէ ո՛ւր կը հասնի այսպիսի եղեռնագործութիւն մը…։ Եթէ սուրբ Հայրք եւ ո՛չ բառ մը կրնան գտնել հասկցընելու քրիստոնէի մը մեղքին աւելի մեծութիւնն ու չարութիւնը՝ քան անհաւատներունը, սուրբ մկրտութեամբ այնչափ շնորհքներ առնալուն համար, ի՞նչպէս կրնայ բացատրուիլ Աստուծոյ մէկ աղախնէն, Փրկչին մէկ հարսէն գործուած մեղքին սոսկալի ու սատանայական չարութիւնը, որն որ

1 Սղմ. ԼԶ. 27։

մկրտութեամբ ընդունած շնորհքներէն զատ՝ կրօնաւորական կոչմամբ գրեթէ ամէն շնորհաց հաւաքումն ընդունած է . . . ։ Եթէ Ս. Գիրքը Հեղի քահանայապետին որդւոցը մեղաց վրայ խօսելով, որոնք տաճարին սուրբին ծառայութեանց մէջ կը գտնուէին, շատ մեծ կը կոչէ. "Եւ էին այն մեղք մեծամեծք յոյժ մանկանցն առաջի Տեառն,,[1]. ի՞նչ պիտ՚որ ըսէր հապա եւ ի՞նչպիսի բառով պիտի նշանակէր, եթէ սանք վանքը գտնուող կուսանաց նման՝ Աստուծոյ նուիրուած ըլլային, եւ ձեզի պէս՝ այսչափ բարձր պատուով զարդարուած . . . ։ Արդեօք միայն "մեծամեծք յոյժ,, բառերով գոհ պիտ՚որ ըլլա՞ր . . . ։ Ուրիշ աւելի անարգական անուններ պէտք էր գտնել այսպիսի մեղքի մը վերջին աստիճանի ծանրութիւնն ու այնչափ սոսկալի եւ ահռելի ըլլալը ցոյց տալու համար, որչափ որ մեծ եւ մասնաւոր եւ ընտիր է կուսի մը Փրկչին հարս ըլլալուն շնորհքը։

Եւ իրօք աշխարհքիս անթիւ վտանգներէն ազատելը, իր սիրելի հարսանց բարձր պատուոյն արժանացընելը . . . այնպիսի ընտիր ձիրքեր եւ գերազանց շնորհքներ են, որ անկարելի կ՚երեւայ, որ այս տեսակ ընտրուած ու սիրելի անձ մը կարող ըլլայ այսպէս ծանր մեղք մը գործելու մտաբերել։ Ասիկա Երեմիա մարգարէէն բացայայտ կերպով զգուշացուած ճշմարտութիւն մըն է, մինչ դեռ կրօնաւոր անձի մը թշուառաբար մեղքի մէջ իյնալն երեւակայելով, սուրբ սարսափով մը լեցուն կը հառաչէր. "Ահա խօսեցար եւ արարեր զայդ ամենայն չարիս, եւ զօրացար,,[2]։ Որով ըսել կ՚ուզէր որ մի՞թէ կարելի՞ է, ո՛վ ապերախտ, որ Աստուծմէ ընդունած այսչափ գերազանց բարեացդ փոխարէն՝ զինքն ամենածանր կերպով անարգելու յանդգնիս . . . ։ Կարելի բա՞ն է՝ որ քեզի ըրած այսչափ շնորհքները չկարենան զքեզ այդ ահռելի

1 Ա. Թագ. Բ. 17։ 2 Երեմ. Գ. 5։

անդունդն ինկած է ազատել... : Միթէ կարելի՞ է որ զքեզ իրեն ՚հարս ընտրած ըլլալով, դուն իրեն կոնակ դարձընես եւ ուխտադրուժ ըլլաս...: “Արարեր զայդ ամենայն չարիս եւ զօրացար„...: Աղէկ մը մտածեցէք, մաքրասէ՛ն կուսանք, թէ ո՛րչափ ծանր, տգեղ ու այլանդակ պիտ՚որ ըլլար ձեր ապերախտութիւնը, եւ հետեւաբար ի՜նչ աստիճանի չարութիւն պիտ՚որ ունենար ձեր մէկ ծանր մեղքը, եթէ դժբախտաբար գործելու ըլլայիք. եւ տեսնելով որ չարութեան յետին ծայրը հասած պիտ՚որ ըլլար այդպիսի մեղք մը, ըսէք դուք ձեզի, թէ կարելի բա՞ն է որ մենք իբրեւ սիրելի հարս Աստուծոյ նուիրուած ըլլալով, կարենանք անհաւատարիմ ըլլալ իրեն եւ կոպտութեամբ մեր ոչինչ հաճոյից յետադասել զինքը...: Բայց եթէ դժբախտաբար մէջերնէդ մէկն այն աստիճան հասած ըլլայ, որուն կարենայ ըսուիլ թէ Ո՛վ ապերախտ, ի՜նչպէս սիրտ ունեցար երկնաւոր Փեսայիդ անհաւատարիմ գտնուելու եւ զինքը ծանր կերպով անարգելու, արդեօք իւր սոսկալի չարութեան ամօթապարտ յիշատակովն ինչպիսի հառաչանաց եւ ողբոց տեղի պիտի չտայ այնպիսին:

Սրբուհի կոյսն Աղաւնի ծանր մեղքով մը իւր երկնաւոր Փեսան վշտացընելու կարելիութիւնը միայն երեւակայելով, անմխիթար կերպով կու լար ու կ՚ըսէր. Առանց իմ Աստուծոյս՝ ես եղկելիս ի՞նչ պիտ՚որ ընէի. առանց իմ սիրուն Փրկչիս՝ ի՜նչ վախճան պիտ՚որ ունենայի: Եւ այսպիսի խորհրդածութենէ մը սաստիկ շարժած՝ կ՚ըսէր. Տէ՛ր, ամէն չարէ զիս ազատ պահէ, բայց մանաւանդ մահուչափ մեղքէ: Եթէ ուրեմն այս կոյսը՝ միայն մեղք գործել կարենալու վախէն այսչափ կը տրտմէր, հապա մեղք գործողն ի՞նչ պիտ՚որ ընէ: Այսպիսի ապերախտ մը իւր սոսկալի մեղքը խոստովանած ըլլալովն ալ պիտի կարենա՞ր արդեօք հանգիստ

սրտով օրերն անցընել, իբրեւ թէ ամենեւին չարիք մը գործած չըլլար...: Ո՜հ, ո՛րչափ թշուառ եւ եղկելի պիտ՚որ ըլլար, եթէ իւր անհաւատարմութեան տխուր յիշատակն իրեն մշտատեւ գրգիռ ու խթան մը չըլլար՝ միակերպ լալու եւ խոնարհելու եւ Աստուծոյ արդարութեան ըստ իմիք հատուցում մը տալու...: Չկարծէք, մաքրասէ՛ն կուսանք, որ մէջերնէդ մէկը, զոր Տէր մի՛ արասցէ, ծանր մեղք գործելով, իւր ապերախտութիւնը քիչ կամ ոչինչ ցաւ պիտի պատճառէր իւր երկնաւոր Փեսային: Ոչ, ոչ. շատ կը խաբուիք: Եթէ հեթանոս թագաւոր մը գեղջուկ աղջիկ մը իրեն թագուհի ընելով, անոր անհաւատարմութիւնը տեսած ատեն՝ իր զգացած ցաւէն աւելի սաստիկ ցաւ մը չէր կրնար երեւակայել աշխարհքիս վրայ. ի՜նչ կսկծելի ցաւ եւ վիշտ պիտ՚որ չզգայ հապա Յիսուս՝ երկնաւոր Փեսանիդ, եթէ ծանր մեղքով մը իւր սէրը մատնած ըլլաք...:

Աստուածային պատուոյն սաստիկ նախանձախնդիր եւ կուսանաց վանք մը սրբացընելու անխոնջ հոգ տանող քահանայ մը, որն որ նոյն վանքին կուսանաց խոստովանահայր կարգուած էր, անոնց սրտին մէջ մեղքին դէմ սարսափ եւ սոսկում տպաւորելու համար կ՚ըսէր. Դստե՛րք իմ, որչափ որ ծանր մեղք գործող հասարակ անձէ մը արհամարհուի եւ անարգուի Յիսուս՝ երկնաւոր Փեսանիդ, այսու ամենայնիւ ոչ ոք կրնայ այն աստիճան անգթութեամբ զինքը վշտացընել՝ ինչպէս եթէ ձեզմէ մէկը ծանր մեղքով մը զինքը վշտացընէ: Եւ աւելի եւս անոնց սրտերուն մէջ մեղքի դէմ ատելութիւնը հաստատելու համար, իր ըսածին վրայ կ՚աւելցընէր՝ Ս. Բեռնարդոսի քահանայի մը մեղքին վրայ ըսածը, թէ “Անօրէնութեամբ վարին ամենեքին ընդդէմ Տեառն. սակայն ամենախիստ անգթութեամբ վարին հարսունք նորա մեղօք իւրեանց„:

Երեւակայեցէ՛ք ուրեմն թէ ինչ տեսակ դառն վիշտերով ու ցաւերով խոցուած պիտ՚որ ըլլայ Յիսուսի ամենասիրելի սիրտը, եթէ դժբախտաբար ուխտազանց եւ կանոնազանց գտնուինք: . . . Որպիսի՜ դառնակսկիծ գանգատներ ընելու պիտի ստիպուի, այսպիսի գարշելի ապերախտութեան մը համար: . . . Եթէ միայն տաճարին մէջ բնակող մը ապիրատութեան համար այնչափ ցաւեցաւ, որ անոր մեղքն ու ապերախտութիւնը գարշելի կը կանչէ. "Կե՛ց ի ներքս ի տաճարին իմում արար գարշելիս,,[1]. ինչե՞ր պիտի չըսէ հապա ձեզի համար, որ չէ թէ վանքին՝ իր տան ու տաճարին մէջ կը բնակիք, այլ նաեւ իբրեւ հաւատարիմ հարս ընտրուած էք զինքը պատուելու, իրեն ծառայելու՝ ուխտիցդ եւ կանոնացդ պահպանութեամբը. եթէ ապերախտութեամբ յանդգնիք զինքը նախատել եւ վշտացընել. . .: Եւ կարծեմ որ միայն նոյն դառն ողբը կրկնելով գոհ չէր ըլլար, թէ Ի՛նչպէս կրնայ ըլլալ՝ որ իմ սիրելիս, իմ ընտրեալս, իմ տանս մէջ այսպիսի գարշելի ոճիրներ գործելու համարձակի. այլ ձայնը բարձրացընելով, պիտի կանչէր. Զարմացէ՛ք, ո՛վ երկինք, լսէ դուն ալ, ո՛վ երկիր, թէ ինչ աստիճանի ապերախտութեան հասած է այն ինծմէ ընտրուած ու սիրուած անձը, որ իր ողորմելի հաճոյքէն չզրկուելու համար՝ ինծի ապերախտաբար կռնակ դարձուց եւ անհաւատարմութեամբ թողուց զիս: "Լո՛ւր երկին, եւ ունկն դիր, երկիր . . .: Որդիս ծնայ եւ բարձրացուցի, եւ նոքա զիս անարգեցին,,[2]: Եւ այսպիսի այլանդակ ապերախտութենէ մը սաստիկ վիրաւորուած՝ պիտ՚որ ըսէ. Եթէ անհաւատ մը, հեթանոս մը, կռապաշտ մը, կամ մեղաւոր աշխարհական մը ինծի հետ այսպէս վարուելու ըլլար, հանդարտութեամբ կը համբերէի. բայց սակայն իմ հարսս, իմ սիրելիս, ինծմէ այն-

1 Երեմ. ԺԱ. 15: 2 Եսայ. Ա. 2:

չափ պատիւ գտած՝ ինծի անհաւատարիմ ըլլայ եւ մատնէ, այսպիսի սոսկալի եղեռնագործութեան մը ինչպէս պիտի կարենամ համբերել: "Զի թէ թշնամւոյն նախատեալ էր, համբերէի արդեօք,,[1]: Իսկ դու իմ հարսս եւ իմ ընտրեալս, քու անօրէնութեանցդ ի՞նչպէս պիտի կարենամ համբերել: . . .

Նուիրական հարսունք Քրիստոսի, մի՛ գուցէ ձեր երկնաւոր Փեսային եւ Տիրոջն այս գանգատները մէջերնիդ մէկուն ապերախտութեանց արդար յանդիմանութիւններն ըլլան . . .: Չըլլայ թէ ձեր գործած մեղքերուն համար այսպէս սրտմտած ըլլայ . . .: Մտածեցէ՛ք թէ այսպիսի սոսկալի մեղքէ մը ինչ կերպով գարշէր էք . . . գործելու վախէն ինչպէս սոսկայեր էք . . . միշտ առթէն փախչելու ինչչափ հոգ տարած էք: . . . Եզեկիա թագաւորը թէեւ սուրբ՝ միշտ այս խորհրդածութիւնները կ՚ընէր. "Ի՞նքն կարդեաց զամենայն ամս իմ ի դառնութիւն անձին իմոյ,,[2]: Այս դառնութեամբ եւ ողբով դուք ալ յիշեցէ՛ք ձեր նախկին տարիները. թէ արդեօք դուք ալ միշտ ատած, փախած ու գարշած էք մեղաց ամենածանր չարէն: Տեսէ՛ք թէ արդեօք այսպիսի մեծ ողորմութեան մը փոխարէն՝ պարտուպատշաճ շնորհակալութիւններ ըրա՞ծ էք Աստուծոյ, կրկնելով Ս. Օգոստինոսի հետ՝ թէ Շնորհիւ քով, ո՛չ արարի չար առաջի քո: Տեսէ՛ք թէ արդեօք մահուչափ մեղք չգործելնուդ համար աւելի խոնարհե՛ր էք, թէ գոռոզացեր . . .: Քննեցէ՛ք թէ արդեօք նախնի անմեղութիւնիդ ձեզի մեղանչելու երկիւղ կը պատճառէ, թէ համարձակութիւն եւ յանձնապաստանութիւն . . .:

Թէ որ անմեղութիւնիդ պահել կ՚ուզէք, վախով եւ խոնարհութեամբ ապրելու հոգ տանելու էք. վասն զի ստոյգ գիտենք որ Աստուած միշտ

1 Սղմ. ԾԴ. 13: 2 Եսայ. ԼԸ. 15:

ամբարտաւան անձանց հակառակ ըլլալով, զանոնք կը խոնարհեցընէ, թող տալով որ մեղքի մէջ գլորին, երբ զիրենք աւելի ապահով կը կարծեն:

Բայց եթէ երբեմն մեղքի մը հաւանութիւն տալով՝ ապերախտ գտնուած էք երկնաւոր փեսաներնուդ, կարելի բա՞ն է՝ որ սրտերնուդ մէջ ամբարտաւանութեան կամ հաճութեան ստուեր մըն ալ գտնուի: . . . Մի թէ հնա՞ր է՝ որ վիճակներնուդ համաձայն պատիւ չգտնելնուդ համար գանգատիք, երբ պէտք էր որ հիմայ դժոխքին մէջ դեւերուն հետ բնակէիք . . .: Ի՞նչպէս կարելի է՝ որ երբեմն Աստուծմէ այնչափ բարիք տեսնելնէդ ետեւ, իրեն ապստամբ ըլլալնուդ տխուր յիշատակը սրտերնիդ ցաւով չլեցընէ: Գիտէք որ ապաշխարող Դաւիթ իւր գործած մեղքը միշտ աչքին առջեւը ներկայ կը բռնէր. "Եւ մեղք իմ առաջի իմ են յամենայն ժամ. . .„[1]: Գիտէք որ Աստուծմէ այնչափ բարիք տեսնելէն ետքը՝ զինքը վշտացուցած ըլլալը, "Քեզ միայն մեղայ, Տէր, եւ զչար առաջի քո արարի„[2] զԴաւիթ մարգարէ գիշեր ցորեկ լացընել կու տար: Երբեք չէր դադրեր բողոքելէ, որ իր անօրէնութիւնը վերջին աստիճան հասած ըլլալով, միայն աստուածային անսահման գթութիւնը կրնայ իրեն ներել. "Վասն անուան քոյ, Տէր, քաւեա՛ զմեղս իմ. զի բազում եղեն„[3]: Ի՞նչպէս ուրեմն դուք կրնաք ո՛չ միայն անտարբեր գտնուիլ, այլ նաեւ պատիւ ու յարգութիւն ալ պահանջել. . .: Ի՞նչպէս կրնաք չմտածել այն անհուն ողորմութեան վրայ, որով Աստուած ձեզի ներեց . . .: Ի՞նչպէս կրնաք դուք ալ հառաչելով չկանչել թէ "Քաւեա՛ զմեղս իմ, զի բազում եղեն յոյժ„. . .: Ո՜հ, մաքրասէն կուսանք, եթէ երբեմն մահուչափ մեղօք զԱստուած վշտացընելնիդ կը յիշէք, սրտերնիդ դառն ողբոց եւ

1 Սղմ. Ծ. 5:
2 Սղմ. Ծ. 6:
3 Սղմ. ԻԴ. 11:

արտասուաց աղբիւր մ'ըլլայ, եւ անձերնիդ խոնարհութեան ու ապաշխարութեան կրթութեան տուէք, ինչպէս որ կը վայելէ Աստուծոյ սիրալիր բարութեանց՝ ապերախտութեամբ պատասխանողին: Ուստի սրտերնիդ մեղքերնուդ ամենածանր ու չափազանց ըլլալուն խոնարհ խորհրդածութեամբը թափանցած՝ բռնէ՛ք եւ ատէպ կրկնեցէք:

ԻՂՁՔ

Ո՛վ Տէր, յանցանքներս մեծ եւ ծանր է՝ քեզի դէմ ունեցած սատանայական ապերախտութեան եւ անհաւատարմութեան համար: Աչքերնիս քեզի վերացընելու եւ քու ամենագեղեցիկ երեսդ նայելու կ'ամչնանք. վասն զի շատ կը շփոթէ զմեզ գերագոյն բարեացդ դէմ յետին եւ չլսուած ապերախտութեամբ փոխարինելնուս գիտակցութիւնը: "Մեղաք, անօրինեցաք, անիրաւեցաք եւ ապստամբեցաք եւ խոտորեցաք ի պատուիրանաց քոց„[1]: Աղէ՛, ո՛վ Տէր, գթա՛ եւ ողորմէ՛ վրանիս. ցուցուր մեզի քու մեծ ողորմութեանդ արդիւնքները: "Ողորմեա՛ մեզ Աստուած, ըստ մեծի ողորմութեան քում„[2]: Եթէ այս գթութիւնը կը շնորհես, ինչպէս որ կը յուսանք, առաջադրութիւն դրած ենք ամէն բան տանելու, ամէն բանի համբերելու, միշտ յիշելով ինչ որ սրբակեաց անձ մը կ'ըսէր, թէ զԱստուած նախատող անձի մը համար՝ չկայ պատիժ, վիշտ ու նախատինք՝ որուն արժանի չըլլայ: Աղէ՛, ո՛վ Տէր, ցուցուր քու առատ ողորմութիւնդ մեզի եղկելեացս եւ թշուառաց . . .: Ո՛վ ամենասուրբ Կոյս, փաստաբան մեղաւորաց, միջնորդէ՛ մեզի համար. եւ ընդունէ քու Որդիէդ մեղքերնուս թողութեան հետ նաեւ իրեն միշտ երախտագէտ մնալու շնորհքն ու օգնութիւնը. ամէն:

1 Դան. Թ. 5:
2 Սղմ. Ծ. 1:

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

Չար խորհրդոց վրայ:

Երեկուան քննութեան մէջ, մաքրասուն կուսանք, խոստովանութեան պէտք եղած պատրաստութիւնը տեսնելու համար, խորհրդոց, խօսքերու, գործքերու եւ զանցառութեան վրայ աղէկ քննութիւն մը ընելու առաջարկութիւնս այնչափ օգտակար չէր ըլլար, եթէ ատոնց ամէն մէկուն վրայ պէտք եղած լոյսն ու տեղեկութիւնը տալու հոգ չտանէի, որով կարող ըլլաք մեղքը պարզ խղճահարութենէ որոշել: Ուստի այս առտու կը սկսիմ միայն խորհրդոց վրայ երկու խօսք զրուցել, ուրիշ առենի թողլով խօսքերու եւ զանցառութեան վրայ խօսիլը:

Չար խորհրդոց վրայ բարեպաշտ անձանց վարմունքն աղէկ մը զննելով, կը տեսնենք որ ոմանք այնչափ կը սոսկան չար մտածմունքներէ, որ մըտքերնուն մէջ անոնց ներկայութիւնն իմացածնուն պէս՝ կը խռովին, իբրեւ թէ մեղանչած ըլլան: Իսկ ոմանք ալ խղճահար չըլլալու պատրուակաւ, այնչափ քիչ կը վախնան՝ որ կարծես թէ կերպով մը զանոնք կը փնտռեն՝ համարձակ նայուածքով եւ անանկ բաներու վրայ խօսելով, որոնք ամենեւին չեն պատշաճիր աշխարհքէս հրաժարած անձի մը: Առաջիններն այնչափ կը զարհուրին՝ իբրեւ թէ մտքերնէն անցնելն անգամ մեղք ըլլար. իսկ ետքիններն այնչափ անհոգ կը գտնուին՝ որ իբրեւ թէ անկարելի ըլլար մայրապետի մը այսպիսի չար խորհուրդներու հաւանութիւն տալ եւ մեղանչել: Ես այնպէս կարծեմ որ դուք, մաքրասուն կուսանք, ոչ առաջիններէն ըլլաք եւ ոչ ալ ետքիններէն: Ուստի եւ բոլորովին մէկդի կը թողում ետքիններն՝ որ չար խորհրդոց վրայ անհոգ են. ըստ որում չեմ կրնար երեւակայել թէ մէջերնիդ

գտնուի այնպիսի մէկը, որ իւր հոգւոյն փրկութեան վրայ պէտք եղած խնամքը չունենայ: Բայց աղէկ կ'ըլլայ՝ որ քիչ մը զձեզ քննէք, տեսնելու համար որ չըլլայ թէ առաջիններուն կարգը գտնուիք, մինչդեռ պէտք է գիտնաք՝ որ սխալմամբ կամ մոլորութեամբ՝ միայն չար խորհրդոյ մը մտքերնէդ անցնելուն համար մեղանչել կարծելով, միշտ Աստուծոյ թշնամի եւ դատապարտութեան վտանգի մէջ կը գտնուիք:

Ուստի այսպիսի կարեւոր նիւթի մը վրայ լուսաւորուելու եւ պատշաճ տեղեկութիւն ունենալու համար, պէտք է համոզուիք թէ քանի որ այս աշխարհքիս մէջ էք, կամ երբեմն եւ կամ ստէպ, կամ քիչ կամ շատ նեղութիւն պիտ'որ կրէք չար խորհուրդներէ. ուսկից որ ոչ վանքերնուդ պարիսպները, ոչ սենեակներնուդ դուները, ոչ ալ պատուհաններնուդ փեղկերը պիտ'որ կարենան զձեզ ազատ պահել: Ի վերայ այսր ամենայնի հաստատ գիտցէք, որ երբ այս չար խորհուրդները ձեր կամքին հակառակ կու գան, յորմէ դուք կը զարշիք եւ կը զանիք, չէ թէ միայն զձեզ առաջի Աստուծոյ յանցաւոր չեն կրնար ընել, այլ մանաւանդ թէ Աստուծոյ սիրելի ընելով՝ արդիւնք ալ կը վաստըկցընեն: Այսպիսի առիթներու մէջ նոյնը ձեզի ալ կը պատահի՝ ինչ որ հանդիպեցաւ Աբրահամ նահապետին, որն որ հանդիսաւոր զոհի մը ատեն, թէեւ ուրիշ բան չըրաւ, եթէ ոչ՝ զոհին բոլորտիքը պտըտող քանի մը գիշակեր թռչունները վռնտել, այսու ամենայնիւ այնչափ հաճելի եղաւ Աստուծոյ այս գործքով, որ Աստուած իրեն հետ դաշինք դրաւ: "Յաւուր յայնմիկ եդ Տէր ուխտ ընդ Աբրամու,,[1]: Նոյնը պիտ'որ հանդիպի ամենուդ ալ, երբ որ դուք ալ այսպիսի պիղծ խորհուրդները մերժելու ըլլաք. ինչպէս որ շատ մը Սուրբերու օրինակներ կրնան ապահովցընել զձեզ,

1 Ծննդ. ժե. 18:

մանաւանդ Սիէնացի սրբուհի Կատարինէին, որն որ քաղցրութեամբ Յիսուսին գանգատ ընելու ատեն՝ թէ ինչո՞ւ կը թողու որ գարշելի խորհուրդներ զինքն ստէպ նեղեն, պատասխան առաւ Յիսուսէն թէ շատ սիրելի են ինծի այն հոգիները, որոնք քաջութեամբ դէմ կը դնեն անոնց ու կը մերժեն։

Բայց գուցէ մէջերնէդ մէկն ըսէ թէ ինչո՞ւ համար Աստուած կը թողու որ իր հարսերուն միտքն ատելութեան, նախանձու եւ երբեմն ալ պիղծ ու անմաքուր նիւթերու մտածմունքներով աղտեղին . . . ։ Կը պատասխանեմ. ինչո՞ւ համար, մաքրասուն կուսանք, ձեր աշխատաւոր քոյրերը խոհանոցին պղնձեղէններն եւ ուրիշ ամանները կաւիճով կամ աղմով կ՚աղտոտեն։ Պիտի ըսէք որ աւելի եւս մաքրելու եւ փայլեցընելու համար կ՚ընեն։ Նոյն նպատակաւ ալ Աստուած կը թողու որ մտքերնիդ երբեմն աղտոտի, աւելի եւս մաքրուելու եւ գեղեցկանալու համար, որպէս զի աւելի եւս պայծառ տեսնելով զձեզ՝ կարող ըլլայ ամէն մէկերնուդ ալ ըսել թէ "Ամենեւին գեղեցիկ ես, մերձաւո՛ր իմ, եւ արատ ինչ ոչ գոյ ի քեզ"[1]։ Մերժեցէ՛ք ուրեմն ձեզմէ այս մոլորութիւնն ու սուտ երկիւղը, որով կը վախնաք Աստուծոյ վիշտ տուած ըլլալ՝ այսպիսի մտածմունքներու միայն մտքերնէդ անցնելովը. վասն զի հաստատապէս գիտեմ որ սատանային որոգայթն է, որով կ՚ուզէ զձեզ խռովել եւ շփոթել, որպէս զի առաքինութիւն գործելէ ետ կենաք։ Եւ որպէս զի այսպիսի խաբէութեան վրայ աղէկ մը համոզուիք եւ միանգամայն ապահով ըլլաք մինչեւ հիմայ կրած հոգեւոր պատերազմներնուդ մէջ ունեցած վարմունքներնուդ վրայ, որոնց տակ ինկան նաեւ սրբակեաց անձինք, երկու խօսք խօսիմ ձեր օգտին համար։

Խորհրդով մահուչափ մեղանչելու համար երեք բան պէտք է. Ծանօթութիւն, հաւանու-

1 Երգ. Դ. 7։

թիւն, ծանր նիւթ։ Այս այսպէս ըլլալով, ստոյգ է՝ որ մտքերնիս եկած ամէն մտածմունքները ծանրապէս մեղանչական եւ չար չեն. մինչդեռ կան այնպիսիներ ալ՝ որ ներելւոյն սահմանը չեն անցնիր. զոր օրինակ՝ ընդունայն, վշտագին, սնափառ եւ հետաքրքիր մտածմունքներ, որոնք սովորաբար մահուչափ մեղքի չեն հասնիր. ինչպէս որ են նախանձու, վնասի, վրէժխնդրութեան եւ անմաքուր մտածմունքներ. վասն զի մեծ տարբերութիւն կայ ընդունայն խորհրդոյ եւ չար մտածմանց մէջ։ Այս զանազանութենէն վերջը՝ քննեցէ՛ք եւ տեսէ՛ք թէ որո՞նք եւ ինչ տեսակ են այն չար խորհուրդներն՝ որ զձեզ անհանգիստ կ՚ընեն եւ որոնց հետ կը կռուիք։ Արդեօք ներելիներէ՛ն են, թէ մահուչափներէն։ Ի՞նչ կ՚ըսէ խղճերնիդ . . . ։ Որպէս զի աւելի աղէկ մը լուսաւորուիք, նախ ներելի մեղքերու մտածմանց վրայ քննութիւն ըրէք, յետոյ ալ մահուչափ մեղքերու մտածմանց։

Դատարկ մտածմունքներն անոնք են, որ ո՛չ Աստուծոյ փառաց կը ծառայեն, ո՛չ ընկերին օգտին եւ ո՛չ ալ ձեր անձնական աղէկութեան. այսպիսի մտածմունքները եթէ մերժելու ըլլաք, Աստուծոյ հաճութիւն կը պատճառէք. իսկ եթէ ախորժիք եւ հաւանիք, միայն ներելի մեղք կը գործէք։ Կը կարծէ՞ք ուրեմն՝ որ այսպիսի դատարկ մտածմունքներով ատեննիդ կորսնցընելէ զգուշացած ըլլաք . . . ։ Մի՛ գուցէ ախորժելով մտացածին աշխարհքներ շինելու երկար ատեն զբաղելով, ուրիշ կարեւոր բարեգործութենէ զրկուած ըլլաք։ Յիշեցէ՛ք որ եթէ ամէն դատարկ խօսքի վրայ մանրամասն համար պիտ՚որ տաք ահեղ դատաստանին օրը, շատ աւելի խիստ համար պիտի պահանջուի ձեզմէ պարապ տեղ ժամանակնիդ կորսնցուցած ըլլալնուդ վրայ։

Վշտագին խորհուրդներն անոնք են, որ մտածել կու տան թէ ինչ պիտի ըլլայ վիճակնիս, ինչ

պիտ՚որ ուտենք, ինչ պիտ՚որ հագուինք, եւ մարմնոյ վերաբերեալ ուրիշ բաներ. մինչդեռ Քրիստոս Տէրն մեր ամէն մարդու եւ մանաւանդ կրօնաւորաց համար բսաւ. “Մի հոգայք ընդ ոգւոյ՝ թէ զինչ ուտիցէք, եւ մի ընդ մարմնոյ՝ թէ զինչ զգենուցուք„[1]: Տեսէ՛ք ուրեմն թէ ինչպէս յարգեր էք Քրիստոսի Տեառն մերոյ այս պատուէրը...: Տեսէ՛ք թէ ինչպէս զգուշացեր էք մարմնոյ, առողջութեան եւ ուրիշ ասոնց նմաններու վրայ չափէն աւելի հոգ ընելէն...: Չըլլայ թէ անոնցմէ ըլլաք՝ որոնք առաւօտուն կանուխ անկողնէն ելած ատեննին՝ անմիջապէս կը մտածեն թէ ճաշին կամ ընթրեաց ինչ կերակուր պիտ՚որ ուտեն...: Մի գուցէ անոնցմէ ըլլաք՝ որ կարծելով թէ ապագային մէջ կրնան հիւանդանալ, տկարանալ կամ կարօտ ըլլալ, բոլոր հոգւով կը ջանան ժողվելու, պատրաստելու, պահելու...: Մի գուցէ անանկներէն ըլլաք՝ որ միակերպ կ՚աշխատին, իբրեւ թէ կրօնք մտած ըլլային վաստակ ընելու եւ ստակ դիզելու...: Մաքրասուն կուսանք գէշ բան է կրօնքին մէջ դատարկ մնալը. բայց աւելի գէշ է՝ չափէն աւելի հոգայողութեան մտածմունքը. ուստի ստէպ յիշեցէ՛ք Յիսուսի Քրիստոսի մարմնաւոր ապրուստի հոգ չտանելու պատուէրը:

Քննեցէ՛ք դուք զձեզ սնափառութեան մտածմունքներու վրայ, թէ արդեօք այնպիսիներէ՛ն էք, որոնք ամբարտաւանութեամբ կը կարծեն ամէն ձիրք ունենալ, ամէն բան կարենալ, ուստի եւ զիրենք կը գովեն, կը փառաւորեն եւ կը պարծին՝ որ եթէ իրենք չըլլային կամ չըսէին կամ չընէին, այն բանը գէշ պիտ՚որ ըլլար: Մի գուցէ մէջերնիդ այսպիսի մէկը գտնուի, որ եթէ ընկերներուն անարգութիւն ալ պատճառէ, ան ատեն մահուչափ կը մեղանչէ: Իսկ առանց անարգութեան եղած ատեն, ստոյգ է՝ որ ներելի մեղք գործելէն զատ,

1 Ղուկ. ԺԲ. 22:

խոնարհութենէ ու եղբայրսիրութենէ զուրկ եւ ամբարտաւանութեամբ լեցուն ըլլալը կը յայտնէ:

Վերջին մտածմունքն՝ որ ներելի մեղաց սահմանը չեն անցնիր, հետաքրքիր խորհուրդներն են: Այսպիսի խորհուրդներ գրեթէ միշտ կը գտնուին կրօնաւորական հասարակութեանց մէջ, ուր անձնականէն աւելի ուրիշին խօսքերուն եւ գործքերուն վրայ կը հսկուի, որմէ յառաջ կու գայ որ ամէն բան տեսնել եւ գիտնալ կ՚ուզուի, մինչեւ անգամ գաղտնիներն ալ: Քննեցէ՛ք թէ արդեօք մէջերնիդ կը գտնուի՛ այնպիսի մէկը, որ այս ախտին գերի ըլլայ, որն որ ամենաչար զբաղմունք մը կրնայ բուսիլ, որովհետեւ յայտնի բան է՝ որ այսպիսի հետաքրքիր կեանք մը ոչ միայն միշտ ներելի մեղաց մէջ ապրիլ ըսել է, այլ նաեւ կասկածի, դատողութեան եւ տրտնջանաց մէջ իյնալու յայտնի վտանգ մըն է: Եւ իրօք քանի՛ քանի անգամ ուրիշին գործքերը զննելով ու քննելով, սրտերնուս մէջ կասկածներ կը ծնանին եւ անհիմն դատողութիւններ կ՚ըլլան...: Քանի՛ քանի անգամ այսպիսի կասկածներ ասոր կամ անոր հաղորդելով, բամբասանքի տեղի կը տրուի...: Քանի՛ քանի անգամ վերջապէս հետաքրքրութիւննիս մահուչափ մեղք գործելու վտանգի մէջ կը ձգէ զմեզ...:

Այսպէս սովորաբար ներելի եղող մեղաց մտածմունքները քննելէն վերջը, նայուածքնիս դարձընենք քիչ մ՚ալ այն մտածմունքներուն վրայ, որոնք ըստ սեռին մահուչափ մեղք են: Այսպիսիները շատ եւ տեսակ տեսակ են. սակայն աւելի յաճախ եւ ընտանիներն են՝ նախանձու, ատելութեան, վրէժխնդրութեան, անիրաւութեան եւ անմաքրութեան մտածմունքներ: Ըստ սեռին՝ կ՚ըսուին, հասկցընելու համար՝ որ եթէ այս ատելութիւնը, նախանձը, վրէժխնդրութիւնը եւ այլն թեթեւ են, ինչպէս շատ անգամ կը պատահի, մեղքն ալ ներելի կ՚ըլլայ. բայց ո՛չ երբեք անպար-

կեղտ ու անմաքուր մտածմունքները, որոնք միշտ ծանր են։

Այս այսպէս գիտնալով, քննեցէ՛ք թէ ի՛նչ ըրած էք սրտերնուդ մէջ ընկերներնէդ մէկուն դէմ նախանձ զգացած ատեննիդ . . . ։ Ի՛նչպէս մերժած էք ձեզի տհաճութիւն պատճառող ընկերներնէդ մէկուն դէմ վրէժխնդրութեան խորհուրդ մը մտքերնիդ ինկած ատեն . . . ։ Մի՛ գուցէ մտքերնուդ մէջ այսպիսի խորհուրդ մը ինկածին պէս՝ մահուչափ մեղանչելու կարծիքի գացած ըլլաք։ . . . Եթէ այսպիսի կարծիք մը ունեցեր էք, մեծապէս սխալեր էք. վասն զի մեղք գործելու համար բաւական չէ՝ որ այսպիսի մեղանչական մտածմունքներ մտքերնիս եկած ըլլան, այլ պէտք է՝ որ մենք ալ ծանօթութիւն ունենանք, այսինքն իմանանք. եւ այսպիսի մտածմունքի մէջ ըլլալնիս հասկընալնէս ետքը՝ կամքերնիս ալ խորհրդածութեամբ եւ որոշութեամբ զբաղի եւ հաւանի այն մտածմունքներուն. մինչ դեռ առանց այս ծանօթութեան եւ կամքերնուս որոշ կերպով հաւանելուն՝ անկարելի է մահուչափ կերպով մեղանչել։ Քննեցէ՛ք ուրեմն թէ մինչեւ ցարդ ի՛նչպէս վարուած էք. կ՚ուզեմ ըսել թէ տեսէ՛ք որ արդեօք կամաւ հաւանութիւն տուած էք, թէ շուտով հերքած էք . . . ։ Հաճելով կանկ առած էք, թէ անմիջապէս Աստուծոյ եւ սուրբ Կուսին կամ պաշտպան Սրբոց դիմեր էք, զանոնք հերքելու պէտք եղած շնորհքն ու օգնութիւնն ընդունելու համար։ Եթէ այսպէս ըրած էք, ամենեւին վախնալու պատճառ մը չունիք։ Պէտք է վախնան այն ողորմելի անձինք, որոնք մտքերնուն մէջ այսպիսի մտածմունքներու ներկայութիւնն իմացած ատեննին՝ շուտ մը դէմ կենալու եւ յաղթելու համար օգնութիւն խնդրելու տեղը՝ գաղջ ու թոյլ կը գտնուին, կարծելով որ անտարբեր գտնուելով չմեղանչեն. ուստի եւ այնպէս մաքրութեան սահ-

մանն անցնելով, անպարկեշտութեան մէջ կ՚իյնան եւ կը մեղանչեն։ Այո՛, այսպիսիները վախնալու են, չէ թէ միայն շատ անգամ մահուչափ մեղօք մեղանչելնուն համար, այլ ամենաչար մահուամբ ալ մեռնելու. որովհետեւ չար խորհուրդները մերժելու ծուլութեան վարժած ըլլալով, ի՞նչ պիտ՚որ ընեն մահուան կէտին, յորում սատանան հիմակուընէ շատ աւելի ծանր կերպով պիտի յարձակի այսպիսի պիղծ մտածմունքներու ահեղ բանակով. . .։ Եթէ առողջութեան ատեն չեն կրնար դէմ կենալ, մահուան կէտին ի՞նչպէս պիտի կարենան դիմանալ եւ յաղթել. . .։ Այնչափ խեղճերու դժբախտութեան պիտ՚որ հանդիպին, որոնք կենաց մէջ այսպիսի չար խորհուրդները մերժելու վարժած չըլլալով, եւ ո՛չ մահուան կէտին կրցան հերքել եւ կորսուեցան։

Ուստի իւրաքանչիւր ոք սորվի՛ որ թէպէտ մահուչափ կերպով մեղանչելու համար՝ այնպիսի մտածմունքներու մտքէ անցնիլը բաւական չէ, այլ ծանօթութիւն կամ գիտութիւն եւ որոշ հաւանութիւն ալ պէտք է. այսու ամենայնիւ ամէն կերպով դիմադրութեան վարժելու կարօտ ենք եւ ամենայն քաջութեամբ դէմ դնելու, որպէս զի գործքով հաստատենք Աստուծոյ հաւատարմութիւննիս։ Ուստի եւ այնպէս վարուելու ենք պիղծ մտածմունքներու հետ, ինչպէս որ կը վարուինք երեսներնուս վրայ կենալ ուզող ճանճի մը հետ, որ չէ թէ միայն նստելու չենք թողուր, այլ եւ ո՛չ երեսներնուս քովէն անցնելու. կամ աւելի եւս՝ վրանիս ինկած կայծի մը հետ, զորն որ վար ձգելու համար ամէն ճիգ կը թափենք։ Դուք ալ այսպէս վարուեցէ՛ք պիղծ խորհրդոց հետ. եւ Աստուծմէ, ամենասուրբ Կուսէն եւ Սրբոցմէ օգնութիւն խընդրելու ջանալով՝ թէ կը մերժէք եւ թէ արդիւնք ալ կը վաստըկիք։ Աստուած այսպիսի վարմունք ունենալու շնորհքը տայ ձեզի, որով այս կենաց

մէջ եւ մահուան կէտին ալ Յիսուսի Քրիստոսի ճշմարիտ հարս ըլլալէն ետքը, ի հանդերձեալն ալ իբրեւ հաւատարիմ հարս՝ իրմէ պսակուելու արժանի կ՚ըլլաք:

Գոհանամք զքէն: (Երես 27:)

հառաչական աղօթք:

Յիսուս իմ, ազատէ զիս ամէն չարէ, բայց մանաւանդ մահուչափ մեղքէն: Յամենայն չարէ ազատեա զմեզ, Տէր:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

Ներքին եւ արտաքին մահացուցմանց վրայ:

Երկու տեսակ անձնասիրութիւն կայ, մէկը բարի եւ միւսը չար: Առաջնով՝ յաւիտենական կեանքը ձեռք բերելու կ՚աշխատինք, իսկ երկրորդով՝ անցաւոր կենաց բարիքներ ստանալու կը յոգնինք, հոգիներնուս վնասին եւ Աստուծոյ տհաճութեամբը: Որուն համար ըսաւ Յիսուս Քրիստոս. "Եթէ ոք կամի զկնի իմ գալ, ուրացցի զանձն,,[1]: Ահաւասիկ ներքին մահացուցման, այսինքն՝ անձնուրացութեան, պատուէրն ու հարկաւորութիւնը: Ով որ ուրեմն իր անձը չ՚ուրանար, այսինքն՝ կամքը չի կտրեր, Յիսուսի ետեւէն ալ չի կրնար երթալ, եւ հետեւաբար կը կորսուի: Բացեան սրբուհի Մարիամ Մագդաղենացին կ՚ըսէր. Ունեցած թշնամիներնուս ամենէն մեծն անձնասիրութիւնն է, որ Յուդայի պէս՝ համբուրելով զմեզ կը մատնէ: Այս թշնամին յաղթողը՝ զամէնքն ալ յաղթած կ՚ըլլայ, եւ ով որ չի կրնար զինքը մէկէն մեռցընել, ճնշմամբ ու մահացուցմամբ թող թուլաւորէ զանիկայ: Եւ ըստ որում մարդկային կիրքերը՝ թէպէտ շատ անգամ յաղթուին, այսու ամենայնիւ առիթ գտածնուն պէս

1 Մատթ. ԺԶ. 24:

դարձեալ գլուխ կը վերցընեն. այնպէս ալ մենք միշտ ներքին մահացուցման զէնքը ձեռքերնիս՝ պատրաստ գտնուելու ենք, ինչպէս իրարու դէմ ճակատած բանակ մը, որպէս զի շարժածնուն պէս՝ շուտով մը գլուխնին զարնենք:

Այս ներքին մահացուցումն այնչափ հարկաւոր է, որ Ս. Իգնատիոս Լոյոլա միշտ՝ Յաղթեա անձին քում ըսելով՝ կը խրատէր իւր միաբանները, եւ կ՚ըսէր որ հարիւր աղօթասէր ու ջերմեռանդ մարդկանցմէ հազիւ թէ տասը սուրբ կրնան ըլլալ. անոր համար շատ մը ժամերու աղօթքէն աւելի վեր կը դասէր մէկ ներքին մահացուցում: Ի՞նչ օգուտ ունի առտուընէ մինչեւ իրիկուն աղօթքի, ջերմեռանդութեան զբաղիլ, երբ սրտերնիս չար կրից եւ անկարգ ցանկութեանց գերի եղած է: Ս. Փրանկիսկոս Պորճեան կ՚ըսէր՝ որ Աղօթքն աստուածային սէրը սրտերնուս մէջ կը մտցընէ, բայց ներքին մահացուցումն է՝ որ անոր տեղի կը պատրաստէ, կ՚ընդունի եւ միշտ վառ կը պահէ. առանց որոյ՝ աղօթքը կամ խաբէութիւն է եւ կամ շատ քիչ կը տեւէ: Կան շատ կուսանք՝ որ շատ մը ջերմեռանդութիւններ կ՚ընեն, ծոմ կը կենան, պահք կը պահեն, ստէպ կը հաղորդուին եւ արտաքին մահացուցմամբ մարմիննին կը նեղեն. բայց ներքին կիրքերը, զոր օրինակ՝ ցասման, հակակրութեան, հետաքրքրութեան, ցանկութեան,... զսպելու բոլորովին անհոգ կը գտնուին: Այսպիսիներն ի՞նչ յառաջդիմութիւն կրնան ընել կատարելութեան մէջ: Յիրաւի արտաքին մահացուցումն առաքինի ըլլալու միջոց է, սակայն ներքին մահացուցումն է՝ որ կրից վրայ կատարեալ յաղթանակ կրնայ կանգնել: Անոր համար արտաքին մահացուցումը չափաւոր պէտք է ըլլալ, իսկ ներքինն՝ առանց չափի եւ սահմանի. որչափ որ ընէ մէկը՝ այնչափ ալ աւելի կատարեալ կ՚ըլլայ, եւ մեծ դիւրութեամբ ալ կը կատարուի՝ առանց առողջութեան վնաս բե-

րելու եւ առանց անափառութեան մէջ ձգելու վտանգի։ Ս. Լէոնարդոս կը պատմէ որ կոյս մը միայն մէկ հաւկիթ ուտելու մէջ ութն անգամ կամքը կոտրած էր. եւ ասոր համար ալ ութն աստիճան շնորհք եւ փառք շահեր էր։ Ս. Դոսիթէոս թէեւ հիւանդոտ էր, բայց ներքին մահացուցմամբ այնչափ կատարեալ եղած էր, որ ընկերները զարմանքի մէջ իյնալով՝ պատճառն իրեն հարցուցին. եւ տուած պատասխանէն իմացան, որ ամէն բանի մէջ կամքը կոտրելով՝ այնպիսի կատարելութեան հասած էր։

Թէ այսպիսի անձնուրացութեան հարկաւորութիւնը մեզի ցոյց տալու համար եւ թէ զանիկայ մեզի սիրելի եւ ընտանի ընելու համար, Յիսուս Քրիստոս իր կեանքը մահացուցմամբ սկսաւ, մահացուցմամբ ալ Գողգոթա լեռան գլուխը լմընցուց։ Կրնար ամենաշքեղ փառքով աշխարհք փրկել, բայց չուզեց. այլ "Խոնարհեցոյց զանձն, լեալ հնազանդ մահու չափ եւ մահու խաչի,,[1]։ Եւ անգամ մը սրբակեաց կուսի մը երեւնալով՝ բսաւ. Խաչուած փեսան՝ խաչուած ալ հարս կ'ուզէ. այսինքն՝ ամէն հաւատացեալք եւ մանաւանդ կուսանք ամէն բանի մէջ անձնական հաճոյքը, կամքն ու յօժարութիւնը ոտքի տակ առնելով, Յիսուսի կամքը կատարելու պէտք է ջանան։

Եւ որովհետեւ գործք մը դիւրութեամբ յառաջացընելու համար՝ կանոն պէտք է, անոր համար հոս տեղս մէկ երկու կանոն դնենք ճշմարիտ ներքին մահացուցումը ձեռք բերելու համար։ Առաջին կանոնն է՝ ուշադիր քննութեամբ հասկընալ թէ որն է այն գլխաւոր կիրքը, որ ամենէն աւելի կը նեղէ եւ մեղքի մէջ կը ձգէ զմեզ. այս կիրքը ճանչնալէն ետքը՝ բոլոր ուժով անոր դէմ կռուիլ եւ յաղթել։ Ս. Գրիգոր Մեծ կ'ըսէ՝ որ սատանան ինչ արուեստով որ զմեզ խաբելու կը ջանայ, մենք

1 Փիլիպ. Բ. 8։

ալ զինքը նոյն արուեստով յաղթելու հոգ տանելու ենք։ Ինք ամէն ջանքով կ'աշխատի այն գլխաւոր կիրքերնիս գրգռելու, շարժելու եւ բորբոքելու. մենք ալ նոյն ջանքով պէտք է աշխատինք՝ զանիկայ տկարացընելու եւ մարելու. որովհետեւ գլխաւոր կիրքերնիս սանձելով, միւս կիրքերն ալ անոր հետ մէկտեղ կը թուլնան եւ կը տկարանան։ Ի՞նչ օգուտ ունի, կ'ըսէ Ս. Եփրեմ, արծուի մը իւր լայնատարած թեւերը, երբ որ ոտքերը թելով մը կապուած ըլլալով, չի կրնար թռչիլ։ Ո՛հ, քանի՜ քանի կուսանք կան վանքերու մէջ եւ բարեպաշտ անձինք աշխարհքի մէջ, որոնք արագութեամբ կրնային թռչիլ աստուածպաշտութեան ճանապարհին մէջ. բայց երկրաւոր ցանկութեամբ մը կապուած ըլլալով, ոչ միայն չեն կրնար յառաջ երթալ կատարելութեան մէջ, այլ նաեւ՝ որ չարագոյն է, կորստեան վտանգի մէջ ալ կը ձգեն իրենք զիրենք։ Ոմանք կարելի է՝ որ արծաթսիրութենէ ազատ ըլլան, բայց պատուասիրութեամբ լեցուն են. այսպիսիներն անարգուած ատեննին համբերել որ չգիտնան, ատակի արհամարհութիւնն իրենց շատ քիչ կրնայ օգնել։ Որոշեցէք ուրեմն, մաքրասէր կուսանք, հաստատ կամքով մը գլխաւոր կիրքերնիդ զսպելու. վասն զի հաստատուն կամք մը Աստուծոյ օգնութեամբը, որ երբեք չի կրնար պակսիլ, ամէն դժուարութեանց կը յաղթէ։ Ս. Փրանկիսկոս Սալեզեան շատ ցասկոտ էր. բայց իւր կիրքը զսպելով՝ հեզութեան օրինակ եղաւ։ Այսպէս դուք ալ գլխաւոր կիրքերնիդ յաղթելով՝ կը վարժիք. եւ այնուհետեւ քաղցր զբաղմունք մը կ'ըլլայ միւս կիրքերնուդ հետ մաքառիլը։ Անոր համար եթէ կ'ուզէք սուրբ ըլլալ, աղաչեցէք մեծաւորուհիներնիդ եւ հոգեւոր Հայրերնիդ, որ անխնայ կերպով հետերնիդ վարուին եւ իրենց պատշաճ երեւցած ճամբով ձեզի առաջնորդեն։ Այսպէս կ'ընէր սրբուհի Թերեզիա, որուն մտքէն

շատ անգամ կ՚անցնէր իր հոգեւոր հայրը փոխել, գրեթէ միշտ իրեն հակառակելուն համար. բայց զանիկայ թողլու մտածմունքը զինքն աւելի եւս տանջելով՝ չթողուց, եւ միշտ ալ անոր խորհրդովը վարուելով՝ սուրբ եղաւ:

Երկրորդ կանոնն է՝ որ կիրքերնիդ առաջին վայրկեանին մէջ զսպէք եւ ոտնկոխ ընէք, քանի որ չեն զօրացած. ապա թէ ոչ՝ չար սովորութեան դարձած ատենը, շատ դժուարութեամբ կրնաք յաղթել: Ս. Տորոթէոս կը պատմէ որ կրօնաւոր մը իր աշակերտին հրամայեց փոքր նոճիի տունկ մը գետնէն փրցընել, զորն որ մեծ դիւրութեամբ կատարեց. յետոյ ուրիշ մեծկակ նոճի մըն ալ փրցընել հրամայեց, որ բաւական աշխատութեամբ հազիւ թէ լմընցուց. յետոյ ուրիշ հին նոճի մըն ալ փրցընելու հրաման տուաւ, բայց որչափ ալ որ աշխատեցաւ աշակերտը՝ չկրցաւ տեղէն անգամ շարժել: Յետ այնորիկ դառնալով կրօնաւորն ըսաւ աշակերտին. Գիտցած ըլլաս՝ որ այսպէս են նաեւ մեր կիրքերն ալ. սկիզբէն զանոնք փրցընելը որչափ որ դիւրին է, այնչափ ալ արմատ ձգելէն վերջը դժուար կ՚ըլլայ: Ասիկայ փորձով ալ կը տեսնենք. զոր օրինակ կոյս մը ուրիշէն նախատինք մը կրած ատեն՝ շուտ մը բարկութեան կիրքը կը շարժի. եթէ առջի բերան այն կայծը լռութեամբ մարելու ըլլայ՝ զանիկայ Աստուծոյ զոհ ընելով, կիրքը կը մեռնի եւ ինքն ալ արդիւնք կը վաստըկի: Բայց եթէ այն բարկութեան հաւանելով՝ պատասխան տայ, խռովի եւ արտաքուստ ալ կիրքը յայտնէ, ան ատեն այն կայծն ահագին ատելութեան եւ ոխակալութեան հրդեհ մը կը պատճառէ, որ կամ երբեք չի մարիր եւ կամ շատ դժուարութեամբ:

Երրորդ կանոնն է՝ կիրքերնուս նիւթը փոխել, ան ատեն նոյն կիրքը չարէ բարին կը դառնայ եւ արդիւնաւոր կ՚ըլլայ. զոր օրինակ մէկը անձի մը վրայ սիրոյ հակում մը ունի, որն որ յետոյ վտան-

գաւոր ալ կրնայ ըլլալ. իր սէրը դարձընէ Աստուծոյ վրայ, որն որ անսահման սիրոյ արժանի է: Ուրիշ մը իրեն տհաճութիւն պատճառողներուն վրայ բարկանալու յարում ունի. իր բարկութիւնը դարձընէ իր մեղքերուն դէմ, որ չափազանց վնաս պատճառած են իր հոգւոյն: Միւս մը աշխարհքիս փառքերուն եւ պատիւներուն ցանկութիւն կը զգայ. թող դարձընէ այս փափաքն երկնից անանց փառաց եւ պատիւներուն: Սակայն այսպէս վարուելու համար ստէպ հոգեւոր գրքեր կարդալու, յաւիտենական ճշմարտութեանց վրայ մտածական ընելու է. եւ մանաւանդ քանի մը հիմնական ճշմարտութիւններ սրտին մէջ դրոշմելու է, զոր օրինակ՝ Աստուծմէ զատ ոչ ոք սիրոյ արժանի է. Միմիայն մեղքը պէտք է ատել. Աստուծոյ ուզածը միշտ բարի է. Աշխարհքիս ամէն բանն անցաւոր է. Աւելի աղէկ է Աստուծոյ կամքով յարդ մը վերցընել՝ քան թէ Աստուծոյ կամքին դէմ բոլոր աշխարհքը դարձընել. Ան միայն պէտք է ընել՝ ինչ որ մահուան կէտին ըրած ըլլալու պիտ՚որ փափաքինք: Ով որ միտքն այս սկզբունքներով լեցուն կը պահէ եւ կ՚որոճայ, միշտ կիրքերը զսպելու կարող կ՚ըլլայ, ինչպէս որ ըրին Սուրբերը: Սակայն ասոնցմով մէկտեղ Աստուծոյ շնորհքն ու օգնութիւնը խնդրելու է. “Որ խնդրէ առնու„[1]. մանաւանդ Աստուծմէ իր սուրբ սէրը խնդրելու է, վասն զի աստուածային սիրով վառուած սիրտ մը կիրքէ վախ չ՚ունենար, զինքը պաշարելու ալ ըլլան՝ շուտով կը յաղթէ:

Այսչափ ինչ ներքին մահացուցման կամ անձնուրացութեան վրայ ըսելէն վերջը՝ երկու խօսք ալ արտաքին մահացուցման վրայ զրուցենք, որն որ եթէ առաջնոյն պէս էական չէ ալ նէ, անկից ալ նուազ կարեւոր չէ. ըստ որում ճար չկայ՝ Ադամայ խեղճ որդիքս մինչեւ ցմահ մշտատեւ պատերազմի

1 Ղուկ. ԺԱ. 10:

մէջ պիտի գտնուինք: “Մարմին ցանկայ հակառակ հոգւոյ, եւ հոգի՝ հակառակ մարմնոյ. եւ զի սոքա միմեանց հակառակ են, մի՛ զոր կամիցիքն՝ զայն առնիցէք„[1]: Մարմինը զայն կ'ուզէ՝ յորմէ հոգին կը խորշի, իսկ հոգին անոր կը բաղձայ՝ զոր մարմինը կ'ատէ. ուստի կամ հոգին մարմնոյն եւ կամ մարմինը հոգւոյն զոհել պէտք է: Սակայն ըստ Աստուծոյ եւ մեր անձին օգտոյն խորհելով, մարմինն ոտքի տակ առնելով՝ միշտ հոգւոյ կամքը կատարելու է. եւ մարմնոյն հետ այնպէս վարուելու է, ինչպէս որ կը վարուի ձիաւոր մը, այսինքն՝ սանձը միշտ ձեռքն ամուր բռնած, ամենեւին պէտք չէ մարմնասիրութեան ականջ կախել, որովհետեւ մարմիններնուս ճշմարիտ սէրն ալ կը պահանջէ որ զինքն այս կենաց մէջ չարչարենք, վշտացընենք, որպէս զի չըլլայ թէ յետոյ ի յաւիտեան հոգւոյն հետ չարչարուի:

Թէեւ մեր յաւիտենական փրկութեան սաստիկ թշնամի են աշխարհք եւ սատանան ալ, ի վերայ այսր ամենայնի ամենէն աւելի չար եւ մեծ թշնամինիս՝ մարմինն է, որովհետեւ ընտանի է: Ամրոց մը, բերդ մը որչափ որ դրսէն ահեղ բանակներով պաշարուած ըլլայ, այսու ամենայնիւ աւելի վախնալու է ներսի թշնամիներէն, որոնցմէ զգուշանալը շատ աւելի դժուար է: Անոր համար այն ճգնաւորին ըսածը միշտ յիշելու է, որն որ միակերպ ապաշխարանքներով իւր մարմինը ճնշելով, օր մը երբ հարցուցին իրեն՝ թէ ինչո՞ւ համար այդպէս չարաչար կը վարուիս մարմնոյդ հետ, պատասխանեց՝ թէ Քանի որ ինք զիս կը չարչարէ, ես ալ զինքը պէտք է որ չարչարեմ, եւ երբեք իրեն հանգիստ չտամ, մինչեւ որ ինքն ալ զիս հանգարտ թողու: Այնպէս կը վարուէին իրենց մարմնոյն հետ բոլոր Սուրբերն ալ: Հին կուսանաց ըրած ճգնութիւնները, ծոմապահութիւնները, մահացուցումները զարմանալի էին. հիմայ եթէ անոնց նմանելու աշխոյժ չկայ, գէթ թեթեւ ապաշխարանքներ պակաս ըլլալու չեն. եթէ անոնց պէս օրերով ծոմ պահել անկարելի ըլլայ, գոնէ տեսակ մը կերակրէ կամ պտուղէ մըն ալ զրկուիլ բաւական օգուտ ունի. եթէ անոնց պէս մարմնոյ վրայ սրածայր շղթաներ կրելը դժուարին է, գէթ քիչ մը ժամանակ ծնկան վրայ բազկատարած աղօթքի կամ մտածականի զբաղիլը դիւրութիւն կու տայ Աստուծոյ աւելի հաճոյանալու:

Բայց գուցէ մէկն ըսէ. Ես հիւանդ եմ, որուն համար մեծաւորուհիս, վերակացուս եւ կամ հոգեւոր Հայրս արգելած են այսպիսի ապաշխարանքներ ընելու: Շատ աղէկ, հնազանդէ. բայց ան ատեն հիւանդութեանդ նեղութիւնները սիրով տար, ինչպէս որ կ'ընէին Սուրբերն ալ: Յետ այնորիկ պէտք է զգուշանանք որ մարմնոյ առողջութեան համար չըլլայ թէ հոգինիս հիւանդացընենք, որն որ կը պատահի քանի անգամ որ մարմիննիս ճնշուած չէ: Սրբուհի Թերեզիա կ'ըսէր իւր մայրապետաց թէ Ջձեղ գտնելու համար վանք չեկաք, այլ Յիսուսի համար մեռնելու: Եթէ առողջութեան զբաղելու ըլլաք, երբէք չէք կրնար բան մը ընել: Քանի՛ անգամ այս մարմինն զմեզ ծաղր ըրաւ. երբեմն ալ մենք զինքը ծաղր ընելու չե՞նք մի: Եւ իրօք ալ շատ մը Սրբուհիներ վատառողջ էին. ինչպէս սրբուհի Թերեզիա, սրբուհի Ռոզա, Բացեան սրբուհի Մարիամ եւ այլք, որոնք թէեւ հիւանդութեան համար արգելուած էին արտաքին մահացուցումներէ եւ ապաշխարանքներէ. բայց ամենայն սիրով կը համբերէին այն նեղութեանց, որ առաջիններէն շատ աւելի արդիւնաւոր կ'ըլլար իրենց: Անոր համար կ'ըսէր սրբուհի Սինկլիտիկէ թէ ինչպէս որ դեղերով մարմնոյ հիւանդութիւնները կը հոգացուին, այնպէս ալ մարմնոյ հիւանդութեամբք հոգւոյն ախտերը կ'առողջանան:

1 Գաղ. Ե. 17:

Ո՜հ, ո՛րչափ շահաւէտ են հոգւոյն այս մարմնոյ ճնշումները. զմեզ զգայական ախորժներէ կ'ազատեն, մեղաց արժանի պատիժները կը թեթեւցընեն, մեր միտքն ու սիրտը դիւրութեամբ առ Աստուած վերացընելու կ'օգնեն եւ արքայութեան մէջ մեծ փառք կը պատրաստեն: Ս. Յովհաննէս աւետարանիչ երկնից երանելիներն ամէնքն ալ ձեռքերնին արմաւենի բռնած տեսաւ. "Եւ արմաւենիս ի ձեռս իւրեանց[1]": Որով ըսել կ'ուզէ՝ որ արքայութիւն գացողը պէտք է որ մարտիրոս ըլլայ, կամ դահիճներու ձեռքով եւ կամ մահացուցմամբ ու ապաշխարանքով: Մանաւանդ որ այն յաւիտենական փառաց քով հոստեղաց չարչարանքներն ոչինչ են. "Ոչ են արժանի չարչարանք ժամանակիս հանդերձելոց փառացն"[2]: Եւ երբ յայտնի գիտենք որ քիչ մը նեղութիւնն ու ապաշխարանքն յաւիտենական փառքերնիս աւելցընելու միջոց են, շատ աւելի յօժարութեամբ ընելու ենք. "Զի առժամայն յաճախութիւն թեթեւ նեղութեանս մերոյ ի յաւիտենական առաւելութիւն՝ զմեծութիւն փառացն գործէ ի մեզ"[3]:

Հաւատքնիս կենդանացընենք ուրեմն, մաքրասուն կուսանք, այս աշխարհքիս վրայ քիչ ժամանակ պիտի մնանք: Մեր տունն ու հայրենիքը յաւիտենականութիւնն է, ուր աւելի պիտի վայելէ եւ փառաւորուի ով որ հոստեղս աւելի զինքը կը ճնշէ: Կ'ըսէ Պետրոս առաքեալ որ Երանելիք երկնային Երուսաղեմի կենդանի վէմ քարերը պիտ'որ ըլլան. սակայն այն քարերը հոս պէտք է ճնշմամբ եւ մահացուցմամբ տաշուին, որ այն շէնքին արժանի ըլլան: Այնպէս մտածենք որ ամէն մէկ մահացուցումը մէյ մէկ մուրճ ըլլայ. այս մտածմունքն ո՛րչափ պիտի մխիթարէ եւ քաջալերէ զձեզ աւելի հետամուտ ըլլալու ապաշխարութեան: Աշխար-

1 Յայտ. Է. 9:
2 Հռոմ. Ը. 18:
3 Բ. Կորնթ. Դ. 17:

հականներէն ամըչնանք, որ ամէն կերպիւ հոգ կը տանին մարմիննին պաշտելու, փափկացընելու եւ գգուելու: Դուք իբրեւ հարսունք Քրիստոսի ո՛րչափ աւելի պէտք է որ մարմնոյ ճնշմամբ հոգինիդ գգուէք ու զարդարէք, որով աւելի հաճելի ըլլաք Քրիստոսի: Այս պիտ'որ ըլլայ ձեր եւ աշխարհականաց մէջ եղած տարբերութիւնը: "Իսկ որ Քրիստոսեանքն են՝ զմարմինս իւրեանց ի խաչ հանին կարեօքն եւ ցանկութեամբք հանդերձ"[1]: Ուստի օգո՛ւտ քաղեցէք այն առիթներէն, զոր Աստուած՝ աւելի արդիւնք վաստըկելու համար ձեզի կը շնորհէ. եւ եթէ ստէպ ալ չէք կրնար, գոնէ օր չանցընէք՝ առանց մահացուցման, մինչեւ անգամ պատշաճ բաներէ ալ դուք զձեզ զրկելով, ըստ որում այս օրուան առիթը կարելի է որ վաղը չունենանք:

Եւ որպէս զի այս մահացուցմանց գործադրութիւնն աւելի դիւրին ըլլայ, հինգ զգայարանաց վրայ ալ զատ զատ խօսինք: Մեզի հետ կռուող կիրքերուն մեծ մասն աղէկ չպահպանուած աչքերէ յառաջ կու գան, զորն որ աղէկ գիտնալով Յովբ երանելին, դաշինք դրած էր իր աչքերուն հետ՝ այլասեռ անձանց երեսը չնայելու. "Ուխտ եդի ընդ աչս իմ, եւ ոչ հայեցայ ի կոյս"[2]: Եւ բնական է, որովհետեւ նայելէն խորհուրդը յառաջ կու գայ, մտածմունքէն ալ ցանկութիւն կը ծնանի, իսկ ցանկութեան՝ հաճութիւնը յարակից երթալով, անտարակոյս հաւանութիւն կը տրուի: Որուն համար ռամիկն անգամ կ'ըսէ՝ որ Աչքին չտեսածն անձին կուսութիւն է: Եւա եթէ խնձորենւոյն չնայէր, չէր խաբուեր. Դաւիթ մարգարէ եթէ աչքը պահպանէր, չէր մեղանչէր, եւ ասոնց նման հազարաւորներ: Ուստի աչքի զգուշութիւն ըրէք, եթէ հոգինիդ ու սրտերնիդ մաքուր պահել կ'ուզէք. վասն զի պարկեշտ հոգիները վի-

1 Գաղ. Ե. 24:
2 Յովբ. ԼԱ. 1:

բաւորող սլաքներն ու նետերը՝ միշտ աչքերէն կ'անցնին։ Ասոր համար Սուրբերը միշտ զգուշութեամբ աչքերնին կը պահպանէին, որ չըլլայ թէ վտանգաւոր առարկայի մը հանդիպին։ Ս. Բենեդիկտոս տարի մը նորընծայութիւն ընելով, խցին ձեղունը չէր դիտած որ արդեօք գերանով շինուած է, թէ կամարաձեւ. եւ օր մը ամբողջ լճի մը եզերքէն ճանապարհորդութիւն ըրաւ՝ առանց լիճը տեսնելու։ Չպահպանուած աչքերը հոգւոյն այնչափ վտանգաւոր ըլլալով, շատ մեղադրելի են այն կուսանք՝ որ այսպիսի կարեւոր բանի մէջ անհոգութեամբ կը վարուին ու աչքերնուն լիուլի ազատութիւն տուած են, որուն պատճառաւ ալ այնչափ փորձութեանց ենթակայ կ'ըլլան։ Եթէ աչքերու ազատութենէն՝ ուրիշ վտանգ մ'ալ յառաջ չգայ, գոնէ մտաց ամփոփումը կը ցրուէ, մանաւանդ աղօթքի ատեն՝ ուրիշ անգամ տեսածներն երեւակայութեան առջեւ բերելով, մտաց ցնդում կը պատճառէ, որով ոչ միայն աղօթքին արդիւնքը կը կորսնցընէ՝ անկից օգուտ չշահելով, այլ նաեւ ուրիշ առաքինութիւններն ալ ըստ պատշաճի ի գործ դնել չի թողուր։ Անոր համար կ'ըսէր Ս. Լիգուորի թէ գետինը գամուած նայուածքը՝ սրտերնիս դէպ ի երկինք բանալու կ'օգնէ։

Ս. Լուկիանոս՝ կրօնաւորն ու մարտիրոսը, նայուածքի կողմանէ այն աստիճան պարկեշտութիւն ունէր, որ անով միայն՝ զինքը տեսնող հեթանոսներն անգամ կը դարձնէր, զորն որ լսելով Մաքսիմիանոս կայսրը՝ զանիկայ դատելու ատեն վախնալով որ չըլլայ թէ զինքն ալ ի քրիստոնէութիւն դարձնէ, իր եւ անոր մէջը վարագոյր մը կախել տալով՝ հարցափորձութեան սկսաւ։ Բայց ամենէն աւելի մեզի օրինակ է նոյն ինքն Յիսուս Քրիստոս, որ գրեթէ միշտ աչքերը գետին ծռած կը խօսէր ասոր անոր հետ. անանկ որ երբեմն վերցուցած ըլլալն աւետարանիչները զարմանալով կը

յիշատակեն։ “Եւ նա ամբարձ զաչս իւր յաշակերտսն իւր,,[1]։ “Բարձ ի վեր զաչս իւր Յիսուս,,[2]։ Ուստի, մաքրասէր կուսանք, դուք ալ մեծ հոգ տանելու էք մահացընելու աչքերնիդ, որով կրից եւ ցանկութեանց դէմ այս դուռը գոցելով, անոնց շատ մը պատերազմներէն ալ ազատ կ'ըլլաք։ Անոր համար թէ՛ առտուն ելած ատեննիդ եւ թէ՛ ուրիշ ատեն ստէպ ստէպ Դաւիթ մարգարէին հետ Աստուծմէ այս շնորհքը խնդրեցէ՛ք թէ “Դարձո՛ զաչս իմ, զի մի՛ տեսից զնանրութիւն,,[3]։

Երկրորդ զգայարանքը՝ զոր պէտք է մահացընենք, որկորն է, զորն որ քանի գոհ ընելու ջանանք, այնչափ ալ աւելի անասնոց կը հաւասարինք. եւ քանի որ ժուժկալ պահենք, այնչափ ալ հրեշտակաց կը նմանինք։ Կ'ըսէր Ս. Փրանկիսկոս Սալեզեան թէ Կերակուր ուտելու ենք՝ ապրելու համար. եւ ո՛չ թէ ապրինք ուտելու համար։ Քանիներ որկրամոլութեան ախտով կորսուեցան։ Բարեհամբաւ կրօնաւորի մը հոգեվարութեան ատեն եղբայրները քովը ժողվեցան, իրմէ բարի խորհուրդ մը առնելու համար, որոնց ըսաւ թէ Եղբարք, ես սատանային ձեռքը մատնուեցայ, վասն զի դուք ծոմ կեցած ատեննիդ՝ ես գաղտուկ ծոմս կ'աւրէի։ Նմանապէս կոյս մը պատուհանէն պարտէզը նայած ատեն՝ պտուղ մը տեսաւ եւ ախորժելով գնաց առաւ կերաւ, եւ նոյն կէտին ալ դիւահարեցաւ. եւ երբ Ս. Եգերիոս Աբբահայրը կանչեցին զդեւը հալածելու համար, Սուրբն եկածին պէս՝ դեւը պոռաց թէ Ես ի՞նչ յանցանք ունիմ, այն կերած պտղին վրայ նստած էի. պտուղը կերած ատեն՝ ես ալ ներս մտայ։

Ուստի, մաքրասէր կուսանք, որկրամոլութենէ զգուշացէք, եթէ կ'ուզէք մարմնով ալ հոգւով ալ առողջ մնալ։ Մարմնոյ հիւանդու-

1 Ղուկ. Զ. 20։
2 Յովհ. Զ. 5։
3 Սղմ. ճԺԸ. 37։

թեանց մեծ մասն ստամոքսէն յառաջ կու գայ։ Իսկ հոգւոյն ալ շատ վնաս կու տայ սոյն ախտը. նախ միտքը կը բթացընէ, որ հոգեւոր կրթութեանց, մանաւանդ աղօթք ընելու անկարող կ՚ըլլայ. յետ այնորիկ Աստուծոյ յաւիտենական բարեաց եւ արքայութեան փառաց վրայ մտածելու արգելք կ՚ըլլայ, ըստ որում ինչպէս որ ծոմապահութիւնը զմեզ գրեթէ մարմնէ դուրս հանելով՝ բոլորովին հոգի կը դարձընէ, այսպէս ալ անժուժկալութիւնը հոգեւորութենէ զրկելով՝ բոլորովին մարմին եւ անասուն կը դարձնէ զմարդը։

Այս մահացուցումը՝ միայն աւելորդէ զգուշանալով չ՚ըլլար, այսինքն տեսակ տեսակ համեմներով պատրաստուած եւ ախորժահամ կերակուրներ փնտռելէ հեռու կենալով. այլ ըստ Ս. Բոնաւենդուրայի, ձեզի տրուած կերակուրներուն տեսակին վրայ ամենեւին դանգատ չընելով, քանակութենէն գոհ ըլլալով, եւ կերած ատեննիդ՝ միայն Աստուծոյ փառացը դիտմամբ եւ սոսկ ապրելու համար ուտելով, չէ թէ որկրամոլութիւնը կամ ախորժակը հաճելու մտքով։ Այսու ամենայնիւ այս մահացուցումներն ալ փարիսեցիներու կեղծաւորութեամբ ընելու չէ, որ ընկերներնիդ տեսնեն, կամ մարդահաճութեան համար, այլ ինչպէս կ՚ըսէր Ս. Փիլիպպոս Ներեան, ամէն մասնաւորութենէ զգուշանալով, որ սովորաբար հպարտութեան պատճառ կ՚ըլլայ։ Եւ եթէ հիւանդութեան կամ տկարութեան համար չէք կրնար ծոմ կենալ, գէթ ինչ որ սուրբ հնազանդութիւնը կը հրամայէ, անով յօժար սրտիւ գոհ եղէք։ Իսկ առողջ ատեննիդ, եթէ մահացուցման հոգի ունիք, անիկայ զձեզ կը խրատէ այնպէս ընել մահացուցումները, որ ուրիշ մէկը չիմանայ. զոր օրինակ ախորժած կերակուրէ չուտելով կամ սոսկ պատառ մ՚առնելով, պաղէ հրաժարելով, ծարուած ատեննիդ քանի մը վայրկեան համբերելով եւ այլն,

զորոնք Ս. Լիգուորի կը նախադասէ եւ աւելի օգտակար կը համարի՝ քան կարգէ դուրս եղած ծոմապահութիւնները. ինչպէս որ աւելի աղէկ է քիչ վազող մշտահոս աղբիւր մը, քան թէ հեղեղ մը՝ որ քիչ ատեն առատ վազէ եւ շուտով ցամքի։

Լսելիքը մահացընելու է՝ անպարկեշտ խօսքեր, բամբասանքներ եւ կամ աշխարհային բաներու վրայ եղած խօսքերը մտիկ չընելով, որոնք գլուխնիդ հազար աւելորդ բաներով լեցընելով, աղօթքի եւ ուրիշ ջերմեռանդութեանց ատեն՝ մտքերնիդ կը ցրուեն տեսակ տեսակ երեւակայութիւններով։ Այսպիսի խօսքեր եղած տեղը գտնուած ատեննիդ՝ քաղաքավարութեամբ հոգ տարէք կտրելու, խօսքն ուրիշ նիւթի վրայ դարձնելով. եւ եթէ անկարելի ըլլայ, դուք ինքնին հեռանալու փութացէք, կամ թթու երեսով խօսակցութեան անպատեհութիւնը յայտնելով՝ հասկըցուցէք տժգոհութիւննիդ։

Հոտոտելիքնիդ պէտք է որ մահացընէք՝ ծաղիկ, հոտաւէտ իւղեր ու ջրեր չհոտուըտալով։ Այսպիսի փափկութիւններ աշխարհականաց անգամ չեն վայլեր, ո՜ւր մնաց կուսանաց. մանաւանդ թէ Սուրբերէն օրինակ առած՝ աւելի ախորժեցէք հիւանդաց կամ վէրքերուն կամ սենեակներուն ապականած օդը հոտին համբերել Յիսուսի սիրոյն համար։

Իսկ շօշափման զգայարանքին գալով, ամենամեծ զգուշութիւն ընելու է՝ փոքր պակասութենէ ալ հեռու կենալու. վասն զի բանի տեղ չդրուած թերութիւն մ՚ալ յաւիտենական կորստեան պատճառ կրնայ ըլլալ։ Այս նիւթին վրայ աւելի երկար խօսիլ հարկ չէ, այլ այսչափ միայն կ՚ըսեմ որ կուսանք ամենամեծ պարկեշտութեամբ պէտք է վարուին, ոչ միայն ուրիշներու, այլ նաեւ իրենց անձանց հետ ալ, որպէս զի կարող ըլլան մաքրութեան անգին գանձն ըստ արժանւոյն պահել։ Ո-

մանք մեծ անխոհեմութեամբ զբօսանքի համար ձեռքի կատակներ կ'ընեն. սակայն կրակի հետ կատակ ընելը միշտ վտանգաւոր է: Ս. Պետրոս Ալկանտարացին հոգեվարութեան ժամանակ զգալով որ կրօնաւոր մը իրեն կը դպչի, Հեռու գնա եւ մի՛ դպչիր, ըսաւ, վասն զի դեռ հոգիս վրաս է, տակաւին կրնամ զԱստուած վշտացնել: Այս զգայարանքը միշտ զուսպ պահելու է արտաքին մահացուցումներով, այսինքն՝ ծոմապահութեամբ, որուն վրայ վերը խօսեցանք, քուրձ հագուելով, ձաղկուելով եւ արթնութեամբ:

Քուրձը սովորաբար մազէ կը շինուի, որն որ մարմնոյն շփուելով ու ստամոքսին տաքութիւնը դուրս քաշելով, տկարութիւն կը պատճառէ. անոր համար ասոր տեղը սրածայր մետաղէ թելերով հիւսուած շղթայ մը կը շինեն, որուն վնասն քիչ ըլլալուն՝ շատերն ասիկայ կը գործածեն, կամ թեւերուն կամ ոտքերուն վրայ, ոմանք ալ մէջքերնին կամ կռնակնին: Ձաղկուիլը սովորական գործք էր Սրբոց: Ս. Ալոյիզիոս Գոնզակա օրը երեք անգամ արիւն ելլելու չափ կը ձաղկուէր: Իսկ արթուն կենալ՝ բոլոր գիշերն աղօթքով անցընելով կամ մէկ երկու ժամ հազիւ քնանալով, Սուրբերուն երկրորդ բնութիւն մը եղած էր: Բայց ասոնք արտաքոյ կարգի ապաշխարութիւններ են, որոնց գործածութիւնը միշտ խոհեմութեամբ եւ հոգեւոր Հօր կամ խոստովանահօր խորհրդով ու հրամանաւ ըլլալու է: Սակայն միւս մահացուցումները շատ դիւրութեամբ ի գործ կը դրուին, մանաւանդ ներքինը. այսինքն՝ անձնուրացութիւնը, որն որ էապէս հարկաւոր է՝ կատարելութեան ու սրբութեան մէջ յառաջ երթալու համար. եւ բոլոր հոգւով ջանալու էք սոյն միջոցներով արքայութեան ճամբան բռնելու, քանի որ անմեղութենէն զրկուած էք:

ՄՏԱԾԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ

Մայրապետի մը ձեռքի մաղքին վրայ:

Եկ սուրբ Հոգի․․․: (Երես 10:)

Թէպէտ եւ ներելի մեղքը սովորաբար պզտիկ ու թեթեւ մեղք կ'ըսուի, սակայն համոզուելու է՝ որ ներելի մեղքը ո՛չ պզտիկ է եւ ո՛չ ալ թեթեւ կրնայ ըլլալ: Ներելի կ'ըսուի՝ մահուչափ մեղքին համեմատութեամբ, ո՛չ թէ պարունակած չարութեանը նկատմամբ: Այլ ընդհակառակն այնպէս ծանր է եւ սարսափելի, որ սրբուհի Թերեզիա սովորաբար կ'ըսէր թէ "Կամաւ գործուած ներելի մեղքէն, որչափ ալ պզտիկ ըլլայ, Աստուած զիս ազատէ,,: Եւ իրաւամբ, երբ հաւատքնիս մեզի կը սորվեցընէ՝ որ ներելի մեղքն իրօք տհաճութիւն ու վիշտ մըն է Աստուծոյ տրուած, որն որ ամենայն յարգութեան եւ պատուոյ արժանի է, հետեւաբար պէտք է ըսենք՝ որ մտքէ չանցնելու ծանր ու գարշելի չար է ներելի մեղքը: Ուշադրութեամբ մտածեցէք, մայրապետ կուսանք, թէ ներելի մեղքով մը ինչ կ'ընէք, եւ ան ատեն սարսափէն մազերնիդ կը տնկուի գլուխներնուդ վրայ եւ կը ստիպուիք կանչել՝ թէ Ո՜հ, ինչ մեծ չարութիւն է եղեր ներելի մեղքը: . . . Կը տեսնէք՝ որ այն կատակի համար ըսած սուտերնիդ . . . զրուցած կծու խօսքերնիդ . . . ըրած անքաղաքավարութիւննիդ . . . ուրիշին ծաղրական անուն դնելնիդ . . . դատարկ մտածմունքի տուած հաւանութիւննիդ . . . . . . քանի մը ունեցած հետաքրքրութիւննիդ . . . քիչ մը անհամբեր ըլլալնիդ, եւ ուրիշ ինչ կերպով որ ներելի մեղք գործած էք, թէեւ անձնասիրութիւննիդ զձեզ համոզելու ջանայ որ կարեկցուելու եւ բանի տեղ չդրուելու գործքեր են, սակայն կը հասկընաք՝ որ ասով ձեր կամքն Աստուծոյ կամքին

նախադասեր էք, ձեր հաճոյքն Աստուծոյ հաճոյքէն վեր բռներ էք, ձեր մէկ փոքր յօժարութիւնն Աստուծոյ հրամանէն աւելի յարգեր էք, Աստուծոյ՝ որ զձեզ իրեն հարս ընտրած է եւ կը բաղձայ որ բոլորովին իրեն ըլլաք . . .: Ուստի ներելի մեղքով թէպէտ զԱստուած ուղղակի չէք նախատեր, ինչպէս որ կ'ըլլայ մահուչափ մեղքով. բայց ըստ իւր արժանաւորութեան ալ զինքը պատուած չէք ըլլար . . . թէեւ անարգաբար իրեն կռնակ չէք դարձըներ, սակայն պէտք եղած կերպով ալ զինքը սիրած չէք ըլլար . . . թէպէտ ծանր նիւթի մէջ անհնազանդելով՝ ուղղակի անարգանք մը չէք հասցըներ, այսու ամենայնիւ հանդիսապէս իրեն խոստացած հաւատարմութիւննիդ ալ ի գործ դրած չէք ըլլար . . .: Արդ՝ կը կարծէ՞ք որ ասիկայ թեթեւ ու ոչինչ բան մը ըլլայ:

Բացեան սրբուհի Մարիամ Մագդաղենացին մտածելով որ կուսանքներէն ոմանք ներելի մեղքը բանի տեղ չեն դներ, զարհուրելով եւ աղիողորմ կերպով կը հառաչէր, թէ ի՛նչպէս կարելի է որ Աստուծոյ նուիրուած անձ մը համոզուի թէ իր կամքն աւելի վեր բռնելով Աստուծոյ կամքէն, որն որ իրեն այնչափ մեծամեծ բարիքներ շնորհեց, Աստուծոյ պատճառած տհաճութիւնն ոչինչ բան մը ըլլայ: Այսպէս կ'ըսէր այս Սրբուհին. եւ դուք ամէնքդ ալ ասանկ ըսելու էք, եթէ կ'ուզէք այն հաւատքին մտիկ ընել, որ ամէն կերպով ձեզի կը սորվեցընէ թէ ներելի մեղքն Աստուծոյ դէմ եղած նախատինք մըն է: Հաւատոյ աչքով քննեցէք, եւ կը ստիպուիք խոստովանիլ՝ որ յիրաւի գիտութեամբ ներելի մեղք մը գործելով՝ ձեր երկնաւոր Փեսային ուղղակի տհաճութիւն մը կը պատճառէք:

Այո՛, մաքրասուն կուսանք, ներելի մեղքով ալ երկնաւոր Փեսանիդ կը վշտացընէք. կը վշտացընէք զինքն իբրեւ Ստեղծող, վասն զի ձեզի

տուած այդ ազնիւ էութեան փոխարէն՝ ապերախտութեամբ կը վարուիք հետը: Կը վշտացընէք զինքն իբրեւ Փրկիչ, որովհետեւ ներելի մեղքերն եւս ջնջելու համար թափած սուրբ ու անգին արիւնն ըստ արժանւոյն չէք յարգեր: Վերջապէս կը վշտացընէք զինքն իբրեւ Սրբագործող ձեր հոգւոց, անհոգ ու անտարբեր գտնուելով այն կատարելութեան ու սրբութեան, առ որ կանչած է զձեզ: Այսպէս զամենասուրբ Երրորդութիւն վշտացընելով, այն աստիճանի զինքը կը զայրացընէք, որ բոլոր սրբոց առաքինութիւնները, հրեշտակաց յարգութիւնները, սերովբէից սէրը բաւական չեն ըստ պատշաճի փոխարինել այսպիսի վիշտ մը, որ ըստ ինքեան անսահման է: Ի՞նչպէս ուրեմն կրնաք թեթեւ եւ ոչինչ բան մը կարծել ներելի մեղքը . . .: Ո՛հ, եթէ չէք ուզեր բոլորովին կոյր ըլլալ, պէտք է համոզուիք այս կարեւոր ճշմարտութեան վրայ, թէ երբեք չի կրնար թեթեւ ու փոքր ըլլալ այն մեղքը, որ զԱստուած կը վշտացընէ, ինչպէս որ հառաչելով կ'ըսէր Ս. Բարսեղ: Պէտք է խոստովանիք այս յայտնի ճշմարտութիւնը թէ մահուչափ մեղքէն ետքը՝ ներելի մեղքէն չարագոյն բան չկայ աշխարհքիս վրայ: Այնչափ մեծ չար է, որ եթէ այս թեթեւ կարծուած մեղքերէն մէկը՝ կարենար շատ մը հոգւոց դատապարտութեան արգելք ըլլալ, այսու ամենայնիւ գործուելու չէր: Վասն զի եթէ այսչափ հոգւոց դատապարտութիւնը պատիժ մըն է, որով Աստուած կը փառաւորուի, սակայն այն մէկ ներելի մեղքը յանցանք ըլլալով, ոչ միայն Աստուծոյ հաճելի չէ, այլ մանաւանդ թէ ինք անսահման սրբութիւն ըլլալով, պէտք է որ ի յաւիտեան ատէ: Այսպիսի արդար եւ իրաւացի խորհրդածութեանց առջեւ ի՛նչ սարսափ ու սոսկում պէտք է որ զգաք մինչեւ ցարդ գործած այնչափ ներելի մեղքերնուդ վրայ . . .: Եւ որպիսի ջանք ու հոգ

տանելու էք այսուհետեւ կամաւոր ներելի մեղք մը չգործելու . . . ։

Սուրբերն որ աղէկ գիտէին թէ ինչ է ներելի մեղքը, ակամայ կերպով ալ ներելի մեղաց մէջ ինկած ատեննին՝ անմխիթար կու լային։ Ըստ սրբուհի Թերեզիա՝ երբ իւր մեղքերը կը յիշէր, զգացած ցաւէն սիրտը կը ճաթէր։ Ս. Ալոյիզիոս զգացած սաստիկ ցաւէն խօսք մը անգամ չէր կրնար արտաբերել։ Եւ Հռոմայեցի սրբուհի Պաւլան ներելի մեղքերուն վրայ այնպէս դառնագին կու լար, իբրեւ թէ մահուչափ մեղք մը գործած ըլլար։ Իսկ այն Սուրբերը, որոնց Աստուած ներելի մեղքի մը սոսկալի չարութիւնը հասկըցուցեր էր, զարհուրելի խօսքերով կը բացատրեն ներելի մեղաց ծանրութիւնը։ Սրբուհի Քրիստինէ չարաչար ապաշխարանքներով իւր մարմինը չարչարելով, կ'ըսէր թէ խօսքով չի կրնար մեկնուիլ ներելի մեղաց չարութիւնը։ Եւ սրբուհի Կատարինէ Ճենովացին կ'ըսէր թէ ներելի մեղաց ծանրութիւնն ինծի հասկըցընող լոյսը եթէ շուտով չփարատէր, սոսկումէս չէ թէ միայն պէտք է որ մեռնէի, այլ նաեւ մարմինս՝ թէեւ ադամանդեայ ըլլար, պէտք է որ նոյն կէտին փոշի դառնար։ Ո՜հ, Աստուած իմ, եթէ ներելի մեղաց ստուերն այսչափ զարհուրելի է, հապա ըստ ինքեան ի՛նչ պիտ'որ ըլլայ . . .։ Եթէ այս չարութեան հրէշքին սոսկ տեսարանը Սրբոց կեանքը վտանգի մէջ կը ձգէր, հապա գործուած ատեն՝ ինչպիսի՛ ողբալի դժբախտութիւններ պիտի չպատճառէ հոգւոց . . .։

Ո՜հ, մաքրասէ՛ն կուսանք, քիչ մը խորհեցէք այն ցաւալի հետեւութեանց վրայ, զոր ձեր հոգւոց կը պատճառէ այս չարութեան հրէշքը, որպէս զի աւելի եւս զարշիք ու զգուշիք անկից։ Նայեցէ՛ք թէ ինչպէս կը տգեղացընէ հոգիներնուդ գեղեցկութիւնը, որ բոլոր երկնի եւ երկրի կարեկցութեան արժանի կ'ըլլայ։ Եթէ այս տգեղութիւնն

աչքով կարենայիք տեսնել, Երեմիա մարգարէին հետ պիտի ստիպուէիք ողբալ՝ թէ "Տես, Տէր, եւ հայեա՛ց, զի եղէ ես անարգեալ եւ արհամարհեալ,,[1]. եւ գուցէ Գործոց մէջ յիշուած Անանիայի եւ իւր Սափիրա կնոջ դժբախտութեան կը հանդիպէիք, որոնք ըստ Որոգինեայ՝ իրենց խօսած փոքր ստին տգեղութիւնն երկնային լուսով տեսնելնուն համար՝ յանկարծակի ինկան եւ մեռան։

Նայեցէ՛ք թէ այս ներելի մեղաց պատճառաւ հոգինիդ գաղջ, պաղ ու ողորմելի է Աստուծոյ ծառայութեան մէջ, հետեւաբար ալ կատարելութեան հասնելու համար բոլորովին ծոյլ։ Ասկից պիտի հասկընաք՝ որ գիտութեամբ ըրած ներելի մեղքերնիդ պատճառ եղած են այն բոլոր օրերնիդ առանց Աստուծոյ մտածման անցընելնուդ, այն նեղութիւններն ու աշխատանքներն առանց Աստուծոյ նուիրելու կրելնուդ, այն առանց մտադրութեան ըրած աղօթքներնուդ, այն ցրուած մտքով ըրած սաղմոսերգութիւններնուդ, առանց հոգեւոր զգածման եկեղեցի կամ մատուռ երթալնուդ, առանց ջերմեռանդութեան սուրբ խորհրդոց մօտենալնուդ։ Մէկ խօսքով ըսեմ, բացայայտ կերպով պիտի ճանչնաք որ ներելի մեղքին պատճառաւ հոգինիդ չի կրնար ըստ պարտաւորութեան առ Աստուած դիմել. այլ անկից շատ հեռու կը գտնուի։ Նմանապէս ներելի մեղաց ուրիշ ցաւալի հետեւութիւններն աչքերնուդ առջեւը պիտի երեւան, որոնցմէ աղէկ մը համոզուիք թէ ինչ աստիճան չարութիւն կը պարունակէ ներելի մեղքը, եւ թէ այնչափ վնաս կու տայ հոգիներնուդ, որչափ դժոխոց բոլոր սատանաները չեն կրնար տալ. որոնց մէկ հատին վրայ խորհրդածելնիդ ալ բաւական կ'ըլլայ։

Ըստ Ս. Օգոստինոսի, ներելի մեղաց մարդուս հոգւոյն պատճառած ամենատխուր արդիւնքնե-

1 Ողբ. Ա. 11.

րէն մէկն ալ է՝ այն ատրիճան զՀոգին տկարացընել, որ մահուչափ մեղք գործելու վտանգի մէջ կ'իյնայ: Հոգւոյն հիւանդութիւնները՝ մարմնոյ հիւանդութեանց նման են. ուստի ինչպէս հոգ չտարուած փոքր ցաւ մը ծանր հիւանդութեան փոխուելով՝ մահ կը պատճառէ, այսպէս ալ ներելի մեղքերը՝ երբ վրանին անհոգ գտնուինք, սովորութիւն կ'ըլլան, եւ յետոյ մահուչափ մեղքի մէջ ձգելով՝ կը մեռցընեն զՀոգին աստուածային շնորհքէն զրկելով: Մի՛ խաբուիք, մաքրասէն կուսանք, ոչ ոք շուտով ամենաչար կ'ըլլայ, մինչեւ որ չարութեան մէջ կամաց կամաց չվարժի: Այն վեց հազար տարեկան սեւ սատանան շատ աղէկ գիտէ խաբելու արուեստը. կը հասկընայ որ յանկարծ մահուչափ մեղաց մէջ ձգելը դժուարին է, անոր սոսկալի չարութիւնը յայտնի ըլլալուն համար: Ուստի ի՞նչ կ'ընէ. կամաց կամաց փոքր ու ներելի մեղքերն ոչինչ բանի տեղ դնել ու գործել կու տայ, եւ սանկով քիչ քիչ ուժէ ձգելով, տկարացընելով եւ Աստուծոյ սէրը սրտերնուդ մէջ պաղեցընելով, վերջապէս շատ դիւրութեամբ մահուչափ մեղքն ալ գործել կու տայ: Զգո՛յշ կեցէք, չխաբուիք. ինչպէս որ քիչէն շատին կը հասնինք, այսպէս ալ փոքր մեղքով զԱստուած վշտացընելէն՝ ծանր մեղքով ալ զինքը նախատելու ձեռք կը զարնենք:

Մտադրութեամբ քննեցէք թէ արդեօք Եւա մեր նախամայրն ինչէ՛ն շարժեցաւ Աստուծոյ արգելած ծառին պտղէն ուտելու. եւ կը տեսնէք որ փոքր հետաքրքրութիւն մը եղաւ պատճառը, որով դիտելով ծառին պտուղները, սիրտը շարժեցաւ, կամքն ուզեց, չկրցաւ դէմ դնել փորձութեան, կերաւ եւ այն ահագին անդնդին մէջ ինկաւ, յորում կը տառապինք: Մէջերնէդ ո՞վ կրնայ չվախնալ այսպիսի ողբալի դժբախտութենէ մը . . .: Այսուհետեւ ձեզմէ ո՞վ պիտի չզարշի ու սոսկայ ներելի

մեղքերէն, որոնք մահուչափ մեղաց մէջ իյնալու ճամբայ ու միջոց են . . .: Ո՞վ ձեզմէ ամէն ջանքով պիտի չփախչի թեթեւ մեղքերու ախտներէն, որպէս զի օր մը չլայ իւր ողորմելի վիճակին վրայ, ըսելով թէ ներելի մեղքերէն չզգուշանալուս համար՝ ահաւասիկ մահուչափներուն մէջ ինկայ: Հոգին սուրբ շատ բացայայտ կերպով գրուցած է թէ “Որ անարգէ զսակաւս, առ փոքր փոքր կործանեսցի„[1]: Ով որ փոքր բաները կ'արհամարհէ, անզգալի կերպով մեծերուն մէջ կ'իյնայ, ըստ որում ինչպէս կը մեկնեն սուրբ Հարք, քիչ քիչ ջերմեռանդութիւնը կը պաղի, աստուածպաշտութեան սէրը կը մարի, ցանկութիւնները կը զօրանան, կիրքերը կ'ուժովնան, եւ այսպէս թշուառաբար շնորհաց վիճակէն կորստեան գուբը կ'իյնանք: “Որ անարգէ զսակաւս, առ փոքր փոքր կործանեսցի„: . . .

Ո՛հ, երկինք. չէ՞ք զարհուրիր արդեօք այսպիսի սոսկալի սպառնալիքէ մը: . . . Ուրեմն դեռ եւս ներելի մեղք գործելու յօժարութիւն ունիք . . . ուրեմն կամաւ կ'ուզէք ինք զինքնիդ յաւիտենական կորստեան վտանգի մէջ ձգել. . .: Բայց այսպիսի ողորմելի վիճակի մէջ չինկած, դիմեցէք ձեր Հօրը, երկնաւոր Փեսային եւ Աստուծոյն, որ գթութեան եւ ողորմութեան Աստուած է, եւ զղջացեալ սրտիւ ըսէք իրեն.

ԻՂՁՔ

Յիսո՛ւս, Յիսո՛ւս, ամենասիրելի՛ Յիսուս, մի՛ նայիր մեր ապերախտութեան, որով քու սէրդ փոխարինեցինք: Եթէ ներելի մեղքն ոչինչ համարելով դքեզ վշտացուցինք ու նախատեցինք, կը զղջանք մեր ապերախտութեան վրայ, եւ ներելի մեղքն ամենաչար բան մը ճանչնալով՝ թէ ըստ ինքեան եւ թէ իւր տխուր հետեւութեանց մէջ,

1 Սիր. ԺԹ. 1:

կ՚անիծենք ու կը նզովենք, քեզի՝ անսահման բարութեան վիշտ պատճառելուն համար: Գիտենք որ մեղանչեցինք, Տէ՛ր. անհաւատարիմ հարսի պէս վարուելնուս վրայ համոզուած ենք. բայց նոյն ատենն ալ քեզմէ թողութիւն կը յուսանք՝ բոլոր սրտով հառաչելով թէ Ողորմեաց մեզ, Տէ՛ր, ողորմեաց մեզ: Այս խնդիրքնիս կատարելով՝ վայելել տուր մեզի քու աստուածային ողորմութեանդ արդիւնքները, որոնցմով մահուչափ մեղքէն միշտ հեռու կենալով՝ կարելի եղածին չափ ատենք նախ ներելիները: Այս շնորհքը կը յուսանք ընդունիլ, որն որ պիտի առաջնորդէ մեզի մինչեւ արքայութեան դուռը, ուր ի յաւիտեան օրհնենք քու անբաւ ողորմութիւններդ, եւ շնորհակալ ըլլանք քու աստուածային Մօրդ, որուն միջնորդութիւնն ու բարեխօսութիւնը կը թախանձենք՝ վայրկեան մը յառաջ այս շնորհքն ընդունելու. ամէն:

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ

Լեզուի մեղքերու վրայ:

Այս առտու մտաւոր մեղքերուն վրայ քննութիւն ըրած ըլլալով, հիմայ ալ պէտք է որ այն մեղքերուն վրայ քննենք խղճերնիս, զորոնք խօսքով ըրած կրնանք ըլլալ: Օրուան մէջ ստէպ ստէպ կը խօսուի, երբեմն նաեւ այն տեղերն ու այնպիսի ատեն, որ կատարեալ լռութիւն պէտք էր պահուիլ: Չեմ գիտեր թէ միշտ այնպէս կը խօսուի՛, ինչպէս որ Աստուծոյ նուիրուած անձանց կը վայելէ. բայց այս գիտեմ որ Հոգին սուրբ կ՚ըսէ թէ Շատախօսը մեղքէ եւ թերութենէ ազատ չի կրնար մնալ. "Ի շատախօսութենէ ոչ ապրեսցիս ի մեղաց„[1]: Այսպիսի քննութեան մը հարկաւորութիւնը Ս. Յակոբոս առաքեալը կը ցուցնէ, իւր լեզուն զսպել չկրցողը աւերեալ կրօնաւոր կանչելով, բացայայտ կերպով ալ կը հաստատէ որ կատարելութեան հասնելու համար՝ լեզուն զուսպ պահելու եւ խօսակցութեան մէջ զգուշ ըլլալու է: Ուստի յանուն Տեառն սկսինք, աղաչելով որ օգուտ քաղելու շնորհքը տայ:

1 Առակ. Ժ. 19:

Եթէ աղէկ մտածելու ըլլանք թէ լեզուով որչափ մեղք, յանցանք եւ պակասութիւններ կ՚ըլլան, շուտ մը կը համոզուինք թէ անթիւ են: Եւ իրօք վերոյիշեալ Առաքեալը լեզուն կը կոչէ "Զարդ անիրաւութեան„[1]: Ըստ որում լեզուով զԱստուած կը հայհոյենք, իւր սուրբ անունը կ՚անարգենք՝ ոչ միայն պարապ տեղ յիշելով եւ ընդունայն բաներու համար վկայ կանչելով, այլ նաեւ սուտ եւ չար բաներու մէջ ալ: Լեզուով ընկերնիս կը նախատենք, անոնց նզովք ու անէծք կը կարդանք: Լեզուով սուտ զրուցելով կը խաբենք, տրտունջներով ու չարախօսութիւններով խռովութիւն կը ձգենք, բամբասանքով անպատիւ կ՚ընենք: Լեզուով անվայել խօսքեր ու անպարկեշտ խեղկատակութիւններ կ՚ընենք, անօրէն ու գայթակղեցուցիչ խօսակցութիւններ կ՚ընենք: Վերջապէս լեզուով այնչափ չարիք կը գործենք, որ ամենայն անիրաւութեան զարդ կրնայ ըսուիլ:

Սակայն չկարծէք, մաքրասուն կուսանք, որ այսչափ լեզուի մեղքեր յիշելով, ամենուն վրայ ալ մի առ մի քննութիւն ընելու կամք ունենամ: Ոչ. այլ ամբարշտաց լեզուով միայն ըրած այսչափ մեղքերը յիշեցի, որպէս զի դուք Աստուծոյ հարսունքդ աւելի պատճառ ունենաք եւս առաւել զինքն օրհնելու, գովելու եւ փառաբանելու: Չարագործ մարդկանց ամէն օր իրենց ընկերաց դէմ բամծները մտքերնիդ ձգեցի, որպէս զի բազկատարած շնորհակալ ըլլաք Աստուծոյ եւ օրհնէք զինքը, որ զձեզ աշխարհքէն հանելով՝ գայթակղութեան ու անպատուութեան վտանգէն ալ ազա-

1 Յակ. Գ. 6:

տեց։ Այս էր իմ դիտաւորութիւնս. ուստի բոլորն ալ մէկդի թողլով, առաջարկած քննութեանս կը սկսիմ։

Ս. Ոսկեբերան լեզուին վրայ ճառելով, կ'ըսէ որ Աստուած լեզուն երեք վախճանի համար տուաւ մարդկան. նախ՝ որ կարելի եղածին չափ ստէպ ստէպ զինքն օրհնենք, գովենք ու փառաբանենք. երկրորդ՝ որ լեզուով ընկերներնուս օգնութիւն ընելու ջանանք. երրորդ՝ որ մեր հոգեւոր ու առժամանակեայ պիտոյից համար գործածենք։ Այս Ս. Հայրապետին յայտնի ու լուսաւոր խօսքերէն կրնաք հետեւցընել քննութեան կէտերն ալ. որոնց վրայ դուք զձեզ աղէկ մը քննելով, պէտք է տեսնէք թէ արդեօք դուք ալ ի գործ դրած էք Դաւիթ մարգարէին առաջադրութիւնը, այսինքն՝ լեզուով չմեղանչելու համար պէտք եղած զգուշութիւնը։ "Ասացի թէ պահեցից զճանապարհս իմ. զի մի մեղայց լեզուաւ իմով,,[1]։

Քննութեան առաջին կէտին գալով, այսինքն լեզուն Աստուծոյ փառաբանութեան գործածելու վրայ. գիտեմ որ օրուան քանի մը ժամն այս աւելի հրեշտակային քան թէ մարդկային պաշտաման մէջ կ'անցընէք. սակայն կ'ըսեմ որ օրուան մնացած ժամերուն մէջ՝ որ առանձնութենէ ու լռութենէ ազատ են, ի՞նչպէս հոգ կը տանիք, որ ամէն խօսակցութիւննիդ, մանաւանդ թէ ամէն խօսքերնիդ՝ միայն Աստուծոյ փառքն իրենց նպատակ ունենան . . . ։ Աղէկ մը քննելով, գուցէ տեսնէք՝ որ երկար խօսակցութեանց եւ խօսքերու մէջ Աստուծոյ փառքը փնտռելէ այնչափ հեռու կը գտնուիք, որ Սաղմոսերգուին ուրիշ մէկ բառը ձեզի յարմար գայ, այսինքն թէ Աստուծոյ ներկայութեան առջին ըլլալնիդ մոռցած ըլլաք։ "Ոչ համարեցան զքեզ Աստուած առաջի իւրեանց,,[2]։

Բայց, Հա՛յր, ըսէ գուցէ մէկը. գիտէք որ

1 Սղմ. ԼԸ. 2։ 2 Սղմ. ԾԳ. 5։

օրուան մէջ շատ անգամ մեր պաշտօններուն, ծառայութեանց եւ կամ վանքին ուրիշ գործքերուն վրայ խօսիլ հարկ կ'ըլլայ, տեղեկութիւն առնելու կամ տալու, պատրաստելու եւ հոգ տանելու համար, որպէս զի ամէն բան ըստ կարգի վայելչութեամբ յառաջ երթայ։ — Ո՛հ, երբ այսպիսի բաներու վրայ կը խօսուի, մանաւանդ ուղիղ դիտմամբ, ասոնք ալ Աստուծոյ փառաբանութեան կը վերաբերին. վասն զի, ինչպէս որ իզմէ աղէկ գիտէք, վանքին պաշտօններն ու ծառայութիւնները՝ ամէնքն ալ Աստուծոյ կամացը մէկ մէկ արդիւնքներն են, որով կրնաք ապահով ըլլալ՝ որ այդպիսի խօսակցութեանց մէջ լեզունիդ պակասութիւն չ'ըներ, երբ խօսակցութեան գլխաւոր պատճառն անձնասիրութիւննիդ չըլլայ, կամ պարապ տեղ չխօսուի եւ կամ ուրիշէն գովասանք ընդունելու եւ յանդիմանութենէ խոյս տալու պատճառաւ չըլլայ։

Բայց քանի՜ քանի՜ անգամ այնպիսի բաներու վրայ կը խօսիք, որ վանքին պաշտօններուն ու ծառայութեանց եւ կամ ուրիշ կարեւոր գործոց հետ ամենեւին յարաբերութիւն չունին . . . ։ Ըսածս բացայայտ կերպով մեկնեմ։ Հիւրանոցը մէկուն կը հանդիպիք. առաջին խօսքերնիդ՝ քաղաքին կամ երկրին վրայ տեղեկութիւն փնտռել կ'ըլլայ, կամ նոյն անձին տան մէջ ինչ կ'ըլլայ ինչ կը դառնայ՝ կ'ուզէք իմանալ. այս խօսակցութիւննիդ կուսանաց չեն պատշաճիր։ Քաղաքին կամ երկրին մէջ եղած ձախորդութեան մը լուրը վանքն ալ կը հասնի. մայրապետի մը պարտքն է զասիկայ կամ զանիկայ չքամահել՝ ձախորդութեան պատճառն ասոր անոր վրայ ձգելով, այլ միայն փառք տալ Աստուծոյ, որ զինքը վանք կանչելով՝ այսպիսի վայերէ ազատեր է։ Ազգական մը կամ բարեկամ մը տեսութեան գալով, իւր նեղութիւնները կը պատմէ. (որովհետեւ աշխարհականք սովորաբար

կուսանաց տեսութեան չեն գար, եթէ ոչ՝ իրենց նեղութիւնները կամ վիշտերը պատմելու համար.) տեսէք թէ արդեօք այսպիսի ատեն աս կամ ան անձը կը մեղադրէք, թէ ինչպէս որ պարտքերնիդ է՝ համբերութեան ու աստուածային սուրբ կամաց համակերպութեան կը յորդորէք․․․։ Ուրիշ ընկերներու հետ գործքի կը զբաղէք. քննեցէք թէ արդեօք ընդունայն խօսակցութիւններ մէջ տեղ կը նետէք, կամ ուրիշ մէկը սկսած ատեն՝ հոդ կը տանի՞ք այն խօսակցութիւնը կտրելու եւ կամ գոնէ անկից բարի խորհրդածութիւն մը հանելու․․․։ Մէկ խօսքով. տեսէ՛ք թէ առտուընէ մինչեւ իրիկուն այնպէս կը խօսի՞ք որ Աստուած փառաւորի․․․։

Քննութեան երկրորդ կէտին գալով, տեսէք՝ արդեօք ձեր խօսակցութեամբն ընկերներնուդ հոգեւոր օգուտ կ'ընէ՞ք, թէ խռովութեան ու վնասի պատճառ կ'ըլլաք։ Այս կէտին վերաբերեալ՝ կրնայի ըսել թէ քննեցէք՝ որ չըլլայ թէ ընկերներնիդ մէկն անարգէք, ծաղր ընէք կամ ամչցընէք՝ ծաղրելի անուն դնելով․․․։ Քննեցէք թէ մի՛ գուցէ մէկուն յանդգնութեամբ պատասխանած ըլլաք, կամ զմիւսը ձեզի չվերաբերած ատեն՝ յանդիմանէք. մինչդեռ թէեւ վերաբերի ալ, պէտք է որ վայելուչ սիրով եւ հեզութեամբ ընէք։ Բայց որովհետեւ թէ՛ այս եւ թէ՛ ուրիշ պակասութիւննիդ իւրաքանչիւր ոք կրնայ ճանչնալ, եւ ստէպ մեղանչելն ալ հասկընալով՝ արդէն յայտնի կ'ըլլայ որ լեզունիդ այս կողմանէ ալ իր նպատակին չի ծառայեր, որուն համար որ ձեզի տրուեցաւ։ Ուստի ձեզի թողլով այսպիսի պակասութեանց քննութիւնն եւ անոնց վրայ ցաւելու եւ զղջալու հոգը, ըստ որում ուրիշի ընելու չէք՝ ինչ որ ձեր անձին համար չէք ուզեր. միայն կը խնդրեմ որ երկու նիւթի վրայ աւելի խորին քննութիւն մը ընէք, որոնք այնպէս թեթեւ նիւթ չեն եւ սովորաբար վանքերու մէջ ալ կրնան հանդիպիլ. այս-

ինքն՝ քսութեան կամ բանսարկութեան, եւ բամբասանքի կամ չարախօսութեան վրայ։

Քսութիւն կամ լրտեսութիւն ըսելով, կ'իմանամ՝ երթեւեկութեամբ լսուած կամ տեսնուած բան մը ասոր անոր զրուցելը, որոնք վանքին մէջ խռովութեան կամ դժտութեան պատճառ ու առիթ կրնան ըլլալ։ Այս նիւթիս վրայ ճիշդ քննութիւն ընելու համար, պէտք է որ աղէկ համոզուիք այս հետեւեալ երեք կէտին վրայ։ Նախ՝ որ այս մոլութիւնը շատ ատելի եղած է Հոգւոյն սրբոյ, այն աստիճանի՛ որ անէծքի արժանի կը համարի զքսուն եւ զլրտեսը. “Զքսուն եւ զերկխօսն առհասարակ անիծանիջի՛ք„. եւ պատճառն ալ վրայ կը բերէ. “Զի բազում խաղաղականացն կորոյս„[1]։ Երկրորդ՝ այն ամէնքն որոնք սէրն ու խաղաղութիւնը վրդովող զրոյցներ տանելու եւ բերելու մոլութիւն ունին, սատանայի որդի են. ըստ որում սատանան անմիաբանութեան Հայր է եւ Ս. Գրոց մէջ՝ չարախօս կը կոչուի. “Զի անկաւ չարախօսն եղբարց մերոց, որ չարախօսէր զնոցանէ առաջի Աստուծոյ զտիւ եւ զգիշեր„[2]։ Երրորդ վերջապէս այսպիսի սատանայական մոլութիւնն ըստ ինքեան մահուչափ մեղք է, (եթէ նիւթին թեթեւութիւնն եւ ընողին ծանօթութեան պակասութիւնը մահուչափէն չազատէ.) ուստի եւ քսուներն ու լրտեսները գրեթէ սովորաբար մահուչափ մեղքէ ազատ չըլլալով, միշտ կորստեան վտանգի մէջ կը գտնուին։ Ասոր համար ալ Ս. Գրոց մէջ մեղաւորի անուամբ կը յիշուին. “Այր մեղաւոր խռովեսցէ զսիրելիս իւր, եւ ի մէջ այնց՝ որ խաղաղութեամբ իցեն, արկանէ բանսարկութիւն„[3]։ Ուստի այս բանսարկուներուն եւ քսուներուն անունը, կնիքն ու վտանգը լսելէն ետքը, քննեցէք դուք զձեզ եւ տեսէք որ չըլլայ

1 Սիր. ԻԸ. 15։
2 Յայտ. ԺԲ. 10.
3 Սիր. ԻԸ. 10, 11։

թէ դուք ալ անոնց կարգը գտնուիք...։ Ի՞նչ կ'ըսէ խղճերնիդ...։ Կրնա՞ք վկայել՝ որ ձեզի զրկուած գաղտնիքը ճիշդ պահած ըլլաք, երբ անոր յայտնութիւնը վանքին կամ հասարակութեան սուրբ խաղաղութիւնը կրնայ վրդովել։

Թէ որ մէջերնէդ մէկը պատասխանելու ըլլայ, որ մենք չենք բանսարկութիւն ընողը, այլ ուրիշները մեզի կ'ընեն. ան ատեն ես ալ կը հարցընեմ, որ դուք ալ այսպիսի քսուները յօժարութեա՞մբ կ'ընդունիք, թէ դժկամակելով...։ Եթէ ակամայ կ'ընդունիք, երանի՜ ձեզի. բայց թէ որ անուշութեամբ կ'ընդունիք, պակասութենէ ազատ չէք...։ Ձեր պարտքն է մերժել այդպիսի բանսարկուները, մտածելով որ եթէ սիրոյ դէմ մեղանչելու ակնածութիւն չեն ըներ, ճշմարտութեան դէմ ալ մեղանչելու խիղճ պիտի չընեն...։ Զգուշացէք ուրեմն խաղաղութեան վրդովիչ զրոյցներ տանելէն բերելէն, եւ ուրիշին բերած ատենը՝ յօժարութեամբ լսելէն. վասն զի այսպէս վարուելով՝ մեծ մխիթարութիւն պիտի զգաք մահուան կէտին։

Հոս պէտք էր՝ որ զձեզ չարախօսութեան կամ բամբասանաց վրայ քննութիւն ընելու հրաւիրէի. բայց որովհետեւ երրորդ նպատակին վրայ քննութիւն ընելու ատեն չի մնար. ուստի կարճառօտիւ կ'ըսեմ, որ թէեւ չեմ կարծեր որ մէջերնիդ այնպիսիներ գտնուին, որոնք բամբասանքով ու չարախօսութեամբ ընկերաց անունն ու համբաւը կոտրեն, աղէկ գիտնալով որ այս մոլութիւնը զհոգին ատելի եւ գարշելի կ'ընէ առաջի Աստուծոյ. եւ թէ չարախօսները հին ատենները սովորաբար բանադրուածի պէս կը վռնտուէին վանքերէն. բայց եթէ գտնուին դժբախտաբար այնպիսիներ, որ երբեմն մէկը՝ երբեմն ուրիշը բամբասեն, երբեմն այս եւ երբեմն այն բանին համար տրտնջեն, իբրեւ թէ վանք եկած ըլլային զասիկայ կամ զանիկայ դատելու, կ'ըսեմ որ եթէ կան այդպիսիներ, գիտ-

նան որ "Աստուածատեացք,,[1] են, Աստուծոյ գարշելի են, զուրկ են այն սէրէն՝ որ վանքի մը զարդն ու հոգին է. ուստի եւ ամենայն իրաւամբ պէտք է վախնան չարաչար մահուամբ կենաց ընթացքնին լմնցընելու։

Այսչափ ինչ յիշելէն վերջը՝ անցնինք երրորդ կէտին վրայ քննութիւն ընելու. որով կարենաք տեսնել՝ թէ արդեօք խօսակցութիւններնուդ մէջ հոգեւոր եւ առժամանակեայ օգուտնիդ փնտռէր էք, թէ ո՛չ։ Հոգեւոր օգուտնիդ կը պահանջէ որ ամենեւին դատարկ խօսք չխօսիք. Յիսուսի Քրիստոսի Ս. Աւետարանին մէջ ըսածին համեմատ՝ խիստ համար տալու չստիպուելու համար. "Ընդ ամենայն դատարկ բանի՝ զոր խօսիցին մարդիկ, տացեն համար յաւուրն դատաստանի[2],,։ Արդեօք միշտ զգուշութիւն ըրա՞ծ էք։ Ո՜հ, ո՛վ գիտէ՝ որ խօսքերնուդ մէջ հարկաւորներէն շատ աւելի ըլլան դատարկները...։ Հոգեւոր օգուտնիդ կ'ուզէ եւ կը պահանջէ՝ որ երբեք սուտ չխօսիք, բաց որում հարսունք էք այն Աստուծոյն՝ որ Աստուած ճշմարտութեան կ'ըսուի։ Զգուշացե՞ր էք արդեօք սուտ խօսելէ...։ Ո՛վ գիտէ՝ որ ողորմելի մարդկային նկատման համար շատ մը սուտեր խօսած չըլլաք...։ Յիշեցէք որ Սուրբերը փոքր սուտ մը չխօսելու համար՝ մինչեւ անգամ դառնակսկիծ մահ յանձն առին...։ Հոգեւոր օգուտնիդ կ'ուզէ որ ամէն կերպով զգուշանաք այնպիսի խօսքերէ, որ չեն պատշաճիր ձեր վիճակին սրբութեան։ Միշտ զգուշացե՞ր էք արդեօք...։ Մի՞ գուցէ այնպիսի խօսքեր զրուցած եւ այնպիսի խօսակցութիւններ ըրած ըլլաք, որ բոլորովին հակառակ ըլլան Յիսուսի Քրիստոսի հարսանց վայլած մաքրութեան ու սրբութեան...։ Կը կարդանք բարի եւ սուրբ կուսի մը վարքին մէջ, թէ քանի անգամ որ նշանախօսութեան, հարսնախօսութեան եւ պսակի վրայ խօսք

1 Հռովմ. Ա. 30։

2 Մատթ. ԺԲ. 36։

կը լսէր, անմիջապէս կը մարէր գետինը կ'իյնար։ Եթէ այսպէս ըլլային ան ամէն մայրապետները, որոնք երբեմն ախորժելով իսկ մտիկ կ'ընեն այսպիսի ու ասոնց նման խօսակցութիւնները, գուցէ վանքին մէջ մայրապետ չմնար՝ մեծ մասը մարելով գետինն իյնային։ . . .

Իսկ ձեր առժամանակեայ օգուտը թէեւ կը պահանջէ՝ որ ձեզի հարկաւոր եղած գործքերը գիտնաք եւ հարկաւոր եղած բաներն ունենաք, այսու ամենայնիւ ոչ կ'ուզէ եւ ոչ հրաման կու տայ հետաքրքիր ըլլալ ձեզի չվերաբերած բաները գիտնալու կամ իմանալու. եւ ոչ երբեք կրնայ թողուլ՝ որ չէ թէ կարօտութեան, այլ զգայական ախորժի մը համար մշտատեւ շարժման մէջ ըլլաք. . .։ Ուստի եթէ աղէկ քննելու ըլլաք, յայտնապէս կը տեսնէք՝ թէ որչափ հետաքրքիր խնդիրներ, անհամ հարցմունքներ եւ անյարմար պահանջումներ ըրած էք, միայն ամենայն ինչ ուզածնուդ համեմատ ունենալու համար։

Ապա ուրեմն իւրաքանչիւր ոք միտքը պահէ այն նպատակները, որոնց համար Աստուած իրեն լեզու տուաւ, եւ ամէն կերպով հոգ տանի այս նպատակներուն ծառայելու։ Հոգ տարէք միշտ զԱստուած օրհնելու. կրկնեցէք սուրբ Դաւիթ մարգարէին խօսքը՝ թէ ամէն ատեն կ'ուզեմ զԱստուած օրհնել եւ հոգ տանիլ որ իւր օրհնութիւնները միշտ իմ շրթանցս վրայ ըլլան. “Օրհնեցից զՏէր յամենայն ժամ. յամենայն ժամ օրհնութիւն նորա ի բերան իմ„[1]։ Հոգ տարէք ընկերներնուդ վրայ միշտ բարի խօսելու, այնպէս որ սիրով եւ համբերութեամբ ընկերնիդ ալ համոզէք եւ յորդորէք՝ ձեզի հետ միատեղ զԱստուած մեծացընելու եւ իւր սուրբ անունը հռչակելու։ “Մեծ արարէք զՏէր ինեւ. եւ բարձր արասցուք զանուն նորա ի միասին[2]„։ Զգուշութիւն ըրէք

1 Սղմ. Լդ. 2։ 2 Սղմ. Լդ. 4։

ընդունայն խօսակցութիւնները ձեզմէ հեռացընելու, դատարկ խօսքերէ եւ պարապ հետաքրքրութենէ ետ կենալու. եւ այնպէս ձեր երկնաւոր Փեսային հաւատարիմ գտնուելով, արքայութեան համար մեծ արդիւնք դիզած կ'ըլլաք։ Եւ որովհետեւ լեզուն՝ սրտին առատութեան համեմատ կը խօսի. “Ի յաւելուածոյ սրտի խօսի բերան[1]„. անոր համար ամէնքդ ալ ամէն կերպիւ ջանացէք սրտերնիդ բարի սկզբունքներով եւ սուրբ մտածմունքներով լեցընել, որով խօսքերնիդ ալ միշտ սրբութեան անուշահոտութիւն բուրեն։

Գոհանամք զքէն։ (Երես 27։)

1 Ղուկ. Զ. 45։

ՕՐ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ՄՏԱԾԱԿԱՆ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

Սրբակեաց Մայրապետի մը մահուան վրայ:

Եկ սուրբ Հոգի . . . : (Երես 10:)

Եթէ մահուան ատեն պիտի հասկըցուի աղէկ ու գէշ ապրելու մէջ եղած տարբերութիւնը, ջերմեռանդութեամբ կամ գաղջութեամբ Աստուծոյ ծառայելու մէջ գտնուած զանազանութիւնը, եւ մարգարէի մը բառերին համեմատ՝ արդարոյն եւ անօրէնին, Աստուծոյ ծառայողին ու չծառայողին մէջ եղած խտիրը. «Տեսջիք ի մէջ արդարոյն եւ ի մէջ անօրինին. եւ ի մէջ ծառայելոյն Աստուծոյ եւ ի մէջ չծառայելոյն»[1]. Հապա որչափ հարկաւոր է, մաքրասէր կուսանք, իր տիրոջը երախտագէտ եւ հաւատարիմ կեանք անցընող կուսի մը ուրախ եւ երջանիկ մահուան վրայ մտածել. որպէս զի ձեզի ալ գրգիռ ըլլայ իր պատուիրանապահութեան եւ ջերմեռանդութեան բարի օրինակին հետեւելու: Մտէք ուրեմն մտքով իր փոքր խուցը, ուր աղքատիկ անկողնոյ վրայ սաստիկ ծանր հիւանդութեամբ պառկած է, եւ ուշադիր նայեցուածնիդ իր վրայ դարձընելով՝ կը հասկընաք թէ որչափ իրաւամբ թէ Ս. Գիրքն եւ թէ Ս. Հարք արդարոց մահը՝ երբեմն քաղցր քուն կ'անուանեն, երբեմն ամէն ցաւերու երջանիկ վախճան մը կ'ըսեն, երբեմն ալ արտասուաց վայրէն՝ արքայութեան յաւիտենական երջանկութեան ուրախալի անցք կը կոչեն: Այո, ուշադրութեամբ նայեցէք, եւ կը տեսնէք թէ որչափ ճշդութեամբ Ս. Յերոնիմոս

1 Մաղաք. Գ. 18:

արդարոյն մահուան օրն՝ որ ուրախութեան եւ ցնծութեան անուանած է:

Իրօք ալ՝ զննեցէք, թէ ինչպէս այս սրբակեաց մայրապետը, թէեւ ցաւերու բռնութենէն ճնշուած է, այսու ամենայնիւ քաղցր ժպիտ դէմքին վրայ կը տիրէ, տեսէք թէ ինչպէս իր վրայ ճշդիւ կը կատարուի Աստուծոյ այն ամէն իրեն հաւատարիմ գտնուող մարդկանց ըրած խոստումները, թէ կեանքերնուն վերջին կէտին հաստատ խաղաղութիւն մը պիտի վայելեն, մխիթարական վստահութիւն մը ունենան, անդորր հանգիստ մը գտնեն. «Եւ բնակեսցէ ժողովուրդ իմ ի քաղաքին խաղաղութեան, եւ բնակեսցէ յուսով, եւ հանգիցեն մեծութեամբ»[1]: Բժիշկը կը պատուիրէ՝ որ Աստուծոյ սուրբ կամաց համակերպի, ըստ որում իր ցաւոյ փարատելուն ալ ճար չկայ, խոստովանահայրը կը յորդորէ որ ժամանակէն առ յաւիտենականութիւն ընելու անցքին պատրաստուի. «Հրաման տուր վասն տան քո, զի մեռանիս եւ ոչ կեաս»[2]: Բայց այն խօսքերը լսելով, ինք ոչ կը խռովի ու կը շփոթի, ոչ ալ կը վշտանայ. այլ աչքերն երկինքը վերցուցած եւ ձեռքերը կուրծքին վրայ խաչաձեւ բռնած՝ կ'ըսէ. Օրհնեա՛լ ըլլայ Աստուած. վերջապէս հասաւ այնչափ փափաքով փնտռած ժամս: Ուստի թէպէտ բնութիւնը քիչ մ'ալ այլայլի այսպիսի տխուր ծանուցմամբ. սակայն հոգին մեծ ուրախութեամբ մահուան կը սպասէ: Անձկանօք կը սպասէ, մտածելով թէ որչափ ալ այսպիսի քայլ մը իրեն համար ցաւալի ըլլայ. այսու ամենայնիւ աշխարհքիս սկիզբէն վեր՝ ով որ ծներ է, մահուամբ աշխարհքէս բաժնուեր է, եւ այս ընթացքէն եւ ոչ իսկ ամենասուրբ Կոյսը՝ կուսանաց թագուհին ազատ գտնուեր է, իր անմեղութեամբն ու անարատութեամբը, ինչպէս եւ ոչ կուսանաց երկնաւոր փեսան՝ Աստուած եւ

1 Եսայ. ԼԲ. 18: 2 Եսայ. ԼԸ. 1:

մարդ ըլլալովն ալ։ Յօժարութեամբ կը սպասէ, որովհետեւ կը տեսնէ թէ ասով մարմնոյն ծանրութենէն կ'ազատի, որն որ իրեն պատճառած անհանգստութիւններէն եւ հիւանդութիւններէն զատ՝ ոչ միայն իրեն արգելք եւ խոչընդոտն եղաւ պատշաճ ջերմեռանդութեամբ Աստուծոյ ծառայելու, այլ նաեւ քանի անգամ ալ գուցէ իր Տիրոջն ապերախտ գտնուելու առիթ տուաւ։ Մէկ խօսքով ըսեմ, փափաքելով կը սպասէ. որովհետեւ մահուամբ ստոյգ ու ապահով կ'ըլլայ՝ այնուհետեւ իւր սիրելի ու երկնաւոր Փեսային վիշտ ու նախատինք չպատճառելու։

Քոյր Մեթիլտէի վարքին մէջ կը կարդանք, որ հիւանդութեան ատեն կնքուած տոմսակ մը յանձնեց հիւանդապահին, աղաչելով որ բժիշկն իւր առողջանալէն յոյսն որ կտրէ, իրեն բերէ, բանայ եւ կարդայ։ Շատ չանցաւ, իրօք ալ բժիշկը ձեռք քաշեց, ըսելով որ ա՛լ առողջութեան յոյս չկայ։ Հիւանդապահն ըստ խոստմանն հիւանդին անկողնոյն քով գալով, բացաւ տոմսակն ու կարդաց. "Քոյր Մեթիլտէ, ուրախացիր. վասն զի եկաւ հասաւ այն ժամանակը, յորում ա՛լ պիտ'որ չկարենաս վշտացընել քու Աստուածդ"։ Ան ատեն հիւանդը զուարթ դէմքով եւ քաղցր ժպիտ մը պռկունքներուն վրայ, ըսաւ. Շնորհակալ եմ քեզի, ո՛վ Տէր. սրտանց շնորհակալ եմ, որ ապերախտութեանցս ատենը լմնցաւ։ Նոյնը կարծես թէ կը կրկնէ զուարթ երեսով եւ ուրախ դէմքով՝ մտածականիս նիւթ եղող հոգեվարք հիւանդը։ Այո, եթէ աղէկ մը զննելու ըլլաք, կը տեսնէք որ մերձակայ մահուան լուրն առածին պէս, այնպէս հանգստութիւն մը կը զգայ, որ կարծես թէ սրտանց կ'ըսէ՝ Օրհնեալ ըլլայ իմ Աստուածս, որ հաճեցաւ փափաքած վախճանիս հասցընել զիս, ուսկից վերջը ա՛լ պիտի չվախնամ ո՛չ իմ տկարութենէս, ո՛չ կիրքերէս, ո՛չ դժոխային թշնամւոյն կատաղութենէն։

Այս սփոփիչ ու քաղցր խորհրդածութեամբ, որուն յարակից կ'ըլլայ Աստուծոյ աչքին անգին մահուամբ մեռնելու ապահով յոյսը. որովհետեւ միշտ աշխարհքիս մեռած ապրելով՝ ինչպէս որ աղքատութեան ուխտիւ խոստացած էր, մեռած ըլլալով իր մարմնոյն՝ ողջախոհութեան ուխտիւ, մեռած իր անձին՝ հնազանդութեան ուխտիւ, քանի որ կենաց վերջը մօտենայ, այնչափ աւելի հանգիստ ու խաղաղ կ'ըլլայ. վասն զի սրտին մէջ կը զգայ այն ձայնը թէ Երանի՜ անոնց՝ որ աշխարհքիս լուսոյն աչքերնին գոցելէն յառաջ՝ աշխարհքիս ամէն բաներուն մեռած են։ "Երանի՜ մեռելոցն՝ որք ի Տէր ննջեցին[1]"։ Այս ուրախալի ձայնին ստոյգ եւ ապահով կ'ըլլայ որ ներկայ ցաւալի կենաց հեծութիւններէն շատ շուտով պիտի անցնի երթայ իւր երկնաւոր Փեսային քաղցր տեսութիւնը վայելելու, որով աւելի եւս կը մխիթարուի, կ'ուրախանայ, կը ցնծայ եւ կարելի եղածին չափ այսպիսի երջանկութեան մը պատրաստուելու հոգ կը տանի։

Նայեցէք թէ ինչպիսի խաղաղ հանգստութեամբ կը ջանայ խոստովանութեան սուրբ խորհրդոյն միջոցաւ մաքրուիլ ամենափոքր արատներէ ալ. զննեցէք թէ ինչպիսի ջերմեռանդութեամբ կ'ընդունի սուրբ Թոշակը. տեսէք թէ ինչպէս այս առթին մէջ ամէն պակասութիւններն յանձն առնելով՝ ընկերներէն ալ թողութիւն կը խնդրէ տուած ամենափոքր վիշտերուն եւ չար օրինակներուն. ինչպէս կը նորոգէ իւր ուխտերը, չափազանց գոհ ըլլալով իւր խոստմունքը կարելի եղածին չափ պահած ըլլալուն. մանաւանդ նայեցէք թէ ինչպիսի ջերմեռանդութեամբ կը խնդրէ եւ կ'ընդունի վերջին օծումը, ինչպէս եռանդով կը կրկնէ նոյն սուրբ խորհուրդը մատակարարող քահանային խօսքերը. վերջին աստիճանի ցնծումէն յայտնապէս կը գուշակուի որ արքայութեան քաղցրու-

1 Յայտ. ԺԴ. 13։

թեանց ճաշակն արդէն հոս առնելու սկսած է։ Այս սուրբ խորհուրդներն առնելուն վրայ զարմանալի կերպով մխիթարուած կ՚ըլլայ։

Աւելի ուշադրութեամբ զննեցէք. եւ կը տեսնէք թէ ինչպէս բոլորովին զբաղած է իր սիրելի Տէրն ու առեղծողն օրհնելու եւ գովելու։ Ահաւասիկ միակ մտադրութիւնն է զԱստուած փառաբանել՝ հաւատոյ, յուսոյ եւ սիրոյ ներգործութեամբ, մանաւանդ թէ աշխարհ.քիս ամէն բանէն բաժնուիլ եւ բոլորովին իւր Յիսուսին հետ միանալ։ Եթէ ամենէն մերձաւոր ու սիրելի ազգականները մօտը գալու ըլլան, ինչպէս որ օր մը Յիսուսի սիրոյն համար զանոնք ձգեց եւ ի Յիսուս սիրեց, այսպէս ալ նոյն ատեն Յիսուսին կրկին զոհ կը մատուցանէ։ Եթէ աչ.քն ասդին անդին դարձընելով՝ իւր ընկերներն իրմէ բաժնուելնուն վրայ տրտմած տեսնէ, Կը յուսամ, կ՚ըսէ անոնց, կը յուսամ որ օր մը դարձեալ կը միանանք՝ զԱստուած ի յաւիտեան միատեղ վայելելու համար։ Եթէ իր գործած բաներն աչ.քերուն երեւան, զանոնք միայն իբրեւ Աստուծոյ ծառայելու հարկաւոր գործիք եւ միջոց սիրած ըլլալով, հիմայ ալ անոնցմէ զրկուիլն իրեն ամենեւին փոքր վիշտ մ՚ալ չի պատճառեր։ Այսպէս ամէն բանի մէջ զինքն ուրախ զուարթ տեսնելով, իր վրայ ստուգուած պիտի գտնէք Ս. Գրիգոր Մեծին խօսքը թէ Ամէն մարդ՝ որ հաւատարմութեամբ Աստուծոյ ծառայած է, մահուան մօտեցած ատեն՝ իրեն համար պատրաստուած անճառելի փառքին քաղցր յուսովն աւելի եւս կ՚ուրախանայ ու կը ցնծայ։

Այսպիսի քաղցր յուսոյ մէջ, զոր Աստուած հետզհետէ կ՚աւելցընէ, ըստ որում ինք խոստացած է այն վերջին կէտին չթողուլ՝ հաւատարմութեամբ եւ ջերմեռանդութեամբ իրեն ծառայողը, այլ անոր հետ ըլլալ ու հոգ տանիլ որ երջանկութեամբ օրերը լմնցընելով՝ զինքն ի յաւիտեան

օրհնէ արքայութեան մէջ. “Առ նմա եղէց ի նեղութեան. փրկեցից եւ փառաւոր արարից”[1]. — այսպիսի քաղցր յուսոյ մէջ, ըսի, հոգաբարձու քահանան իրեն այս վերջին կէտին պէտք եղած օգնութիւնները մատակարարելու համար, ահաւասիկ իր դիմացը կը դնէ սուրբ խաչելութեան պատկերը, քաղցր խօսքերով կը յորդորէ անոր վրայ հաստատել իւր բոլոր յոյսը, ըստ որում չէ թէ միայն զինքը հրաւիրելու, այլ նաեւ իր փառացը տանելու համար կը ներկայանայ։ Քահանան դեռ իւր մխիթարական խօսքերը չլմնցուցած, հիւանդն ինքնին, ինչպէս աղէկ կը տեսնէք, կ՚ընդգրկէ իւր երկնաւոր Փեսային խաչելեալ պատկերը. անուշութեամբ կուրծքը կը ճնշէ, անոր բացուած կողին վրայ քաղցր համբոյրներ կը դրոշմէ, անոր սուրբ սկզբանց եւ սուրբ կամաց համակերպելուն համար մեծ հաճութիւններ զգալով։ Աչ.քերէն դուրս ցատքած ուրախութենէն, դէմքէն փայլատակած ցնծութենէն՝ կրնաք հասկընալ թէ սիրտն ինչպիսի հրճուանաց մէջ կը ծփայ։

Եթէ հեթանոս մը մահուան ատեն իր վահանը տեսնելով, որով այնչափ թշնամիներու բազմութեան յաղթած էր, այնչափ ուրախութիւն կը զգար, որ զանիկայ համբուրելէն չէր կշտանար, եւ Այս վահանն աչ.քիս առջեւն ունենալով՝ գոհ սրտիւ կը մեռնիմ, կ՚ըսէր. ինչպիսի ուրախութիւն պիտի չզգայ հապա այս երջանիկ հոգին՝ սուրբ խաչելութիւնն աչ.քին առջեւն ունենալով։ Ո՛հ, մտածելով որ իր երկնաւոր Փեսային շնորհիւը յաղթեց աշխարհ.քի, սատանային եւ իւր մարմնոյն. տեսնելով որ հրեշտակներն ու Սուրբերը զինքը յարքայութիւն կը հրաւիրեն, ըսելով. “Եկ ի Լիբանանէ, հարսնդ Քրիստոսի։ Եկ ի Լիբանանէ եւ պսակեսցիս[2]”. այն ատիճան պիտ՚որ բորբոքի աստուածային սիրով, սիրտն այնպիսի մխիթարու-

[1] Սղմ. Ղ. 15 ։

[2] Երգ. Դ. 8 ։

թեամբ պիտի ծփայ, որ ա՛լ չկրնալով դիմանալ՝ ահաւասիկ կ'աղաչէ զերկնաւոր Փեսան որ քակէ ու արձակէ զինքը մարմնոյն կապանքներէն, իրեն տանելու եւ ի յաւիտեան զինքն երջանիկ ընելու համար։ Ուստի եւ ուրախ սրտով պիտի կրկնէ սաղմոսերգու մարգարէին խօսքերը՝ թէ "Տէր, հան ի բանտէ զանձն իմ. գոհանամ զանուանէ քումմէ,,[1]։ Եւ այսպէս քաղցր ժպիտով մը Յիսուսի բազկաց մէջ կ'աւանդէ իւր վերջին շունչը՝ աշխարհքիս մէջ ամենաբաղձալի եւ երջանիկ մահուամբ։

Դուք ալ, մաքրասո՛ւն կուսանք, այսպիսի երջանիկ մահուան հանդիսատես ըլլալով, կը փափաքի՞ք արդեօք այսպիսի գեղեցիկ մահուան։ Կը նախանձի՞ք արդեօք այս բարեբախտ հոգւոյն երջանիկ մահուան։ Կը ցանկա՞ք արդեօք որ ձեր մահն ալ սանկ ըլլայ։ Աստուծոյ բրած ուխտերնուդ հաւատարիմ եղէք, բոլոր սրտով եւ յօժարութեամբ իրեն ծառայեցէք. եւ անտարակոյս այն վերջին վայրկենին կը վայելէք խաղաղ հանգստութիւն, ապահով վստահութիւն եւ կանխիկ անդորրութիւն, ինչպէս որ կը խոստանայ Աստուած ամէն իրեն հաւատարմութեամբ եւ ջերմեռանդութեամբ ծառայողներուն։ "Եւ բնակեսցէ,,. աղէկ միտ դրէք այս գեղեցիկ խօսքերուն. "բնակեսցէ ժողովուրդ իմ ի քաղաքին խաղաղութեան, եւ բնակեսցէ յուսով, եւ հանգիցեն մեծութեամբ[2],,։ Եւ կը տեսնէք որ այն սրբակեաց մայրապետին բախտը ձեզի ալ կը հանդիպի։

Ինչո՞ւ ուրեմն այնչափ կը վախնաք մահուանէ, որուն սոսկ անունը զձեզ կը սարսափեցընէ. վասն զի ձեր ձեռքն է եւ ձեր կամքէն կախուած է՝ մահուան ուրախութիւնն ու երջանկութիւնը։ Ձեռք առէք առաջին եռանդնիդ. բաժնուեցէք եւ հեռացէք աշխարհքիս ամէն բաներէն. զձեզ բոլորովին Աստուծոյ տալով՝ ուրախ եւ երջանիկ կը

1 Սղմ. ՃԽԱ. 8։ 2 Եսայ. ԼԲ. 18։

մեռնիք, ցնծութեամբ ըսելով՝ որ Արքայութիւն կ'երթանք, արքայութիւն, ուր միշտ երջանիկ պիտի ըլլանք։ Եւ որպէս զի այսպիսի երջանիկ մահ մը այս վայրկենէս ձեռք բերելու պատրաստուիք, ըսէք սրտանց եւ արտասուալից աչքերով։

ԻՂՁՔ

Ո՛վ իմ հոգւոյս ամենասիրելի Փեսան, չեմ գիտեր որ մահս մօտ է՞ թէ հեռու. սակայն ստոյգ գիտեմ որ ամէն օր կը մօտենայ, առանց գիտնալու թէ ե՛րբ վրայ պիտ'որ հասնի։ Այսու ամենայնիւ թող գայ երբ որ կ'ուզէ եւ երբ քեզի հաճոյ է, որովհետեւ յօժարութեամբ զանիկայ ընդունելու պատրաստ եմ։ Կտրէ՛, ո՛վ Աստուած իմ, երբ որ կ'ուզես, այս կենացս թելը. ինչ յօժարութեամբ որ քու ձեռքէդ պարգեւ մը պիտ'որ ընդունէի, նոյն յօժարութեամբ ալ զմահն իբրեւ պարգեւ կ'ընդունիմ։ Ո՜հ, մշտատեւ գիշերուան մէջ թո՛ղ գոցուին այս իմ աչքերս. մահուան լռութեան մէջ թո՛ղ դադարի այս ձայնս. քակուած ու փտած թո՛ղ կործանի այս մարմինս։ Ուրախ ու գոհ եմ, Տէր, իմ անձիս ոչնչանալուն, զորն որ քեզի կը զոհեմ, որպէս զի քու աստուածային արդարութեանդ տուած վշտերուս ամենափոքր հատուցում մ'ըլլայ։ "Բարկութեան Տեառն համբերից, զի մեղայ նմա,,[1]։ Կը յուսամ որ ողբալի եւ ցաւալի կորստեան վտանգի մէջ այս իմ համակերպութիւնս շատ ընդունելի եւ հաճելի պիտ'որ ըլլայ։ Ո՛վ ամենասուրբ Կոյս, դու քու անդառնալի բարեխօսութեամբդ զօրացո՛ւր այս իմ նուէրս, որպէս զի աւելի հաճոյ ըլլայ քու աստուածային Որդւոյդ. ամէն։

1 Միք. Է. 9։

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

Զանցառութեան մեղքին վրայ:

Արբակեաց եպիսկոպոս մը մահուան դուռը հասած ըլլալով, քովը գտնուող հոգաբարձու քահանան տեսաւ որ եպիսկոպոսին դէմքը մեծ այլայլութեան մէջ է: Հարցուց որ զինքն անհանգիստ ընելու բան մը ունի՞ արդեօք: Եպիսկոպոսը սրտէն խորունկ մը հառաչելով, ըսաւ. Զանցառութիւններս զիս շատ կը վախցնեն: Ո՜հ, մաքրասէր կուսանք, որպէս զի մէջերնիդ եւ ոչ մէկը մահուան կէտին սանկ սարսափելու ստիպուի, այլ ընդհակառակն աւելի ուրախ ըլլայ, կ'ուզեմ որ այս առտու քիչ մը այսպիսի զանցառութեանց վրայ քննութիւն ընէք, տեսնելու համար թէ արդեօք միշտ խոյս տուած էք այս մեղքէն, թէ չէ, եւ գործած ատեննիդ ալ ըստ պատշաճի արդեօք խոստովանած էք, պէտք եղածին չափ ցաւելով եւ զղջալով անկից: Այսպիսի քննութեան մը հարկաւորութիւնն ունկնդրութեան ալ ուշադրութիւնը կը պահանջէ:

Զանցառութեան մեղք կ'ըսուի՝ Աստուծոյ, Եկեղեցւոյ եւ սուրբ կանոնաց պատուիրածներուն եւ հրամայուածներուն գործադրութեան վրայ անհոգութիւնը, կամ պաշտօնի ու ծառայութեան պարտուց կատարման տհաճութիւնը, կամ երբ մեր վիճակին համեմատ կրնայինք աւելորդ բարեգործութիւն ընել, առաքինութիւն գործել, եւ չենք ըրած: Մէկ խօսքով ըսեմ, կատարելութեան ու սրբութեան ընթացքին մէջ ըստ պատշաճի յառաջադիմութեան աշխոյժ չունենալ. աւելի եւս Աստուծոյ սէրը սրտին մէջ բորբոքելու հոգ չտանիլ. ներելի մեղքերուն անգամ արմատները սրտերնէս փրցնելու չջանալ: Ասոնց ամէնն ալ զանցառութեան մեղքերուն կարգն են. անոր

համար ալ աւելի դժուար է այսպիսի մեղքերը ճանչնալ եւ գտնել, քան թէ միւս ներգործական մեղքերը. ըստ որում ներգործական մեղքն այնպիսի պատուիրանաց եւ օրինաց հակառակելով, որոնք բան մը ընելու կ'արգելուն, միշտ գործողութեան մը վրայ հաստատուած են, այսինքն արգելուած բան մը ըսելու կամ ընելու կամ մտածելու: Անոր համար ալ այնչափ դժուար չէ այսպիսի մեղք մը գտնել. որչափ որ դժուար է զանցառութեան մեղքը ճանչնալ եւ հասկնալ, որն որ պարզապէս բացասական ըլլալով, ազդեցութիւն մը չ'ըներ: Ասկից ի՞նչ կը հետեւի: Այն կը հետեւի որ մեղքերնիս քննելու ատեն՝ ներգործական մեղքերուն պէտք եղածէն շատ աւելի փոյթ եւ ջանք պէտք է զանցառութեան մեղքերը փնտռելու համար:

Այս այսպէս ըլլալով, արդեօք խոստովանանքի ատեն միշտ մասնաւոր ջանք մը ունեցե՞ր էք այսպիսի զանցառութեան մեղքերնիդ ալ գտնելու եւ խոստովանելու. . . : Մի գուցէ սովորապէս անձերնուդ վերաբերեալ մեղքերը խոստովանելով, վիճակներնուդ, պաշտօններնուդ կամ ծառայութեանց վերաբերեալներուն վրայ անհոգ գտնուած ըլլաք եւ կամ բանի տեղ դրած չըլլաք. . . : Քննեցէ՛ք դուք զձեզ եւ տեսէ՛ք թէ մինչեւ ցարդ ո՛րն եղած է սովորական վարմունքնիդ. . . : Քննեցէ՛ք թէ արդեօք ներգործական մեղքերնիդ գտնելու եւ խոստովանելու ունեցած հոգերնուդ պէս՝ մասնաւոր փոյթ մըն ալ ունեցե՞ր էք զանցառութեան մեղքերնիդ գտնելու եւ խոստովանելու. . . :

Թէ որ ուզելու ըլլայի բոլոր զանցառութեան մեղքերնիդ ճանչնալու կերպը ձեզի տալ, ինծի շնորհուածէն շատ աւելի երկար ատենի կարօտ պիտ'որ ըլլայի: Պէտք էր որ աչքերնուդ առջեւ մի առ մի նկարէի ունեցած պարտաւորութիւննիդ, մի առ մի բացատրէի կարելի եղած թերու-

թիւնները։ Պէտք էր որ ըրած եւ ընելու քննութիւններս բոլոր միատեղ խառնէի, որն որ լմբռնալիք չունէր։ Ուստի բաւական է ըսել՝ թէ զանցառութեամբ մեղանչելն այնչափ դիւրին է, որ մինչեւ անգամ մասնաւոր ջերմեռանդութիւններնուդ մէջն ալ կրնաք գործել. այսինքն կրցածնուդ չափ կամ պէտք եղածին պէս չընելով այն ջերմեռանդութիւնը։ Բայց այսու ամենայնիւ պաշտօններնուդ, պարտքերնուդ, ծառայութեանցդ վերաբերեալ քանի մը հատը ծանուցանեմ, որպէս զի յետոյ մէկ նիւթի վրայ աւելի զբաղինք, որն որ դուցէ երբէք քննութեան տակ ձգուած չէ։

Ստոյգ է՝ որ պաշտօնին, գործքին եւ ծառայութեան պարտուց գործադրութեան մէջ եղած անհոգութիւնը՝ զանցառութեան մեղք է, որոնց վրայ ահեղ դատաստանին օրը համար պիտի պահանջէ Աստուած։ Այս անհակառակելի ճշմարտութիւնն ենթադրելով, հիմայ քննեցէք թէ արդեօք միշտ աղէկ կերպով ի գործ դրած էք (որովհետեւ պարտուց կատարումը կամ գործադրութիւնը միայն բաւական չէ, այլ աղէկ կերպով ի գործ դնելու է, որ արդիւնաւոր ըլլայ. զոր օրինակ այլ է կանոնի մը կամ մեծաւորի հրամանի մը ակամայ հնազանդութիւնը, եւ այլ է կամաւոր եւ յօժար հնազանդութիւնը.) այն ամենայն զոր վիճակնիդ, աստիճաննիդ եւ պաշտօննիդ ձեզմէ կը պահանջէր։ Դու մեծաւոր եղած ես եւ կամ վերակացու. արդեօք այս պաշտօնիդ քեզմէ պահանջածը կատարեալ կերպով ի գործ դրած ես. . . ։ Չըլլայ թէ յօժարութեամբ այս պաշտօնին պատիւը վայելելով, ակամայ կամքով ալ կրած ըլլաս անոր՝ յորդորելու, խրատելու, շիտկելու, սաստելու, յանդիմանելու, կանոնները պահել տալու նեղութիւնները. . . ։

Դուն ալ խորհրդական եւ կամ գոնէ առաջաւորներէն ես. ինչպիսի՞ հոգ տարիր ամենուն

բարի օրինակ եւ գրգիռ ըլլալու, կանոնապահութեան եւ հասարակութեան ամէն գործոց պատրաստ եւ հպատակ ըլլալու։ . . . Մի՞ գուցէ այդ վիճակիդ պատճառաւ դու զքեզ անօրինուած համարիս կամ մատուռէն կամ կանոնապահութենէն, եւ կամ աւելի խոնարհելու տեղը՝ քիչ մը ծերութեան պատրուակաւ՝ ուրիշներէ յարգ ու պատիւ պահանջես կամ աւելի հանգստութիւն փնտռես. . . ։ Դու նորընծաներու եւ գիշերօթիկներու վերակացու կամ ուսուցիչ ես. ի՞նչպէս կը վարուիս անոնց հետ. երկուքին ալ վերաբերեալ պարտաւորութիւններդ ճշդիւ կը կատարե՞ս արդեօք. . . ։ Մի՞ գուցէ նորընծաները՝ շատ փափուկ, գիշերօթիկներն ալ ընդունայն եւ ցրուեալ վարժեցընես. . . ։ Դու դռնապան ես. կը կարծե՞ս որ պաշտօնդ ամենուն բարի օրինակ տալով եւ հաւատարմութեամբ կատարած ըլլաս. . . ։ Մի՞ գուցէ քեզի չվերաբերած հարցումներ ընելու, անպէտ բաներ լսելու եւ խօսելու համար ժամանակդ կորուսած ըլլաս. . . ։ Դու հիւանդապահ ես. արդեօք ինչպիսի՞ եղբայրսիրութիւն ցուցուցիր հիւանդ քերց. . . ։ Արդեօք այնպէս ծառայեցի՞ր եւ օգնեցի՞ր, ինչպէս որ անոնց վիճակին մէջ գտնուելով՝ կ'ուզէիր որ քեզի օգնեն ու ծառայեն. . . ։ Չըլլայ թէ այսպիսի պաշտօն մը ակամայ եւ կամ տրտնջելով կատարած ըլլաս, եւ ո՛չ թէ սիրով ու յօժարութեամբ. . . ։ Դու աւանդապահ ես. ինչպիսի՞ զգածմամբ այդ պաշտօնը կը վարես, ինչպիսի՞ յարգութիւն ցոյց կու տաս սուրբ տան եւ սրբազան բաներու. . . ։ Մի՞ գուցէ փոխանակ աւելի ջերմեռանդ ըլլալու՝ աւելի ցրուած ու տատանդեալ մտքով պաշտօնդ վարես. . . ։ Դու ալ աշխատաւոր ես. ինչպիսի՞ մեծարանօք վարուեցար ուխտեալ կամ ուսուցիչ քերց հետ, ինչպիսի՞ խոնարհութեամբ հետերնին կը խօսիս, ի՞նչ սրտով կը ծառայես անոնց. . . ։ Չըլլայ թէ համարձակութեամբ

եւ յանդգնութեամբ վարուած ըլլան դաստուներու հետ՝ տիրելու եւ հրամայելու յօժարութիւն ցուցընելով. . . : Դու. . . բայց ատոր վերջը չի գար. ուստի քննութիւնը մէկ բանի վրայ կեդրոնացընենք, ըստ որում քիչ շատ իւրաքանչիւր ոք կրնայ զանցառութեամբ մեղանչել:

Վանքերու մէջ տղայ կրթելու սովորութիւնը Ս. Բենեդիկտոսի ատենէն սկսաւ, եկեղեցւոյ մեծ օգտիւը, որով շատ մը Սուրբեր ունեցաւ եւ անհամար անձանց համար դժոխոց դուները գոցուելով, արքայութեան անանց փառաց արժանի եղան: Չեմ գիտեր թէ արդեօք ներկայիս ալ, ընդհանրապէս խօսելով, վանքերու մէջ տրուած կրթութիւնը՝ նոյն բաղձալի հետեւութիւնն ունի՞, թէ ո՛չ: Սակայն աղէկ գիտեմ՝ որ այսպիսի քննութիւն մը ամենուդ համար ալ շատ հարկաւոր է. որպէս զի տեսնէք թէ արդեօք իւրաքանչիւր ոք իր վիճակին, պաշտաման, աստիճանին պարտքն այնպէս աղէկ կը կատարէ՝ որ Աստուծոյ փառքն աւելնայ եւ հոգիներն օգտուին: Այսպիսի քննութիւն մը պէտք է ընեն նաեւ նորընծայք, գիշերօթիկներն եւ ուրիշ աշակերտուհիք՝ իրենց վիճակին եւ կարողութեան համեմատ:

Իսկ ուսուցիչ մայրապետաց պարտուց վրայ դառնալով, որպէս զի տղոց տուած կրթութիւննին իրենց արդիւնաւոր ըլլայ, կ'ըսէր հոգեւոր Վարդապետ մը թէ երեք բան հարկաւոր է: Նախ՝ աշակերտներն Աստուծոյ փառաց համար ընդունիլ: Երկրորդ՝ Աստուծոյ սիրոյն համար անոնց տուած նեղութեանցը համբերել: Երրորդ՝ Աստուծոյ հաճելի կրթութիւն տալ անոնց:

Քննեցէք ուրեմն թէ ինչ նպատակաւ աշակերտ կ'ընդունիք. եթէ վանքին շահուն եւ օգտին համար կ'ընդունիք, այն մարդուն վաստակն ու շահը պիտ'որ ընէք, որ թուղթ կ'այրէր՝ մոխիր շինելու համար, եւ հարիւր դահեկանի թուղթ

այրելէն վերջը, ստակի մը մոխիր չէր կրցեր շահիլ: Իսկ եթէ աշխարհականաց հաճութիւն տալու համար կ'ընէք, չէ թէ Աստուծմէ, այլ միայն աշխարհականներէն պէտք է որ վարձքերնիդ սպասէք, որն որ ուրիշ բան չի կրնար ըլլալ, եթէ ոչ՝ երթեւեկութեան եւ այցելութեան նեղութիւն ու չփոթութիւն: Բայց եթէ ազգականներու եւ բարեկամներու համար կ'ընէք, առաքինութեան մէջ ամենեւին յառաջդիմութիւն մը չունենալնիդ կը յայտնէք, ըստ որում ուխտած ատեննիդ ձեզի եղած առաջարկութիւնն անգամ ի գործ դրած չէք ըլլար. այսինքն՝ "Ամէն բան մոռցէք, մինչեւ ազգականներնիդ եւ ծնողքնիդ ալ. եւ միայն զԱստուած մտածեցէք„: Եւ իբրեւ թէ ասիկայ ոչինչ բան մ'ըլլար, վանքին մէջ աւելի ծանր խաչ մը կրելու պիտի ստիպուէիք. ըստ որում, ինչպէս կ'ըսեն, եթէ մօրաքոյրը խաչ մըն է քեռորդւոյն, քեռորդին ալ՝ մարտիրոսութիւն մըն է մօրաքրոջ:

Վանքին մէջ կրթուելու համար աղջկունք ընդունելու նպատակնիդ՝ միայն այս պէտք է ըլլալ, զանոնք աշխարհքիս վտանգներէն հեռացընել եւ աստուածպաշտութեան մէջ կրթելով՝ այնպիսի վիճակի մէջ դնել, որ ապագային մէջ կարող ըլլան Աստուծոյ սուրբ կամքը ճանչնալ եւ ըստ այնմ շարժելով՝ հոգինին փրկել: Ուստի մէկը ձեզի աղջիկ մը ներկայացուցած ատեն, պէտք է երեւակայէք թէ Աստուած ձեզի կ'ըսէ ինչ որ Փարաւոնին աղջիկն ըսաւ Եբրայեցի կնոջ՝ զՄովսէս անոր յանձնած ժամանակը. "Ա՛ռ զմանուկդ եւ սնո՛ ինձ զդա. եւ ես տաց քեզ զվարձս քո[1]„: Այո՛, մաքրասուն կուսանք, միայն Աստուծոյ փառքը պէտք է որ ձեզ շարժէ աղջկունք ընդունելու, եւ միայն Աստուծմէ պէտք է սպասէք վարձքերնիդ: Քննեցէք ուրեմն թէ արդեօք ամէն աշակերտուհեաց

1 Ելք. Բ. 9:

համար ալ միշտ այսպէս վարուած էք, թէ ոչ...։ Նայեցէք թէ արդեօք ամէն անգամ՝ եղբայրսիրութեան ուխտերնուդ զօրութեամբը զանոնք ընդունած ատեննիդ՝ միայն Աստուծոյ փառքը փնտռած էք, թէ ձեր մասնաւոր շահը։

Երկրորդ պարտքերնիդ է՝ Աստուծոյ սիրոյն համար անոնց նեղութեանց համբերել։ Քննեցէք ուրեմն թէ ինչպիսի համբերութեամբ հետերնին վարուած էք եւ կը վարուիք...։ Մայրապետաց հասարակութեան մէջ ոմանք չափէն աւելի համբերութեամբ կը վարուին աշակերտուհեաց հետ, ոմանք ալ չափէն աւելի խստութեամբ, անանկ որ եւ ոչ խօսիլ թող տալով՝ կ'ուզեն որ իսկ եւ իսկ սուրբ ըլլան։ Բայց ես կը հարցնեմ այսպիսեաց, դուք այսչափ տարի սրբութեան դպրոցը մնալով, ինչ օգուտ քաղեցիք։ Ի՞նչպէս ուրեմն կրնաք պահանջել՝ որ առաջին օրը եկողներն այնպէս սուրբ ըլլան, որ եւ ոչ փոքր պակասութիւն մը ունենան։ Եթէ երբեմն կը խնդան, կը ցատքեն, քիչ մը աղմուկ կ'ընեն, համբերելու էք, յիշելով որ դուք անոնց հասակին մէջ գտնուած ատեննիդ, գուցէ աւելի խեռ էիք։ Ս. Փիլիպպոս Ներեան միշտ կ'ըսէր տղոց՝ որ զուարճանան եւ ուրախ կենան՝ առանց մեղքի. եւ միշտ ալ անմեղ զուարճութեամբ կը զբօսցընէր զանոնք։

Իսկ չափէն աւելի համբերութիւն կը գործածեն անոնք, որ տղոց սաստիկ սէր ունենալով՝ թոյլ կու տան որ խօսին, խնդան, վազեն, ցատքեն, լռութեան ատեն աղմուկ ընեն, ընկերներնին ալ շփոթելով, առանց յանդիմանութիւն մը տալու կամ ձայն հանելու։ Ասիկայ մէկ ծայրէն մէկալն անցնիլ մըն է։ Արդ եթէ անմտութիւն է՝ պէտք չեղած ատեն իրենց տարիքներէն վեր ծանրութիւն ու հանդարտութիւն պահանջել՝ իբրեւ թէ մէյմէկ արձան ըլլային. ընդհակառակն յիմարութիւն է՝ բոլորովին իրենք իրենց թողուլ սանձարձակ եւ առանց կարգ կանոն պահանջելու։

Ուստի այս պաշտօնին մէջ պակասաւոր չգտնուելու համար՝ խոհեմութեամբ կանոնաւորած սէր մը ունենալու է տղոց վրայ, այնպէս որ աղօթքի ջերմեռանդութեամբ զբաղին, ուսման մտադիր ըլլան, լռութեան ատեն չխօսին, ազատ ատեն ալ պատշաճ կերպով զբօսնուն. բարիները պարգեւի արժանի համարուին, յանցաւորները պատժուին ի խրատ այլոց։ Ասոնց վրայ աղէկ մը դուք զձեզ քննելու էք, թէ արդեօք միշտ այսպիսի միջին ճամբայ մը բռնած էք, թէ մէկ կամ միւս ծայրն անցած էք։

Վերջապէս երրորդ պարտաւորութիւննիդ է՝ այնպէս կրթել զանոնք, որ Աստուծոյ հաճելի ըլլան։ Քննեցէք ուրեմն թէ արդեօք միշտ այսպիսի փափաք մը ունեցե՞ր էք...։ Քննեցէք թէ արդեօք հոգ տարա՞ծ էք՝ որ նորընծայք աշխարհականաց հաղորդակցութենէն հեռու կենան, աշակերտուհիք ալ՝ վտանգաւոր ընկերներէ...։ Քննեցէք թէ արդեօք սուրբ սկզբունքներով եւ յաւիտենական ճշմարտութեանց յիշատակով սնուցանելու հոգ տարե՞ր էք, թէ ոչ...։ Նայեցէք որ յանցանք մը գործած ատեննին, իրենց վիճակին համեմատ խրատեր, յանդիմաներ եւ ապաշխարանք դրե՞ր էք, թէ ոչ...։ Բայց ամենէն աւելի քննեցէք թէ արդեօք ամէն առթի մէջ թէ՛ նորընծայից եւ թէ՛ աշակերտուհեաց բարի օրինակ տուա՞ծ էք, թէ ոչ...։

Հոս դիտելու է՝ որ ուսուցչին կամ վարպետուհւոյն պաշտօնն է՝ սուրբ սկզբունքներով տղոց սիրտը լեցընել, խրատել, ուղղել, յանցանք մը գործած ատեննին՝ ըստ պատշաճի պատժել։ Ուստի այս պաշտօնն ունեցողները քննեն զիրենք թէ արդեօք ինչ տեսակ հոգ ունեցեր են տղոց կրթութեան, աստուածպաշտութեան սկզբունքներն անոնց փափուկ սրտին մէջ ծաղկեցընելու, քրիստոնէական վարդապետութիւնը մեկնելու եւ սոր-

վեցընելու, առաքինութեան սէրն ու փափաքը, ինչպէս նաեւ մեղքի դէմ ալ ատելութիւնն անոնց ընտանի ընելով. քննեն թէ ինչ ջանք ու խնամք ունեցեր են տղոց վրայ հսկելու՝ չարէն զգուշացընելու եւ բարւոյն հետեւցընելու, եւ Աստուծոյ երկիւղն ամէն բանէն աւելի սրտերնուն մէջ տպաւորելու համար: Մէկ խօսքով ըսեմ, քննեն որ արդեօք ջանացեր են այնպէս կրթելու, որ ուսման ընթացքը կատարելով՝ վանքէն դուրս ելած ատեննին, ոչ միայն կարող ըլլան իրենք զիրենք կառավարել ու պաշտպանել՝ մարմնոյ, աշխարհի եւ սատանայի դէմ, այլ նաեւ՝ թէ աշխարհական եւ թէ մայրապետութեան վիճակի մէջ ալ՝ բարի օրինակ եւ ուսուցիչ ըլլալ այլոց:

Մանաւանդ աշխարհական վիճակի կանչուած ատեննին, կարենան ոչ միայն բարի եւ առաքինի ամուսին ըլլալ, այլ նաեւ ուսուցիչ եւ կրթիչ իրենց տղոց: Վասն զի շատ անգամ տեսնուած է՝ որ դպրոցէն կամ վանքէ ելածներն աւելի ունայնասէր, ցրուած ու կամապաշտ կ՚ըլլան, քան թէ իրենց տան մէջ առանձնաբար կրթուածները: Ասիկայ ալ երկու բանէ յառաջ կու գայ. նախ ընդհանրապէս աշակերտին բնաւորութենէն, որ երբէք կրթութեան չի գար. բայց երբեմն ալ ուսուցիչ քերց թուլութենէն կամ ներողամտութենէն, որ խստութեան չդիմանալու կամ անգութ չըլլալու պատրուակաւ, լիուլի ազատութիւն կու տան աշակերտուհեաց՝ ուզածնուն պէս շարժելու. որով անգամ մը երես առածնուն պէս՝ ալ կրթութեան ենթակայ չեն ըլլար: Ասով չեմ ուզեր ըսել որ ճպռան պէս անդադար խօսիք, կամ անանոց պէս միշտ ծեծէք. ոչ երբէք. այլ այն՝ որ հսկող աչքը վրանին միշտ բաց պահելու էք. եւ ըստ պարագայից՝ քաղցրութեամբ կամ խստութեամբ խրատելով կամ յանդիմանելով, վարձատրութեամբ կամ ապաշխարանքներով, առաքի-

նութեան սէրն Աստուծոյ երկիւղին հետ, մեղքի ատելութիւնը յաւիտենական ճշմարտութեանց հետ, սրտերնուն մէջ տպաւորելու էք: Եւ պարզ տեսական վարդապետութեամբ գոհ ըլլալու չէք. այլ փորձով եւ գործքով զիրենք խոնարհութեան, պարկեշտութեան, անկեղծութեան, համբերութեան, աստուածային սուրբ կամաց համակերպութեան, անյիշաչարութեան, հեզութեան, եղբայրսիրութեան, անձնուրացութեան, մահացուցման, աղօթքի, բարեպաշտական գործքերու եւ այլն, վարժեցընելու էք, որոնք միայն մայրապետի վերաբերեալ առաքինութիւններ չեն, այլ աշխարհական անձի մըն ալ չափէն աւելի հարկաւոր են, տուն կամ ընտանիք մը խաղաղութեան եւ յաջողութեան մէջ պահելու համար:

Իսկ բարի օրինակին գալով, թէ ուսուցիչ եւ թէ աշխատաւոր մայրապետք, ամէնքն ալ պարտաւոր են տալու, վարքով ու բարքով աշակերտուհեաց օրինակ ըլլալով, որն որ շատ աւելի ազդեցութիւն կ՚ընէ տղոց վրայ, քան թէ խօսքով հինգ ժամու վարդապետութիւնը: Ամէն կերպիւ զգուշանալու է տղոց քով անպիտան ու դատարկ խօսքեր ընելէ: Անգամ մը մայրապետ մը նորընծայից քով մեծաւորուհւոյն մահուան վրայ անհոգութեան զգածմունք մը յայտնելով, նորընծաներէն մէկը միայն այս խօսքերէն գայթակղելով, չուզեց ալ հոն տեղ մայրապետ ըլլալ, հապա գնաց իր տունը, թէպէտ եւ եաքը ուրիշ վանքի մէջ ուխտեց: Ուստի ամենամեծ զգուշութիւն ընելու էք թէ խօսքի եւ թէ վարմունքի, թէ աշակերտուհեաց քով եւ թէ մանաւանդ նորընծաներու քով. եթէ կ՚ուզէք որ ասոնցմէ շատերը նորէն աշխարհք չդառնան, եւ վանքը մնացողներն ալ սուրբ ու առաքինի մայրապետ ըլլան:

Ինչպէս որ մայրապետաց առ աշակերտուհիս եւ առ նորընծայս վերաբերեալ պարտաւորութիւն-

ներն երեք են, երեք ալ պիտի ըլլան աշակերտուհեաց եւ նորընծայից պարտաւորութիւնները։ Նախ եւ յառաջ պէտք է՝ որ բոլոր մայրապետաց մեծ յարգութիւն ցուցընեն։ Երկրորդ՝ իրենց վերակացուներուն եւ ուսուցիչ մայրապետաց կատարեալ հնազանդութիւն ընեն։ Երրորդ՝ վանքին մէջ ուղղակի արքայութիւն երթալու համար ունեցած դիւրութիւններէն օգուտ քաղելու հոգ տանին։ Սակայն որովհետեւ ժամանակը չի ներեր որ նորընծայից եւ աշակերտուհեաց այս պարտաւորութեանց վրայ քննութիւն ընեմ, այս իրիկուան քննութեան կը թողում, որ իբրեւ մէկ յառաջաբան մը կ'ըլլայ այն առաքինութեան, զոր երեկոյեան քննութեան ատեն պիտ'որ առաջարկեմ։ Ուստի ջերմեռանդ աղօթքով Աստուծմէ խնդրենք՝ որ ճանչցընէ մեզի մեր զանցառութեան մեղքերը, պէտք եղած շնորհքն ալ տայ, որով լանք եւ զարշինք անոնցմէ։

Գոհանամք զքէն։ (Երես 27։)

Հառաչական աղօթք։

Մեռնիլս ստոյգ է. բայց ինչպէս, ուր եւ երբ մեռնիլս անստոյգ։ Վա՜յ եւ հազար վա՜յ ինծի՝ եթէ աղէկ մեռնելու հոգ չտանիմ։ “Յուշ լիցին քեզ, զի մահ ո՛չ յամենայ[1]„։

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

Խղճահարութեան վրայ։

Խղճահարութիւնն ուրիշ բան չէ, եթէ ո՛չ՝ մեղք գործելու անհիմն ու սուտ վախ մը. որն որ ի սկզբան մեղաւոր անձի մը առ Աստուած դառնալու ատենը կրնայ օգտակար ըլլալ, ըստ որում հոգի մը՝ որ մեղքի սահմանէն նոր դուրս է ելած, շատ

1 Սիր. ԺԴ. 12։

անգամ մաքրուելու կարօտ է, որն որ խղճահարութեամբ կ'ըլլայ։ Խղճահարութիւնը ոչ միայն կը մաքրէ եւ մեղքէն փախչելու արթնութիւն կու տայ. այլ նաեւ կը խոնարհեցընէ, այնպէս որ իւր կարծիքին չվստահելով՝ հնազանդութեամբ ինք զինքը հոգեւոր Հօր ձեռքը կը յանձնէ, որպէս զի ուզածին պէս զինքը կառավարէ։ Կ'ըսէր Ս. Փրանկ. Սալեզեան՝ թէ “Այն երկիւղը՝ յորմէ յառաջ կու գան մեղքի սահմանէն նոր ելող անձի մը խղճահարութիւնները, ապագայ խղճի մաքրութեան մէկ հատիկ ստոյգ ապացոյց մըն է„։ Սակայն ընդհակառակն խղճահարութիւնը վնասակար է այն անձանց, որ բաւական ատենէ վեր իրենք զիրենք Աստուծոյ տուած՝ կատարելութեան ճամբուն կը հետեւին։ Այսպիսեաց համար կ'ըսէր սուրբ Թերեզիա, թէ Խղճահարութիւնը խենթութեան ճամբայ մըն է, որովհետեւ անկարգ վախերու դուռ կը բանայ, որով այն աստիճան կը հասնին՝ որ եւ ոչ քայլ մը կրնան առնուլ կատարելութեան մէջ, զորն որ Ս. Փրանկիսկոս Սալեզեան ալ կը հաստատէր։

Բայց այսու ամենայնիւ զանազանելու է խղճահարութիւնը։ Կուսանքներէն ոմանք կը պարծին անձնիշխան ըլլալու եւ խղճահարութենէ ազատ. ուստի եւ արձակ կեանք մը կ'անցընեն, կանոնները բանի տեղ չեն դներ, ազատութիւն կու տան աչաց, լեզուի եւ ականջաց, մահացուցումներն իրենց ամօթ կը համարին, ընողն ալ կ'արհամարհեն։ Այս տեսակ վարմունքը՝ չէ թէ խղճահարութենէ ազատ ըլլալու, այլ գաղջութեան եւ ծուլութեան նշան է։ Աստուած տար, որ այսպիսիները քիչ մը փափուկ խղճի տէր ըլլային, եւ Դաւիթ մարգարէին ըսածին պէս՝ ոչխարի նման մէկմէկու ետեւէ անդունդը թափելու վտանգի մէջ չգտնուէին. “Որպէս խաշն ի դժոխս մատնեցին[1]„։ Վասն զի կանոնը պահելու զգուշութիւն, աչքն,

1 Սղմ. ԽԸ. 15։

ականջն ու լեզուն կրթել, մատրան մէջ չխօսիլ, եւ այլն, ասոնք խղճահարութիւն չեն, այլ փափուկ եւ զգաստ խղճի արդիւնք, ինչպէս որ կուսի մը կը վայելէ:

Խղճահարութեան նշանները ասոնք են: Ա. Խոստովանանքի մէջ ճշմարիտ ցաւ, զղջումն ու առաջադրութիւն չունենալու երկիւղ: Բ. Ամէն բանի մէջ մեղք գործելու վախ, զոր օրինակ ամէն միտքն ինկած չար մտածմունքներու հաւանութիւն տուած եւ կամ ամէն խօսակցութեան մէջ յանդուգն դատողութիւն ըրած ըլլալ: Գ. Տարակոյսներու մէջ անհաստատ ըլլալ. գործք մը երբեմն վայելուչ եւ երբեմն անվայել կարծել: Դ. Խոստովանահօր կարծեաց երբէք չվստահիլ, անոր ցոյց տուած ճամբուն եւ միջոցներուն վրայ միամիտ չըլլալ, եւ այլն: Այսու ամենայնիւ միայն խոստովանահայրը կամ հոգեւոր Հայրը կրնայ որոշել մէկուն խղճահար ըլլալը, ոչ թէ խոստովանորդին. վասն զի բոլոր խղճահարները կ'ուրանան իրենց խղճահար ըլլալնին, ըսելով թէ կասկած չէ իրենց ունեցածը, այլ ճիշդ մեղք, եթէ կասկած ըլլար՝ իրենք ալ բանի տեղ չէին դներ: Սակայն շատ կը խաբուին, որովհետեւ իրենք մութ տեղ գտնուելով՝ չեն կրնար տեսնել իրենց խղճին վիճակը. բայց խոստովանահայրը դրսէն շատ աղէկ կրնայ տեսնել եւ դատել խղճահար ըլլալնին կամ չըլլալնին: Ասոր համար ալ խոստովանորդին պարտաւոր է խոստովանահօր խորհրդին հնազանդիլ. ապա թէ ոչ՝ եթէ ինքնին ուզէ իր վրայ դատաստան կտրել, պարապ տեղ աշխատելէն զատ, աւելի խռովութեան ու շփոթութեան մէջ կ'իյնայ, եւ գուցէ ինք զինքն ուղղակի կորստեան վտանգի մէջ ձգէ, ինչպէս որ յետոյ պիտ'որ ըսենք: . . .

Կատարելութեան եւ սրբութեան ճամբուն մէջ գտնուող անձինքը սատանան սովորաբար կ'աշխատի խղճահարութեան մէջ ձգելով շփոթել, որպէս զի ետքը խղճահարութեան տագնապէն ազատելու համար՝ խեղճ ողորմելին ստիպուի կամ վանքէն ելլելով՝ կատարելութեան ճամբէն հեռանալ, կամ թէ յուսահատութեան մէջ իյնալով՝ ինք զինքը մեռցընել: Կը պատմէ Ս. Լիգուորի, որ խղճահարութեան պատճառաւ՝ մէկը դանակն իր սիրտը խոթեց, միւսը հրացան մը պարպեց ու մեռաւ, ուրիշ մը պատուհանէն ինք զինքը վար ձգեց, եւ չմեռնելով՝ ուրիշ անգամ մ'ալ ջրհորը պիտի ձգէր զինքը՝ եթէ ուրիշներ վրայ չհասնէին. այսպիսի օրինակներ շատ կան: Գոնէ չար թշնամին կ'աշխատի որ խղճահարութեամբ կուսանքը նեղէ, որպէս զի աղօթքի չզբաղին, ստէպ հաղորդուելէ հրաժարին, իրենց կամքը պաշտելով՝ խոստովանահօր չհնազանդին. եւ ասանկով իրենք զիրենք կառավարելով՝ կոյր զկուրայն կամ խենթենան եւ կամ հոգեւոր կենաց դէմ ատելութիւն զգան. որպէս զի աղօթքն, ստէպ Հաղորդութիւնն եւ ուրիշ բարեգործութիւնները թողլով, կորսնցընեն Աստուծոյ շնորհքն ու օգնութիւնները, պաղին Աստուծոյ սէրէն, եւ խղճահարութեան կասկածներէն՝ անցնին իրօք մեղք գործելու:

Անոր համար շատ մը աստուածաբանք կ'ըսեն որ խղճահար անձ մը երբ խոստովանահօրմէ խրատ կ'ընդունի ազատութեամբ վարուելու եւ խղճահարութեան յաղթելու, ոչ միայն կրնայ, այլ նաեւ պարտաւոր է ընել ինչ որ անիկայ կը հրամայէ. ապա թէ ոչ՝ կը մեղանչէ շատ մը պատճառներու համար, զոր օրինակ իր անձին վնաս տալուն համար, որով անպիտան կ'ըլլայ եւ չի կրնար ըստ արժանւոյն կատարելութեան ճամբուն մէջ յառաջ երթալ. անկից զատ՝ իւր մարմնաւոր առողջութիւնն ու խելքը կորսնցընելու վտանգի մէջ ձգելուն համար. եւ որն որ աւելի ցաւալին է, իր հոգին ալ յաւիտենական կորստեան յայտնի վտանգի մէջ դնելուն պատճառաւ:

Հոգեւոր Հայրք եւ բոլոր աստուածաբանք թէ եւ շատ մը դեղեր կու տան խղճահարութեան դէմ. սակայն այս ամէն դեղերը՝ մէկ գլխաւոր դեղի մէջ կը պարունակուին, որ է՝ ինք զինքը խոստովանահօր ձեռքը յանձնել, եւ կուրօրէն անոր հնազանդելով՝ ոչ երբէք անձնական դատաստանով վարուիլ։ Ս. Փիլիպպոս Ներեան կ'ըսէր՝ որ խղճմտանքի վերաբերեալ բաներու մէջ անձնական կարծիքի հետեւելէն աւելի վտանգաւոր բան չկայ, եւ կորսուած համարելու է այն խղճահարը, որ խոստովանահօր չի հնազանդիր։ Խաչեան Ս. Յովհաննէս կ'ըսէր որ Խոստովանահօր խորհրդոյն մտիկ չընելը, ամբարտաւանութենէ եւ հաւատքի պակասութենէ յառաջ կու գայ. եւ իրաւամբ, վասն զի Քրիստոս Տէրն մեր ալ ըսած է՝ թէ «Որ ձեզ լսէ, ինձ լսէ. եւ որ զձեզ անարգէ, զիս անարգէ»[1]։ Ընդհակառակն ով որ հոգեւոր Հօր կը հնազանդի, երբէք չի սխալիր. վասն զի կ'ըսէ Ս. Բեռնարդոս թէ ինչ որ մարդ Աստուծոյ փոխանորդութեամբ կը հրամայէ, նոյն է իբրեւ թէ Աստուած հրամայած ըլլար։ (Ի բաց առեալ՝ երբ խոստովանահայրն իբրեւ մարդ՝ Աստուծոյ անհաճոյ բան մը առաջարկելու ըլլայ։) Որուն համար կ'ըսէր Ս. Փիլիպպոս Ներեան՝ թէ Ով որ կ'ուզէ հոգեւոր ճամբուն մէջ օգուտ քաղել, գիտուն խոստովանահօր մը յանձնուի, եւ անոր իբրեւ Աստուծոյ հնազանդի. եւ ով որ այսպէս կը վարուի, հաստատ գիտնայ թէ հնազանդութեամբ ըրած գործոց վրայ Աստուած իրմէ համար չի պահանջեր։ Երբ մէկը կոյրնալու ըլլայ, ուրիշ ճար չի մնար, եթէ ոչ՝ հաւատարիմ առաջնորդի մը ձեռքը յանձնուիլ։ Նոյն է խղճահարութեան պատճառաւ կասկածներու եւ տարակոյսներու մէջ անհանգիստ եւ շփոթած անձ մը. պէտք է որ Աստուծմէ իրեն դրուած առաջնորդին խօսքովը կառավարուի եւ կուրօրէն անոր հնազանդի։

1 Ղուկ. Ժ. 16։

Աստուծմէ իրեն դրուած առաջնորդին, ըսի, որովհետեւ խղճահար անձ մը, սովորաբար խօսելով, իր կասկածներուն վրայ պատշաճ չէ որ ուրիշ խոստովանահօր խօսի, (կ'ըսէ Ս. Լիգուորի,) թէպէտ սուրբ եւ իմաստուն ըլլայ, որովհետեւ իր խղճին վիճակին վրայ տեղեկութիւն չունենալով, ըրած մէկ հարցմունքովը եւ կամ ըսած մէկ խօսքովը՝ կրնայ հակառակ գտնուիլ բուն խոստովանահօր ցոյց տուած ճամբուն կամ բռնած ընթացքին, որուն պատճառաւ աւելի եւս կը շփոթի խղճահարը, եւ իւր սովորական խոստովանահօր վրայ վստահութիւնը կորսնցընելով՝ մեծ ալէկոծութեան մէջ կ'իյնայ։

Հնազանդեցէք ձեր խոստովանահօրը, եւ մի կասկածիք որ անոր հնազանդելով՝ կարող ըլլաք սխալիլ։ Այսպէս ըրին Սուրբերն ալ, որոնք երկայն ատեն այսպէս Աստուած վշտացընելու վախին մէջ կը տատամսէին. բայց հնազանդութեամբ յաղթեցին։ Պոլինիացի սրբուհի Կատարինէ շատ կը տագնապէր խղճահարութենէն. այսու ամենայնիւ միշտ ալ իւր խոստովանահօրը հնազանդ էր։ Երբեմն կը վախնար Հաղորդութիւն առնելու. բայց հոգեւոր Հօրը տուած փոքր նշանովը՝ բոլոր իր վախերը մէկ կողմ կը դնէր եւ կ'երթար հաղորդելու։ Ուստի օր մը Յիսուս Քրիստոս իրեն երեւալով՝ աւելի եւս խոստովանահօր հնազանդ ըլլալու յորդորելու համար, ըսաւ. Ուրախ կեցիր. վասն զի միշտ այսպէս հնազանդելով խոստովանահօրդ՝ ինծի մեծ հաճութիւն կու տաս։ Անգամ մ'ալ երանուհի Ստեփանեայ երեւնալով՝ ըսաւ. Որովհետեւ կամքդ խոստովանահօրդ յանձնած ես, որ իմ անձս կը ներկայացընէ, ինչ շնորհքի որ կը փափաքիս՝ խնդրէ, որ տամ քեզի. որուն պատասխան տուաւ. Քեզմէ զատ բանի չեմ փափաքիր։ Նոյն խորհուրդը տուաւ Ս. Օգոստինոս սրբոյն Պաւղինոսի, երբ իրեն քանի մը կասկածներ կը յայտնէր. որուն այսպէս պա-

տասխան գրեց. Այդ տարակոյսները հոգեւոր բժշկի մը առաջարկէ. եւ ինչ որ Աստուած այն բժշկին ձեռքով քեզի կ'ազդէ, ինծի իմացուր: Կը պատմէ Ս. Անտոնինոս թէ Դոմինիկեան կրօնաւոր մը խղճահարութենէ չափազանց տագնապած ատեն, յառաջուց մեռած կրօնաւոր մը իրեն երեւնալով՝ միայն այս խորհուրդը տուաւ. Գիտնականաց հետ խորհրդակցէ, եւ անոնց խորհրդոյն վրայ միամիտ եղիր: Նոյն Ս. Արքեպիսկոպոսը կը պատմէ որ անգամ մը Ս. Բեռնարդոսի աշակերտներէն մէկը խղճահարութեան պատճառաւ պատարագ ընելէ դադարեր էր, եւ այսպիսի շփոթութեան ատեն՝ գնաց իր վարդապետին Ս. Բեռնարդոսի խորհուրդ հարցուց: Սուրբն առանց երկայն բարակ քննութիւն ընելու՝ միայն այս ըսաւ իրեն, թէ "գնա եւ իմ խղճմտանքովս պատարագ ըրէ,,: Հնազանդեցաւ կրօնաւորը. եւ այնուհետեւ խղճահարութեան տագնապէն ալ ազատեցաւ:

Գուցէ մէջերնէդ խղճահարներէն մէկը (եթէ կայ) ըսէ. Եթէ Ս. Բեռնարդոս խոստովանահայրս ըլլար, ես ալ կուրօրէն կը հնազանդէի. բայց իմ խոստովանահայրս Ս. Բեռնարդոս չէ: Իրաւ է, կը պատասխանեմ, որ խոստովանահայրդ Ս. Բեռնարդոս չէ. բայց Ս. Բեռնարդոսէն աւելի է, որովհետեւ Աստուծոյ փոխանորդ է: Դուն այդպէս ըսելովդ կը սխալիս, որովհետեւ անոր ձեռքը չես յանձնուած՝ սուրբ կամ գիտուն ըլլալուն համար, այլ որովհետեւ անիկայ քեզի Աստուծմէ առաջնորդ դրուած է. ուստի եւ հնազանդէ, չէ թէ իբրեւ մարդու, այլ իբրեւ Աստուծոյ, եւ երբեք չես սխալիր: Ս. Իգնատիոս Լոյոլա իր դարձին սկիզբը չարաչար կը նեղուէր խղճահարութենէ. ուստի ամենայն վստահութեամբ կ'աղաչէր Աստուծոյ, որ իրեն առաջնորդ մը տայ. "Եթէ, կ'ըսէր, պզտիկ շնիկ մըն ալ ինծի առաջնորդ տալու ըլլաս, կը խոստանամ հաւատարմութեամբ անոր հետեւիլ,,: Եւ

իրօք ալ հաւատարմութեամբ իր խոստովանահօրը հնազանդեցաւ միշտ. որուն համար ոչ միայն խղճահարութենէ ազատեցաւ, այլ նաեւ ինք ուրիշ երեւելի վարպետ եղաւ: Յայսմ մասին շատ իրաւամբ կ'ըսէր սրբուհի Թերեզիա թէ Երբ մէկը խոստովանահայր մը ընտրէ՝ հաստատ առաջադրութեամբ Յիսուսի խօսքին վստահելով՝ թէ "Որ ձեզ լսէ, ինձ լսէ,, այնչափ հաճոյ է Աստուծոյ քով այս հպատակութիւնը, որ թէեւ հազար պատերազմներով դատողութիւնը մեզի սխալ ալ երեւնալու ըլլայ, բաւական է՝ որ կատարենք. Աստուած այնչափ կ'օգնէ, որ վերջապէս խոստովանորդին իր սուրբ կամացը համակերպէ:

Մաքրասէրն կուսանք, եթէ դատաստանին օրը հնազանդութեան համար ըրած գործքերնուդ վրայ Յիսուս ձեզմէ համար պահանջելու ըլլայ, հիմակուընէ պատրաստուեցէք այս պատասխանն իրեն տալու. Տէր, ես ըրի անիկայ քու պաշտօնէիդ հնազանդելու համար, ինչպէս որ դուն ինծի հրամայած էիր: Այս պատասխանը տուէք, կ'ըսէ Ս. Լիգուորի, եւ դատապարտութենէ մի վախնաք: Կ'ըսէ Հայրն Ալվարեզ, որ եթէ խոստովանահայրը պատահմամբ սխալելու ալ ըլլայ, դուք չէք սխալիր. այլ ապահովութեամբ յառաջ կ'երթաք: Եւ ինչ. դուք խղճերնիդ ապահովցնելու համար միթէ պարտաւո՞ր էք քննել թէ արդեօք խոստովանահայրնիդ բաւական գիտո՛ւն է, թէ ոչ: Բաւական է՝ որ իւր եպիսկոպոսէն օրինաւոր իրաւասութիւն ունենայ, ինչպէս որ պէտք է ենթադրէք, ինք արդէն Աստուծոյ փոխանորդ է, եւ դուք անոր հնազանդելով՝ չէք կրնար սխալիլ:

Բայց գուցէ մէջերնէդ մէկն ըսէ. Ես խղճահար չեմ, իմ տագնապներս ընդունայն վախեր չեն. այլ մեղանչելու հաստատ երկիւղներ են: Կը պատասխանեմ թէ խենթ մը կ'ըսէ՞ թէ ես խենթեմ. ոչ երբեք. բայց ասով յայտնի կ'ըլլայ իր խեն-

թութիւնը, որ խենթ ըլլալով՝ չի ճանչնար իւր խենթութիւնը: Նոյնը քեզի ալ կ'ըսեմ: Անոր համար խղճահար ես, ինչպէս որ խոստովանահայրդ զքեզ կը դատէ, որովհետեւ խղճահարութեանդ ընդունայնութիւնը չես ճանչնար. վասն զի եթէ հասկընայիր որ պարապ երկիւղներ են, կ'անարգէիր զանոնք եւ խղճահար չէիր ըլլար: Ուստի հանդարտէ եւ ըստ ամենայնի հնազանդէ խոստովանահօրդ, որն որ քեզմէ աւելի գիտէ խղճմտանքիդ վիճակը:

Դարձեալ մէկը գուցէ կրկնէ թէ Պակասութիւնը խոստովանահօրս չէ, այլ իմս է, որ ըստ պատշաճի չեմ կրնար զիս բացատրել, որով խոստովանահայրս ալ չի կրնար հոգւոյս եղկելի վիճակը հասկընալ: Կը պատասխանեմ. Դուն որ այնչափ խիղճ կ'ընես պարապ տեղ, խոստովանահայրդ կամ տգէտ եւ կամ սրբապիղծ կարծելուդ խիղճ չե՞ս ըներ: Խօսքս մեկնեմ. երբ որ ծանր նիւթի մը վրայ ունեցած կասկածներդ խոստովանեցար, ինչպէս որ կ'ըսես, խոստովանահայրդ պարտաւոր էր պէտք եղած հարցմունքներն ընելու, որպէս զի քու կասկածներուդ վրայ ըստ արժանւոյն դատաստան կտրէ: Ուստի եթէ ինք առանց օրինաւոր պատճառի կամ առանց հասկընալու, ինչպէս որ դուն կը մտածես, հրամայած ըլլար որ խոստովանած կասկածներդ իբրեւ ունայն խղճահարութիւն անարգես, կամ տգիտութենէ յառաջ եկած պիտի ըլլար այս հրամանը եւ կամ չարութենէ: Արդ վախնալովդ որ գուցէ ինք զքեզ հասկցած չըլլայ, զինքը կամ իբրեւ տգէտ եւ կամ իբրեւ սրբապիղծ կը դատապարտես: Բոլոր այսպիսի խղճահարներուն, որոնք իրենց խոստովանահօր վճիռները քննութեան տակ կը ձգեն, այն պատասխանը տալու է, զոր իմաստուն եպիսկոպոս մը տուաւ խղճահար կուսի մը: Այսինքն իւր խոստովանահայրն իբրեւ հերետիկոս կը մատնէր նոյն եպիսկոպոսին

անոր համար որ ըսած էր իրեն թէ քու մեղքերդ մեղք չեն: Ուստի ըսաւ իրեն եպիսկոպոսը՝ Յարգելի մայր, ո՛ր համալսարանին մէջ կարդացեր ես աստուածաբանութիւնը, որ խոստովանահօրմէդ աւելի բան գիտնալ կը պնդես. գնա՛ գնա՛ բուրդդ մանէ, եւ այսպիսի սխալմանցդ ականջ մի՛ դներ:

Ես այս պատասխանը չեմ ուզեր ձեզի տալ. միայն կ'ըսեմ որ խոստովանահօր զրուցածին վրայ միամիտ եղէք. բաւական է՝ որ անգամ մը իրեն յայտնած ըլլաք կասկածնիդ. միշտ ալ այս պատասխանը պիտի տայ ձեզի՝ թէ Բաւական է, ուրիշ բան լսել չեմ ուզեր. Հնազանդեցէք եւ գացէք հաղորդեցէք: Դուք ալ առանց ուրիշ բան մտածելու՝ պէտք է որ հնազանդիք եւ հաւատաք որ ինք կատարեալ կերպով զձեզ հասկցած է. եւ ո՛չ ալ իր խորհուրդներուն վրայ պէտք էք տարակուսիլ, այլ միայն կուրօրէն հնազանդիլ, առանց կրկին հարցափորձ ընելու, առանց պատճառ փընտռելու: Որովհետեւ եթէ ըսածներուն պատճառն ուզենաք հասկընալ, աւելի եւս կը շփոթիք եւ յառաջուանէն աւելի մտատանջութեան մէջ կ'իյնաք: Ուստի եւ խոստովանահօր պահանջած հնազանդութեան վրայ ալ մի մտածէք: Խղճահարութիւնը սեւ ձիւթ մըն է. որչափ աւելի ձեռնէք, այնչափ աւելի կը պլշտրկիք. որչափ շատ մտածէք, այնչափ ալ գլուխնիդ կասկածներով կը լեցնէք: Միշտ աչացդ առջեւ ներկայ պահեցէք Սալեզեան Ս. Փրանկիսկոսին սկզբունքները, թէ “Պէտք է գոհ ըլլաք երբ խոստովանահայրնիդ աղէկ ընթացքներնուդ վրայ կ'ապահովցընէ զձեզ: Այս կենաց խաւարին եւ մթութեան մէջ ամենէն աղէկն է՝ աստուածային նախախնամութեան տակ կուրօրէն քալել„: Մանաւանդ այն սկզբունքը թէ “Ճշմարիտ հնազանդ մը ո՛չ երբէք կորսուեր է„: Վերջապէս ստոյգ կանոնէն մի՛ շեղէք, որ խոստովանահօր հնազանդելով, Աստուծոյ կը հնազան-

դիք. եւ այսպիսի կասկածներնիդ բանի տեղ չդնելով՝ միշտ հնազանդելու հոգ տարէք:

Բայց եթէ հնազանդութեամբ դատապարտուելու ըլլամ, կ'ըսէ մէկը, զիս դժոխքէն ո՞վ պիտ'որ հանէ: Աստ համառօտ՝ բայց կրկին պատասխան ունիմ տալու: Նախ՝ որ ըսածդ անկարելի է, որովհետեւ անհնար բան է՝ որ հնազանդութիւնն ամենուն համար արքայութեան ուղիղ ճամբայ ըլլալով, քեզի համար միայն դժոխք երթալու ճամբայ ըլլայ: Երկրորդ՝ պատասխանս ալ այս է, որ խոստովանահօր հնազանդիլը՝ խղճահարութեան դէմ կարեւոր դեղ համարող այնչափ Ս. Հարք, Ս. Վարդապետք եւ Ս. Աստուածաբանք, քեզմէ շատ աւելի աղէկ գիտեն թէ ինչ կ'արժէ Աստուծոյ արեամբ գնուած հոգի մը, եւ եթէ գիտնային որ հնազանդութիւնը բաւական չէ զքեզ ու քեզի պէս ուրիշ շատ մը խենթ ու հպարտ խղճահարներ փրկելու, այնչափ չէին պնդեր հնազանդութեան վրայ. եւ եթէ փոքր կասկած մ'ալ ունենային այս դեղին վրայ, այնչափ հոգիներու կորստեան պատասխանատուութիւնն իրենց վրայ չէին առնուր: Ուստի երբ ամէնքը միաբան եւ առանց բացառութեան՝ կը պնդեն ու կը հաստատեն որ խղճահար մը եթէ իր հոգւոյն փրկութիւնը կ'ուզէ, պէտք է որ խոստովանահօր կատարեալ հնազանդութիւն ընէ, դուն ալ պարտաւոր ես ասիկայ ի գործ դնել, առանց սատանային այլեւայլ թելադրութեանց մտիկ ընելու, որոնցմով կ'ուզէ զքեզ այս ապահով ճամբէն հեռացընելով՝ յաւիտենական անդունդը ձգել:

Քիչ մ'ալ գործնականին վրայ խօսինք: Սովորաբար երկու նկատմամբ կասկածի մէջ կ'ըլլան խղճահարները. առաջինն անցելոյն կը վերաբերի, իբրեւ թէ աղէկ խոստովանած չըլլան. իսկ երկրորդը՝ ներկային, իբր թէ ամէն բանի մէջ մեղք գործեն: Առաջին նկատմամբ՝ խղճահար մայրապետ-

ներն ուրիշ բան չեն ուզեր ընել, եթէ ոչ ընդհանրական խոստովանանքները կրկնել, յուսալով որ այս միջոցով կարենան հանգիստ գտնել սաստիկ մտատանջութիւններէն: Բայց սանկով աւելի գէշ կ'ընեն. վասն զի միշտ նորէնոր վախեր ու կասկածներ զիրենք կը պաշարեն, որ այս մեղքն արդեօք զրուցեցի՞ն՝ թէ ոչ, այս պարագան աղէկ մեկնեցի՞ն՝ թէ ոչ, այս ինչ մեղքին թիւը գուցէ զրուցածնէն աւելի ըլլայ եւ այլն. ուստի որչափ աւելի խոստովանին, այնչափ աւելի կը շփոթին եւ տագնապնին կ'աւելցընեն: Տարակոյս չկայ որ ընդհանրական խոստովանութիւնը շատ օգտակար է անոնց համար, որ դեռ եւս չեն ըրած. վասն զի հոգին աւելի կը խոնարհի իր անցած անկարգութիւնները միատեղ աչքին առջեւ ներկայ ունենալով, Աստուծոյ դէմ ըրած այնչափ ապերախտութեանց վրայ աւելի ցաւելով, ապագային համար աւելի հաստատուն առաջադրութիւններ ընելով: Օգտակար է նաեւ անոր համար՝ որ խոստովանահայրը խղճին վիճակն աւելի աղէկ կը հասկընայ, կը տեսնէ պակաս մնացած առաքինութիւնները, խոստովանորդւոյն վրայ աւելի տիրող կիրքերն ու ցանկութիւնները, որոնց դէմ աւելի պատշաճ կերպով կրնայ դարման ընել: Բայց ով որ անգամ մը ընդհանրական խոստովանանք եղած է, հարկաւոր չէ որ ուրիշ անգամ ընէ, մանաւանդ եթէ կասկած մը չունի խոստովանութենէ դուրս մեղք մը ձգած ըլլալուն, ա՛լ պարտաւոր չէ զխոստովանութիւնը կրկնել. բայց միայն եթէ ստոյգ գիտնայ որ այս ինչ բան իրեն համար մահուչափ մեղք էր եւ կամ ստոյգ գիտնայ որ այս ինչ բան չխոստովանեցաւ:

Բայց եթէ, կ'ըսէ դարձեալ մէկը, մեղքս մահուչափ ըլլալով՝ ես զայն խոստովանած չըլլամ, կը փրկուի՞մ արդեօք: Կը պատասխանեմ. Այո՛, կը փրկուիս. մինչդեռ բոլոր վարդապետներն ու Ս.

Թովմաս կը սորվեցընէն, որ աղէկ քննութենէ մը վերջը, եթէ խոստովանանքի մէջ մահուչափ մեղք մը մոռցուելով չյիշուի, ան ալ անուղղակի կ'արձակուի միւսներուն հետ: Ստոյգ է՝ որ երբ խոստովանորդին կը յիշէ կամ օրինաւորապէս կը կասկածի ամենեւին խոստովանած չըլլալը, պէտք է որ խոստովանի. բայց երբ խոհեմաբար կրնայ դատել անցած խոստովանանքներուն մէջ յայտնած ըլլալը, խոստովանելու չի պարտաւորիր: Ըսի՛ "Խոստովանելու չի պարտաւորիր,,. եւ ասիկայ ամենուն համար ընդհանուր է: Բայց խղճահար մը աւելի եւս պարտաւորած է ամենեւին չըսել, եթէ ոչ՝ երբ կրնայ երդմամբ հաստատել թէ մեղքին մահուչափ ըլլալը, թէ ուրիշ խոստովանութեանց մէջ ամենեւին յիշած չըլլալը: Վասն զի խղճահարի մը համար անցած գացած բաները կրկնելն այնչափ վնասակար է, որ մինչեւ յուսահատութեան մէջ կրնայ ձգել: Եւ երբ խոստովանորդին երդում ընելու համար կը խռովի ու կը շփոթի, ան ատեն խոստովանահայրը կրնայ զինքն այն տագնապէն հանել, ազատելով այն մեղքը խոստովանելու պարտաւորութենէն: Ասկից պէտք է համոզուին խղճահարները, որ մինչդեռ ընդհանրական խոստովանութիւնն ուրիշի օգտակար է, իրենց համար չափազանց վնասակար է. ասոր համար ալ խոհեմ հոգեւոր Հայրք երբեք հրաման չեն տար խղճահարներուն անցելոյն վրայ խօսք ընել. վասն զի հաստատ գիտեն որ խղճահարութեան դեղը՝ բանն ու կրկնելը չէ, այլ կատարեալ հնազանդութիւնն է. ուստի եւ երբեք մտիկ ընելու չէ, երբ ուզեն խօսիլ, ինչու՝ որ քանի խօսին՝ այնչափ աւելի պիտի շփոթին եւ տագնապնին աւելնայ:

Ասիկայ ընդհանրական խոստովանութեան համար. իսկ սովորական խոստովանութեան գալով, այն մայրապետներն՝ որ կատարելութեան կը դիմեն եւ ստէպ կը հաղորդուին, հարկ չէ որ ամէն ան-

գամ խոստովանանք ըլլան. բաւական է՝ որ շաբաթն անգամ մը կամ երկու անգամ արձակում առնուն, եւ ան ատեն՝ երբ գիտութեամբ ներելի մեղքի մէջ ինկած են: Ս. Փրանկիսկոս Սալեզեան կ'ըսէ որ ան ատենն ալ հաղորդուելէ ետ կենալու չեն, երբ խոստովանահայրը գտնելու դիւրութիւն չունին. մինչդեռ ներելի մեղաց թողութեան համար, ինչպէս կը սորվեցընէ Տրիտենդեան Ս. Ժողովքը, խոստովանութենէ զատ միջոցներ ալ կան, զոր օրինակ զղջման եւ կամ Աստուծոյ սիրոյն ներգործութիւններ: Ասոր համար կը պատմէ Ս. Լեգուորի՝ որ օր մը որբուհի Մեթիլտէ իր քանի մը գաղջութիւնները կամ զանցառութիւնները խոստովանելու դիւրութիւն չունենալով, զղջման ներգործութիւն մ'ըրաւ ու գնաց Հաղորդութիւն առաւ, եւ Յիսուս իրեն երեւնալով՝ ըսաւ որ Շատ աղէկ ըրիր: Կ'ըսէ սրբակեաց վարդապետ մը թէ պատահմամբ ներելի մեղքի մէջ իյնողի մը երբեմն աւելի օգտակար է հաղորդուիլ՝ առանց խոստովանանք ըլլալու եւ արձակուելու. ըստ որում այն ներելի մեղքին համար աւելի զղջում կ'ընէ եւ աւելի խոնարհութեամբ ու պատրաստութեամբ կը մերձենայ Ս. Խորհրդոյն:

Իսկ երկրորդ նկատմամբ անոնք որ ամէն բանի մէջ մեղանչելու կը կասկածին, կամ կը վախնան ամէն միտքերնին ինկած չար մտածմունքներուն հաւանութիւն տուած ըլլալու, պէտք է՝ որ այս երկու բանն աղէկ մը հասկընան: Նախ՝ թէ զատ է զգածմունքն եւ զատ է հաւանութիւնը: Ամէն զգածմանց շարժումն՝ որ բնականէ յառաջ կու գայ, ամենեւին մեղք չէ, քանի որ կամքը զանիկայ կը հերքէ. եւ ոչ ալ պատճառ տուած ըլլալու համար խիղճ ընելու է, քանի որ այս պատճառը բարի դիտմամբ տրուած է, կամ հոգեւոր եւ կամ առժամանակեայ օգտի մը համար: Երկրորդ՝ ինչպէս ուրիշ տեղ ալ խօսեցանք, մահուչափ մեղք գոր-

ծելու համար մտաց լիուլի ծանօթութիւն պէտք է, կամաց կատարեալ հաւանութեան հետ միատեղ։ Մէկը կամ միւսը պակաս որ ըլլայ, մեղքը մահուչափ չ'ըլլար։ Կասկածելի եղած ատեն՝ երկիւղած անձինք, մանաւանդ խղճահարները, պէտք է ապահով ըլլան մահուչափ մեղք գործած չըլլալու, մինչդեռ ստոյգ կերպով չեն կրնար հաստատել։

Հոս աղէկ է ծանուցանել՝ որ տեսակ մը շատ վախկոտ անձինք, որոնք միշտ կը կասկածին չար խորհուրդներու հաւանութիւն տուած ըլլալու, երբեմն պէտք է՝ որ խոստովանութեան ժամանակ մասնաւոր փորձութեանց վրայ իրենք զիրենք չամբաստանեն. զոր օրինակ ատելութեան, անհաւատութեան, անպարկեշտութեան վրայ. որովհետեւ որոշ հաւանութիւն տուած են, թէ ոչ՝ մտածելով, այսպիսի փորձութեանց երեւակայութիւնն աւելի եւս կը գրգռի մտքերնուն մէջ. ուստի եւ կրկին հաւանութիւն տուած ըլլալու կասկածով աւելի եւս անհանգիստ կ'ըլլան։ Այսպիսիները պարտաւորելու է այս տեսակ խորհուրդներու վրայ ընդհանրապէս միայն զիրենք ամբաստանել ըսելով՝ Չար խորհուրդները մերժելու անհոգութիւն ըրած եմ։

Վերը զրուցածներնէս յայտնապէս կը հետեւի, որ խղճահար անձանց երկու արտօնութիւն տրուած է, ինչպէս կը հաստատեն գրեթէ բոլոր աստուածաբանք։ Առաջին արտօնութիւնն այն է՝ որ խղճահարութեան վախով գործելով չեն մեղանչեր, քանի որ հնազանդութեան համար կը գործեն։ Անոր համար ալ հարկաւոր չէ՝ որ ամէն անգամ բարի գործելու գործնական եւ որոշ դիտաւորութիւն ունենան, այլ միայն զօրութենական դիտաւորութիւնը բաւական է զիրենք ամէն յանցանքէ ազատ ընելու։ Եւ այսպէս երբ խղճահար մը հաստատ կամք ունի զԱստուած չվշտացընելու, եւ

հնազանդութեան համար կ'ընէ ընելքը՝ խղճահարութիւնը յաղթելու նպատակաւ, ամենեւին չի մեղանչեր՝ թէեւ վախով ալ գործէ եւ խոստովանահօր տուած խորհուրդն ու հրամանը մտքէն չանցնի։

Խղճահարներուն երկրորդ արտօնութիւնն է՝ որ գործք մը կատարելէն վերջը, պէտք է ապահով ըլլան փորձութեան ամենեւին հաւանութիւն տուած չըլլալու, քանի որ ստոյգ չեն՝ գիտութեամբ եւ կատարեալ հաճութեամբ հաւանութիւն տուած ըլլալուն մեղաց չարութեան վրայ։ Ուստի յայտնի է՝ որ երբ կը կասկածին, նոյն իսկ կասկածը յայտնի նշան է կամ չարութեան ծանօթ չըլլալու եւ կամ հաւանութիւն տուած չըլլալու. վասն զի եթէ ծանօթութիւնն ու հաւանութիւնն եղած ըլլային, այն ատեն կասկածնին տեղի չէր ունենար։ Անոր համար երբ խոստովանահայրն իրենց վրայ պարտք դնելու ըլլայ, որ այսպիսի կասկածներ չխոստովանին, ամէն կերպիւ պարտաւորուած են հնազանդելու։ Աս պատճառաւ Ս. Լիգուորի կ'ըսէ թէ մեծ պակասութիւն կ'ընեն այն խոստովանահարք, որ կը զիջանին խղճահարներուն այս կասկածները մտիկ ընելու. վասն զի անոնց աւելի անհանգստութեան եւ շփոթութեան պատճառ կ'ըլլան. որով եւ անկարող աստուածպաշտութեան ճամբուն մէջ յառաջ երթալու։ Սակայն այս պարբերութիւնն աւելի խոստովանահարց համար է, քան թէ խոստովանորդաց, որոնք ամէն կերպիւ եւ ըստ ամենայնի պարտաւոր են խոստովանահարց յանձնուելու եւ կատարեալ հնազանդելու։ Այսու ամենայնիւ այսչափ քիչ ծանօթութիւն ալ յատուկ դիտմամբ գրեցինք, որ այսպիսի խղճահարները գիտնան թէ երբ խոստովանահայրն իրենց արգելք կը դնէ քանի մը նիւթերու վրայ խոստովանութեան մէջ չխօսելու, կամ զիրենք մտիկ ընելէն վերջը՝ երբ առանց արձակում տալու

խաւրէ Հաղորդութիւն առնելու, խոստովանահօր հետ չվիճեն՝ իրենք զիրենք աստուածաբանի տեղ դնելով. այլ ինչ որ կ'ըսէ խոստովանահայրը՝ մտիկ ընեն եւ հնազանդին առանց այսպիսի հրամանի մը պատճառն ալ փնտռելու:

Եւ որովհետեւ խղճահար անձինք շատախօս կ'ըլլան, միշտ ալ պատրաստ են կրկին առարկութիւններ ընելու. գուցէ այսպիսիներէն մէկը դարձեալ ըսէ թէ Ես զԱստուած չվշտացընելուս վրայ կ'ուզեմ վստահ ըլլալ եւ ապահովապէս գործել: Կը պատասխանեմ որ խղճահարութեան յաղթելու համար խոստովանահօրդ տուած խորհուրդներուն եւ հրամաններուն հնազանդելէն աւելի ապահովութիւն չես կրնար գտնել: Եւ գիտցած եղիր որ մահուան կէտին ալ այսպէս ընելու պարտաւորուած ես, որպէս զի սատանայէն չխաբուիս: Եւ հոս կը կրկնեմ ինչ որ վերը ուրիշ տեղ զրուցեցի, այսինքն թէ խղճահարութեան կասկածներդ յաղթելու համար պէտք եղածն ի գործ չդնելուդ վրայ միայն պէտք է խղճահար ըլլաս, ինչպէս որ պատուիրած է քեզի խոստովանահայրդ. այսինքն միշտ խղճահարութեանդ հակառակ եւ կասկածներուդ դէմ գործելու. Թէպէտ եւ համոզուած ալ չըլլաս կասկածներուդ պարապ ըլլալուն վրայ, ապա թէ ոչ՝ առաքինութեան ճամբուն մէջ յառաջ չերթալէն զատ, զքեզ յայտնի վտանգի մէջ կը դնես կամ հոգիդ եւ կամ խելքդ կորսընցընելու, որն որ յայտնի եւ ստոյգ մեղք է: Այս պատճառաւ սատանան այնչափ կասկածներ եւ տարակոյսներ կ'առաջարկէ խղճահարներուն, որպէս զի կամ աստուածպաշտութենէ հեռանալով՝ իրենք զիրենք համարձակ ու լայն ճամբու մէջ ձգեն, կամ խենթենան եւ կամ միշտ կասկածներու եւ տարակոյսներու մէջ մնալով՝ բարեգործութենէ եւ առաքինութենէ զուրկ մնան: Ասոնցմէ որն ալ ըլլայ, սատանան միշտ շահաւոր կ'ելլէ: Կ'ըսէր Ս.

Ալոյիզիոս Գոնզակա թէ «Պղտոր ջուրի մէջ սատանան միշտ որս մը կը գտնէ»:

Ուստի եթէ կ'ուզես ապահովապէս եւ բարի ընթացքով յառաջ երթալ կատարելութեան եւ սրբութեան մէջ, խոստովանահօրդ տուած խորհուրդներուն, կանոններուն եւ հրամաններուն կէտ առ կէտ հնազանդէ, եւ խնդրէ անկից որ խղճահարութիւնդ յաղթելու համար նշանակած մասնաւոր կանոններէն զատ ընդհանուր կանոններ ալ ցոյց տայ: Ընդհանուր ըսի, զոր օրինակ՝ խղճահարութիւնն անարգել, բանի տեղ չդնել, քանի որ բացայայտ կերպով չես դիտեր մահուչափ մեղք ըլլալը: Ամենեւին բան մը խոստովանանքի մէջ չյիշես, որուն վրայ չկարենաս երդում ընել կամ գործած ըլլալուդ եւ կամ ուրիշ անգամ խոստովանութեան մէջ յիշած չըլլալուդ: Հաղորդուելէն ամենեւին ետ չկենաս, քանի որ մահուչափ մեղք մը գործած ըլլալուդ վրայ ստոյգ չես: Ամենեւին ըրած աղօթքներդ, մտածականներդ չկրկնես, քանի որ ստոյգ չես չընելուդ վրայ, եւ ասոնց նման ուրիշ ընդհանուր կանոններ, որ սովորաբար կը տրուին խղճահարներու: Այս ընդհանուր կանոններն առանձին դէպքերու համար դրուած մասնաւոր կանոններէն շատ աւելի հարկաւոր են. ըստ որում խղճահար անձը պիտի տարակուսի թէ այս դէպքն անցած դէպքէն զատ է, ուստի դարձեալ շփոթութեան մէջ պիտ'որ մնայ, մինչդեռ ընդհանուր կանոններով աւելի դիւրութեամբ կրնայ ինք զինքը կառավարել եւ յաղթել խղճահարութեան:

Խօսքս կը վերջացընեմ, կրկնելով թէ հնազանդեցէք, հնազանդեցէք եւ զԱստուած անգութ բնաւորի տեղ մի դնէք: Ստոյգ է՝ որ ինք մեղքը կ'ատէ, բայց չի կրնար ատել այն մարդն որ զղջմամբ կը ցաւի ու կը գարշի իր մեղքէն, եւ պատրաստ է հազար անգամ մեռնելու՝ քան թէ կրկին անգամ մեղանչելու: Ըսէք ինծի, թէ որ հիմայ Աստուծոյ

վրայ ունեցած սէրերնիդ անձի մը վրայ դարձընէիք, այդ անձը հիմակուանէն շատ աւելի պիտի չսիրէր զձեզ։ Ինչու՞ համար ուրեմն զԱստուած աւելի նուազ բարի պիտ'որ կարծէք։ Ո՛հ, որչափ բարեգութ է Աստուած բարի կամք ունեցող անձանց վրայ։ Ասոր վրայ կ'ապահովցընէ զձեզ Հոգին սուրբ Դաւիթ մարգարէին բերնովը. «Իբրեւ զի բարի է Աստուած Իսրայէլի, եւ ոյք ուղիղ են սրտիւք»[1]։ Աստուած չի կրնար չընդունիլ զինքը փնտռողներն ու իր սիրոյն համար համբերողները. «Բարերար է Աստուած ի վերայ համբերողաց իւրոց»[2]։

Յիսուս օր մը երեւնալով Գորդոնացի սրբուհի Մարգարիտային՝ ըսաւ. Մա՛րգարիտա, դու զիս կը փնտռես. բայց գիտցած եղիր՝ որ ես զքեզ աւելի կը փնտռեմ, քան թէ դու զիս։ Նոյնը կը կրկնէ ձեզի ալ, երբ զինքը սիրէք եւ փնտռէք։ Իր գթութեան բազկացը մէջ ուրեմն ձգեցէք դուք զձեզ եւ հոգիներնուդ հոգն անոր յանձնեցէք, ինչպէս որ կը յորդորէ Դաւիթ մարգարէն. եւ ինք կը պահպանէ եւ կ'ազատէ զձեզ ամէն նեղութիւններէ. «Ընկեա՛ ի Տէր զհոգս քո. եւ նա կերակրէ զքեզ, եւ ո՛չ տայ յաւիտեան սասանութիւն արդարոյ»[3]։ Հնազանդեցէք ուրեմն եւ հեռացուցէք ձեզմէ այդչափ կասկածներն ու վախերը, որոնք միշտ արգելք են յառաջդիմութեան, ինչպէս որ Քրիստոս Տէրն մեր ըսաւ սրբուհի Մարգարիտայի։ Կ'ըսէր սրբուհի Թերեզիա թէ Ա՛ղջկունքս, մտքերնիդ դրէք, որ Աստուած այնչափ մանրամասն բաներու չի նայիր՝ ինչպէս որ դուք կը մտածէք. ասոր համար սրտերնիդ մի նեղէք. ըստ որում ասով շատ բարիքներ կրնաք կորսնցընել։ Դիտաւորութիւննիդ ուղիղ ըլլայ եւ կամքերնիդ ալ հաստատ՝ երբէք զԱստուած չվշտացընելու։ Ուստի կը կրկնեմ, կ'ըսէ Ս. Լիգուորի, հնազանդե-

1 Սղմ. ՀԲ. 1։
2 Ողբ. Գ. 25։
3 Սղմ. ԾԴ. 23։

ցէք հոգեւոր Հօրերնուդ, հնազանդութեան վրայ ալ հաւատք ունեցէք. վստահ եղէք, վասն զի հնազանդութեամբ միայն կրնաք ապահով ըլլալ։ Միշտ ալ աչքերնուդ առջին ներկայ ունեցէք ինչ որ Ս. Փիլիպպոս Ներեան կ'ըսէր միշտ իր խոստովանորդւոյ։ «Խոստովանահօր վրայ վստահ եղէք. վասն զի Աստուած չի թողուր որ անիկայ սխալի։ Սատանային որոգայթները ցրուելու համար՝ հոգեւոր Հօր հետեւելէն աւելի ստոյգ ու ապահով միջոց չկայ։ Մինչդեռ ընդհակառակն ալ անձնական կամքով կառավարուելէն աւելի վնասակար ու վտանգաւոր բան չկայ»։ Աղօթքներնուդ մէջ ստէպ ստէպ այս շնորհքը խնդրեցէք Աստուծմէ, որ միշտ հնազանդ ըլլաք խոստովանահօր. եւ ամենեւին մի կասկածիք՝ որ այսպէս հնազանդելով, անտարակոյս կը փրկուիք եւ սուրբ կ'ըլլաք։

ՄՏԱԾԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ

Գաղջ եւ ծոյլ մայրապետի մը մահուան վրայ։

Ե՛կ սուրբ Հոգի . . . ։ (Երես 10։)

Կանոնապահ ու սրբակեաց հիւանդ մայրապետին փոքր սենեկէն ելլենք. ելլենք, կ'ըսեմ, այն խցէն՝ ուր սրտերնուդ մեծ հաճութեամբն այս առաւօտ զննեցիք անոր երջանիկ ու նախանձելի մահը. եւ մտնենք ուրիշ ողորմելի մայրապետի մը սենեակը, որն որ Աստուծոյ ըրած խոստմանց համեմատ կեանք չէ անցուցեր։ Ներս մտէք, եւ կը տեսնէք՝ որ աղքատութեան ուխտին դէմ պատրաստած այնչափ հանգստութեան եւ փափկութեան մէջ ալ՝ հիւանդութիւնն օր ըստ օրէ աւելի ծանրացած է։ Ուշադիր նայուածքնիդ վրան դարձուցէք, եւ տեսէք թէ խեղճն ինչ տխուր մտածմունքներու մէջ ընկղմած է, սոսկապէս այն հիւանդութեան մահաբեր ըլլալուն վախէն։ Եթէ երեւակայեցէք թէ ինչ սաստիկ տագնապ պիտ'որ

զգայ, երբ իմանայ որ իւր հիւանդութեան ալ ճար չէ մնացեր, ստուգիւ պիտի մեռնի. . . ։ Մտածեցէք թէ ինչ պիտ'որ ըլլայ, երբ լսէ թէ “Պատրաստուէ աշխարհքէս հրաժարելու, վասն զի կենացդ ընթացքը լմննալու վրայ է. . .”։ Ո՛հ, Աստուած իմ. ով կրնայ երեւակայել այն քստմնելի սրտաբեկութիւնը, որուն մէջ պիտ'որ իյնայ մահուան լուրն առած ատեն. . . ։

Այս զարհուրելի վիճակին մէկ փոքր նկարագիրը տալու համար՝ Հոգին սուրբ սաստիկ մրրկով խռոված ծովու կը նմանցրնէ այս տեսակ թշուառ հիւանդներուն սիրտը, որոնք կենաց մէջ իրենց պարտաւորութիւնները չեն կատարած։ “Եւ յորժամ հասանիցէ ձեզ յանկարծակի խռովութիւն, եւ կործանումն ի նմանութիւն մրրկի գայցէ[1]”։ Եւ իրօք ալ՝ նայեցէք թէ ինչպէս իր մահուան լուրն առածին պէս՝ կը սոսկայ եւ կը զարհուրի, որն որ իր ալէկոծ սրտին խռովութենէն ու կատաղութենէն յառաջ կու գայ. ինչպէս ստիպուած է Ս. Գրոց մէջ յիշուած Ամաղեկայ Ագագ ամբարիշտ թագաւորին պէս հառաչելու, թէ “Այսպէս դառն իցէ մահ”[2]։ Այսպէս ուրեմն, ով անգութ մահ, զիս ցմիշտ բաժնել կ'ուզես ան ամէն բաներէն, որոնց սիրտս փակցուցեր էի. . . ։ “Այսպէս դառն իցէ մահ”։ . . . Եւ այս մտածմունքներով տոչորուած՝ եղկելին որ ալ պիտի չկարենայ վայելել բարեկամներուն այցելութիւնը, որոնց շնորհիւր քանի՛ քանի անգամ կանոնին դէմ վարուեցաւ, որ ալ օգուտ պիտի չընեն այնչափ պաշտպանութիւններ, զորոնք աղքատութեան ուխտն ոտնակոխ ընելով վաստըկած էր, որ ալ պիտի չկարենայ այն սիրելի ընկերին հետ պարապ ատեն անցընել. սրտանց կու լայ, կը հառաչէ եւ այն ատիճան կը հոգայ ու կը տրտմի, որ իրաւամբ կրնայ ըսուիլ թէ սիրտն ալէկոծեալ ծով մըն է

1 Առակ. Ա. 27։

2 Ա. Թագ. ԺԵ. 32.

դարձած, ամէն կողմանէ այնպէս խռոված, որ ալ դադար ու հանգիստ չի կրնար գտնել. . . ։

Իւր կենաց վերջին վայրկեանները հասած տեսնելով, ինչ հանգստութիւն պիտ'որ կարենայ գտնել, մինչդեռ բարի մահուամբ մեռնելու պատրաստութիւններէն զուրկ է։ Ո՛հ, այս հետեւեալ խորհրդածութիւնները՝ թէ Աշխարհք թողուցի՛ զինքս բոլորովին Աստուծոյ տալու համար. . . այս վանքիս մէջ գոցուեցայ՝ մահուան պատրաստութիւն տեսնելու համար. . . ամէն բանէ հրաժարեցայ մինչեւ անգամ իմ կամքէս ալ՝ յաւիտեան երջանիկ ըլլալու համար. . . այսու ամենայնիւ ամէն բանի հոգ տարի՝ այս ամենակարեւոր կէտէն զատ. . . ։ Ա՛հ, եղուկ ինծի, ստիպուած է կանչել դառնութեան ու հեծութեան մէջ. վա՜յ ինծի, որ այնչափ շնորհքները չարաչար գործածեցի եւ կենացս տարիներն անօգուտ մաշեցի. . . ։ Այսպէս ըսելով՝ պիտ'որ յիշէ այն գեղեցիկ մտածմունքները՝ որոնցմով վանք եկաւ, այն եռանդուն զգածմունքները՝ որոնցմով կրօնաւորական զգեստ հագաւ, այնչափ ազդեցութիւնները՝ զոր ունեցաւ ունայնութենէ հրաժարելու եւ ինք զինքը մահացուցման տալու։ Պիտի կրկնէ աղիողորմ լացը. եւ որչափ լայ՝ այնչափ աւելի պիտի զարհուրի։

Այսպիսի վշտագին սոսկման մէջ աչքին առջեւը պիտ'որ շարուին իւր անչափ կանոնազանցութիւնները. պիտի տեսնէ թէ քանի՛ անգամ իր կամքը կատարելու համար սուրբ հնազանդութեան դէմ դրաւ. . . քանի քանի անգամ սուրբ աղքատութեան օրէնքն ոտնակոխ ըրաւ, իւր անձնասիրութիւնը գգուելու համար. . . քանի՛ քանի անգամ իր անձին վրայ վստահելով՝ իւր պարկեշտութիւնը վտանգի մէջ ձգեց. . . ։ Պիտի տեսնէ թէ քանի անգամ մնոտի պատրուակներով հասարակութեան աղօթքէն ետ կեցաւ. . . քանի անգամ մուրացածոյ պատճառներով իրեն ինկած ծառայ-

ութիւնները մերժեց... քանի անգամ իր գաղջութեան դէմ չդնելու համար հաստատակութեան սովորութիւններն արհամարհեց...: Պիտ՚որ տեսնէ թէ մնոտի խօսակցութեանց համար որչափ ժամանակ կորսնցուց... սրտին մէջ որչափ հակակրութիւններ սնոյց... որչափ տժգոհութիւն ու վիշտ պատճառեց ընկերներուն...: Ո՜հ, ինչպիսի ապշութիւն, շփոթ ու սարսափ պիտ՚որ զգայ...:

Ուստի մի զարմանաք, երբ իր տրտմութիւնն, աչքերուն շփոթ նայուածքը, դէմքին զարհուրելի այլակերպութիւնը տեսնէք, որոնք զինքը տակն ու վրայ ընող սոսկալի ալէկոծութեան յայտնի ապացոյցներն են. մանաւանդ թէ նայեցէք որ արդեօք մխիթարութիւն մը կրնայ զգալ, զինքը խոստովանանք ըլլալու յորդորելէն: Այսպիսի հոգեւոր յորդոր մը մինչդեռ առաքինի մայրապետաց մեծ մխիթարութիւն կը պատճառէ՝ իրենց կենաց վերջին վայրկեաններուն մէջ, տեսէք թէ ինչպէս փոխանակ սփոփման եւ մխիթարութեան՝ աւելի սոսկման ու զարհուրանքի առիթ կու տայ իրեն: Այսպիսի սոսկման պատճառը դիւրաւ կրնաք մակաբերել. իւր անցեալ կեղծուպատիր ու գրեթէ անպտուղ խոստովանութիւնները միտքը կու գան. կը տեսնէ ու կը հասկընայ որ այնչափ անգամ այս սուրբ խորհրդոյն մօտեցաւ, չէ թէ օգուտ քաղելու, այլ սովորութեան համար, զորն որ ոչ երբէք իր պակասութիւնները շտկելու համար գործածեց, այլ միայն արտաքին ցոյց մը տալու համար: Կը բաղձայ որ բոլորն ալ նորոգէ. բայց ինչպէս կրնայ յաջողցնել այսպիսի նեղ ժամանակի մը մէջ եւ այսպէս տակնուվրայ եղած սրտով: Ո՜հ, Աստուած, որչափ հարկաւոր է առողջութեան ատեն աղէկ խոստովանանք ըլլալ. որպէս զի մահուան կէտին ալ մեզի մխիթարութիւն պատճառէ...:

Սակայն ահա հիւանդը դողալով խոստովանահայրը կանչել կու տայ: Կրնա՞նք արդեօք հաւ-

տալ՝ որ անկեղծաբար իւր հոգւոյն վիճակը բանայ անոր...: Կրնա՞նք արդեօք վստահ ըլլալ՝ որ մարդկային նկատմունք մը արգելք չըլլայ դէթ համառօտիւ այսպիսի սուրբ խորհրդոյ մը չարաչար գործածութիւնը յայտնելու...: Գիտցուք թէ յայտնէ ալ. թողութիւն ընդունելու համար հարկաւոր զղջման անկեղծութիւնն ու կատարեալ ցաւը կրնա՞յ ունենալ արդեօք...: Մէկ խօսքով, կրնա՞նք վստահ ըլլալ՝ որ կարենայ հանգչեցընել իր տառապեալ հոգին, եւ խորհրդական արձակման շնորհիւ կրկին ընդունիլ Աստուծոյ շնորհքը: Դիւրին բան մը կ'երեւայ, բայց ո՞վ գիտէ...: Այս նիւթիս վրայ խօսելով Ս. Օգոստինոս՝ կ'ըսէր որ շատ դժուար է առողջութեան ժամանակ չըրածը մահուան ատեն ի գործ դնել, որովհետեւ շատ դժուարին է մահուան անձկութեան ատեն՝ ամէն բան ընել, ամէն բան յայտնել, ամէն մեղքին վրայ այն գերընական ցաւը զգալ, որ հարկաւոր է գթութիւն ու թողութիւն ընդունելու համար: Ուստի եւ ստէպ ստէպ կ'ըսէր իր Հիպպոնայի ժողովրդեան՝ թէ հո՛գ տարէք հիմակ աղէկ խոստովանանք ըլլալու. եթէ կ'ուզէք որ այս սուրբ խորհուրդը մահուան ատեն ալ ձեզի օգտակար ըլլայ:

Բայց ուշադիր նայուածքնիդ խեղճ հիւանդէն մի հեռացընէք, եւ կը տեսնէք որ հազիւ թէ խոստովանանքը լմընցած, ինչպէս ալ եղած է Աստուծոյ աչքին առջեւ, պէտք է որ թոշակն ալ առնու: Եթէ իւր առողջութեան ատեն ջերմեռանդ եղած ըլլար այս ամենասուրբ խորհրդոյն, եւ ընկերներուն ամէն անգամ հաղորդուած ատենը՝ ինքն ալ պէտք եղած ջերմեռանդութեամբ ու պատրաստութեամբ մօտեցած ըլլար, հիմայ ալ պէտք էր հառաչելով եւ փափաքելով խնդրէր այս կենաց սուրբ հացով մխիթարուիլ. բայց որովհետեւ ամենեւին ջերմեռանդութիւն մը չունեցաւ, եւ քանի անգամ որ Հաղորդութիւն առաւ, գաղջութեամբ եւ գրեթէ

անտարբերութեամբ ըրաւ, պէտք չէ զարմանաք՝ երբ հիմայ ալ առնելու մեծ փափաք մը չի ցուցըներ. մինչդեռ մոռնալով առողջութեան ատեն Աստուծոյ դէմ ըրած ապերախտութիւնը, կը ճանչնայ եղկելին՝ որ յանդիմանութենէ եւ ամօթէ ու շփոթութենէ զատ բան պիտի չկարենայ ստանալ: Եւ եթէ յօժարութեամբ կ՚ընդունիմ, ըսէ ալ, մի՛ հաւատաք՝ որ սրտանց ըլլայ. մանաւանդ հաւատացէք որ մարդկային նկատման համար կ՚ըսէ, իր թշուառ վիճակին ընկերներուն չյայտնելու համար: Ըստծիս փորձը կ՚ուզէ՞ք. նայեցէք թէ ինչպէս անտարբեր կեցած է. ամենեւին չի փութար՝ որ այսպիսի սուրբ խորհրդով մը զինքը շուտով մխիթարէն. իբրեւ անզգայ կը տեսնէ այն Աստուծոյն իր քով գալը, որն որ զինքն իրեն սիրելի հարս ընտրած էր: Բարեպաշտ անձինք, որոնք ստուգիւ հաւատարիմ գտնուած են Յիսուսին, միայն սենեկին մէջ մտնելը տեսածնուն պէս՝ այն աստիճան ուրախութիւն կը զգան, որ կարծես թէ աչքով, դէմքով եւ բոլոր շարժմամբ ըսեն. Ահաւասիկ սիրելի Փեսաս. ահա սիրելի Յիսուսս. հաղորդուելէն վերջն ալ անանկ կ՚ուրախանան, որ Դաւիթ մարգարէին փափուկ զգածմամբը կը կանչեն. "Անձն իմ ցնծացէ ի Տէր... ամենայն ոսկերք իմ ասասցեն. Տէ՛ր, ո՞ նման է քեզ,,[1]: Բայց այս թշուառականին վրայ, որ երբեմն իւր ընկերներուն ջերմեռանդութիւնը ծաղր կ՚ընէր, այսպիսի բան չի տեսնուիր. մանաւանդ նայեցէք թէ ինչպէս սուրբ նշխարը տեսածին պէս՝ աչքերը կը գոցէ, իբրեւ թէ ամչնար անոր՝ նայելու... : Տեսէ՛ք թէ քահանան զինքը հաղորդելու համար մօտեցած ատեն՝ ո՛րչափ կը տխրի... : Եւ հաղորդուելէն վերջն ալ՝ նոյն ահռելի տխրութիւնը վրան կը տիրէ: Միթէ իւր սիրելի Փեսայէն կծու յանդիմանութիւններ լսելու յայտնի նշան չէ՞ արդեօք: Ո՛հ, եղկելի. հիմայ

[1] Սղմ. ԼԴ. 10:

փորձով տես թէ ինչ ըսել է գաղջ ապրիլ եւ ծոյլ գտնուիլ Աստուծոյ ծառայութեան մէջ... : Հիմայ փորձէ թէ ի՛նչ ըսել է մեծ խոստմունքներ ընել Աստուծոյ, եւ յետոյ չկատարել... :

Բայց մի՛ վհատիք, մաքրասէ՛ր կուսանք, այս գաղջ մայրապետին թշուառութենէն. այլ իրմէ օրինակ առնելով, սրտերնիդ շարժած՝ քաջութեամբ հոգ տարէք այսուհետեւ ջերմեռանդութեամբ ապրելու եւ միշտ Յիսուսի Քրիստոսի ձեր երկնաւոր Փեսային, հաւատարիմ մնալու:

Եւ որովհետեւ հիւանդութիւնն այն աստիճան յառաջ գացած է՝ որ արագընթաց քայլերով մահուան կը տանի, անոր համար ալ պէտք է որ նաեւ վերջին օծումը տրուի: Եթէ ինք սիրած ըլլար այն զգայարանաց եւ կրից մահացուցումը, զոր Ս. Աւետարանն ամենէն կը պահանջէ, մանաւանդ Աստուծոյ նուիրուած անձանցմէ, այս սուրբ խորհուրդն իր զգայարանաց վրայ ջնջելու շատ քիչ բան պիտի գտնէր. եւ միայն ժամանակէն յաւիտենականութեան անցնելու օգնութիւն ու զօրութիւն մը պիտ՚որ տար: Բայց որովհետեւ մահացուցումը քիչ կամ ոչինչ գործադրեց, անոր համար այս սուրբ խորհուրդն ո՛րչափ բան պիտի գտնէ մաքր[illegible]ու եւ սրբելու այն համարձակ աչքերուն, այն հետաքրքիր ականջներուն, այն խածատող լեզուին եւ միւս ամէն զգայարանքներուն վրայ: Բայց կարծէ՞ք որ այսպիսի մեծ խորհուրդ մը իւր արդիւնքը ցոյց տուած ըլլայ... : Որպէս զի այս խորհուրդն իւր սքանչելի պտուղն արդիւնաւորէ, հարկաւոր է որ հիւանդը ստուգիւ զղջայ եւ իրօք գարշի իւր գործած մեղքերէն. բայց մինչդեռ առողջութեան ատեն չգիտցաւ ընել, հիմայ այս նեղ ատենին մէջ ինչպէս պիտի կարենայ յաջողցընել... : Կրնա՞նք ենթադրել որ Աստուած իւր առատ ողորմութեամբն՝ իրեն համար աղօթք ընող բարի ընկերաց շնորհիւ՝ օգնէ հիւանդին զղջ-

ջալու եւ գարշելու. . . ։ Բայց ասով դուք կրնա՞ք համարձակիլ իր ողբալի անհոգութեան հետեւելու. . . ։ Ո՛չ, ո՛չ երբէք. մանաւանդ թէ պէտք է՝ որ աւելի պատճառ գտնէք զգայարանաց եւ կիրքերու մահացուցման ետեւէ ըլլալու, որպէս զի յետոյ ալ կարենաք մահուան կէտին կարելի եղածին չափ հոգինիդ աւելի մաքուր գտնել։

Մայրապետաց ջերմեռանդ աղօթից շնորհիւ Աստուծոյ գթութիւնն այս հիւանդին վրայ շարժելուն վրայ քիչ մը վստահութիւն կրնայ տալ ձեզի հոգաբարձու քահանային մինչեւ ցյետին շունչ քովը սպասելը։ Բայց մի՞թէ ասով ալ պիտի չզգա՞յ արդեօք գաղջ ու ապերախտ հոգւոց համար պատրաստուած դառնութիւնները. . . ։ Ի՞նչպէս պիտի կարենայ լսել աշխարհքէս հրաժարելու հրաւէրը, առանց մարդկութեան հակակրութեան։ Ի՞նչպէս առանց սոսկում եւ սարսափ զգալու՝ պիտի ներկայանայ Աստուծոյ ահաւոր դատաստանին. . . ։ Թէեւ արքայութեան անդորր հանգիստը վայելելու երջանիկ բարեմաղթութիւնն ալ լսէ, մի՞թէ յետին ատեանն պիտ՚որ չամչնա՞յ ու չփոթի վանքին խաղաղութիւնը չփրելուն եւ շատ անգամ տակն ու վրայ ընելուն համար. . . ։ Թէեւ Աստուած իր մեղաց թողութիւն տայ. ի՞նչպէս պիտի չվախնայ երկարատեւ քաւարանի տանջանքներէն. . . ։

Ուրեմն մէջերնեդ ո՛վ պիտի համարձակի, մաքրասէր կուսանք, այսուհետեւ ինք զինքը գաղջութեան ու ապերախտութեան տալ, այսպիսի մահուան մը խորհրդածութեամբ, որ որչափ դառն ու ցաւալի է, այնչափ ալ վտանգաւոր՝ յիմար կուսանաց կարգը դասուելու եւ անոնց դժբախտութեան հանդիպելու, որոնք ցմիշտ զուրկ մնացին երկնային հարսանիքէն։ Հիմայ ուրեմն որոշեցէք այս կէտիս. քաջութեամբ առաջադրութիւն դրէք գաղջութեան տեղի չտալ եւ ձեր երկնաւոր փեսային սիրոյն մէջ հաւատարիմ մնալ, որով կարող ըլլաք ոչ միայն մահուան ատեն ուրախութեամբ դիմացն ելլել. այլ նաեւ սուրբ առաքինութեան իւղով զարդարուած ու պատրաստուած լապտերներով ներկայանալ, որպէս զի միշտ երջանիկ ըլլաք երկնից արքայութեան մէջ։ Այս նպատակաւ սրտերնուդ ամէն եռանդուն զգածմամբն ըսէք ։

ԻՂՁԲ

Ո՛վ ամենասիրելի Տէր, եթէ բարոյապէս անկարելի է՝ որ չար մահուամբ մեռնի զքեզ հաւատարմութեամբ սիրողը, ահաւասիկ ամէնքս ալ առաջադրած ենք քու սուրբ շնորհիդ քեզի ամէն կերպիւ հաւատարիմ գտնուիլ. եւ գլխաւորաբար անոր համար՝ որ ամենայն հաւատարմութեամբ եւ սիրով սիրուելու արժանի ես։ Եթէ անցած կենաց մէջ երբեմն քեզի անհաւատարիմ գտնուեցանք, դառնապէս կու լանք ու կը ցաւինք այն թշուառ վայրկեաններուն վրայ, եւ կը բաղձանք որ մշտատեւ մէգն ու մոռախուղը զանոնք յաւիտենական մոռացման մէջ թաղեն։ Բոլոր սրտանց կը գարշինք, ո՛վ Տէր, եւ անով միայն կը մխիթարուինք՝ որ ապերախտութիւններս որչափ ալ մեծ ըլլայ, այսու ամենայնիւ քու գթութեանդ եւ ողորմութեանդ չի հասնիր։ Ուստի քու ներողամտութիւնդ յուսալով, բոլոր սրտանց կը գոչենք՝ Կ՚ուզենք զքեզ սիրել, Տէր, կ՚ուզենք քեզի ծառայել, վերջապէս կ՚ուզենք իբրեւ հաւատարիմ հարս վարուիլ քեզի հետ։ Անոր համար ամէնքս ալ միաբերան կ՚ըսենք մարգարէին հետ, թէ "Երդուայ եւ հաստատեցի, զի պահեցից զամենայն իրաւունս արդարութեան քոյ"[1]։ Եւ որպէս զի աւելի ապահով ըլլանք այս մեր առաջադրութեան մէջ, քու զօրաւոր օգնութիւնդ կը խնդրենք, ո՛վ սուրբ կոյս Մարիամ, գթած Մայր մեր։

1 Սղմ. ՃԺԸ. 106։

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ

Խոնարհութեան առաքինութեան վրայ:

Այս առտուան քննութիւննիս զանցառութեան վրայ էր, մանաւանդ տղոց կրթութեան մէջ եղած զանցառութեանց. հիմայ աղէկ կ'ըլլայ որ խոնարհութեան առաքինութեան վրայ քննութիւն ընենք, որն որ նախասահմանեալներուն կնիքն է, ինչպէս որ է հպարտութիւնը՝ դատապարտելոց: Սակայն այս քննութիւնը չսկսած, պատշաճ է՝ որ երկու խօսք խօսիմ այս առտու նորընծայից եւ աշակերտուհեաց առաջարկած քննութեան երեք կէտին վրայ, թէեւ ժամանակը չի ներեր որ կատարեալ քննութիւն մ'ընել տամ:

Քննութեան երեք կէտերն էին: Նախ՝ թէ արդեօք մայրապետաց պէտք եղած յարգութիւնն ու պատիւը կու տա՞ն, թէ ոչ: Երկրորդ՝ թէ արդեօք պատշաճ կերպով իրենց վերակացուներուն եւ ուսուցիչներուն կը հնազանդի՞ն, թէ ոչ: Երրորդ վերջապէս՝ թէ արդեօք վանքին մէջ արքայութիւն տանող ուղիղ ճամբան բռնելու ունեցած դիւրութիւններէն օգուտ քաղելու հոգ կը տանի՞ն, թէ ոչ:

Առաջին կէտէն սկսելով, պատշաճ պատիւ ու յարգութիւն տալու է մայրապետաց, մտածելով որ աշխատաւորաց ստորնագոյնն ալ՝ իրենցմէ շատ աւելի է, Աստուծոյ նուիրուած եւ կուսութեամբ Յիսուսի Քրիստոսի հարսնացած ըլլալուն համար: Ուստի քննեցէք եւ տեսէք թէ քովերնին գտնուած ատեննիդ՝ անոնց պատիւը կը պահէ՞ք, կամ հանդիպած ատեննիդ՝ գլրենք բաց պատշաճի կը յարգէ՞ք, միանգամայն իրենց անհաճոյ բան մ'ընելէ կը զգուշանա՞ք... : Քննեցէ՛ք թէ ինչպիսի համարմունք ունիք վրանին, ինչպիսի քաղաքավարութեամբ հետերնին կը վարուիք ու կը խօսիք: Մի՛ գուցէ մէկուն կամ մէկալին հետ անպատուու-

թեամբ վարուած եւ կամ անոնց վրայ անարգութեամբ խօսած ըլլաք... : Չըլլայ թէ երբեմն մէկը երբեմն միւսը ծաղր ըրած կամ կատակած եւ ծաղրելի անուն մը դրած ըլլաք... : Դստերք իմ, ասոնք այնպիսի պակասութիւններ են, որոնց վրայ խիստ համար պիտի տաք Աստուծոյ: Թէպէտ եւ Աստուած չի պարտաւորեր զձեզ այնպէս վարուելու մայրապետաց հետ, ինչպէս կը վարուէր Գաղղիոյ Իզապէլլա թագուհին այն վանքին մայրապետաց հետ, ուր ինքն ալ առանձնացած ըլլալով, մայրապետաց կօխած գետինը կը համբուրէր. այսու ամենայնիւ կը պահանջէ՝ որ այն պատիւն ու յարգութիւնը տաք, որ կը վայլէ իր հարսներուն:

Քննութեան երկրորդ կէտին գալով, պէտք է՝ որ հնազանդ ըլլաք ուսուցիչներնուդ եւ վերակացուներնուդ, որոնք հոգեւոր մայր են ձեզի. յայսմ մասին ամենայն փութով պէտք է քննէք թէ արդեօք ինչպիսի յօժարութեամբ անոնց հրամանները կը կատարէք... ինչպիսի խոնարհութեամբ անոնց խրատները մտիկ կ'ընէք... ինչպէս հոգ կը տանիք անոնց ուղղութիւններէն օգուտ քաղելու... : Մի՛ գուցէ բաներնուդ եկած հրամանները սիրով կատարելով, անհոգ գտնուիք կամքերնուդ հակառակներուն մէջ... : Մի՛ գուցէ ծաղրած ըլլաք իրենց խրատները, զձեզ յանդիմանած ատեննին՝ բարկանաք կամ ամենեւին բանի տեղ չդնէք... : Քննեցէ՛ք թէ արդեօք ամէն անգամ խոստովանանքի գացած ատեննիդ՝ այս նիւթին վրայ առանձին քննութիւն մը կ'ընէ՞ք, ինչպէս որ աշխարհքի մէջ գտնուած ատեննիդ՝ պէտք էիք ընել ծնողաց հնազանդ ըլլալնուդ վրայ... : Վերջապէս պէտք է նայիք՝ որ արդեօք օգուտ կը քաղէք այն դիւրութիւններէն՝ զոր ունիք կատարածին հասցընելու ձեր էական ու մէկ հատիկ հարկաւոր գործքը, այսինքն՝ յաւիտենական փրկութիւննիդ:

Չէք կրնար ուրանալ՝ որ այս վանքին մէջ գտնուելնիդ Աստուծոյ առանձին մէկ շնորհաց արդիւնքն է, որն որ ձեր ծնողաց ազդեց զձեզ հոս խաւրել՝ հոգեւորապէս ու մարմնաւորապէս կրթուելու համար: Գիտեմ որ մէջերնէդ շատերն եւ ոչ իսկ մտածեր են երբէք այսպիսի շնորհքի մը վրայ, մանաւանդ թէ գուցէ պատիժ ու տանջանք մը կը համարին. բայց այսու ամենայնիւ՝ կամաւ թէ ակամայ՝ պէտք է խոստովանիք որ ասիկայ Աստուծոյ ձեր հոգւոյն վրայ ունեցած մէկ մասնաւոր ողորմութիւնն է. մինչդեռ ամէն դիւրութիւն ունիք սորվելու այս մայրապետներէն աշխարհքին անարգել, ունայնութեննէն գարշիլ, աշխարհքիս անցաւոր բարիքները բանի տեղ չդնել, կարճատեւ զուարճութիւններն ալ ոչինչ համարիլ, եւ միայն քրիստոնէավայել ջերմեռանդութեամբ եւ աստուածպաշտութեամբ Աստուծոյ հաճոյանալ:

Այս այսպէս ենթադրելով, քննեցէք թէ արդեօք ինչ հոգ կը տանիք միշտ աչքերնուդ առջեւ եղած բարի օրինակներէն օգուտ քաղելու, այն բարի սկզբունքները սրտերնուդ մէջ տպաւորելու եւ այն սկզբանց համաձայն կեանք վարելու....: Քննեցէք թէ ինչ ջանք ունիք ունայնութեննէն փախչելու, հեռու կենալու այն փորձութիւններէն՝ զոր ունին տղաք ու երիտասարդք իրենք զիրենք ցոյց տալու համար: Քննեցէք թէ ինչպիսի յօժարութեամբ կը վազէք բարեպաշտական գործքերու. ինչպիսի պարկեշտութեամբ եւ մտաց ամփոփութեամբ զանոնք ի գործ կը դնէք..: Վերջապէս քննեցէք թէ ինչպիսի եռանդեամբ Աստուծմէ լոյս ու օգնութիւն կը խնդրէք կոչումնիդ իմանալու, աշխարհքի մէջ մնալով՝ թէ մայրապետ ըլլալով՝ իրեն ծառայելու, եւ ինչ տեսակ ջերմեռանդութիւններ կ'ընէք այս լոյսն ունենալու համար...: Ասիկայ որոշ պարտքերնիդ է. եւ այս վախճանիս համար Աստուած զձեզ հոս կան-

չեր է, որպէս զի աշխարհքիս աղմուկներէն հեռու՝ իր սուրբ կամքը փնտռելու ջանաք: Արդեօք սուտ սուտ իրմէ այս խնդիրքը կ'ընէք, թէ "Տէր, զի՞նչ կամիս զի արարից,,[1]: Ի՞նչ կը պահանջես իմմէ, ո՛վ Տէր, ի՞նչ ճամբայ կ'ուզես որ բռնեմ, ի՞նչ վիճակ կ'ուզես որ ընտրեմ, ո՞րն իմ հոգւոյս փրկութեան աւելի օգտակար է: Եւ ապահով եղէք՝ որ Աստուած պէտք եղած լոյսը կու տայ, որ քիչ ատենուան մէջ ճանչնաք թէ արդեօք զձեզ կրօնքը կը կանչէ, թէ աշխարհք: Բայց թէ վանքի մէջ ըլլաք եւ թէ աշխարհքի մէջ, էապէս հարկաւոր է որ հիմակուընէ զարդարուիք պարկեշտութեամբ, աստուածպաշտութեամբ եւ ջերմեռանդութեամբ. բաւական ալ հնազանդութիւն, համբերութիւն, իր սուրբ կամացը համակերպութիւն եւ իր սուրբ երկիւղն ունենաք, որոնց ամենն ալ հարկաւոր է փրկուելու համար՝ ինչ վիճակի մէջ ալ որ ըլլաք..:

Բայց դառնանք մեր այս իրիկուան առաջարկած քննութեան, եւ տեսնենք որ թէ մայրապետներն ու թէ աշխարհականները որչափ խոնարհութիւն ունին: Խոնարհութիւնն ըստ հոգեւոր Հարց, ամէն առաքինութեանց արմատն ու հիմն է: Վասն զի եթէ ամենն ալ անկից յառաջ չեն գար, գէթ ամենն ալ անով կը պահուին ու կը պատսպարուին: Ուստի եթէ մէջերնէդ մէկը զինքը խաբելու ըլլայ իրեն պարտք եղած կատարելութեան հասնիլ՝ առանց խոնարհութեան, այն մարդուն կը նմանի, որն որ աւազի վրայ մեծ տուն մը շինելով, շուտով ալ անոր կործանումը կը տեսնէ: Ասկից կրնաք գուշակել որ այնչափ հարկաւոր է խոնարհութիւնը թէ ձեր փափաքած կատարելութեան հասնելու եւ թէ սուրբ ըլլալու, որչափ որ հարկաւոր է կերակուրը կեանքերնիդ պահելու: Անոր համար Քրիստոս Տէրն մեր կ'ուզէ որ իրմէ այս առաքինութիւնը սորվինք. "Ուսարուք յինէն, զի հեզ եմ

1 Գործ. Թ. 6:

եւ խոնարհ սրտիւ[1],,։ Որուն վրայ կ՚ըսէր Ս. Յովսէփ Կալասանտիոս. "Եթէ կ՚ուզես սուրբ ըլլալ, խոնարհ եղիր. եթէ կ՚ուզես ամենասուրբ ըլլալ, ամենախոնարհ եղիր,,։

Քննեցէք ուրեմն զձեզ, մաքրասուն կուսանք, թէ ինչ աստիճանի կը յարգէք եւ յարգեր էք այսպիսի հարկաւոր առաքինութիւն մը. . . ։ Ինչպիսի՞ եռանդեամբ զանիկայ Յիսուսէն եւ իւր ամենասուրբ կոյս Մօրմէն խնդրեր էք. . . ։ Ի՞նչ հոգ կը տանիք զանիկայ ստանալու։ Արդեօք ամէն կերպիւ կը ջանա՞ք զսպել այն ամբարտաւանութեան ամէն շարժումը, զոր մեր նախահարցմէ թշուառաբար ժառանգած ենք. . . ։ Այսպէս կը վկայէ՞ խիղճերնիդ։ Կը կարծէ՞ք որ ըստ պատշաճի յարգած եւ Աստուծմէ խնդրած ըլլաք. . . ։ Մէկ խօսքով ըսեմ, ամէն առթի մէջ գործքով ցուցուցէք որ հպարտութիւնը սանձուած ու զսպուած է քովերնիդ, եւ թէ ոչ միայն խոնարհ մայրապետ կ՚ուզէք ձեւանալ, այլ իրօք ալ այնպէս էք, ձեր վրայ ուրիշ բան չգտնելով, եթէ ոչ՝ պակասութիւն ու խեղճութիւն։ Ասոր վրայ ապահով ըլլալու համար, քննեցէք թէ այս առաքինութեան աստիճաններն ինչպէս ի գործ դրած էք։

Այս աստիճանները, ինչպէս ամէն հոգեւոր վարդապետները միաբան կ՚ըսեն, երեք են։ Առաջինն է՝ որ մենք մեր վրայ անարգ ու ցած համարում ունենանք։ Երկրորդ՝ անարգուած ըլլալնուս վրայ հաճութիւն զգանք։ Երրորդ՝ ամէն զմեզ նախատողներն ու անարգողները սիրենք եւ անոնց բարի կամենանք։ Առաջին աստիճանին վրայ քննեցէք ուրեմն թէ դուք ձեր անձին վրայ ինչ համարմունք ունիք։ Սրբուհի Թերեզիա ինք զինքն այնպէս ողորմելի կը կարծէր, որ Աստուծոյ հաճելի ամենափոքր բան մ՚ալ ընելու անկարող կը համարէր զինքը։ Իսկ Ս. Փիլիպպոս Ներեան այն աստի-

1 Մատթ. ԺԱ. 29։

ճան անարգ համարում կը զգար իր վրայ, որ միայն դժոխքի արժանի կը դնէր զինքը։ Խոնարհութեան այս առաջին աստիճանին մէկ փոքր սկիզբը կը գտնուի՞ արդեօք քովերնիդ. . . ։ Մի՛ գուցէ զձեզ ողորմելի համարելէն այնչափ հեռու ըլլաք, որ մանաւանդ կարողութիւններնուդ եւ ձիրքերնուդ վրայ պարծիք. . . ։ Չըլլայ թէ փոխանակ անձերնիդ պակասութեամբ լեցուն կարծելու, շատ մը առաքինութեամբ եւ արտաքոյ կարգի արդիւնքներով լեցուն համարիք. . . ։ Չըլլայ թէ զձեզ արքայութեան անարժան կարծելու տեղ, ապահով ըլլաք արքայութեան վրայ, իբրեւ թէ արդէն ձեռքերնուդ մէջ ունեցած ըլլայիք. . . ։ Չըլլայ թէ այն աստիճան սնապարծիք, որ ամէն թերութիւննիդ ջատագովելով՝ դուք զձեզ անմեղանչական կարծած ըլլաք։ . . .

Ճենովացի սրբուհի Կատարինէն սովորաբար կ՚ըսէր. Ես այնպէս գէշ հող մըն եմ, որ թերութենէ ու մեղքէ ուրիշ պտուղ չեմ կրնար տալ։ Իսկ Մարիսկալթի երանուհին Յակինթա կ՚ըսէր. Յանցանքի մը համար մեղադրուած ատեն՝ ի՞նչպէս կրնամ համարձակիլ ինք զինքս ջատագովել, երբ մեղքէ եւ յանցանքէ զատ բան մ՚ընել կարող չեմ։ . . . Տեսէք ուրեմն թէ այսպիսի գեղեցիկ օրինակներու նմանելու հոգ տարած էք։ . . . Նայեցէք թէ արդեօք միշտ մտքերնուդ առջին ներկայ պահած էք որ մեղք գործելէ զատ ձիրք մը չունիք, եւ երբեմն մեղքէ հեռու գտնուելնիդ ալ աստուածային ողորմութեան արդիւնքն է, որ զձեզ կը պահպանէ, ուստի եւ պարտաւոր էք ստէպ ստէպ շնորհակալ ըլլալ Աստուծոյ եւ ըսել Ս. Օգոստինոսի հետ թէ "Քու շնորհիդ է՝ որ չգործեցի այս չարութիւնը,,։ Քննեցէք թէ այս զգածմունքները սրտերնուդ մէջ սնուցանելու հոգ տարած էք. . . ։ Քննեցէք թէ արդեօք այսպիսի զգածմանց տէր ըլլալով՝ ստէպ կը մտածէք թէ ինչ էք դուք Աս-

տուծոյ աչքին առջեւը, եւ աւելի հարիկէ մ'ալ նուազ ըլլալնիդ տեսնելով՝ հոգ կը տանիք արդեօք այսպիսի խորհրդածութեամբ խոնարհ գտնուելու ամէն առթի մէջ: Այո՛, քննեցէք դուք զձեզ յայսմ մասին եւ ուրիշ հանգամանաց մէջ ալ, մինչդեռ ես խոնարհութեան երկրորդ աստիճանին վրայ խօսելու կը սկսիմ:

Այս երկրորդ աստիճանը ձեզմէ կը պահանջէ՝ որ ուրիշներէն նախատուած ու անարգուած ատեննիդ՝ հաճութիւն զգաք: Նախնի ճգնաւորներն ամէն կերպիւ հոգ կը տանէին՝ որ իւրաքանչիւր ոք խոնարհութեան այս աստիճանը հասած ըլլայ. եւ ասոր համար ալ իրենց աշակերտներուն տուած առաջին դասն այս էր. Սիրեա՛ յանծանօթս կալ եւ առ ոչինչ համարել: Սիրէ, կ'ըսէին, որ մարդ մը զքեզ չճանչնայ. ճանչցողներն ալ զքեզ անարգեն. Սիրեա՛ յանծանօթս կալ եւ առ ոչինչ համարել: Այս դասը ձեզի ալ տրուեցաւ զգեստաւորած ատեննիդ: Արդեօք ամէն առթի մէջ ի գործ դրի՞ք զայն . . . : Ո՜հ, որչափ երջանիկ կ'ըլլար վանքերնիդ, եթէ իւրաքանչիւր ոք այս դասը սերտած եւ գործադրած ըլլար . . . : Բայց ո՛վ գիտէ՝ որ բոլորովին հակառակը չի գործուիր . . . : Աղէկ մը քննեցէ՛ք թէ արդեօք հասարակութեան ծառայութիւնները բաժնուած ատեն, արդեամբք եւ գործքով ցոյց կու տա՞ք թէ այսպիսի կարեւոր դաս մը սերտած էք եւ յօժարութեամբ ի գործ դնել կը բաղձա՞ք . . . : Ս. Բարսղի ժամանակին իր կրօնաւորներն այնչափ բաղձանք կը ցուցնէին անարգ պաշտօններու եւ աշխատալի ծառայութիւններու, որ երբեմն կը ստիպուէր Սուրբն անուշութեամբ յանդիմանել, ըսելով թէ Կամա՛ց, որդեա՛կք իմ. ուրիշներու ալ խոնարհութեան պաշտօն մը թողուցէք, որ խոնարհութեան արդիւնքն ամենուն հաւասար ըլլայ: Մեր օրերն այսպիսի յանդիմանութեանց հարկաւորութիւն չկայ. ամէնքը կամ

մեծաւ մասամբ՝ պատուաւոր պաշտօններու կը փափաքին. իսկ աշխատալի եւ անարգ պաշտօններու համար երբեմն մարդ չի գտնուիր՝ որ ընդունի, եւ եթէ մէկը յանձնառու ըլլայ, կը դժկամակի, կը գանգատի եւ գործքով կը յայտնէ թէ խոնարհութեան դասը կարդացած չէ, այլ բոլորովին հակառակը սորված է:

Չըլլայ թէ մէջերնիդ բողոք ըլլայ՝ որ կը գանգատինք ու կը տրտնջենք, որովհետեւ յանիրաւի կամ մեր արժանաւորութեան դէմ՝ այսպիսի անարգ պաշտօններ կու տան մեզի: Առ այս ստիպուած եմ ըսել՝ որ այսպիսիները խոնարհութեան երկրորդ աստիճանէն այնչափ հեռու կը գտնուին, որ եւ ոչ առաջին աստիճանին ստուերն ունին. յայտնի բան ըլլալով՝ որ գանգատներն ու տրտունջները միայն իրենց անձանց վրայ ունեցած բարձր համարման յայտնի ապացոյցն են. եւ ոչ թէ անարգ գաղափարներու, որ խոնարհութեան էական մասն է:

Խոնարհութեան երրորդ եւ վերջին աստիճանն այն է՝ որ զմեզ նախատողներն ու անարգողները սիրենք. որուն գործադրութիւնը թէեւ դժուարին է, սակայն Աստուծոյ յանձնուելով եւ զմեզ ճնշելով ու մահացընելով՝ կրնանք ստանալ, որով եւ կատարելութեան հասնիլ: Արդեօք կը ջանա՞ք, մաքրասուն կուսանք, խոնարհութեան այս աստիճանը հասնելու, որն որ զհոգին՝ Աստուծոյ հետ կը միացընէ: Ե՞րբ արդեօք ձեր վրայ քիչ համարմունք ունեցող ընկերներնուդ սիրալիր քաղցրութիւն մը ցուցուցիք . . . : Ե՞րբ արդեօք ջանացիք Սիենացի սրբուհի Կատարինէին նմանիլ, որն որ հիւանդի մը ծառայած ատեն՝ քանի որ հիւանդը զինքն աւելի վատաբանէր, ինքն ալ այնչափ աւելի կաթոգին սիրով ու անուշութեամբ անոր ծառայելու կը փութար . . . : Ե՞րբ արդեօք Բացեան սրբուհի Մարիամ Մագդաղենացիին հետեւելու հոգ տարիք, որն որ աւելի սէր ու գգուանք կը ցուցընէր ընկերներուն

մէջէն անոնց, որոնք զինքը՝ խենթ ու այսահար կը կանչէին, քան թէ զինքը սուրբ համարողներուն. . . : Եթէ մինչեւ հիմայ այս նպատակը չունեցաք, գէթ այսուհետեւ սկսեցէք աշխատիլ՝ որ այս երրորդ աստիճանին հասնիք:

Սկսելու ատեն քիչ մը դժուարութիւն կը զգաք. այսու ամենայնիւ եթէ դուք ձեր վրայ անարգ համարում մը ունենաք, (Ա. աստիճանը,) եթէ ուրախանաք ուրիշներուն զձեզ նախատած ատենը, (Բ. աստիճան,) Աստուծոյ շնորհիւ կրնաք նաեւ զձեզ նախատողներն ու անարգողները սիրել եւ անոնց բարի կամենալ, (Գ. աստիճան): Ո՜հ, երանի՜ եւ բիւր երանի ձեզի՝ եթէ խոնարհութեան այս աստիճանը հասնիք: Ո՜րչափ երախտագէտ կ'ըլլաք Աստուծոյ, ինչպէս դիւրաւ ձեր բաղձացած կատարելութեան կը հասնիք, ինչպէս ապահով կ'ըլլաք օր մը արքայութեան փառաց արժանի ըլլալու: Ուստի ամէն օր, մանաւանդ ամէն վայրկեան կրկնեցէք Ս. Օգոստինոսի աղօթքը, թէ ‘‘Տէր, ծանեայց զքեզ, ծանեայց զիս. զի սիրեցից զքեզ եւ անարգեցից զիս,,. եթէ սրտանց ամէն անգամ ըսելու ըլլաք. ճանչնամ զքեզ, ով Աստուած իմ, միշտ զքեզ սիրելու համար. ճանչնամ զիս, միշտ զիս անարգելու համար: Ասով ուրիշներու տուած նախատինքներէն իբրեւ մեծ գովասանքէ մը հաճութիւն կը զգաք, նախատողներն ալ իբրեւ բարերար ու բարեկամ կը սիրէք, եւ կատարեալ խոնարհութիւնը ձեռք բերած կ'ըլլաք:

Գոհանամք զքէն: (Երես 27):

ՕՐ ՎԵՑԵՐՈՐԴ

ՄՏԱԾԱԿԱՆ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

Առանձնական դատաստանին վրայ:

Եկ սուրբ Հոգի. . . : (Երես 10:)

Աստուած երկու մեծ դատաստան վճռեց ամէն անձի համար, որոնցմէ ո՛չ ոք կրնայ յուսալ ազատ ըլլալու եւ խոյս տալու: Մէկը պիտ'որ ըլլայ մահուանէն անմիջապէս վերջը, որ առանձնական կը կոչուի. իսկ միւսն աշխարհքիս կատարածին, որ ընդհանրական կ'ըսուի: Եթէ այս երկու մէկ մէկէ աւելի սարսափելի դատաստաններն երբեմն կենդանի հաւատքով խորհրդածելու ըլլաք, ինչպիսի՜ եռանդ պիտի զգաք սրտերնուդ մէջ: Ո՜հ, որչափ աւելի փութաջան պիտ'որ ըլլաք հաճոյանալու ձեր երկնաւոր Փեսային, որն որ թէ՛ մէկին եւ թէ՛ միւսին գերագոյն ու ահաւոր դատաւորը պիտ'որ ըլլայ: Այսօր ուրեմն, մաքրասուն կուսանք, ամենայն մտադրութեամբ այս մտածականին ընելու հոգ տարէք. եւ որպէս զի չըլլայ թէ մտքերնիդ շփոթի, հիմայ միայն առանձնական դատաստանին վրայ ընենք մտածականնիս, ընդհանրականն ալ իրիկուան թողլով:

Հոգինիդ մարմնէն բաժնուելուն պէս՝ այն մահուան միջնորդութեամբ, որուն ձեր կենցաղավարութեամբն արժանի եղած էք, անմիջապէս պիտի ներկայանայ Քրիստոսի դատաւորին ատեանը: ‘‘Ամենեցուն մեզ յանդիման լինել կայ առաջի ատենին Քրիստոսի,,[1]: Առաջին անգամ Քրիստոսի ձեր երկնաւոր Փեսային առջեւն ելածնուդ պէս՝ զինքը ծիծաղերես եւ զուարթ պիտ'որ գտնէք,

1 Բ. Կորնթ. Ե. 10:

եթէ հաւատարմութեամբ իրեն ծառայեր էք. ապա եթէ ծուլութեամբ եւ գաղջութեամբ վարուած էք, շատ խիստ եւ բարկացած պիտ'որ տեսնէք զինքը. . . ։ Թէեւ զինքը զուարթ եւ ուրախ տեսնելու երջանիկ բախտն ալ ունենաք, այսու ամենայնիւ իր աստուածային մեծվայելչութեան շքեղութիւնը զձեզ մեծ սարսափի մէջ պիտ'որ ձգէ. երեւակայեցէք հապա թէ ինչ պիտ'որ ըլլաք, եթէ Աստուած չընէ, զինքը բարկացած եւ զարհուրելի դէմքով տեսնէք։ . . . Ս. Յովհաննէս աւետարանիչ Պաթմոս կղզին տեսիլքի մէջ Յիսուսի դատաւորին շքեղութեան միայն մէկ ճառագայթը, մէկ փոքր նշոյլը տեսնելով, թէպէտ եւ ինք սուրբ էր եւ այս աշխարհքիս վրայ ալ կենակցութեամբ անոր վստահութիւնը վայելեր էր. այսու ամենայնիւ այնպիսի սաստիկ սարսափ զգաց, որ մեռածի նման՝ ինկաւ անոր ոտքերուն առջին։ "Անկայ առ ոտս նորա իբրեւ զմեռեալ,,[1]։ Մտածեցէք թէ դուք հապա ինչ պիտ'որ ըլլաք՝ երբ իրեն հաւատարմաբար չծառայելնուդ համար՝ զինքը ցասմամբ եւ բարկութեամբ լեցուն տեսնէք. . . ։ Ո՜հ, այնպիսի սարսափ մը պիտի զգաք, որ եթէ հոգինիդ անմահ չըլլար, ինչպէս կ'ըսէ Ս. Թովմաս Վիլլանովացին, միայն սարսափէն իսկ եւ իսկ կը մեռնէիք։

Ստոյգ է՝ որ ամէն հոգւոյ, թէեւ սուրբ եւ արդար ըլլայ, զգացած այս սոսկալի սարսափը շուտով պիտ'որ փարատի, այն աստուածային պայծառափայլ դէմքէն դուրս ցայտքած մխիթարիչ լուսէն։ Բայց այն թշուառներն, որ իրենց դժբախտութեամբն այսպիսի մխիթարութեան արժանի եղած չեն, այն հոգիները, կ'ըսեմ, որ իրենց կրից չար կամքերը գոհ ընելու պատճառաւ իրենց կանոններն եւ ուխտերը պահած չեն, շարունակ մտքէ չանցնելու կերպով ահուդող ու սարսափ պիտ'որ

1 Յայտ. Ա. 17։

զգան։ Եւ իրօք Յովբայ ըսածին համեմատ, թէեւ ուրախ եւ զուարթ, այս աստուածային վսեմութեան առջին երկնից հաստատութեան ամուր սիւներն անգամ կը դողան, այսինքն՝ ամենամաքուր հրեշտակներն եւ իր աստուածային սիրովը բորբոքած Սուրբերը. "Սիւնք երկնից թռեան եւ զարհուրեցան ի սաստէ նորա,,[1]։ Ի՜նչ պիտ'որ ըլլան հապա այն խեղճ հոգիները, որ իրենց խոստմանց մէջ հաւատարիմ չգտնուելնուն համար՝ զինքը սրդողած ու բարկացած պիտի տեսնեն. . . ։ Ո՜հ, դժբախտաբար փորձով պիտ'որ տեսնեն՝ թէ որչափ իրաւամբ Նաւում մարգարէն զարմացած ու խռոված կը կանչէր. "Առաջի բարկութեան նորա ո՞ հանդարտեսցէ. եւ ո՞ կայցէ ընդդէմ բարկութեան սրտմտութեան նորա,,[2]։ Բարկացած Աստուծոյ մը դիմացն ո՞վ պիտ'որ կարող ըլլայ դիմանալ. . . ։

Հոգինիդ աստուածային դատաւորին առջին ելլելով, եթէ կրօնք մտած ատեննիդ հանդիսապէս ըրած ուխտերնիդ հաւատարմութեամբ կատարած էք, ամենեւին երկիւղ մը չունիք, ոչ անկից յանդիմանուելէ եւ ոչ ալ հասարակաց թըշնամւոյն ամբաստանութիւններէն, որն որ ըստ սրբոց Հարց վկայութեան, ներկայ պիտի գտնուի այս ահեղ դատաստանին. եւ եթէ չար թշնամին համարձակի՝ կամ ստոյգ եւ կամ սուտ պակասութեան մը վրայ զձեզ ամբաստանել, քովերնիդ կեցող պահապան հրեշտակնիդ շուտով պիտի սաստէ զինքն ու պապանձեցընէ, կամ իր ամբաստանութեանց սուտ ըլլալը յայտնելով եւ կամ այն պակասութեան համար ըրած ապաշխարանքնիդ ցուցընելով։ Իսկ եթէ տարբեր կերպով ապրած ըլլաք, եթէ, կ'ըսեմ, ձեր պարտաւորութեանց մէջ կամ երբեմն եւ կամ ստէպ պակասաւոր գտնուելով՝ պատշաճ ապաշխարութիւնն ալ ընելու անհոգ

1 Յովբ. ԻԶ. 11։ 2 Նաւ. Ա. 6։

գտնուած ըլլաք, ինչպիսի ամօթալի ամբաստանութիւններ լսելու պիտի չստիպուէիք դժոխային թշնամիէն. . . ։

Ս. Օգոստինոս իր կրօնաւորաց ներկայութեամբը խորհրդածելով թէ ինչ ըսել է ուխտազանց կամ կանոնազանց հոգւոյ մը Աստուծոյ ատեանը գտնուիլն ու սատանան ալ զինքն ամբաստանելու համար դիմացն ունենալը, զարհուրելով կ՚ըսէր. «Պատմեսցէ զբանս ուխտին մերոյ. եւ ընդդէմ դնիցէ մեզ զամենայն զոր արարաք»։ Եղբարք եւ որդեակք իմ, կ՚ըսէր, եթէ Աստուծոյ հաւատարիմ չգտնուինք, այս մեր անհաշտ ու անգութ թշնամին հանդիսաւոր ուխտերնուս բառերն երեսնիս զարնելէն վերջը, մի առ մի պիտ՚որ յիշէ որչափ որ պակասաւոր գտնուեցանք Աստուծոյ հաւատարիմ ծառայութեան մէջ, եւ ամէն կերպիւ պիտի ջանայ ստիպել զդատաւորը, որ զմեզ չճանչնայ...։ Այս Սրբոյն թէ իր անձին եւ թէ իր սիրելի աշակերտաց ըսածէն կրնաք մակաբերել, մաքրասուն կուսանք, թէ ինչ պիտ՚որ ըլլայ ձեր վիճակն ալ, եթէ կրօնաւորական ուխտերնուդ համաձայն չվարուիք եւ Աստուծոյ ըրած խոստմունքնիդ անաւարտ չպահէք. . . ։ Ո՜վ Աստուած իմ, ի՞նչ պիտ՚որ ըսէք, երբ այնչափ կանոնազանցութիւննիդ լսէք, այնչափ եղբայրսիրութեան պակասութիւննիդ եւ աստուածային շնորհաց չարաչար գործածութիւննիդ տեսնէք. . . ։ Ի՞նչ պիտ՚որ ընէք, երբ երեսնիդ զարնուի Աստուծոյ խոստացած սուրբ հնազանդութեան, աղքատութեան եւ ձեր վիճակին ուրիշ պարտաւորութեանց մէջ ըրած պակասութիւննիդ. . . ։ Ի՞նչ պիտ՚որ ըլլաք, եթէ հոգիներնուդ այս անագորոյն թշնամին ձեր երկնաւոր փեսային դէմ ըրած անհաւատարմութիւննիդ եւ անիրաւութիւննիդ մի առ մի յայտնած ատենը՝ խեղճ պահապան հրեշտակնիդ զձեզ պաշտպանելու եւ անմեղադիր ընելու համար բերանը բանալ կարող

չըլլայ. . . ։ Ո՜հ, ինչպիսի ամօթ պիտ՚որ զգաք, ինչպիսի սարսափ պիտի նեղէ զձեզ, ինչպիսի սոսկում պաշարէ անձերնիդ։ Աղէկ մտածեցէք այսպիսի վայրկենի նեղութիւնն ու տագնապը. . . ։

Օրիորդի մը վրայ կը կարդանք պատմութեանց մէջ՝ որ մայրապետ ըլլալու համար անտէր վիճակի մէջ թողուց իր որբեւայրի մայրը, անոր աղաչանացն ու արտասուացը միայն այս պատասխանը տալով թէ՝ Աշխարհքին անունը չեմ ուզեր տալ. այլ միայն Աստուծոյ ծառայելով՝ հոգիս կ՚ուզեմ փրկել։ Եւ իրօք ալ վանք մտաւ. բայց շատ չանցաւ՝ իր առաջին եռանդը պաղելով, գաղջութեան մէջ ինկաւ։ Օր մը երազի մէջ ինք զինքն Աստուծոյ ատեանն ելած գտաւ. ուր մայրը զինքը կը յանդիմանէր իր գաղջութեան համար, ըսելով թէ Ո՞ւր մնացին, ո՜վ անմիտ աղջիկս, այն քու եռանդուն պատասխաններդ՝ թէ կ՚ուզեմ Աստուծոյ ծառայել, հոգիս փրկել, աշխարհքէս հրաժարիլ...։ Կը հաւատա՞ք, մաքրասուն կուսանք, այն աստիճան սարսափ զգաց, որ հազիւ թէ մահուանէ ազատեցաւ. . . ։ Հապա ի՞նչ պիտ՚որ ըլլաք դուք, եթէ այսպիսի յանդիմանութիւններ՝ չէ թէ երազի մէջ, այլ իրօք լսելու ստիպուիք. չէ թէ գորովագութ մօր մը բերնէն, այլ սատանայի պէս ոխերիմ թշնամիէ, չէ թէ քիչ մը գաղջութեան համար, այլ շատ եւ շատ պակասութեանց եւ յանցանքներու համար. . . ։ Ո՜հ, ինչպէս պիտի գարշիք, թէեւ անօգուտ տեղ, այն թշուառ վայրկեաններէն, յորում մերժեցիք հոգեւոր Հօր եւ մեծաւորուհիներու խորհուրդներն ու խրատները. . . ։ Ինչպիսի ամօթով պիտի խոստովանիք անմտութիւննիդ, կրօնքներնուդ ձեզի սուրբ ըլլալու համար տուած միջոցներն անարգելնուդ համար. . . ։ Ո՜հ, ինչպէս պիտի զղջաք այնչափ բարի օրինակներէ եւ արդիւնաւոր առիթներէ օգուտ չքաղելնուդ համար. . . ։

Մէկ կողմանէ մտածեցէք այն մարդասիրութիւնն՝ որով պիտ՚որ ընդունի զձեզ աստուածային դատաւորը, եթէ զձեզ արդար գտնէ։ Իսկ միւս կողմանէ մտածեցէք անոր արդարութիւնն՝ որով պիտ՚որ յանդիմանէ զձեզ, եթէ դժոխային թշնամին կարող ըլլայ անհաւատարմութիւններդ եւ ապերախտութիւններդ հաստատել։ Բայց յառաջ ապերախտ հոգւոց լսելու յանդիմանութիւնները մտածեցէք, յետոյ ալ հաւատարիմ հարանց բարեբախտ եւ երջանիկ ընդունելութիւնները. ըստ որում կրնաք յուսալ, որ այս դատաստանին մէջ աւելի մարդասիրութիւն տեսնէք՝ քան թէ յանդիմանութիւն լսէք։

Այնպէս երեւակայեցէք որ աստուածային դատաւորը զարհուրելի ցասմամբ գաղջ ու ապերախտ հոգւոց դառնալով, խիստ համար պահանջէ իրենց տուած այնչափ շնորհաց, ըրած այնչափ ողորմութեան, ցուցուցած այնչափ մարդասիրութեան եւ համբերութեան վրայ. “Տուր զհամար տնտեսութեան քոյ[1]„։ Ի՞նչպէս գործածեցիք ձեզի տրուած կեանքին այնչափ տարիները...։ Վանքի մէջ սուրբ ըլլալու համար ձեզի տուած դիւրութիւններէս եւ միջոցներէս ի՞նչ օգուտ տեսաք...։ Ի՞նչ պտուղ քաղեցիք այնչափ սուրբ խորհուրդներէ, աղօթքներէ, մտածականներէ, քարոզներէ, հոգեւոր կրթութիւններէ, ընկերաց բարի օրինակներէն...։ “Տուք զհամար տնտեսութեան ձերոյ„։ Ի՞նչ պիտ՚որ ըսեն ողորմելիները, երբ երեսնին զարնէ այնչափ շնորհքները, հոգեւոր լոյսերը, բարի ազդեցութիւնները, զորոնք առատապէս տուաւ իրենց։ Ի՞նչ պատասխան պիտի տան...։

Սամուէլ մարգարէն Աստուծոյ Իսրայելացւոց ժողովրդեան ըրած այնչափ շնորհքներն ու ողորմութիւնները մի առ մի յիշելէն վերջը հազիւ թէ ըսաւ. “Եւ արդ կացէք յառաջ եւ դատեցայց

1 Ղուկ. ԺԶ. 2։

զձեզ առաջի Տեառն եւ պատմեցից ձեզ զամենայն արդարութիւնս՝ զոր արար Տէր ի մէջի ձերում„[1]. բոլոր ժողովուրդը զարհուրած ու շփոթած՝ սաստիկ վախի մէջ ինկան. “Եւ երկեաւ ամենայն ժողովուրդն յոյժ„[2]. մինչդեռ չէ թէ Աստուած, այլ պարզ մարգարէ մըն էր զիրենք յանդիմանողը։ Եւ դեռ եւս աւելին կայ. Իսրայելացւոց լսած յանդիմանութիւնները՝ մայրապետաց ամէն օր ընդունած շնորհքներուն համար չէր։ Ուստի ինչպիսի՞ զարհուրելի հարուած պիտի չպատճառէ ապերախտներուն՝ աստուածային դատաւորին արդար յանդիմանութիւնները, որ զիրենք մինչեւ իր սիրելի հարսներուն կարգը դրաւ։ Ո՜հ, Ա՛ստուած, ինչպիսի՜ ահուդող պիտի չթափանցէ ողորմելիներուն սիրտերը։ Ես միայն միտքս բերելով՝ կը սոսկամ. հապա ի՞նչ պիտ՚որ ըլլայի, եթէ դժբախտաբար իրօք փորձն առնէի։ Սակայն որչափ որ մեծ ու ահեղ է տարափը, հարկաւ այնչափ ալ աւելի սաստիկ պիտ՚որ ըլլայ կրելու պատիժնին. մինչդեռ կարթուսեանին ըսածին համեմատ՝ Ապերախտները սոսկալի դատաստանաւ պիտ՚որ դատուին...։

Սակայն այնպէս չի հանդիպիր ձեզի, եթէ Աստուծոյ սիրոյն ու ծառայութեան մէջ հաւատարիմ գտնուիք։ Ձեզի իր աստուածային վսեմութեան պատճառելու վախը բարեխառնելէն զոհ չըլլալով, հաճութեամբ պիտի ընդունի զձեզ եւ սրտին յօժարութեամբը յիշէ ձեզի իր սիրոյն համար ըրածնիդ ու կրածնիդ. սրտի գոհութեամբ պիտի գովէ ձեր առաքինի վարմունքը. քաղցր մարդասիրութեամբ պիտի հրաւիրէ զձեզ իր երկնից արքայութիւնը. եւ ամէն մէկերնիդ՝ իր բարեգործութեանց համեմատ պիտի վարձատրէ անճառ երջանկութեան եւ անանց բարեաց վայելմամբ. պիտի պսակէ զձեզ այն ականակապ շքեղ թագով, զոր դուք հոս երկրիս վրայ կամքերնիդ կո-

1 Ա. Թագ. ԺԲ. 7։ 2 Անդ. 19։

տրելով ու մարմիննիդ ճնշելով եւ կատարեալ անձնուրացութեամբ շինած ու պատրաստած պիտի ըլլաք։ Եւ հրեշտակներն ու երկնային զօրքերը՝ Եկ, հա՛րսնդ Քրիստոսի, եւ ընկալ զպսակն՝ զոր պատրաստեաց քեզ Տէր ի յաւիտեան, մեղեդին երգելով, արքայութեան շքեղ լոյսը պիտի ծագէ վրանիդ եւ յանկարծ սուրբ կուսանաց դասը դասուած պիտի տեսնէք դուք զձեզ, ուր յաւիտեան օրհնէք ձեր անձին դէմ ըրած թեթեւ բռնութիւննիդ, մարմիններնուդ տուած փոքր ապաշխարութիւններնիդ, կրից եւ չար ցանկութեանց տուած բացասական պատասխաններնիդ, հնազանդութեան, աղքատութեան եւ եղբայրսիրութեան համար կրած նեղութիւններնիդ, Յիսուսի սիրոյն համար ունեցած աշխատութիւննիդ։

Քաջալերուեցէք ուրեմն, մաքրասուն կուսանք, եւ նոր եռանդեամբ աւելի եւս զօրացէք ուխտերնիդ եւ կանոննիդ ճշդիւ պահելու, վիճակներնուդ ամենափոքր պարտաւորութիւններն ալ զանց չընելու. որպէս զի ազատ գտնուիք այն ահաւոր դատաստանէն, որով պիտի դատուին վանքի մէջ տարբեր կեանք անցընողները։ Եւ որպէս զի ուրախական ու մխիթարական դատաստանի եւ գթած դատաւորի հանդիպիք, ջերմեռանդ սրտիւ ըսէք Անոր, որ հիմայ սիրալիր փեսայ է ձեր հոգւոյն, եւ օր մը խիստ դատաւոր ու արդար վարձահատոյց պիտ՚որ ըլլայ։

ԻՂՁՔ

Ո՛վ սիրեցեալդ Յիսուս, հոգւոյս սիրուն ու երկնաւոր փեսան, տո՛ւր մեզի հիմայ քու շնորհքդ, որպէս զի անով զօրացած՝ հաստատուն մնանք մեր քեզի ըրած խոստմանց մէջ, որ է ամենեւին չթուլանալ քու աստուածային ծառայութեանդ մէջ, այլ եւս առաւել աճիլ ու զօրանալ հաւատարմութեամբ եւ եռանդեամբ։ Այսպէս ալ

ընելու համար անդադար մտքերնիս կը բերենք, որ ժամանակը կ՚անցնի եւ դատաստանը կը մօտենայ. եւ այսպիսի յիշատակով կ՚աշխատինք օրէ օր աւելի յառաջ երթալ առաքինութեան ասպարիզին մէջ, որպէս զի քու աստուածային ատեանդ ելլելու համար պատրաստ գտնուելով, հաւատարիմ հարսի պէս ալ քեզմէ գթութիւն ու մարդասիրութիւն գտնենք։ Ամենասո՛ւրբ Կոյս, Մայր գերագոյն Դատաւորին, դու զօրացուր այս մեր առաջադրութիւնը, մինչդեռ մենք ողջունելով զքեզ իբրեւ Դուստր յաւիտենական Հօր, իբրեւ Մայր աստուածային Որդւոյն եւ իբրեւ կաթոգին Հարսն Հոգւոյն սրբոյ, զմեզ բոլորովին քու պաշտպանութեանդ ու մայրենի գթութեանդ կը յանձնենք. ամէն։

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

Հնազանդութեան ուխտին վրայ։

Որովհետեւ սուրբ ուխտից ճիշդ պահպանութիւնն է՝ որ դատաստանին օրը զձեզ պիտ՚որ ուրախացընէ ու մխիթարէ, ինչպէս ընդհակառակն յետին ատեան թշուառութեան մէջ պիտի ձգէ զձեզ ուխտազանցութիւննիդ. անոր համար աղէկ կ՚ըլլայ, մաքրասուն կուսանք, որ քննութիւն մը ընէք այս ուխտից վրայ, զորոնք մեծ ուրախութեամբ եւ հանդիսիւ գրած էք, որպէս զի տեսնէք թէ արդեօք ինչպիսի ճշդութեամբ կը պահէք զանոնք։ Սկսինք ուրեմն սուրբ հնազանդութենէն, եւ զհետզհետէ ալ միւսներուն վրայ քննութիւն ընենք այսօր եւ վաղը. որով դատաստանին օրը յանդիմանութեան՝ թէ գովասանաց արժանի ըլլալնուդ վրայ կրնաք ապահով ըլլալ. եւ ըստ այնմ եթէ պակասութիւն կայ՝ ուղղելու ջանաք, ապա թէ ո՛չ՝ աւելի կատարեալ ըլլալու հոգ տանիք։

Աղէկ գիտէք՝ որ հնազանդութեան ուխտը գերագոյն եւ ազնիւ ուխտ մըն է, եւ կատարեալ

ըլլալուն համար՝ Աստուծոյ աւելի հաճելի. վասն զի եթէ միւս ուխտերով իրեն տկար ու խախուտ բաներ կը նուիրուի, այս ուխտիւ մենք զմեզ բոլորովին իրեն կը նուիրենք. որովհետեւ մեզի տուած կամքն ու անձնիշխանութիւնն իրեն ընծայելով, իր սիրոյն համար մենք զմեզ մեծաւորի կամ վերակացուի մը կամքին կ'ենթարկենք: Ուստի այս այն ուխտն է՝ որ զմեզ ճշմարիտ կրօնաւոր կ'ընէ, եւ հնազանդութեան համար ըրած ամէն փոքր գործքերնուս ալ մասնաւոր արդիւնք մը կը հաղորդէ: Քննեցէ՛ք ուրեմն դուք զձեզ. տեսէ՛ք թէ ի՞նչ կ'ընէք, ձեր կամաց երբէք չհետեւելով՝ միշտ մեծերնուդ հնազանդելու համար իրեն ըրած ուխտերնիդ եւ խոստմունքնիդ պահելու...: Նայեցէ՛ք թէ ինչպիսի՛ յարգութիւն կը ցուցընէք ձեր մեծաւորուհւոյն...: Ինչպիսի՛ քաղաքավարութեամբ հետը կը խօսիք...: Ի՛նչպէս զինքն Աստուծոյ փոխանորդ կը ճանչնաք...: Ի՛նչպէս անոր բերնով միայն կը լսէք Աստուծոյ կամքը, այն Աստուծոյն՝ որ ձեր սիրոյն համար մինչեւ անարգ մահ յանձն առնելու չափ հնազանդ եղաւ...: Նայեցէ՛ք թէ այսպիսի գեղեցիկ զգածմամբ լեցուած նոյն ակնածութիւնն ունի՛ք ամէն մեծաւորուհիներէ, թէ միայն անո՛նցմէ՝ որ ձեր քմաց համեմատ կը վարուին եւ ձեզի հաճոյ եղած ձիրքերու տէր են...: Յիշեցէ՛ք որ ի՛նչ տեսակ յարգութիւն որ կու տաք խաչելութեան մը՝ առանց անոր փայտէ կամ ոսկիէ ըլլալը փնտռելու, այսպէս ալ պէտք է որ յարգէք եւ պատուէք մեծաւորուհինիդ, առանց փնտռելու կարողութիւնն, ազգը, հայրենիքը, հասակը. հաստատ եւ անխախտ ըլլալով թէ որչափ խեղճ եւ ողորմելի ալ ըլլայ, միշտ Աստուծոյ փոխանորդ է եւ կրօնքներնուդ պաշտպան անարատ կուսին տեղը կը բռնէ:

Այս այսպէս ենթադրելով, չեմ ուզեր փնտռել թէ Թովմայի Գեմբացւոյ՝ կրօնաւորաց ու

մայրապետաց տուած գեղեցիկ խորհուրդն ի գործ կը դնէ՛ք արդեօք, այսինքն թէ ամէն կերպիւ հոգ կը տանի՛ք աւելի ուրիշին կամքը կատարելու, քան թէ ձեր անձնականը, եւ ո՛չ ալ կը քննեմ թէ արդեօք սրբուհի Թերեզիային սկզբանց կը հետեւի՞ք, որն որ կ'ըսէր՝ թէ “Աւելի կ'ուզեմ դժոխքի մէջ կենալ՝ հնազանդելու համար, քան թէ արքայութիւն երթալ՝ հրամայելու համար„: Եւ միանգամայն մտքերնիդ ձգելով որ ճշմարիտ մայրապետի մը եւ ո՛չ մտքէն անցնելու է մեծաւորուհի ըլլալու փափաքը, մինչդեռ որչափ ալ ապահով ըլլայ թէ կարողութիւն ունի կատարելապէս այս պաշտօնը վարելու, պէտք է գիտնալ թէ այսպիսի մտածունքներ միշտ սատանայի թելադրութիւն է եւ ո՛չ Աստուծոյ: Միայն այս կ'ուզեմ իմանալ՝ թէ ձեզի հրամայուած բաներուն մէջ սովորաբար ինչպէս կը հնազանդիք...: Ինչպիսի՛ նախանձաւորութիւն ունիք երբեմն երբեմն ձեզի տրուած հրամանները կէտ առ կէտ կատարելու...: Մի՛ գուցէ երբեմն մէկ բանի եւ երբեմն ուրիշ բանի մէջ պակասաւոր գտնուիք, մտածելով որ ոչինչ բաներ կամ քիչ արժէք ունեցող հրամաններ են եւ կամ անտեղի պատուէրներ...: Ի՞նչ էր Աստուծոյ մեր նախահօրը պտուղ մը չուտելու արգելքը: Պզտիկ եւ գրեթէ ոչինչ բան մըն էր. այսու ամենայնիւ Աստուած ինք զինքն այն աստիճան նախատուած ու անարգուած համարեցաւ, որ այն արգելուած պտուղն ուտելնուն համար՝ զիրենք դրախտէն դուրս վռնտեց, անթիւ անհամար թշուառութեանց դատապարտելով: Ե՞րբ ուրեմն պիտի ճանչնաք սխալմունքնիդ, որով հնազանդելու մէջ պակասաւոր կը գտնուիք, հրամանները թեթեւ համարելով:...

Սալէզեան Ս. Փրանկիսկոսի հիմնած այցելութեան մայրապետներէն երկու հոգի՝ որ զլօսանքի ատեն ժուռ կու գային վանքին պարտէզը, տան-

ձեռնայ մը տակէն անցնելով՝ տեսան որ քանի մը տանձ վար ինկած էր. ձեռքերնին երկնցընելով մէկ հատն առին բերաննին տարին՝ նայելու համար թէ արդեօք հասած են, որպէս զի ըստ այնմ մեծաւորուհւոյն լուր տան: Հազիւ թէ համն առած էին, խիղճ ըրին՝ որ չըլլայ թէ հասարակութեան սեղանէն դուրս բերաննին բան չդնելու կանոնին հակառակ վարուած ըլլան: Ուստի Ս. Հիմնադիրնին վանք եկածին պէս, խիղճերնին հանդարտեցընելու համար՝ գացին եղածն իրեն պատմեցին: Կը կարծէ՞ք, Մաքրասո՛ւն կուսանք, որ այնպիսի հեղահոգի անձ մը՝ բան մը չէ՛, ըսելով գոհ եղաւ: Ո՛չ, ո՛չ. Թէեւ գործքը, ինչպէս տեսաք, ոչինչ բան մըն էր, սակայն ոչ միայն զիրենք յանդիմանեց, այլ նաեւ ուզեց որ խոստովանութեան մէջ յայտնելով՝ պատշաճ ապաշխարանքն ալ կրեն, ըսելով որ հնազանդութեան մէջ փոքր եւ ոչինչ բաներն ալ յարգելու է: Ո՜հ, ի՞նչ պիտ'որ ըսէր արդեօք այս Սուրբը՝ եթէ տեսնէր այն ազատութիւնը, որով մէջերնէդ ոմանք երբեմն այս՝ երբեմն այն բանին համը կը նային՝ իրենց դէմ բռնութիւն չընելու համար: Ի՞նչ պիտ'որ ըսէր, եթէ իմանար՝ որ այնչափ անգամ հարկաւորութեան պատրուակաւ՝ միայն որկրամոլութիւնը գոհ ընելու հոգ կը տարուի...: Բայց մէկ կողմ թողունք այս որկրամոլները, որոնք չեմ կարծեր որ մէջերնիդ գտնուին. այլ տեսնենք թէ հնազանդութենէն ձեզի հրամայուած բաներն ինչպէս ընել սովոր էք: Ի՞նչպէս ի գործ կը դնէք...: Արդեօք ամէն անգամ կէտ առ կէտ եւ ճշդութեամբ կատարելու կը փութա՞ք, երբ մեծաւորուհւոյն հրամայած ըլլալը հասկընաք, թէ երբեմն մէկ պատճառով, երբեմն ալ ուրիշ պատրուակաւ բանի տեղ չէք դներ. ի՞նչ կը կարծէք...:

Հա՛յր, մէջերնէդ ձայն մը կը լսեմ, Հա՛յր, կարծենք որ ձեռքերնէս եկածն ի գործ կը դնենք

ամէն բանի մէջ ճշդութեամբ հնազանդելու. եւ եթէ երբեմն չենք ըներ, ան ալ միայն ասոր համար է՝ որ ամենեւին չտեսնուած նորութիւններ ու անսովոր այլանդակ բաներ են հրամայուածները: Մաքրասո՛ւն կուսանք, դէշ սկիզբ մը դրիք. եթէ ստոյգ ըլլայիք որ այս անսովոր նորութիւններն ու այլանդակ բաները կամ ուղղակի կամ անուղղակի սուրբ ուխտերնուդ եւ կանոններնուդ համաձայն չեն, կրնայի տանելի համարիլ այս ձեր կարծիքը, որն որ քիչէ շատէ կը հասկցընէ սուրբ հնազանդութեան սիրող չըլլալնիդ: Բայց եթէ յայսմ մասին քիչ մը կասկած ալ ունենաք, կը ստիպուիմ ըսել՝ որ ամենեւին իրաւունք չունիք հնազանդութենէն զձեզ տնօրինելու: Մինչ դեռ ձեր կասկածը մեծաւորուհւոյն հրամայելու իրաւունքը երբէք չիկրնար եղծանել: Սակայն տեսնենք թէ ի՞նչ են այս ձեզի հրամայուած անսովոր ու այլանդակ նորութիւնները:

Գուցէ մեծաւորուհին կ'ուզէ որ սեղանի վրայ եւ ուրիշ ատեն լռութիւն պահուի, ուշադրութեամբ միտ դրուի ընթերցման: Եթէ ասիկայ է անսովոր նորութիւն, պէտք է ըսել թէ կրօնաւորութեան հոգի ամենեւին չկայ քովերնիդ. այլ կրօնաւորութենէն աւելի աշխարհականութիւն կը գտնուի վրանիդ: Գուցէ մեծաւորուհին կ'ուզէ որ հասարակաց աղօթքի ատեն մէկը խօսարան կամ ուրիշ տեղ չերթայ, կամ ուրիշ ատեն ալ կարելի եղածին չափ քիչ կենայ: Եթէ ասիկայ է այլանդակ բանը, պէտք է ըսել թէ աւելի հոգ կը տանիք աշխարհականաց հետ տեսնուելու, քան թէ Աստուծոյ հետ: Գուցէ կը պատուիրէ որ իւրաքանչիւր ոք իր պարտուց կատարման հոգ տանի, վանքին բաները զգուշութեամբ գործածելով չվնասէ, ասոր անոր ընծայ տալէ զգուշանայ եւ ասոնց նման բաներ: Բայց ասոնք այլանդակ նորութիւններ չեն. նոյն իսկ աղքատութեան ուխտերնիդ կը հրամայէ:

Սակայն երկար կ'ըլլար եթէ ձեր կարծած նորութիւնները մի առ մի նկարագրէի. հապա միայն այսչափս կ'ըսեմ որ եթէ ամէն այս նորութիւններն ու այլանդակ անսովորութիւնները Յիսուսի խաչելութեան առջին քննէք, այլանդակ ու անսովոր՝ միայն ձեր կրօնաւորական ոգին կը գտնէք, եւ կրօնաւորական կատարելութեան մէջ քաղած քիչ կամ ոչինչ օգուտնիդ: Ուստի եւ առաջին թերութիւննիդ ճանչնալով՝ զղջացէք, հաստատ առաջադրութիւն դնելով հնազանդելու ձեզի հրամայուած ամէն բանի մէջ, առանց անսովոր ու այլանդակ նորութիւններ ըլլալուն վրայ ձեր անձնասիրութենէն խաբուելու:

Բայց, Հա՛յր, ըսէ գուցէ դարձեալ մէկը, մենք ամէն կերպիւ ի գործ կը դնենք. սակայն պէտք է որ մեծաւորուհին ալ իր կերպը փոխէ, եպիսկոպոսն ալ տարբեր եղանակաւ հրամայէ: Այն երանելի եպիսկոպոսը բոլորովին նեղսիրտ մէկն է. մեծաւորուհին ալ կարծես թէ բան մը կարող չէ հրամայել՝ առանց ամուր պոռալու եւ կծու խօսքերով զասիկայ կամ զանիկայ մահացընելու. ասոր համար ալ երբեմն ոտք կը կոխենք՝ չենք ուզեր հնազանդիլ, հասկըցընելու համար որ մենք ո՛չ նորընծայ ենք եւ ո՛չ տղայ: Մաքրասո՜ւն կուսանք, եթէ ըսածներնուդ պէս ալ գործէք, շատ մը անհնազանդութեան եւ գայթակղութեան մեղքերով յանցաւոր ըլլալնիդ կը յայտնէք: Ի՞նչ տարբերութիւն կայ նորընծայի եւ ուխտեալ մայրապետի մը մէջ: Ես ուրիշ բան չեմ գտներ, եթէ ո՛չ՝ որ նորընծան խորհրդոյ կատարելութիւն ունի, իսկ ուխտեալը՝ պատուիրանի կատարելութիւն: Որչափ որ մէկը կրօնաւորութեան մէջ յառաջ կ'երթայ, այնչափ ալ աւելի շուտով եւ փութով հնազանդելու պարտաւոր է. որպէս զի թէ կանոնապահութեան մէջ զանցառու չըլլայ, եւ թէ աւելի երիտասարդաց չար օրինակ չտայ: Վասն զի փորձուած բան է՝ որ

մեծերուն օրինակը պզտիկներուն վրայ միշտ ազդեցութիւն կ'ընէ: Ինչպէս որ ռամկօրէն ալ կ'ըսեն, որ Ծուռ ակօսը մեծ եզէն կ'ըլլայ:

Իսկ մեծաւորուհւոյն դաժան կերպերուն կամ ուրիշ մեծաւորաց նեղսրտութեան գալով, Յիսուսի առ սրբուհի Գելդրուտէ տուած պատասխանը կարծեմ թէ ծանօթ է ամենուդ, որն որ մինչդեռ օր մը կ'աղաչէր որ մեծաւորուհւոյն խիստ բնաւորութիւնը փոխելով՝ այնպէս ընէ որ իւր նեղսրտութեամբը խեղճ մայրապետները չխռովէ. պատասխանեց Յիսուս թէ Մանաւորապէս թող կու տամ. որպէս զի մեծաւորուհին խոնարհելու առիթ ունենայ, դուք հպատակներդ ալ՝ արդիւնք վաստըկիք, չէ թէ հրամայողին քաղցր մարդասիրութեան, այլ իմ սիրոյս համար հնազանդելով: Եւ այս մէկ պատասխանը չափազանց կը սորվեցընէ ամենուդ ալ՝ որ մեծաւորուհւոյն խիստ բնաւորութիւնն ու նեղսրտութիւնը չի կրնար երբէք զձեզ ազատ ընել հնազանդութենէ: Այսպէս հերքելով անհամ առարկութիւննիդ, որով ձեր անձնասիրութիւնը, չըսեմ՝ հպարտութիւնը, կրնայ զձեզ խաբել, յառաջ տարէք քննութիւննիդ, որովհետեւ ժամանակը կ'անցնի:

Նախ քննեցէք եւ տեսէ՛ք թէ արդեօք ամէն մեծ ու փոքր, սովորական ու անսովոր բաներու մէջ հոգ կը տանի՞ք Աստուծոյ սիրոյն համար համակերպելու եւ հպատակելու...: Քննեցէ՛ք եւ տեսէ՛ք թէ հասարակութեան պաշտօններն ու ծառայութիւնները բաժնուած ատեն՝ բոլորովին մեծաւորուհւոյն կամաց կը յանձնուի՞ք. թէ իրարու կը ձգէք, ‘‘Ասիկայ ինծի չ'իյնար,, ըսելով: Վասն զի գիտեմ որ երբ կրօնաւորական հասարակութեան մէջ կը մտնէ այն սատանան՝ որ ‘‘Ինծի կ'իյնայ, քեզի կ'իյնայ,, կ'ըսուի, գործքերը շատ դէշ վիճակի մէջ կը մնան, կամ աւելի աղէկ ըսելու համար՝ հնազանդութեան հոգին կը մարի. ըստ

որում հնազանդը, Ս. Իգնատիոսի ըսածին համեմատ, պէտք է՝ որ ճիշդ արձան մը ըլլայ, որ ամէն նախատանաց ու գովութեանց անզգայ է։ Ամենէն աւելի գեղեցիկ առաքինութիւնն է՝ այն պաշտօնը յանձն առնուլ, զոր հնազանդութիւնը կու տայ, ինչ տեսակ կ'ուզէ ըլլայ, իբրեւ թէ Յիսուս անձամբ այն պաշտօնը կամ այն ծառայութիւնը ձեզի տար. խոնարհութեամբ յանձն առնելով՝ եթէ տրուած պաշտօնը պատուաւոր է, իսկ ուրախութեամբ եւ սրտի հաճութեամբ ընդունելով՝ եթէ անարգ ու ստորին է։ Ուստի ո՛չ ասիկայ եւ ո՛չ ալ անիկայ փնտռեցէք, որով ո՛չ միայն աւելի մխիթարութիւն կը գտնէք, այլ նաեւ հնազանդութեան սէրերնիդ աւելի յայտնի կ'ընէք։

Վերջապէս պէտք է քննէք թէ սովորաբար ինչ տեսակ է ձեր հնազանդութիւնը։ Որովհետեւ հնազանդութիւնն Աստուծոյ ընդունելի ըլլալու համար՝ այս չորս յատկութիւններն ունենալու է, այսինքն՝ Սրտանց, պատրաստական, ճիշդ եւ կուրօրէն։ Առաջին յատկութիւնը կը պահանջէ՝ որ հակառակութեան ու բարկութեան համար չհնազանդիք, այլ յօժարութեամբ եւ ի հաճութիւն այն աստուածային Տիրոջ, որուն սիրոյն համար հնազանդելու է։ Կը կարծէ՞ք որ միշտ այս բարեպաշտ հոգւով հնազանդած ըլլաք. . . ։

Երկրորդ յատկութիւնը կը պահանջէ որ միջոց չտրուի, այլ փութով հրամանը կատարուի։ Ս. Բեռնարդոս կ'ըսէ որ ճշմարիտ հնազանդն երբեք չ'ըսեր թէ "Յետոյ կ'ընեմ,,. այլ շուտով կը կատարէ։ Արդեօք միշտ այսպիսի փութով եւ պատրաստութեամբ հնազանդե՞ր էք. . . ։ Հին կրօնաւորներուն համար կը կարդանք որ այն աստիճան պատրաստ ու փութաջան էին մեծաւորին ձայնին, որ ամէն զբաղմունք ձգելով՝ հնազանդութեան կը վազէին։ Եւ երանելի Անդրէաս Տէլլագուայի համար կը պատմեն որ անգամ մը Յիսուս մանուկ իր

խրճիթը գտնուած ատեն, երբ որ զանգակին ձայնը լսեց՝ որ երեկոյեան ժամերգութեան կը կանչէր, առանց բառ մ'ալ զրուցելու՝ վազեց գնաց։ Իսկ այս պատրաստականութիւնն այնչափ հաճոյ եղաւ Յիսուսի, որ ժամերգութենէն դարձած ատեն՝ զինքը խրճիթը գտաւ։ Դուք ալ նոյնպէս կը վարուի՞ք, մանաւանդ հիւրանոց պարապ խօսակցութեանց զբաղած ատեննիդ. . . ։ Արդեօք կը փութա՞ք դէպ ի մատուռ՝ աստուածային օրհնութեանց ատեն քոյրերնուդ ընկերակից ըլլալու։

Ճշդութեան գալով, կը տեսնէք որ ճշմարիտ հնազանդին այս երրորդ յատկութիւնը մասնաւոր եւ ընտիր պէտք է ըլլալ. ապա թէ ոչ՝ անարգութիւն կը հասցուի այն Աստուծոյն, որուն համար հնազանդելու է։ Ուստի արդեօք հրամայուած բաներն ամենայն ուշադրութեամբ ու ճշդութեամբ կատարե՞ր էք. . . ։ Մի գուցէ տժգոհութեամբ եւ գործքը չարչարելով բրած ըլլաք, ընելու համար միայն եւ ո՛չ թէ հնազանդութեան համար. . . ։ Տեսէ՛ք թէ ինչպէս վարուած էք, եւ միշտ յիշեցէ՛ք թէ "Զտուրս զուարթառատս սիրէ Աստուած[1],,. այսինքն Աստուած սիրով ու առատաձեռնութեամբ կը վարուի այն մայրապետաց հետ, որոնք իր սիրոյն համար հնազանդութեան գործքերը դիմաց զուարթութեամբ, ձեռաց ճշդութեամբ եւ ամենայն սրտի ուշադրութեամբ կը կատարեն։

Վերջապէս չորրորդ յատկութիւնը, որ պիտի պսակէ հնազանդութիւննիդ, է՝ որ կուրօրէն ընէք ամէն բան, այսինքն՝ առանց ինչը, ինչպէսը, ինչու համարն ու երբը փնտռելու, ձեր կամքն ու կարծիքը միշտ մեծաւորուհեաց կամքին ենթարկելով. ըստ որում հնազանդութեան ուխտիւ ասոնց ամէնքն Աստուծոյ գեղեցիկ զոհ մը մատուցիք։

Գիտեմ որ պիտի ըսէք թէ ասիկայ շատ դժուար է, մանաւանդ այնպիսի առիթներու մէջ,

1 Բ. Կորնթ. Թ. 7։

որ հրամայողներն ուզած բաներնին աղէկ չեն ճանչնար, ճիշդ տեղեկութիւն չունին եւ այլն: Սակայն ատոր պատասխանելով թէ յիրաւի դժուար է՝ բայց ոչ անկարելի, կ'ըսեմ որ այսպիսի առիթներու մէջ հնազանդութեան դէմ չէք մեղանչեր, երբ խոնարհութեամբ առանձին կարծիքնիդ յայտնելով՝ ծանուցանէք որ այս կերպով կամ այս ինչ ժամանակ գործքն աղէկ յառաջ չ'երթար...: Բաւական որ կատարելու դիտաւորութիւն ունենաք, եթէ մեծաւորուհին պնդէ իր ուզած կերպով կատարել տալու. եւ այն ատեն Ս. Ալյիզիոսի Գոնզակային ըսածն ըսելու է թէ "Այսպէս կ'ուզէ Աստուած. այսպէս ալ պէտք է որ ես ուզեմ„: Աստուած երբեմն թոյլ կու տայ որ մեր անձնական կարծեաց ականջ չկախուի, որպէս զի մեր կամաց հակառակ հնազանդելով՝ աւելի արդիւնք վաստըկինք:

Բայց ժամանակն ալ անցաւ. ուստի ամէնքդ ալ աղէկ մը քննեցէք թէ այս ուխտերնիդ ինչպէս կատարեր էք, մինչեւ հիմայ ինչ կերպով ի գործ դրեր էք. որովհետեւ միայն այս հնազանդութեան ուխտը կրնայ կրօնաւորական հոգինիդ նորոգել, զարդացընել եւ արքայութեան ճամբուն մէջ աւելի ապահով յառաջ տանիլ, մանաւանդ թէ արդիւնքներով լեցուն եւ հարուստ արքայութեան անանց փառաց մասնակից ընել: Ստոյգ ըլլալով որ հնազանդութեան փոքր գործքով մը շատ աւելի արդիւնք կը շահուի, քան թէ անձնական կամքով մեծամեծ սքանչելիքներ գործելով:

Գոհանամք զքեզ: (Երես 27:)

Հառաչական աղօթք:

Զիս դատաստանի չկանչած, ո՛վ Տէր, ներէ՛ բոլոր պակասութեանցս եւ յանցանքներուս: Արդար դատաւո՛ր վրէժխնդրութեան, տուր ինձ թողութիւն յառաջ քան զօր դատաստանի:

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

Համբերութեան վրայ:

"Համբերութիւն գործ կատարեալ„[1] կ'ըսէր Յակոբոս առաքեալ, եւ իրաւամբ. որովհետեւ կատարեալ զոհ մըն է որ Աստուծոյ կ'ընենք, վիշտերն ու կամքերնուս հակառակ բաները սիրով կրելով: Աշխարհքս, մաքրասուն կուսանք, արդիւնք վաստըկելու տեղ է, որն որ հանգիստ ապրելով չ'ըլլար, այլ աշխատելով եւ վիշտ կրելով. եւ ամէն մարդ՝ արդար թէ մեղաւոր, հարուստ թէ աղքատ՝ պէտք է կրեն: Մէկուն բան մը կը պակսի, միւսին ուրիշ բան մը. որուն հանգստութիւն, որուն հարստութիւն, որուն ալ առողջութիւն. ուստի ամէն մարդ իւր խաչը պէտք է՝ որ սիրով կրէ: Բարի եւ չար աւազակները երկուքն ալ խաչուած մեռան. բայց մէկը համբերութեամբ տանելով իւր խաչը՝ փրկուեցաւ, իսկ միւսը դժգոհութեամբ եւ չհամբերելով՝ դատապարտուեցաւ: Շատ անգամ կը հանդիպի՝ որ Աստուծոյ մեզի խաւրած փոքր խաչէն ազատելու համար՝ աւելի մեծին կը հանդիպինք: Զոր օրինակ՝ մայրապետին մէկը կ'ըսէ. Այս պաշտօնէն զիս ազատեցէ՛ք. եւ ուրիշ ինչ պաշտօն որ կ'ուզէք՝ սիրով կ'ընդունիմ: Խեղճը չի գիտեր որ միւս պաշտօններն որչափ աւելի ծանր պիտ'որ ըլլան իրեն: Ուստի այսպէս ընելու չէ. այլ Աստուծոյ ամէն մարդու իր կարողութեան համեմատ խաւրած խաչը սիրով ու յօժարութեամբ յանձն առնելու է, որպէս զի թէ՛ մէկ կողմանէ աշխատանքը քիչ ըլլայ, թէ՛ մէկալ կողմանէ արդիւնքը շատ:

"Ամենայն կեանք քրիստոնէի խաչ է„ կ'ըսէր Ս. Օգոստինոս. եթէ ամէն քրիստոնէից, որչափ աւելի կուսանաց կեանքը խաչ ըլլալու է. որով-

1 Յակ. Ա. 4:

հետեւ կուսանք եւ բոլոր կրօնաւորք հարստութիւննին աղքատութեան մէջ պէտք է գտնեն՝ փառքերնին՝ անարգութեան մէջ, հաճութիւննին, տհաճութեանց մէջ։ Եւ ո՞վ է ճշմարիտ մայրապետ, կը հարցնէ Ս. Յովհաննէս Կլիմաքոս, եթէ ոչ անիկայ՝ որ մշտատեւ բռնութիւն կ'ընէ իր անձին։ Անոր համար կ'ըսէր Ս. Յովհան Ոսկեբերան՝ թէ Մեղքը հոգւոյ քաղցկեղ մըն է. եթէ վիշտերով այս քաղցկեղը բժշկելու հոգ չտարուի, հոգին կը կորսուի. եւ վա՜յ կը կարդար այն մեղաւորաց՝ որոնք այս աշխարհքիս մէջ իրենց մեղքին պատիժը չէին կրեր։ Ուստի կ'ըսէր Ս. Օգոստինոս թէ վիշտերը՝ մեղքէն պատճառած հոգւոյ վէրքերուն դեղ ըլլալով, պէտք է շնորհակալ ըլլալ Աստուծոյ՝ որ այս միջոցներով իր մեր վրայ ունեցած սէրը կը յայտնէ, ըստ Առաքելոյն՝ թէ "Զոր սիրէ Տէր՝ խրատէ. տանջէ զամենայն որդի՝ զոր ընդունի"[1]։ Ուրեմն քանի որ վշտերնիդ շատնան, այնչափ աւելի պէտք է մխիթարուիք, մտածելով որ Աստուած զձեզ չէ մոռցած, եւ ան ժամանակ միայն արտմիք, երբ որ ամէն խաչէ ազատ կ'ըլլաք, որն որ յայտնի նշան է Աստուծոյ զձեզ երեսէ ձգելուն. ինչպէս որ Աստուած Եզեկիել մարգարէին բերնովը յայտնի կերպով կը սպառնայ. "Բարձցի նախանձն իմ ի քէն, եւ հանգեայց եւ ոչ եւս հոգացայց"[2]։

Անոր համար՝ Աստուած ձեզի հիւանդութիւն կամ հալածանք կամ հակառակութիւն մը որ խաւրէ, բարի աւազակին հետ խոնարհութեամբ ըսէք. "Արժանի որոց գործեցաքն առնումք զհատուցումն"[3]. ո՛վ Տէր, ես արժանի եմ այս խաչիս, որովհետեւ զքեզ վշտացուցի. եւ այսպէս ըսելով՝ խոնարհ սրտիւ մխիթարուեցէք, որ Աստուած հոս թեթեւ խաչերով պատժելով զձեզ, անդին յաւի-

1 Եբր. ԺԲ. 6։
2 Եզեկ. ԺԶ. 42։
3 Ղուկ. ԻԳ. 41։

տենական պատիժներէն պիտ'որ ազատէ։ Եւ ի՞նչպէս պիտի չմխիթարուիք, երբ խղճերնիդ կը վկայէ՝ որ հազար դժոխոց արժանի եղած ատեննիդ, Աստուած այսպիսի փոքր ու անցաւոր պատիժներով յաւիտենական պատժոց հատուցում ընել կու տայ։ Մանաւանդ որ հոս կրած պատիժներնուդ համբերութեան հետ յարակից է արքայութեան յոյսը, մինչդեռ այս աշխարհքիս բոլոր նեղութիւնները, վիշտերն ու հիւանդութիւնները՝ արքայութեան փառաց եւ ոչ մէկ վայրկեանը կ'արժեն. եւ հաստատապէս գիտենք թէ որչափ սիրով կրենք, այնչափ ալ աւելի մեծ կ'ըլլայ փառքերնիս արքայութեան մէջ։ "Զի առժամայն յաճախութիւն թեթեւ նեղութեանս մերոյ՝ ի յաւիտենականն առաւելութիւն զմեծութիւն փառացն գործէ ի մեզ"[1]։

Այս մտածմունքն էր՝ որ կը քաջալերէր այնչափ բիւրաւոր ճգնաւորներ իրենց անտանելի խստութեանց մէջ. այս մտածմունքն էր՝ որ կը զօրացընէր այնչափ մարտիրոսներ իրենց չարաչար տանջանաց մէջ։ Օր մը զինուորին մէկն անտառէ մը անցնելու ատեն՝ անուշ երգի մը ձայն կը լսէ. քիչ մ'ալ յառաջ երթալով՝ կը տեսնէ հիւանդ ճգնաւոր մը, ամբողջ մարմինը վէրքերով լեցուն, այնպէս որ պատառ պատառ վար կը թափէր մարմինը։ Զինուորն հարցուց թէ Երգողը դո՞ւն էիր։ Այո՛, պատասխանեց ճգնաւորը. եւ երգելու ալ իրաւունք ունիմ, վասն զի իմ ու Աստուծոյ մէջ ուրիշ միջանկեալ բան չկայ, եթէ ոչ՝ այս մարմնոյն հողէ պատը, որ հիմայ կտոր կտոր վար թափելով, կը տեսնեմ թէ կը մօտենայ այն ատենն՝ որ երթամ իմ սիրելի Աստուծոյս հետ միանամ։

Այս մտածմունքը պէտք է որ ամենուդ ալ քաջալերութիւն տայ, որ սիրով ու համբերութեամբ տանիք վշտաց եւ նեղութեանց, որոնցմէ

1 Բ. Կորնթ. Դ. 17։

ազատ մնալուն անհնարութիւնը գիտնալով, գոնէ պարապ տեղ չկրելու համար՝ համբերութեամբ կրելու գիտակցութիւն դնէք, որպէս զի արդիւնքնիդ չկորսնցընէք: Բայց կ'ուզէ՞ք որ աւելի արդիւնաւոր ըլլայ համբերութիւննիդ՝ Աստուծոյ հաճութիւն տալու մտօք համբերեցէք. ասով կը յայտնէք թէ որչափ կը սիրէք զԱստուած, որովհետեւ ասկից աւելի սիրոյ հաստատութեան վկայութիւն չի կրնար ըլլալ, եթէ ոչ՝ սիրուած անձին համար վիշտ կրել: Անոր համար կ'ըսէ Ս. Յովհ. Ոսկեբերան թէ Աստուծոյ մէկու մը վիշտ կրելու առիթ տալն աւելի մեծ շնորհք է, քան թէ մեռել մը յարուցանելու զօրութիւն շնորհելը. վասն զի, կ'ըսէ, հրաշք գործած ատեն մարդ Աստուծոյ պարտաւոր կը մնայ. իսկ Աստուծոյ սիրոյն համար վիշտ եւ նեղութիւն կրողին՝ Աստուած ինքն ըստ իմիք պարտաւոր կը մնայ:

Ո՛վ Աստուած իմ, ով որ կը նայի խաչելութեան, եւ Աստուած մը ցաւերու եւ վշտերու ծովու մէջ մեռած կը տեսնէ, ինչպէս կարելի է՝ որ յօժարութեամբ չկրէ իր վիշտերը, մանաւանդ թէ ա՛լ աւելի կրելու փափաք չունենայ: Բացեան սրբուհի Մարիամ Մագդաղենացին կ'ըսէր, թէ "Մինչեւ մեծ տանջանքներն ալ ախորժելի կ'ըլլան Յիսուսի խաչելութեան նայողին": Այսպէս նեղութեանց համբերելը՝ վիշտ կրել չէ, այլ մխիթարուիլ. ըստ որում Աստուած այնպիսի ներքին մխիթարութեամբ կը սփոփէ, որ քաղցր կու գայ ամէն վիշտ: Քանի որ մարդ իր անձին դէմ բռնութիւն ընէ, այնչափ աւելի ընելու փափաք կու գայ, որով կը յաղթէ իր անձին եւ յետ այնորիկ Աստուծմէ ալ կը մխիթարուի: "Որ յաղթէ՝ տաց նմա ուտել ի մանանայէն թաքուցելոյ"[1]: Այսպէս Ճենովացի սրբուհի Կատարինէ ամենեւին բան մը չէր զգար իր սաստիկ նեղութիւններէն ու ծանր վիշտերէն,

1 Յայտ. Բ. 17:

մտածելով որ իւր երկնաւոր փեսան է զանոնք խաւրողը: Այսպէս սրբուհի Գելտրուտա այնչափ կ'ախորժէր վիշտ կրելը, որ մեծ վիշտ կը համարէր իրեն երբ վիշտէ ազատ կ'ըլլար: Այսպէս սրբուհի Թերեզիա միշտ կը կրկնէր թէ "կամ վիշտ կրել, կամ մեռնիլ". իսկ Բացեան սրբուհի Մարիամ Մագդաղենացին աւելի յառաջ կ'երթար, ըսելով թէ "Վիշտ կրել. եւ ոչ մեռնիլ": Այսպէս սրբուհի Պոտամիենա կոյսը, երբ դատաւորը կը սպառնար զինքը հալած կպրածիւթի մէջ մեռցընելու, աղաչեց որ յանկարծ մէկէն պղնձին մէջ չձգեն, այլ կամաց կամաց իջեցընեն, որպէս զի Յիսուսի սիրոյն համար աւելի կրէ: Եւ իրօք ալ այնպէս ընելով կատարեցաւ: Այսպէս գրեթէ ամէն Սուրբերն ու Սրբուհիները ձեռքերնին եկած առիթը պարապ չէին թողուր. քանի որ աւելի վիշտ կ'ունենային, այնչափ ալ կրելու փափաքնին կ'աւելնար:

Այսչափ ինչ ընդհանուր համբերութեան վրայ բաւական համարելով, քիչ մ'ալ մասնաւոր առիթներու վրայ խօսինք, որոնց մէջ համբերութիւնը նուիրական պարտք է. եւ ասոնք են՝ հիւանդութիւն, աղքատութիւն, անարգութիւն եւ հալածանք, հոգւոյ լքում կամ ցամաքութիւն եւ փորձութիւն:

Նախ՝ հիւանդութենէ սկսելով, հոգեւոր վարդապետները կ'ըսեն թէ հիւանդութիւնը հոգւոց փորձաքարն է, որով ոսկին պղնձէն կը զանազանի: Կուսանքներէն ոմանք առողջ եղած ատեննին ուրախ կ'ըլլան, համբերող ու ջերմեռանդ. բայց երբ որ փոքր հիւանդութիւն մը վրանին կու գայ, անթիւ պակասութիւններ կ'ընեն եւ անմխիթար կ'երեւան. ամենուն հետ անհամբերութեամբ կը վարուին. ամէն ցաւէ եւ անհանգստութենէ կը գանգատին. բժշկին, մեծաւորուհւոյն, հիւանդապահին վրայ կը տրտնջեն: Ահաւասիկ ոսկի կարծուածը պղինձ ելաւ:

Հա՛յր, կ'ըսէ մէկը, այսչափ ցաւերու մէջ կարող պիտի չըլլա՞մ հառաչել եւ ցաւերս յայտնել: Ցաւերդ յայտնելու արգելք չեմ ըլլար, երբ որ հիւանդութիւնդ ծանր է. բայց թեթեւ եղած ատենն ալ տկարութիւն է աշխարհք գլխուդ ժողվելը՝ քեզի վշտակից ըլլալու համար: Բայց ո՞ր է սէրը, կ'ըսէ ուրիշ մը. տես թէ ինչպէս քոյրերն ամէնն ալ ինծմէ հեռացեր, զիս անկողնոյ մէջ մինակ են թողեր: Խեղճ հիւանդ, կը ցաւակցիմ քեզի, չէ թէ մարմնոյդ հիւանդութեան, այլ հոգւոյդ անհամբերութեան համար. որով հոգւով ալ մարմնով ալ կրկին հիւանդ ես: Քոյրերն զքեզ մոռցեր են. բայց դուն ալ զՅիսուս ես մոռցեր, որն որ քու սիրոյդ համար ամենէն մոռցուած ու թողուած՝ չոր փայտի մը վրայ մեռաւ: Սուրբ եպիսկոպոս մը կ'ըսէր թէ շատ անձինք սուրբ չէին կրնար ըլլալ, եթէ հիւանդոտ չըլլային: Իրօք ալ՝ մանաւանդ կուսանաց մէջ, սուրբ եղողները, մեծաւմասամբ հիւանդոտ ու վատառողջ էին. սրբուհի Թերեզիա քառասուն տարի միակերպ ցաւէ ազատ չմնաց:

Հիւանդութենէ չեմ փախչիր, կ'ըսէ երրորդ մը, բայց միայն կը ցաւիմ որ հիւանդ ըլլալով՝ աղօթք չեմ կրնար ընել, ո՛չ Յիսուս առնել եւ ո՛չ ալ ուրիշ բարեգործութիւններ ընել. եւ գրեթէ վանքին բեռ մըն եմ: Բայց այս ամէն բան ինչո՞ւ կ'ուզես ընել. Աստուծոյ հաճութիւն տալու համար, այնպէս չէ՞. իսկ արդ Աստուած այնպէս կը հաճի որ ո՛չ մատուռ երթաս աղօթքի, ո՛չ Հաղորդութիւն առնես, եւ ո՛չ ալ ուրիշ բարեգործութիւն ընես. այլ հիւանդութեամբ անկողնին գամուած մնաս: Ուստի երբ որ դուն ալ Աստուծոյ ուզածին համեմատ հոգ տանիս իրեն հաճութիւն տալու, արդիւնք կը շահիս եւ վարձքդ չես կորսնցըներ, ուր որ քու ուզած կերպովդ ապրելով ու վարուելով, Աստուծոյ կամացը չես ծառայեր, այլ

քու անձնասիրութեանդ: Ասկից զատ՝ եթէ աղօթք ալ չես կրնար ընել, գէթ Յիսուսի խաչելութեան նայուածք մը տալով՝ կրնաս ցաւերդ իրեն նուիրել: Թէ որ ամէն անգամ չէ, գոնէ երբեմն կրնաս Հաղորդութիւն ալ առնել. իսկ հոգեւոր Հաղորդութիւն ամէն վայրկեան կրնաս ընել: Եւ երբ դու Աստուծոյ սուրբ կամացը կը համակերպիս, պէտք է ենթադրես՝ որ նմանապէս քոյրերդ ալ Աստուծմէ ճանչնալով քու հիւանդութիւնդ, զքեզ վանքին ծանրութիւն չեն համարիր: Ուրեմն հանգիստ սրտով ընդունէ այդ հիւանդութիւնը, զոր Աստուած քեզի կը խաւրէ, որով թէ Աստուծոյ հաճութիւն տուած կ'ըլլաս եւ թէ միանգամայն միւս քոյրերուդ ալ բարի օրինակ: Ո՜հ, ինչ գեղեցիկ օրինակ է մահուան վտանգի մէջ իսկ գտնուող հիւանդ կուսի մը զուարթութիւնը, որն որ երբեք չի գանգատիր իր ցաւոց վրայ, երբեք չի տրտնջեր իր ընկերաց, մեծաւորուհւոյն, բժշկի վրայ. հնազանդութեամբ կ'ընդունի դեղերը, թէեւ դառն ըլլան. կ'օրհնէ զամէնքը եւ հիւանդապահին շնորհակալ կ'ըլլայ, մանաւանդ Աստուծոյ, որ զինքը մտքէ չէ հանած: Սրբուհի Լիդուինա կոյսը, երեսուն'ութը տարի տախտակի մը վրայ հիւանդ պառկեցաւ՝ լքուած, մարմինը բոլոր վէրաւոր եւ անհնարին ցաւերով տառապած. այսու ամենայնիւ եւ ո՛չ մէկ անգամ գանգատ մը լսուեցաւ իրմէ: Նմանապէս սրբուհի Քլարա քսան'ութը տարի անտանելի հիւանդութիւններ կրելով, եւ ո՛չ փոքր տրտունջ մը ըրաւ երբեք:

Մանաւանդ թէ, մաքրասուն կուսանք, հիւանդութեան ատեն պէտք է՝ որ համբերութեամբ ընդունինք մահը, եւ այնպէս ինչպէս որ Աստուած կը տնօրինէ: Ս. Ալոյիզիոս իր երիտասարդութեան ծաղիկ հասակին մէջ ամենամեծ ուրախութեամբ յանձն առաւ մահն, ըսելով. Ինչպէս որ կը յուսամ՝ հիմա Աստուծոյ շնորհաց մէջ կը գտնուիմ.

ետքէն ինչ ըլլալէս չեմ գիտեր. ուստի ուրախ սրտով կը թողում այս աշխարհքս, եթէ Աստուծոյ հաճոյ է՝ որ հիմայ զիս հանդերձեալ կենաց կանչէ։ Պիտի ըսէք որ Ս. Ալոյիզիոս սուրբ մըն էր. մենք մեղաւոր ենք։ Ասոր Հ. Աւիլա վարդապետը կը պատասխանէ. Քանի որ բարի թէեւ միջին տրամադրութեան մէջ կը գտնուիք, աստուածային շնորհքը կորսնցընելու վտանգէն խոյս տալու համար՝ պէտք է որ մահուան փափաքիք։ Բարի մահուամբ՝ զԱստուած չկորսնցընելու վրայ ապահով ըլլալէն աւելի աղէկ ի՞նչ բան կրնայ ըլլալ։ Բայց ես, կ'ըսէ մէկը, հոգւոյս համար դեռ բան մը ըրած չեմ. ապրիլ կ'ուզեմ՝ որ արդիւնք շահիմ։ Իսկ ես կը պատասխանեմ. Աւելի ապրելով՝ ի՞նչ գիտես որ աւելի գէշ պիտի չըլլաս, արդիւնք շահելու տեղ՝ ունեցածդ ալ չկորսնցընես, եւ աւելի մեղքի մէջ իյնալով՝ հոգիդ ալ յաւիտենական անդունդը չձգես։ Գոնէ մեղքէ ազատ մնալու համար պէտք է որ յօժարութեամբ մահն ընդունիս։ Ասկից զատ՝ եթէ ճշմարիտ սրտիւ զԱստուած կը սիրէք, պէտք է որ միշտ փափաքիք վայրկեան մը յառաջ երկինք երթալով՝ զինքը տեսնելու, սիրելու եւ երես առ երես իր անճառելի փառքը վայելելու. ինչպէս որ սաստիկ փափաքով կը հառաչէր Դաւիթ մարգարէն. “Ծարաւի է անձն իմ առ քեզ, Աստուած, հզօր եւ կենդանի. Ե՞րբ եկից երեւեցայց երեսացդ Աստուծոյ,,[1]։ Ինչպէս որ Ս. Օգոստինոս զԱստուած տեսնելու կարօտով կը հալէր ու կը մաշէր եւ միշտ կ'ըսէր. “Աղէ մեռայց. զի տեսից զքեզ,,։

Երկրորդ՝ համբերել պէտք է աղքատութենէ յառաջ եկած նեղութեանց եւ անհանգստութեանց։ Ս. Օգոստինոս կ'ըսէ թէ մէկու մը Աստուած որ բաւական չ'ըլլար, ուրիշ ի՞նչ կրնայ բաւականանալ։ Մարդ մը զԱստուած ունենալով,

1 Սղմ. ԽԱ. 3։

ամէն բան ունի. ինչպէս որ կ'ըսէր Պօղոս առաքեալ Սուրբերուն համար՝ թէ բան մը չունեցած ատեննին, ամէն բան ունին. “Իբրեւ ոչինչ ունիցիմք. եւ զամենայն ինչ ունիմք,,[1]։ Ուստի երբ որ հիւանդութեան ատեն դեղ չէք գտներ, ձմեռը՝ կրակարան, անօթութեան ատեն՝ կերակուր, մերկութեան մէջ՝ զգեստ, ուրախ եւ գոհ սրտիւ պէտք է ըսէք. Փառք քեզ, Տէր. դու մեզի համար բաւական ես։ Այսպէս պէտք է վարուիք նաեւ ազգականներէ, բարեկամներէ զրկուած, բան մը կորսնցուցած ատեննիդ։ Ոմանք գիրք մը, միտալ մը, ոչինչ բան մը կորսնցուցած ատեննին՝ վանքը տակնու վրայ կ'ընեն. իսկ եթէ ազգականներնէն եւ կամ սիրած քոյրերնէն մէկը մեռնի, չեն կրնար մխիթարուիլ. աղօթքն ալ կը թողուն, Հաղորդութիւնն ալ, խցերնին կը քաշուին, մարդու հետ չեն խօսիր, կերակուր չեն ուտեր։ Այսպիսիներուն հարցընելու է՝ որ ա՞յդ է արդեօք Աստուծոյ ունեցած սէրերնիդ. ուրեմն սուտ էր այն ձեր յայտարարութիւնը թէ Աստուած պիտի ըլլայ ձեր ամէն բարիքը։ Ի՞նչ օգուտ կրնաք քաղել այդպիսի սեւամաղձութենէ։ Միթէ մեռնողին աւելի հաճելի՞ կ'ըլլաք, ոչ. մանաւանդ թէ զԱստուած ալ կը բարկացընէք. մինչդեռ փոխանակ լալու եւ ճչելու, պէտք էիք Աստուծոյ սուրբ կամաց հպատակելով՝ մեռնողին հոգւոյն աղօթք ընել։ Ազգականի կամ բարեկամի մը մահուան համար քանի մը կաթիլ արցունք թափելը բնութեան տկարութենէ յառաջ կու գայ. իսկ չափազանց ցաւիլը՝ հոգւոյ տկարութենէ եւ աստուածսիրութեան պակասութենէ։ Սուրբ կուսանք ալ իրենց ազգականաց մահուան կսկիծը կը զգային. բայց մտածելով որ Աստուած այսպէս ուզեր է, կը համակերպէին եւ հանդարտ սրտով մեռնողին հոգւոյն համար աղօթք կ'ընէին, աւելի սերտ

1 Բ. Կորնթ. Զ. 10։

սիրով Աստուծոյ հետ կը միանային, եւ օր մը անոնց հետ արքայութեան մէջ տեսնուելու յոյսերնին կը զօրացնէին:

Ուրիշ կուսանք, որոնք աւելի ջերմեռանդ կ'ուզեն ձեւանալ, ազգականներուն մահուան վրայ այնչափ չեն ցաւիր, որչափ խոստովանահօր եւ կամ հոգեւոր Հօր մահուան վրայ կը կսկծան, եւ Աստուծմէ կը գանգատին որ զիրենք առանց առաջնորդի թողուց: Ո՜հ, ինչպիսի յիմարութիւն: Աստուած է՝ որ զձեզ սուրբ պիտ'որ ընէ, ոչ թէ խոստովանահայրը: Աստուած կ'ուզէ որ խոստովանահօր բերնով իր սուրբ կամքն իմանանք. եւ երբ որ զմեզ կը զրկէ, իրեն կ'իյնայ մեզի ուրիշ խոստովանահայր մը տալու հոգը: Ուրեմն խոստովանահօր մահուան վրայ ցաւիլը ջերմեռանդութիւն չէ, այլ մեծ պակասութիւն, որ կամ աշխարհքի սիրտ կապելէ յառաջ կու գայ, կամ Աստուծոյ վրայ վստահութիւն չունենալէ: Մէկ խօսքով ըսեմ, մաքրասո՛ւն կուսանք, ամէն այսպիսի առիթներու մէջ պէտք է որ Յովբայ սքանչելի օրինակին հետեւելով՝ ըսէք. "Տէր ետ եւ Տէր առ. որպէս Տեառն հաճոյ թուեցաւ, նոյնպէս եւ եղեւ. եղիցի անուն Տեառն օրհնեալ,,[1].

Երրորդ՝ համբերել պէտք է անարգութեան, նախատանաց եւ հալածանաց ատեն: Եւ երբէք չըսէք՝ թէ Ես ի՞նչ ըրի, որ այսպէս նախատուիմ եւ հալածանք կրեմ. վասն զի Աստուած այնպէս տնօրինած է՝ որ այդ նախատինքը լսէք, այդ հալածանքը կրէք: Ս. Պետրոս մարտիրոսն անիրաւ տեղ բանտարկուած ըլլալով, օր մը խաչելութեան դէմ կը գանգատէր՝ թէ Ո՛վ Տէր, ես ի՞նչ յանցանք գործեցի՝ որ այս մահացուցումը կրեմ: Իսկ խաչելութիւնը պատասխան տուաւ իրեն. Հապա ես ի՞նչ յանցանք գործեցի, որ այս խաչին վրայ գամուելու ստիպուեցայ: Ապա ուրեմն եթէ Փրր-

1 Յովբ. Ա. 22:

կիչը մեր սիրոյն համար մահ յանձն առաւ, մեծ բան մը չէ՝ որ դուք ալ իր սիրոյն համար այս թեթեւ մահացուցումը յանձն առնուք: Իրաւ է՝ Աստուած զձեզ նախատողին եւ հալածողին մեղքը չ'ուզեր. բայց կ'ուզէ՝ որ իր սիրոյն ու ձեր բարւոյն համար այս հակառակութիւնը կրէք: Բոլոր Սուրբերն ալ այս աշխարհքիս մէջ հալածուեցան: Ս. Բարսեղ իբրեւ հերետիկոս ամբաստանուեցաւ Դամասոս Քահանայապետին: Ս. Կիւրեղ Աղեքսանդրացին քառասուն եպիսկոպոսաց ժողովքէ մը իբրեւ հերետիկոս դատապարտուելէն վերջը եպիսկոպոսութենէն ալ զրկուեցաւ: Ս. Աթանաս իբրեւ կախարդ ամբաստանուեցաւ, Ս. Յովհան Ոսկեբերան՝ իբրեւ անպարկեշտ: Ս. Հռոմուալտոս հարիւր տարեկանէն աւելի եղած ատեն, այնպիսի յանցանքով մը զրպարտուեցաւ, որ զինքը կրակով այրելու արժանի դատեցին: Սալէզեան Ս. Փրանկիսկոս երեք տարի միակերպ չար կնկան մը հետ հաղորդութիւն ունենալու զուր նախատանաց համբերեց, մինչեւ որ իւր անմեղութիւնը յայտնուեցաւ: Սրբուհի Լիդուինային խուցն օր մը չար կին մը մտնելով, սարսափելի կերպով սկսաւ զինքը նախատել. եւ որովհետեւ Սրբուհին իր սովորական հանդարտութեամբը մտիկ կ'ընէր, այն վագրն աւելի եւս կատղելով՝ երեսը թքաւ. եւ տեսնելով որ Կոյսը դարձեալ չէր խռովեր, սկսաւ խենթի պէս ճչել եւ կանչուըռտել:

Ճար չկայ, մաքրասո՛ւն կուսանք, ճար չկայ, կը կանչէ Պօղոս առաքեալ, Յիսուսի Քրիստոսի ետեւէն երթալ ուզողը՝ պէտք է որ հալածանք կրէ. "Եւ ամենեքին՝ որ կամիցին աստուածպաշտութեամբ կեալ ի Քրիստոս Յիսուս, ի հալածանս կացցեն,,[1]: Ս. Օգոստինոս ալ կ'ըսէ. Եթէ հալածանքէ ազատ մնալ կ'ուզես, պէտք է վախնաս՝ որ դեռ Յիսուսի Քրիստոսի հետեւելու սկսած չըլլաս:

1 Բ. Տիմ. Գ. 12:

Յիսուսէն աւելի անմեղ ո՞վ կար. այսու ամենայնիւ մարդիկ զինքն այն աստիճան հալածեցին, որ պատառ պատառ մարմնով անարգ փայտի մը վրայ խաչելով մեռցուցին: Ուստի որպէս զի հանդարտ սրտով համբերենք նախատանաց եւ հալածանաց, Պօղոս առաքեալ կը յորդորէ միշտ աչքերնուս առջեւ ներկայ ունենալ զխաչելեալն Քրիստոս: "Արդ, ածէք զմտաւ որ զայսպիսի համբերութիւն ի մեղաւորաց հակառակութենէ անտի կրեաց. զի մի աշխատ լինիցիք անձամբք ձերովք եւ լքանիցէք"[1]: Ապահով եղէք, մաքրասէր կուսանք, որ երբ սիրով կը համբերէք նախատանաց եւ հալածանաց, Աստուած ինքնին կը պաշտպանէ զձեզ: Եւ եթէ թող տալու ըլլայ՝ որ այս աշխարհքիս վրայ անպատիւ ըլլանք, մասնաւոր դիտմամբ կ'ընէ, որպէս զի հանդերձեալ կենաց մէջ աւելի բարձր պատուով վարձատրէ մեր համբերութիւնը:

Չորրորդ՝ պէտք է որ համբերենք հոգւոյ լքման ատեն, որն որ աշխարհքիս երեսն աստուածասէր հոգւոյ մը կրած ամենէն մեծ ու ծանր պատիժն է: Երբ որ հոգի մը աստուածային մխիթարութեամբ օգնուած կ'ըլլայ, ամէն նախատինք, ցաւ, կորուստ եւ հալածանք իրեն ոչ միայն վիշտ չեն պատճառեր, այլ նաեւ աւելի եւս կը մխիթարեն. որովհետեւ այն կրածներն Աստուծոյ նուիրելով՝ աւելի եւս Աստուծոյ հետ կը միանայ: Աստուածասէր հոգւոյ մը ամենամեծ տանջանքն՝ ինք զինքը ջերմեռանդութենէ զուրկ, աղօթքի մէջ գաղջ, Յիսուս առնելէ պաղած տեսնելն է: Բայց սրբուհի Թերեզիա կ'ըսէ որ Աստուած այս միջոցաւ անոնց սէրը կը փորձէ, երբ որ առանց ախորժակի եւ ուզելու, մանաւանդ թէ դժկամակութեամբ՝ իրենց առաքինութեան ճամբուն մէջ յառաջ կ'երթան: Երբ Փուլինիացի երանուհի Անճելա զինքն այսպիսի ցամաքութեան մէջ տեսնելով, կը գան-

1 Եբր. ժԲ. 3:

գատէր Աստուծոյ, որ զինքը թողուցած ըլլայ, Ոչ, պատասխան տուաւ Յիսուս, ոչ, դուստր իմ. մանաւանդ թէ հիմայ յառաջուանէ աւելի կը սիրեմ զքեզ:

Համբակ կուսանք իրենք զիրենք այսպիսի վիճակի մէջ տեսնելով, կարծեն որ Աստուած զիրենք երեսէ ձգած ըլլայ, կամ թէ կատարելութեան ճամբան իրենց յարմար չգայ: Ասանկով կը հեռանան իրենց բռնած ընթացքէն, եւ ազատութիւն տալով զգայարանաց՝ բոլոր ըրածնին եւ ունեցած արդիւնքնին կը կորսնցընեն: Զգո՛յշ կեցէք, մաքրասէր կուսանք, եւ մի խաբուիք թշնամիներնէդ. այսպիսի ցամաքութիւն զգացած ատեննիդ՝ սովորական ջերմեռանդութիւններնէդ եւ բարեպաշտական գործքերնէդ ամենեւին փոքր մաս մ'ալ մի թողուք: Խոնարհելով ըսէք դուք ձեզի, որ մեղքերնուդ պատճառաւն արժանի էք այսպիսի պատժոյ մը: Մանաւանդ աստուածային սուրբ կամաց յանձնուելով, բոլոր վստահութիւննիդ անոր վրայ դրէք. որովհետեւ յարմար առիթ է ձեր երկնաւոր Փեսային աւելի հաճելի ըլլալու: Սուրբերն իրենց կենաց մեծ մասն այսպիսի ցամաքութեան ու խաւարի մէջ անցուցին: Ս. Լիգուորի կ'ըսէ որ ասիկայ ես փորձով տեսայ. ուստի մի վստահիք այն անձանց վրայ, որ առատ հոգեւոր քաղցրութիւններ եւ մխիթարութիւններ կը վայելեն, առանց ներքին տանջանաց ճամբէն անցած ըլլալու. որովհետեւ այսպիսի անձինք շատ աղէկ յառաջ կ'երթան քանի որ այն ներքին մխիթարութիւնը կը տեւէ. բայց քիչ մը ցամաքութիւն սկսածին պէս՝ ամէն բան կը թողուն, գաղջութեան կու տան իրենք զիրենք:

Բայց կրնայ ըսել մէկը. Հա՛յր, ես այս խաչէն չեմ փախչիր՝ եթէ գիտնամ որ Աստուծոյ կամքն այսպէս է. զիս վշտացընողը վախս է՝ որ չըլլայ թէ իմ մեղքերուս պատիժն ըլլայ այս լքումը: Կը

պատասխանեմ. Գիտցուք թէ պատիժ ալ ըլլայ. եւ ստուգիւ երբ սէրդ քիչ մ՚ալ արարածի վրայ դարձուցած ըլլաս, Աստուած՝ որ նախանձոտ է իր հարսանց սրտին, իրաւամբ կը հեռանայ. գիտցուք թէ, կ՚ըսեմ, պատիժ ըլլայ: Արդա՞ր է, եթէ ո՛չ. Աստուած կ՚ուզէ՞ որ ընդունիս: Ուրեմն պէտք է որ ընդունիս. բայց այս ցամաքութեան պատճառները մէջ տեղէն վերցուր, հեռացուր սիրտդ արարածներէն, միտքդ ամփոփ պահէ, տուր զինքդ Աստուծոյ, որով Աստուած ալ յանցանքներդ մոռնալով՝ ուզած մխիթարութիւնդ դարձեալ շնորհէ քեզի: Ս. Բեռնարդոս կ՚ըսէ որ ճշմարիտ սէրն այսպիսի ցամաքութեան ատեն կը փորձուի. զմեզ սիրող անձ մը սիրելը սովորական բան է. մեզմէ քաշուող անձ մը սիրելն է ճշմարիտ առաքինութիւնը: Աստուած այսպիսի ցամաքութեամբ մեր սէրը կը փորձէ. որովհետեւ քաղցրութեան ու մխիթարութեան մէջ համբակներն ալ զԱստուած կը սիրեն, բայց ցամաքութեան մէջ զԱստուած սիրելու բռնութիւն ընելը՝ կատարեալ առաքինիներու գործ է: Եւ աւելի արդիւնք ունին այնպիսի ցամաքութեամբ զԱստուած սիրողները, քան թէ քաղցրութեան մէջ գտնուողները. որովհետեւ անոնք գրեթէ ձրի կը սիրեն զԱստուած, մինչդեռ ասոնք ներքին քաղցրութեամբ գրեթէ վարձատրուած են:

Բայց ամէն նեղութեանց վրայ ընդհանրապէս խօսելով, կ՚ըսէ Ս. Թովմաս, թէ զանոնք արիութեամբ տանելու համար օգտակար է նեղութիւնը չեկած կանխաւ մտածել անոնց վրայ. ինչպէս որ Քրիստոս Տէրն մեր կանխաւ ազդեց իր աշակերտաց ըսելով. “Յաշխարհի աստ նեղութիւն ունիցիք. այլ քաջալերեցարո՛ւք զի ես յաղթեցի աշխարհի[1],,: Որդեա՛կք իմ, ըսաւ, այս աշխարհքիս վրայ շատ մը նեղութիւն պիտ՚որ ունենաք եւ վիշտ կրէք. բայց վստահ եղէք իմ վրաս. վասն զի ես

1 Յովհ. ԺԶ. 33:

աշխարհքին յաղթեցի: Եւ ասոր պատճառը շատ յայտնի է. վասն զի համբերութեամբ տարուելու նեղութեան կանխագգացումը՝ չէ թէ չարի մը, այլ իբրեւ յաւիտենական կենաց համար եւ բարիքի մը գաղափարը կը ներկայացնէ, որով հոգին շարեաց վախէն ալ բնականապէս ազատ կ՚ըլլայ: Այսպէս ըրին Սուրբերը. զոր օրինակ՝ տարիներով յառաջ մոքերնուն առջեւը ներկայ էր մարտիրոսութեան ատեն կրուելու տանջանքները, հերետիկոսներէն գալու հալածանքները. ուստի տանջանաց եւ հալածանաց մէջ ալ վարժած կը ցուցնէին իրենք զիրենք, առանց խռովելու եւ այլայլելու:

Այսու ամենայնիւ, մաքրասուն կուսանք, երբ կը կարծէք որ այն վիշտը կամ հալածանքը ձեզի անտանելի ու շատ ծանր պիտի գայ, ասոր ալ մէկ հատիկ դեղը պատրաստ ունիք. խոնարհ սրտիւ Աստուծոյ դիմելով՝ անկից օգնութիւն խնդրեցէք: “Յամենայնի կարող եմ, այնու՝ որ զօրացուցանէ զիս[1],,: Եւ վստահ եղէք՝ որ պէտք եղած նպաստը կ՚ընդունիք, ինչպէս որ այնչափ մարտիրոսներ աղօթքով ու Աստուծոյ ապաւինելով՝ պէտք եղած օգնութիւնն ընդունեցան. ապա թէ ո՛չ՝ ո՞ր մարդը կարող է իր բնական զօրութեամբն այնչափ տանջանաց ու ցաւոց դիմանալ: Ուստի եթէ տխրութեամբ կը նեղէք, աղօթքի դիմեցէք. “Վշտանայցէ ոք ի ձէնջ, յաղօթս կացցէ[2],,: Վասն զի աղօթքով Աստուած կը ստիպուի արդար խնդիրքնիս կատարելու. “Կարդասցէ առ իս. եւ ես լուայց նմա եւ առ նմա եղէց ի նեղութեան,,[3]: Որչափ որ ցամաքութիւն զգաք, այնչափ ալ աւելի աղօթքի վազեցէք. եթէ ախորժ ալ չի գար աղօթք ընելու, բռնութիւն ըրէք: Հաղորդուելէ կը քաշուի՞ք, բռնութիւն ըրէք դուք ձեզի: Սովորական բարեպաշտութենէ ետ մի կենաք. ինչպէս որ կը փա-

1 Փիլիպ. Դ. 13:
2 Յակ. Ե. 13:
3 Սղմ. Ղ. 15:

փաքի սատանան՝ որ արդիւնքնիդ կորսընցընել տայ. բայց կամքերնիդ կոտրելով եւ կատարեալ ու առաքինի Հոգեւոր Հօր խորհրդովը վարուելով, շուտով կրնաք յաղթող ըլլալ։ Իսկ Աստուած տեսնելով այս ձեր պատերազմը, աւելի կ'ախորժի եւ յաղթելու ալ զօրութիւն կու տայ անտարակոյս. ինչպէս որ ինք իր անսուտ բերնովը խոստացաւ սուրբ Աւետարանին մէջ, ըսելով. "Եկայք առ իս ամենայն վաստակեալք եւ բեռնաւորք, եւ ես հանգուցից զձեզ"[1]։

Հինգերորդ վերջապէս պէտք է որ համբերենք փորձութեանց ատեն։ Աստուած գոհ չէ, մաքրասուն կուսանք, ձեր անցած կեանքին վրայ. կարծեմ որ դուք ալ շատ գոհ չէք. եթէ հիմայ մահը վրայ հասնէր, տժգոհութեամբ պիտ'որ մեռնէիք։ Բայց որովհետեւ կը տեսնեմ որ ապագային մէջ աւելի հաւատարմութեամբ զԱստուած սիրելու եւ անոր ծառայելու առաջադրութիւն ունիք, անոր համար Հոգւոյն սրբոյ խօսքը կը կրկնեմ թէ փորձութեանց դէմ կենալու պատրաստուեցէք. "Որդեակ, եթէ մատիցես Տեառն ծառայել, պատրաստեա զանձն քո ի փորձութիւն"[2]։ Ս. Լիգուորի կ'ըսէ որ կուսանք սատանային աւելի ախորժած որսն են. ըստ որում սատանան աւելի կուզէ կոյս մը շահիլ՝ քան թէ հարիւր աշխարհական։ Ինչու. վասն զի նախ Յիսուսի Քրիստոսի հարս մը իրեն գերի ընելով, աւելի մեծ յաղթանակ կը կանգնէ։ Երկրորդ կոյս մը իր որոգայթին մէջ ձգելով, անոր չար օրինակաւն ուրիշ շատեր ալ կրնայ վաստըկիլ։

Ընդհակառակն Աստուած կը թողու որ իրեն աւելի սիրելիներն աւելի ալ փորձութիւն կրեն։ Եւ այս եւս նախ իրենց աւելի բարեացը համար, որպէս զի աւելի խոնարհին, որուն համար կ'ըսէ Ս. Օգոստինոս թէ Պետրոս առաքեալ չփորձուած՝ իր անձին վրայ կը վստահէր, պարծենալով որ մինչեւ մահուամբ ալ Յիսուսին ետեւէն պիտի երթայ. բայց փորձուելէն վերջը՝ երբ զՔրիստոս ուրացաւ, ան ատեն ճանչցաւ իր չափն ու ոչնչութիւնը։ Այս պատճառաւ է՝ որ Աստուած արքայութեան անճառ փառքը Պօղոս առաքելոյն ցուցընելէն վերջը, որպէս զի չմնապարծի, այլ միշտ խոնարհ մնայ, ուզեց որ անպարկեշտ փորձութենէ ձանձրութիւն կրէ. ինչպէս որ նոյն ինքն Առաքեալը կը խոստովանի. "Եւ զի մի առաւելութեամբ յայտնութեանցն հպարտացայց, տուաւ ինձ խայթ մարմնոյ, հրեշտակ սատանայ՝ կռփել զիս. զի մի հպարտացայց"[1]։ Երկրորդ Աստուած թող կու տայ որ փորձուինք, որպէս զի աւելի արդիւնք վաստըկինք։ Շատ մը կուսանք զիրենք ձանձրացընող չար խորհրդոց վրայ խղճահարութեամբ կը խռովին։ Բայց պարապ տեղ. վասն զի չէ թէ չար խորհուրդները, այլ անոնց հաւանութիւնները մեղք են. չար խորհուրդներն որչափ ալ գարշելի ըլլան, չեն կրնար զհոգին պղծել, երբ առանց մեր ուզելուն կու գան եւ շուտով կը հերքուին առանց մեր հաւանութեան։ Սիենացի սրբուհի Կատարինէ եւ Ֆուլինեացի երանուհի Անճելա ժուժկալութեան դէմ շատ մը փորձութիւններ կը կրէին. բայց այս փորձութիւնները զիրենք աւելի մաքուր, ժուժկալ եւ ողջախոհ ընելու ծառայեցին։ Ամէն անգամ որ փորձութեան կը յաղթէք, շնորհաց աստիճան մը աւելի կը վաստըկիք. անանկ որ քանի փորձութեան որ յաղթած ըլլաք, այնչափ ալ փառք ու պսակ կը ստանաք։ Յիսուս սրբուհի Մաթիլտեայ ըսաւ. "Որչափ փորձութեանց որ յաղթէ մէկն իմ շնորհքովս, այնչափ գոհար կը դնէ գլուխս"։ Ամենասուրբ Կոյսն ալ յայտնեց սրբուհի Բրիճիտայի, թէ քանի որ ինք պիղծ խորհուրդները հերքելու կը ջանայ, թէեւ ատոնք չհեռանան, Աստուած այն իր ջանքն անվարձ չի թողուր։

1 Մատթ. ԺԱ. 29։ 2 Սիր. Բ. 1։

1 Բ. Կորնթ. ԺԲ. 7։

Բայց փորձութիւններով աւելի արդիւնք շահելնուս պատճառաւ՝ փորձութեանց փափաքելու եւ զանոնք ուղղակի ուզելու չենք. այլ միայն եկածները՝ համբերութեամբ եւ Աստուծոյ սուրբ կամաց համակերպութեամբ պէտք է որ կրենք, մտածելով որ Աստուած թող կու տայ մեր հոգեւոր օգտին համար: Ինչպէս քիչ մը յառաջ ըսինք, Պօղոս առաքեալ այն իր վրայ եկած փորձութենէն ազատելու համար՝ քանի մը անգամ աղաչեց Աստուծոյ, որ իրմէ հեռացընէ. բայց Աստուած ըսաւ թէ Իմ շնորհքս քեզի բաւական է. ‘‘Վասն այնորիկ երիցս անգամ աղաչեցի զՏէր, զի ի բաց արասցէ յինէն. եւ ասէ ցիս. շատ են քեզ շնորհք իմ,,[1]: Եւ չըլլայ թէ ըսէք՝ որ Պօղոս առաքեալ սուրբ էր. վասն զի Ս. Օգոստինոս կ'ըսէ թէ Սուրբերն ալ իրենց անձնական զօրութեամբը չէին հերքեր փորձութիւնները, այլ Աստուծոյ շնորհքովը կը յաղթէին. նոյնպէս դուք ալ փորձութեան ատեն Աստուծոյ ապաւինեցէք եւ մի վախնաք, ինք զձեզ պատերազմին ասպարէզը տանելով՝ քովերնիդ կեցած է, նահատակութիւննիդ կը դնէ եւ երբէք չի թողուր որ յաղթուիք:

Բայց ժամանակ է՝ որ քիչ մ'ալ գործնականին դառնալով, տեսնենք թէ ինչ միջոցներ ու զէնքեր պէտք է գործածենք փորձութեանց յաղթելու համար: Փորձութեանց յաղթելու համար առաջին եւ գլխաւոր՝ մանաւանդ թէ միակ եւ բացարձակապէս հարկաւոր միջոցն՝ աղօթքով առ Աստուած դիմելն է. ինչպէս Հոգին սուրբ կը սորվեցընէ Իմաստնոյն բերնովը. ‘‘Գիտացի թէ ոչ այլազգ լինիցիմ ժուժկալ. . . անկայ առաջի Տեառն եւ աղաչեցի զնա յամենայն սրտէ իմմէ,,[2]: Անոր համար Ս. Լիգուորի կ'ըսէ՝ որ հազար անգամ ալ հարցընելու ըլլաք թէ փորձութեանց յաղթելու միջոցներն որո՞նք են, հազար անգամ ալ կը պա-

1 Բ. Կորնթ. ԺԲ. 8:

2 Իմաստ. Ը. 21:

տասխանեմ, Աղօ՛թք, աղօ՛թք եւ դարձեալ աղօ՛թք: Նոյն պատասխանը գործքով կու տան նաեւ բոլոր Սուրբերը. նոյն միջոցը կը քարոզէ մեզի Յիսուս Քրիստոս. ‘‘Խնդրեցէք, եւ տացի ձեզ. հայցեցէք, եւ գտջիք,,[1]: Եւ մինչդեռ աղօթքով Աստուծմէ օգնութիւն կը խնդրենք փորձութեանց յաղթելու, մեր կողմանէ ալ զգուշանալու ենք, որ փորձութիւն մը իմացածնուս պէս՝ իսկըզբան անդ շուտով վրաներնէս թօթուենք, ինչպէս որ վրանիս կրակ մը ինկած ատեն՝ շտապելով կը թօթուենք զայն. միանգամայն անարգենք իբրեւ գարշելի ու պիղծ բան մը, որ մեր վիճակին ամենեւին վայելչութիւն չունի: Եւ այսպէս երբ սատանան զձեզ անպարկեշտ երեւակայութեամբ նեղելու ըլլայ, անարգութեամբ մը մերժեցէք զայն, Յիսուս եւ Մարիամ կանչելով. եւ գիտցած ըլլաք որ յաղթութիւննիդ կատարեալ է: Յայսմ մասին շատ կ'օգնէ նաեւ երեսնիդ խաչ հանել, եթէ արդելք մը չըլլայ եւ դիւրութեամբ կարող ըլլաք ընել:

Փորձութեանց յաղթելու համար երկրորդ միջոցը՝ խոնարհիլն ու մեր անձնական կարողութեան վրայ չվստահիլն է. վասն զի զմեզ խոնարհեցընելու համար շատ անգամ Աստուած թոյլ կու տայ որ ամենապիղծ փորձութիւններով նեղուինք. ուստի այսպիսի ատեն՝ ոչնչութիւննիս ու տկարութիւննիս ճանչնալով, իրեն դիմելու ենք, որպէս զի օգնէ. ըսելով՝ Ո՜վ Տէր, քեզի տուած վշտերնուս համար արժանի ենք այսպէս չարչարուելու: Հարանց վարուց մէջ կը կարդանք որ Սարա անուն անապատաւոր կոյս մը անմաքրութեան փորձութեամբ կը տագնապէր. այսու ամենայնիւ միշտ կը խնդրէր Աստուծմէ, չէ թէ փորձութենէն ազատութիւն, այլ փորձութեան դէմ դնելու կարողութիւն. եւ քանի սատանան կ'աշխատէր զինքը ձգելու, այնչափ աւելի կոյսն ալ

1 Մատթ. Է. 7:

Աստուծոյ կը դիմէր։ Վերջապէս սատանան յուսահատելով՝ ուզեց որ անախտութեան մեղքին մէջ ձգէ. ուստի բարձր ձայնով ըսաւ օր մը. Յաղթեցիր, Սարա, յաղթեցիր. բայց խոնարհ կոյսը պատասխանեց՝ Ոչ ես, այլ Յիսուս՝ իմ Աստուածս յաղթեց քեզի։ Ուստի դուք ալ այսպիսի փորձութեանց մէջ տկարութիւննիդ ճանչնալով, Աստուծոյ օգնութեան դիմեցէք, ըսելով՝ “Ի քեզ Տէր յուսացայ, մի ամաչեցից յաւիտեան„։

Երրորդ միջոցն է՝ փորձութիւնները հոգեւոր Հօր բանալ։ Գողերն երբ կը յայտնուին, շտապելով փախչելու կը նային. որուն համար կ'ըսէր Ս. Փիլիպպոս Ներեան, թէ հոգեւոր Հօրը ծանուցուած փորձութիւնը՝ կէս մը յաղթուած ըսել է։ Ուստի ամենայն վստահութեամբ եւ անկեղծութեամբ յայտնելու է հոգեւոր Հօր եւ անոր տուած հրահանգաց համեմատ վարուելու է։

Չորրորդ միջոցն ու փորձութիւններէ ազատելու ամենահարկաւոր զէնքն է՝ առիթներէն փախչիլը։ Կ'ըսէր Ս. Բարսեղ, թէ ով որ իր կամքին հակառակ կռուի մէջ կը գտնուի, Աստուած անոր կ'օգնէ. իսկ ով որ իր յօժար կամքովը կռուի մէջ կը մտնէ, կարեկցութեան արժանի չըլլալով՝ Աստուած ալ զայնպիսին ինք իր գլխուն կը թողու, որով կը յաղթուի։ Նոյն ինքն Հոգին սուրբ ալ ասիկայ կը հաստատէ, ըսելով. “Որ սիրէ զտագնապ (զվտանգ), ի նմին կորիցէ„[1]։ Վտանգը սիրողն ու ինք զինքը վտանգի մէջ ձգողը, հարկաւ պիտի կորսուի. եւ ան ատեն օգուտ չունի առ Աստուած դիմելը. որովհետեւ ասիկայ Աստուծմէ օգնութիւն խնդրել չէ, այլ զԱստուած փորձել, որով աւելի պատժոյ արժանի կ'ըլլայ եւ ոչ թէ օգնութեան։

Վերջապէս հոս երկու ծանօթութիւն հարկաւոր է՝ որոնք շատ կարեւոր են։ Նախ՝ գիտնալ

[1] Սիր. Գ. 26։

պէտք է, որ քանի մը փորձութեանց հակառակ՝ կուրծք դէմ տալով ուղղակի կռուելու է, այն փորձութեանց հակառակ եղող բարեգործութիւններով. զոր օրինակ վրէժխնդրութեան փորձութեանց դէմ՝ աշխատելու է բարիք ընել մեզի չարիք ընողին, ունայնամտութեան փորձութեան դէմ՝ խոնարհութիւն ընելով, նախանձի փորձութեան դէմ՝ ուրիշին բարիքին վրայ ուրախանալով, եւ այսպէս միւս փորձութեանց. բայց հաւատքի, մաքրութեան եւ հայհոյութեան փորձութեան համար՝ աւելի աղէկ է խոյս տալով զանոնք անարգել եւ անուղղակի ներգործութիւններ ընել, զոր օրինակ վստահութեան, զղջման, սիրոյ եւ այլն։ Մանաւորապէս մաքրութեան դէմ եղած փորձութեանց յաղթելու համար՝ մէկ հատիկ միջոցն ու դեղը՝ փախչիլն է. ով որ կը յանդգնի ուղղակի մաքառիլ, կը յաղթուի. միայն փախչողը կ'ազատի ու կը յաղթէ։

Երկրորդ գիտնալու է՝ որ ամենէն աւելի վտանգաւոր փորձութիւններն անոնք են, որոնք բարւոյ կերպարանօք կը ներկայանան, անանկ որ մէկը փորձութեան մէջ իյնալը չզգացած՝ կրնայ արդէն յաղթուած ըլլալ։ Եւ այսպիսի փորձութեանց մէջ հոգեսէր անձինք աւելի դիւրութեամբ կրնան իյնալ. վասն զի զայսպիսիները սատանան ուրիշ կերպով չի կրնար որսալ, եթէ ոչ՝ բարի կերպարանք մը տալով փորձութեան։ Ս. Բոնաւենդուրա կը պատմէ որ Փրանկիսկեան կրօնաւոր մը այնչափ սէր ունէր լռութեան, որ խոստովանանքի մէջ անգամ չէր ուզեր լռութիւնն աւրել, այլ նշանացի կերպով կ'ուզէր խոստովանիլ։ Ասոր լռութիւնը շատ կը գովէր իւր մեծաւորը Ս. Փրանկիսկոսի քով. բայց Սուրբն ըսաւ թէ Մեծապէս կը սխալիս, Հայր իմ. հրամայէ իրեն որ շաբաթը երկու անգամ խոստովանի։ Մեծաւորն ասիկայ կատարել ուզելով, կրօնաւորն այնչափ յամառեցաւ

իր կամաց վրայ, որ վերջապէս անհնազանդութեան համար կրօնքէն ելաւ։

Սակայն շատ աւելի վտանգաւոր է այն փորձութիւնը՝ որով կոյս մը չափէն աւելի սէր ցուցընէ իր խոստովանահօր կամ ուրիշ անձի մը վրայ՝ սուրբ ըլլալուն պատրուակաւ։ Սատանան այնպէս կը թելադրէ՝ որ այսպիսի սուրբ անձի մը հետ բարեկամութիւնն ու ընտանութիւնը՝ զինքն իբր թէ կատարելութեան եւ սրբութեան պիտի հասցընէ. ուստի սրտին մէջ փափաք մը կը ծնանի՝ զանիկայ իրեն հոգեւոր Հայր ընտրելու, եւ այնչափ կ'աշխատի՝ մինչեւ որ ուզածին հասնի։ Հազիւ թէ կ'ընդունի այս շնորհքը, սատանան սրտին մէջ հոգեւոր սէր մը կ'արթընցընէ, յետ այնորիկ իրարու վրայ վստահութիւն յառաջ կու գայ, անկէ ետքն ալ ազատութիւն եւ խօսքերու համարձակութիւն, խօսքերէ ալ՝ սրբապիղծ ցանկութիւն եւ վերջապէս անվայել գործքեր։ Ուստի մեծ զգուշութիւն ընելու էք, մայրապետ կուսանք, թէ հոգեւոր Հօր, թէ խոստովանահօր եւ թէ ուրիշ սուրբ կարծուած մարդկանց՝ չափէն աւելի սէր կապելու, եւ ունեցած սիրոյ զգածմունքնիդ ալ ամենախիստ կերպով քննելու, որ արդեօք սուրբ է՝ թէ պիղծ, հոգեւոր է՝ թէ մարմնաւոր, ըստ Աստուծոյ է՝ թէ ըստ սատանայի։

Վերջ կու տամ այս երկար գլխոյս՝ կրկնելով թէ փորձութեանց յաղթելու համար վերոյիշեալ ամէն միջոցներն ընտիր եւ ազդու են. բայց ամենէն աւելի ազդուն, գերազանցը, զօրաւորն ու հարկաւորը՝ աղօթքով Աստուծոյ դիմելն է, որպէս զի շնորհք, լոյս եւ օգնութիւն տայ փորձութեանց յաղթելու. եւ աղօթքով ստուգիւ կը յաղթուին։ "Օրհնելով կարդացից առ Տէր. եւ ի թշնամեաց իմոց ապրեցայց"[1]։

1 Սղմ. ժէ. 4։

ՄՏԱԾԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ

Ընդհանրական դատաստանին վրայ։

Եկ սուրբ Հոգի. . . ։ (*Երես* 10։)

Սուրբ Գրոց մէջ ընդհանրական դատաստանին օրը "Օր Տեառն մեծ" կ'ըսուի, ըստ որում Աստուած այն օրը բարիները վարձատրելով՝ յաղթանակել պիտի տայ իր անսահման գթութիւնը, ինչպէս որ չարերն ալ պատժելով՝ պիտի պանծայ իր սարսափելի արդարութիւնը։ Երեւակայեցէք թէ այն օրն ինչպիսի լուսաւոր հանդէս մը պիտ'որ ունենան այն կուսանք, որոնք ուխտից եւ կանոնաց հաւատարիմ պահպանութիւնն իրենց փառք համարած են, եւ թէ ինչ նախատելի տեսարան ներկայացընեն ընդհակառակն զաղջերն ու կանոնազանցները։ Դատաստանը ծանուցանող փողերուն ախուր հնչիւնը, զոր միայն երեւակայելով Ս. Յերոնիմոս՝ սարսափելի դող մը իր ամբողջ մարմինը կը պաշարէր. այն փողերուն հնչիւնը, կ'ըսեմ, որ մեռեալները գերեզմանէն պիտի կանչէ դատաստան երթալու համար. "Արիք, մեռեալք, ի դատաստան". Հազիւ թէ լսելով, իսկ եւ իսկ աշխարհքիս սկիզբէն մինչեւ վերջը որչափ մարդ որ եկած գացած է, ամենուն մարմիններն աստուածային ամենակարող զօրութեամբ կրկին պիտի կազմուին ու նորոգուին. ուստի դուք ալ՝ որ հոս ներկայ էք, ամէնքդ ալ պիտի հնազանդիք այն փողերուն զարհուրելի ծանուցման, ինչ տեսակ ալ եղած ըլլայ կեանքերնիդ, եռանդուն՝ թէ գաղջ, փութաջան՝ թէ ծոյլ։

Մեռնողներուն մարմինները նորոգուածին պէս՝ կրկին պիտի հնչեն փողերը, որոնց սուր ձայնը պիտի թափանցէ քաւարան, լիմպոս, արքայութիւն եւ մինչեւ դժոխքին մութ ու խաւար խորշները, հրաւիրելով հոգիները, որ իւրաքանչիւր

ոք երթայ իւր սեպհական մարմնոյն հետ միանայ։ Յանկարծ պիտի տեսնէք՝ որ արեգակէն աւելի լուսաւոր հոգւոց բանակ մը արքայութենէն պիտի գայ, ուրիշ բանակ մ'ալ քաւարանէն ու լիմպոսէն. բայց անթիւ անհամար հոգւոց ահռելի բանակներ ալ դժոխքէն պիտ'որ ելլեն, որոնք իրենց աղաղակներովն, անէծքներովն ու հայհոյութիւններովը օդը պիտի դղրդեցընեն։

Ես ուսկից պիտի գամ արդեօք, արքայութենէ՞ն՝ թէ դժոխքէն...։ Եւ դուք, մաքրասուն կուսանք, ո՞ր բանակին մէջ պիտի գտնուիք, արդարո՞ց՝ թէ դատապարտելոց...։ Մենք զմեզ չխաբենք. ամէնքս ալ պիտի գանք կամ երջանիկ եւ կամ թշուառ կողմէն, ուր զմեզ ձգած է բարի եւ կամ չար մահը...։ Բայց որ կողմէն ալ գալու ըլլանք, պէտք է որ մարմիններնուդ միանաք...։ Եթէ, ինչպէս կը յուսամ, այն բարեպաշտ ու առաքինի կուսանաց դասը գտնուիք, որոնք Աստուծոյ ըրած ուխտերնուն եւ առաջադրութեանց մէջ հաւատարիմ մնալով՝ արքայութենէն պիտի գան, ուրախութեամբ պիտի ցնծաք՝ լուսաւոր եւ գեղեցիկ մարմիններնուդ միանալով. վերջին աստիճանի հաճութիւն մը պիտի ունենաք՝ որ այդ մարմինը վշտաց եւ նեղութեանց մէջ ձեզի ընկեր ըլլալով, վարձատրութեան եւ փառաց մէջ ալ ընկեր պիտի ըլլայ. ուստի եւ մեծ ցնծութեամբ եւ զուարթութեամբ դէպ ի դատաստանին տեղը պիտի աճապարէք, բոլոր աշխարհքէ իբրեւ գերագոյն դատաւորին հարսերը ճանչցուած։ Սակայն անոնք որ կուսանաց մէջ կեցեր են՝ առանց առաքինութիւն գործելու եւ իրենց վիճակին պարտաւորութիւնները կատարելու, կատաղութենէն եւ յուսահատութենէն պիտի սասանին իրենց տգեղ, զզուելի եւ գարշահոտ մարմիններուն միանալու ատեն. եւ այն սուրբ քողն ու զգեստները, որ այս անցաւոր կենաց մէջ իրենց գլխաւոր զարդն ու պատիւը կը

կազմէր, դատաստանին օրն ամօթալի խայտառակութեան նշան պիտ'որ ըլլայ։ Ուստի պիտի ոռնան եւ յուսահատաբար մոլեգնին ու կատղին. բայց այսու ամենայնիւ չուզելով ալ պիտի միանան իրենց մարմնոյն. եւ հազիւ թէ միացած՝ դեւերը զիրենք պիտի քաշկռտեն Յովսափատու ձորը, մտքէ չանցած յետին աստիճանի խայտառակ տեսարան մը ձեւացընելու համար։ Իրենց կամացը հակառակ այն մեծ թէատրոնին մէջ ձգուած, որուն հանդիսականք պիտ'որ ըլլան բոլոր հրեշտակներն ու աշխարհքիս բոլոր մարդիկ։ Հրեշտակները բարիները՝ չարերէն, արդարները մեղաւորներէն զատելու ատեն, իրենք ալ պիտի բաժնուին կանոնապահ կուսանքներէ, ուստի եւ այնչափ տարի բարի մայրապետաց հետ ապրելէն վերջը, ցմիշտ զատուած եւ ցմիշտ բաժնուած պիտի տեսնեն զիրենք։ ‘‘Ելցեն հրեշտակք եւ մեկնեսցեն զչարս ի միջոյ արդարոց,,[1]։

Սնանկացեալ ազնուականին մէկն ընկերութեան մը մէջ գտնուած ատեն, կատակի համար իրեն ըսուեցաւ՝ որ ազնուականաց մէջ կենալը քեզի չի վայլեր, ուստի ել գնա։ Խեղճ մարդը սաստիկ ամօթուն՝ լեզուին հետ միատեղ խելքն ալ կորսնցուց։ Ի՞նչ պիտ'որ ըլլայ, մաքրասուն կուսանք, ի՞նչ պիտ'որ ըլլայ վիճակնիդ, եթէ Աստուած ըսէ՝ մէջերնէդ ոմանք, հիմակ իրենք զիրենք գաղջութեան տալով ու մայրապետի անվայել կեանք անցընելով, չէ թէ կատակի համար, այլ իրօք բաժնող հրեշտակներէն ստիպուին լսել, թէ Կորսուեցէք ասկից, ո՛վ թշուառ ապերախտներ. արժանի չէք կենալու Աստուծոյ հաւատարիմ գտնուող կուսանաց հետ։ Հեռացէ՛ք, ծոյլմեղկներ. արժանի չէք բարի քոյրերնուդ ընկերութիւնը վայելելու, որովհետեւ անոնց առաքինութեան հետեւիլ չուզեցիք։ Եւ բարի մայրապետ-

1 Մատթ. ժգ. 49։

ները սրբուհի կուսանաց հետ կենալով, այսինքն Սանդուխտներու, Թեկղեներու, Սկոլաստիկէներու, Բլարաներու, Շուշաններու, Թերեզիաներու եւ ուրիշ Յիսուսի անթիւ սուրբ հարսանց հետ, դուք վռնտուելով՝ պիտի ստիպուիք մեղաւորաց եւ դատապարտելոց խառնիճաղանճ բազմութեան խառնուելու . . . ։ Ո՜հ, Աստուած իմ, ինչ պատիժ, ինչ շփոթութիւն, ինչ սրտի տագնապ, ինչպիսի ամօթ պիտ'որ չզգան այն ողորմելիները՝ այնչափ անարգութեամբ իրենց բարի ընկերներէն բաժնուելու եւ մեղաւորաց հետ խառնուելու ատեն . . . ։ Ընդհակառակն ինչ ուրախութիւն ու ցնծութիւն պիտի չզգան բարիները սուրբ Կուսանաց հետ միացած ատեննին . . . ։ Ինչպիսի խայտառակութիւն չարերուն՝ իրենք զիրենք չարագործաց հետ խառնուած տեսնելով, բայց այնպէս՝ որ ամէնքը կարող ըլլան զիրենք իբրեւ գաղջ ու ծոյլ մայրապետ եւ Քրիստոսի երկնաւոր փեսային անարժան հարս ճանչնալ . . . ։ Ինչպիսի պատիւ եւ փառք պիտի չունենան բարիներն այնպիսի շքեղութեամբ զատուած գտնելով զիրենք, որ բոլոր աշխարհք հաւկընայ եւ զանազանէ իբրեւ երկնաւոր փեսային հաւատարիմ հարսունք . . . ։

Բայց, մաքրասուն կուսանք, կարելի չէ՝ որ հիմայ կարող ըլլանք երեւակայել ո՛չ բարիներուն պատիւն եւ ուրախութիւնը, ո՛չ ալ չարերուն տրտմութիւնը, կատաղութիւնն ու ամօթը. այլ միայն կրնանք ըսել թէ մեծ յիմարութիւն է, որ դուք զձեզ Աստուծոյ նուիրելէն եւ երդմամբ մշտատեւ հաւատարմութիւն խոստանալէն ետքը՝ այնպիսի ծուլութեամբ ու գաղջութեամբ ապրիք, որ այն ահաւոր օրը բարիներուն դասէն վռնտուելով՝ ապերախտ հոգւոց կարգը դասուիք . . . ։

Որչափ ալ Յովսափատու ձորին այս առաջին հանդէսը պատուաւոր եւ սփոփիչ պիտ'որ ըլլայ այն կուսանաց համար, որոնք ուխտերնին կատա-

րեալ եւ անխախտ պահեցին, եւ ընդհակառակն՝ խայտառակ ու ամօթալի անոնց համար, որոնք ամենեւին հոգ չտարին իրենց պարտուց. սակայն երբ որ Յիսուս Քրիստոս իւր դատաւորութեան շքեղութեամբն երեւնայ, ո՜հ, ո՛րչափ պիտ'որ աւելնայ առաջիններուն պատիւը, փառքն ու մխիթարութիւնը, որոնք իրեն հաւատարիմ ապրած ըլլալով՝ դատաւորին քաղցրահայեաց նայուածքին պիտ'որ արժանանան . . . ։ Իրենց մշտատեւ սիրոյն մէկ հատիկ առարկայ եղող աստուածային սիրելի փեսանին տեսածնուն պէս՝ ինչպէս պիտ'որ օրհնեն այն երջանիկ վայրկեանները, որոնց մէջ ջանացին, աշխատեցան եւ հոգ տարին իրեն հաճոյանալու . . . ։ Իսկ ողորմելիները կատաղութենէն իրենք զիրենք պիտի խածատեն, մտածելով որ ինչպէս փոքր անձնական հաճոյից համար զինքը վշտացուցին եւ ցաւցուցին, որուն համար ալ հիմայ անոր արդարապէս բարկացած եւ խոժոռ նայուածքին արժանի եղած են . . . ։ Ո՜հ, եթէ կարող ըլլային իրենց արտասուելի սխալմունքն ուղղել, կրկին վանք դառնալ, ինչե՞ր չէին ըներ . . . ։ Բայց յուսոյ նշոյլ մը չունենալով, ոչ ալ կրնալով կերպով մը դատաւորին իրաւացի բարկութիւնն իջեցընել, իրենց անձին դէմ պիտի գրգռին, անէծքով պախարակելով իրենց վարքը։ Սակայն որչափ ալ որ կատղին, այսու ամենայնիւ աւելի սաստիկը կրելու պիտի ստիպուին . . . ։

Ահեղ դատաւորն օդին մէջ իւր մեծվայելչութեան շքեղ աթոռը բազմած, իր քովն ունենալով զամենասուրբ Կոյսը, հրեշտակաց գնդերն իւր բոլորտիքը շարուած, արդարոց եւ մեղաւորաց վրայ այնպիսի պայծառ լոյս մը պիտի սփռէ, որ իւրաքանչիւր ոք յայտնապէս տեսնէ՝ թէ արդարք ո՛րչափ բարեգործութիւն ըրած են, մեղաւորք ո՛րչափ մեղք գործեր են բոլոր իրենց կենաց մէջ։ Իւր ամենակարող զօրութեան այս լուսաւոր

ճառագայթումն ամէն մարդ պիտի տեսնէ բարի կուսանաց գործած առաքինութիւնները, կրած մահացուցումները, իրենց անձին դէմ ըրած բռնութիւնները. որով չափազանց պիտ'որ աւելնայ իրենց փառքն ու ցնծութիւնը: Նոյնպէս ալ բոլոր աշխարհք պիտի տեսնէ կանոնազանցներուն նախանձը, ատելութիւնը, անհնազանդութիւնը, անմաքրութիւնն եւ ուրիշ ամէն պակասութիւնները. եւ ասով ալ այնչափ պիտ'որ աւելնայ իրենց կատղութիւնը, շփոթութիւնն ու ամօթը՝ որ պիտի փափաքին վայրկեան մը յառաջ դժոխքին մէջ թաղուիլ՝ այն ահռելի ամօթէն ու նախատինքէն ազատ մնալու համար, զոր պիտի կրեն վանքին մէջ սուրբ ըլլալու համար այնչափ առիթներէն եւ միջոցներէն օգուտ չքաղելնուն նկատմամբ յանդիմանուած ատեննին. . .: Ո՜հ, Աստուած իմ, եթէ հիմայ ամօթղած անձի մը փոքր պակասութիւնը յայտնուած ատեն՝ անտանելի ամօթ կը զգայ, ի՜նչ պիտ'որ ըլլան հապա այն ողորմելի կուսանք, երբ ամէն իրենց պակասութիւններն ու յանցանքները բոլոր աշխարհի առջեւ յայտնուին . . .: Այն աստիճան պիտ'որ ըլլայ այս ամօթն ու նախատինքը, որ իրենք զիրենք բախտաւոր պիտի համարին հազար դժոխոց անդունդներու մէջ պահուըտիլ ու թաղուիլ, քան թէ մանրերկրորդ մը այնպիսի հրապարակի մէջ ամենուն ծաղրուծանակ ըլլալ...: Բայց այս շնորհքը պիտի չունենան. եւ որպէս զի թշուառներն աւելի եւս ամչնալու եւ խայտառակուելու առիթ ունենան, պիտի ստիպուին իրենց աչքովը տեսնել իրենց բարի քոյրերուն փառաւոր ընդունելութիւնն ու վարձատրութիւնը . . .:

Ուստի աստուածային դատաւորն ուրախ եւ զուարթ երեսով բարի կուսանաց դառնալով, զիրենք իր սիրելի հարսանց քաղցր անունով կանչելէն եւ իրենց գործած առաքինութիւններն աւելի լուսաւոր կերպով յայտնելէն վերջը, իրենց

խոնարհութիւնը, համակերպութիւնը, համբերութիւնը, հեզութիւնը, հնազանդութիւնը, մաքրութիւնը, աղքատութիւնը, եղբայրսիրութիւնն ու միւս առաքինութիւնները մէկ մէկ գովելէն վերջը, զիրենք երկնից արքայութեան անանց փառքը վայելելու պիտի հրաւիրէ, ըսելով. Եկէ՛ք, իմ սիրելի՛ հարսունքս, եւ ի յաւիտեան իմ աստուածային սիրոյս երջանիկ եղէք: Եկէ՛ք, իմ Հօրմէս օրհնեալներ, ձեզի համար պատրաստուած փառքը վայելեցէք. դուք միշտ ինծի սիրելի պիտ'որ ըլլաք եւ իմ բերկրութեանս մշտատեւ ու սիրուն առարկաները: "Եկայք օրհնեալք Հօր իմոյ, ժառանգեցէք զպատրաստեալ ձեզ արքայութիւնն ի սկզբանէ աշխարհի,,[1]: Եւ այս երանելի հոգիներն ուրախութեան ու ցնծութեան ծովու մէջ ընկղմած՝ ուրախ զուարթ դէպ ի երկինք ելած ատեննին, դատաւորը միւսներուն դառնալով, որոնք իրենց ընկերաց առաքինութիւնը ծաղր կ'ընէին, կրակ կտրած երեսով, սոսկալի ձայնով պիտի վռնտէ զանոնք իր ներկայութենէն դժոխքին անշէջ կրակին մէջ ի յաւիտեան այրելու: "Երթա՛յք յինէն, անիծեալք, ի հուրն յաւիտենական, որ պատրաստեալ է սատանայի եւ հրեշտակաց նորա,,[2]:

Ո՜հ երկինք, ինչպիսի՛ զարհուրելի հարուած պիտի ըլլայ դատապարտեալ հոգւոց այս սոսկալի վճիռը...: Ի՜նչ տխուր յուսահատութիւն է ցմիշտ բաժնուիլ այնպիսի մէկէ մը, որ իրենց հոգւոյն փեսայ եղած էր, որ իրենց յաւիտենական երջանկութեան արքայութիւն պիտի կազմէր, եւ ցմիշտ ու անէծքով վռնտուած...: Ո՜հ, այնպիսի սաստիկ ցաւ պիտի զգան, որ իրենց յուսահատութիւնը սատանայինէն աւելի պիտ'որ ըլլայ. այսու ամենայնիւ այն աստիճան դեռ եւս չէ հասեր, որուն արժանի է իրենց ապերախտութիւնը . . .: Եւ որպէս զի այս աստիճանին հասնի, եւ ի յաւիտեան կարող

1 Մատթ. ԻԵ. 34:   2 Մատթ. ԻԵ. 41:

ըլլայ զիրենք ցվերջին կէտ տանջել՝ իրենց կամապաշտութեամբն այսպիսի մեծ բարիք մը կորսնցուցած ըլլալնուն անջնջելի յիշատակաւը, պիտի ստիպուին դեռ կենալ եւ իրենց ընկերներուն երկինք վերանալն ու արքայութիւն երթալը զննել: Պիտի տեսնեն այն լուսաւոր ու պայծառ ակունքներով հարուստ աթոռները, որոնց վրայ բազմած՝ հրեշտակաց եւ սրբոց հետ մէկտեղ Աստուծոյ սուրբ տեսութիւնը պիտի վայելեն ի յաւիտեան . . .: Պիտի լսեն այն քաղցր ու ախորժելի մեղեդիները, որով յաւիտեան պիտ՚որ օրհնեն զԱստուած, պիտի ճանչնան՝ թէ որչափ որ անոնք յաւիտեան երջանիկ պիտ՚որ ըլլան, այնչափ ալ իրենք յաւիտեան թշուառ պիտի գտնուին . . .:

Մաքրասուն կուսանք, աղէկ մը դիտելով կանոնապահ եւ բարեպաշտ մայրապետաց երջանիկ բախտն եւ գաղջերուն ու ծոյլերուն թշուառ վիճակը, կարծեմ թէ ամէնքնիդ ալ անոնց պիտ՚որ ըսէք, ինչ որ կ՚ըսէր սրբուհի Մաթիլտէ. Բարէ, ուր էր թէ այն երանելիներէն մէկն ըլլայի. ուր էր թէ Աստուծմէ արքայութեան փառքը վայելելու հրաւիրուածներուն դասը գտնուէի . . .: Ո՞վ պիտի տար ինծի այն բախտն, որ Աստուծոյ բերնէն՝ Եկայք օրհնեալքը լսէի: Ո՞վ ինծի պիտի շնորհէր աջակողմեան սուրբ Կուսանաց դասը դասուելու արժանաւորութիւնը . . .: Բայց սիրտ առէք, մաքրասուն կուսանք. կ՚ուզէ՞ք այսպիսի բախտի մը հանդիպիլ, անոնց ջերմեռանդութեան, հաւատարմութեան, առաքինի վարուց նմանելու աշխատեցէք, եւ դուք ալ այսպիսի գեղեցիկ բախտի արժանի կ՚ըլլաք: Վասն զի, ինչպէս որ կ՚ըսէ Ս. Օգոստինոս, ձեր ձեռքն է այնպիսի ահեղ ու զարհուրելի օր մը ուրախութեան եւ յաղթութեան աւուր փոխել: Ջերմեռանդութիւն ուրեմն, եւ հաւատարմութիւն Աստուծոյ ըրած ուխտերնուդ եւ առաջադրութեանց մէջ. եւ անտարակոյս այն

երանելիներուն կարգը կը դասուիք, որոնք նոյն մեծ օրը՝ որչափ պատուաւոր, այնչափ ալ մխիթարութեամբ լեցուն հանդէս մը պիտի կատարեն: Բայց թէ որ այսպիսի երջանիկ բախտ մը ձեռք բերելու մինչեւ ցարդ հոգ չէք տարած, հիմայ այս վայրկենէս ձեռք զարկէք՝ անցեալ մեղքերը լալով եւ ողբալով եւ բոլոր հոգւով եռանդուն ու Աստուծոյ հաւատարիմ կեանք մը սկսելով: Խոնարհեցէ՛ք աստուածային Փրկչին առջեւը, որ այն զարհուրելի օրը ձեր անաչառ դատաւորը պիտ՚որ ըլլայ, եւ ըսէք խոնարհ ու զղջացեալ սրտիւ:

ԻՂՁՔ

Ո՛վ արդար դատաւոր վրէժխնդրութեան, տո՛ւր ինծի թողութիւն յառաջ քան զօր դատաստանի: Աղէ, սիրելի՛ Յիսուս, դատաւորի կերպարանքը չառած՝ սիրելի Փրկչի պաշտօնդ կատարէ. ներէ՛ մեր ամէն անհաւատարմութեանց: Յիշէ՛ մեզի համար կրած դառն վշտերդ ու չարչարանքներդ, դառնակսկիծ մահդ, եւ մի՛ ուզեր մերժել զմեզ այն ահեղ օրն ու յաւիտեան դատապարտել: Յիշէ՛, ո՜վ գթած Յիսուս, որ մենք ենք քու ցաւալի կենացդ պատճառը. ուրեմն մի՛ դատապարտեր զմեզ: Կը խոստովանինք որ մեղանչեցինք եւ քու սիրոյդ անարժան գտնուեցանք, երկնի եւ երկրի առջեւ կը բողոքենք. բայց ահաւասիկ վերջապէս զղջացած՝ կ՚աղաղակենք. Գթութիւն, ո՜վ Տէր, ներո՜ւմ եւ ողորմութիւն: Մի՛ զլանար մեզի այս շնորհքը, զոր քու ցաւալից չարչարանացդ արդեանցը համար կը խնդրենք: Արդար դատաւոր, ներէ՛, ներէ՛. մեր դատը չտեսած՝ ներէ՛ մեզի: Ո՛վ ամենասուրբ Կոյս, Մա՛յր գթութեան եւ ողորմութեան, որ ամենակարող ես քու աստուածային Որդւոյդ քով, միջնորդէ՛ ու գթա՛ վրանիս, եւ ողորմելով՝ պարգեւէ՛ մեզի խնդրած շնորհքնիս. ամէն:

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ

Եղբայրսիրութեան ուխտին վրայ :

Բարեպաշտ եւ առաքինի կոյս մը՝ դատաստանին վրայ ըրած մտածականէն այնչափ վախցեր ու սարսափեր էր, որ շատ անգամ ինք իրեն՝ Վա՜յ ինծի, եթէ հաւատարմաբար Աստուծոյ չեմ ծառայեր, կրկնելէն գոհ չըլլալով, վազեց խոստովանահօրը, եւ արցունքներով ու հառաչանքներով ըսաւ. Հա՛յր, ի՞նչ պիտ՚որ ըլլայ իմ վիճակս դատաստանին օրը: Այն սարսափելի օրն ի՞նչ վճիռ պիտի լսեմ. . .: Խոհեմ քահանան զինքը մխիթարելու ջանալէն վերջը, Քո՛յր իմ, ըսաւ, եթէ ընկերներուդ հետ եղբայրսիրութեամբ վարուիս, եւ ամէն կերպիւ հոգ տանիս վանքին խաղաղութիւնը չվրդովելու, ամենեւին մի՛ վախնար, յաջող վճիռ մը լսելու արժանի կ՚ըլլաս: Բայց եթէ այս գեղեցիկ առաքինութիւնն ի գործ չդնես, դժբախտ վիճակի կը հանդիպիս. վասն զի սուրբ Աւետարանը կը ստուգէ մեզի՝ որ ընկերին հետ ունեցած եղբայրսիրութիւննիս գլխաւոր պատճառ պիտ՚որ ըլլայ, որուն համար Աստուած բարիներուն արքայութիւն պիտի տայ, եւ այս եղբայրսիրութեան պակասութեան պատճառաւ չարերը դժոխք պիտի խաւրէ: Մաքրասուն կուսանք, եթէ քիչ մը յառաջ ըրած մտածականներնէս դուք ալ սարսափ եւ երկիւղ զգացիք, ահաւասիկ հանդարտելու միջոցը: Տեսէ՛ք՝ թէ արդեօք այս եղբայրսիրութիւնն ունի՞ք. եւ ան ատեն մի՛ վախնաք: Քննեցէ՛ք ուրեմն դուք զձեզ այս առաքինութեան վրայ, զոր հանդիսապէս ուխտեցիք Աստուծոյ. ես ալ ըստ կարի՝ պատշաճ լոյսերը կը մատակարարեմ:

Աստուածային Փրկիչն եղբայրսիրութեան վրայ խօսելով, Իմ պատուէրս է, կ՚ըսէ. որպէս զի աղէկ մը հասկընաք թէ ո՛րչափ հոգ ու խնամք պէտք է ունենանք անոր գործադրութեան, թէ

ինչպիսի՛ ջանքով այս եղբայրսիրութեան կրակը սրտերնուս մէջ վառուած ու բորբոքուած պահելու ենք: "Այս է պատուէր իմ, զի սիրեսջիք զմիմեանս, որպէս եւ ես զձեզ սիրեցի"[1]: Իսկ Ս. Օգոստինոս կուսանաց իրարու հետ ունենալու եղբայրսիրութեան վրայ խօսելով, կ՚ըսէ՝ որ վանքի մը ամենաշքեղ պատիւն ու ամենապայծառ զարդը՝ եղբայրսիրութիւնն է. եւ ասով ալ գոհ չըլլալով, կ՚աւելցնէ՝ թէ այս սուրբ սէրը վանքը դրախտի կը դարձնէ. ինչպէս որ դժբախտաբար կռիւն ու խռովութիւնը գրեթէ կէս դժոխք մը կ՚ընէ: Ուստի զարմանալու չէ՝ որ երբեմն Դաւիթ մարգարէն հոգւով տեսնելով որ պիտի գայ օր մը, յորում թէ՛ արք եւ թէ՛ կանայք, թէեւ բոլորովին տարբեր վիճակէ, ցեղէ եւ հայրենիքէ, միաբանական կեանք պիտ՚որ անցընեն իրենց վանքերուն մէջ, իբրեւ թէ ամէնքն ալ եղբայր ըլլային, իբրեւ թէ ամէնքն ալ քոյր ըլլային, ուրախութեամբ կը գոչէ. "Զի՛ բարի կամ զի՛ վայելուչ՝ զի բնակին եղբարք ի միասին"[2]:

Այս այսպէս ենթադրելով, սկսեցէ՛ք քննել թէ այսպիսի գեղեցիկ առաքինութեան վրայ ինչ համարում ունիք եւ ինչ կ՚ընէք ստանալու համար . . .: Առիթն եկած ատեն՝ ինչպէս ի գործ կը դնէք: Ի՞նչպէս կը ջանաք՝ որ վանքին մէջ մշտատեւ ըլլայ այս եղբայրսիրութիւնը . . .: Մի՛ գուցէ մէջերնիդ գտնուին այնպիսիներ, որ ուրիշներէն եղբայրսիրութիւն պահանջելով, իրենք բոլորովին զուրկ ըլլան. . .: Չըլլայ թէ մէջերնիդ այնպիսիներ գտնուին, որ գժտութեան եւ խռովութեան պատճառ ըլլալով, առտուընէ մինչեւ իրիկուն գանգատին վանքին մէջ խաղաղութիւն ու սէր չգտնուելուն վրայ, առանց իրենց վարքը շտկելու մտադրութեան . . .: Կարելի է՝ այնպիսիներ ըլլան, որ երբեմն մէկուն սրդողելով, երբեմն միւսին քէն պահելով, յանցանքը միշտ ուրիշի վրայ ձգեն . . .:

1 Յովհ. ԺԵ. 12:

2 Սղմ. ՃԼԲ. 1:

Զգոյշ կեցէք, մաքրասէր կուսանք, վասն զի առանց եղբայրսիրութեան՝ զգեստով միայն մայրապետ կ՚ըլլաք, եւ երբէք չէք կրնար յուսալ, որ առանց անոր Աստուած զձեզ իրեն սեպհականէ, մինչդեռ իւր անսուտ բերնովն յայտնեց՝ որ միայն եղբայրսիրութիւնն իւր հաւատարիմ աշակերտներուն նշանն է. “Յայսմ գիտասցեն ամենեքեան՝ եթէ իմ աշակերտք էք, եթէ սիրիցէք զմիմեանս,,[1]: Ասոր վրայ ի՞նչ կ՚ըսէ խղճերնիդ…: Այս նախասահմանեալ հոգւոյ ճշմարիտ ձիրքին վրայ ապահով ըլլալու համար, քննեցէ՛ք թէ ինչպէս կը զգուշանաք այն ամէն բաներէն, որ եղբայրսիրութիւնը ձեզի կ՚արգելու, եւ թէ ինչպիսի փափաքով ի գործ կը դնէք եղբայրսիրութեան ամէն պահանջմունքն ու հրամանները . . .: Վասն զի թէ մէկը եւ թէ միւսը բացայայտ ձեզի սորվեցուցած է նոյն ինքն բնական օրէնքը՝ թէ “Քու անձիդ չկամեցածդ՝ ուրիշին մ՚ըներ. եւ ըրէ՛ ուրիշին՝ ինչ որ կ՚ուզես որ քեզի ալ ըլլայ,,:

Եղբայրսիրութեան ձեզի արգելած բաներուն նկատմամբ, տեսէ՛ք թէ ընկերներնուդ վրայ ծուռ կարծիք ու ձախորդ համարում ունեցեր էք, յիշելով որ ճշմարիտ սէրը մէկու մը վրայ չար չի խորհիր. “Սէր ո՛չ խորհի զչար,,[2]: Տեսէ՛ք թէ ընկերներնուդ հետ դժկամակութեամբ եւ անհամբերութեամբ վարուած էք արդեօք, յիշելով որ “Սէր երկայնամիտ է. քաղցրանայ,,[3]:

Չըլլայ ըսէք, որ եթէ երբեմն ձայներնիդ կը բարձրացընէք եւ բարկութիւն կը ցուցընէք, իրաւամբ կ՚ընէք. վասն զի շատ աւելի աղէկ է քանի մը ցորենահատ սէր, քան թէ լիտր մը իրաւունք: Չըլլայ ըսէք՝ թէ մը քանի անմտաց հետ համբերութեամբ վարուիլ անկարելի է. վասն զի ամենէն անմիտը դուք կ՚ըլլաք, յայտնի ըլլալով որ մեծ ան-

1 Յովհ. ժգ. 35:
2 Ա. Կորնթ. ժգ. 5:
3 Անդ, 4:

մտութիւն է պակասութիւն ունեցողին հետ եղբայրսիրութիւն ընել առանց համբերութեան:

Քննեցէ՛ք թէ արդեօք սովոր էք ուրիշները ծաղր ընել կամ ծաղրելի անուններով զանոնք կանչել. վասն զի այսպիսի բաներն արգելուած են եղբայրսիրութենէն. “Սէր ո՛չ ամբարհաւաճէ,,[1]: Տեսէ՛ք՝ չըլլայ թէ ընկերներնուդ վրայ չար նախանձ զգաք սրտերնուդ մէջ, տեսնելով որ անիկայ ձեզմէ աւելի յառաջադէմ է կամ աւելի համարմունք ունի. վասն զի սէրն երբէք չի տրտմիր ուրիշին բարիքին վրայ, ոչ երբէք փառասիրութեան հոգւով կ՚ուռի. “Սէր ոչ նախանձի, ո՛չ հպարտանայ, ո՛չ յանդգնի,,[2]: Քննեցէ՛ք թէ արդեօք մէկէն մէկալին այնպիսի լուր տանելու եւ բերելու սովորութիւն ունի՛ք, որոնք կրնան վանքին խաղաղութիւնը խռովել. եւ մտքերնիդ բերէք ուրիշ օր մը ըսածս՝ թէ շատ գարշելի մոլութիւն մըն է ասիկայ, եւ ընողն անիծեալ կ՚ըսուի. ինչպէս որ Աստուած ինքնին յայտներ է՝ թէ իրեն ատելի եղած բաներէն են բանսարկուներն ու որոմնացանները: Մեծաւորուհին այսպէս ըսաւ, վերակացուն այնպէս ըրաւ, այս ինչ քոյրը քեզի սրդողեր է, միւսը քու վրադ գէշ կը խօսի, մէկալն ալ զքեզ չի սիրեր. . .: Մտքերնիդ պահեցէք որ կիրքով խօսող մայրապետ մը այն աստիճան չար չէ, որչափ խօսք տանող բերողը: Հո՛գ տարէք, մաքրասէր կուսանք, ջանացէք ի գործ դնել Հոգւոյն սրբոյ խորհուրդը, որն որ ամենուն կ՚ըսէ. “Լուար ինչ բան, մեռցի անդրէն ի սրտի քում. պինդ կաց, որ ո՛չ հերձու եւ ելանէ արտաքս[3],,: Ընկերիդ վրայ չարախօսութիւն մը լսեցիր. սրտիդ մէջ մեռցուր այն լսածդ, այնպէս որ եւ ոչ յիշես:

Վերջապէս քննեցէք թէ արդեօք սրտերնուդ մէջ հակակրութիւն մը ունի՞ք ընկերներնէդ մէկուն

1 Ա. Կորնթ. ժգ. 4:
2 Անդ. 4, 5:
3 Սիր. ժթ. 10:

դէմ. վասն զի թէեւ այսպիսի հակակրութիւններ բնաւորութեան տարբերութենէ ալ յառաջ կրնան գալ՝ առանց մեր ուզելուն եւ առանց մեղաց, երբ պէտք եղած ընդդիմութիւնը կ'ընենք. բայց սովորաբար կամ վիշտէ մը եւ կամ տժգոհութենէ մը յառաջ եկած հակակրութիւնները՝ եթէ հոգ չտանինք անոնց յաղթելու, ոչ միայն մեղք են, այլ նաեւ շատ անգամ ատելութեան կը դառնան եւ հոգին կորստեան վտանգի մէջ կը ձգեն: Քննեցէք ուրեմն եւ ուշադրութեամբ քննեցէք. եւ ով գիտէ՝ որչափ պակասութիւններ պիտի գտնէք յայսմ մասին, երբեմն անոնց վրայ չարախօսութիւններ ընելու, երբեմն անոնցմէ խոյս տալու, երբեմն ալ գուցէ բարեւ չտալու եւ չառնելու, շատ անգամ տեսնուած ատեն զայրոյթ մը զգալու եւ երբեմն մինչեւ հասարակ բարեկամութենէ հրաժարելու, անոնց վրայ գովեստի խօսք մը լսուած ատեն՝ տրժգոհելու եւ այլն: Ուստի աղէկ մը քննեցէք. մանաւանդ տեսէք թէ այսպիսի պակասութիւններ ունենալով՝ ինչպէս խոստովանութեան եւ Ս. Հաղորդութեան կը մօտենաք, յիշելով Ս. Աւետարանին խօսքերը, որ "Եթէ մատուցանիցես զպատարագ քո ի վերայ սեղանոյ, եւ անդ յիշեսցես եթէ եղբայր քո ունիցի ինչ խէթ զքէն, թող զպատարագն քո ի վերայ սեղանոյն եւ երթ նախ հաշտեաց ընդ եղբօր քում, եւ ապա եկեալ մատուսջիր զպատարագն քո[1]": Ասկից կրնաք մակաբերել թէ երկնաւոր փեսանիդ որչափ հոգ ունի որ իրարու հետ սիրով վարուիք. ուստի Դաւիթ մարգարէին ըրածը դուք ալ անխախտ ի գործ դնելու հոգ տարէք. "Ընդ այնոսիկ՝ ոյք ատէին զողջոյն, ես էի խաղաղարար[2]". այսինքն անանկներուն հետ ալ խաղաղութեամբ եւ եղբայրսիրութեամբ վարուեցէք, որոնք չեն կրնար տանիլ եւ չեն ուզեր այնպէս վարուիլ:

1 Մատթ. Ե. 23. 24: 2 Սղմ. ՃԺԹ. 7:

Իսկ եղբայրսիրութեան պահանջածներուն կամ հրամայածներուն գալով, այսինքն ուրիշին ընելու այն բանը՝ զոր կ'ուզէք որ ձեզի ալ ընեն, տեսէք թէ յայսմ մասին ինչպէս վարուած էք: Առաջին եւ գլխաւոր բանը՝ զոր սովորաբար մեր ընկերներէն կը պահանջենք, իրենց սէրն ու կարեկցութիւնն է. այսինքն թէ մեր բարւոյն վրայ ուրախանան, մեր դժբախտութեանց կարեկից ըլլան: Հիմայ կը հարցնեմ թէ արդեօք առ հասարակ ամենուն եղած աղէկութեան վրայ ուրախացեր էք. մի գուցէ եղբայրսիրութեան այս արդիւնքը՝ միայն ձեզի սիրելի անձանց վրայ ի գործ դրած ըլլաք...: Քննեցէք թէ արդեօք ամենուն բարիքին վրայ կ'ուրախանաք, ամենուն չարիքին տրտմակից կ'ըլլաք. որովհետեւ ըստ Առաքելոյն՝ սիրոյ յատկութեանց մէկն ալ է ուրախներուն ուրախակից, եւ լացողներուն տրտմակից ըլլալ: "Խնդալ ընդ խնդացողս. լալ ընդ լացողս[1]":

Սրտի ցանկութեան յարակից պէտք է ըլլան նաեւ գործքերը: Տեսէք ուրեմն որ այնպիսիներէն չըլլաք, որոնց եղբայրսիրութիւնը՝ միայն խօսքով է. ինչպէս այն մայրապետն որ ամէն անգամ խոհանոց երթալուն՝ խոհարարներուն կրած աշխատանաց կարեկից ու վշտակից կ'ըլլար. բայց փոխանակ գործքով անոնց օգնելու՝ աշխատութիւն մ'ալ ինք վրանին աւելցնելով՝ դուրս կ'ելլէր: Կարեկցութիւնը պէտք է որ արդեամբք ալ սփոփէ, եւ ոչ թէ ծանրացընէ ուրիշի աշխատութիւնը. ապա թէ ոչ՝ եղբայրսիրութիւն չէ, այլ անձնասիրութիւն. եւ փոխանակ Աստուծմէ վարձք առնելու, աւելի պատիժ կրելու առիթ կ'ըլլայ: Նոյ նահապետը ջրոց իջնալուն վրայ տեղեկութիւն առնելու համար տապանէն աղաւնի մը արձակեց, որն որ տերեւազարդ ու պտղալից ձիթենւոյ ճիւղ մը բերանն առած՝ դարձաւ տապանը: Այս ձիթենին

1 Հռովմ. ԺԲ. 15:

ճիշդ եղբայրսիրութեան պատկեր մըն է, որն որ ոչ միայն կարեկցութեան տերեւ ունենալու է, այլ նաեւ արդեանց քաղցր պտուղը, որով ընկերնիս ալ սփոփուի։ Ուստի ինչպէս կը վարուիք աղքատաց, կարօտելոց եւ մանաւորապէս ձեր հիւանդ ընկերաց հետ . . . ։ Մի՛ գուցէ անոնցմէ ըլլաք, որոնք խօսքով միայն կարեկից ըլլալով, եւ ո՛չ մատ մը կը շարժեն ընկերին օգնութեան համար . . . ։

Չըլլայ թէ ըսէք՝ որ աղքատութեան ուխտ ունենալով՝ վիճակնիդ չի ներեր աղքատաց օգնել. վասն զի նախ այդպիսի խիղճ՞ ուզած անձանցդ ընծայ ու յիշելիք տուած առեննիդ ունենալու էք։ Եւ երկրորդ դէթ աղօթքով օգնելու էք, որպէս զի համբերութեամբ կրեն իրենց աղքատութեան բեռը։ Իսկ ընկերներնուդ համար սոսկ կարեկցութեամբ գոհ չըլլալով, ձեռքերնէդ եկած օգնութիւնն ալ պէտք է որ ընէք։ Յայսմ մասին կրնայի մի առ մի նկարագրել ձեզի թէ ինչ կերպով կրնաք եւ պէտք էք ընկերաց օգնութեան հասնիլ. բայց ընդհանրապէս հոգեւոր եւ մարմնաւոր ողորմութեան գործքերը մտքերնիդ ձգելով, կը հարցնեմ թէ ձեր վիճակին ներածին համեմատ՝ ինչպէս կը վարուիք…։ Մի գուցէ կրցած առեննիդ զանցառու եղած ըլլաք…։ Բայց ասոնց քննութիւնը ձեզի թողլով, երկու հարցմունք պէտք է ընեմ։ Նախ՝ թէ ի՞նչ հոգ ունիք պակասութիւն ունեցողներն ուղղելու։ Եւ երկրորդ՝ ի՞նչ խնամք ունիք ընկերաց մէջէն ծերոց, կարօտելոց եւ հիւանդաց վրայ…։

Ընկերներնէդ ոմանց պակասութիւնը շտկելու նկատմամբ, մի՛ գուցէ այնպիսիներէն ըլլաք, որ հարիւր լեզու կ'ունենան՝ միայն տրտնջելու եւ կամ կծու խօսքերով յանդիմանելու. իսկ կէս լեզու չեն ունենար անուշութեամբ խրատելու եւ յորդորելու . . . ։ Չըլլայ թէ անոնցմէ ըլլաք, որոնք իրենց անձանց նայելու պատրուակաւ, ուրիշի պակասութիւնները շտկելու անհոգ կը գտնուին…։ Ասիկայ իմ պարտքս չէ, այլ մեծաւորուհւոյն կամ վերակացուներուն պարտքն է ըսելով, մեղքէ չէք կրնար ազատիլ։ Քանի որ ընկերնուդ վրայ փոքր պակասութիւն մը տեսած առեննիդ՝ յոյս կրնաք ունենալ որ անուշութեամբ եւ սիրով խրատելով ու յորդորելով՝ կրնաք շտկել, պարտաւոր էք ընելու. ըստ հրամանի Հոգւոյն սրբոյ, որ կ'ըսէ։ "Պաշտպան լեր մերձաւորին ըստ զօրութեան քում",[1]։ Պաշտպանէ ընկերդ չարութենէ եւ պակասութենէ՝ քու կարողութեանդ համեմատ ուղղելով անոր թերութիւնը։

Իսկ ծերերու եւ հիւանդներու օգնութեան վրայ խօսքս չեմ երկընցըներ, վասն զի գիտեմ որ այսպիսիներուն փոքր մխիթարութիւն մը պատճառելը՝ ձեզի փառք ու պատիւ համարելէն զատ, հարկաւ կը մտածէք՝ որ դուք ալ անոնց վիճակին մէջ գտնուած առեննիդ, պիտի փափաքիք որ ուրիշներն ալ ձեզի սփոփիչ ըլլան. գոնէ այս մտքով հոգ կը տանիք ձեռքերնէդ եկած օգնութիւնը չզլանալ անոնց։ Երանելի Բեռնարդոս անգամ մը Փլորենտիայի նոր սրբուհի Մարիամ ըսուած հիւանդանոցն այցելութեան երթալով, ամէն բան զննելէն վերջը՝ ուզեց երկու յիշելիք թողուլ. մէկը՝ հիւանդաց, որ էր "Կրկին համբերութիւն",. միւսն առողջներուն, որ էր՝ "Կրկին եղբայրսիրութիւն",. եւ ապսպրեց որ հիւանդաց յիշելիքն առողջները չիմանան, ինչպէս նաեւ առողջներուն յիշելիքն ալ հիւանդները չլսեն։ Վասն զի եթէ հիւանդները լսէին՝ որ առողջները կրկին եղբայրսիրութեամբ իրենց պիտի ծառայեն, անհամբեր կ'ըլլային եւ առողջներու վրայ կը ծանրանային աւելորդ պահանջմունքներով։ Իսկ առողջներն իմանալով հիւանդներուն համբերութիւնը, եղբայրսիրութիւնը մէկդի թողլով՝ անհոգ կ'ըլլային, մտա-

1 Սիր. ԻԹ. 27։

ծելով թէ հիւանդներն արդէն համբերելու պարտաւոր ըլլալով, պէտք չէին զիրենք ձանձրացնել։ Այս օրինակէն երկայն խօսքերով հետեւութիւն հանել հարկ չկայ. իւրաքանչիւր ոք ձեռքը կուրծքը դրած՝ առաջի Աստուծոյ թող քննէ՛ թէ հիւանդ ըլլալով՝ ինչ տեսակ վարմունք ունեցեր է, եւ հիւանդապահ ըլլալով՝ ինչպէս վարուեր է։

Բայց դուք, մաքրասուն կուսանք, եղբայրսիրութեան ուխտիս՝ վանքին մէջ իրարու հետ սիրով ապրելու պարտաւորութենէն զատ, ուրիշ պարտաւորութիւն մ'ալ ունիք, դուցէ աւելի նուիրական եւ աւելի արդիւնաւոր. այսինքն՝ հոգւոց փրկութեան զբաղելու, որչափ որ կարողութիւննիդ կը տանի եւ վիճակնիդ կը ներէ. եւ այս եւս՝ երկու ճամբով, մէկը՝ դրսի երկիրներ առաքելութեան երթալով, միւսն ալ տղաք կրթելով. որոնց վրայ պէտք է որ զատ զատ քննութիւն ընենք։ Աստուած զձեզ այս կրօնքը կանչած չէ՝ միայն Մայրաքաղաքը փառաւոր վանքի մէջ գեղեցիկ ձեռագործներու զբաղելու կամ քանի մը տղայ կրթելու. ո՛չ, այլ դրսի աղքատ ու ողորմելի երկիրներ ալ երթալու, եւ հոն գտնուող կանանց ու աղջկանց հոգեւոր կրթութեան նայելու։ Այսպիսի տեղեր գտնուող քահանայք՝ կամ զբաղմանց ծանրութենէն եւ կամ ժամանակին պարագաներէն արգելուած, չեն կրնար ըստ բաւականի կանանց ու աղջկանց աստուածպաշտութեան կրթութեան նայիլ. ուստի ձեր ձեռնտուութեան կարօտ են, որպէս զի այսպիսի նուիրական պարտաւորութիւն մը կարող ըլլան կատարել։

Քննեցէ՛ք ուրեմն թէ արդեօք այսպիսի փափաք ունեցեր էք սրտերնուդ մէջ՝ հոգւոց փրկութեան զբաղելու, ռամկաց՝ հաւատոյ մասունքը սորվեցնելու, տղեկներն աստուածպաշտութեան ճամբուն մէջ կրթելու . . .։ Քննեցէ՛ք եւ տեսէ՛ք թէ արդեօք դրսի երկիրներ երթալու հրաման

առած ատեննիդ՝ դժկամակէր էք, թէ յօժարութեամբ ու սիրով յանձն առեր էք . . .։ Քննեցէ՛ք թէ արդեօք սուրբ հնազանդութեան հրամանը կատարելու համար անտարբեր գտնուէր էք, թէ ուզած տեղերնիդ երթալ յօժարելով, չսիրած տեղերնիդ ալ առողջութեան կամ անկարողութեան պատրուակաւ երթալու դժուարութիւն ցուցուցեր էք . . .։ Մի՛ դուցէ անոնցմէ ըլլաք, որ իրենց ուսմանց կամ ձեռագործաց եւ կամ ուրիշ ձրից վրայ վստահելով, մայր վանքին մէջ մնալու իրենց պարտք մը կը համարին . . .։ Չըլլայ թէ այնպիսիներէն ըլլաք, որ երթըցուելու տեղերուն բարբարոսութիւնը, ճամբաներուն դժուարութիւնն ու երկայնութիւնը, օդերուն ցուրտը կամ տաքը, աշխատանքի ծանրութիւնն եւ ուրիշ պատրուակներ մէջ բերելով, իրենց անձնական հանգստութեան նայելու աւելի հոգ կը տանին . . .։

Եղբայրսիրութեան ուխտին ձեզմէ պահանջած գլխաւոր բաներուն մէկն ալ ասիկայ է, եւ այնչափ աւելի ազնիւ, որչափ որ հոգին մարմնէն աւելի ազնիւ է։ Այս զբաղմունքով Քրիստոսի եւ սուրբ Առաքելոց գործակից կ'ըլլաք, կիրքերը զսպել տալով՝ մեղքը կը քիչցնէք, աստուածպաշտութեան տունկը հաւատացելոց սրտին մէջ բանիւ եւ գործով արմատացնելով՝ առաքինութեան ասպարէզը կը մեծցնէք, եւ ասանկով Աստուծոյ հաճոյական գործք կատարելով՝ անոր քով ալ մեծ արդիւնք կը վաստըկիք եւ մեղքերնիդ քաւած կ'ըլլաք։ "Սէր ծածկէ զբազմութիւն մեղաց"[1]։

Իսկ ի մասնաւորի տղոց կրթութեան գալով, եղբայրսիրութիւնը ձեզմէ կը պահանջէ որ այնպիսի տղոց կրթութեան հոգ տանիք, որոնք աղքատ ըլլալով՝ ուրիշ դպրոցներու մէջ կրթուելու պէտք եղած ծախքը չեն կրնար վճարել, եւ ասոնցմէ շատ աւելի այնպիսի տղոց, որոնք կամ որբ մնալով եւ

1 Ա. Պետ. Դ. 8։

կամ չար ախտերու մէջ ձգուելով, գրեթէ ստոյգ կորստեան վտանգի մէջ կը գտնուին։ Ո՜հ, ինչպիսի՜ բարերարութիւն է՝ այսպիսի անմեղ եւ Յիսուսի անգին արեամբ գնուած հոգիները սատանային ծանր գերութենէն եւ դժոխոց յաւիտենական թշուառութենէն ազատելով՝ Աստուծոյ գիրկը ձգել, արքայութեան փառաց ժառանգորդ ընել։ Ասիկայ՝ դժոխքէն հոգի ազատել է։ Ո՜հ, ինչպէս երախտագէտ կ՚ըլլան այս բախտաւոր հոգիները, որոնք ձեր գործակցութեամբը չարն ու բարին հասկընալով, չարէն կը հեռանան եւ բարւոյն կը հետեւին, որով արդէն արքայութեան փառքը կը վայելեն։ Որչափ պիտի օրհնեն զձեզ եւ ձեզի համար բարեխօս ըլլան Աստուծոյ քով. մանաւանդ եթէ տղոցմէ զատ՝ կարող ըլլաք կանայք ալ չար ճամբաներէ հեռացընել։ Ինչպիսի՜ վարձք պիտի ստանաք արքայութեան մէջ, որուն վրայ Յակոբոս առաքեալ յայտնապէս կ՚ըսէ. "Որ դարձուսցէ զմեղաւորն ի մոլորութեան ճանապարհէն իւրմէ, փրկեսցէ զոգի իւր ի մահուանէ եւ ծածկեսցէ զբազմութիւն մեղաց[1]"։ Ահաւասիկ արքայութեան մէջ ունենալու վարձքերնուդ գրաւականը. այսինքն՝ հոգինիդ փրկելու եւ արքայութիւն երթալու ապահովութիւնը։

Քննեցէ՛ք ուրեմն թէ այսպիսի ծանր պարտաւորութիւն մը ինչպէս կը կատարէք...։ Ո՞րչափ հոգ ունիք տղոց անմեղ սրտերուն մէջ Աստուծոյ ահն ու երկիւղը, առաքինութեան սէրը, մեղաց զարշումը տնկելու...։ Ի՞նչպէս կը ջանաք չէ թէ միայն խօսքով, այլ ձեր անձին բարի օրինակաւը չար տղաքն ալ մեղքէ զգուշացընել եւ առաքինութիւնն անոնց սիրելի ընել...։ Ի՞նչ հոգւով կ՚աշխատիք տղոց կրթութեան. անոնց հոգեւոր փրկութիւնը ձեզի նպատակ դրած էք, թէ շահասիրութիւնը...։ Արդեօք միայն Աստուծոյ

1 Յակ. Ե. 20։

սիրո՞ն համար կ՚աշխատիք, թէ մարդահաճութեան համար...։ Արդեօք եղբայրսիրութիւննիդ առ հասարակ ամենուն վրայ ալ կը սփռէ՞ք, թէ մասնաւորութիւն ալ կը ցուցընէ՞ք...։ Մի՛ գուցէ այնպիսիներէն ըլլաք, որոնք հայրենակիցներուն, ազգականներուն եւ հարուստներուն վրայ աւելի սէր ու ջանք ցուցընելով, ուրիշներուն վրայ անհոգ կ՚ըլլան...։ Մի՛ գուցէ այնպիսիներէն ըլլաք, որ անարժանները յառաջ վարելով եւ արժանաւորներն ետ ձգելով, մեծ անիրաւութիւն կ՚ընեն...։ Մի՛ գուցէ քան զչափն աւելի խստութեամբ վարուելով՝ տղոց սիրտը ո՛չ միայն ձեզմէ, այլ նաեւ ուսմանէ եւ առաքինութենէ պաղեցընէք...։ Չըլլայ որ այս ծայրէն խորշելու համար, միւս ծայրն անցնիք, տղոց փոքր պակասութեանց վրայ աչք գոցելով, անոնց երես տալով, որով կրթութեան բոլորովին անյարմար ըլլան...։ Մի՛ գուցէ դասատուութեան պաշտօնին մէջ ուզածներնուդ վրայ սիրով եւ սրտանց աշխատիք, եւ չուզածներնուդ վրայ հարեւանցի կերպով եւ ի ցոյց մարդկան զբաղիք...։ Չըլլայ թէ դասատուութեան պաշտաման մէջ սէրերնիդ քիչերուն մասնաւորելով, միւսներուն նախանձու առիթ տաք...։ Տեսէ՛ք վերջապէս թէ յայսմ մասին եղբայրսիրութիւնը ճշդիւ ի գործ կը դնէ՞ք, թէ ոչ։ Կատարեալ եղբայրասէր անձի մը համար դատապարտութեան երկիւղ չկայ, կ՚ըսէր Ս. Օգոստինոս։ Ուստի փութացէ՛ք որ եղբայրսիրութիւնն ամէն կերպով կատարեալ ըլլայ մէջերնիդ, եւ ձեր փրկութեան վրայ կրնաք ապահով ըլլալ։

Գոհանամք զքէն։ (Երես 27։)

ՕՐ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ

ՄՏԱԾԱԿԱՆ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

Դժոխքի տանջանքներուն վրայ:

Եկ սուրբ Հոգի. . . ։ (Երես 10։)

Եթէ կատարեալ ու սուրբ անձինք Աստուծոյ ծառայութեան մէջ չդաղջանալու համար՝ ստէպ ստէպ կը մտածէին այն սարսափելի տանջանաց վրայ, որոնք իրենց պարտաւորութիւնները չկատարողներուն համար պատրաստուած են. եթէ սրբակեաց ու աստուածասէր անձինք աստուածային սիրով աւելի բորբոքելու համար յաճախ կը մտածէին թէ ինչ ըսել է յաւիտեան դատապարտուիլ, այնպէս որ կարծես թէ ուրիշ բան չէին կրնար խորհիլ, եթէ ոչ՝ աստուածային արդարութեան սոսկալի արդիւնքը. եւ զղջացեալ Դաւիթ մարգարէին հետ կը կրկնէին. «Լեզու իմ զօրհանապազ խօսեսցի զարդարութիւնս քո[1]»: Ինչպէս կրնայ ըլլալ՝ որ ոմանք որոնք այնչափ սուրբ չեն եւ ոչ ալ աստուածային սիրով այնչափ բորբոքած, այնպէս շուտով համոզուին այսպիսի մտածականներու կարօտ չըլլալու, իբրեւ թէ իրենց համար աւելորդ ըլլար այն զարհուրելի դժոխքը մտածել, որն որ աստուածային շնորհաց ապերախտ դաւաճաններուն համար պատրաստուած է...: Ո՜հ երկինք, եթէ Ս. Բեռնարդոս կը գոչէր իր աշակերտացը. «Որդեակք իմ, ստէպ ստէպ կենդանութեան ատեն մտքով դժոխք իջնենք, որպէս զի մահուանէ վերջը հոգւով երթալու չստիպուինք»: Ինչպէս պէտք չէ՝ որ դուք ամէնքդ ալ այսպիսի մտածականի մը զբաղիք, որ որչափ ալ սուրբ եւ

1 Սղմ. Հ. 24։

բարի ըլլաք, դարձեալ այն սուրբ կրօնաւորներուն հոգին ու եռանդը չունիք:

Ստոյգ է՝ Աստուած ձեզ այս կրօնքը կանչելով, ըստ բաւականին յայտնի ըրած է՝ թէ ձեզ արքայութեան համար որոշած է., բայց միթէ ատով կրնա՞ք ապրիլ առանց դատապարտուելու վախի. . . ։ Բա՛րէ, մաքրասուն կուսանք, եթէ այսպիսի սոսկալի դժբախտութենէ մը վախնալու չի ստիպեր ձեզ յիմար կուսանաց օրինակը, որոնք ցմիշտ երկնային հարսանիքէն մերժուեցան՝ սրտերնուն մէջ հոգւոյ եռանդը մարելնուն համար, զոր միշտ պէտք էին երկնաւոր Փեսային համար վառ եւ կենդանի պահել. սակայն պէտք է ուշադրութեամբ մտածէք, որ ուխտ ըրած օրերնիդ ձեզի խոստացուած պսակը բացարձակապէս խոստացուած չէ. այլ այս թէութեամբ՝ որ դուք ալ հաւատարմութեամբ խոստմունքնիդ կատարէք: Այս մտածմունքը հարկաւ պիտի ստիպէ ձեզ վախով ապրելու, որ չըլլայ թէ աստուածային ծառայութեան մէջ դաղջանալով եւ ծոյլնալով, դատապարտութեան արժանի ըլլալու վտանգին մէջ իյնաք: Ուստի քանի մը վայրկեան հանդարտութեամբ մտածեցէք, թէ ինչ ըսել է յաւիտեան դատապարտուիլ. սանկով սրտերնուդ մէջ զգալի երկիւղ մը շարժելով՝ այնչափ հարկաւոր եղող սուրբ եռանդը կը բորբոքի ու կը պտղաբերէ, որով կրնաք խոյս տալ դատապարտութեան ողբալի վտանգէն, միանգամայն ըստ կարելւոյն ապահով ըլլալ երկնից արքայութեան մէջ միշտ երջանիկ եւ փառաւոր ըլլալու:

Յաւիտեան դատապարտուիլ՝ ըսել է երթալ մշտատեւ զարհուրելի բանտ մը, որն որ Ս. Գրոց մէջ՝ ամէն տանջանքներու տեղ կը կոչուի. «Տեղի տանջանաց[1]». . . ։ Յաւիտեան դատապարտուիլ՝ ըսել է ամէն տանջանքներու կեդրոնին մէջ միշտ

1 Ղուկ. ԺԶ. 28։

դատապարտուած մնալ, աստուածային բարկութեամբ վառուած մշտաբորբոք հնոցին մէջ գտնուիլ...: Յաւիտեան դատապարտուիլ՝ ըսել է միշտ այնպիսի տեղ մը աքսորուած մնալ, ուր երբեք լուսոյ ճառագայթ մը չի մտներ. այլ միշտ գարհուրելի խաւար կը տիրէ...: Յաւիտեան դատապարտուիլ՝ ըսել է այնպիսի ողորմելի տեղ մը կենալու ստիպուիլ, ուր երբեք մխիթարութեան խօսք չի լսուիր, ո՛չ սիրուն երգ եւ ո՛չ ախորժելի ձայն, որ մարդու սիրտն սփոփէ, այլ միայն լաց ու ողբ, ոռնալու ձայներ, անէծք եւ հայհոյութիւն... ուր միշտ կատաղի ծարաւ մը պիտի զգացուի, շան անօթութիւն եւ անտանելի գարշահոտութիւն...: Յաւիտեան դատապարտուիլ՝ ըսել է մշտաբորբոք հնոցի մէջ մնալ, որն որ Աստուծմէ պատրաստուած է՝ միայն տանջելու համար...: Ըսել է միշտ չարչարուիլ սատանաներէն, միշտ անիծուիլ դատապարտեալներէն, ամէն տեսակ տանջանքները կրելու ստիպուած, միշտ աստուածային ցասման տխուր հետեւութիւնները զգալու դատապարտուած: Եւ Աստուած ինքնին՝ "Ամենայն տագնապ հասցէ ի վերայ նորա[1]" ըսելէն զատ, կը յայտնէ թէ այն թշուառականաց վրայ պիտի դիզէ ամէն չարիք, եւ իւր բարկութեան սուր նետերը պիտ՚որ արձակէ անոնց վրայ. "Կուտեցից ի նոսա չարիս եւ զնետս իմ սպառեցից ի նոսա. մաշեալք սովով"[2]:

Ո՛հ, մաքրասուն կուսանք, եթէ հիմա մութ տեղ մը շնչերնիդ կ՚արգելու, եթէ գարշահոտութիւն մը սրտերնիդ տակնուվրայ կ՚ընէ, եթէ թեթեւ ցաւ մը վրանիդ մարելիք կը բերէ, եթէ քիչ մը ծարաւ զձեզ կը մոլեգնեցընէ, եթէ փոքր կրակ մը անհնարին տագնապ կ՚իմանաք. ի՞նչ պիտ՚որ ըլլայ հապա վիճակնիդ, եթէ հիմա քիչ մը մահացուցում չընելով եւ Աստուծոյ ըրած խոստ-

1 Յոբ. Ի. 22:

2 Բ. Օրէնք. ԼԲ. 23:

մունքնիդ անխախտ չպահելով, դժբախտաբար դժոխք երթալու դատապարտուիք: Այսու ամենայնիւ այս ամենայն որչափ ալ սոսկալի է, դարձեալ դժոխքին տանջանքներուն մէկ թեթեւ մասն ու փոքր բաժինն է: "Հուր եւ ծծումբ, այս մրրիկ բաժին բաժակի նոցա"[1]. ինչպէս կ՚ըսէ Դաւիթ մարգարէն: Այս անողորմ տանջանքներուն վրայ, որոնք ըստ ինքեան բաւական են հաւատք ունեցող անձի մը խելքը թռցընելու եւ Աստուծոյ հաւատարիմ ծառայութեան ստիպելու, պէտք է աւելցընէք նաեւ այն անխնայ խայթերն՝ որ ի յաւիտեան դատապարտելոց սիրտը պիտի կրծեն, բայց մանաւանդ կուսանաց սիրտը, որոնք իրենց կենաց մէջ այնչափ ընտիր շնորհքներ եւ փրկութեան յարմար միջոցներ ընդունեցան Աստուծմէ:

Եւ իրօք այս դառն խորհրդածութիւնները, զորոնք խեղճ դատապարտեալն եւ ո՛չ վայրկեան մը կրնայ մտքէն հեռացընել, թէ Ես երկնից համար ստեղծուեցայ, արքայութեան համար ծնայ, սուրբ մկրտութեան աւազանին Աստուծոյ որդեգրեցայ, կրօնաւորական ուխտերովս ալ ապահով եղայ, միայն թէ հաւատարիմ ըլլայի իմ Աստուծոյս, որ զիս իր սիրելի հարսերուն կարգը դասած էր. այս դառն խորհրդածութիւնները, կ՚ըսեմ, իրեն համար անդուլ դահիճներ պիտ՚որ ըլլան, անանկ որ անոնց քով ոչինչ համարուին՝ խաւար, անօթութիւն, ծարաւ, անէծք, գարշահոտութիւն, կրակ եւ որչափ որ ցաւ ու տանջանք կրնան պատճառել սատանաներն ու դատապարտեալները: Թէեւ այս դժբախտութեան հանդիպէր՝ քաղաքներու, թագաւորութեանց, տէրութեանց եւ բոլոր աշխարհքի տիրուհի ու թագուհի ըլլալու համար. այսու ամենայնիւ պիտի ստիպուէր իր անձին դէմ կատղիլ, ինչպէս որ հանդիպեցաւ Անգղիոյ Եղիսաբէթ թագուհւոյն, որն որ երկրիս վրայ քառա-

1 Սղմ. Ժ. 7:

ուն տարի թագաւորելու համար՝ երկնից թագաւորութենէն հրաժարեցաւ եւ դժոխոց տանջանացը դատապարտուեցաւ։ Հապա ի՞նչ պիտ'որ ըլլայ անոնց վիճակը, որոնք այսպիսի անհնարին թշուառութեան պիտի դատապարտուին իրենց մէկ անցաւոր ցանկութեան եւ վայրկենական հաճոյից մտիկ ընելնուն համար։ Ո՜հ, ի՜նչպէս պիտի կատղի խեղճ ողորմելին, ինչպիսի՜ ցաւերով պիտի ողբայ իւր խենթութիւնը. . . ։

Ս. Գիրքը կը պատմէ որ դժբախտ Եսաւ քիչ մը ոսպի համար երբ որ իւր անդրանկութենէն զրկուեցաւ, սաստիկ տրտմութենէն՝ յուսահատ առիւծի պէս կը պոռար. "Աղաղակեաց ի ձայն մեծ՝ դառնացեալ յոյժ"[1]։ Ի՞նչպէս հապա պիտի չլայ ու չողբայ կոյս մը՝ փոքր հաճութեան, կամապաշտութեան կամ անձնասիրութեան համար զինքը դժոխքին տանջանքներուն դատապարտուած տեսնելով. . . ։ Ինչե՜ր պիտի չըսէ ողորմելին, երբ դժոխքին անթիւ տանջանքները կրելէն զատ, խղճին այս խայթերն ալ իմանայ, թէ Աշխարհքը թողուցի, ծնողացս անոյշ գրկէն բաժնուեցայ, չորս պատի մէջ մշտատեւ գոցուեցայ, ամէն տեսակ ազատութենէ զրկուեցայ, միայն թէ փրկուիմ. եւ յետոյ կիրքերս չզսպելուս, իմ անձիս դէմ բռնութիւն չընելուս, ընկերներուս հակառակութեանց չհամբերելուս, ուխտերս ու կանոններս հաւատարմութեամբ չպահելուս համար, ստիպուած եմ հիմայ այս տանջանաց անդունդը գամուելու. . . ։ Ինչե՜ր պիտի չըսէ. . . ինչե՜ր պիտի չընէ։ Ո՜հ, այսպիսի զարհուրելի խորհրդածութիւններէ խոցուած, սարսափելի յուսահատութեանց մէջ ինկած՝ բոլոր այն խաւար անդունդն իւր անվերջանալի աղաղակներովը պիտի լեցընէ։

Այս զարհուրելի խորհրդածութիւններուն վրայ, որոնք զինքը յուսահատցընելով՝ կատղի

1 Ծննդ. ԻԷ. 34։

գազան պիտի դարձընեն, միտքը պիտի գան մի առ մի ուրիշ տխուր յիշատակներ ալ. խոստովանահայրներն՝ որոնք զինքն առ բարին յորդորեցին, մեծաւորուհիներն՝ որոնք իւր պակասութիւններն ուղղելու ջանացին, ընկերներն՝ որոնք իրենց բարի օրինակներովը զինքը քաջալերեցին։ Եւ իբրեւ թէ այս մտածմունք բաւական չըլլային զինքը միշտ անդադար խռովութեան մէջ պահելու, սատանայական յուսահատութեան մէջ բռնելու, միշտ ալ պիտի յիշէ եւ յայտնապէս ճանչնայ, թէ Յիսուս այնպիսի սիրով զինքը սիրեց, որ ըրածէն աւելի բան չէր կրնար ընել՝ զինքն յաւիտեան երջանիկ ընելու համար. . . ։

Ո՛վ Աստուած իմ, եթէ Յակոբ նահապետին որդիքը՝ միայն զՅովսէփ իրենց սիրելի եղբայրը տեսնելով, թէեւ զիրենք չյանդիմանեց եւ իրենց անգթութեան վրայ խօսք մը չըրաւ, այն աստիճան խռովեցան, որ լեզունին պապանձեցաւ եւ խօսք մը չկրցան արտաբերել. ի՞նչ պիտ'որ ըլլայ հապա այն ողորմելի կուսին զգացած խայթը զՅիսուս միտքը բերելով, զՅիսուս՝ որ սիրոյն չափազանցութենէն իր հոգւոյն փեսան եղած էր, եւ մարդասիրական հազար ճամբաներով հոգ տարեր էր որ յաւիտեան իրմէ չբաժնուի. . . ։ Ի՞նչ պիտ'որ ըսէ եւ ի՞նչ պիտ'որ ընէ թշուառը, եթէ այս մատնուած փեսան իւր սրտին մէջ միակերպ ըսէ թէ Ա՛լ աւելի ի՞նչ կրնայի ընել, ո՛վ ապերախտ, քու փրկութեանդ համար, եւ չըրի. "Զի՞նչ ինչ առնել էր. . . եւ ես ոչ արարի"[1]։ Հարիւր կերպով սրտիդ խօսեցայ, անթիւ միջոցներով զքեզ քաջալերեցի ինծի հաւատարիմ ըլլալու։ Անթիւ շնորհքներով զքեզ պատսպարեցի եւ զօրացուցի, բիւր անգամ զիս բոլորովին քեզի տուի. "Զի՞նչ ինչ առնել էր այգւոյ իմում, եւ ես ոչ արարի նմա"։ Այսպիսի դառն յանդիմանութեանց խոր-

1 Եսայի. Ե. 4։

հրգածութեամբ պիտի ստիպուի ողորմելին յուսահատաբար ինք զինքը կծելու եւ չարչարելու, ինք իրեն կրկնելով՝ թէ Մինչեւ այն աստիճան հասաւ Աստուծոյ սէրը, որ զիս իր հարսն ըրէ եւ անխնայ կերպով ինք զինքը բոլորովին ինծի տայ սուրբ խորհուրդներով: Իսկ ես ապերախտ ու անհաւատարիմ մատնիչս՝ միայն իմ կիրքերս գոհ ընելու համար իրեն կռնակ դարձուցի, ամենեւին բանի տեղ չդրի զինքը. եւ ահաւասիկ իրաւամբ զինքը կորսնցուցի եւ ցմիշտ կորսնցուցի...: Ցմիշտ կորսնցընել... ցմիշտ կորսնցընել...: Ո՜հ, ողբալի կորուստ, ողբալի կորուստ... ամէն կորուստէ աւելի տխուր եւ դառն...:

Սրբուհի Թերեզիա օր մը՝ միայն այս խօսքերը լսելով, թէ "Դառն է միշտ Աստուծմէ զուրկ գտնուիլ", այնչափ ցաւ իմացաւ, որ մարելով գետինն ինկաւ. Ի՞նչ պիտի ըլլայ հապա այն հոգը, որ չէ թէ լսելով, հապա իրօք պիտի զրկուի իր Ստեղծողէն, իր Աստուծմէ, իր Տիրոջմէ, իր Հօրմէն եւ իր Փեսայէն, միշտ պիտի զրկուի, եւ այնպիսի ատեն մը պիտի զրկուի, որ հիմակուընէ շատ աւելի աղէկ ճանչնայ անոր կատարեալ էութիւնը, անսահման ձիրքերը, անճառելի յատկութիւնները...: Ի՞նչ պիտ՚որ ըլլայ, եթէ միակերպ ականջն ի վար լսելու ըլլայ՝ թէ դու երբէք իմս պիտի չըլլաս, ոչ ալ ես՝ քուկդ. ա՛լ իմ բարութիւնս պիտի չվայելես, հապա ընդհակառակն իմ անհաշտելի բարկութիւնս պիտի տեսնես: Ա՛լ զքեզ իմ հարսս պիտի չանուանեմ, այլ ապերախտ, անհաւատարիմ եւ ապստամբ...: Ա՛լ պիտի չկարենաս զիս սիրել, այլ պիտի ստիպուիս զիս ատել, անիծել եւ հայհոյել...: Ո՜հ երկինք, զՅիսուս ատել, զՅիսուս անիծել, Յիսուսին՝ մեր հոգւոյն երկնաւոր Փեսային՝ հայհոյութիւն ընել: Եթէ հիմայ ըստ պատշաճի հասկնալու ըլլայիք թէ ինչ ըսել է զՅիսուս ատել, ո՜հ, ինչե՜ր պիտի

չընէիք՝ այս ամէն տանջանքէ ու պատժէ աւելի սարսափելի պատժէն ազատ մնալու համար...: Որչափ աւելի խիստ տանջանքներ եւ դժնդակ դժոխքներ կրելու պիտի չյօժարէիք, միայն աս տագնապէն ազատելու եւ այս դժոխոց դժոխքէն զերծ մնալու համար...:

Հիմակուընէ սկսեցէք ուրեմն ստէպ ստէպ մտածել, որպէս զի չըլլայ թէ դժբախտաբար օր մը իրօք փորձելու վտանգի մէջ գտնուիք: Մանաւանդ մտածեցէք որ այս սարսափելի պատիժը, որ միւս ամէն տանջանքներուն տանջանքը կրնայ ըսուիլ, անոնց պէս ալ տեւողական եւ անվախճան պիտ՚որ ըլլայ եւ յաւիտեան տեւէ, անանկ որ միլիոնաւոր տարիներ ու դարեր պիտ՚որ անցնին, եւ դեռ սկիզբը պիտ՚որ ըլլայ տանջանաց, եւ այնչափ ժամանակի մէջ դատապարտելոյն ականջն ի վար պիտ՚որ հնչէ այս տխուր ձայնը, թէ Դու երբէք իմս պիտի չըլլաս, ոչ ալ ես՝ քուկդ: Ուստի ճանչնալով միանգամայն թէ ո՛րչափ կարօտութիւն ունիք իր սուրբ շնորհաց եւ օգնութեանց, որոնցմով զօրացած՝ կարող ըլլաք խոյս տալ եւ ազատիլ այսպիսի ողբալի դժբախտութենէ, առաջադրութիւն դրէք՝ որ Ս. Բեռնարդոսի ըսածին համեմատ՝ ստէպ ստէպ մտքով դժոխք իջնելով խորհիք այս տանջանքները. եւ ամենայն վստահութեամբ ըսէք:

ԻՂՁՔ

Ո՛վ ամենասիրելի Յիսուս, ամենեւին մի թողուր որ մէջերնէս մէկն զքեզ ատելու, անիծելու եւ հայհոյելու դառն ու յուսահատ վիճակին մէջ գտնուի. մանաւանդ թէ այս սարսափելի պատժոյն կենդանի յիշատակն անջնջելի կերպով տպաւորէ սրտերնուս մէջ, որպէս զի այնպէս ապրինք որ յաւիտեան այս պատժոյն չհանդիպինք: Եթէ անցած կեանքերնուս մէջ պատշաճ երկիւղ մը չունենալնուս համար՝ դժուարութիւն կը զգայինք դժոխքին

տանջանքներուն վրայ մտածական ըլլալու, հիմայ հաստատուն առաջադրութիւն կը դնենք այսուհետեւ ստէպ ստէպ մտածել, որպէս զի ստուգիւ անկից ազատելու ապահովութիւն ունենանք: Ուստի կը խնդրենք, ո՛վ Տէր, դժոխքին տանջանքներէն զմեզ ազատէ. եւ զօրութիւն տուր, որպէս զի քանի որ ստէպ մտածենք դժոխքին վրայ, այնչափ ալ աւելի զքեզ սիրելու ստիպուինք եւ հաւատարմութեամբ քեզի ծառայենք, չէ թէ քեզմէ վարձատրուելու անարգ շահասիրութեան համար, այլ միայն անհուն սիրոյ արժանի ըլլալուդ համար: Զօրացո՛ւր, ո՛վ սիրելի Յիսուս, այս մեր առաջադրութիւնը քու ամենասուրբ կոյս Մօրդ արդեանցը համար, որուն միջնորդութեան ու զօրաւոր բարեխօսութեան ապաւէններ ենք. ամէն:

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

Աղքատութեան ուխտին վրայ:

Երէկ, մաքրամա՛ն կուսանք, հնազանդութեան ու եղբայրսիրութեան ուխտերնուդ վրայ քննութիւն ըրած ըլլալով, պատշաճ է որ այս առտու ալ սուրբ աղքատութեան ուխտին վրայ քննութիւն ընէք: Այս այն ուխտն է՝ որ զձեզ Յիսուսի, ձեր՝ աղքատ ծնանող, աղքատ ապրող եւ աղքատ մեռնող սիրելի եւ երկնաւոր Փեսային նմանցընելով, աշխարհքիս անցաւոր բարիքներէն բոլորովին կը բաժնէ եւ միայն երկնից անանց բարիքները ձեռք բերելու կը ստիպէ: Ուստի եւ զարմանք չէ որ սրբուհի Թերեզիա կը կրկնէր իր մայրապետաց այս խօսքը, թէ Որդեա՛կք իմ, աղքատ եղէք. վասն զի քանի որ աղքատութեան հոգին վրանիդ կը գտնուի, կանոնազանց ըլլալու ամենեւին վախ չկայ: Այս խօսքը պէտք էր անջնջելի գրերով ամէն վանքերու եւ սենեակներու անկիւնները գրուէր: Արդ որպէս զի այս սուրբ ուխտին

ձեր վրայ ալ ըլլալու փափաքելի ազդեցութեան վրայ ապահով ըլլաք, տեսէք թէ ինչպէս պահած էք. վասն զի ինչպէս փորձը դժբախտաբար կը յայտնէ, շատ անգամ այս սուրբ ուխտը՝ խօսքով կրօնաւորներն ու մայրապետները կ՚ընեն, եւ գործքով՝ աշխարհականները կը կատարեն: Անոր համար յանուն Տեառն սկսինք, աղաչելով որ այս քննութենէն պէտք եղած օգուտը շահելու շնորհքը պարգեւէ մեզի:

Այս ամենակարեւոր քննութիւնը սկսելու համար՝ կրնայի ըսել թէ քննեցէք եւ տեսէք թէ ինչպիսի՛ սէր կը զգաք աղքատութեան եւ ինչ տեսակ համարմունք ունիք: Յիսուս Քրիստոս Ս. Աւետարանին մէջ երանի կը կարդայ հոգւով աղքատ ըլլողներուն: Արդեօք գործքով կը ցուցնէ՞ք որ աղքատութեան սուրբ ուխտերնուդ համաձայն կեանք անցընելնիդ ճշմարիտ երջանկութիւն մը ըլլայ. . . : Կրնայի ըսել թէ քննեցէք եւ տեսէք թէ ինչ ջանք ունիք եւ ինչ կ՚ընէք հասկցընելու համար որ այս աղքատութեան հոգին ձեր վրայ կը գտնուի. . . : Սուրբերն իրօք աղքատ ըլլալու համար շատ աւելի կ՚աշխատէին, քան թէ ագահները՝ հարուստ ըլլալու համար: Արդեօք դուք ո՞րոնց աւելի նմանելու կը ջանաք, Սուրբերո՞ւն՝ թէ ագահներուն. . . : Կրնայի ըսել թէ քննեցէք եւ տեսէք թէ ինչպէս կը վարուիք աղքատութեան հետեւութիւնները փորձելու հանդիպած առիթներուն մէջ, թէ կերակրոյ, թէ զգեստի եւ թէ ուրիշ ասոնց նման բաներու նկատմամբ զրկում մը կրած ատեննիդ. . . : Սրբուհի Թերեզիա՝ երբ աղքատութեան ուխտին պատճառաւ չքաւորութիւն մը կրելու ըլլար, այնչափ բերկրութիւն եւ ուրախութիւն կը զգար՝ որ զուարթութեամբ կ՚ըսէր. Այսպէս պէտք է ըլլալ Յիսուսի Քրիստոսի աղքատը: Ինչպիսի՞ փափաք ու ջանք ունիք այս Սրբուհւոյն նմանելու. . . : Մի գուցէ անոնցմէ ըլլաք,

որոնք աղքատ կ՚ուզեն ըլլալ, առանց աղքատութեան հետեւութիւնները կրելու. . . : Մի՛ գուցէ ձեր անձնասիրութեան ուզածը չգտնուելուն, տեսակին կամ քանակութեան կողմանէ պակաս ըլլալուն համար, վանքը գանգատներով լեցնէք, մեծաւորուհւոյն կամ մատակարարին դէմ տրտնջէք. . . :

Կրնայի վերջապէս ըսել՝ թէ քննեցէք եւ տեսէք որ ինչ հաճութիւն կը զգաք այս ուխտն ընելնուդ, եւ ինչ հոգ կը տանիք ստուգիւ աղքատ ըլլալու համար. . . : Սրբուհի Գերդրուտէ կոյսն ամէն օր այս ուխտին վրայ առանձին քննութիւն մը կ՚ընէր. իսկ դուք ամիսն անգամ մը ընելու կը փութա՞ք արդեօք, գոնէ մահուան պատրաստութիւն ըրած օրերնիդ. . . : Զգո՛յշ եղէք յայսմ մասին չպակսելու. ապա թէ ոչ՝ քիչ մը անհոգութեամբ, նախ փոքր բաներու մէջ ուխտազանց գտնուելով եւ կամաց կամաց անզգալի կերպով մեծ բաներու մէջ ալ վարժելով, յետոյ աղքատի միայն անունը կը գտնէք վրանիդ. . . : Այս, այս ամենայն կրնայի ըսել. բայց որովհետեւ ըսածներս այնպիսի բաներ կ՚ըլլային, որոնց վրայ դուք առանձնաբար ալ կրնաք քննութիւն ընել, գուցէ ալ աւելի դիւրութեամբ. ուստի այսպիսի քննութեան հոգը ձեզի ձգելով, միայն այս կը փնտռեմ թէ արդեօք ձեր կամքով եւ մեծ ցնծութեամբ ըրած այս աղքատութեան ուխտն ի՞նչպէս կը պահէք։

Այս ուխտը ճշդիւ պահելու եւ հոգւով աղքատներուն խոստացուած փառաց ստուգիւ արժանի ըլլալու համար, երեք կարեւոր եւ անտնօրինելի թէութիւններ պէտք են։ Նախ՝ որ ամենեւին անձնական բան մը չունենանք. երկրորդ՝ որ ամենեւին աւելորդ բան չունենանք. երրորդ՝ որ նաեւ հարկաւոր բաներէ ալ քիչ մը զուրկ ըլլանք։ Առաջին թէութեան նկատմամբ դիտելու է՝ որ աղքատութեան սուրբ ուխտն՝ աշխարհքիս ամէն

բաներէն կատարեալ զրկուիլ եւ մերկանալ մըն է, զորն որ Աստուծոյ հանդիսաւոր կերպով խոստացաք՝ ոչ միայն անձնական մասնաւոր բանի մը տէր չըլլալու, այլ նաեւ ունենալու փափաքն ալ բոլորովին սրտերնէդ հեռացնելու. որպէս զի միայն զԱստուած մտածէք եւ անոր հաճոյանաք, զորն որ կամաւ եւ յօժարութեամբ ձեզի միակ բաժին եւ ժառանգութիւն ընտրեցիք, Դաւիթ մարգարէին հետ ըսելով. "Տէր բաժին ժառանգութեան իմոյ . . . : Բաժին իմ ես դու Տէր. ասացի պահել ինձ զօրէնս քո"[1]։ Պէտք է ուրեմն քննէք եւ տեսնէք թէ այս անցաւոր բարեաց սէրն ու փափաքը ձեզմէ միշտ հեռու պահելու համար ինչպիսի հոգ ու խնամք ունիք. . . : Մտածելով որ Յիսուս Քրիստոս մասնաւորապէս կրօնաւորներու համար ըսաւ այն գեղեցիկ խօսքը՝ թէ "Մի՛ հոգայք վասն ոգւոց ձերոց՝ զի՞նչ ուտիցէք կամ զի՞նչ ըմպիցէք, եւ մի՛ վասն մարմնոց ձերոց՝ թէ զի՞նչ ագանիցիք։ . . . Խնդրեցէք նախ զարքայութիւն Աստուծոյ եւ զարդարութիւն նորա. եւ այդ ամենայն յաւելցի ձեզ"[2]։ Արդեօք երբեմն մտքերնիդ կը բերէ՞ք այս աստուածային խորհուրդն ու պատուէրը. . . : Արդեօ՞ք ըստ պատշաճի ի գործ դնելու հոգ կը տանի՞ք. . . : Չըլլայ թէ այնպիսիներէն ըլլաք, որ մարմիննին կերակրելու, հագցնելու եւ զուարճացնելու աւելի հոգ կը տանին, քան թէ հոգինին աղօթքով ու սուրբ խորհուրդներով սնուցանելու եւ սուրբ առաքինութիւններով հագուեցնելու. . . : Գիտեմ որ առանձին ապրող կրօնաւորական հասարակութեան մը համար հարկաւ այսպիսի բաներ ալ մտածել պէտք է. բայց այնչափ նեղսրտիլ, եւ չարաչար աշխատութեամբ հաշիլ ու մաշիլ՝ ունենալու, պատրաստելու եւ այլն, Աստուծոյ նախախնամութեան վրայ չվստահելու յայտնի նշան է. եւ ասով կը հասկցուի՝ որ

1 Սղմ. ԺԵ. 5. ՃԺԸ. 57։ 2 Մատթ. Զ. 25. 33։

մարմնոյ մեծ խնամք կը տարուի եւ սիրտն աղքատութեան ճշմարիտ հոգիէն զուրկ է։

Վանքին մէկուն մէջ կոյս մը տեսայ, որն որ գիշեր ցորեկ չարաչար կ'աշխատէր, իբր թէ բազմաթիւ գերդաստան մը պահելու ստիպուած ըլլար։ Հարցուցի թէ ինչու համար այսչափ կ'աշխատիս։ Պատասխան տուաւ թէ Անոր համար կ'աշխատիմ, որ մեռած ատենս յուղարկաւորութեանս պէտք եղած ծախքը պատրաստած ըլլամ։ Այսպիսի պատասխան մը լսելով, ըսի իրեն. Երանելի՛ մայրապետ, աւելի աշխատէ՛ բարի մահուամբ օրերդ կնքելու եւ հոգւոյդ վիճակն ապահովցընելու. մարմնոյդ համար հոգ մ'ըներ. վասն զի եթէ մայրապետները չեն ուզեր միակերպ գարշահոտութիւն զգալ, հարկաւ դիակդ թաղելու հոգ կը տանին։ Չեմ կարծեր, մաքրասէ՛ն կուսանք, որ մէջերնիդ այսպիսի միամիտներ գտնուին, որոնք ամէն օր վաստըկելու եւ դիզելու համար աշխատին, որպէս զի մահուանէ վերջն ալ իրենց հոգւոյն թօշակ կապեն. մինչդեռ նախ՝ այսպիսի անձկութիւն մը զձեզ շատ աւելի երկար ատեն քաւարանին մէջ պիտի թողու, քան որչափ պիտի մնայիք՝ առանց բան մը ունենալու։ Եւ երկրորդ՝ որ ինչպէս ամէնքնիդ ալ գիտէք, կանոննիդ արդէն այսպիսի մտատանջութենէ ազատած է զձեզ, բոլոր հասարակութեանդ անհատները պարտաւորելով, որ ջերմեռանդ աղօթքներով ու բարեգործութեամբ նպաստամատոյց ըլլան մեռնողներուն։ Բայց, ինչպէս ըսի, որովհետեւ չեմ կարծեր որ մէջերնիդ այսպիսիներ գտնուին, անոր համար քննութիննիս յառաջ տանինք։

Ուշադրութեամբ մտածելով՝ տեսէք թէ արդեօք վանքին ձեզի տուածին գո՛հ էք, թէ զգեստի վերաբերեալ, թէ՛ կերակրոյ եւ թէ՛ ուրիշ պիտոյից...։ Քննեցէ՛ք որ արդեօք աւելի բան մը ունենալու փափաք ունի՞ք, թէ ո՛չ։ Վասն զի երբեք

չէք կրնար հոգւով աղքատ ըլլալ, քանի որ բան մ'ալ աւելի ունենալու բաղձանք կը ցուցնէք...։ Տեսէք թէ ինչպիսի՜ զգուշութիւն կ'ընէք այն ամէն բանէն, որ սեպհականութեան եւ տէրութեան նշան են, զոր օրինակ՝ տալ, ընծայ ընել, խաղալ, ընդունիլ, պահել, փոխ տալ, ծախել ու գնել՝ առանց մեծաւորուհւոյն հրամանին։ Վասն զի այսպիսի բաներ օրինաւոր կերպով ընելու համար երեք բան պէտք է. վերոյիշեալ մեծաւորաց հրաման, հարկաւորութիւն եւ չափով ընել. ապա թէ ոչ՝ առանց այս երեք թէութեան, խելքերնուդ փչածին համեմատ վարուելու որ ըլլաք, կարելի բան չէ՝ որ աղքատ ըլլաք. որովհետեւ անկարելի է բանի մը տէր ըլլալն՝ աղքատութեան հետ միացընել, սեպհականութիւնը՝ զուրկ ըլլալուն հետ ընկերել։

Այս նիւթիս վրայ շատ աւելի երկայն քննութիւն պէտք էր. բայց որովհետեւ այնպէս կ'ենթադրեմ որ ըստ բաւականի վարժ ըլլալով, չափազանց ալ հոգ կը տանիք պակասութիւն մը չընելու, մանաւանդ տալու, ընծայ ընելու եւ այլն. անոր համար յիշեցընելով ձեզի այն՝ Իմս եւ Քուկդ անվայել ու անտեղի խօսքերը մէջերնէդ մշտատեւ կերպով աքսորելու պարտաւորութիննիդ, ուրիշ բաներ առաջարկելու կը փութամ, որոնց մէջ շատ դիւրութեամբ կրնաք խաբուիլ՝ եթէ պէտք եղած զգուշութիւնը չընէք։

Աղէկ մը քննեցէք ուրեմն թէ քովերնիդ ձեզի սեպհական բան մը ունի՞ք արդեօք...։ Ս. Փիլիպպոս Ներեան կ'ուզէր որ իր խոստովանորդիքն երբեմն երբեմն մինչեւ վարդարաննին անգամ փոխեն, որպէս զի սրտերնին բանի մը կպցուցած ըլլալէ ազատին։ Այսպիսի վարմունք մը ո՛րչափ աւելի պատշաճ է այն անձանց, որ Աստուծոյ ուխտիւ խոստացեր են...։ Այս բանիս վրայ ապահով ըլլալու համար՝ տեսէք թէ մեծաւո-

րուհւոյն հրամանին եւ կամքին հակառակ քովեր-
նիդ բան մը պահած ունի՞ք . . . : Հրամանաւ ունե-
ցածներնուդ ալ չափազանց փակուած է սրտեր-
նիդ . . . : Արդեօք մեծաւորուհինիդ ձեռքերնէդ
առնելու ըլլար, կը տրտմէի՞ք : Որոնց ամէնն ալ
աղքատութեան հոգւոյ նշաններ չեն : Կարգացած
կ'ըլլաք այն ճգնաւորին պատմութիւնը, որ խրճ-
թին մէջ ունեցած կատուն շատ սիրելուն պատ-
ճառաւ՝ աղքատութեան արդիւնքը բոլորովին
կորսնցուց :

Եթէ Աստուծոյ հետ միանալ կ'ուզէք, պէտք
է որ սրտերնիդ ամէն կապակցութենէ ազատ պա-
հէք, մինչեւ ամէն փոքր հակում եւ կապ՝ Աս-
տուծոյ հետ միանալու արգելք կ'ըլլայ . . . : Բայց
եթէ, ինչպէս կը յուսամ, ունեցածներնուդ վրայ
սրտերնիդ կպած չէ, աւելի յառաջ գացէ՛ք եւ
տեսէ՛ք թէ միայն գործածելու համար վանքին՝
ձեզի տուած բաներն ի՞նչպէս կը գործածէք . . . :
Եթէ բանի մը տէրը չի կրնար զանիկայ պարապ
տեղը մաշել կամ կոտրել, հապա ո՞րչափ աւելի
անոնք պէտք է՝ որ զգուշութեամբ գործածեն,
որոնք միայն գործածելու հրաման ունին . . . :
Ասիկայ քննութեան ամենակարեւոր կէտ մըն է,
ըստ որում շատ անգամ վանքերու մէջ այնպիսի-
ներ կը գտնուին, որոնք հասարակութեան բաներն
այնպէս չարաչար կը գործածեն, որ կարծես թէ
գողունի ըլլային : Այսու ամենայնիւ գիտենք որ
կրօնաւոր մը կերակրոյ առեն ինկած հացի փշրա-
նաց վրայ անհոգ գտնուելով՝ աւելի ժամանակ
քաւարանը մնալու ստիպուեցաւ : Երեւակայեցէ՛ք
մէյ մը՝ թէ ո՞րչափ առեն աւելի քաւարան պիտի
կրէ անիկայ, որն որ անօգուտ տեղ փայտ կամ
ածուխ վառէ, կամ զգեստը մաշէ, գործիքները
կոտրտէ, նաեւ ըսելով որ վանքը թող մտածէ . . . :
Բայց գանք միւս թէութեանց :

Աղքատութեան ուխտին ձեր վրայ դրած եր-

կրորդ պարտաւորութիւնն է՝ ամենեւին աւելորդ
բան չունենալ : Աւելորդ կ'ըսուի ան՝ որ հարկաւոր
չէ, եւ առանց որոյ կրնայ մէկը հանգիստ ալ ըլ-
լալ : Նայեցէ՛ք ուրեմն որ այնպիսիներէն չըլլաք,
որո՛նք աչքերնուն տեսածն ու մտքերնին ինկածն
իրենց հարկաւոր համարելով՝ կ'ուզեն, կ'աշխատին
ունենալու. եւ հանգիստ չեն կենար՝ մինչեւ որ
ցանկութիւննին գոհ չընեն : Ուստի եւ քիչ առե-
նուան մէջ խցերնին այնպէս կը լեցընեն, որ եթէ
ուրիշ տեղ երթալ ստիպուին, չէ թէ սնտուկ մը,
այլ եւ ո՛չ կառք մը բաւական կ'ըլլայ զանոնք վեր-
ցընելու : Կ'ըսէր Ս. Փրանկիսկոս Ասիզացին թէ
Հարկաւորութիւնը գոհ ընելու համար՝ քիչ բան
բաւական է. իսկ մարմնասիրութիւնը գոհ ընելու
համար՝ բոլոր աշխարհքիս ինչքերն ալ բաւական
չեն : Որչափ որ անցաւոր բարիք ունենալու հոգ-
տանիք, այնչափ ալ կը հեռանաք Աստուծմէ : Բա-
ցեան սրբուհի Մարիամ Մագդաղենացին աղքա-
տութեան ուխտը կատարելապէս պահելու համար՝
խորանին զարդերը բոլորովին վերցուց եւ միայն
խաչելութիւն մը թողուց : Ո՛րչափ աւելի պար-
տաւոր էք դուք սենեակներնէդ հեռացընել այն-
չափ աւելորդ բաներն՝ որ հարկաւոր չեն . . . :

Ուշադրութեամբ այցելութիւն մ'ըրէ՛ք սե-
նեակներնուդ եւ պահարաններնուդ՝ ուր ճերմը-
կեղէննիդ դնելու սովորութիւն ունիք, եւ տեսէ՛ք
թէ արդեօք ամէն ունեցածնիդ հարկաւո՞ր են . . . :
Այս այցելութիւնը տարին քանի մը անգամ ընել
պէտք է, բայց աւելի հոգեւոր կրթութեանց
օրերը. եւ միայն հարկաւոր եղածը պահեցէ՛ք :
Մաքրասէ՛ն կուսանք, չեմ պահանջեր որ ամենայն
ճշդութեամբ երանուհի Ցակինթային օրինակին
հետեւիք, որն որ ուրիշ բան չունէր, եթէ ո՛չ՝ մէկ
ճերմակ քող եւ մէկ սեւ քող, մէկ շրջազգեստ,
մէկ ուսանոց, մէկ ալ թաշկինակ. եւ եթէ կրկին
բան մը առնուր, վրան սաստիկ ցաւ կը հանէր,

ուսկից չէր ազատեր՝ մինչեւ որ իրմէ չհեռացըներ: Ո՛չ, ո՛չ երբեք այսչափ բան կը պահանջեմ ձեզմէ. կանոնաց եւ մեծաւորուհեաց հրամանաւ ունեցածնիդ անխիղճ գործածեցէք: Ուզածս միայն այս է՝ որ այնպիսիներէն չըլլաք, որոնք այնչափ բան ունին, որ հարիւր տարի ալ ապրելու ըլլան, իրենց բաւական կ՚ըլլայ: Ուստի ստէպ մտքերնիդ բերէք որ Քոյր Եւպրաքսէ, որն որ իր առաքինութեանց համար շատ սիրելի էր սրբուհի Թերեզիայի, մահուանէն վերջը ուրիշ կուսի մը երեւցաւ կրակով պատած, ձեռքն ալ մանր մանր բաներով լեցուն տակառ մը, եւ ըսաւ որ Քաւարանի մէջ կ՚այրիմ՝ առանց հարկաւորութեան այս բաները պահելուս համար . . .:

Բայց այս աւելորդութիւնը՝ միայն քանակութեան կողմանէ չէ, այլ տեսակին նկատմամբ ալ: Խօսքս բացատրեմ. արծաթ խաչելութիւնն աւելորդ է, մինչ դեռ պղնձէ խաչելութիւնն ալ նոյն ազդեցութիւնը կ՚ընէ. այսպէս յախճապակէ գաւաթի մը տեղ՝ պարզ ապակին ալ բաւական է. պատկերին ոսկեզօծ շրջանակին տեղ՝ պարզ փայտէ շրջանակն ալ կ՚օգտէ: Տեսէք ուրեմն թէ այնպիսիներէն չըլլաք, որ քողերուն բարակը, զգեստի նիւթին աւելի ազնիւը, մուճակներուն աւելի փայլունը, թաշկինակներուն աւելի սպիտակը . . . կը փնտռեն. որովհետեւ այսպիսի հակումներ առանց պակասութեան չեն ըլլար, թէ՛ աղքատութենէ հեռու ըլլալուն, թէ՛ ուրիշի չար օրինակ տալուն համար . . .:

Չըլլայ թէ ըսէք որ Քողին հաստը չենք կրնար կրել. գլուխնիս կը ցաւցընէ: Վասն զի ես ալ կ՚ըսեմ. Չէք ուզեր, անոր համար չէք կրնար: Եթէ աշխարհքին մէջ մնացած ըլլայիք, գուցէ գլուխներնուդ վրայ անթիւ ունայնութեամբ լեցուն սակառներ, կողովներ, փատտոյներ կամ ուրիշի մազերու կեղծամներ կրելու դատապարտուած

կ՚ըլլայիք. ինչպէս որ դառն ժամանակիս նորամուտ սովորութիւններէն ստիպուած են ընել այնչափ ծանծաղամիտ աշխարհական կանայք: Ուստի ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ՝ որ աղքատութեան սիրոյն համար քիչ մը հաստկեկ քող մը չկարենաք գլուխներնուդ վրայ կրել:

Չըլլայ թէ ըսէք՝ որ Հասարակութեան սովորաբար գործածածէն աւելի բարակը, ազնիւն ու մաքուրը գործածել ուզելնուս պատճառը՝ վանքին պատուոյն համար է. վասն զի վանքին պատիւը՝ ձեր աղքատութեան սիրոյն վրայ հաստատուած է: Մի՛ խաբուիք, մաքրասո՛ւն կուսանք, մի՛ խաբուիք. կոկուած եւ չափազանց մաքուր մայրապետ մը, իր ու վանքին պատիւ բերելու տեղ, վանքին ալ այլոց ալ ծաղր ու ծանակ կ՚ըլլայ եւ ունայնասէր անունը կրելու արժանի: Ձեր պատիւն՝ աշխարհական պճնասէր կանանց բռնած ընթացքին բոլորովին հակառակ ընթացքին մէջ միայն փնտռեցէ՛ք. որպէս զի մատով ցոյց տայ աշխարհք, որ դուք իրաւցընէ Քրիստոսի հետեւող եւ անոր աշակերտ էք: Եւ չըլլայ թէ դուք զձեզ խաբէք ունեցած աւելորդ բաներնուդ համար ըսելով, թէ Վանքինն է, մերը չէ, կամ թէ վանքին համար առած ենք, չէ թէ մեր անձին համար: Վասն զի նախ որ անձերնուդ աւելորդ եղածը՝ վանքին ալ աւելորդ է. եւ դարձեալ այսպիսի պատրուակով շատերը սրտերնին անցաւոր բարիքներու փակցնելու վտանգին մէջ ինկան: Ուստի որպէս զի չխաբուիք, ընդհանուր կանոնն է՝ կանոնաց պահպանութիւն եւ մեծաւորուհեաց հնազանդութիւն: Զգուշացէք ուրեմն աւելորդ բաներէ, չէ թէ միայն քանակութեան կողմանէ, այլ նաեւ տեսակին նկատմամբ ալ զանազանելով:

Աղքատութեան ուխտին երրորդ թէութիւնն ու ձեզմէ պահանջածն այն է՝ որ հարկաւոր եղած բաներուն մէկ քանիէն ալ զուրկ մնաք: Եւ գիտէ՞ք

ինչու համար։ Վասն զի աղքատութեան եւ հարըստութեան մէջ միջին վիճակ մըն ալ կայ, որ իրեն պէտք եղածը կրնայ ունենալ։ Ուստի եթէ անձնականին կամ վիճակին պէտք եղածն ունեցողը՝ հարուստ չի կրնար ըսուիլ, գոնէ աղքատ ալ չէ։ Ինչպէս իմաստունն Սողոմոն յայտնի ըրաւ երբ Աստուծմէ խնդրեց որ իրեն ոչ հարստութիւն տայ, ոչ ալ աղքատութիւն. այլ այնչափ որչափ որ ապրելու հարկաւոր է. «Մեծութիւն եւ տնանկութիւն մի տար ինձ. այլ կշռեա ինձ զարժանն բաւականութեամբ»[1]։ Որմէ կրնաք գուշակել թէ նաեւ միայն պէտք եղածը փնտռելով, այնպէս որ հարկաւորներէն բան մը չպակսի, Աստուծոյ խոստացած աղքատութիւնն ունենալնուդ վրայ չէք կրնար պարծիլ։ Ուստի հոգ տարէք որ հարկաւորներէն ալ բան մը նուազի, պակաս ըլլայ, զրկուիք. որպէս զի Աստուծոյ խոստացած աղքատութիւններնուդ գոնէ փոքր արդիւնքը տեսնէք, զգաք եւ կրէք։ Եւ բանի մը կարօտութեան մէջ գտնուած ատեննիդ, շնորհակալ եղէք Աստուծոյ, որ այնչափ քիչ բանն իր սիրոյն համար կրելու շնորհքը կու տայ ձեզի։ Եթէ հարկաւոր բաներէն զուրկ ըլլալնուդ վրայ սրտի նեղութեան կամ տրտունջ մը ընելու փորձութիւն գալու ըլլայ, դուք զձեզ մխիթարեցէք ըսելով՝ որ աղքատ Յիսուս ալ այն բանը չունէր, այն հանգստութենէն զուրկ էր։ Եթէ բան մը ունենալու կը փափաքիք, նախ մտածեցէք որ արդեօք խեղճ Յիսուս ալ ունէ՞ր, թէ ոչ. եւ այս մտածմունքով կրնաք թէ փորձութեան յաղթել՝ կամքերնիդ կոտրելով, թէ միանգամայն աղքատութիւնը ձեզի աւելի սիրելի ընել, մտածելով որ Փեսային սիրելի եղած բանը՝ հարկաւ պէտք է որ հարսին ալ սիրելի ըլլայ. ինչպէս որ Փեսային բռնած ճամբով պէտք է որ հարսն ալ ընթանայ։

1 Առակ. Լ. 8։

Մէկ խօսքով ըսեմ. սիրեցէք աղքատութիւնը, որ անբաժանելի ընկեր եղաւ, ձեր երկնաւոր Փեսային, Բեթղեհէմի այրէն մինչեւ Գողգոթա լեռան գլուխը։ Ինք աշխարհքիս համար ամօթ ու նախատինք կարծուած այս խեղճութիւնը, աշխարհքիս ամէն հարստութիւններէն, մեծութիւններէն եւ թագաւորութիւններէն աւելի ազնուացուց ու պատուեց՝ իր աստուածային անձին վրայ կրելով։ Ուստի ոչ միայն պէտք է զգուշանաք անձնական եւ աւելորդ ինչքերէ. այլ հեռու կենալով ամէն աչքի զարնելու բաներէ ալ՝ պէտք է որ հարկաւորներէն զրկուիլն ալ սիրէք, ընդունիք եւ ի գործ դնէք, որ ձեր խոստմանց փորձը գործքով ալ կատարէք. եւ աղքատութեան հետեւութեան ճաշակն առնելով ոչ միայն անուամբ աղքատ ըլլալու անարգութենէն ազատիք, այլ նաեւ այն վարձուց եւ փառաց արժանի ըլլաք, որն որ պատրաստուած է ճշմարիտ հոգւով աղքատ ըլլողներուն։

Գոհանամք զքէն։ (Երես 27։)

Հառաչական աղօթք։

Ո՛վ Տէր, եթէ արժանաւորութեանս համեմատ զիս պատժել կ'ուզես, մի՛ սպասեր հանդերձեալ աշխարհքին մէջ· զիս պատժելու. այլ Ա՛ստ կիզեա, աստ տանջեա, աստ մի խնայեր. զի անդ խնայեսցես յաւիտեան։

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

Աստուծոյ ներկայութեան վրայ։

Հոգեւոր Վարդապետներն Աստուծոյ ներկայութեան կրթութիւնն իրաւամբ հիմ կը դնեն հոգեւոր կենաց, որն որ այս երեք բանէն կը բաղկանայ. մեղքէ փախչիլ, առաքինութիւն գործել

եւ Աստուծոյ հետ միանալ։ Եւ իրօք, այս երեքն ալ աստուածային ներկայութեան խորհրդածութեան հետեւութիւններն են, որն որ զհոգին մեղքէ կ'ազատէ, առաքինութիւն գործելու կը ստիպէ եւ սուրբ սիրով Աստուծոյ հետ միանալու կը շարժէ։

Առաջին հետեւութեան նայելով, այս ինքն՝ մեղքէ փախչելու, կիրքերը զսպելու, փորձութեանց դէմ դնելու, եւ այսպէս մեղքէ ազատ մնալու, Աստուծոյ ներկայութեան յիշատակէն աւելի ազդու միջոց մը չկայ։ Եթէ միշտ մտածէինք որ Աստուած զմեզ կը տեսնէ, ամենեւին աստուածային աչաց անհաճոյ գործք մը չէինք ըներ, եւ կամ շատ ցանցառ. ինչպէս Ս. Յերոնիմոս ալ կ'ըսէր որ Աստուծոյ ներկայութեան յիշատակն ամէն մեղքերու դուռը կը գոցէ։ Եւ իրաւամբ. վասն զի եթէ մարդիկ իրենց իշխաններուն, հայրերուն եւ կամ մեծաւորներուն առջին չեն համարձակիր անոնց հրամաններն ոտքի տակ առնուլ եւ կամքերնուն հակառակ բան մը ընել. հապա ի՞նչպէս կը համարձակէին աստուածային օրէնքն անարգել, եթէ մտածէին որ Աստուած զիրենք կը տեսնէ։ Ս. Ամբրոսիոս կը պատմէ որ Մեծին Աղէքսանդրի մէկ ծառան, մինչդեռ նոյն կայսրը տաճարին մէջ կուռք զոհ կը մատուցանէր, ձեռքը վառուած կերոն մը բռնած, աւելի յանձն առաւ թողուլ որ ձեռքն այրի, քան թէ կերոնը ձգելով՝ իր տիրոջ առջեւ զոհին անարգութիւն ընել։ Եթէ այսչափ ազդեցութիւն ունեցաւ երիտասարդի մը վրայ իւր տիրոջ յարգութիւնը, զոր որ չվշտացընելու համար ինք իր բնութեան յաղթեց. որչափ աւելի ազդեցութիւն պիտի ընէ հաւատարիմ հոգւոյ մը վրայ՝ իւր արարչին ներկայութեան մտածմունքը, փորձութեանց յաղթելու եւ մանաւանդ ամէն վիշտ սիրով կրելու, քան թէ իւր ներկայութեան առջին զինքն անարգելու։

Մարդկանց ամէն մեղքերը՝ զԱստուած իրենցմէ հեռու կարծելէն, եւ երբէք իւր ներկայու-

թիւնը չմտածելէն յառաջ կու գան։ Սրբուհի Թերեզիա կ'ըսէ որ բոլոր վնասնիս՝ Աստուծոյ ներկայութիւնը չմտածելէն եւ զԱստուած մեզմէ հեռու կարծելէն յառաջ կու գայ։ Արդէն յառաջուց Դաւիթ մարգարէ ալ նոյնը կը հաստատէր, ըսելով. "Ո՛չ է Աստուած առաջի աչաց նորա. պղծ են ճանապարհք նորա յամենայն ժամ"[1]։ Որովհետեւ մեղաւորը տեղ կը մոռնայ Աստուծոյ ներկայութիւնը, անոր համար ալ միշտ զինքը կը վշտացընէ։ Ուստի իրաւամբ կ'ըսէր բարեպաշտ եկեղեցական մը, թէ ով որ Աստուծոյ ներկայութիւնը մտքէն կը հանէ, կամ անասուն կը դառնայ կամ սատանայ։ Եւ իրօք. վասն զի ան ատեն կամ անասնական ցանկութիւններ վրան կը յարձակին, կամ սատանայական կիրքեր, որոնց յաղթելու կարողութիւն չունենալով, հարկաւ պիտ'որ իյնայ։ Ասոր հակառակ որչափներ՝ մտածելով որ Աստուած զիրենք կը տեսնէ, քաջութեամբ դէմ դրին թշնամւոյն ամէն յարձակմանց եւ մեծամեծ յաղթութիւններ ըրին։ Այս մտածմունքը քաջալերեց զՍրբուհի Շուշան դէմ դնելու վաւաշոտ չար ծերերուն, որոնք զինքը կը փորձէին՝ նաեւ մահուան սպառնալեօք. բայց ինք մեծ արիութեամբ պատասխան տուաւ թէ Աւելի աղէկ է Աստուծոյ առջին չմեղանչել, քան թէ ձեր կամքը կատարելով՝ չսպանուիլ։ "Լաւ է ինձ չգործել զայդ եւ անկանել ի ձեռս ձեր. քան թէ մեղայց առաջի Տեառն"[2]։ Եւ Ս. Գիրքն յայտնապէս կը վկայէ որ ծերերուն այս ցանկութեան մեղքին պատճառը՝ Աստուծոյ ներկայութիւնը չմտածելնին եղաւ. "Եւ խոտորեցուցին զաչս իւրեանց չհայել յերկինս"[3]։ Այս սուրբ մտածմունքով դարձաւ իւր անառակութենէն այն չար կինը, որ փորձութիւն եղած էր Ս. Եփրեմի, որն որ կնկան կ'ըսէր որ եթէ կ'ուզէ մե-

1 Սղմ. Թ. 5. Բ։
2 Դան. ԺԳ. 23։
3 Դան. ԺԳ. 9։

ղանչել, քաղաքին հրապարակին մէջ թող գայ. որուն զարմանալով մը ըսաւ կինը՝ թէ կարելի բա՞ն է այնչափ բազմութեան առջին մեղք գործել: Իսկ Սուրբը պատասխանեց. Հապա ի՞նչպէս կարելի է Աստուծոյ առջին մեղանչել, որ ամէն տեղ զմեզ կը տեսնէ: Ասիկայ լսելով չար կինը՝ Սուրբէն թողութիւն խնդրեց եւ աղաչեց որ զինքն ապահով տեղ մը դնէ, ուր կարենայ միայն իւր հոգւոյն փրկութեան զբաղիլ: Ս. Եփրեմ ալ զինքը կուսանաց վանք մը դրաւ, ուր մինչեւ մահ իւր մեղքերը լալով՝ սրբութեամբ ալ մեռաւ: Նոյնը հանդիպեցաւ նաեւ Տայսս պոռնկին, որն որ օր մը Ս. Պափնուտիոս աբբային հանդիպելով՝ փորձեց զՍուրբն, ըսելով՝ որ կեցած տեղերնին զիրենք Աստուծմէ զատ մարդ չիտեսներ: Ան ատեն Սուրբը խիստ ձայնով մը ըսաւ՝ թէ Դուն ուրեմն կը հաւատա՞ս որ Աստուած զքեզ կը տեսնէ, եւ իւր ներկայութեա՞ն առջեւ կ'ուզես մեղանչել: Տայսս այս ձայնէն զարհուրած՝ ինք իրեն եկաւ, գարշեցաւ իւր անառակ վարքէն, եւ գէշ ճամբով ժողված բոլոր հարստութիւնները հրապարակին մէջ այրելով, քաշուեցաւ վանք մը, ուր երեք տարեան չափ ցամաք հացով ու ջրով անցուց, միշտ այս աղօթքն ընելով՝ թէ Որ ստեղծերդ զիս՝ ողորմեաց ինձ. եւ երեք տարիէն վերջը սրբութեամբ մեռաւ: Քիչ ատենէն Ս. Անտոն Աբբային աշակերտներէն Պօղոս անունով մէկուն յայտնուեցաւ, որ այն երջանիկ ապաշխարողն երկինք Սուրբերուն դասը փառաւոր աթոռի մը վրայ բազմած է:

Ահաւասիկ տեսէք թէ մեղքէն փախչելու համար ո՛րչափ օգուտ ունի Աստուծոյ ներկայութեան յիշատակը: Ուստի Աստուծմէ միշտ խնդրենք՝ որ ամէն տեղ մտքերնիս ձգէ իւր ներկայութիւնը. եւ ան ատեն, ինչպէս կ'ըսէր Երանելին Յոբ, բոլոր թշնամիք մէկէն վրանիս յարձակելու ալ ըլլան, միշտ յաղթող կ'ելլենք: Թէ որ յիշենք

միշտ Աստուծոյ ներկայութիւնը, ո՛չ պիղծ խորհուրդներ կը խորհինք կամաւ, ո՛չ չար խօսք մը կը խօսինք, ո՛չ ալ չարութիւն մը կը գործենք. մտածելով որ ինք կ'իմանայ ամէն խորհուրդնիս, կը լսէ բոլոր խօսքերնիս, կը զննէ ամէն գործքերնիս:

Աստուածային ներկայութեան մտածմունքին երկրորդ հետեւութիւնն է՝ Առաքինութիւն գործել: Ո՜հ, ո՛րչափ կ'օգնէ ու կը քաջալերէ այս մտածմունքը: Ինչպիսի՛ քաջութեամբ կը պատերազմին զինուորները, երբ թագաւորը հետերնին եւ քովերնին ըլլայ. միայն այս մտածմունքն՝ որ իրենց իշխանը կը տեսնէ զիրենք եւ կը զննէ, որ պիտի վարձատրէ իրենց արիութիւնն ու պատժէ վատութիւննին, մեծ խրախոյս եւ զօրութիւն կու տայ իրենց: Այսպէս նաեւ այն մայրապետն՝ որ կը հասկընայ թէ մեծաւորուհին զինքը կը տեսնէ, ո՛րչափ ուշադրութեամբ աղօթքը կ'ընէ, ո՛րչափ խոնարհութեամբ ու պարկեշտութեամբ կը վարուի ընկերացը հետ, ո՛րչափ ճշդութեամբ հնազանդութեան հրամանները կը կատարէ: Ուստի եթէ բոլոր կուսանք մտածէին որ Աստուած ամէն տեղ զիրենք կը տեսնէ եւ ըրածնին կը զննէ, ո՛րչափ աւելի աղէկ կը կատարէին իրենց պարտաւորութիւնները՝ առանց մարդկային նկատման, միշտ դիտելով միայն Աստուծոյ հաճոյանալ: Կ'ըսէր Ս. Բարսեղ՝ թէ մէկն իր թագաւորին եւ գեղջուկի մը քով գտնուած ատեն, հարկաւ ամէն կերպով կը ջանայ թագաւորին ուզածին համեմատ վարուիլ եւ զանիկայ միայն գոհ ընել, մէկ դի ձգելով գեղացւոյն ամէն բաղձանքը: Այսպէս նաեւ Աստուծոյ ներկայութեան առջեւ գտնուողը՝ միշտ կը նայի զարարիչը գոհ ընել, եւ ո՛չ թէ արարածները:

Աստուածային ներկայութեան երրորդ հետեւութեան, այսինքն՝ զհոգին Աստուծոյ հետ միացընելուն գալով, սիրոյ անսխալ կանոն մըն է

որ սէրը սիրուած առարկային ներկայութեամբ կը շատնայ ու կը զօրանայ։ Ասիկայ մարդկան մէջ ալ կը պատահի, թէեւ անոնց հետ մարդ որչափ աւելի կենցաղավարի, այնչափ ալ աւելի պակասութիւնները կը յայտնուին։ Բայց ընդհակառակն անձ մը մշտատեւ Աստուծոյ ներկայութիւնն որ մտածէ, որչափ աւելի իր սէրը կ'աւելնայ Աստուծոյ վրայ, վասն զի որչափ աւելի կենցաղավարի մէկն Աստուծոյ հետ, այնչափ աւելի գեղեցիկ եւ սիրելի կը գտնէ զինքը, եւ ան ատեն առաւօտեան եւ երեկոյեան աղօթքներով միայն գոհ չ'ըլլար։ Վասն զի կ'ըսէ Ս. Ոսկեբերան՝ թէ ջուրը կրակի վրայ դրուած ատեն՝ կ'եփի. բայց երբ ետ կ'առնուի կրակէն, իր բնական պաղութիւնը կը ստանայ։ Անոր համար աղօթքէն վերջն ալ հոգւոյն եռանդը կենդանի պահելու է՝ Աստուծոյ ներկայութիւնը մտածելով եւ սիրոյ ներգործութիւնները նորոգելով։

Կը պատմէ Ս. Բեռնարդոս իր անձին համար թէ իւր կրօնաւորութեան սկիզբը, կամ անհանգիստ եղած ատենը եւ կամ հոգեւորի մէջ ցամաքութիւն զգացած ժամանակ, բաւական էր որ իրեն ծանօթ սուրբ անձ մը յիշէր, իսկ եւ իսկ կը հանգչէր եւ աստուածային սիրոյն եռանդը կը սկսէր բորբոքիլ սրտին մէջ։ Հապա որչափ աւելի պիտի օգնէ աստուածասէր հոգւոյ մը՝ յիշելը թէ Աստուած իրեն ներկայ է եւ իւր սէրը կը փնտռէ։ Նոյնը Դաւիթ մարգարէն ալ կը հաստատէ ըսելով թէ երբ զԱստուածս կը յիշէի, սիրտս ուրախութեամբ եւ մխիթարութեամբ կը լեցուէր։ "Յիշեցի զԱստուած եւ ուրախ եղէ[1],,։ Անձ մը որչափ որ կ'ուզէ՝ վշտացած եւ նեղացած ըլլայ, երբ զԱստուած կը սիրէ, զանիկայ յիշելով՝ չի կրնար չմխիթարուիլ ու վշտացած մնալ։ Ասոր համար է որ աստուածասէր անձինք միշտ հանգիստ

1 Սղմ. ՀԶ. 4.

սրտով կեանք կ'անցընեն եւ մշտատեւ խաղաղութեան մէջ կ'ապրին։ Վասն զի բոլոր իրենց հանդիպած դէպքերուն եւ ըրած գործքերնուն մէջ միշտ կ'աշխատին Աստուծոյ ներկայութեան առջին ապրիլ ու գործել, արեւածաղկին նման՝ որ միշտ երեսը դէպ ի արեգակն ուղղած կ'ըլլայ։ Կ'ըսէր սրբուհի Թերեզիա՝ թէ ճշմարիտ սիրահար մը միշտ զսիրածը կը յիշէ եւ չի կրնար զանիկայ մոռնալ։

Գանք հիմայ այս աստուածային ներկայութեան պատուական կրթութեան գործադրութեան։ Այս կրթութիւնը կէս մը մտաց գործողութեան վրայ հաստատուած է, կէս մըն ալ կամաց։ Մտաց գործողութիւնն է՝ միշտ զԱստուած իրեն ներկայ ունենալ. իսկ կամացը՝ երկրպագութեան, խոնարհութեան եւ սիրոյ ներգործութեամբ իրեն հետ միանալն է. որոնց վրայ մասնաւոր կերպով կը խօսինք։

Նախ մտաց նկատմամբ՝ չորս կերպով կրնանք Աստուծոյ ներկայութեան կրթութիւնն ի գործ դնել։ Առաջին կերպով, պէտք է մեզի ներկայ ունենանք զՅիսուս Քրիստոս մեր Փրկիչը, որ մեզի ընկերակից է եւ ամէն գտնուած տեղերնիս ալ զմեզ կը տեսնէ։ Եւ դիւրութեամբ կրնանք զինքն երեւակայել՝ երբեմն այս ինչ եւ երբեմն այն ինչ խորհրդի մէջ. զոր օրինակ՝ երբեմն իբրեւ մանուկ նորածին Բեթղեհէմի այրը մսրոյ մէջ դրուած. երբեմն իբրեւ պանդուխտ Եգիպտոսի ճանապարհին վրայ. երբեմն Նազարէթի տնակին մէջ իբրեւ աշխատաւոր մը. երբեմն Երուսաղէմի մէջ քարոզութիւն ըրած ատենը, մանաւանդ մեզի համար չարչարուած, ծաղկուած, փշով պսակուած եւ խաչին վրայ մեռած ատենը։ Սրբուհի Թերեզիա շատ կը գովէր Աստուծոյ ներկայութեան կրթութեան այս տեսակը։ Սակայն կ'ըսէ Ս. Լիգուորի՝ որ դիտելու է յայսմ մասին, թէ որչափ ալ գովելի ըլլայ այս

կերպը, այսու ամենայնիւ ոչ ամենէն աղէկն է եւ ոչ ալ միշտ օգտակար. նախ՝ վասն զի ճշմարտութեան համաձայն չէ, մինչ դեռ Յիսուս Քրիստոս իբրեւ Աստուած եւ մարդ՝ մեզի ներկայ չէ միշտ, այլ միայն Հաղորդութիւն առնելէն վերջը եւ նոյն ամենասուրբ խորհրդոյն այցելութիւն ըրած ատեննիս: Ասկից զատ՝ այս կերպը ցնորքներու ենթակայ է, գոնէ կրնայ խելքի վնաս բերել՝ երեւակայութեան զօրութեամբը: Ուստի կ'ըսէ նոյն Սուրբը՝ որ եթէ մէկը կ'ուզէ ի գործ դնել, պէտք է որ շատ մեղմով ընէ, առանց յոգնելու որ փրկչին կերպարանքը, դէմքը, հասակը ճշդիւ մտքին մէջ նկարագրէ. այլ բաւական է որ մտքերնուս առջին անորոշ կերպով երեւակայենք, իբրեւ թէ քովերնիս կեցած՝ բոլոր ըրածնիս կը զննէ:

Երկրորդ՝ աւելի ապահով եւ աւելի գերազանց կերպն է՝ հաւատոյ ճշմարտութեան վրայ հիմնուած. եւ է՝ հաւատոյ աչքերով զԱստուած մեզի ներկայ տեսնել ամէն տեղ, որն որ չորս կողմերնիս պատած՝ կը տեսնէ եւ կը զննէ բոլոր գործքերնիս: Ի՞նչ վնաս ունի զինքը մարմնաւոր աչքերով ալ չտեսնելնիս: Զօր օրինակ օդը չենք տեսներ. սակայն ստոյգ գիտենք որ ամէն տեղ օդով պատած ենք եւ օդի մէջ կ'ապրինք, որովհետեւ առանց անոր ոչ կրնանք շունչ առնուլ եւ ոչ ալ ապրիլ: ԶԱստուած ալ մարմնոյ աչքով չենք կրնար տեսնել, սակայն հաւատքը կը սորվեցընէ մեզի որ միշտ մեզի ներկայ է: "Աստուած մերձաւոր եմ ես, ասէ Տէր. եւ ոչ Աստուած հեռաւոր. . . : Միթէ զերկինս եւ զերկիր ես ո՞չ լնուցում,,[1]: Միթէ ստոյգ չէ՞, կ'ըսէ Աստուած Երեմիա մարգարէին բերնովը, որ իմ ներկայութեամբս երկինք եւ երկիր կը լեցընեմ: Ինչպէս որ ծովու մէջ գտնուած սպունգ մը ներսէն ու դուրսէն ջրով պատած է. այսպէս ալ կ'ըսէ Առաքեալ, մենք

1 Երեմ. իգ. 23. 24:

Աստուծով կ'ապրինք, կը շարժինք եւ էութիւննիս ունինք: "Նա եւ ոչ հեռի իսկ է յիւրաքանչիւր ումեքէ ի մէնջ. զի նովաւ կեամք, շարժիմք եւ եմք,,[1]: Աստուած, կ'ըսէ Ս. Օգոստինոս, այնպէս մտադիր կը զննէ ամէն մէկերնուս գործքերը, խօսքերն ու խորհուրդները, իբրեւ թէ միւս բոլոր արարածները մոռնալով՝ միայն մեր վրայ զբաղած ըլլար: Եւ այսպէս ամէն գործքերնիս, խօսքերնիս եւ խորհուրդնիս զննելով, բոլորն ալ կը նշանակէ եւ կը գրէ, որպէս զի դատաստանին օրը մեզմէ համար պահանջելով, ըստ արժանեաց կամ պատժէ եւ կամ վարձատրէ: Աստուածային ներկայութեան գործադրութեան այս երկրորդ կերպը մտքերնիս չի յոգնեցըներ. վասն զի ի գործ դնելու համար բաւական է որ սիրալիր հաւանութեամբ հաւատքնիս կենդանացընենք, ըսելով՝ Աստուած իմ, հաստատապէս կը հաւատամ որ դուն ինծի ներկայ ես: Եւ այս ներգործութեան հետ դիւրաւ կրնան միանալ՝ սիրոյ, շնորհակալութեան, երկրպագութեան եւ ուղիղ դիտաւորութեան. . . ներգործութիւններ:

Աստուածային ներկայութիւնը մտքերնուս առջին պահելու երրորդ կերպն է՝ զԱստուած արարածոց մէջ նկատել եւ տեսնել, մտածելով որ բոլորն ալ Աստուծմէ ստեղծուած են եւ մեզի ծառայելու զօրութիւն ունին: Աստուած ջրոյ մէջ է՝ զմեզ մաքրելու եւ ծարաւնիս անցընելու համար. կրակին մէջն է՝ զմեզ տաքցընելու համար. արեգական մէջն է՝ զմեզ լուսաւորելու համար. կերակուրներու մէջն է՝ զմեզ սնուցանելու համար. զգեստներու մէջն է մերկութիւննիս ծածկելու համար. մէկ խօսքով ըսեմ, ամէն ստեղծուած բաներու մէջն է՝ մեր օգտին համար: Երբ որ գեղեցիկ առարկայ մը կը տեսնենք, զոր օրինակ սիրուն պարտէզ կամ ծաղիկ մը, պէտք է մտածենք՝ որ

1 Գործ. ժէ. 27. 28:

սանց մէջ կը փայլի աստուածային անսահման գեղեցկութեան մէկ ճառագայթը, որ այն առարկային էութիւն կու տայ։ Եթէ սուրբ ու գիտուն անձի մը հետ տեսնուելու ըլլանք, մտածենք որ Աստուած է՝ որ իր ամբիծ սրբութեան եւ անբաւ իմաստութեան ամենափոքր մէկ մասը հաղորդած է անոր։ Այսպէս նաեւ գեղեցիկ երգ մը լսած կամ անուշ հոտ մը զգացած, կերակուրներէն եւ ըմպելիքներէն քաղցր համ մը առած ատեններս, մտածենք որ Աստուած է՝ որ իր ներկայութեամբը կը հաղորդէ մեզի այս բերկրութիւնները, որպէս զի անոնցմէ մտքերնիս ուղղենք արքայութեան յաւիտենական զուարճութիւնները փնտռելու։

Կրթենք ուրեմն զմեզ ամէն նիւթի մէջ զԱստուած նկատելու, որն որ նոյնով կը ներկայանայ մեզի. եւ սիրոյ, շնորհակալութեան... ներգործութիւններ ընենք, մտածելով որ ինք ի յաւիտենից մտածեր է այնչափ գեղեցիկ բաներ մեզի համար ստեղծելու, որպէս զի զինքը սիրենք։ Սորվէ, կ'ըսէ Ս. Օգոստինոս, յարարածս զարարիչը սիրել, եւ մի սիրեր Աստուծմէ ստեղծուած ո՛ եւ իցէ բան, որպէս զի չըլլայ թէ սիրտդ արարչէն բաժնուելով՝ արարածոց փակչի։ Ինքն ալ այսպէս կը գործադրէր. արարածները տեսնելով՝ շուտ մը սիրտն առ Աստուած կը վերացընէր եւ սիրով կը հառաչէր, թէ Երկինք եւ երկիր եւ ամենայն ինչ ստիպեն զիս սիրել զքեզ։ Այսպէս նաեւ սրբուհի Թերեզիա՝ դաշտերը, ծովեզերքը, գետերը, լեռներն, անտառներն ու ձորերը տեսնելով, այնպէս կը կարծէր թէ ամէնքն ալ զինքը կը յանդիմանեն Աստուծոյ դէմ ունեցած ապերախտութեան համար։ Այսպէս նաեւ Բացեան սրբուհի Մարիամ Մագդաղենացի ձեռքը գեղեցիկ ծաղիկ կամ պտուղ մ'առած՝ կը զննէր, եւ աստուածային սիրով յափշտակեալ՝ կ'ըսէր. Ուրեմն Աստուած յաւիտենից մտածեր է այս ծաղիկն, այս պտուղը ստեղ-

ծել իմ սիրոյս համար, եւ իւր իմ վրաս ունեցած սիրոյն նշան մը տալու համար։

Աստուածային ներկայութեան գործադրութեան չորրորդ եւ աւելի կատարեալ կերպն է՝ զԱստուած ի մեզ մտածել։ ԶԱստուած գտնելու համար հարկ չէ՝ մինչեւ երկինք ելլել. բաւական է որ առանձնանանք, եւ սրտերնուս մէջ կը գտնենք զինքը։ Աստուծոյ հետ հեռուէն աղօթքով վարուիլը՝ շատ միտքի ցնդումներ կը պատճառէ։ Կ'ըսէր սրբուհի Թերեզիա, թէ Երբէք չէի հասկըցեր թէ ինչ ըսել է ըստ պատշաճի աղօթք ընել, մինչեւ որ Աստուած ինծի այս աղօթելու կերպը սորվեցուց, որով ես յիս քաշուելով՝ միշտ աւելի օգուտ գտայ։ Այս գործադրութեան համար՝ հասկընալու է որ Աստուած արարածներէն տարբեր կերպով կը գտնուի ի մեզ, այնպէս իբր թէ իր տաճարին կամ տան մէջ բնակէր. ինչպէս կը գրէ Առաքեալ՝ թէ “Ո՞չ գիտէք՝ եթէ տաճար էք Աստուծոյ, եւ հոգի Աստուծոյ բնակեալ է ի ձեզ[1]”։ Անոր համար ալ կ'ըսէր Քրիստոս Տէրն մեր թէ ինք Հօր եւ Հոգւոյն սրբոյ հետ կու գայ առ զինքը սիրող հոգին, չէ թէ առժամանակեայ հանդիստ մը ընելու, այլ մինչեւ վերջը կենալու եւ իւր մշտատեւ բնակութիւնը հոն հաստատելու. “Եթէ ոք սիրէ զիս... եւ Հայր իմ սիրեսցէ զնա, եւ առ նա եկեսցուք եւ օթեվանս առ նմա արասցուք”[2]։

Երկրիս թագաւորները թէեւ մեծամեծ պալատներու տէր են, սակայն անոնց մէջ ալ միշտ իրենց առանձին սենեակներ կ'ունենան, ուր սովորաբար կը բնակին։ Աստուած ամէն տեղ է, իւր ներկայութիւնն երկինք եւ երկիր կը լեցընէ. բայց ինք մասնաւորապէս մեր հոգւոյն մէջ կը բնակի, հոն կը զբօսնու՝ իբրեւ գեղեցիկ պարտիզի մէջ, ինչպէս որ ինք յայտներ է Առաքելոյն բերնովը. “Բնակեցայց ի նոսա եւ գնացից ի նոսա. եւ եղէց

1 Ա. Կորնթ. Գ. 16։ 2 Յովհ. ԺԴ. 23։

Նոյա Աստուած[1]„: Եւ մեր հոգւոյն եւ սրտին մէջ բնակած ատեն, կ'ուզէ որ զինքը սիրենք եւ պաշտենք. մինչդեռ ինքն ալ մեծ սիրով եւ գթով կը բնակի, անկից մեր աղաչանքներն ու իղձերը լսելու, զմեզ պաշտպանելու, կառավարելու, մեզի իւր շնորհքները տալու, եւ այն ամէն բանի մէջ օգնելու համար՝ որոնք հարկաւոր են մեր յաւիտենական փրկութեան: Ուստի այս ճշմարտութեան վրայ հաւատքնիս կենդանացընելով, մէկ կողմանէ ստէպ հոգ տանինք ի մեզ բնակող այսպիսի շքեղ մեծվայելչութեան առջին զմեզ ոչնչացընել, միւս կողմանէ՝ վստահութեան, սիրոյ, շնորհակալութեան, նուիրման ներգործութիւններ ընելու փութանք. երբեմն իր փառաց վրայ հաճութիւն զգանք, երբեմն տարակոյսներնուս մէջ խորհուրդ հարցընենք: Մէկ խօսքով, այնպէս վարուինք՝ ինչպէս կը վարուի աղքատ ու ողորմելի մարդ մը, երբ թագաւորն իր խոնարհ խրճիթը կու գայ. խեղճը չի գիտեր թէ ինչպէս իւր սէրը յայտնէ, ինչպէս շնորհակալ ըլլայ: Միշտ ալ սրտերնուս մէջ այսպիսի անգին բարիք մը ունենալնուս համար մխիթարուինք. գիտնալով որ ոչ ստեղծուած իշխանութիւն մը կրնայ զայն մեզմէ յափշտակել եւ ոչ ալ ինք իր կամքովը մեզմէ կը բաժնուի, եթէ ոչ մենք մեր մեղքերովը զինքը կը վռնտենք:

Ասիկայ էր, մաքրասուն կուսանք, Սիենացի սրբուհի Կատարինէին՝ իւր հոգւոյն մէջ պատրաստած խցիկը, ուր միակերպ քաշուած եւ առանձնացած՝ սիրալիր խօսակցութեամբ կը զբաղէր իր Աստուծոյն հետ եւ ասով ինք զինքն իւր ընտանեաց հալածանքներէն կը պաշտպանէր, որ իրեն առանձին սենեակ մը քաշուելու եւ աղօթք ընելու արգելք դրած էին. իսկ այս հոգեւոր խցին մէջ շատ աւելի օգուտ քաղեց. վասն զի ուր որ նիւթական խցէն օրուան մէջ շատ անգամ ելլելու

1 Բ. Կորնթ. Զ. 16։

կը ստիպուէր, այս ներքին խցին առանձնութենէն երբեք չէր ելլեր, միշտ ալ Աստուծոյ հետ միացած էր: Ուստի սրբուհի Թերեզիա այս մեր սրտին մէջ եղած աստուածային ներկայութեան վրայ խօսելով՝ կ'ըսէր. Այն կուսանք՝ որ կրնան գոցուիլ իրենց հոգւոյն այս փոքր արքայութեան մէջ, ուր իրենց ստեղծողը ներկայ է, կարծեմ որ շատ պատուական ճամբով կը յառաջանան. վասն զի քիչ ժամանակի մէջ շատ ճամբայ կտրած կ'ըլլան:

Վերջապէս աստուածային ներկայութեան կրթութեամբը Սուրբերն իրենց արդեանց գանձը դիզեցին: Այսպէս կ'ընէր Դաւիթ մարգարէ. “Յառաջագոյն տեսանէի զՏէր առաջի իմ յամենայն ժամ„[1]: Այսպէս կ'ընէր նաեւ սրբուհի Գեղդրուտէ, որն որ այնպէս վարժած էր այս կրթութեան՝ որ Յիսուս օր մը սրբուհւոյն Մաթիլտէի երեւնալով ըսաւ սրբուհի Գեղդրուտէին վրայ թէ Այս իմ սիրելիս միշտ իմ ներկայութեանս առջին կը քալէ, միշտ իմ կամքս ի գործ դնելու ջանալով եւ բոլոր իւր գործքերը միայն իմ փառացս համար ընելու հոգ տանելով: Այսպէս ի գործ կը դնէր նաեւ սրբուհի Թերեզիա, որն որ իւր ամէն զբաղմանց մէջ իր ստեղծողն երբեք աչքէն չէր հեռացըներ . . . :

Եթէ ուրեմն ինծի հարցընելու ըլլաք, կ'ըսէ Ս. Լիգուորի, թէ քանի՛ անգամ պէտք է յիշենք Աստուծոյ ներկայութիւնը. ես Ս. Բեռնարդոսի հետ կը պատասխանեմ, թէ ամէն վայրկեան պէտք է որ յիշէք. որովհետեւ ինչպէս որ վայրկեան մը չկայ՝ յորում Աստուծոյ բարիքը չվայելենք, այսպէս ալ վայրկեան մը պէտք չէ անցնիլ՝ յորում զԱստուած չյիշենք եւ մեր երախտագիտութիւնն իրեն չյայտնենք: Եթէ մէկը գիտնար որ իւր թագաւորը միշտ զինքը կը մտածէ եւ իր բարիքը կ'ուզէ, թէեւ թագաւորին սէրը նիւթական ար-

1 Սղմ. ԺԵ. 8։

դիւնք մ'ալ ունեցած չըլլար, այսու ամենայնիւ չէր կրնար զէնքը մոռնալ եւ չսիրել: Ստոյգ է որ Աստուած միշտ ձեր վրայ կը մտածէ, միշտ ալ ձեզի բարիք կ'ընէ, երբեմն մտքերնիդ լուսաւորելով, երբեմն ներքին օգնութիւններով, երբեմն սիրալիր այցելութիւններով. ուրեմն մեծ ապերախտութիւն չէ՞ քիչ մը ատեն ալ զինքը մոռնալ: Պարտքերնիդ է ուրեմն հոգ տանիլ միշտ զինքը յիշելու, կամ գոնէ որչափ որ ստէպ կրնաք՝ մտքերնիդ բերել իր աստուածային ներկայութիւնը:

Այս խրատը տուաւ Աստուած Աբրահամու, ըսելով "Ես եմ Աստուած քո. հաճոյ լեր առաջի իմ եւ լեր անարատ[1]": Հոգ տար միշտ իմ ներկայութեանս առջին քալելու. եւ կատարեալ կ'ըլլաս: Նոյն յորդորը տուաւ Տովբիթ իր Տուբիա որդւոյն. "Յիշեա՛ դու զՏէր Աստուած քո զամենայն աւուրս կենաց քոց"[2]: Որդեա՛կ իմ, բոլոր կեանքիդ մէջ զԱստուած միշտ մտքիդ առջին ներկայ ունեցիր: Նոյն այս աստուածային ներկայութեան կրթութիւնը յանձնեց Ս. Դորոթէոս իր աշակերտին Ս. Դոսիթէոսի, որ իրեն կը հարցնէր թէ սուրբ ըլլալու համար ի՞նչ պէտք է ընել. միշտ մտածէ, ըսաւ, որ Աստուած քեզի ներկայ է եւ զքեզ կը տեսնէ: Եւ նոյն ինքն Սուրբը գրեց որ բարի աշակերտն այնպէս աղէկ ի գործ դրաւ իր այս խորհուրդը, որ ամէն գործոց եւ զբաղմանց մէջ մինչեւ կրած մահաբեր հիւանդութեանց ատենն ալ երբեք զԱստուած չէր մոռնար: Այսպէս ալ անառակ երիտասարդ մը զինուոր ըլլալով, հինգ տարուան փոքր միջոցին մէջ այնպիսի սրբութեան հասաւ, որ մեռնելէն վերջը երկինքը հռչակաւոր սուրբ ճգնաւորներուն դասը դասուած ըլլալը տեսնուեցաւ:

Ս. Գրիգոր Նազիանզացի կ'ըսէ թէ այնչափ անգամ պէտք է յիշենք Աստուծոյ ներկայութիւ-

1 Ծննդ. ԺԷ. 1:   2 Տովբ. Դ. 6:

նը, որչափ որ շունչ կ'առնունք. եւ այսպէս ընելով, բան մը պակաս չենք թողուր: Կ'ըսէ ուրիշ բարեպաշտ հեղինակ մը թէ երբեմն մտածական աղօթքը կրնանք թողուլ, զոր օրինակ հիւանդութեան ատեն, ծանրատաղտուկ եւ կարեւոր զբաղմունքի համար՝ զոր չենք կրնար յապաղել. բայց ընդհակառակն Աստուծոյ ներկայութեան կրթութիւնը միշտ ի գործ դնելու է, ուղիղ դիտաւորութեան, նուիրման, սիրոյ, շնորհակալութեան... ներգործութիւններով:

Մինչեւ հիմայ մտաց գործողութեան վրայ խօսեցանք. հիմայ ալ քանի մը խօսք խօսինք կամաց՝ աստուածային ներկայութեան կրթութեան զբաղելուն վրայ: Նախ եւ յառաջ դիտելու է՝ որ մտքերնիս միշտ Աստուծոյ վրայ հաստատուած՝ իր ներկայութեան առջեւ կենալը, երկնից արքայութեան երանելեաց երջանկութիւնն է. բայց ներկայ վիճակիս մէջ բարոյապէս անկարելի է՝ առանց ընդհատութեան միշտ Աստուծոյ ներկայութիւնը մտքերնուս առջեւը պահել: Կարելի եղածին չափ ունենալու համար՝ պէտք է որ հոգ տանինք. եւ այս եւս չէ թէ անհանգիստ շտապով եւ մտաց չափազանց բռնութեամբ, այլ մեղմով եւ հանդարտութեամբ:

Կամքերնիս Աստուծոյ ներկայութեան կրթութեան դիւրութեամբ զբաղեցընելու երեք կերպ կայ. առաջինն է՝ սրտերնիս ստէպ առ Աստուած վերացընել՝ կարճառօտ բայց եռանդուն հառաչական աղօթքներով. այսինքն առ Աստուած սիրով լեցուն խղձերով ու փափաքներով, որոնք կրնան ի գործ դրուիլ ամէն տեղ ու ամէն ատեն, աշխատութեան մէջ, քալելու ժամանակ, կերակրոյ ատեն, զբօսանքի մէջ ալ: Այս խղձերը կրնան ըլլալ ընտրութեան, բաղձանաց, համակերպութեան, նուիրման, սիրոյ, հրաժարման, շնորհակալութեան, աղօթքի, խոնարհութեան, վստահութեան, եւ

այն. ինչ տեսակ զբաղմունքի մէջ որ ըլլայ, ո՜վ կրնայ արգելել որ երբեմն երբեմն առ Աստուած դառնալով ըսէք իրեն. Ո՛վ Աստուած իմ, զքեզ միայն կը խնդրեմ. քեզմէ ուրիշ բան չեմ ուզեր: — Ուրիշ բանի չեմ փափաքիր, եթէ ոչ բոլորովին քուկդ ըլլալ: — Ինչպէս որ կ'ուզես՝ այնպէս կարգադրէ զիս ալ, ունեցածներս ալ: — Զիս բոլորովին քեզի կ'ընծայեմ: — Զքեզ իմէ շատ աւելի կը սիրեմ: — Միայն քու ուզածդ կ'ուզեմ ես ալ: — Քու սիրոյդ համար ամէն բանէ կը հրաժարիմ: — Շնորհակալ եմ քեզի բոլոր ինծի տուած շնորհքներուդ համար: — Օգնէ ինծի եւ գթա՛ իմ վրաս: — Տո՛ւր ինծի քու սուրբ սէրդ: — Տէր, այս ժամուս մէջ դժոխքը պիտի գտնուէի: — Քու երջանկութիւնդ ինծի մեծ հաճութիւն կու տայ: — Կ'ուզէի որ բոլոր արարածք զքեզ սիրեն: — Մի՛ թողուր որ երբէք քեզմէ բաժնուիմ: — Ե՞րբ պիտի ըլլայ՝ որ զքեզ տեսնեմ երես առ երես եւ զքեզ սիրեմ: — Բոլոր ըրածս ու կրածս քեզի համար ըլլայ: — Միշտ քու սուրբ կամքդ կատարուի:

Նախնի հարք մեծ համարում ունէին այս կարճառօտ աղօթքներուն վրայ, որոնք երկար աղօթքներէն շատ աւելի կ'արժեն եւ կ'օգնեն Աստուծոյ ներկայութիւնը մտքերնուս առջեւ ունենալու համար: Ս. Յովհան Ոսկեբերան կ'ըսէր թէ ով որ այս կարճառօտ աղօթքները կամ ներգործութիւնները կ'ընէ, սատանային դէմ դռները կը գոցէ, որպէս զի չար խորհուրդներով զինքը չկարենայ ձանձրացընել:

Սակայն մասնաւոր ժամերու մէջ ալ աւելի մասնաւորաբար Աստուծոյ ներկայութեան նկատմամբ հաւատքնիս կենդանացընելու ենք: Նախ առտուն անկողնէն ելած ատեննիս, ըսելով՝ Ո՛վ Աստուած իմ, կը հաւատամ որ ինծի ներկայ ես ու պիտի ըլլաս ամէն տեղ, ուր որ այսօր կ'երթամ.

ուստի ամէն տեղ ալ զիս պաշտպանէ, մի՛ թողուր որ զքեզ քու աչքիդ առջեւ վշտացընեմ: Երկրորդ՝ մեր ամէն մտածական եւ ձայնաւոր աղօթքները սկսած ատեննիս: Կ'ըսէր Կարաճճիոլյ ծիրանաւորը՝ թէ ով որ ցրուած մտքով աղօթք կ'ընէ, նշան է որ Աստուծոյ ներկայութեան հաւատոյ ներգործութիւնն ընելու ծոյլ գտնուեր է: Երրորդ՝ անհամբերութեան կամ պիղծ խորհուրդներու փորձութեան ատեն. զոր օրինակ, յանկարծ սաստիկ ցաւ մը բռնած, մէկէ մը ծանր նախատինք մը լսուած կամ զայթակղեցուցիչ առարկայ մը տեսնուած, ու եւ իցէ պիղծ խորհուրդ մը միտք ինկած ատեն. այսպիսի ատեններ շուտ մը դու քեզի օգնէ Աստուծոյ ներկայութեամբ, զօրացիր մտածելով որ Աստուած զքեզ կը դիտէ: Այսպէս կ'ընէր Դաւիթ մարգարէն փորձութեանց յաղթելու համար. „Աչք իմ յամենայն ժամ առ Տէր. եւ նա հանէ յորոգայթէ զոտս իմ„[1]: Աչուըներս միշտ Աստուծոյս վրայ հաստատուած կը պահեմ. եւ անիկայ զիս կ'ազատէ թշնամիներուս ինծի դէմ լարած որոգայթներէն: Այսպէս պէտք է ընէք նաեւ երբ դժուարին առաքինութիւն մը գործել հարկ կ'ըլլայ, ինչպէս որ ըրաւ հռչակաւոր Յուդիթ, որ արդէն սուրը քաշած ըլլալով եւ քնացող Հողոփեռնէսին մազերը ձեռքը փաթթած, մահաբեր հարուածը չտուած՝ առ Աստուած դիմեց եւ ըսաւ. „Զօրացո՛ զիս, Աստուած Իսրայելի, յաւուրս յայսմիկ„[2]. եւ այսպէս քաջութեամբ գլուխը կտրեց:

Կամաց ներգործութեամբ Աստուծոյ ներկայութեան կրթութիւնն ի գործ դնելու երկրորդ կերպն է՝ որ այնպիսի գործողութեան մէջ, յորում միտքը դիւրաւ կը ցրուի, Աստուծոյ հաճութիւն տալու դիտաւորութիւնը նորոգենք: Ուստի եւ ամէն գործքի կամ զբաղմունքի ձեռք չզարկած,

1 Սղմ. ԽԴ. 15:   2 Յուդիթ, ԺԳ. 9:

կերակրոյ կամ զբօսանքի կամ քնանալու չգացած՝ ըսէ. Տէր, այս բանիս մէջ իմ հաճոյքս ընելու բաղձանք չունիմ, այլ միայն քու սուրբ կամքդ կատարելու։ Եւ գործքին ընթացքին մէջ ալ հոգ ունեցիր նոյն դիտաւորութիւնը նորոգելու, ըսելով՝ Աստուած իմ, բոլորն ալ քու փառացդ համար ըլլայ։ Այսպէս ընելով՝ Աստուծոյ ներկայութիւնը կը պահուի առանց միտքը յոգնեցընելու. որովհետեւ Աստուծոյ հաճոյանալու փափաքն Աստուծոյ ներկայութեան սիրալիր յիշատակ մըն է։ Ասոր մեծապէս կ՚օգնէ նաեւ ժամանակ եւ մասնաւոր նշաններ որոշել Աստուծոյ ներկայութիւնը յիշելու համար. զոր օրինակ ժամացոյցը զարկած ատեն, խաչելութեան նայուած ատեն, սենեկէն ներս մտած կամ դուրս ելած ժամանակ։ Ոմանք սենեկին մէջ մասնաւոր նշաններ դնելու սովորութիւն ունին, անով Աստուծոյ ներկայութիւնը յիշելու համար։

Երրորդ կերպն է՝ որ երբ օրուան մէջ երկար ատեն գործքի զբաղելով կը յոգնիք եւ մտքերնիդ կը ցրուի, աղէկ կ՚ըլլայ որ մեծաւորուհիէն հրաման առնելով՝ քիչ մը ժամանակ կամ մատուռը կամ խցերնիդ առանձնանաք, եւ Աստուծոյ հետ միանաք՝ մտքերնիդ իրեն վերացընելով։ Եթէ երբեմն շատ յոգնած ըլլալով, կամ երկար ատեն ծոմապահութեան համար մարմնոյ տկարութիւն զգալով, հոգ կը տանիք կամ քիչ մը հանգիստ ընելու եւ կամ պատառ մը բան ուտելու, որպէս զի զօրանալով՝ կարող ըլլաք գործքերնիդ աւելի դիւրութեամբ յառաջ տանիլ. որչափ աւելի այսպէս պէտք է վարուիք նաեւ հոգիներնուդ համար, երբ որ կը տեսնէք թէ հոգիներնուդ եռանդը նուաղելու վրայ եւ աստուածային սէրէն պաղելու սկսած է, երկայն ատեն Աստուծոյ ներկայութենէն ծոմ կենալուն համար, այսինքն՝ աղօթքէ եւ առանձնութենէ զուրկ գտնուելուն պատճառ։ Հոս կը կրկնեմ Հ. Ալվարեզի խօսքը՝ թէ Հոգի մը աղօթքէ դուրս այնպէս կը գտնուի, ինչպէս ձուկը ջրէն դուրս եղած ատեն, գրեթէ բռնութեան վիճակի մէջ. ուստի երկայն ատեն գործքերու զբաղելէն վերջը, պէտք է որ երթայ՝ այսպէս ըսելու համար՝ քիչ մը շունչ առնէ, քիչ մը հանգիստ ընէ, առանձնութեան մէջ աղօթքով եւ խղձերով Աստուծոյ հետ զբաղելով։

Երկնից կենաց երջանկութիւնը՝ զԱստուած տեսնելուն եւ սիրելուն վրայ հաստատուած է. ուստի կը վերջացընեմ խօսքս՝ ըսելով որ նմանապէս այս կենաց մէջ ալ հոգւոյ մը երջանկութիւնը պէտք է որ զԱստուած տեսնելուն եւ սիրելուն վրայ հաստատուած ըլլայ, չէ թէ յայտնապէս ինչպէս երկինքը, այլ ծածուկ, հաւատքի ներգործութեամբ եւ աչքերով զինքը միշտ մեզի ներկայ մտածելով, որով հոգին իր սիրած անսահման բարույն համար պատշաճ յարգութիւն, վստահութիւն ու սէր կը զգայ։ Ով որ այսպէս կը վարուի, այս արտասուաց վայրին մէջ ալ երկնից երանելեաց կեանքը կ՚անցընէ, որոնք միշտ զԱստուած կը տեսնեն. “Հանապազ տեսանեն զերեսս Հօր իմոյ, որ յերկինսն է„[1]։ Ուստի այսպէս աստուածային ներկայութեան վարժողները չեն կրնար զինքը սիրելէ դադրիլ. եւ այսպէս կատարելութեան ու սրբութեան մէջ հսկայաքայլ յառաջ երթալով, կ՚անարգեն անցաւոր ամէն բարիքները, հաստատ գիտնալով որ Աստուծոյ առջին բոլորն ալ ծուխ ու ոչինչ են. եւ այս աշխարհքէս կը սկսին տիրել այն անսահման բարույն, որն որ ամէն բարիքէ վեր մարդկային սրտերը կրնայ գոհ ընել։

1 Մատթ. ԺԸ. 10։

ՄՏԱԾԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ

Արքայութեան փառքին վրայ:

Ե՛կ սուրբ Հոգի . . . : (Երես 10:)

Այս առտու սրտերնուդ մէջ փրկարար երկիւղ մը շարժելու համար, որպէս զի միշտ խոնարհ եւ հնազանդ ըլլաք, մտածեցիք թէ ինչ ըսել է ի յաւիտեան դատապարտուիլ. հիմայ ալ յոյսերնիդ կենդանացընելու համար եւ որպէս զի Աստուծոյ ծառայութեան մէջ աւելի զուարթ ու փութաջան ըլլաք, հարկաւոր է որ մտածէք թէ ինչ ըսել է ի յաւիտեան փրկուիլ: Այսպիսի երջանիկ բախտի մը հանդիպելու յոյսն ու բաղձանքը կը մխիթարէր ճգնաւորներն իրենց անապատներուն մէջ, ուրախութեամբ կը զուարթացընէր մարտիրոսներն իրենց տանջանքներուն մէջ, եւ այնպիսի քաղցր ազդեցութիւն կ'ընէր՝ որ անթիւ ու անհամար անձինք ամէն սեռէ եւ ամէն վիճակէ իրենց ամենատխուր վայրկեաններուն մէջ կը կրկնէին, թէ Այն աստիճան գերազանց է մեզի պատրաստուած բարիքը, որ ամէն տանջանք եւ նեղութիւն քաղցր կու գայ: Դուք ալ հոգ տարէք հասկընալու թէ ինչ ըսել է ի յաւիտեան փրկուիլ. եւ օրհնելով այն երջանիկ վայրկեանը, յորում զձեզ Աստուծոյ նուիրեցիք, կը ստիպուիք ճշդիւ ի գործ դնել ան ատեն Աստուծոյ խոստացածնիդ:

Ի յաւիտեան փրկուիլ ըսել է՝ մահուանէ վերջը՝ հոգւով, իսկ ընդհանրական դատաստանէն վերջը՝ մարմնով ալ այնպիսի տեղ մը երթալ, ուսկից որ չարին անունն անգամ ի յաւիտեան աքսորուած է . . . : Այնպիսի տեղ մը երթալ, ուր միշտ ամէն բարիք կը տիրէ . . . : Այնպիսի տեղ մը՝ ուր կատարեալ գոհ պիտ'որ ըլլան հոգւոյն կարողութիւնները, մարմնոյն զգայարանքները, սրտին ամէն բաղձանքները. հաւատոյ մաս ըլլալով որ

ամէն հոգի՝ որ իւր առ Աստուած ունեցած պարտաւորութիւնները լիով կատարած է, կրնայ ըսել եւ միշտ կրկնել՝ թէ օր մը ամէն կերպիւ գոհ պիտի ըլլայ. "Յագեցայց յերեւել փառաց քոց,,[1]:

Ի յաւիտեան փրկուիլ ըսել է՝ կատարելապէս երջանիկ ըլլալ մտքով, խելքով եւ կամքով. մինչդեռ մտքերնիդ ուրիշ բան չի կրնար յիշել, եթէ ոչ՝ մխիթարութեան ծայրագոյն սփոփանքը . . . : Խելքերնիդ ուրիշ բան չի կրնար մտածել, եթէ ոչ՝ չափազանց հաճութիւն եւ բերկրութիւն. . . : Կամքերնիդ ուրիշ բան չի կրնար ուզել, եթէ ոչ՝ զայն որ կրնայ զձեզ կատարելապէս գոհ ու երջանիկ ընել: "Յագեցայց յերեւել փառաց քոց,,. . . :

Ի յաւիտեան փրկուիլ ըսել է՝ ամէն զգայարանաց լիապէս կշտացած ըլլալը. մինչդեռ աչքերնիդ՝ ուզածնուդ չափ պիտի զուարճանան արքայութեան գեղեցկութիւնը գննելով . . . : Ականջնիդ հրեշտակային մեղեդիներ լսելով . . . : Ճաշակնիդ այն երկնային մանանային քաղցրութիւններուն համն առնելով, որն որ ուրիշ մէկը չի կրնար բացատրել, եթէ ոչ՝ անոնք որ հիմայ կը վայելեն . . . : Հոտոտելիքնիդ ամէն երանելիէ բուրած անուշահոտութիւնը միակերպ զգալով . . . : Ինչպէս որ Հոգին սուրբ կը ստուգէ թէ "Արդարքն որպէս զարմաւենիս ծաղկեսցին,,[2]:

Ի յաւիտեան փրկուիլ ըսել է՝ միշտ այն խաղաղութեան մէջ գտնուիլ, միշտ այն ապահով տեղը կենալ, այն երջանիկ հանգիստը վայելել, զոր Աստուած խոստացաւ անոնց՝ որ իրեն հաւատարիմ ըլլալով՝ կրնան իր ժողովուրդն ու ժառանգութիւնն ըսուիլ. "Եւ բնակեսցէ ժողովուրդ իմ ի քաղաքին խաղաղութեան, եւ բնակեսցէ յուսով, եւ հանգիցեն մեծութեամբ[3],,:

1 Սղմ. ԺԶ. 15:
2 Սղմ. ՂԱ. 13:
3 Եսայ. ԼԲ. 18:

Մաքրասո՛ւն կուսանք, եթէ արքայութեան մէջ վայելելու այս բարիքներուն միայն մէկ հատը բաւական է սրտերնիդ հաճութեամբ եւ մխիթարութեամբ լեցընելու, հապա որչափ բերկրութիւն պիտի չզգաք ամէնը միատեղ վայելելով, խելքէ մտքէ վեր կերպով վայելելով, այնպիսի ապահովութեամբ վայելելով՝ որ ոչ պակսելէ եւ ոչ զրկուելէ վախնաք, այլ միշտ աւելնալն ու աճելը տեսնէք: . . . Մի՛թէ այսչափը բաւական չէ՞ ձեզ գոհ ընելու եւ մխիթարելու, անանկ որ դուք ինքնին խոստովանիք բոլորովին երջանիկ ըլլալնիդ . . . : Այսու ամենայնիւ այս ամենայն արքայութիւն կարծածնիս, զոր Աստուած ձեր երկնաւոր փեսան ձեզի համար պատրաստած է, հազիւ թէ ստուեր մըն է, հազիւ թէ նշոյլ մըն է այնչափ անհատնում բարեաց, զորոնք հոն պիտի վայելէք:

Երեւակայութեամբ գացէք արքայութեան դռներուն քով, ուր քաւարանէն ազատելնուդ պէս՝ պահապան հրեշտակնիդ ձեզ պիտի տանի, որովհետեւ այս մեղսալից աշխարհքէս ելլելով՝ շատ դժուարին է՝ որ առանց պարտուպատշաճ կերպով մաքրուելու՝ կարող ըլլաք մէկէն Աստուծոյ երանելի տեսութեան արժանանալ: Այո՛, մաքրասո՛ւն կուսանք, հոն գացէք՝ աւելի զգալի կերպով մը հասկընալու համար՝ թէ ի՛նչ ըսել է ի յաւիտեան փրկուիլ: Հո՛ն հասնելնուդ պէս՝ այն դռներն իսկ եւ իսկ պիտի բացուին եւ պահապան հրեշտակին հետ այն սուրբ քաղաքը, այն երկնային Երուսաղէմ մտած ատեննիդ՝ չափազանց պիտի ըլլայ հաճութիւննիդ, երբ զննելու ըլլաք, այն պայծառութիւնը, մեծութիւնը, շքեղութիւնն ու գեղեցկութիւնը. այնպէս որ անճառելի ուրախութեամբ դուք ձեզմէ ելած եւ յափշտակուած՝ պիտի կանչէք. Ո՛հ, որչափ ողորմելի եւ պիղծ է եղեր աշխարհք իւր ամէն բարիքներով՝ արքայութեան համեմատութեամբ. . . : Եւ այսպէս զար-

մտած ատեննիդ՝ պիտի տեսնէք որ հրեշտակներն ու Սուրբերը դիմացնիդ են եկած՝ ձեր արքայութիւն մտնելուն հանդէսն աւելի պայծառ եւ փառաւոր ընելու համար:

Հրեշտակի մը տեսիլքը կամ երկնից Սուրբերէն մէկուն այս աշխարհքիս վրայ անձի մը երեւնալը՝ բաւական եղած է, որ այս բարիքը վայելող անձը՝ զգացած ուրախութիւնն ու ցնծութիւնը մինչեւ ցմահ չկորսընցընէ: Ի՞նչ պիտ՚որ ըլլայ հապա, մաքրասո՛ւն կուսանք, ի՛նչ աստիճանի պիտ՚որ ըլլայ ձեր ցնծութիւնը, որ չէ թէ մէկ հրեշտակի կամ երանելւոյ, այլ անթիւ հրեշտակաց դասերուն եւ բիւրաւոր Սրբոց խմբերուն ձեզ դիմաւորելը տեսնէք. . . : Ի՛նչ ուրախութիւն պիտի զգաք անուանակից սրբուհինիդ, պաշտպան ու բարեխօս սուրբերնիդ տեսած ատեննիդ. . . : Ի՛նչ պիտ՚որ ընէք անթիւ հրեշտակներէ եւ Սուրբերէ՝ մարդասէր եւ սիրալիր հիւրընկալութիւն տեսած ատեննիդ. . . : Ես ոչ կրնամ պատմել եւ ոչ ալ կրնամ երեւակայել. բայց շատ աղէկ գիտեմ որ եթէ իրենց յարգութիւն կամ մեծարանք մը ցուցընել ուզէք, պիտի չընդունին, այլ մանաւանդ թէ պիտի ըսեն որ ա՛լ աշխարհքի վրայ ճանապարհորդ չէք, պիտի ըսեն՝ որ ա՛լ իրենց օգնութեան կարօտ չէք. այլ արքայութեան քաղաքակից եւ Աստուծոյ փառաց հաղորդ ու ժառանգորդ: ‘‘Ապա այսուհետեւ ոչ էք օտարք եւ պանդուխտք,,. ամէնքը միաբերան պիտի ըսեն ձեզի. ‘‘Ո՛չ էք օտարք եւ պանդուխտք, այլ քաղաքակիցք սրբոց եւ ընտանիք Աստուծոյ,,[1]. . . :

Եւ եթէ այն սրբոց խմբերուն մէջ՝ ձեզմէ յառաջ գացած կամ ազգականներնէդ եւ կամ վանքի ընկերներնէդ մէկը տեսնելու բախտն ունենաք, եթէ ծնողքնիդ եւ վանքին մէջի սիրելի ընկերներնէդ մէկը կամ շատերը հանդիպելու ըլլան,

1 Եփես. Բ. 19:

բնական բառ չունիմ, որով կարող ըլլամ բացատրել այն ուրախութիւնն ու ցնծութիւնը զոր պիտի ունենանք. . . ։ Միայն այսչափ ըսեմ՝ որ ուրախութեան հրճուանօք յափշտակուած՝ մէկ մէկու պիտ՚որ ըսէք. Ահաւասիկ միացանք, սիրելի ծնողք իմ, ահաւասիկ սիրելի քոյրեր, միշտ մէկտեղ պիտի մնանք մինչեւ յաւիտեան. եւ ողջագուրելով սիրելի հայրերնիդ ու մայրերնիդ՝ լիաբերան օրհնութիւն պիտի կարդաք իրենց ձեզի տուած բարի կրթութեան համար. եւ վանքին մէջ ատեն մը ձեզի ընկեր քոյրերնուդ դառնալով՝ երախտագէտ շնորհակալութիւննիդ պիտի յայտնէք ձեզի տուած այնչափ բարի օրինակներուն, սիրալիր յորդորներուն, ուղիղ խորհուրդներուն եւ եղբայրսիրական խրատներուն համար, որոնց միջնորդութեամբը կրցաք վերջապէս իրենց ընկեր ըլլալ յաւիտենական երջանկութեան մէջ։

Այսպիսի ուրախալի դիմաւորութենէ վերջը՝ փառաւոր հանդիսիւ պիտի երթաք աստուածային մեծվայելչութեան աթոռոյն առջին, ուր աչքերնիդ շլացընող վսեմ փառաց հրաշագեղ լուսոյն մէջ պիտի տեսնէք երկու զքանչելի գեղեցիկ դէմքեր, որոնց քաղցրահայեաց նայուածքն ու երեսներուն հիացուցիչ գծագրութիւնն աչքերնէդ ներս թափանցելով՝ սրտերնիդ այնպէս պիտի գրաւեն, որ չկարենաք նայուածքնիդ ուրիշ կողմը դարձընել, եւ որոնց ամէն մէկը բուն իսկ արքայութեան մէջ զատ զատ արքայութիւն կը կազմէ։ Հարկաւ սրտերնիդ պիտի վկայէ՝ որ ասանկ հրաշալի գեղեցկութիւն մը նոյն ինքն գեղեցկութեան կեդրոնն ու աղբիւրը պիտ՚որ ըլլայ, մէկը Յիսուս, միւսն անոր մայրը սուրբ Կոյսը. եւ չկարենալով զսպել սրտերնուդ եռանդն ու փափաքը՝ շուտ մը պիտի վազէք ամենասուրբ Կուսին մաքուր ու անբիծ ոտքերը փաթթուելով եւ զանոնք համբուրելով՝ պիտ՚որ ըսէք. Ո՛վ սրբուհի Կոյս, ո՛վ գեղեցիկդ ի կանայս,

քու մայրական գթութեանդ շնորհքն է, որ մենք մեր արժանաւորութեան համեմատ չկորսուեցանք, քու մայրենի շնորհիդ է՝ որ կրցանք փրկութեան հասնիլ. . . ։ Եւ դրեթէ բռնութեամբ ամենասուրբ Կուսին առջեւէն ելլելով, պիտի դիմէք Յիսուսի ձեր երկնաւոր Փեսային ոտքերն իյնալու, ուր դուք ձեզմէ ելած եւ այնպիսի գեղեցկութեան մը վրայ զմայլած՝ պիտի կանչէք. Ո՛վ սուրբ վէրքեր, ձեր շնորհին է՝ որ դժոխքին դռները մեզի դէմ գոցուեցան, եւ սատանային յաւիտենական գերութենէն ազատեցանք. ո՛վ սուրբ եւ անգին արեան պատուական աղբիւրներ, միայն ձեր արդեանց միջնորդութեամբն այսպիսի չքեղ փառաց վայելման արժանացանք. . . ։

Ո՛հ, ինչպիսի՛ անսահման ուրախութիւն, ինչ անճառ մխիթարութիւն պիտի զգաք, այս հրաշագեղ եւ ամենասիրելի առարկաները տեսած ատեննիդ. . . ։ Ինչպիսի բերկրութեամբ սրտերնիդ պիտի լեցուի, երբ անարատ Կուսին ձեր Մօրն ու իւր միածին Որդւոյն ձեր երկնաւոր Փեսային իրական ներկայութիւնն այսպէս ապահով կերպով վայելէք. . . ։ Ինչպիսի՛ ցնծութիւն պիտի պատէ զձեզ, մաքրասուն կուսանք, այս երկուքին երեսառ երես տեսութեամբն եւ անոնց քաղցր խօսակցութեամբը. . . ։ Եթէ ամենասուրբ Կոյսը դեռ երկրիս վրայ գտնուած ատեն՝ այն աստիճան գեղեցիկ էր, որ Դիոնիսիոս զինքն իբրեւ դիցուհի մը պաշտելու կը յօժարէր, ի՞նչ պիտ՚որ ըլլայ հապա արքայութեան մէջ, ուր աստուածային գեղեցկութեան լուսայնցուղ ճառագայթն իր վրայ կը փայլի. . . ։ Եթէ Յիսուս երկրիս վրայ բնակած ատեն՝ այնչափ գեղեցիկ էր, որ Դաւիթ մարգարէն միայն հոգւոյ աչքերով զինքը հեռուէն տեսնելով՝ կը կանչէ. "Գեղեցիկ տեսանելով քան զամենայն որդիս մարդկան,,[1]. այսինքն՝ այնչափ

1 Սղմ. խԴ. 3.

գեղեցիկ եւ շնորհալի երիտասարդ մըն էր, որուն նմանն երբեք տեսնուած չէ. ի՜նչ պիտ՚որ ըլլայ Հապա երկինքն՝ իւր աստուածային փառաց վսեմութեան եւ իւր յաղթութեանց շքեղութեան մէջ. . . ։ Ո՜հ, երանի՜ մեզի՝ եթէ երկնից արքայութեան մէջ տեսնելիքներնուս վրայ ատեն խորհէինք, ատեն խօսէինք. որչափ պիտի զզուէինք աշխարհքիս տգեղութեննէն, որչափ գարշէինք երկրաւոր բարեաց ունայնութեննէն եւ անարգութենէն. . . ։ Որչափ պիտ՚որ աշխատէինք Աստուծոյ հետ միանալու. որչափ հոգ ու խնամք ունենայինք մենք զմեզ բոլորովին Աստուծոյ նուիրելու ։

Սակայն, մաքրասուն կուսանք, Յիսուսի եւ Մարիամու երես առ երես տեսութեննէն եւ անոնց գեղեցկութեան վրայ զմայլելնէդ զգացած անսահման ուրախութիւննիդ որչափ պիտ՚որ աւելնայ, երբ բուն իսկ Աստուծոյ գերագոյն մեծվայելչութեան առջեւն ելլէք, որ ձեր առաջին սկիզբն ու վերջին վախճանն է ։ Հոն զգալու ուրախութիւննիդ եւ հաճութիւննիդ նկարագրելու՝ ամէն ճարտար լեզու կը պապանձի, ամէն քաջ գրիչ կը լռէ. վասն զի մարդկային մտքէ շատ վեր ըլլալով՝ չեն կրնար չէ թէ նկարագրել, այլ եւ ոչ իսկ երեւակայել ։ Մանաւանդ որ դուք ինքնին արքայութեան մէջ իրօք այսպիսի շքեղ փառք, այսպիսի հրաշալի պայծառութիւն տեսած ատեննիդ, այնպէս պիտի զմայլէք ու յափշտակուիք, որ չկարենաք ունեցած շնորհակալութեան զգածմունքնիդ յայտնել. . . ։ Հոն պիտի ճանչնաք ձեր ոչնչութիւնն ու Աստուծոյ մեծութիւնը, յորմէ գրեթէ զարհուրած՝ ափ ի բերան պիտի մնաք քաղցր ակնածութենէ մը բռնուած. . . ։ Բայց ինք նոյն իսկ բարութիւն, մարդասիրութիւն ու սէր ըլլալով, զձեզ իրեն պիտի կանչէ՝ սիրելի եւ հաւատարիմ հարսանց քաղցր անունը տալով, եւ գլուխնիդ դնելով այն պայծառ ու անգին պսակը՝ զոր ինք զէնքնիդ իրեն

նուիրած երջանիկ վայրկենէն ձեզի խոստացեր էր, եւ դուք ձեր առաքինութեան, հնազանդութեան, համբերութեան, անձնուրացութեան, մահացուցման եւ Աստուծոյ հաւատարիմ ծառայութեան անգին գոհարներովը զարդարեր եւ պատրաստեր էիք, փառաւոր եւ հարուստ աթոռ մը պիտի ցուցընէ կուսանաց դասուն մէջ՝ իւրաքանչիւր ուրուք արժանաւորութեան համեմատ, ուր ի յաւիտեան պիտի վայելէք, հրճուիք եւ թագաւորէք ։

Կարելի բան չէ՝ որ հիմայ կարենաք հասկընալ թէ որչափ բարիք պիտի վայելէք յաւիտեան, ուր Պօղոս առաքեալ միայն մէկ ստուերը տեսած, մէկ փոքր ճաշակն առած ըլլալով, կ՚ըսէ որ մարդուս ոչ միտքն եւ ոչ սիրտը կրնայ երեւակայել. "Զոր ակն ոչ ետես, եւ ունկն ոչ լուաւ, եւ ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ, պատրաստեաց Աստուած սիրելեաց իւրոց„[1] ։ Եթէ հիմայ այսչափ փառաց ճոխութիւն մը չէք կրնար երեւակայել. գոնէ կրնաք հասկընալ եւ համոզուիլ՝ թէ ինչպէս որ ձեր հոգին Աստուծմէ ստեղծուեցաւ բոլորովին Աստուծոյ ըլլալու համար, որով միայն կրնայ գոհ ու երջանիկ ըլլալ. այսպէս ալ այն փառաց լուսեղէն աթոռներուն վրայ բազմած, ուսկից ուզածնուդ չափ կրնաք զինքը տեսնել, զննել, յարգել, սիրել եւ պաշտել, պիտի գտնէ այն երանութիւնն որ զինքը կատարեալ երջանիկ ընէ...։ Ուստի եւ ստիպուած պիտ՚որ ըլլայ հոգինիդ իր անբացատրելի խնդութեամբը կրկնել. Ահաւասիկ, ահաւասիկ այն գերագոյն Բարին, զոր պարապ տեղ աշխարհքին ողորմելի բարիքներուն մէջ կը փնտռէի. ահաւասիկ այն անսահման բարին, որ զիս բոլորովին գոհ եւ երջանիկ կ՚ընէ ։ Այո՛, հիմայ կը տիրեմ եւ ունիմ առանց երբեք կորսնցընելու վախի ։ Որուն որ կը բաղձայի, պիտի կրկնէ սրբուհի Ագնէսին սրտաբուղխ իղձերը, որուն որ կը բաղձայի, արդէն կը

1 Ա. Կորնթ. Բ. 9 ։

տեսնեմ, արդէն յուսացածս ունիմ. անոր հետ արդէն երկինքը միացեր եմ՝ զորն որ աշխարհքի վրայ ամէն եռանդեամբ սիրեցի։ Եւ իրօք զինքն երես առ երես տեսնելով, բոլորովին անոր նման պիտի ըլլանք, կ՚ըսէ Ս. Յովհաննէս. «Նման նմա լինելոց եմք. զի տեսանելոց եմք զնա, որպէս եւ էն»[1]։ Զինքն ուղածնուդ չափ սիրելով, ընդունելով եւ յարգելով, այնպէս պիտի միանաք իրեն հետ, իբրեւ թէ միեւնոյն բան ըլլայիք։ Ո՜հ, եթէ կարենայինք հասկնալ՝ թէ ինչ ըսել է զԱստուած տեսնել եւ մտադրութեամբ նայիլ. . . ։ Ո՜հ, եթէ կարենայինք իմանալ թէ ինչ ըսել է զԱստուած սիրել, եւ այնպէս սիրել՝ որ այս սէրը միշտ աւելնայ եւ ընդարձակի։ Ինչեր պիտի չընէինք արդեօք այսպիսի կատարեալ երջանկութեան վրայ ապահով ըլլալու համար։

Ս. Օգոստինոս երբ կը մտածէր հոգւոյ մը Աստուծոյ երեսը տեսնելէն ունեցած ուրախութիւնն ու երջանկութիւնը, այնպէս սաստիկ կը բաղձար այսպիսի ուրախութիւն մը անձամբ փորձելու, որ զմահ կը կանչէր՝ որ գայ զինքը մարմնոյն կապերէն վայրկեան մը յառաջ արձակէ. «Մեռայց, կը կանչէր, մեռայց՝ զի այժմէն իսկ տեսից»։ Եւ այսպիսի կենդանի բաղձանքէ բռնադատուած՝ կ՚աշխատէր օր ըստ օրէ յառաջանալ առաքինութեան եւ կատարելութեան մէջ։ Իսկ Ս. Բոնաւենդուրա մտածելով հոգւոյ մը Աստուծոյ հետ սիրոյ կապով միացած ըլլալը, ինչպէս որ են երկնից երանելիները, զգածմունքը կորսնցընելով՝ ինք իրմէ կ՚ելլէր, եւ իբրեւ թէ արդէն անոնց մէջ գտնուէր՝ կը հառաչէր. «Ո՛վ սէր, որ զիս աստուածեղէն գործես եւ ամենեւին իսկ յԱստուած փոխես»։ Եւ այսպիսի սփոփիչ մտածմունքներով գիշեր ցորեկ անդադար կը ջանար այսպիսի կատարեալ երջանկութեան արժանի ըլլալու։

1 Ա. Յովհ. Գ. 2։

Ո՜հ, մաքրասէր կուսանք, դուք ալ այնպէս վարուեցէք՝ որ զԱստուած տեսնելու եւ իրեն հետ միանալու բորբոքած ըլլաք. եւ սաստիկ բաղձանք մը ձեզի զօրաւոր ու միակերպ դրդիչ ըլլայ ամենայն եռանդեամբ զինքը սիրելու եւ իրեն ծառայելու։ Այնպէս ըրէք՝ որ արքայութեան մէջ ձեզի խոստացուած եւ պատրաստուած երջանկութեան փափաքն ստիպէ զձեզ ճշդիւ եւ կատարեալ կերպով սուրբ ուխտերնիդ եւ սուրբ կանոննիդ պահել։ Եւ եթէ անցած կեանքերնուդ մէջ քիչ մը դաղջ ու ծոյլ գտնուած էք, լացէք հիմայ եւ զղջացէք ձեր անհոգութեան վրայ. արտասուալից աչքերով եւ սրտաբուղխ հառաչանքներով ըսէք այս ձեր երկնաւոր փեսային, որն որ ձեր սիրոյն համար խաչին փայտէն կախուած է։

ԻՂՁՔ

Ահաւասիկ, ո՛վ ամենասիրելի Տէր, ահաւասիկ այն ողորմելի հոգիք, որ այնչափ անգամ անհոգ գտնուեցան արքայութեան վրայ. այն խեղճ հոգիք՝ որ առ ոչինչ համարեցան իրենց ցանկալի հայրենիքը. որ մեր թշուառ հաճոյից համար համարձակեցանք անարգել այն փառքն ու երջանկութիւնը, որուն համար մարտիրոսք այնչափ տանջանք կրեցին, առաքեալք այնչափ քրտինք թափեցին, ապաշխարողք լացով ողբով աչքերնին կուրցուցին։ Եթէ մենք անհոգ գտնուեցանք այն փառքին վրայ՝ որուն համար դուն դառնակսկիծ չարչարանքներ կրեցիր, ահաւասիկ հիմայ ճանչնալով թէ որչափ մեծ է եղեր մեր յիմարութիւնը, սրտանց կը զղջանք ու կը գարշինք։ Այո՛, սրտանց կը գարշինք, խոնարհ ու զղջացած սրտիւ աղաղակելով՝ թէ կուրօրէն վարուեցանք։ Ո՛վ Տէր, կը խոստովանինք որ անմտութեամբ վարուեցանք. . . ։ Մեղաք, անօրինեցաք. . . ։ Բայց ահաւասիկ քու սուրբ շնորհիւդ կ՚առաջադրենք ըստ կարի ձեռք բերել այն փառքը,

որուն վրայ մինչեւ ցարդ անհոգ գտնուեցանք, Ուստի վստահութիւննիս բոլորովին քու վրադ դնելով, առանց որոյ բան մը չենք կրնար ընել, կը համարձակինք ըսել՝ թէ արքայութիւնն ինչ կ'ուզէ թող արժէ, կամաց բռնութիւն, անձնուրացութիւն, մահացուցում, հալածանք, տանջանք, մահ, ամէնն ալ, ամէնն ալ սիրով կը կրենք, միայն թէ արքայութենէ չզրկուինք: Ո՛վ ամենասուրբ Կոյս, որ աստուածային Որդւոյդ քովն ամենակարող ես, զօրացո՛ւր այս մեր սրտի եւ քաջ առաջադրութիւնը. եւ այնպէս ըրէ՝ որ զքեզ երկրիս վրայ յարգելէն վերջը, արքայութեան մէջ ալ օրհնենք եւ յաւիտեան վայելենք. ամէն:

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ

Ողջախոհութեան ուխտին վրայ:

Եթէ աստուածային անարատ Գառին երկինքն ունեցած պալատականները կամ պաշտօնեաները, Ս. Յովհաննու Յայտնութեան մէջ նկարագրուածին համեմատ, անարատ ու մաքուր հոգիներէ բաղկացած են, դուք ալ, մաքրասուն կուսանք, ամէն եռանդեամբ արքայութիւնը ձեռք բերելու բաղձալով, պէտք է որ քննէք թէ ինչպէս կը պահէք ողջախոհութեան ուխտերնիդ, որով դուք զձեզ պարտաւորեցիք՝ կոյս, մաքուր եւ անարատ ապրելու: Եւ այսօր պէտք է ընենք այսպիսի քննութիւն մը, անմիջապէս արքայութեան փառքը մտածելէն վերջը. ես ալ կը փութամ նոյնն ըստ կարի դիւրինցընել: Եւ որպէս զի քննութիւննիդ այսպիսի հրեշտակային առաքինութեան մը պատշաճ ըլլայ, ուրիշ բան չեմ առաջարկեր, եթէ ոչ՝ տեսնել թէ արդեօք ունի՞ք այն մասնաւոր ու ընտիր մաքրութիւնը, զոր երկնաւոր Փեսանիդ ձեզմէ կը պահանջէ. եւ թէ արդեօք այն ամենահարկաւոր միջոցները կը գործածէ՞ք մաքրութիւնն ըստ պատշաճի ունենալու եւ պահելու համար:

Մաքրութեան սուրբ ուխտը, զոր այնչափ ուրախութեամբ եւ եռանդեամբ ըրիք, եւ որուն հասնելու ալ՝ ունայնասէր ու մարմնապաշտ աշխարհքիս ամէն հրապոյրքը բաւական չեղան ձեզի արգելք ըլլալու, մարմիններնուդ եւ սրտերնուդ Աստուծոյ ըրած անուշահոտ եւ կատարեալ մէկ զոհն է, հանդիսաւոր եւ անդարձ խոստմամբ՝ միշտ զգուշանալու ո՛ եւ իցէ նաեւ ամենափոքր անմաքրութենէ, որպէս զի միայն զԱստուած մտածէք եւ անով միայն զբաղիք, որուն այնչափ հաճոյ են անարատ եւ մաքուր հոգիք: Այսպիսի դիւցազնական զոհով, որն որ զձեզ հրեշտակաց նման կ'ընէ, դուք Յիսուսի Քրիստոսի հարսնացաք, եւ ամէն մէկերնիդ արժանի պիտի ըլլաք օր մը իրմէ լսելու՝ թէ Եկո՛ւր, իմ հա՛րսս, ընդունէ՛ այն պսակը՝ զոր երկնաւոր Հայրս քեզի համար պատրաստած է:

Բայց մի՛ կարծէք, որ այս ձեր երկնաւոր Փեսան, որն որ Կուսէ մը յղացաւ եւ Կուսէ մը ծնաւ, որն որ միշտ կուսանաց փառքն ու պատիւն է եւ պիտ'որ ըլլայ. մի՛ կարծէք, կ'ըսեմ, որ սովորական ու հասարակ մաքրութեամբ մը գոհ ըլլայ: Եթէ այնպէս կը կարծէք, շատ կը խաբուիք: Այնպիսի ընտիր եւ սուրբ մաքրութիւն մը կը պահանջէ, որ Երգոց երգոյն հարսին պէս ո՛չ միայն կրկին գեղեցիկ ըլլաք, այլ նաեւ կրկնապատիկ սուրբ. ինչպէս որ Պօղոս առաքելոյն բերնովը կը ծանուցանէ, Սուրբ մարմնով եւ սուրբ հոգւով: Այսինքն ձեզմէ այնպիսի մաքրութիւն կը պահանջէ, որ ոչ միայն զձեզ ամէն արատէ ազատ պահէ, այլ նաեւ այսպիսի հրեշտակային առաքինութեան այնպէս սիրահարած ըլլաք, որ ամէն խորհուրդնիդ, խօսքերնիդ, գործքերնիդ, շարժուածքնիդ, նայուածքնիդ իրենց վրայ դրոշմած կրեն սուրբ մաքրութեան գեղեցիկ կնիքը:

Ձեզմէ՝ ամէն արատէ ազատ մաքրութիւն ուզելուն վրայ ամենեւին տարակոյս չկայ. վասն զի

եթէ Հռոմայեցւոց Վեստայեան կուսանք, որոնք այսպէս կը կոչուէին՝ Վեստա անուամբ դիցուհւոյ մը նուիրուած ըլլալնուն համար, անմաքուր եւ անկատար կը համարուէին, երբ իրենց անձնական փափկութեան եւ զարդարանքին հոգ տանէին, զգեստներնուն մաքրութեան, մազերնուն փայլունութեան, մասնաւոր կերակուրներու հոգացողութեան, աշխարհային կամ անսուրբ գրքեր կարդալու փափաք ունենային, վարմունքներնուն մէջ չափէն աւելի վայելչութեան ցոյց տային, եւ մանաւանդ՝ եթէ այն չաստուածուհւոյն պաշտամանն վերաբերեալ ծիսից եւ արարողութեանց խնամք ու եռանդ չցուցընէին. ինչո՞ւ համար, կ'ըսեմ ես, ինչո՞ւ համար հապա միեւնոյն բաները՝ մաքրութեան պակասութիւն եւ թերութիւն պիտի չհամարուին ձեզի ամենուդ համար ալ, որ Յիսուսի Քրիստոսի ճշմարիտ Աստուծոյ եւ ճշմարիտ մարդոյն նուիրուած, ընծայուած, մանաւանդ թէ հարսնացած էք: Այո՛, մաքրասէրն կուսանք, այս ամէնքն ալ անմաքուր պիտի համարուին. եւ իրօք ալ այնպէս են:

Ուստի քննեցէ՛ք եւ տեսէ՛ք թէ վերոյիշեալ եւ անոնց նման բաներուն մէջ ինչպէս կը վարուիք. եւ եթէ երբեք ձեր վրայ այսպիսի փափկասիրութիւն, զգեստուց չափազանց մաքրութիւն, քողերնուդ եւ ուսադիրներնուդ վերջին աստիճանի վայելչութեան խղճահար զգուշութիւն, եթէ ուզածներնուդ պէս կերակուր ուտելու չափազանց հոգացողութիւն ունիք. եթէ հետաքրքիր կ'ըլլաք այնպիսի գրքեր կարդալու, որոնք ոչ միայն մաքրութիւննիդ կերպով մը արատաւորելու վտանգաւոր ըլլան, այլ նաեւ վիճակներնուդ եւ ձեզի պատշաճ ալ չըլլան. եթէ աշխարհականաց հետ տեսնուելու եւ խօսակցելու հակում ունիք. եթէ խօսակցութեանց մէջ համարձակութիւն ունիք. վարմունքներնուդ մէջ չափէն աւելի վայելուչ

երեւնալ կ'ուզէք. եթէ Աստուծոյ ծառայութեան մէջ քիչ մը գաղջութիւն եւ ծուլութիւն կը զգաք... խոստովանեցէք եւ համարձակ ըսէք՝ որ այն անարատ մաքրութիւնը՝ զոր Աստուծոյ խոստացաք եւ վիճակնիդ ձեզմէ կը պահանջէ, կերպով մը աղօտացեր է: Վասն զի այսպիսի ազնիւ առաքինութիւն մը՝ ամենեւին թող չի տար փափուկ կերակուրներով սնանելու, դրսէն գեղեցիկ ու վայելուչ երեւնալու. այլ կը պահանջէ որ ներքին առաքինութեան զարդարանքը փնտռէք. ինչպէս որ Դաւիթ մարգարէն ամէն մայրապետի համար անխտիր կ'ըսէ, որ անարատ մաքրութեան փառքն ի ներքուստ գեղեցիկ առաքինութիւններով զարդարուած ըլլալուն վրայ կը կայանայ. “Ամենայն փառք դստեր թագաւորի ի ներքոյ...„[1]:

Իսկ ձեզմէ այնպիսի մաքրութիւն մը պահանջելուն գալով, որ յայտնուի խորհուրդներնուդ, խօսքերնուդ, գործքերնուդ, շարժուածքներնուդ եւ նայուածքներնուդ մէջ, կը հարցնեմ՝ թէ ի՞նչ հոգ կը տանիք, որ ամէն խորհածնիդ, խօսածնիդ եւ գործածնիդ իր վրայ դրոշմած կրէ մաքրութեան կնիքն եւ այսպիսի գեղեցիկ առաքինութեամբ մը զարդարուած ըլլայ... : Ի՞նչպէս փոյթ կը տանիք՝ որ ամէն գործքերնիդ իւր հետը մէկտեղ ունենայ այս պատուաւոր նշանը... : Ի՞նչ կ'ընէք ամէն առթի մէջ զձեզ իբրեւ Յիսուսի Քրիստոսի ճշմարիտ հարս ճանչցընելու համար... : Խղճմտանքնիդ ի՞նչ կ'ըսէ... : Մի՛ գուցէ երբեմն այնպիսի բաներ մտածէք եւ խօսիք, որ թէեւ այսպիսի գեղեցիկ առաքինութեան հակառակ չըլլան, այսու ամենայնիւ սուրբ մաքրութիւնն անարատ ու կատարեալ պահել ուզողի մը յարմար ու պատշաճ ալ չեն:

Երկրագործները կ'ըսեն՝ որ եթէ դեռ կանաչ եղող նուշ մը իր կեղեւէն հանելով եւ վրան ս եւ

[1] Սղմ. խդ. 14:

իջէ բառ մը գրելով՝ նոյն կեղեւին մէջ իր բնական գիրքով զետեղուի ու տնկուի, ծառ եղած ատեն՝ տուած պտուղներուն ամենուն վրայ ալ նոյն բառը դրոշմած կ'ըլլայ։ Ստոյգ ըլլալը չեմ գիտեր, վասն զի փորձած չեմ. բայց հաստատապէս գիտեմ՝ որ ասիկայ Աստուծոյ նուիրուած անձնիդ հանդիսապէս իրեն խոստացած եւ ուխտած ամբիծ ողջախոհութեանդ ձեզմէ պահանջած վարմունքին ճիշդ պատկերն է։ Այս սուրբ մաքրութիւնը սրտերնուդ մէջ այնպէս դրոշմուած պիտ'որ ըլլայ, որ ամէն խորհուրդներնուդ, խօսքերնուդ եւ գործքերնուդ վրայ իր կնիքը յայտնապէս ցուցընէ։ Կ'ուզեմ ըսել թէ պէտք է հոգ տանիք՝ որ սուրբ մաքրութեան սէրն ամէն խօսքերնուդ, գործքերնուդ, շարժուածներնուդ, նայուածքներնուդ մէջ մտնէ եւ ի խոր թափանցէ. ուսկից ամէնքը կարող ըլլան հասկընալ որ դուք ամէն ձեր գործոց եւ վարմանց մէջ ուրիշ բան չէք փնտռեր, եթէ ոչ՝ ձեր մաքրութեան գեղեցիկ սպիտակութիւնն աւելցընել. եւ այնպէս ալ յաջողցընելու կը ջանաք, որ Երգոց երգոյն Հարսին պէս, կաթով լուացուած սպիտակ աղաւնի ըսուիք. "Աչք նորա իբրեւ զաղաւնիս. . . լուացեալ կաթամբ„[1]։ Արդեօք մինչեւ ցարդ այնպիսի հոգ տարե՞ր էք՝ մաքրութեան ուխտերնիդ այսպէս կատարեալ եւ անարատ պահելու..։ Ասոնց վրայ յետոյ դուք ձեզմէ ալ մանրամասն քննութիւն կրնաք ընել։ Ուստի թող տուէք որ ես քննութեան համար միտքս դրածս ձեզի առաջարկեմ. այսինքն թէ ինչ պիտ'որ ընէք այսպիսի ընտիր ու մասնաւոր մաքրութիւն մը ունենալու եւ անարատ ու անբիծ պահելու համար։

Աստուծոյ այսչափ հաճոյ եւ սիրելի առաքինութիւն մը անարատ պահելու համար, նախ պէտք է որ զգուշաւոր արթնութիւն ունենաք սրտերնուդ վրայ, որպէս զի հոն ոչ անպարկեշտ խորհուրդ մը կանգ առնէ, ո՛չ ալ անհամեստ ցանկութիւն մը բոյն դնէ. վասն զի այս կեդրոնէն եւ արմատէն կախում ունին խօսքերնիդ ալ, վարմունքնիդ ալ. ինչպէս որ Հոգին սուրբ կ'ըսէ. "Ամենայն պահպանութեամբ պահեա՛ զսիրտ քո, զի ի սմանէ են ելք կենաց„[1]։ Մտածմանց վրայ ուրիշ անգամ ըսածներէս կրնաք հասկընալ, որ դիտաւորութիւն չունիմ ըսելու՝ թէ ամենեւին պիղծ խորհուրդ մտքերնիդ չիյնայ. վասն զի ձեր ձեռքը չէ ազատ ըլլալ անոնցմէ, որովհետեւ շատ սուրբ անձինք իսկ այսպիսի պիղծ խորհուրդներով տագնապեցան։ Հապա կ'ըսեմ որ այնպէս արթուն մնալու պարտաւոր էք, որ անպարկեշտ մտածման մը մտքերնիդ ներկայանալն իմացածնուդ պէս, շուտով մը հերքէք։ Ս. Փրանկիսկոս Քսաւերեան՝ գիշեր մը երազին մէջ պիղծ խորհուրդ մը միտքը ներկայացած ատեն, անանկ սաստիկ ուժգնութեամբ հերքեց, որ սրտին երակներէն մէկը ճաթեցաւ։ Դուք եթէ այս աստիճան կարողութիւն չունիք, գէթ շուտով մը պէտք է որ Աստուծոյ եւ ամենասուրբ Կուսին դիմէք, որպէս զի ազատիք։ Տեսէք ուրեմն թէ միշտ այսպիսի զգուշութիւն ու հոգ ունեցեր էք. . . ։ Նայեցէք թէ ամէն առթի մէջ Աստուծոյ եւ ամենասուրբ Կուսին դիմեր էք՝ անոնցմէ օգնութիւն խնդրելու, որպէս զի թէ՛ շուտով եւ թէ՛ արդիւնքով ազատիք։ Ի՞նչ կ'ըսէք, մաքրասուն հարսունք Քրիստոսի. ի՞նչ կը կարծէք. . . ։

Կը կարծենք, ըսէ դուցէ մէջերնէդ մէկը, կը կարծենք որ շուտով հերքած ըլլանք եւ շուտով ալ Աստուծմէ եւ ամենասուրբ ու անարատ Կուսէն օգնութիւն խնդրած ըլլանք. բայց այս աղտեղի մտածմունքներն այնչափ սաստ յարձակեր են վրանիս եւ այնչափ անգամ ներկայացեր են, որ կը վախնանք թէ մի՛ դուցէ երբեմն պակասաւոր գտնուած ըլլանք։ Մաքրասուն կուսանք, երկնաւոր

[1] Երգ. Ե. 12։

[1] Առակ. Դ. 23։

Փեսանիդ կը պահանջէ՝ որ փութաջան ըլլաք, զգուշութիւն ընէք եւ աշխատիք զանոնք հերքելու. բայց ո՛չ երբեք կ'ուզէ որ խղճահար ըլլաք։ Երբ դուք զանոնք շուտով կը հերքէք եւ շուտով Աստուծոյ կը յանձնուիք, որչափ ալ որ կենան եւ կամ կրկին գան ներկայանան զձեզ նեղացնելու, եթէ կը ցաւիք եւ հաճութիւն չէք տար, ամենեւին մի՛ վախնաք։ Վասն զի ձեր մխիթարութեան համար կրնամ ըսել՝ որ ատով ձեր մաքրութեան աւելի զարդ ու պայծառութիւն տուած եւ արքայութեան համար աւելի արդիւնք վաստկած կ'ըլլաք։ Թո՛ղ վախնան այն ողորմելիները, որոնք այսպիսի աղտեղի խորհուրդներէ պաշարուած՝ գաղջ ու պաղ կը գտնուին եւ շուտով վանտելու հոգ չեն տանիր։ Այո՛, այսպիսիները թող վախնան։

Իսկ սրտերնուդ մէջ անհամեստ ցանկութիւն մը բոյն դնել թող չտալնուդ պարտաւորութեան գալով, այնչափ հարկաւոր է՝ որ առանց այսպիսի զգուշութեան եւ արթնութեան՝ անկարելի է որ Աստուծոյ ուխտած սուրբ մաքրութիւննիդ անարատ ու անբիծ պահուի։ Եւ գիտէ՞ք ինչո՛ւ համար։ Վասն զի նոյն իսկ ձեր սեռէն եղած անձանց վրայ ունեցած սէրերնիդ ու հակումնիդ, կրնայ՝ ըստ Ս. Յերոնիմոսի, զձեզ անզգալի կերպով այնպիսի գահավէժ անդունդներու վտանգի մէջ ձգել, որ երբեք մաքերնէդ անցած չէ։ Ուստի եւ ամենուն կրթութեան համար գրեց թէ "Բազում ինչ առնել ստիպէ զմեզ սէրն. մինչ զմերձաւորութիւնն նկատեմք զմարմնոյ, զմարմնոյն եւ զհոգւոյ նախատեմք զարարիչն,,։ Դիւրին բան չէ պատմել թէ ո՛րչափ տխուր օրինակներ կը գտնուին եկեղեցական պատմութեան մէջ։ Բաւական է գիտնալ, որ Քրիստոս Տէրն մեր ըսաւ անգամ մը սրբուհի Թերեզիայի որ հարկաւ կը դատապարտուէր, եթէ տղայութեանը քանի մը ընդունայն ու տղայական բարեկամութիւնները շուտով կտրած չըլլար. վասն

զի այն տղայական եւ ընդունայն բարեկամութիւնները յետոյ չարութեան կը փոխուէին եւ անանկով կը կորսուէր։ Ասկից կրնաք հասկնալ թէ ո՛րչափ հարկաւոր է՝ որ քննէք դուք զձեզ, թէ արդեօք սրտերնիդ ազատ է այսպիսի ցանկութիւններէ. մտածելով որ առ Յիսուս Քրիստոս ըրած մաքրութեան ուխտերնուդ առաջին պայմանն այս եղաւ՝ որ միայն զինքը սիրէք, միայն իրեն պահէք սրտերնուդ բոլոր իղձերն ու ցանկութիւնները։

Մաքրութիւննիդ անարատ ու անբիծ պահելու համար երկրորդ պէտք եղածն է՝ զգայարանաց ճիշդ պահպանութիւնը, ամենուդ ալ յայտնի ըլլալով՝ որ զգայարանքներն այն պատուհաններն ու դռներն են, ուսկից ներս կը մտնեն ցնորք, մտածմունք, իղձք եւ ցանկութիւնք։ Քննեցէք ուրեմն եւ տեսէք թէ աչքերնիդ սանձելու եւ պահպանելու համար ի՞նչ սովորութիւն ունիք։ Երանելին Յովբ, ինչպէս ուրիշ անգամ ըսած եմ, այն աստիճան զգուշութիւն ունէր, եւ այնպէս հոգ կը տանէր աչքերուն կրթութեան՝ որ ամենապարկեշտ կուսի մ'ալ երեսը նայելու չհամարձակեցաւ երբեք։ Դուք ալ արդեօք ասոր նմանելու ջանացե՞ր էք, այնպէս որ աչքերնիդ մէկուն երեսը նայելու չհամարձակին. . . ։ Դուռը կամ հիւրանոցը գտնուած ատեննիդ՝ ի՞նչպէս վարուեր էք. . . ։ Ինչպիսի՞ զգուշութիւն ըրած էք հեռու գտնուելու այնպիսի տեղերէ, որոնց օդը սուրբ մաքրութեան համար ապականած է, ինչպէս կ'ըսէր սրբակեաց մայրապետ մը. . . ։

Հաստատ պէտք է գիտնաք՝ թէ շատ քիչ անգամ կը պատահի, որ այսպիսի տեղերէ ելլելու ատեննիդ՝ ազատ գտնուիք անպարկեշտ մտածմանց պատերազմէ։ Անոր համար եթէ երբեմն չէք կրնար չերթալ եւ չգտնուիլ, ան ատեն կանխաւ Աստուծոյ յանձնուեցէք եւ իրմէ օգնութիւն խնդրեցէք, յիշելով որ գլուխներնուդ վրայ կրած

քովերնիդ՝ պարզ զարդարանքի մը համար տրուած չէ ձեզի. այլ որպէս զի անով դուք զձեզ թէ զուրիշը դիտելէ եւ թէ ուրիշին նայուածքէն պաշտպանէք: Նոյն առեն մտքերնիդ բերէք թէ որչափ պէտք է հոգ տանիք եւ զգուշանաք այնպիսի առարկաներու նայելէ, որոնք կրնան չար ու անտեղի գաղափարներ թելադրել մտքերնուդ. . . :

Աչաց քննութենէն՝ միւս զգայարանաց քննութեան անցնելով, տեսէք թէ ինչ զգուշութիւն ըրած էք՝ նշանտուքի, հարսնախօսութեան, պսակի եւ այլ ատոնց նման բաներու վրայ խօսելէ եւ խօսք լսելէ, որոնք ամենեւին չեն պատկանիր ու չեն վայելեր Յիսուսի հարսնացուին. . . : Նայեցէք թէ ինչպէս հոգ տարած էք մահացընել ճաշակնիդ, հոտոտելիքնիդ եւ շօշափելիքնիդ. անկարելի ըլլալով որ առանց այս զգայարանքներու մըշտատեւ մահացուցման՝ կարող ըլլաք անարատ եւ անբիծ պահել ձեր մաքրութեան գեղեցիկ շուշանը՝ Ուստի հեռու կեցէք կերակրոց, անուշահոտութեանց եւ անոնց նման բաներու ամէն փափկութիւններէ. . . : Տեսէք թէ ինչպիսի պարկեշտութիւն կը գործածէք զգեստնիդ հանելու եւ հագուելու առեն, որն որ չափազանց հարկաւոր է՝ ձեր ուխտած մաքրութեան եւ ողջախոհութեան կատարեալ պահպանութեան համար. . . : Տեսէք թէ ինչպիսի հոգ կը տանիք մէջերնիդ ալ ձեռքի կատակ ընելէ, թէեւ չափազանց անմեղ ալ ըլլայ: Նայեցէք թէ փոքր տղու մը հանդիպած առեննիդ ալ՝ ինչպիսի զգուշութիւն կ'ընէք զանիկայ սիրելէ եւ մանաւանդ համբուրելէ, որոնց ամէնն ալ թոյն են, որ կրնան մաքրութեան եւ ողջախոհութեան գեղեցիկ ու անուշահոտ ծաղիկն իսկ եւ իսկ թառամեցընել եւ ոչնչացընել. . . :

Երրորդ վերջապէս՝ այս Աստուծոյ ամենահաճոյ առաքինութիւնը միշտ աւելի պայծառ պահելու եւ Յիսուսի Քրիստոսի ճշմարիտ հարսի վար-

մունք ունենալու համար, պէտք է որ մարմիննիդ այնպիսի մահացուցման մէջ պահէք, որ սուրբ Առաքելոյն տուած խորհրդին համեմատ, կարող ըլլաք ըսել՝ թէ մարմիննիդ միակերպ զոհ կը մատուցանէք ձեր ամենասիրելի ու երկնաւոր փեսային: "Աղաչեմ զձեզ, եղբարք, . . . պատրաստել զմարմինս ձեր պատարագ կենդանի, սուրբ, հաճոյ Աստուծոյ"[1]: Ուստի եթէ կը բաղձաք գիտնալ թէ ինչպէս կրնաք մարմիննիդ այսպիսի հաճոյական զոհ ընել, ահաւասիկ կը պատասխանեմ շուտով, այս հետեւեալ կերպերով: Աստուածային սուրբ կամաց համակերպութեամբ եւ համբերութեամբ կրելով Աստուծոյ խաւրած ամէն վիշտերը, ցաւերն, անհանգստութիւնները, հիւանդութիւններն եւ ձեր կամաց հակառակ ուրիշ բաները. համբերութեամբ եւ սիրով տանելով տաքը, պաղը, հովն ու եղանակաց ուրիշ անբարեխառնութիւնները: Հոգ տանելով որ մարմիննիդ չունենայ իր ուզած հանգստութիւնները, այսինքն չքնանայ որչափ որ կ'ուզէ, չհանգչի երբ որ կ'ուզէ, կերակուր չուտէ երբ որ անօթութիւնն ու ծարաւը, եւ կամ որկրամոլութիւնը կը գրգռէ, այլ միայն հասարակութեան որոշուած ժամուն:

Հոս չեմ ուզեր յիշել կարգէ դուրս քուրձեր, խարազաններ, կանոնէ դուրս ծոմապահութիւններ կամ ուրիշ այս տեսակ խստութիւններ. վասն զի՝ ինչպէս ուրիշ տեղ ալ ըսած եմ, այսպիսի բաներու համար խոստովանահօր եւ հոգեւոր Հօր խորհրդոյն ու հրամանաւը շարժելու է: Այս միայն կ'ըսեմ, որ եթէ մարմիննիդ՝ սուրբ մաքրութեան գլխաւոր եւ ոխերիմ թշնամւոյ տեղ դնելու ըլլաք, թշնամւոյ պէս ալ պէտք է որ հետը վարուիք. եւ այսպէս կրնաք նուիրել Աստուծոյ այն հաճելի զոհը, որն որ կրնայ չափազանց պայծառութիւն ու զարդ պատճառել ձեր մաքրութեան, եւ այսպէս

1 Հռովմ. ԺԲ. 1:

ալ լի արդեամբ արժանի ըլլալ երկնից արքայութեան մէջ այն կուսանաց կարգը դասուելու, որոնք ձեր երկնաւոր փեսային շքեղ արքունիքը կը կազմեն:

Ահաւասիկ ուրեմն այն սուրբ մաքրութիւնն ու ընտիր ողջախոհութիւնը, զոր Յիսուս ձեզմէ կը պահանջէ: Ահա այսպէս պէտք է՝ որ զանիկայ ունենաք եւ պահպանէք: Մաքրութիւննիդ պէտք է այնպէս ըլլալ՝ որ ամէն արատոյ ստուերէ ազատ ըլլայ, եւ զարդարէ ամէն խօսքերնիդ ու գործքերնիդ, անանկ որ ամէն մէկերնուդ համար կարող ըլլայ ըսուիլ. "Ամենեւին գեղեցիկ ես. եւ արատ ինչ ոչ գոյ ի քեզ,,: Իսկ այսպէս գեղեցկացընելուն եւ պահպանելուն կերպն է՝ սրտերնիդ պահել ամէն անմաքուր խորհուրդներէ եւ ցանկութիւններէ. զգայարանքնիդ այնպէս սանձել՝ որ անվայել բաներն ո՛չ տեսնէք, ո՛չ լսէք եւ ո՛չ ալ խօսիք. միանգամայն մարմիննիդ այնպէս ճնշէք եւ մաշեցընէք, ինչպէս որ արժան է ճնշել եւ նեղել հոգիներնուդ ոխերիմ ու գլխաւոր թշնամին: Եթէ այսպէս վարուիք, ո՛չ միայն բոլոր աշխարհքի կը ծանուցանէք Յիսուսի Քրիստոսի ճշմարիտ հարս ըլլալնիդ, այլ նաեւ կրնաք յուսալ Աստուծոյ այն գեղեցիկ տեսութեան ալ արժանի ըլլալ, որն որ մասնաւոր կերպով խոստացուած է՝ մաքուր, սուրբ եւ անարատ հոգիներու: "Երանի այնոցիկ՝ որ սուրբ են սրտիւք, զի նոքա զԱստուած տեսցեն,,[1]:

Գոհանամք զքէն: (Երես 27:)

1 Մատթ. Ե. 8:

ՕՐ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

ՄՏԱԾԱԿԱՆ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

Սուրբ ըլլալու համար Յիսուսի Քրիստոսի մեզի տուած օրինակներուն վրայ:

Եկ սուրբ Հոգի . . . : (Երես 10:)

Այն երջանիկ վայրկենէն՝ յորում Բանն յաւիտենական զմեզ սատանային յաւիտենական գերութենէն ազատելու համար մեր մարմինը զգեցաւ, նոյն ատենէն անանկ սքանչելի օրինակ մը տուաւ այն խոնարհութեան, որ մեր կատարելութեան եւ սրբութեան հիմն ու խարիսխը պիտի ըլլայ: Մտածեցէք ուրեմն այս Բանին Աստուծոյ մարմնաւորութեան անճառելի խորհուրդը, որ իրաւամբ կրնայ խոնարհութեան խորհուրդ ըսուիլ: Վասն զի որ կողմանէ նայուելու ըլլայ, խոնարհութեան զգածմունքներ կը քարոզէ, եւ ամէն հաւատք ունեցողը կը շարժէ զանոնք ի գործ դնելու: Մտքով մօտէք Նազարէթի փոքրիկ տունը, ուր այս խորհուրդն ի գործ դրուեցաւ. ուրիշ բան չէք կրնար գտնել, եթէ ոչ՝ ամենախորին խոնարհութիւններ: Գաբրիէլ հրեշտակապետն այն երանելի հոգւոց առաջիններէն մէկը, որոնք աստուածային աթոռոյն ընթերակայ են, աղքատ Կուսի մը ոտից առջին կը խոնարհի: Այս աղքատին Կոյսը, որ յաւիտենական Բանին Մայր ըլլալու որոշուած եւ հետեւաբար երկնի եւ երկրի Թագուհի կարգուած է, ինք զինքն Աստուծոյ հպատակ աղախին կ'անուանէ: Իսկ Բանն յաւիտենական՝ յաւիտենական Հօր սիրելի Որդին, այն աստիճան կը զիջանի եւ կը խոնարհի, որ իւր Հօրը դարձած՝ կրնայ ըսել. "Ես ծառայ քո եմ, ծառայ եւ որդի աղախնոյ քո,,[1]: Այսպիսի խորին

1 Սղմ. ՃԺԵ. 16:

խոնարհութեան դիմացը, կարելի՞ է՝ որ դուք հպարտութեան եւ ամբարտաւանութեան զգացմունք ունենաք...: Ի՞նչպէս կրնայ ըլլայ որ հրեշտակի մը այսպիսի զիջողութիւնը, Աստուծոյ Մայր եղող Կուսի մը հլու վարմունքը, նոյն ինքն Աստուծոյ վերջին աստիճանի խոնարհութիւնը տեսնելով, ըստ որում կ'ըսէ Առաքեալը՝ թէ “Խոնարհեցոյց զանձն„[1]. դուք բոլորովին խոնարհութիւն եւ հպատակութիւն չըլլաք...:

Այսու ամենայնիւ դուք անոնցմէ էք, որ մէկու մը հետ խոնարհութեամբ եւ համբերութեամբ վարուած ատեննին՝ չեն կրնար տանիլ որ դիմացիննին իրենք զիրենք ամբարտաւան եւ հպարտ ցուցընէ: Ի՞նչպէս ուրեմն դուք կրնաք սրտերնուդ մէջ հպարտութեան զգացմունք սնուցանել, երբ հրեշտակ մը, հրեշտակաց Թագուհին եւ նոյն ինքն Աստուած այսպիսի խորին խոնարհութիւն կը ցուցընեն...: Ո՛հ, այս սքանչելի խոնարհութիւնները ձեր սրտին մէջ ճշմարիտ խոնարհութեան հոգին հաստատելու ուղղուած ըլլալով, ձեր պարտաւորութեանց մէջ շատ պակասաւոր կը գտնուիք, եթէ մեծապէս հոգ չտանիք խոնարհութեան եւ հպատակութեան զգացմունք ունենալու. մանաւանդ որ այնպիսի պատճառներ ունիք, որ եթէ քիչ մը մտածելու ըլլաք, ամէն մէկերնիդ կը ստիպուիք Դաւիթ մարգարէին հետ ըսելու. “Խոնարհ եղէ մինչեւ յոյժ. Տէր, կեցո զիս ըստ բանի քում„[2]...:

Յաւիտենական Բանը, այսինքն՝ երկնաւոր Փեսանիդ, ամենասուրբ Կուսին ամենամաքուր արգանդին մէջ մարմին առածին պէս, թէեւ բանականութիւնը բացուած էր եւ կատարեալ ծանօթութիւն ունէր, հոն ձեր սիրոյն համար ինն ամիս գոցուած մնաց: Ինչպիսի դիւցազնական համբերութեան օրինակ է սակայն...: Ս. Եկեղեցին մտածելով միայն՝ այն աստիճան կը հիանայ, որ

1 Փիլիպ. Բ. 8:   2 Սղմ. ՃԺԸ. 107:

զարմանալով կ'ըսէ, թէ “Դու ի փրկել զազգ մարդկան ոչ գարշեցար յարգանդէ Կուսին„: Իսկ դուք այսպիսի օրինակի մը վրայ չզարմանալով եւ անկից օգուտ չքաղելով, պիտի վշտանա՞ք վանքին նեղութենէն, երբեմն ալ գուցէ գանգատի՞ք եւ ցաւի՞ք: Ո՛հ, մաքրասուն կուսանք, որչափ որ բնական վանքերնիդ ձեզի նեղութիւն ու վիշտ պատճառէ, այսու ամենայնիւ ոչ երբէք կրնայ Յիսուսին՝ այն սուրբ արգանդին մէջ գոցուած մնալովը կրած նեղութեանց հարիւրէն մէկը ձեզի պատճառել. ուստի այսպիսի գեղեցիկ օրինակ մը այն աստիճան պէտք է քաղցրացընել ամէն վիշտերնիդ եւ նեղութիւննիդ, որ անոնցմէ չէ թէ միայն չգանգատիք, այլ նաեւ մեծ հաճութիւն զգաք...:

Այս ինն ամսուան նեղութենէն վերջը՝ հրեշտակաց մեծ ցնծութեամբը ծնաւ. բայց որպէս զի ձեր սրտին ալ աղքատութեան եւ վշտաց սէր ու փափաք ազդէ, ամէն բանի մեծ կարօտութեան մէջ ծնաւ: Ո՛հ, Աստուա՜ծ իմ, աշխարհքիս ամէն հարստութեան իշխան Տէրը, անիկայ որ ձեռքը բանալովը՝ բոլոր արարածները կրնայ հարըստացընել, ինչպիսի տնանկութեան հասած է մեր սիրոյն համար...: Եթէ աղքատ կ'ուզէր ծնանիլ, գոնէ իր Մօրն աղքատիկ տունը ծնանէր, ուր ուրիշ աղքատներու ունեցած փոքր դիւրութիւններն ու հանգստութիւնները կրնար ունենալ, գոնէ քիչ մը լաթի կտորուանք կրնար գտնել, որով ցրտէն պատսպարուէր: Բայց չէ. որպէս զի փափկութիւն եւ հանգստութիւն չփնտռելու լուսաւոր օրինակ ըլլայ ձեզի, հասարակ աղքատութեամբ գոհ չ'ըլլար, այլ յետին աստիճանի եւ ամենակարօտ աղքատութիւնը կը փնտռէ: Եթէ սրտերնիդ կը դիմանայ, նայեցէք. եւ կը տեսնէք ձմեռուան դառն ցրտերու ատեն ծնած, բնակութենէ հեռու փլփլկած այրի կամ խրճիթի մը մէջ, առանց կրակի՝ որ զինքը տաքցընէ, առանց փոքր վարա-

գուրի՝ որ զինքը պատսպարէ: Անասնոց անարգ մսուր մը, քիչ մը յարդ, երկու անասուն՝ որոնք իրենց շունչովը զինքը կը տաքցընեն. ասոնք կը կազմեն բոլոր իր հարստութիւնը...: Ո՛հ, որչափ ամըչնալու պատճառ ունիք այս աստուածային սուրբ ծնունդը խորհած ատեննիդ. վասն զի թէեւ աղքատօրէն ապրելու հանդիսաւոր ուխտ ըրած էք, բայց Յիսուսի Քրիստոսի Բեթղեհէմի այրէն ձեզի քարոզած աղքատութեան եւ ոչ ստուերը կը տեսնուի վրանիդ. . . :

Ս. Փրանկիսկոս Ասիզացին ստէպ ստէպ մտքով կ'երթար այն երջանիկ այրը, եւ իր Տէրն աղքատ, ողորմելի, ցուրտ եղանակին ամէն դառնութեանց տակ ինկած, չոր յարդի վրայ պառկելու ստիպուած եւ իր գրեթէ սառած փափուկ մարմինը տաքցընելու համար անասնոց շունչը մուրալու հարկադրուած տեսնելովը, այնպիսի սէր ու փափաք կը զգար աղքատութեան, որ կ'ուզէր առանց բան մը ունենալու գրեթէ մերկ ապրիլ...: Իսկ դուք Յիսուսի Քրիստոսի այս յետին աղքատութիւնն աչքերնուդ առջեւն ունենալով, պիտի համարձակի՞ք այն դիւրութիւններն ու հանգստութիւնները փնտռել, զորոնք անձնասիրութիւննիդ կրնայ ձեզի թելադրել. . . : Ասով կը հասկցընէք որ այնպիսիներէն կ'ուզէք ըլլալ, որոնց համար Ս. Յերոնիմոս կ'ըսէր թէ կ'ուզեն այնպէս աղքատ ըլլալ, որ բանի մը պակասութիւն չկրեն. ուստի նայեցէք որ չըլլայ թէ այսպիսի մեծ անկարգութիւն մը տեղի ունենայ մէջերնիդ...: Եթէ Յիսուս ձեզի օրինակ ըլլալու համար այն աստիճան աղքատ եղաւ, դուք ալ որչափ որ կրնաք՝ անոր նմանիլը ձեզի փառք համարեցէք: Մի հաճիք որ ըրած աղքատութեան ուխտերնիդ միայն պարզ անուն մը ըլլայ. այլ նայեցէք որ արդեամբք եւ իրօք զանիկայ փորձէք ու կրէք: Որչափ աւելի աղքատ ըլլաք, այնչափ ալ առաքինութեամբ հարուստ կ'ըլլաք: Սիրեցէք ուրեմն այսպիսի գեղեցիկ առաքինութիւն մը. վարժեցուցէք լեզունիդ ստէպ ստէպ ըսելու. Աղքատութեան հետ սերտ սիրով կապուած Աստուծոյ մը ծառայութեան մէջ՝ փափկութիւն եւ հանգստութիւն փնտռելու չէ:

Մոգուց երկրպագութենէն վերջը, Յիսուս մօրէն ելլելով, Տաճարն ընծայուելու կ'երթայ. եւ այս առթիւ ձեզի կը սորվեցընէ ամենայն յօժարութեամբ կանոններու հպատակութիւն, թէեւ ծանր եւ խոնարհական ըլլայ գործադրութիւնը: Յետոյ ալ Հերովդէսին կատաղութենէն խոյս տալով, որ զինքը մեռցընելու կ'աշխատէր, Եգիպտոս գնաց, ուր մնաց մինչեւ այն ամբարշտին մահը: Այս փախստեան եւ աքսորանաց յիշատակով դուք զձեզ քաջալերելու էք ամէն բան կրելու, ամէն բան սիրով տանելու, այս աշխարհքիս մէջ նեղութիւն կրելու համար ծնած ըլլալով, ինչպէս որ հանդերձեալն ալ վայելելու համար պատրաստուած է. . . :

Այս ամենայն կրելէն վերջը՝ իւր ծնողքը զինքը Նազարէթի տունը կը բերեն: Որչափ ալ որ ինք երկինքէն աշխարհք եկած էր մարդկան ազգը փրկելու համար. այսու ամենայնիւ երեսուն տարուան չափ հոն գաղտնի եւ ծածուկ կեանք կ'անցընէ, անանկ որ ոչ ոք գիտէ իր ով ըլլալը: Բայց ինչո՞ւ այսչափ ատեն կ'անցընէ առանց իւր զարմանալի քանքարը մեծագործ բաներու գործածելու եւ ցոյց տալու: Որպէս զի ձեզի նախ եւ յառաջ առանձնասիրութեան եւ աշխարհքիս վրայ անծանօթ մնալու գեղեցիկ օրինակը տայ, եւ միանգամայն դուք ալ փորձով կրթուիք աստուածային սուրբ կամաց համակերպութեան եւ համբերութեան մէջ, երբ կրօնքը կը զլանայ ձեզի այն պատուաւոր պաշտօններն՝ որոնց դուք զձեզ կարող եւ արժանի կը համարիք: Եւ որովհետեւ այսչափ երկայն ժամանակ մինչդեռ աշխարհք կը կարծէր որ

Ինք պարապ կեցած է, ամենէն մեծ ու սքանչելի գործքը կ'ընէր, այսինքն իւր յաւիտենական Հօրը սուրբ կամքը կը կատարէր. դուք ալ այսպիսի առիթներու մէջ՝ որչափ որ գաղտնի եւ աշխարհքիս անծանօթ կեանք անցընէք, կրցածներնէդ շատ աւելի մեծ փառք կու տաք Աստուծոյ, եւ ասով ոչ միայն Յիսուսի Քրիստոսի ճշմարիտ հարս ըլլալնիդ կը ցուցընէք, այլ իրեն ամենէն մօտիկ ազգական, ինչպէս Ինք ըսաւ թէ ով որ իմ Հօրս կամքը կը կատարէ, անիկայ է իմ եղբայրս, քոյրս, մայրս. "Որ առնէ զկամս Աստուծոյ, նա է իմ եղբայր եւ քոյր եւ մայր,,[1]...: Քանի՜ քանի անգամ արդեօք երկնաւոր Հայրը փառաւորելու եւ Յիսուսի Քրիստոսի մօտաւոր ազգական ըլլալու գեղեցիկ առիթները ձեռքէ հանելով կորսնցուցիք...: Ո՜հ, լացէք այսպիսի ողբալի կուրութեան վրայ, որով շատ անգամ ոչ թէ Աստուծոյ կամաց, այլ ձեր քմաց համեմատ պաշտօններ առնելու հոգ տարիք...: Ուստի որոշեցէք այսուհետեւ տարբեր կերպով վարուելու. միշտ յիշելով որ միայն Աստուծոյ սուրբ կամաց կատարման մէջ կը գտնէք ձեր անձին կատարելութիւնն ու սրբութիւնը, ըստ որում չէ թէ մեծամեծ բաներ ընելով՝ Աստուծոյ սիրելի եւ հաճելի կրնաք ըլլալ, այլ միայն այնչափին եւ այն բանն ընելով, զոր Ինք կ'ուզէ: Ապա ուրեմն եթէ Ինք կ'ուզէ որ ստորին վիճակի եւ անարգ պաշտօններու մէջ գտնուիք, համաձայնեցէք իւր սուրբ կամաց, մինչդեռ ասով մեծ պաշտօններ վարողներու չափ եւ գուցէ անոնցմէ շատ աւելի արդիւնք կրնաք վաստըկիլ...:

Այսպէս Յիսուս իւր աստուածային Հօրն երկրպագելի կամաց համակերպելով, առանց հոգալու որ իւր կեանքը պայծառ եւ գործունեայ ըլլայ, կամ ծածուկ եւ անգործ մնալով, սուրբ Աւետարանը կ'ըսէ թէ առաքինութեամբ եւ հասակաւ

1 Մարկ. Գ. 35:

կ'աճէր. "Եւ Յիսուս զարգանայր իմաստութեամբ եւ հասակաւ եւ շնորհօք յԱստուծոյ եւ ի մարդկանէ,,[1]: Դուք հասակներնուդ մէջ զարգացած ատեննիդ՝ արդեօ՞ք կատարելութեան եւ սրբութեան մէջ ալ կը զարգանա՞ք, թէ ոչ...: Խղճերնիդ ի՞նչ վկայութիւն կու տայ...: Արդեօք Յիսուսի ձեր երկնաւոր Փեսային ձեզի տուած ազնիւ օրինակին նմանելնուդ վրայ զձեզ կ'ապահովցընէ՞...: Մի՛ գուցէ մէջերնէդ ոմանք բոլորովին հակառակ վարմունք ունեցած ըլլան, այնպէս որ հասակի մէջ յառաջ երթալով՝ առաքինութեանց մէջ ետ մնացած ըլլան...: Եթէ բարեբախտաբար մէջերնիդ այնպիսիներ չեն գտնուիր, պատշաճ կերպով Աստուծոյ շնորհակալ եղէք: Բայց եթէ դժբախտաբար մէջերնիդ մէկը զգայ իր ջերմեռանդութեան պակսիլը, թող դառնապէս լայ իւր յանցանքը, եւ ամենայն զօրութեամբ հոգ տանի զղջալու, առ որ կը ստիպէ ձեր աստուածային Փեսային օրինակը:

Վերջապէս այն ծածուկ կենաց մէջ Յիսուսի Քրիստոսի ձեզի օրինակ ըլլալու համար ի գործ դրած գեղեցիկ առաքինութիւնը, հնազանդութիւնն եղաւ: Այս առաքինութիւնն այն աստիճանի իրեն սիրելի էր, որ Ղուկաս աւետարանիչ Յիսուսի երեսուն տարուան գործքերն երեք խօսքի մէջ կը բովանդակէ, ըսելով թէ Մարիամու եւ Յովսեփայ հնազանդ էր. "Եւ էր նոցա հնազանդ[2]: Ո՜հ երկինք, Ինք անստեղծ Իմաստութիւն էր, ոչ միայն Ինք զինքը կառավարելու, այլ նաեւ ուրիշներու ալ հրամանատար ըլլալու ձիրքն ու կարողութիւնը կատարեալ ունէր. այսու ամենայնիւ երեսուն տարուան չափ ուրիշ բան չ'ըներ, եթէ ոչ՝ հնազանդիլ, եւ այնպիսի հպատակութեամբ հնազանդիլ՝ որ Ինք զինքն ամէն բանի մէջ հլու հպատակ եւ իր ծնողաց բոլորովին ենթարկուած ցուցընէ...: Դուք ալ արդեօք այս առաքինութեան գործադիր

1 Ղուկ. Բ. 51: 2 Ղուկ. Բ. 50:

ըլլալու փոյթ ունեցե՞ր էք, ինչպէս որ ուխտի իրեն խոստացաք, եւ այնպէս ինչպէս որ ինք ձեզի օրինակ ըլլալու համար հնազանդ էր...։

Եթէ ուշադրութեամբ մտածէք, ո՜վ գիտէ՝ որչափ տարբեր պիտի գտնէք դուք զձեզ մեծերնուդ հետ ունեցած վարմանցդ մէջ...։ Ուստի սրտերնուդ խորքը քաշուած՝ ամենայն ջանիւ փնտռեցէք, եւ տեսնելով որ անձնասիրութիւննիդ քանի՛ անգամ թելադրած է զձեզ մեծաւորուհիներնուդ եւ վերակացուներնուդ իրաւացի հրամաններուն դէմ դնելու, կամ գոնէ մուրացածոյ պատրուակներով հնազանդութենէն խոյս տալու, լացէք ձեր անձին վրայ. ողբերնուդ մէջ հառաչեցէք՝ թէ ո՛րչափ առեն դեռ Յիսուսի մեզի տուած հնազանդութեան օրինակն անգործ պիտի մնայ վրանիս...։ Ո՛րչափ առեն դեռ անհաւատարիմ պիտի գտնուինք այն սուրբ ուխտիցս պահպանութեան մէջ, յորում բոլոր կամքերնիս իրեն նուիրեցինք։

Եթէ Յիսուսի Քրիստոսի կենաց վերջին երեք տարւան մէջ մեզի տուած անթիւ ու անհամար օրինակներուն վրայ մի առ մի խօսել ուզէի, անկարելին փորձած կ'ըլլայի, այն առաքինութեանց վրայ, կ'ըսեմ, որոնցմով աշխարհքիս փրկութիւնը գործեց, նախատանաց համբերելով, անարգութիւններ կրելով, վիշտերն ու չարչարանքները սիրով տանելով։ Բայց տեսնելով թէ զինքն անողորմաբար խաչ հանողներն իսկ կերպով մը արդարացընելու եւ անոնց համար աղօթք ընելու յօժարեցաւ, դուք ինչպէս պիտի չուզէք վշտի մը համբերել, թեթեւ նախատինք մը կրել, ներել այն գժտութեանց եւ հակառակութեանց, որոնք երբեմն վանքերու մէջ ալ կրնան հանդիպիլ...։ Ո՜հ, ամըչցէք, մաքրասո՛ւն կուսանք, ամըչցէք՝ առաքինութեանց մէջ այսպէս քիչ յառաջ երթալնուդ եւ գրեթէ ոչինչ պտուղ քաղելնուդ վրայ։ Արթընցէ՛ք անգամ մը այդ դաղջութենէն,

մանաւանդ թէ այդ անիծեալ հպարտութենէն, որն որ միայն գլխաւոր պատճառ է, որուն համար Յիսուսի Քրիստոսի ձեզի տուած բարի օրինակներուն հետեւիլ չէք ջանար։ Ուստի բերաննիդ եւ սրտերնիդ վարժեցուցէք ամէն առթի մէջ ըսել. Եթէ Յիսուս Քրիստոս մեր Հայրը, Փրկիչն ու Փեսան այսպէս ըրաւ, մենք ինչո՞ւ պիտի չընենք։ Եթէ Յիսուս Քրիստոս այսպէս վարուեցաւ, մենք ինչո՞ւ պիտի դժկամակինք իր օրինակին հետեւելու...։

Ուստի մտածելով որ իւր սուրբ մարմնաւորութեամբը ձեզի խոնարհութիւն սորվեցուց, ծնընդեամբն՝ աղքատութիւն, իր քաշուած առանձին կենաց մէջ սուրբ ըլլալու գաղափարը տուաւ, այսինքն ուրիշ բան չընել՝ եթէ ոչ երկրիս վրայ իր Փոխանորդին, այսինքն՝ ձեր մեծաւորուհւոյն հրամանները ճշդիւ կատարել. իսկ իւր լուսաւոր կենաց մէջ իր սիրոյն համար ամէն նեղութեան համբերելու եւ ամէն վիշտ կրելու օրինակ տուաւ, չարին դէմ բարիք հատուցանելու, նախատանաց օրհնելով պատասխանելու, այս ամենայն մտածելով, կ'ըսեմ, ոտքն ինկած՝ բոլոր սրտիւ ըսէք։

ԻՂՁՔ

Ո՛վ Տէր, քու սուրբ եւ անգին արեամբդ զմեզ սատանայի գերութենէն ազատելու գոհ չըլլալով, մեզի անանկ եւ այնչափ բարի օրինակներ տալ ուզեցիր, որ հեթանոս մը դարձընելու բաւական էին։ Երկնի եւ երկրի առջեւ կը խոստովանինք՝ որ մինչեւ հիմայ չարաչար գործածեցինք զանոնք, սոսկալի ապերախտութեամբ՝ յետին խոնարհութեան դէմ հպարտութիւն ընելով, կատարեալ հնազանդութեան դէմ՝ գրեթէ միակերպ անհնազանդ գտնուելով, մինչդեռ չուզեցինք հպատակիլ, եթէ ոչ՝ մեր քմաց համեմատ գործքերու մէջ։ Բայց հիմայ՝ որ կը ճանչնանք մեր ապերախտութիւնը, սրտանց կը գարշինք եւ ամօթահար կը դո-

չենք․ Ո՛վ Աստուած ողորմութեանց, գթա՛ վրանիս․ վասն զի հաստատապէս որոշած ենք քու լուսաւոր օրինակիդ աչքերնիս չգոցել, ինչպէս որ մինչեւ հիմայ ըրինք՝ մեր կրից համեմատ վարուելու համար․ այլ միշտ մտքերնուս առջեւ ունենալով, խօսք կու տանք անոնց համեմատ ալ վարուելու ամէն առթի մէջ։ Լսինք, ո՛վ Տէր, եւ կը յուսանք ի գործ դնել քու սուրբ շնորհիւդ։ Ուստի ոչ միայն Դաւիթ մարգարէին հետ ամէն մէկերնիս սրտանց կը գոչենք․ «Երդուայ եւ հաստատեցի․ զի պահեցից զամենայն իրաւունս արդարութեան քո[1]»․ այլ նաեւ ամէն ատեն պիտի կրկնենք՝ թէ Այսպէս ըրաւ Աստուած, այսպէս ալ պէտք է որ ես ընեմ։ Ո՛վ ամենասուրբ Կոյս, դու՝ որ այնպէս աղէկ հետեւելով Աստուածորդւոյդ, արժանապէս իր ճիշդ օրինակը կոչուեցար, զօրութիւն տուր, որ մենք ալ որչափ հնար է՝ Յիսուսի օրինակին նմանիլ ջանանք, որպէս զի օր քան զօր կատարելութեան եւ սրբութեան մէջ յառաջանալով, կարող ըլլանք փրկութեան նաւահանգիստը հասնիլ, եւ հոն քու սուրբ միջնորդութեամբդ մեր երկնաւոր Փեսային քաղցր տեսութեամբն յաւիտեան երջանիկ ըլլալ․ ամէն։

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ

Աստուածպաշտութեան վրայ։

Սուրբ ուխտերնուդ վրայ քննութիւն ընելէն վերջը, մաքրասէ՜ն կուսանք, աղէկ է որ ձեր աստուածպաշտութեան ընթացքն ալ աչքէ անցընէք։ Եւ անմիջապէս սկսելու համար, կրնայի ըսել թէ քննեցէք եւ տեսէք, թէ ինչպէս վարժած էք ընելու հաւատոյ, յուսոյ եւ սիրոյ ներգործութիւնները, որոնցմով զԱստուած փառաբանելու սովոր էք․ ըստ որում, ինչպէս կ'ըսէ Ս․ Օգոստինոս, Աստուած հաւատով, յուսով եւ սիրով պաշտի։

1 Սղմ․ ՃԺԸ․ 106։

Մի՛ գուցէ երբեմն միայն ընէք եւ կամ իբրեւ սովորութիւն մը ըրած ըլլաք․ ․ ․ ։ Զխաբուիք․ գիտցէք՝ որ եթէ այս ներգործութիւնները սրտերնէդ չբղխեն, անօգուտ են․ ․ ․ ։ Կրնայի ըսել՝ թէ քննեցէք եւ տեսէք թէ ինչ սովորութիւն ունիք օրուան բոլոր գործքերնիդ Աստուծոյ նուիրելու, իրեն արժանի պատիւ տալու համար, ինչպէս որ պարտաւոր էք ըստ Առաքելոյն․ «Զինչ եւ գործիցէք, զամենայն ինչ ի փառս Աստուծոյ արասջիք[1]»․ ․ ․ ։ Մի՛ գուցէ առտուները սովորութիւն ըրած ըլլալով, քիչ մը մտքերնիդ առ Աստուած ուղղէք, եւ յետոյ օրուան մէջ երբէք չմտածէք․․․։ Աղէկ մը դիտեցէք թէ ինչ է սովորութիւննիդ․ եւ յիշեցէք որ թէպէտ զԱստուած պատուելու եւ փառաւորելու համար հարկաւոր չէ՝ որ ամէն վայրկեան նորոգէք այս դիտաւորութիւննիդ, բայց օրուան մէջ երբէք չյիշելնիդ ալ մեծ պակասութիւն մըն է․ ․ ․ ։ Կրնայի ըսել թէ քննեցէք եւ տեսէք որ ինչ հոգւով եկեղեցի կամ մատուռ կ'երթաք․ ինչպիսի՛ ամփոփ մտօք եւ զգոյշ դրիւք կը կենաք, որպէս զի ըստ արժանւոյն զԱստուած իւր տան մէջ պատուէք, ինչպէս որ կը սորվեցընէ Դաւիթ մարգարէն, այսինքն թէ յարգական ահով եւ ակնածութեամբ մտնելու է՝ պատշաճ կերպով իրեն երկրպագութիւն ընելու համար․ ․ ․ ։ Մի՛ գուցէ անտարբերութեամբ եւ թեթեւ կերպով քալէք, իբրեւ թէ խցերնիդ, սեղանատուն կամ ուրիշ ասանկ անտարբեր տեղ մը երթայիք․ ․ ․ ։ Այսպիսի վարմունքի վրայ ճշդիւ խորհրդածելով՝ պէտք է որ ապահով ըլլաք․ վասն զի եթէ նոյն իսկ աշխարհականք եկեղեցի երթալու ժամանակ պարտաւոր են մտածել՝ թէ ինչպիսի՛ յարգութեան արժանի է այն սուրբ տեղը, որպէս զի ահիւ եւ յարգութեամբ մտնեն եւ մասնաւոր ջերմեռանդութեամբ կենան, հապա որչափ աւելի դուք

1 Ա․ Կորնթ․ Ժ․ 31։

պարտաւոր էք, որ բուն իսկ իր աստուածային ծառայութեան նուիրուած էք։ Այս եւ ասոնց նման շատ բաներ կրնայի ըսել. բայց ըստ որում դուք գիտէք, եւ ինչպէս կը յուսամ կատարեալ ալ ի գործ կը դնէք, այսպէս ներկայ քննութեանս միայն երկու կէտ կը դնեմ. Նախ՝ ձայնաւոր աղօթքնիդ, երկրորդ՝ սուրբ պատարագին ներկայ գտնուիլնիդ։

Աղօթքէն սկսելով, որն որ բարեպաշտ անձանց գլխաւոր զբաղմունքն է եւ որուն Դաւիթ մարգարէն զամէնքս անդադար կը հրաւիրէ՝ ըսելով. „Աստ օրհնեցէք ամենայն ծառայք Տեառն զՏէր, ո՛ կայք ի տան Տեառն եւ ի գաւիթս Աստուծոյ մերոյ„[1]. արդէն գիտէք որ աղօթքն Աստուծոյ նուիրուած օրհնութեանց եւ փառաբանութեանց զոհ մըն է, որով զինքը կը ճանչնանք եւ կը դաւանինք իբրեւ մեր առաջին սկիզբն ու վերջին վախճանը։ Ամէն անգամ ուրեմն որ աղօթքի կը զբաղիք, հրեշտակային պաշտօն մը կը մատուցանէք, որովհետեւ հրեշտակներն անդադար զԱստուած կ'օրհնեն։ Քննեցէք ուրեմն թէ ինչպէս սովոր էք ընել աղօթքնիդ, ինչպիսի ծանրութեամբ եւ պարկեշտութեամբ կ'ըսէք, ինչպիսի մտադրութիւն կը գործածէք, որպէս զի Աստուծոյ ալ ընդունելի ըլլան. . . ։ Մի՛ գուցէ այնչափ շտապելով ընէք, որ կէսէն աւելին համառօտէք . . . ։ Մի՛ գուցէ ամբողջ բաած ատեննիդ ալ, մտքերնիդ ցրուած եւ խելքերնիդ ուրիշ տեղուանք շրջագայելով ըրած ըլլաք . . . ։ Զըլլայ թէ այսպէս աղօթք ընելով, փոխանակ արդիւնք վաստկելու՝ Յիսուսի հրէից ըրած յանդիմանութեան արժանի ըլլաք, թէ "Ժողովուրդս այս շրթամբք պատուէ զիս. եւ սիրտք իւրեանց հեռացեալ մեկուսի է յինէն„[2]։ Աղէկ մը քննեցէք եւ տեսէք թէ համոզուա՞ծ էք արդեօք որ լեզուի աշխատութիւննիդ անօգուտ կ'ըլլայ, երբ սրտերնիդ ալ մէկտեղ չի խօսիր։

1 Սղմ. ՃԼԳ. 1։ 2 Մատթ. ԺԵ. 8։

Այս ձայնաւոր աղօթքներն երկու տեսակ են. ոմանք մասնաւոր կ'ըսուին, եւ անոնք են՝ որ իւրաքանչիւր ոք անձնական ընտրութեամբ կ'ընէ. զոր օրինակ՝ վարդարան, լիթանիա, ապաշխարութեան եօթն սաղմոսները, աղօթագրոց մէջ եղած աղօթքներն ի պատիւ սուրբ Կուսին, անուանակից Սրբոյն, պահապան հրեշտակին, պաշտպան սրբոց եւ այլն։ Ոմանք ալ հրապարակական կ'ըսուին, եւ են անոնք՝ որ Եկեղեցւոյ անուամբ կ'ըլլան, այսինքն՝ ժամերգութիւնք, իննօրեայք, նաեւ ձեզի համար կանոններնուդ որոշած աղօթքները։

Մասնաւոր աղօթքներու նկատմամբ, քննեցէք մի՛ գուցէ անոնցմէ ըլլաք, որ մէկ կողմանէ շատ մը աղօթք վրանին բեռնաւորած ըլլալով, միւս կողմանէ ժամանակին կարճութեան համար կը ստիպուին աղօթքները բերաններնուն մէջ լկել ու չարչարել։ Սրբակեաց անձ մը կ'ըսէր՝ որ Շատ աւելի աղէկ է քիչ աղօթք ընել, եւ աղէկ ընել, քան թէ շատ ու չարաչար ընել. . . ։ Մի՛ գուցէ այնպիսիներէն ըլլաք, որ դիւրութեամբ շատ մը աղօթքներ կը սկսին, եւ դիւրութեամբ ալ կը թողուն. . . ։ Քննեցէք թէ հիմայ սովորական աղօթքնիդ ինչպիսի մտադրութեամբ ու ջերմեռանդութեամբ կ'ընէք. . . ։ Ոմանք այս թիւր ու մոլար կարծիքն ունին, որ այս տեսակ մասնաւոր աղօթքները վրանին պարտաւորութիւն մը չդնելուն համար, ուզածնուն պէս կարենան ըսել, ուստի եւ հոգ չեն ըներ շտապելով եւ ցրուած մտքով ալ ըրած ատեննին եւ ոչ ալ խիղճ կ'ընեն անոր վրայ։ Բայց ո՞վ չի գիտեր՝ որ Աստուծոյ հետ խօսուած ատեն՝ միշտ պարտուպատշաճ կերպով խօսելու է, այսինքն՝ պարկեշտութեամբ, ամփոփ մտքով եւ ջերմեռանդութեամբ. ապա թէ ոչ՝ արդիւնք վաստկելու տեղ, քաւարանի կրակին համար փայտ կ'աւելցրնէք։ Մայրապետին մէկը շատ մը աղօթք ընելու փափաքով՝ այնպէս կը շտապէր, որ կարծես

թէ խարազանով բաները բերնէն դուրս կը փախցընէր։ Ամենասուրբ Կոյսն օր մը իրեն երեւնալով ըսաւ թէ Ո՛հ, որչափ աւելի աղէկ է քիչ աղօթք ընել, բայց սիրով ու եռանդեամբ, քան թէ շատ ընել եւ անմտադրութեամբ. . . ։

Հրապարակական աղօթից նկատմամբ, թէեւ ժամերգութիւն ընելու սովորութիւն չունիք, սակայն անոնց տեղն են ըստ կանոնի հրապարակաւ ամէնքդ մէկտեղ ըրած աղօթքնիդ։ Աւելորդ է կրկնել՝ թէ ինչպիսի ջերմեռանդութեամբ ու մտադրութեամբ պարտաւոր էք ընել այս աղօթքները. վասն զի եթէ մասնաւոր աղօթքնիդ, որոնց կանոննիդ զձեզ չէ պարտաւորած, ուշադրութեամբ եւ ջերմեռանդութեամբ ընելու պարտաւոր էք, հապա ո՛րչափ աւելի ուշադրութիւն եւ ջերմեռանդութիւն պէտք է պարտաւորուած աղօթքներնուդ համար։ Այնպիսի պարտաւորութիւն մըն է այս, որ Եկեղեցւոյ սուրբ կանոններն օրական հարկ կամ տուրք կ'անուանեն, զոր մայրապետները պարտաւոր են ամէն օր Աստուծոյ վճարելու։ Ի՞նչ օգուտ կրնայ բերել հոգիներնուդ եւ ի՞նչպէս կրնայ ընդունելի ըլլալ Աստուծոյ, երբ այսպիսի տուրք մը գաղջութեամբ, ցրուած մտքով եւ գրեթէ թութակի պէս զռուցելով, վճարելու ըլլաք։ Կոյր ըլլալու է մէկը, որ այսպիսի մեծ սխալման մէջ իյնայ։ Ուստի առանց այսպիսի յայտնի նիւթի մը վրայ երկայն խօսելու, կ'ուզեմ որ դուք զձեզ քննէք թէ աղօթքնիդ չսկսած՝ ի՞նչ տեսակ պատրաստութիւն կը տեսնէք եւ ի՞նչպէս աղօթք կ'ընէք. . . ։

Ամէն հոգեւոր վարդապետք միաբան կ'ըսեն, որ Եկեղեցիէն կարգադրուած՝ Բա՛ց, Տէ՛ր, զբերան իմ, աղօթքէն զատ, որուն մէջ՝ արժանաւորութեամբ, մտադրութեամբ եւ ջերմեռանդութեամբ աղօթք ընելու շնորհքը կը խնդրուի Աստուծմէ. աղօթքէն յառաջ նախ՝ Աստուծոյ ներկայութեան հաւատոյ ներգործութիւն մը պէտք է, հրեշտա-

կային պաշտօն մը յանձն առնելնուս համար։ Երկրորդ՝ երկրպագութեան ներգործութիւն մը պէտք է, այն երկրպագութեանց հետ միացած՝ զոր երկինք Սուրբերն Աստուծոյ կը մատուցանեն։ Վերջապէս ջերմեռանդ պաղատանք մը, որ Աստուած զիջանի բոլոր սրտերնիս իրեն գրաւել, որով պատշաճ կերպով կարող ըլլանք զինքը փառաբանելու։ Քննեցէ՛ք ուրեմն թէ ինչպիսի պատրաստութեամբ մատուռ կ'երթաք, որ կարենաք վերյիշեալ կերպով զԱստուած փառաբանել. . . ։ Մի՛ գուցէ այնպիսիներէն ըլլաք, որ առաջին նշանն իմանալով, երկրորդին կը սպասեն, եւ երրորդին հազիւ տեղերնէն կը շարժին. . . ։ Բարի եւ սուրբ մայրապետ մը օր մը տեսաւ որ դասին մէջ եղած խաչելութիւնը՝ առաջին նշանին մատուռ եկողները կ'օրհնէր, բայց ոչ երբէք ետ մնացողները։

Գիտեմ որ այսպիսիներն իրենք զիրենք անմեղադիր ընել կ'ուզեն, ըսելով որ քիչ մը կ'ուշանան, վասն զի մեծաւորուհին չի հրամայեր զանգակը զարնելու կամ նշանը չի տար. բայց ես կ'ըսեմ որ գուցէ նշանը տալու կը դանդաղի մասնաւոր դիտմամբ, որպէս զի ծոյլերն իրենք զիրենք արդարացընելու առիթ չունենան. . . ։ Քննեցէ՛ք մի՛ գուցէ այնպիսիներէն ըլլաք, որ վախնալով մատրան օդէն՝ դիւրաւ իրենք զիրենք կը տնօրինեն հասարակութեան հետ մէկտեղ աղօթք ընելէն, եւ այս ճամբով կ'ուզեն գոհ ընել իրենց չափազանց փափկասիրութիւնը, չըսեմ՝ յայտնի ծուլութիւնը։ Մաքրասուն կուսանք, մտքերնիդ բերէք՝ որ այս կրօնը չմտաք երկայն ապրելու համար, այլ Աստուծոյ ծառայելու եւ սուրբ ըլլալու։

Քննեցէք վերջապէս թէ հասարակութեան աղօթքին ներկայ գտնուելով, ի՞նչպէս կը վարուիք աղօթքի ատեն։ Ս. Բեռնարդոս անգամ մը իր կրօնաւորաց հետ դասին մէջ ժամերգութիւն ըրած ատեն, տեսաւ որ ամէն մէկ կրօնաւորին քով մէյ

մէկ հրեշտակ կեցեր էր գրելու դիրքով։ Ուշադրութիւն ընելով՝ տեսաւ որ հրեշտակներէն ոմանց գրածն ոսկեղէն գրերով էր, որն որ մեծ ջերմեռանդութիւն կը նշանակէր, որով աստուածային օրհնութիւնները կ՚երգէին. ոմանց ալ արծաթէ գրերով, որն որ դիտաւորութեան մաքրութեան նշան էր, որով զԱստուած կ՚օրհնէին. ոմանց ալ հասարակ թանաք էր, որով յայտնի կ՚ըլլար՝ որ այս վերջիններն հազիւ թէ իրենց պարտաւորութիւնը կը կատարէին։ Մաքրասէրն կուսանք, ձեր հրեշտակներն արդեօք ինչպիսի գրերով պիտի գրեն ձեր աղօթքը. . . ։ Մի՛ գուցէ պարզ թանաքով գրելու ստիպուին, այն քիչ ջերմեռանդութեան համար, որով կ՚աղօթէք. . . ։ Տեսէք թէ ինչպէս ամփոփուած էք եւ աչուրնիդ ալ կրթած, որպէս զի ցնորքներու տեղի չտաք. . . ։ Տեսէ՛ք թէ հանդարտութեամբ կ՚ընէք, թէ շտապելով՝ վայրկեան մը յառաջ լմնցնելու համար. . . ։ Տեսէք թէ աղօթքի ատեն սրտերնիդ կ՚ախորժէ աղօթք ընելէ, թէ ձանձրանալով՝ Փառք Հօրին կը սպասէ. . . ։ Տեսէ՛ք թէ արդեօք բոլոր բառերը մի առ մի կը հնչէք, թէ մէկ մասը կը թողուք կամ կը կրճատէք. . . ։ Սրբուհի Գեղդրուտա անգամ մը տեսաւ զսատանան, որ կը նշանակէր մայրապետաց շտապելով զրուցած սաղմոսներուն թող տրուած բառերը, մինչեւ նոյն իսկ կրճատած վանկերը։ Զգուշացէ՛ք որ դուք ալ այսպիսիներէն չըլլաք. . . ։

Քննեցէ՛ք թէ արդեօք ինչպիսի պարկեշտութեան հոգւով կը զբաղէք աղօթքի։ Կրօնաւորին մէկը Փառք Հօրին ատենն ամենասուրբ Երրորդութեան պատուոյն համար գլուխը չխոնարհեցընելուն՝ քիչ մը աւելի երկայն քաւարանը մնաց. . . ։ Քննեցէք վերջապէս թէ ինչպիսի զգուշութիւն եւ մտադրութիւն կ՚ընէք աղօթից իմաստը հասկընալու, մանաւանդ այն ոգելից հառաչանքները, որոնք լեցուն են գրեթէ ամէն սաղմոսաց մէջ, եւ

մտքերնիդ կրթելով՝ սրտերնիդ ալ կը շարժեն ու դիւրութեամբ առ Աստուած կը վերացընեն։

Սուրբ պատարագին ըստ արժանւոյն ներկայ ըլլալու համար, որն որ Սալեզեան Ս. Փրանկիսկոսի բառին համեմատ, ամէն ջերմեռանդութեան եւ բարեպաշտութեան գլխաւորն է, երեք բան պէտք է. պատրաստութիւն, յարգութիւն եւ մտքի ամփոփում։ Քննեցէ՛ք ուրեմն թէ ամէն անգամ որ այս ահաւոր խորհրդոյն ներկայ կ՚ըլլաք, հոգ կը տանի՞ք ոչ միայն պատրաստուելու, այլ վայելուչ յարգութեամբ եւ մտադրութեամբ ալ կենալու. . . ։ Քննեցէ՛ք թէ արդեօք սրտերնուդ եւ մտքերնուդ մէջ տպաւորա՞ծ էք Ս. Բեռնարդոսի խօսքերն՝ որ ատեն իր կրօնաւորներուն կը կրկնէր, թէ Սրտերնիդ պատրաստեցէ՛ք եւ յարգութեամբ ու ջերմեռանդութեամբ ներկայ գտնուեցէք. . . ։ Այս պատրաստութիւնը յայնմ կը կայանայ, որ մտքերնուդ առջեւ ներկայ ունենաք այն երկրպագելի ճշմարտութիւնները, որ սուրբ հաւատքնիս անմահ պատարագին վրայ մեզի կ՚առաջարկէ։ Կը կարծէ՞ք որ միշտ այսպէս ըրած ըլլաք. . . ։ Կը կարծէ՞ք որ խցերնէդ կամ պաշտօններնուդ տեղէն պատարագ տեսնելու գացած ատեննիդ՝ միշտ այս հաւատոյ ներգործութիւնն ըրած ըլլաք, թէ Ես հիմայ կ՚երթամ նոյն այն աստուածային պատարագին ներկայ ըլլալու, զոր Յիսուս Քրիստոս Գողգոթա լեռան վրայ կատարեց. . . ։ Եթէ այս հաւատոյ ներգործութիւնն ըրած էք, հարկաւ սրտերնուդ մէջ ալ զգացած կ՚ըլլաք պարկեշտութեան եւ զղջման շարժում մը. բայց եթէ չէք ըրած, ան ատեն պաղ ու ցրուած սրտով, մտքերնիդ ալ հազար ցնորքներով լեցուն եկած պիտ՚որ ըլլաք։

Երկրորդ թէութիւնն է յարգութիւնը, որ ամենահարկաւոր է պատարագն աղէկ տեսնելու, եւ կը պահանջէ՝ որ թէ՛ ներքին եւ թէ՛ արտաքին պարկեշտութեամբ ներկայ գտնուիք։ Արտաքին

պարկեշտութեան նկատմամբ՝ նայեցէ՛ք թէ ծնկած վրայ կենալու նեղութենէն ազատելու համար ինչպէս կը նստիք...: Տեսէ՛ք թէ արդեօք աչուրնիդ կը կրթէ՞ք ասդին անդին չնայելու...: Ականջնիդ գոց կը պահէ՞ք ուրիշի խօսքերը չլսելու...: Հռովմայեցի սրբուհի Փրանկիսկա անգամ մը իր քովը նստող երկու կանանց խօսածը մտիկ ընելուն համար՝ աներեւոյթ ձեռքէ սաստիկ ապտակ մը կերաւ։ Ի՞նչ պիտ՚որ ըլլայ հապա դուք՝ երբ կամ եկեղեցին մտնող ելլողը զննէք, կամ քովերնիդ նստողին հետ պարապ տեղ խօսիք...: Իսկ ներքին յարգութիւնը կը պահանջէ որ պատրաստ ըլլաք՝ սուրբ խորհրդին հետ յարաբերութիւն չունեցող ամէն անտեղի մտածմունքները շուտով մերժելու։ Ուստի քննեցէ՛ք եւ տեսէ՛ք թէ արդեօք պատարագի ատեն՝ պաշտօնի, գործքի, ծառայութեան, զբաղմունքի վրայ մտածե՞ր էք, մինչդեռ պատարագի ատեն՝ այսպիսի բաներու վրայ մտածելու ժամանակը չէ, եթէ չէք ուզեր այն խեղճ մարդուն դժբախտութեան հանդիպիլ, որն որ պատարագի ատեն քանի մը կտոր կտաւեղէն պատրաստելու մտածման զբաղելով, Աստուծոյ հրամանաւ սատանան նոյն կտաւներով զինքն աղէկ մը ձաղկեց։

Վերջապէս պէտք է որ ամփոփ մտօք ներկայ գտնուիք սուրբ պատարագին, եւ այս ամփոփմամբ որչափ հնար է՝ պէտք է մտածէք Յիսուսի անսահման սէրը մարդկան վրայ եւ իւր դառնակսկիծ չարչարանքները. ըստ որում թէեւ չի կրնար ըսուիլ՝ որ պատարագի ատեն վարդարան զբուցել կամ ուրիշ աղօթք ընել չպատշաճի, այսու ամենայնիւ ամենայն համարձակութեամբ կրնանք ըսել՝ թէ շատ աւելի օգտակար է սուրբ եւ անմահ պատարագին ներկայացուցած ահաւոր ու երկրպագելի խորհրդոց վրայ մտածել։ Տեսէ՛ք ուրեմն թէ ինչպէս կը վարուիք...: Քննեցէ՛ք թէ տեսած պատարագնիդ՝ աղօթագրքի եւ վարդարաններու պա-

տարագ է, թէ Յիսուսի սուրբ չարչարանաց խորին մտածականներու. վասն զի ամենահարկաւոր է՝ որ գիտնաք, կերպով մը զձեզ շիտկելու համար, եթէ այնպիսիներէն էք՝ որոնք ամբողջ պատարագներ կը տեսնեն առանց այս սուրբ խորհրդոյն մեծութիւնն ու գերազանցութիւնը մտածելու։ Ուստի շատ կը փափաքէի՝ որ ամէնքդ ձեռքերնիդ ունենաք պատարագի արարողութեան համառօտ մեկնութիւնն ու ամէն մէկ հատուածին պատշաճ աղօթքները։

Կը վերջացընեմ խօսքս, մաքրասէր կուսանք, ըսելով. զԱստուած ամենայն մտադրութեամբ եւ ջերմեռանդութեամբ օրհնեցէք եւ փառաբանեցէք։ Սուրբ եւ անմահ պատարագին ալ՝ պատրաստութեամբ, յարգութեամբ եւ մտադրութեամբ ներկայ գտնուեցէ՛ք. եւ ապահով եղէք որ սանկով երկնաւոր Փեսանիդ փառաբանուելով՝ մեծ առատաձեռնութեամբ կը վարձատրէ զձեզ։

Գոհանամք զքէն։ (Երես 27)։

Հառաչական աղօթք։

Պարապ տեղ, ով ամենասիրելի Յիսուս, կուսութեանս վրայ կը պարծիմ, եթէ ինծի տուած օրինակներուդ նմանիլ չջանամ։ Դու ես, Յիսուս, ինձ ճանապարհ, ճշմարտութիւն եւ կեանք։

ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾ

Ամենասուրբ Կուսին ջերմեռանդութեան վրայ:

Ո՜հ, ինչպիսի՜ քաղցր եւ մեծ յոյս կրնայ ունենալ այն անձը, որ իւր վստահութիւնն Աստուածամօր Կուսին զօրաւոր ու անդառնալի բարեխօսութեան վրայ դրած է։ Ով որ անկեղծ ջերմեռանդութեամբ ամենասուրբ Կուսին կը դիմէ, ասդին շնորհաց կեանքը գտնելէն վերջը, ի հանդերձեալն ալ յաւիտենական փրկութիւնն ապահովաբար ձեռք կը բերէ։ Ս. Անսելմոս Աստուածամօր

վրայ խօսելով, կ՚ըսէ. Ինչպէս որ ամենասուրբ Կուսին ջերմեռանդ չեղողի եւ անոր պաշտպանութենէն զուրկ գտնուողի մը փրկուիլն անկարելի է, այսպէս ալ անկարելի է՝ որ անոր ջերմեռանդ եւ անոր պաշտպանութեան տակ պատսպարուած անձ մը դատապարտուի: Այն խօսքը կը հաստատէ Ս. Անտոնինոս ալ: Իսկ Ս. Բոնաւենդուրա աւելի յառաջ երթալով՝ կ՚ըսէ թէ երկնից երանելիներն արդէն իրենց ընկեր կը ճանչնան զանոնք՝ որ այս աշխարհքիս վրայ ամենասուրբ Կուսին պաշտպանութիւնը ստացեր են. եւ ով որ ամենասուրբ Կուսին ծառայ ըլլալու նշանը կը կրէ, կենաց գրքին մէջ իր անունն արդէն գրուած կ՚ըլլայ: Այնպէս որ Տիրամօր Կուսին ջերմեռանդութիւնն արքայութեան նախասահմանեալ ըլլալու ապահով նշան է:

Գուցէ մէկուն մտքէն կասկած մը անցնի՝ որ եթէ ամենասուրբ Կուսին ջերմեռանդներէն մէկը դատապարտուելու ըլլայ, կամ անոր համար է՝ որ Ս. Կոյսը չի կրնար օգնել կամ չ՚ուզեր օգնել: Ո՛չ, ո՛չ, կը պատասխանէ Ս. Բեռնարդոս. եթէ ամենասուրբ Կուսին ջերմեռանդ մը դատապարտուելու ըլլայ, ըսել է՝ որ ճշմարիտ ջերմեռանդ չէ եղեր. ինչպէս որ քիչ մը վերջը պիտի բացատրեմ թէ որո՛նք են ճշմարիտ ջերմեռանդները. ապա թէ ոչ՝ ամենասուրբ Կուսին ո՛չ կարողութիւն պակաս է եւ ո՛չ ալ կամք իր ջերմեռանդներուն օգնելու:

Արդ տեսնենք նախ՝ թէ Տիրամայր սուրբ Կոյսն իր ջերմեռանդները պաշտպանելու համար ո՛րչափ զօրութիւն ունի Աստուծոյ քով: Ս. Եկեղեցին այս մեծ փառատրանին վրայ բոլոր վստահութիւննիս դնելու կը հրաւիրէ զմեզ, զինքը Կոյս հզօր կոչելով: Եւ իրաւամբ. վասն զի այսպէս ալ ուզեց եւ բրաւ զինքը նոյն իսկ ամենակարող Աստուած, ինչպէս որ սուրբ Կոյսն ինքնին կը վկայէ, թէ “Արար ինձ մեծամեծս հզօրն„[1]: Որուն վրայ Ս. Թէոփիլոս

1 Ղուկ. Ա. 49:

Աղեքսանդրիոյ հայրապետը խորհրդածելով՝ կը գրէ թէ Որդին կը հաճի որ իր մայրն իրմէ խնդիրք ընէ. վասն զի կ՚ուզէ շնորհել ինչ որ ուզելու ըլլայ, որպէս զի ատանկով իրեն մարմին տալուն փոխարէն ինքն ալ վարձահատոյց ըլլայ: Օր մը սրբուհի Բրիկիտա լսեց՝ որ Յիսուս իր ամենասուրբ Մօրը հետ խօսելով՝ կ՚ըսէր. Խնդրէ իզմէ ինչ որ կ՚ուզես, վասն զի կարելի բան չէ որ խնդիրքդ պարապ անցնի. որովհետեւ դու աշխարհքին վրայ ինծի բան մը չզլացար, անոր համար ես ալ երկինքը բան մը պիտի չզլանամ քեզի:

Բայց գիտէ՞ք թէ գլխաւորաբար ինչո՛ւ համար ամենասուրբ Կուսին խնդիրքն այսպէս զօրաւոր եւ անդառնալի է Աստուծոյ քով: Վասն զի մայր է, կը պատասխանէ Ս. Անտոնինոս: Մարիամու Կուսին խնդիրքը՝ մօր խնդիրք ըլլալով, ըստ իմիք հրամանի զօրութիւն ունի. անոր համար անկարելի է որ չլսուի եւ ի գործ չդրուի: Ուստի երանելին Մեծն Ալբերտ Ս. Եկեղեցւոյ՝ Ցոյց զմայրութիւն քո խօսքերուն վրայ խորհրդածելով, կ՚ըսէր. Ո՛վ Տիրուհի, մայր ըլլալդ ցուցո՛ւր. մայրական իշխանութեամբդ հրամայէ Որդւոյդ, որ գթայ մեր վրայ: Նոյն մտքով կ՚ըսէ նաեւ Ս. Պետրոս Դամիանոս, թէ երբ ամենասուրբ Կոյսն իր ջերմեռանդներուն համար Որդիէն շնորհք մը խնդրէ, աղախնոյ պէս չ՚աղաչեր, այլ ըստ իմիք կը հրամայէ իբրեւ Տիրուհի: Անոր համար բոլոր Եկեղեցւոյ վարդապետները միաբերան կ՚ըսեն որ ամենասուրբ Կոյսն ամենակարող է. վասն զի իրաւունք է որ մայր մը իր Որդւոյն իշխանութեան հաղորդ ըլլայ: Որդին բնութեամբ ամենակարող է. իսկ մայրն ամենակարող է՝ շնորհօք, ըստ որում Աստուած իրեն տուած է այս ձիրքն՝ որ իր բարեխօսութեամբը շատ մը կ՚ընդունի ինչ որ ուզելու ըլլայ:

Կ՚ըսէ Ս. Գրիգոր Նիկոմիդացին, թէ մեղաւոր մը որչափ որ կ՚ուզէ կորսուած ըլլայ իր կրից գե-

րութեան մէջ, եթէ ուղիղ սրտիւ Ամենասուրբ Կուսին դիմէ, Ս. Աստուածածին անտարակոյս կը փրկէ զինքն իր զօրաւոր միջնորդութեամբը: Ո՛վ Մայր Աստուծոյ, կ՚ըսէ, դուն անյաղթելի զօրութիւն մը ունիս, որն որ մեղաց եւ անօրէնութեանց ո՛ եւ իցէ թուէն երբէք չի յաղթուիր. աշխարհքիս վրայ ամենեւին բան չկայ՝ որ կարող ըլլայ դէմ դնել քու մեծ զօրութեանդ, ըստ որում քու ստեղծողդ քեզի եղած փառքն իրեն սեպհական կը համարի՝ իր մայրն ըլլալուդ համար: Ուրեմն դու ամէն բան կրնաս, մինչեւ յետին յուսահատելոց սիրտն ալ փրկութեան քաղցր յուսով լեցընել...: Ուստի երբ սատանան զմեզ յուսահատութեան կը գրգռէ, Ամենասուրբ Կուսին դիմենք եւ Ս. Գերմանոսի հետ ըսենք. Դու, ո՛վ Ամենասուրբ Կոյս, ամենակարող ես մեղաւորները փրկելու, եւ Աստուծոյ քով ուրիշ յանձնարարականի կարօտ չես՝ ճշմարիտ կենաց մայր ըլլալուդ համար:

Երկրորդ՝ տեսնենք թէ Ամենասուրբ Կոյսն Մարիամ իր ջերմեռանդներուն օգնելու համար ո՛րչափ կամք ու փափաք ունի: Ի՞նչ օգուտ կ՚ունենար մեզի, կ՚ըսէ Ս. Բոնաւենդուրա, Մարիամու ամենակարող զօրութիւնը, եթէ մի եւ նոյն ատեն վրանիս ալ գութ չունենար: Բայց չէ, կ՚ըսէ նոյն Սուրբը, ապահով ըլլանք՝ որ ինչպէս ինք Աստուծոյ քով ամէն Սուրբերէն աւելի զօրաւոր է, այսպէս ալ ամենէն աւելի հոգ ու խնամք ունի մեր յաւիտենական փրկութեան: Եւ ո՞վ երբէք, կ՚ըսէ Ս. Գերմանոս, ո՞վ երբէք, ո՛վ Տիրուհիդ մեր, քեզմէ աւելի վրանիս գութ ու խնամք ունի Որդիէդ զատ: Ո՞վ զմեզ կը պաշտպանէ նեղութեանց մէջ: Ո՞վ մեղաւորաց օգնելու այնչափ կ՚աշխատի: Ո՛վ Մարիամ, մեր կարծածէն եւ հասկցածէն շատ աւելի ու վեր է հզօր պաշտպանութիւնդ:

Աւելինցի Ս. Անդրէաս՝ զՍ. Կոյսն Արքայութեան գործակատարը կ՚անուանէ: Եւ ինչ է ար-

քայութեան մէջ Ս. Կուսին գործքը, եթէ ոչ՝ միակերպ մեզի համար բարեխօսել եւ խնդրած շնորհքնիս ընդունիլ: Օր մը Ամենասուրբ Կոյսը սրբուհի Բրիկիտայի երեւնալով, ըսաւ. Ես մայր ողորմութեան կ՚ըսուիմ, եւ տուգիւ ալ այնպէս եմ. վասն զի աստուածային ողորմութիւնն ուզեց որ այնպէս ըլլամ: Եւ իրօք ո՞վ մեզի շնորհեց այս զօրաւոր Պաշտպանն ու բարեխօսը, եթէ ոչ՝ աստուածային ողորմութիւնը. վասն զի կ՚ուզէ որ ամէնքս ալ փրկուինք: Ուստի թշուառ եւ ի յաւիտեան ողորմելի պիտ՚որ ըլլայ այն մարդը, որն որ այս կենաց մէջ կրնալով Ամենասուրբ Կուսին դիմել, որ ամենուն վրայ ալ գթութեամբ լեցուն է, չի դիմեր, եւ ատանկով կը դատապարտուի. ինչպէս որ նոյն ինքն Ս. Կոյսը կ՚ըսէր սրբուհի Բրիկիտայի:

Տիրամօր Կուսին ջերմեռանդ հեղինակներէն մէկը կ՚ըսէ որ Ամենասուրբ Կուսին սիրտն այնպէս գթութեամբ լի է, որ մէկուն նեղութիւնը տեսածին պէս՝ իսկ եւ իսկ կ՚ուզէ օգնել, մէկուն կարօտութիւնը տեսածին պէս՝ կ՚ուզէ լեցընել: Նոյն իսկ այս աշխարհքիս վրայ գտնուած ատենն ալ այնպէս կը վարուէր. ինչպէս որ Կանայ Գալիլեացւոց հարսանեաց ատենը հանդիպած դէպքը կը վկայէ: Գինին պակսելուն, Ամենասուրբ Կոյսը չսպասեց՝ որ իրմէ այս շնորհքը խնդրեն, այլ կարեկից ըլլալով փեսային ու հարսին խեղճութեան, Որդիէն խնդրեց որ զիրենք մխիթարէ, ըսելով ‘‘Գինի ոչ ունին[1],,. եւ շուտ մը խնդիրքն ալ կատարուեցաւ, վասն զի Յիսուս հրաշքով ջուրը գինի դարձուց: Այս օրինակէն կը հետեւցընէ Ս. Բոնաւենդուրա, որ եթէ աշխարհքիս վրայ գտնուած ատենն՝ այսչափ գթած էր Ս. Կոյսը կարօտելոց եւ վշտացելոց, հապա ո՛րչափ աւելի վշտակից պիտի ըլլայ մեզի հիմայ՝ որ երկինքն է, ուսկից շատ աւելի աղէկ կը տեսնէ խեղճութիւննիս: Եթէ առժամանակեա

1 Յովհ. Բ. 3:

կարօտութեան համար այսչափ գթութիւն ցուցուց, հապա որչափ աւելի կարեկցութիւն պիտի չցուցընէ հոգեւոր կարօտութեան մէջ։

Ուրեմն մեր ամէն նեղութեանց եւ կարօտութեանց մէջ՝ չզանդաղինք Ս. Աստուածամօր դիմելու, որն որ միշտ պատրաստ է օգնել իւր պաշտպանութիւնը խնդրողներուն. վասն զի ով որ անոր կը դիմէ, միշտ ձեռքերը գթութեամբ ու շնորհքներով լեցուն ու պատրաստ կը գտնէ։ Ամենասուրբ Կոյսն այնպիսի գթած սիրտ ունի՝ որ մեր եղկելիներուս կարօտութիւնը տեսածին պէս՝ ինք կ'աճապարէ մեր աղաչելէն յառաջ, մենք չխնդրած՝ ինք կը կանխէ իւր գործունեայ եւ ազդու օգնութիւնները։ Ինչո՞ւ կը վախնանք ուրեմն, կ'ըսէ Ս. Բեռնարդոս, ամենասուրբ Կուսին դիմելով՝ անկից մխիթարութիւն գտնելու։ Ինք ո՛չ խիստ է, ո՛չ ալ ահարկու. այլ գթած եւ բարեսիրտ ամենուն, որ իրեն կը յանձնուին։ Եւ ի՞նչպէս կրնայ բարեգութ ու մարդասէր չըլլալ իր ջերմեռանդներուն, մինչդեռ ինք աւելի կը փնտռէ ողորմելիներն ու թշուառները՝ զանոնք փրկելու համար։ Ահաւասիկ ինքն Տիրամայր Կոյսը զամէնքը կը հրաւիրէ ամէն բարիք իրմէ յուսալու։ “Յիս ամենայն շնորհք ճանապարհի եւ ճշմարտութեան, յիս ամենայն յոյս կենաց եւ առաքինութեան։ Մատերուք ամենեքեան, որք ցանկացեալ էք ինձ, եւ յարմտեաց իմոց յագեցարուք”[1]։ Ինչպէս որ Պետրոս առաքելոյն գրածին համեմատ, սատանան միշտ կը շրջագայի կորստեան որս մը գտնելու համար, այսպէս ալ ամենասուրբ Կոյսը միշտ կը շրջի մեղաւորները փնտռելու, որպէս զի զանոնք փրկէ։

Փրկուելու համար բաւական է որ մենք իր օգնութիւնը խնդրենք։ Վասն զի այնչափ բաղձանք ունի մեզի բարիք ընելու եւ մեր փրկութիւնը տեսնելու, որ իրեն մեծ նախատինք կը համարի չէ թէ

1 Սիր. ԻԴ. 25. 26։

միայն մեկուն ուղղակի իրեն դէմ գործած մեղքերը, այլ մեղաւորաց իրմէ շնորհք եւ օգնութիւն չխնդրելն ալ։ Անոր համար Ս. Բոնաւենդուրա ամենասուրբ Կուսին նայելով, մեծ մխիթարութեամբ սիրտը կը լեցուէր. որովհետեւ իրեն այնպէս կ'երեւար՝ որ նոյն ինքն ողորմութիւնը ձեռքն երկընցուցած ըլլայ զինքն իր խեղճութիւններէն ազատելու։ Կ'ըսէր նոյն Սուրբը, թէ այս գթած Տիրուհին ոչ երբէք զանց ըրած է կարեկից ըլլալ ջերմեռանդութեամբ իրեն յանձնուողին։

Այս է ահա ամենասուրբ Կուսին երկինքն ունեցած զբաղումը, թշուառներուն համար ողորմութիւն խնդրել։ Ինչպէս վերը պատմեցինք, Յիսուս Քրիստոս ամենասուրբ Կուսին ըսելով՝ թէ Խնդրէ իզմէ ինչ որ կ'ուզես... ամենասուրբ Կոյսը պատասխան տուաւ թէ Ողորմելեաց համար ողորմութիւն կ'ուզեմ։ Իբրեւ թէ ըսէր. Որդեակ իմ, որովհետեւ զիս Մայր ողորմութեան ըրիր եւ թշուառներու փաստաբան, ուրիշ բան չեմ կրնար ուզել, եթէ ոչ՝ որ ողորմելի մարդկան վրայ գթաս։ Եւ որովհետեւ ամենէն աւելի ողորմելիները՝ խեղճ մեղաւորներն են, անոր համար իր գթած նայուածքը մեղաւորաց վրայ դարձուցած է՝ իրենց օգնելու, երբ պատշաճ կերպով իրմէ օգնութիւն խնդրեն։ Դաւիթ մարգարէն կ'ըսէ որ Աստուծոյ աչքն արդարոց դարձած է. “Աչք Տեառն ի վերայ արդարոց”[1]։ Բայց այս ամենագթած Մօր աչքն արդարոց ալ՝ մեղաւորաց ալ անխտիր կը նայի, ճիշդ ինչպէս որ երկրիս վրայ մօր մը աչքը միշտ տղուն վրայ բաց է՝ որ չիյնայ, եւ եթէ իյնալու ալ ըլլայ, շուտով մը կը վերցընէ։ Եւ որովհետեւ ամենասուրբ Կոյսն ընդհանուր փաստաբան դրուած է Աստուծմէ ամենուն եւ մանաւանդ խեղճ մեղաւորաց համար, որոնք աւելի կարօտութիւն ունին իւր մայրենի խնամոց, Ս. Բոնաւենդուրա այսպիսի

1 Սղմ. ԼԳ. 16։

խորհրդածութենէ քաջալերուած՝ կը կանչէ. Ողորմելի եւ Թշուառ մեղաւորներ, մի՛ յուսահատիք. այլ աչքերնիդ առ ամենասուրբ Կոյսը վերացնելով՝ սիրտ առէք, այս ամենագթած Մօր վրայ դնելով բոլոր վստահութիւննիդ, որովհետեւ ինք կ'ազատէ զձեզ մեղաց ալեկոծութենէն եւ կ'առաջնորդէ մինչեւ փրկութեան նաւահանգիստը: Ս. Կոյսն աստղ ծովու կոչուած է. ինչպէս որ նաւապետ մը աստեղաց միջոցաւ կրնայ նաւահանգիստը գտնել, այսպէս ալ քրիստոնեայք Մարիամու Կուսին միջնորդութեամբը կրնան արքայութեան նաւահանգիստը գտնել: Ըսենք ուրեմն Վիլանովացի Ս. Թովմայի հետ. Ո՛վ ամենասուրբ Կոյս, որովհետեւ մեղաւորաց փաստաբան ես, օգնէ մեզի՝ որ ամենէն աւելի մեղաւոր ենք. որովհետեւ ծովու աստղ ես, առաջնորդէ մեզի երկնային լուսովդ դէպ ի փրկութեան նաւահանգիստը:

Մենք ամէնքս ալ շնորհաց կարօտ ենք. այս շնորհքն ամենասուրբ Կուսին միջնորդութեամբը խնդրենք: Այս մեր կորսնցուցած շնորհքն ինք գտած է. ուստի պէտք է որ իրեն դիմենք եւ իր ձեռքովն ընդունինք: Գիտենք որ Գաբրիէլ հրեշտակապետն ամենասուրբ Կուսին՝ իր Աստուածամայր ընտրուած ըլլալն աւետելու ատեն, իրեն սիրտ տալու համար ըսաւ. «Մի՛ երկնչիր, Մարիամ, զի գտեր շնորհս»[1]: Բայց ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ ասիկայ. վասն զի ամենասուրբ Կոյսն Մարիամ երբեք աստուածային շնորհքէն չզրկուեցաւ եւ ոչ վայրկեան մը, մանաւանդ թէ միշտ շնորհքով լեցուն էր. հապա ի՞նչպէս կրնար հրեշտակապետն իրեն ըսել թէ շնորհքը գտար: Կը պատասխանէ Հուկոն կարդինալը՝ թէ ամենասուրբ Կոյսն Մարիամ իրեն համար չգտաւ այս շնորհքը, որովհետեւ ինք միշտ կը վայելէր. այլ մեզի համար գտաւ, որ դժբախտաբար կորսնցուցեր էինք նոյն շնորհքը

1 Ղուկ. Ա. 30:

մեր նախահարց ձեռքովը: Ուստի կորսնցուցած շնորհքնիս նորէն ձեռք բերելու համար, պէտք է որ իրեն դիմենք եւ ըսենք. Ո՛վ Տիրուհի, կորսուած բանն իր տիրոջը կը բողքէ, որ կորսնցուցեր էր: Այս քու գտած շնորհքդ քուկդ չէ, որովհետեւ դուն քուկդ չկորսնցուցիր. այլ մերն է, մենք կորսնցուցինք. ուստի մեզի դարձնելու ես:

Ո՜հ, եթէ ամէն մեղաւորք ամենասուրբ Կուսին դիմէին, բայց պատշաճ կերպով, այսինքն՝ դառնալու հաստատ դիտաւորութեամբ, մէջերնէն ո՛վ արդեօք կը կորսուէր: Եւ ո՛չ մէկը: Այն միայն կը կորսուի՝ որ ամենասուրբ Կուսին չի դիմեր: Օր մը սրբուհի Բրիկիտա լսեց որ Յիսուս կ'ըսէր իր Մօրը. Մա՛յր, սատանային վրայ իսկ կը գթայիր, եթէ անիկայ խոնարհելով՝ քեզմէ օգնութիւն խնդրէր: Ամբարտաւան արուսեակն երբէք չի խոնարհիր ամենասուրբ Կուսին յանձնուելու. բայց գիտցէք թէ այնպէս դէպք մը հանդիպի՝ որ խոնարհի անոր առջեւը, եւ ոտքն իյնալով՝ իրմէ օգնութիւն խնդրէ, կ'ըսէ Ս. Լիգուորի, թէ ամենասուրբ Կոյսը զինքը չի մերժեր, այլ իր բարեխօսութեամբը դժոխքէն կ'ազատէ: Ասով Յիսուս հասկցընել ուզեց՝ որ իւր ամենասուրբ Մայրը պատշաճ կերպով իրեն դիմողներուն ամէնն ալ կրնայ ազատել: Եւ յիրաւի ամենասուրբ Կոյսն երբէք չի զարշիր ամենազարշելի մեղաւորներէն ալ. միայն թէ իրեն դիմեն, ինք ձեռքը կ'երկընցընէ եւ կորստեան վտանգէն կ'ազատէ: Յիսուս Քրիստոս յայտնեց Սիենացի սրբուհի Կատարինէին թէ ինք իւր ամենասուրբ Մայրն որոշեր ու դրեր է՝ զմարդիկ իրեն գրաւելու, մանաւանդ մեղաւորները. զորն որ նոյն ինքն ամենասուրբ Կոյսը սրբուհի Բրիկիտային կրկնեց, թէ անանկ կորսուած ու Աստուծոյ երեսէն ինկած մեղաւոր չկայ, որ իր օգնութիւնը խնդրելով, Աստուծոյ հետ չկարենայ հաշտուիլ. ըստ որում ինչպէս որ մագնէսը զերկաթն իրեն կը

քաշէ, այնպէս ալ ինք՝ իրեն դիմող մեղաւորներուն սիրտն իրեն եւ Աստուծոյ կը գրաւէ։

Ս. Եկեղեցին կ'ուզէ որ զՍ. Կոյսը մեր յոյսը կանչենք. Եւ յոյս մեր, ողջ լեր։ Ամբարիշտ Լուտեր չէր կրնար տանիլ՝ որ Եկեղեցին զամենասուրբ Կոյսը մեր յոյսը կանչէ. վասն զի կ'ըսէր թէ մեր յոյսը՝ միայն Աստուած պէտ'որ ըլլայ, եւ թէ նոյն ինքն Աստուած կ'անիծէ զայն մարդն՝ որ յոյսն արարածներուն վրայ դրած է։ Սուտ է. բայց աւելի կ'իմացուի երբ մենք Աստուծմէ անկախ վստահութիւննիս արարածներու վրայ դնենք։ Իսկ մենք յոյսերնիս ամենասուրբ Կուսին վրայ կը դնենք՝ իբրեւ Աստուծոյ քով միջնորդի մը. մանաւանդ երբ ինքն Աստուած մեզի տալու շնորհաց գանձերը բոլորն ալ ամենասուրբ Կուսին ձեռքը յանձնած է, այնպէս որ ամէն բարիք նոյն Ս. Կուսէն ճանչնանք։ Ասանկով Ս. Բեռնարդոս, Ս. Բոնաւենդուրա, Ս. Անսելմոս եւ ուրիշները՝ բոլոր յոյսերնին եւ վստահութիւննին ամենասուրբ Կուսին վրայ դրած, ուրիշներուն ալ նոյնն ընելու կը քարոզէին՝ իբրեւ փրկութեան համար ամենադիւրին ճամբայ։ Անոր համար Ս. Բեռնարդոս իր ամենամեծ վստահութիւնը կը կանչէր զսուրբ Կոյսը, եւ իր յուսոյն պատճառը։ Ս. Բոնաւենդուրա զինքն օգնութիւն կանչողներուն նոյն իսկ փրկութիւնը կ'անուանէր, որուն մէջ ալ ստէպ ստէպ կը կանչէր. Ի քեզ, Տէրուհի, յուսացայ. մի՛ ամաչեցից յաւիտեան։ Քու վրադ եմ դրած, ո՛վ Տիրուհի, բոլոր իմ յոյսս. դուն պէտք է որ իմ փրկութեանս հոգը կրես։ Իսկ Ս. Անսելմոս՝ Ոչ, ոչ, կը կանչէ. ոչ երբեք կրնայ դատապարտուիլ ամենասուրբ Կուսին ճշմարիտ ջերմեռանդը։

Ըսինք որ ամենասուրբ Կուսին ճշմարիտ ջերմեռանդն ոչ երբեք կրնայ դատապարտուիլ. բայց չսխալելու համար՝ տեսնենք թէ ի՛նչ պէտք է ամենասուրբ Կուսին ճշմարիտ ջերմեռանդ ըլլալու։

— Նախ՝ պէտք է վարքը փոխելու եւ երբեք զԱստուած չվշտացընելու հաստատ դիտում։ Ս. Գրիգոր Քահանայապետը կը գրէր Մեթիլտէ իշխանուհւոյն՝ թէ Մեղք գործելու կամքիդ վերջ տուր. եւ ես քեզի կը խոստանամ, որ ամէն մօրէ աւելի պատրաստ գտնես ամենասուրբ Կոյսն Մարիամ սիրով եւ գթութեամբ քեզի օգնելու։ Նոյն ինքն Կոյսն Մարիամ՝ սրբուհի Բրիկիտայի ըսաւ թէ Մեղաւոր մը որչափ կ'ուզէ կորսուած ըլլայ՝ եթէ ինծի դիմէ, ես պատրաստ եմ զինքն ընդունելու։ Եւ ոչ ալ գործած մեղքերը զննելու կը զբաղիմ. այլ միայն դիտաւորութեանը կը նայիմ՝ որով ինծի կը դիմէ։ Եթէ վարքը փոխելու դիտմամբ կու գայ, չեմ խորշիր իր վէրքերը բժշկելէ. վասն զի մայր ողորմութեան կը կոչուիմ եւ եմ իսկ։ Մայր ողորմութեան ըսելով՝ կ'ուզեմ իմացընել, որ մարդկային խեղճութեանց վրայ գթալով եւ կարեկից ըլլալով՝ մարմնաւոր մօրէ աւելի կը սիրեմ եւ օգնութեան կը հասնիմ խեղճ տառապեալներուն, որոնք բարի դիտմամբ ինծի կը դիմեն։ Ասկից կը հետեւի որ ամենասուրբ Կոյսն անզեղջ մեղաւորաց մայրը չէ։ Այսու ամենայնիւ եթէ մէկը կիրքերէն կապուած ըլլալով, դեռ եւս որոշած չէ մեղքէն հեռանալ, բայց կը փափաքի վերջապէս ազատիլ. թո՛ղ աղաչէ զսուրբ Կոյսն, որ իրեն օգնէ այն դժոխային շղթաները խորտակելու, եւ սկսի գոնէ փորձութեանց դէմ դնել եւ առիթները մէջտեղէն վերցընել. եւ ան ատեն այս բարեգութ Տիրուհին կ'օգնէ իրեն ու կը մխիթարէ։ Այսպէս լսեց սրբուհի Բրիկիտա Յիսուսէն, որն որ Մօրը կ'ըսէր. Ով որ կը ջանայ մեղքէն ազատիլ եւ առ Աստուած դառնալ, դու Մա՛յր իմ, օգնէ՛ եւ մի՛ թողուր՝ որ քեզի դիմողներն առանց մխիթարութեան ետ դառնան։

Երկրորդ՝ ամենասուրբ Կուսին ճշմարիտ ջերմեռանդ ըլլալու համար, աղօթքներով եւ բարեպաշտ գործքերով անոր պաշտպանութիւնը գրաւե-

լու ջանք պէտք է։ Իրաւ է՛ ամենասուրբ Կոյսն ամենուն համար բարեխօս է. բայց աւելի ազդու կերպով կը միջնորդէ իր այն ծառաներուն համար, որոնք աւելի կը ջանան զինքը պատուել։ Եւ հաստատ գիտցէ՛ք, մաքրասէ՛ն կուսանք, որ ինք երախտագէտ եւ առատաձեռն ըլլալով, ամէն մէկ փոքր յարգութեան մեծ փոխարինութիւն կ'ընէ։

Երրորդ՝ ամենասուրբ Կուսին ճշմարիտ ջերմեռանդ ըլլալու համար յարատեւութիւն պէտք է. այսինքն շարունակ պէտք է մեղքէ հեռու մնալու ջանք ընենք, իր պատուոյն համար որոշած աղօթքնիս եւ բարեպաշտական գործքերնիս շարունակ կատարենք։ Ինչպէս գիտէք, վախճանն է՛ որ գործը կը պսակէ։ Ի՞նչ օգուտ ունի քանի մը օր սաստիկ ջերմեռանդ ըլլալ, աղօթքներ ընել, Ս. Կուսին անունը բերնէ չձգել, ստէպ իր մայրական գթութեան ապաւինիլ. քանի մը օր վերջն ալ զինքը մոռնալ, կամ նեղութեան առեն իրեն դիմելով՝ օգնութիւնը խնդրել, եւ այն նեղութենէն ու փորձութենէն ազատելով՝ զինքը չյիշել։ Եթէ կ'ուզէք, մաքրասէ՛ն կուսանք, որ նեղութեան ու փորձութեան առեն ամենասուրբ Կոյսը ձեզի օգնութեան հասնի, հանգիստ առեններդ ալ զինքը յիշեցէք ու պատուեցէք, որպէս զի իր վրայ ունեցած սէրերնիդ՝ վախի եւ կամ ծառայական չըլլայ, այլ կամաւ եւ որդիական։ Հոգ տարէ՛ք որ ամենասուրբ Կուսին ջերմեռանդութեան մէջ՝ թէեւ փոքր ալ ըլլայ, յարատեւութիւն ունենանք մինչեւ կեանքերնուս վերջին շունչը, երբ որ իւր մայրենի գթութեան եւ հզօր օգնութեան պիտի կարօտինք այն նեղ վայրկեաններուն մէջ, որ անոր որդիները կարենանք վայելել եւ փրկութեան հասնիլ։

Բայց տեսնենք թէ ինչ կերպով պէտք է պատուէք եւ յարգէք այս ամենասիրելի Մայրը։

— Նախ եւ յառաջ ամէն առտու անկողնէն ելած առեններդ, եւ ամէն իրիկուն անկողին գացած

առեններդ՝ երեք Ողջոյն քեզ Մարիամ ըսէ՛ք ամենասուրբ Կուսին մաքրութեան, հետեւեալ փոքր աղօթքով՝ Քու մաքուր եւ անարատ Յղութեանդ համար, ո՛վ Մարիամ, մաքրէ՛ մարմինս եւ սուրբ ըրէ հոգիս։ Եւ իր վերարկուին տակ դրէ՛ք դուք զձեզ, որպէս զի այն օրը կամ այն գիշերը զձեզ մեղքէն պահպանէ։ Անկից զատ՝ ժամացոյցին զարնելը լսած առեններդ, խցերնիդ մտնելու եւ ելլելու ժամանակ, իր պատկերներուն առջեւէն անցած դարձած առեններդ, եւ ամէն գործք սկսած եւ լմնցուցած առեններդ, Ողջոյն քեզ Մարիամ մը ըսելով՝ պատուեցէ՛ք զինքը։ Երբ մենք այս իրեն շատ հաճելի փոքր աղօթքով զինքը կ'ողջունենք, սոյն երախտագէտ Թագուհին իբրեւ փոխարէն՝ միշտ երկնային շնորհք մը կը բաշխէ մեզի։

Երկրորդ՝ օր չանցընենք առանց վարդարանին գոնէ մէկ մասը զրուցելու։ Ասիկայ գրեթէ բոլոր հաւատացելոց եւ աշխարհականաց իսկ սովորաբար ի գործ դրած ջերմեռանդութիւնն է, Հռոմայ Քահանայապետներէն շատ մը ներողութիւններով ճոխացած։ Սակայն գիտնալու էք՝ որ վարդարանի ներողութիւնները շահելու համար՝ խորհուրդներն ալ մտածելու եւ վարդարանի եղբայրութեան գրուելու է. վարդարանն ալ՝ արտօնութիւն ունեցող օրհնուած ըլլալու է։ Մայրապետներէն ոմանք սովոր են ամենասուրբ Կուսին փոքր ժամերգութիւնն ալ ըսել։ Դուք գոնէ կրնաք իր սուրբ անուան ժամերգութիւնն ըսել, որ շատ համառօտ է՝ վեց սաղմոսէ բաղկացած։ Ասոնցմէ զատ ըսէ՛ք նաեւ ամէն օր երեք Հայր մեր եւ երեք Ողջոյն, ի պատիւ ամենասուրբ Երրորդութեան՝ Տիրամօր Կուսին ըրած շնորհքներուն նկատմամբ շնորհակալ ըլլալու համար. այս սովորութիւնը շատ ախորժելի է Ս. Կուսին, ինչպէս ինք յայտնած է։

Երրորդ՝ եթէ կրնաք, սովորութիւն ըրէ՛ք շաբաթ օրերն ու ամենասուրբ Կուսին տօնախմբու-

թեանց նախատօնակները ծոմ պահելու, կամ սոսկ հացով ու ջրով գոհ ըլլալով, կամ մինչեւ կէս օրուան սեղանի առենը բան մը չուտելով, կամ միայն տեսակ մը կերակուր ուտելով եւ կամ ախորժած կերակուրներէդ հրաժարելով: Ասկից զատ՝ Ս. Կուսին պատուոյն համար մահացուցում մը ըրէք շաբաթ օրն՝ որ իրեն նուիրուած է:

Չորրորդ՝ ամէն օր այս երկնաւոր Թագուհւոյն այցելութիւն ըրէք, իր ո՛ եւ իցէ մէկ պատկերին առջին, որուն աւելի ջերմեռանդութիւն ունիք. եւ այս այցելութեան առեն խնդրեցէք սուրբ յարատեւութիւն, սէր առ Յիսուս Քրիստոս եւ այն օրն առանց մեղքի անցընելու շնորհքը:

Հինգերորդ՝ ամենեւին օր մ'անցընէք առանց Ամենասուրբ Կուսին վրայ գրուած գիրք մը կարդալու, գոնէ քանի մը րոպէ: Ասոր պատշաճ գրքեր կան արդէն, հետզհետէ ալ կը հրատարակուին:

Վեցերորդ՝ մեծ ջերմեռանդութեամբ կատարեցէք Ամենասուրբ Կուսին տօնախմբութեանց իննօրեաները: Նոյն օրերը կրնաք նաեւ ի գործ դնել. Ա. Կէս ժամ մը աւելի աղօթք ընելու սովորութիւնը: Բ. Ինն Ողջոյն եւ Փառք Հօր ըսել ի պատիւ Ամենասուրբ Կուսին: Ձայնաւոր աղօթք՝ շատ քիչ կը դնեմ, որովհետեւ աւելի կ'ախորժէի՛ որ փոխանակ երկար ձայնաւոր աղօթքներու, սիրոյ եւ նուիրման ներգործութիւններ ընէք Յիսուսի եւ Մարիամու. զոր օրինակ. Կը սիրեմ զքեզ, Յիսուս իմ. կը սիրեմ զքեզ, Մարիամ Մայր իմ. եւ կամ Մարիամ Մայր Աստուծոյ, աղաչէ՛ զՅիսուս ինծի համար: Այս տեսակ կարճառօտ աղօթք օրը գոնէ հարիւր անգամ մը կրնաք ընել: Գ. Երեք անգամ Ամենասուրբ կուսին մէկ պատկերին այցելութիւն ըրէք, եւ ամէն անգամ կրկնեցէք վերոյիշեալ կարճառօտ հառաչական աղօթքները. ամէն մէկէն վերջը հոգիներնուդ համար մասնաւոր շնորհք մը խնդրելով: Դ. Այս իննօրեայ ջերմեռանդու-

թեանց առեն հոգ տարէք որ աւելի ստէպ Ս. Հաղորդութեան մերձենաք, խոստովանահօր խորհրդոյն համեմատ: Ե. Նոյն օրերը մասնաւոր արտաքին մահացուցումներ ալ ընելու ջանացէք, կամ ձաղկանքով կամ շղթայով կամ ծոմապահութեամբ կամ պտուղ չուտելով եւ կամ սիրած կերակուրներէդ հրաժարելով: Խորհուրդ կու տամ այս ջերմեռանդութիւնն ալ ընելու. ընտրեցէք Ս. Աստուածածնայ տօներուն մէկը, որուն աւելի ջերմեռանդութիւն կը զգաք, կամ անարատ յղութիւնը կամ աւետումը կամ ծնունդը կամ վերափոխումը կամ ցաւերը (արդէն կրօնքներնէդ պարտաւոր էք Անարատ Յղութիւնն ընտրելու) եւ նոյն օրը Հաղորդութիւն առնելէն վերջը՝ մասնաւոր կերպով դուք զձեզ իր ծառայութեան նուիրեցէք, զինքը ձեզի Տիրուհի ու Մայր ընտրելով. նախընթաց տարիներն իր ծառայութեան մէջ ունեցած գաղջութիւններնուդ համար ներում խնդրելով եւ ներկայ տարին աւելի ջերմեռանդութեամբ ծառայելու խօսք տալով: Եւ եթէ սովորութիւն ունիք նոյն տօնախմբութեան իննօրեայ ջերմեռանդութիւնը հրապարակական կերպով ընել՝ Սրբութիւն Սրբոցով ալ օրհնութիւն տալով, շատ աւելի աղէկ կ'ըլլայ՝ եթէ կանոննիդ կը ներէ:

Եօթներորդ վերջապէս՝ ջանացէք ամէն օր ստէպ դուք զձեզ Ամենասուրբ Կուսին պաշտպանութեան յանձնելու եւ իրմէ շնորհք խնդրելու: Հաստատ գիտցէք, մաքրասէ՛ր կուսանք, որ ամէն ջերմեռանդութենէ աւելի սակայն շատ ախորժելի է Տիրամօր սրբոյ Կուսին: Եկեղեցին Ամենասուրբ Կուսին վրայ կ'առնու Հոգւոյն Սրբոյ խօսքը՝ թէ ‟Երանելի է այր որ լուիցէ ինձ, եւ մարդ որ զճանապարհս իմ պահիցէ, տքնիցի առ դրունս իմ հանապազ եւ պահիցէ զսեամս մտից իմոց„[1]: Երանի՜ ան մարդուն՝ որ ամէն օր արթնու-

1 Առակ. Ը. 34:

թեամբ կը հսկէ իմ ողորմութեանցս դրան քով։ Ամենասուրբ Կոյսն Մարիամ՝ Մայր ողորմութեան կը կոչուի այն սաստիկ բաղձանքին պատճառաւ, որ ունի մեզի բարիք ընելու. ուստի ամենէն մեծ հաճութիւնն որ կրնաք իրեն տալ՝ է իրեն յանձնուիլ եւ իրմէ շնորհք խնդրել։ Անոր համար կը յորդորէ Ս. Բեռնարդոս՝ թէ Մեղաց վտանգներու մէջ, մասնաւոր վշտաց եւ նեղութեանց մէջ, հոգեւոր տարակոյսներու մէջ, ամենասուրբ Կուսին դիմէ, որ քեզի օգնէ։ Իր զօրաւոր անունն ամենեւին բերնէդ մի պակսեցըներ, զինքը միշտ օգնութեան կանչելով. եւ ոչ ալ սրտէդ հեռացուր, իր զօրաւոր ու ազդու միջնորդութեան վրայ վստահելով։ Ս. Բոնաւենդուրա կ'ըսէ՝ որ Ամենասուրբ Կուսին միայն անունը յիշելը՝ միշտ շնորհք մը կը վաստըկցընէ յիշողին։ Ուստի շատ պատշաճ է որ ամէն օր Աստուծմէ այս շնորհքը խնդրենք, որ մեզի վստահութիւն տայ նախ Յիսուսի սուրբ ու անգին արեան, եւ անկէ ետեւ ամենասուրբ Կուսին զօրաւոր միջնորդութեան վրայ։

Եթէ զամենասուրբ Կոյսը սրտանց կը սիրէք, մաքրասուն կուսանք, ջանացէ՛ք որ ուրիշներն ալ շարժէք զինքը սիրելու։ Որչափ որ կրնաք՝ յորդորեցէ՛ք զանոնքն ալ սուրբ Կուսին ջերմեռանդ ըլլալու, կամ փառքէն հատուած մը եւ կամ ջերմեռանդ օրինակ մը պատմելով, կամ մասնաւոր ջերմեռանդութիւն եւ յարգութիւն մը առաջարկելով, եւ կամ մասնաւոր շնորհք մը խնդրելու համոզելով։ Ամենասուրբ Կոյսն երկնից արքայութիւնը կը խոստանայ զինքը սիրողներուն եւ անոնց ամենուն՝ որ ուրիշներն ալ թէ՛ խօսքով եւ թէ՛ բարի օրինակներով կը յորդորեն զինքը սիրելու։ Ո՜հ, մաքրասուն կուսանք, ինչ մեծ մխիթարութիւն պիտի պատճառէ ձեզի մահուան ժամանակ՝ ամենասուրբ Կուսին պատուոյն համար ըրած բարեգործութիւննիդ եւ ունեցած ջերմեռանդու-

թիւննիդ։ Հ. Բինեդդի կը պատմէ որ ամենասուրբ Կուսին ջերմեռանդներէն մէկուն հոգեվարութեան ատենը՝ քովը գտնուելով, ախկայ կ'ըսէր իրեն. Ո՜հ, Հայր, եթէ գիտնայիր, ինչ ուրախութիւն կը զգամ ամենասուրբ Կուսին ըրած ծառայութեանցս համար։ Չեմ կրնար այս կէտիս ունեցած ցնծութիւնս խօսքով բացատրել։ Հոգ տարէք ուրեմն, մաքրասուն կուսանք, այս սիրելի Մօր ոտուըներուն առջեւէն չհեռանալ։ Միշտ ալ շնորհակալ եղէք Աստուծոյ, որ ձեզի ըրած այնչափ բարերարութեանցը մէջ այս մասնաւոր շնորհքն ալ ըրած է, որ իւր ամենասուրբ Մօրը մասնաւոր ջերմեռանդ ըլլաք եւ անոր Անարատ Յղութեան հզօր դրօշին տակը պատսպարիք, որն որ Աստուծոյ ձեր յաւիտենական փրկութիւնն ուզելուն յայտնի մէկ նշանն է։ Ըսէք ուրեմն ամենասուրբ Կուսին՝ յաւիտենական փրկութիւննիդ իրեն յանձնելու ատեն, ըսէք Ս. Յովհաննէս Դամասկացւոյն հետ, թէ Ո՛վ Մայր Աստուծոյ, եթէ վստահութիւնս քու վրադ դնեմ, կը փրկուիմ. եթէ քու պաշտպանութեանդ տակն ըլլամ, վախնալու բան չունիմ. որովհետեւ քեզի ջերմեռանդ ըլլալը՝ փրկութեան այնպիսի զէնք ունենալ մըն է, որ Աստուած անոնց միայն կու տայ՝ որոնց փրկութիւնը կ'ուզէ։

ՄՏԱԾԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ

Աստուածսիրութեան վրայ։

Եկ սուրբ Հոգի . . . ։ (Երես 10։)

Եթէ աշխարհքիս վրայ կ'ապրիք զԱստուած սիրելու համար... եթէ կրօնք կանչուած էք՝ զինքն աւելի մասնաւոր եւ եռանդուն սիրով սիրելու համար... եթէ այս հոգեւոր կրթութեան ատեն մտած ճշմարտութիւններնիդ սրտերնուդ մէջ այն սէրն աւելի բորբոքելու ուղղուած էին... մէկ

խօսքով ըսեմ, եթէ վերջին նպատակնիդ այս միայն պիտ՚որ ըլլայ՝ որ յաւիտեան զԱստուած սիրէք, պարտք է ուրեմն՝ որ այն կրթութեան վերջին օրն ամէն կերպով հոգ տանիք այս աստուածային սէրը ձեր սրտին մէջ աւելի եւս բորբոքելու եւ ընդարձակելու, մտածելով թէ որչափ սիրելի է ըստ ինքեան եւ թէ զձեզ որչափ սիրեր է:

Աստուծոյ յանսահմանս սիրելի ըլլալուն վրայ գաղափար մը ունենալու համար, մտքովնիդ ներկայացէք իր մեծվայելչութեան շքեղ աթոռոյն առջին, ուր սերովբէք մեծ յարգութեամբ բոլորտիքը պատած անդադար՝ Սուրբ, սուրբ, սուրբ կը կանչեն: Դարձուցէք խոնարհ նայուածքնիդ իւր երկրպագելի դիմաց վրայ. եւ իւր անսահման կատարելութեանց մտքերնուդ վրայ փայլատակած միայն մէկ ճառագայթը բաւական է սրտերնիդ այն աստիճան իւր աստուածային սիրոյն բոցովը վառելու բորբոքելու, որ ստիպուիք ըսել թէ Սրտերնիս ալ մերը չէ, հապա Աստուծոյ է: Զննեցէք այն սիրուն ու անսահման գեղեցկութիւնը, որով բոլոր արքայութիւնը կ՚ուրախացընէ, եւ կատարելապէս երջանիկ կ՚ընէ Սուրբերն ու հրեշտակները. . . : Դիտեցէք այն անսահման սիրելի բարութիւնը, որ բարիքէ զատ բան չի կրնար ուզել եւ անսահման կերպով զչարն ատելու ստիպուած է. . . : Տեսէք այն սիրուն անսահման իմաստութիւնը, որով ամենայն ինչ քաղցրութեամբ կը կարգադրէ ու կը կառավարէ. . . : Այն սիրալիր նախախնամութիւնը, որով ամենուն պիտոյքը կը հանի. . . : Այն քաղցր մարդասիրութիւնը, որով կը փափաքի եւ հոգ կը տանի որ իւրաքանչիւր ոք յաւիտեան երջանիկ ըլլայ. . . : Այս առաջին տեսութիւններնէդ, կ՚երեւայ ինծի որ երեսնիդ բոլորովին կրակ կտրած՝ զրուցէք. Կարելի բա՞ն է՝ որ սրտերնիս այսպիսի սիրուն առարկայի մը սիրովը չվառի. . . :

Բայց հաւատքներնուդ խոնարհ ու յարգական

նայուածքն աւելի ուշադիր կերպով այն ամենակատար Էակին վրայ սեւեռելով, կը տեսնէք որ սկզբամբ յաւիտենական է, սիրով՝ անփոփոխելի, կարողութեամբ՝ անսահման. . . : Անոր վրայ կը տեսնէք անիմանալի մեծվայելչութիւն մը, բայց առանց ամբարտաւանութեան. . . մշտնջենաւոր բարերարութիւն մը, բայց առանց շահասիրութեան. . . անսպառելի հարստութիւն մը, բայց առանց մնապարծութեան. . . : Կը տեսնէք որ իւր իմաստութեամբն ամէն բան կը տեսնէ. իւր անչափութեամբն ամէն տեղ է. իւր ամենակարողութեամբն ամէն բան կրնայ ընել, որով ամենուն էութիւն կու տայ, եւ ինք մէկէ մը չ՚առներ, ամենուն կեանք կու տայ, եւ ինք մէկէ մը չ՚ընդունիր. . . : Պարապ տեղ մտքերնիդ պիտ՚որ յոգնի, երբ իր կարողութենէն վեր ուզէ տեսնել եւ հասկընալ այն գերագոյն ու անսահման բարույն մեծութիւնը, ճոխութիւնն ու վսեմութիւնը: Աստուած է. . . եւ այսչափս բաւական է հասկցընելու՝ որ անկարելի է տեսնել եւ հասկընալ իւր անթիւ ձիրքերն ու յատկութիւնները, իւր անսահման կատարելութիւնները, որոնք զինքն անչափապէս սիրելի կ՚ընեն. . . : Այս այսպէս ըլլալով, կրնա՞ք բոլոր սրտով, բոլոր հոգւով եւ բոլոր զօրութեամբ չսիրել զինքը. . . : Կրնա՞ք զլանալ իրեն սրտերնուդ աւելի մասնաւոր իղձերը, աւելի գորովագութ եռանդը. . . : Ո՛հ, որչափ յիմար եւ անմիտ պիտի համարուիք բոլոր արքայութեան առջին. . . :

Եթէ այս աշխարհքիս մէջ անձի մը վրայ դոյզնագիւտ գեղեցկութիւն կամ երեւելի բարութիւն մը տեսնէք, կը յափշտակուիք, կը դիւթուիք, եւ չուզելով ալ կը ստիպուիք զինքը սիրել: Ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ ուրեմն, որ Աստուծոյ աննման գեղեցկութիւնն, անսահման բարութիւնն, անթիւ ու անհամար կատարելութիւնները ձեր վրայ նոյն ազդեցութիւնը չընեն. . . : Միթէ Աստուծոյ այս

երկու պայծառ յատկութիւնները, այսինքն՝ անսահման գեղեցկութիւնն ու անսահման բարութիւնը ձեզի ծանօթ չե՞ն, որ սրտերնիդ հրապուրեն, իղձերնիդ յափշտակեն եւ ամէն կերպով ստիպեն զձեզ այն ստիպման սաստիկ եռանդով զինքը սիրելու, որ բոլորովին իրեն ըլլաք. . . :

Աստուծոյ անսահման գեղեցկութեան վրայ խօսելով, հաստատապէս հաւատացէք՝ որ բոլոր հրեշտակաց դասակարգութիւններն ու ամէն սրբոց գունդերը զանիկայ ուշադրութեամբ զննելու մէջ այնպիսի անսահման եւ կատարեալ երջանկութիւն կը գտնեն, որ քանի՛ նային ու զննեն, այնչափ ալ երջանկութիւննին ու վայելմունքնին կ'աւելնայ. այս աշխարհքիս սուտ ու շինծու գեղեցկութիւններուն հակառակ, որոնց որչափ երկար նայի մարդ, այնչափ աւելի պակասութիւններ տեսնելով՝ կը զզուի: Ըսածներուս վրայ եթէ հաւատքնիդ զձեզ ապահովցընելու բաւական չըլլայ, այսպիսի անսահման գեղեցկութեան անթիւ անհամար զգալի ապացոյցները մտածեցէք, որ յետոյ ալ իւր անսահման բարութեան փաստերուն վրայ խորհիք:

Ձեռքերնիդ առէք ուրեմն ընդհանուր տիեզերաց մեծ մատեանը, որուն վրայ Սուրբերը ստէպ ուսմունք կ'ընէին: Որո՞նք են, ըսէք ինծի, այն առարկաները՝ որ աչքերնուդ աւելի վայելուչ ու շքեղ կ'երեւան...: Այսչափ բիւրաւոր բաներու մէջ որո՞նք են՝ որ զգայարանքնիդ կը հրապուրեն եւ իղձերնիդ կը յափշտակեն. . . : Գուցէ ծաղիկնե՞րը, երգե՞րը, ներդաշնակութիւննե՞րն են. . . : Միթէ գոյնե՞րը, գոհարնե՞րը, մետաղնե՞րն ու ոսկի՞ն ըլլան. . . : Միթէ մարդուս մարմնոյն կազմուածքը, երկնից կարգաւորեալ շէնքը, մոլորակաց շա՞րքը, աստեղաց դի՞րքը, լուսնի սպիտակութի՞ւնը, արեգական լո՞յսը զձեզ կը զարմացընեն. . . : Լերանց բարձրութի՞ւնը, ծովուց կանաչագեղ փռուա՞ծքը, գետոց կարկաջասահ ընթա՞ցքը, անտառաց շո՞ւքը,

պարտիզաց վայելչութի՞ւնը, թռչնոց քաղցր երգե՞րը, անասնոց իրարմէ տարբեր կերպարա՞նքն աչքերնուդ կը զարնեն. . . : Բայց թէ որ այս եւ ասոնցմէ զատ անթիւ բաներուն մէջ սրտերնիդ գրաւելու եւ խելքերնիդ յափշտակելու չափ գեղեցկութիւններ կը գտնէք, հապա ո՞րչափ աւելի գեղեցկութիւն պիտ'որ չտեսնէք Աստուծոյ վրայ, որ ասոնց ամենուն էութիւն տուած է: Շատ դիւրին է ուղիղ հետեւութիւնը հանել: Եթէ այսպիսի անթիւ արարածներու բազմութեան այսչափ գեղեցկութիւն տուաւ, հապա ինք ո՞րչափ գեղեցկութիւն ունի իր վրայ. . . : Եթէ իրմէ ստեղծուածներն այսչափ գեղեցիկ են, հապա ինք արարիչն ո՞րչափ աւելի գեղեցիկ պիտ'որ ըլլայ. . . : Ո՛հ, եթէ յանդգնէիք իրմէ հեռանալ եւ սրտերնիդ այս արարածներուն փակցընել, արժանի կ'ըլլայիք որ բոլոր արարածք զձեզ յանդիմանեն ըսելով. Եթէ զմեզ արարածքս՝ քիչ մը ատեն գեղեցիկ երեւնալնուս համար՝ կը սիրէք, ինչո՞ւ չէք սիրեր զարարիչն Աստուած, որ ըստ ինքեան նոյն ինքն անսահման գեղեցկութիւնն ըլլալով, յաւիտեան ալ գեղեցիկ պիտ'որ մնայ...: Բայց ա՛լ աւելին կայ:

Ամենաստոյգ եւ անսխալ ճշմարտութիւն մըն է՝ որ Աստուած իւր անսահման եւ ամենակարող զօրութեամբը կրնայ հետզհետէ շատ աւելի գեղեցիկ բաներ ստեղծել, աւելի պայծառ երկինք, աւելի վայելուչ եւ ընդարձակ աշխարհքներ . . . : Եւ ան ատեն ալ կրնայ ըսուիլ թէ Աստուած անչափապէս շատ աւելի վայելուչ, սիրելի եւ գեղեցիկ է. եւ բոլոր այս եղած ու ըլլալու արարածներուն մեզի երեւցած գեղեցկութիւնն ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ՝ մանր նշոյլներ այն անսահման գեղեցկութեան, որ Աստուծոյ վրայ կը գտնուի, որն որ այնչափ պայծառ եւ լուսաւոր է, որ անոր համեմատութեամբ՝ աչքերնիս շլացընող արեգական լոյսը թանձրամած խաւար ու մառախուղ մըն է: Ո՞րչափ

պիտի զարմանաք, մաքրասուն կուսանք, երբ գիտնաք որ բոլոր արարածք իրենց մունջ լեզուովն, ինչպէս կ'ըսէ Ս. Օգոստինոս, միակերպ ձեզի կ'աղաղակեն թէ Սրտերնիդ մեզի մի՛ փակցնէք, այլ բոլոր հոգւով ամենուս արարիչը սիրեցէ՛ք։ ԶԱստուած սիրեցէ՛ք, կ'ըսէ ձեզի արեւն իւր պայծառ լուսովը . . .։ ԶԱստուած սիրեցէք, կ'ըսեն ձեզի մոլորակներն ու աստղերն՝ իրենց կարգաւորեալ ընթացքովը . . .։ ԶԱստուած սիրեցէք, կ'ըսէ ձեզի երկիրս՝ իւր լերանց եւ ձորոց, ծովու եւ ցամաքի տարբերութեամբը . . .։ ԶԱստուած սիրեցէք, կ'ըսեն ձեզի տնկերն՝ իրենց պտուղներովը, դաշտերն՝ իրենց ծաղիկներովը . . .։ ԶԱստուած սիրեցէք, կը գոչեն օդը, կրակն ու ջուրը։ Սիրեցէք սիրելի արարիչը . . .։ Իսկ դուք խուլ այսպիսի ձայներու եւ կոյր Աստուծոյ անսահման գեղեցկութեան ճառագայթներուն, այս աշխարհքիս ողորմելի բաներուն ետեւէ՞ն պիտ'որ երթաք ու կորսուիք . . .։

Ի՞նչ են, մաքրասուն կուսանք, աշխարհքիս բոլոր գեղեցկութիւններն Աստուծոյ գեղեցկութեան քով։ Ո՛հ, ընդունայնութիւն են, թշուառութիւն են, ոչինչ են. "Ունայնութիւն ունայնութեանց, ամենայն ինչ ընդունայն է,,[1]։ Ինչպիսի՞ հոգ պիտի չտանիք ուրեմն զինքը սիրելու եւ բոլոր սրտանց սիրելու, ըսելով Ս. Օգոստինոսին հետ. "Անագան սիրեցաք զքեզ, գեղեցկութի՛ւն մեր, անագան սիրեցաք զքեզ,,։ Շատ ուշ ճանչցանք, ո՛վ Տէր, քու անսահման գեղեցկութիւնդ, շատ ուշ սկսանք զքեզ սիրել . . .։ Եթէ Աստուծոյ այս անսահման գեղեցկութիւնը բաւական չէ սրտերնուդ ամէն իղձն ու սէրն իրեն գրաւելու, տեսէք որ իւր անսահման բարութիւնը գոնէ կարող ըլլայ։

Եթէ պատահմամբ այնպիսի մարդ մը ճանչցած ըլլաք, որ բնականապէս զուարթ ու հանդարտ եւ ամէն կերպով քաղցրաբարոյ ու բարի ըլլալէն

1 Ժող. Ա. 2։

զատ, վերջին աստիճանի առաքինութեամբ ալ զարդարուած ըլլար. անանկ որ բոլորովին խոնարհութիւն, բոլորովին սէր եւ բոլորովին համբերութիւն կարծուէր. ինչպիսի մեծ հաճութիւն մը կը զգայիք սանկ մարդու հետ կենակցելէ։ Ստուգիւ կը ստիպուէիք խոստովանիլ՝ թէ երբէք չէք ուզեր իր քովէն հեռանալ, ոչ երբէք իրմէ բաժնուիլ։ Եթէ ուրեմն այսչափ ազդեցութիւն ունի սրտերնուդ վրայ արարածի մը բարութիւնը, որն որ որչափ ալ բարի եւ սուրբ ըլլայ, կրնայ փոխուիլ եւ չար ու ամենաչար ըլլալ. հապա ի՛նչ ազդեցութիւն պիտի չընէ ամենաբարին Աստուած, որ էութեամբ բարի է, Յիսուսի Քրիստոսի ըսածին պէս, թէ "Չիք ոք բարի, բայց մի Աստուած,,[1]։ Կարելի՞ բան է՝ որ հաւատալով թէ ինք այնպիսի բարութեամբ բարի է, որ զինքը սուրբ կ'ընէ եւ ամենասուրբ, մեծ յօժարութեամբ իրեն չսիրահարիք, եւ սրտերնուդ սաստիկ յուզմամբը չստիպուիք հառաչել, թէ ինք միայն պիտի տիրէ սրտերնուդ եւ անոր իղձերուն, ստէպ ստէպ կրկնելով՝ թէ "Աստուած սրտի իմոյ, բաժին իմ Աստուած յաւիտեան,,[2]։

Չէ՞ք կրնար զձեզ անմեղադիր ընել՝ ըսելով թէ չէք ճանչնար այս իր անսահման բարութիւնը, մինչդեռ առանց ձեր արժանաւորութեան, մանաւանդ թէ ձեր շատ մը ապերախտութիւններն ալ յառաջուընէ տեսած ըլլալով, այնչափ բարիք բրաւ ձեզի եւ աւելի ալ ընելու կը փափաքի, եթէ դուք ձեր կողմանէ արգելք չդնէք։ Մտածեցէք որչափ բան որ ունիք ի ձեզ եւ ձեզմէ դուրս, եւ կը տեսնէք որ բոլորն ալ ամենաբարի Աստուծոյ ընծաներն են . . .։ Անչափ տեսակ տեսակ կենդանիներ՝ որ ձեզի ապրելու կ'օգնեն, կը ծառայեն եւ ձեր օգտին համար կը գործածուին, միթէ իւր անսահման բարութեան վկաները չե՞ն։ Նոյն իսկ էութիւննիդ իւր բարերար ձեռքէն չէ՞ք առած։

1 Մարկ. Ժ. 18։ 2 Սղմ. ՀԲ. 26։

Եթէ Աստուած չուզէր, դուք հիմա ոչինչ էիք...։ Էութիւն տուած ատեն ալ կրնար անմիտ եւ յիմար էութիւն մը տալ կամ անզգայ արարածներու'ն կարգը դնել, զձեզ փայտ ընել, քար ստեղծել, կամ շատ աւելի' կրնար անբան անասուն ստեղծել...։ Այսու ամենայնիւ միայն իր անսահման բարութեան համար զձեզ բանական կենդանեաց կարգը դասելով, ուզեց որ ձեր ճակատին վրայ կրէք իր դիմաց գծագրութիւնը, որով ի պատիւ ձեր անձին կարող ըլլաք ըսել. "Նշանեցաւ առ մեզ լոյս երեսաց քոց, եւ ետուր ուրախութիւն սրտից մերոց"[1]։ Ասով ալ գոհ չըլլալով՝ ամենաբարին Աստուած ընտրեց զձեզ այնչափ կոյրերէ, խուլերէ, համրներէ եւ այլանդակ հրէշներէ, անանկ որ աչքերնիդ, լեզունիդ, ականջնիդ եւ մարմիններնուդ ամբողջ կազմուածքը մէյմէկ ապացոյց են իր անսահման բարութեան։

Բայց երբ իր ձեզի ըրած ծառայութիւնները մտածէք, զարմանալով մը պիտի կանչէք. Ո՜րչափ բարի է Աստուած..։ Կը գտնուի՞ արդեօք իր տիրոջն այնչափ հաւատարիմ ծառայ մը, որչափ Աստուած հաւատարիմ է։ Գիշերը քուն կը խաւրէ վրանիդ եւ կը պահէ որչափ հարկաւոր է՝ զօրութիւննիդ նորոգելու։ Աղօթքի ատենն որ գայ՝ կ'արթնցընէ, կ'օգնէ անկողնէն ելլելու, հագուելու, ժամու երթալու, զինքն օրհնելու եւ փառաբանելու։ Յետոյ կը բերէ զձեզ իւրաքանչիւր իր պաշտօնին տեղը, ուր մտքերնուդ խորհուրդ կը մատակարարէ եւ ձեռքերնուդ ոյժ՝ պաշտօննիդ կատարելու համար. եւ քանի որ զբաղման մէջ էք, ձեզի կ'օգնէ, կ'առաջնորդէ եւ հոգ կը տանի, ըստ որում առանց Աստուծոյ ամենեւին բան մը չէք կրնար ընել...։ Կրնա՞ք գտնել օր մը, ժամ մը, վայրկեան մը, որ Աստուած վրանիդ չմտածէ եւ ձեր աղէկութեան հոգ չտանի...։ Ո՞վ է որ առողջութիւննիդ

1 Սղմ. Դ. 7։

կը պահէ, կեանքերնիդ կը պահպանէ, այնչափ վտանգներէ զձեզ կ'ազատէ, թէ ոչ՝ Աստուած...։

Ի վերայ այսր ամենայնի ասիկայ շատ քիչ է՝ ձեր հոգւոյն միակերպ ըրածին համեմատութեամբ, որպէս զի թէ՛ հոս եւ թէ՛ յաւիտենականութեան մէջ իրեն սեպհական ըլլայ։ Եթէ քիչ մը մտածէք այս նիւթին վրայ, կը ստիպուիք բոլոր արարածները հրաւիրել, որ զարմանան թէ Աստուած ո՛րչափ բարութեամբ ու առատաձեռնութեամբ վարուած է հետերնիդ։ "Եկայք լուարուք ինձ, եւ պատմեցից ձեզ... զոր ինչ արար անձին իմոյ"[1]։ Աստուած հայրական գթութեամբ փափաքելով որ յաւիտեան չկորսուիք, զձեզ հեթանոսներէ, կռապաշտներէ, հերետիկոսներէ եւ հերձուածողներէ, բողոքականներէ եւ անաստուածներէ բաժնեց. եւ ուղղափառ Եկեղեցւոյ մէջ զձեզ աշխարհք բերաւ։ Մկրտութեան սուրբ աւազանով զձեզ իրեն որդեգիր ըրաւ, որպէս զի ուզածնուդ պէս Հօր քաղցր անուամբ կանչէք զինքը։ Ս. Յովհաննէս առաքեալ զձեզ կը հրաւիրէ մտածել աստուածային բարութեան այն սքանչելի մարդասիրութեան վրայ, ըսելով՝ Տեսէք թէ ո՛ւր հասաւ Աստուծոյ անհուն սէրը, մինչեւ ուզեց որ զինքը ձեզի Հայր կոչէք եւ իր հարազատ զաւակներն ըլլաք. "Տեսէ՛ք որպիսի սէր շնորհեաց մեզ Հայր, զի որդիք Աստուծոյ կոչեսցուք մեք...։ Այժմ որդիք Աստուծոյ եմք"[2]։ Այսչափ ինչ ընելէն վերջը՝ կարծէ՞ք որ ալ ուրիշ բան ընելու կամք չունի։ Ոչ. ինք անհուն բարի ըլլալով՝ ուզեց առանց չափի եւ սահմանի բարիք ընել ձեզի։

Վախնալով որ չըլլայ թէ աշխարհքիս ներկայ ապականութիւններն իրենց հրապուրիչ կեղծաւորութեամբն զձեզ խաբեն, կրօնքը կանչեց զձեզ եւ իրեն նուիրուած բարեբախտ հոգւոց կարգն անցուց։ Թէ այսչափ միջոցի մէջ ո՛րչափ եւ ինչ կերպով իր անհուն բարութեան առատաշնորհ արդիւնք-

1 Սղմ. ԿԵ. 16։ 2 Ա. Յովհ. Գ. 1. 2։

ները ձեզի փորձել տուաւ եւ հաղորդեց, անկարելի է մի առ մի ըսելը. վասն զի այնչափ են կրօնքի մէջ սուրբ ըլլալու եւ արքայութեան մէջ երեւելի ու լուսաւոր աթոռ մը ունենալու համար վայելած նպաստներնիդ եւ շնորհքներնիդ, որ կրնայ ըսուիլ թէ ինչպէս ձուկը ծովու մէջ ներսէն եւ դրսէն ջրով պատած է, նոյնպէս ալ դուք շնորհաց եւ օգնութեանց ծովով մը պատած կը գտնուիք՝ յաւիտեան երջանիկ եւ երանելի ըլլալու համար...: Անանկ որ կրնաք ձեռքերնիդ երկինք բարձրացընել եւ Ս. Յովհան Ոսկեբերանին հետ կանչել թէ Բարէ, որչափ ճանապարհ մեզ ի սրբութիւն: Ո՜հ, որչափ միջոցներ տուած է մեզի Աստուած, որ սուրբ ըլլանք եւ յաւիտեան իրեն սեպհական:

Բարբարոս ազգաց վրայ կը կարդանք պատմութեանց մէջ, որ ուղղափառ քարոզիչներէն լսելով Աստուծոյ առ մարդիկ ըրած բարիքները, ձայներնին բարձրացընելով՝ գոչեր են թէ Որչափ բարի է քրիստոնէից Աստուածը: Ո՜հ, որչափ բարի է, կրնաք ըսել դուք ալ, մաքրասէ՛ր կուսանք, որչափ բարի է Աստուած, որ այնչափ բարիք ըրած է եւ հետզհետէ կ'ընէ մեր աղէկութեան համար...:

Ասանկ բարի Աստուած մըն է ուրեմն՝ որ այս աստիճանի զձեզ կը սիրէ: Եւ ամէն բանէ աւելի սիրելու արժանի ըլլալով, դուք զինքն ասանկ գաղջութեամբ եւ պաղութեա՞մբ պիտի սիրէք...: Մինչեւ ե՞րբ, այնչափ բարութեան դէմ քանի մը խօսքով միայն պիտի ցուցընէք ձեր փոխարէն սէրը ...: Մինչեւ ե՞րբ գոհ պիտ'որ ըլլաք միայն արարողական եւ քաղաքավարական սիրով մը զինքը սիրելու, որն որ խօսքով կը սկսի եւ խօսքով կը վերջանայ, առանց արդեանց եւ առանց գործքի: Ե՞րբ պիտի վերջացընէք այս ապիրատութիւնը...: "Ահաւասիկ ժամանակ ընդունելի, ահա օր փրկութեան,,[1]: Սուրբ Առաքելոյն բանծին պէս՝ ասիկայ

1 Բ. Կորնթ. Զ. 2:

ըլլայ այն օրը, ասիկայ ըլլայ այն երջանիկ վայրկեանը, յորում սկսիք սրտանց եւ եռանդեամբ սիրել ասանկ գեղեցիկ, ասանկ բարի, ասանկ սիրելի, ասանկ զձեզ սիրող Աստուած մը: Ապա ուրեմն առանց ժամանակ կորսնցընելու՝, ըսէք ձեր հոգւոյն եւ սրտին ամենամեծ եռանդովը:

ԻԴՁ·Բ

Ո՜վ ամենասիրելի Աստուած, եթէ անցած կեանքերնուս մէջ՝ անցաւոր ու խեղճ բաներու ծախեցինք մեր մտածմունքն ու սրտերնուս իղձերը, ա՛լ ապագային մէջ այնպէս պիտ'որ չըլլայ: Ամէն մտածմունքնիս, իղձերնիս եւ սէրերնիս քեզի պիտ'որ ուղղենք, միշտ քուկդ պիտ'որ ըլլան. վասն զի դու միայն արժանի ես մեր բոլոր եւ ամբողջ սիրոյն: Յիրաւի ուրիշ անգամ ալ այսպէս խոստացանք եւ ի գործ չդրինք. բայց այս անգամ այնպէս պիտ'որ չըլլայ: Բաւական որ քու անբաւ մարդասիրութեամբդ սրտերնուս մէջ անջնջելի կերպով դրոշմես, որ դու ամէն բանէ աւելի սիրելի ես, մանաւանդ թէ ամէն բանի մէջ դու միայն մեր սիրոյն արժանի ես: Այս կենդանի զգածմունքը միշտ աչքերնուս առջին ներկայ ունենալով, միայն քու վրադ պիտի մտածենք, քու վրադ պիտի խօսինք, քեզի համար միայն պիտի գործենք ու կրենք: Ապա ուրեմն իրարու օգնենք, սիրելի՛ Քորք, իրարու օգնենք այսպիսի արդար եւ սուրբ առաջադրութիւն մը կատարելու համար, մէկմէկու միտքը ձգենք թէ Աստուած մեզի որչափ բարերար եւ սիրելի եղած է: "Խոստովան եղերուք Տեառն, զի բարի է, զի յաւիտեան է ողորմութիւն նորա,,[1]: Ով ամենասիրելի եւ քաղցր Յիսուս, որ երկնքէն երկիր իջար այս սուրբ սէրն ամենուն սրտին մէջ բորբոքելու համար, այս սիրոյն սուրբ բոցերովը վառէ մեր սրտերն ալ՝ որ քու հարսունքդ ենք, եւ

1 Սղմ. ՃԼԵ. 1:

այնպէս վառէ ու բորբոքէ, որ երբէք չմարի, եւ կարող ըլլանք ամէն առթի մէջ ըսել. “Աստուած սրտի իմոյ, բաժին իմ Աստուած յաւիտեան,,[1]: Ո՛վ ամենասուրբ Կոյս, Մայր գեղեցիկ սիրոյ, դու քու զօրաւոր միջնորդութեամբդ ընդունէ մեզի համար այս շնորհքը, որպէս զի աշխարհքիս վրայ այն աստուածային սիրոյ սուրբ բոցերովը փիւնիկ թռչնոյն պէս այրելով ու մաշելով, արքայութեան մէջ ալ կարող ըլլանք կրկին կենդանանալ յաւիտենական եւ երջանիկ կենօք. ամէն:

ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ

Աստուածաբանական եւ գլխաւոր առաքինութեանց վրայ:

Հոգեւոր կրթութեան վախճանին մօտեցանք, որովհետեւ ալ ուրիշ բան չմնմար ինծի ընելու, եթէ ոչ՝ առաւօտուն երկու խօսքով ձեզ սուրբ Հաղորդութեան պատրաստել, հաղորդուելէն վերջն ալ պատշաճ կերպով Աստուծոյ շնորհակալութիւն ընելու կերպն առաջարկել, եւ յետ այնորիկ թողուլ, որ այս ութօրեայ կրթութեան մէջ մտածածնիդ, կարդացածնիդ եւ քննածնիդ ամբողջ տարւան մէջ ի գործ դնէք, ըստ որում հոգեւոր կրթութեանց տեսական մասը լմննալով, այսուհետեւ գործնական մասը պիտ'որ սկսիք, այսինքն՝ այս սուրբ օրերուս մէջ մտածականներով տեսած բարւոյն պիտ'որ հետեւիք, եւ քննութիւններով գտած պակասութիւններնէդ խորշիք: Մէկ խօսքով ըսեմ. “Խոտորեա՛ ի չարէ եւ արա զբարի[2],, առածին գործադրութեան փոյթ պիտի տանիք, որով հոգեւոր կրթութիւննիդ չէ թէ լմնցած՝ այլ նոր սկսած պիտ'որ ըլլայ: Բայց քանի որ այս ութօրէից տեսական մասը լմնցած չէ, կ'ուզեմ որ երկու խօսք ալ լսէք աստուածաբանական ու գլխաւոր առաքինու-

1 Սղմ. ՀԲ. 26։ 2 Սղմ. ԼԳ. 15։

թեանց վրայ: Եւ այս քննութիւնս կարելի եղածին չափ այս վերջին օրն ընելու ենք, որ յետոյ գործադրութեան մասին դիւրութիւն ունենանք:

Հաւատքը, որ աստուածաբանական առաքինութեանց առաջինն է, Աստուծոյ ձրի տուած մէկ պարգեւն է եւ սրտերնուս մէջ հեղուած առաքինութիւն մը, որով Աստուծմէ սուրբ Եկեղեցւոյ յայտնուած ամէն ճշմարտութեանց կը հաւատանք, եւ միայն այս պատճառիս համար կը հաւատանք՝ որ Աստուած ոչ կրնայ խաբուիլ եւ ոչ ալ խաբել: Այս այսպէս ենթադրելով, երկայն տեղն չեմ կորսնցըներ ըսելու որ աղէկ մը քննէք դուք ձեզ, թէ արդեօք սովորութիւն ունիք միշտ եւ սրտանց շնորհակալ ըլլալու Աստուծոյ ձեզի ըրած այս մեծ բարւոյն համար, յորմէ զուրկ կը գտնուին այն ամէն անհաւատները, որ կաթողիկէ ուղղափառ Եկեղեցիէն դուրս ծնած են...: Քննեցէք թէ արդեօք կը հաւատա՛ք այն ամէն ճշմարտութեանց, որ կաթողիկէ կրօնքը կ'առաջարկէ...: Եւ թէ այս պատճառաւ միայն կը հաւատաք՝ որ Աստուած անսխալ ճշմարտութիւն ըլլալով՝ յայտներ է...: Ո՛չ. ասոնց վրայ եւ ոչ խօսք կ'ընեմ, վասն զի ապահով եմ՝ որ ասոնք ճշդիւ ի գործ կը դնէք: Միայն կ'ուզեմ որ քննէք թէ արդեօք ամէն ճշմարտութեանց ալ միեւնոյն հաւատքով կը հաւատա՞ք, միանգամայն զանոնք ձեր գործոց հոգի եւ զօրութիւն տալու կը գործածէ՞ք, որ Աստուծոյ աւելի հաճոյ ըլլան:

Այս քննութեան առաջին կէտին գալով, քննեցէք եւ տեսէք որ այնպիսիներէն չըլլաք, որոնք Ս. Օգոստինոսի բառերին համեմատ՝ սրտանց կը հաւատան այն ճշմարտութեանց՝ որ օգնութիւն, շնորհք, ողորմութիւն եւ յաւիտենական երջանկութիւն կը խոստանան. իսկ գաղջ եւ գրեթէ մեռած սրտով կը հաւատան միւս այն ճշմարտութեանց՝ որ մահացուցում, բռնութիւն, անձնուրացութիւն եւ յաւիտենական տանջանք կը քարո-

զէն. . . ։ Իսկ երկրորդ կէտին գալով, այսինքն՝ հաւատքի ճշմարտութեամբ բոլոր գործքերնուդ հոգի տալու, տեսէ՛ք թէ ինչպէս կը վարուիք։ Ստէպ մատուռ եւ եկեղեցիներ կ՚երթաք. ամէն անգամուն կը յիշէ՞ք որ Աստուծոյ տունը կ՚երթաք . . . ։ Օրուան մէջ շատ անգամ աղօթքով զԱստուած փառաբանելու կը զբաղիք. արդեօք կը մտածէ՞ք որ ասիկայ հրեշտակաց պաշտօն մըն է. . ։ Ստէպ ստէպ ձեր հիւանդ կամ անկարող քերց եւ կամ այլոց օգնութեան կը հասնիք. արդեօք մտքերնիդ կը բերէ՞ք որ Աստուծոյ սիրոյն համար ընելով, արքայութեան համար մեծ արդիւնք կը վաստըկիք . . . ։ Մէկ խօսքով ըսեմ. արդար հոգի մը հաւատքով կ՚ապրի, այսինքն՝ բոլոր իր գործքերուն՝ հաւատքով կենդանութիւն կու տայ. "Արդարն ի հաւատոյ կեցցէ,,[1]։ Տեսէ՛ք ուրեմն թէ ըստ այնմ կը վարուի՞ք արդեօք։ Աւելի բացայայտ ըսեմ. շատ անգամ կը հիւանդանաք եւ կամ նեղութիւն կը զգաք. արդ այս հիւանդութիւնը կամ նեղութիւնը բնական անհոգութեամբ կը կրէ՞ք, թէ Յիսուսի Քրիստոսի նմանելու նպատակաւ, որն որ ձեզի համար այնչափ վիշտ կրեց . . . ։ Շատ անգամ ուրիշներուն տուած վշտերուն կը ներէք. քննեցէ՛ք թէ արդեօք մարդկային նկատմամբ կը ներէք, թէ Աստուծոյ պատուիրանին հնազանդելու համար . . . ։ Շատ շատ անգամ կամքերնուդ հակառակ բաներու մէջ ալ հնազանդութիւն կ՚ընէք. արդեօք համբաւ եւ համարում ստանալու համար կ՚ընէք, թէ Յիսուսի նմանելու համար, որ մինչեւ անարգ փայտի մը վրայ խաչուելու եւ մեռնելու չափ հնազանդ եղաւ . . . ։ Մէկ խօսքով. տեսէ՛ք թէ արդեօք այն կենդանի հաւատքն ունի՞ք, որով կարող ըլլաք արքայութեան փառքը ձեռք բերել։

Աստուածաբանական երկրորդ առաքինութիւնն է Յոյսը, որն որ նմանապէս Աստուծոյ մէկ

1 Հռովմ. Ա. 17։

պարգեւը, սրտերնուս մէջ Աստուծմէ հեղուած առաքինութիւն մըն է, որով կը յուսանք յաւիտենական երջանկութիւնը ձեռք բերել՝ բարեգործութեանց միջնորդութեամբ. եւ ասոր ալ պատճառն է ամենակարող Աստուծոյ խոստմունքն եւ իր բարութիւնն ու հաւատարմութիւնը։ Քըննեցէք ուրեմն եթէ ստէպ շնորհակալ կ՚ըլլա՞ք Աստուծոյ այս առանձին եւ յատուկ պարգեւին համար, առանց որոյ՝ յուսահատ կեանք մը պիտ՚որ վարէիք . . . ։ Քննեցէ՛ք թէ արդեօք նեղութեանց եւ վշտաց ժամանակ՝ անոնցմէ ազատելու շնորհքն ու օգնութիւնը կը յուսա՞ք Աստուծմէ, թէ դուք զձեզ տրտմութեան ու սեւամաղձութեան տալով՝ կը յուսահատիք . . . ։ Քննեցէ՛ք թէ արդեօք յոյսերնուդ հետ մէկտեղ բարեգործութիւն ալ ընկերակից ընելո՞վ՝ կը յուսաք, թէ յոյսերնիդ սոսկ յուսոյ մը վրայ դրած էք։ Վասն զի, ինչպէս կ՚ըսէ Ս. Գրիգոր մեծ, Իւրաքանչիւր ոք թող այնչափ յուսայ, որչափ որ բարեգործութիւն կ՚ընէ։

Կրօնաւորաց եւ աւելի եւս մայրապետաց հասարակութեան մէջ եղած սովորութիւններն աղէկ մը զննելով, կը տեսնուի որ ոմանք շատ քիչ յոյս ունին, ոմանք ալ չափազանց կը յուսան։ Քիչ յոյս ունեցողներն են երկչոտ ու խղճահար անձինք, որոնք կը կարծեն որ Աստուած աւելի արդար ըլլայ՝ քան թէ ողորմած, եւ ասոր համար իրենք զիրենք արդէն դատապարտութեան վտանգի մէջ կը կարծեն։ Իսկ չափազանց յուսացողներն են անոնք, որ խղճահար չըլլալու եւ չերեւնալու պատրուակաւ՝ զԱստուած այնչափ գթած ու ողորմած կ՚երեւակայեն, որ իբր թէ ամենեւին արդար ալ չըլլար. ուստի փրկութեան ալ անանկ մեծ յոյս ունին, որ պարտքերնին կատարելու գրեթէ անհոգ կը գըտնուին։ Մաքրասէր կուսանք, երկու ծայրերն ալ թերի են. իսկ առաքինութիւնը մէջ տեղը կը կայանայ։ Ուստի քննեցէք որ այս չափէն աւելի

շատ կամ նուազ յուսացողներէն չըլլաք. . . : Եթէ չափազանց յոյս ունեցողներէն էք, նայեցէք որ ձեր յաւիտենական փրկութեան վրայ փրկարար երկիւղ մը ստանաք, որով ապրուիք Աստուծոյ ծառայութեան մէջ եռանդուն եւ փութաջան ըլլալ: Իսկ եթէ քիչ յոյս ունիք, չափաւորէք այդ երկիւղնիդ, մերժէք ձեզմէ դատապարտութեան մշտատեւ վախը, մտածելով որ այնպիսի Աստուծոյ կը ծառայէք, որ ինչպէս անսահմանս արդար է, անսահմանս ալ գթած եւ ողորմած է. . . :

Աստուածաբանական առաքինութեանց երրորդն է Սէրը, որ է՝ զԱստուած բուն ինքեան, զընկերն ալ Աստուծոյ համար սիրել: Ընկերսիրութեան վրայ արդէն ուրիշ անգամ քննութիւն ըրինք: Ուստի միայն զԱստուած սիրելու վրայ քննեցէ՛ք թէ արդեօք համոզուա՞ծ էք՝ որ այս աշխարհքիս վրայ զԱստուած ինչպէս որ պէտք է չսիրելով, անկարելի է որ ի հանդերձեալն յաւիտեան կարող ըլլաք զինքը սիրել. . . : Այս սիրոյն առաջին թեւթիւնն է՝ որ ծառայական եւ շահախնդիր սէր չըլլայ, այլ պարզապէս բարեկամական, այսինքն՝ զԱստուած սիրէք՝ սիրելու արժանի ըլլալուն համար: Տեսէ՛ք ուրեմն թէ զԱստուած՝ սիրելու արժանի ըլլալո՞ւն համար կը սիրէք արդեօք, թէ չսիրողին պատիժ սպառնալուն համար. . . : Տեսէ՛ք թէ արդեօք աղէկ կը յիշէ՞ք որ Աստուած կ'ուզէ առանց շահու ձեզմէ սիրուիլ, ուստի թէեւ արգելուած չէ որ այս սէրերնիդ աւելի բորբոքելու համար՝ արքայութեան յոյսն ու դժոխքին երկիւղն ալ իբրեւ միջոց գործածէք. սակայն զԱստուած սիրելու գլխաւոր եւ առաջին պատճառն՝ իր անսահման սիրոյ արժանաւորութիւնը պէտք է ըլլալ. այսինքն թէ պէտք չէ այնպիսիներէն ըլլաք, որոնք զԱստուած այնպէս կը սիրեն, որ եթէ վարձատրուելու յոյսն ու պատժուելու վախը չունենային, զինքը սիրելու անհոգ պիտ'որ ըլլային:

Այս սիրոյն երկրորդ թեւթիւնն է՝ որ ամէն բանէ աւելի, ամէն բանէ վեր զԱստուած սիրէք: Տեսէք ուրեմն թէ կա՛մ Աստուծմէ վեր եւ կա՛մ Աստուծոյ հաւասար բան մը կը սիրէ՞ք արդեօք. . . : Գուցէ անտեղի համարիք այս խնդիրն ու քննութիւնը, մինչդեռ դուք Աստուծոյ սիրոյն համար աշխարհք եւ ինչ որ աշխարհքէս կրնայիք յուսալ, մինչեւ ամենասիրելի ծնողքնիդ եւ ազգականներնիդ ալ թողուցիք եւ ամենէն ալ հրաժարեցաք: Բայց ո՞վ չի գիտեր՝ որ Աստուծոյ սիրոյն համար այսպիսի դիւցազնական գործք մը ընելէն վերջը, երբեմն կը պատահի՝ որ փոքր անհանգստութեան մը չի տարուիր, փոքր կռիւ մը յաղթել չ'ուզուիր, թեթեւ ցանկութեան մը դէմ չի դրուիր, ոչինչ նախատանաց չի համբերուիր. . . : Շատ անգամ կը հանդիպի ձեզի ալ ինչ որ հանդիպեցաւ Պետրոս առաքելոյն, որ աշխարհքէս հրաժարելով՝ մինչեւ Յիսուսի համար մեռնելու խօսք կու տար, բայց կնկան մը հարցմունքին չդիմանալով՝ զՅիսուս ուրացաւ. . . : Շատերը կը խոստանան Աստուծոյ սիրոյն համար արիւննին անգամ թափել եւ մարտիրոս ըլլալ. բայց յետոյ կծու խօսքի մը չեն դիմանար: Կ'ըսեն որ սրտերնին բոլորովին Աստուծոյ նուիրած են. բայց պէտք եղած ատեն՝ եւ ոչ փոքր բռնութիւն մը կրնան ընել իրենց անձնասիրութեան. . . : Քննեցէք դուք զձեզ, մաքրասուն կուսանք, եւ գուցէ այնպէս գտնէք՝ որ երբ Աստուած զձեզ Թաբոր լեռան գլուխը կը տանի, այսինքն երբ ամէն կերպ յաջողութիւններով զձեզ կը մխիթարէ, այն ատեն բոլոր սրտանց կը սիրէք զինքը. բայց թէ որ երբեմն Գողգոթա լեռը հանելու ըլլայ, այսինքն՝ վիշտ ու նեղութիւններ խաւրէ, այն ատեն սէրերնիդ կը պաղի, կը մարի եւ ոչինչ կը դառնայ. . . : Բայց ժամանակը կ'անցնի, երկու խօսք ալ գլխաւոր առաքինութեանց վրայ խօսինք:

Գլխաւոր առաքինութիւնները, ինչպէս որ

դիտէք, չորս են. Խոհեմութիւն, Արդարութիւն, Արիութիւն եւ Ժուժկալութիւն։ Այս չորս առաքինութիւններն ալ մեզի վերջին աստիճանի հարկաւոր են. ըստ որում միւս ամէն առաքինութեանց հիմ կը համարուին։ Նախ խոհեմութեան վրայ քննութիւն ընելու համար, որն որ զմեզ կը ստիպէ հանդարտութեամբ եւ մտածելով գործելու, եւ նպատակներնուս հասնելու՝ այսինքն հոգինիս փրկելու համար պատշաճ միջոցներն ընտրելու եւ ի գործ դնելու. նայեցէ՛ք թէ ի՞նչ հոգ կը տանիք մանաւանդ հոգեւորի մէջ չշտապելու եւ չարտօրալու, հաստատ գիտնալով որ շտապելով եղած գործքն երբէք աղէկ չ'ըլլար. . . : Բայց հարկաւոր է նաեւ որ տեսնէք՝ եթէ գործք մը շտապելով եւ դահավիժաբար ընելէ զգուշանալով եւ սրբուհի Մարթային լսած յանդիմանութենէն ազատ ըլլալ ուզելով, մի՛ գուցէ դանդաղութեան եւ ծուլութեան ծայրն անցնիք։ Վասն զի, ինչպէս կ'ըսէ Հոգին սուրբ, եթէ շտապելով քալողը կը վնասի. "Ի տախպել ոտից իւրոց մեղանչէ"[1]. դանդաղութեամբ վարուողն ալ անիծեալ է Աստուծմէ. "Անիծեալ լիցի, որ գործէ զգործ Տեառն հեղգութեամբ"[2]։ Շատ հարկաւոր է որ տեսնէք թէ արդեօք գործքի մը չսկսած՝ հոգ կը տանի՞ք սորվելու եւ կրթուելու կամ ուրիշին խորհուրդ հարցընելու, թէ միայն ըստ պատահման կը գործէք. . . : Հարկաւոր է որ քննէք՝ թէ արդեօք առ Աստուած դիմելու համար վանքին ձեզի տուած միջոցները՝ ձեր նպատակին կը գործածէ՞ք, ամենէն ալ օգուտ քաղելու հոգ տանելով. . . : Ի հարկէ պէտք է քննէք՝ թէ արդեօք ջանացե՞ր էք ձեր սովորական պակասութեանց եւ մեղաց պատճառները քննել, գտնել եւ զանոնք հեռացընելով՝ վարքերնիդ շիտկել. . . : Վերջապէս պէտք է քննէք թէ ունեցած խոհեմութիւննիդ ըստ սուրբ Աւետարանի՞ է,

1 Առակ. ԺԹ. 2։ 2 Երեմ. ԽԸ. 10։

թէ ըստ աշխարհի. . . : Այսպիսի քննութեան մէջ զգուշանալու էք, որ չխաբուիք. ըստ որում շատ անգամ Աստուծոյ փառքը փնտռելու կարծիքով՝ գովեստ կը մուրացուի. եւ աշխարհքի առջեւ խաղք չըլլալու համար՝ Աստուծոյ աչքին յանցաւոր ըլլալը բանի տեղ չի դրուիր. . . :

Երկրորդ գլխաւոր առաքինութիւնն է Արդարութիւնը, որով կը ստիպուինք իւրաքանչիւրին իրենը տալ։ Տեսէ՛ք ուրեմն թէ Աստուծոյ հետ արդարութեամբ կը վարուիք՝ իրեն տալով այն ըրած քիչ մը բարեգործութիւննիդ, իրեն նուիրելով այն ձեզի տրուած փառքը, կրկնելով այնպիսի առիթներու մէջ թէ "Մի՛ մեզ, Տէր, մի՛ մեզ, այլ անուան քում տուր զփառս"[1]։ Տեսէ՛ք թէ արդեօք իւր տուած շնորհաց համաձայն կը վարուի՞ք . . . : Արդեօք իւր ազդեցութիւններուն եւ լուսերուն կը հնազանդի՞ք. . . : Ձեզի տուած քանքարը շահեցընելու հոգ կը տանի՞ք. . . : Իր պաշտաման որոշուած ժամանակն ուրիշ գործքերու կը ծախէ՞ք . . . : Այսպիսի բաները զձեզ՝ չէ թէ արդար, այլ անիրաւ կ'ընեն Աստուծոյ, որ ձեզի այնչափ առատաձեռն եղած է եւ դեռ բարիք կ'ընէ. . . :

Երկրորդ տեսէ՛ք թէ արդեօք կրօնքներնուդ, այսինքն՝ վանքին հետ ալ արդարութեամբ կը վարուի՞ք, թէ ոչ։ Քննեցէ՛ք թէ արդեօք ամէն մէկերնիդ ձեզի ինկած պարտքը կը կատարէ՞ք, թէ ոչ. մինչդեռ վանքը սովորաբար ձեզի տուածն ու ըրածը՝ օր մը տալու եւ ընելու չըլլայ, շատ մը կը գանգատիք. . . : Տեսէ՛ք թէ ինչպիսի հոգ կը տանիք վանքին տալու՝ ինչ որ գրեթէ լռելեայն եւ անուղղակի իրեն խոստացած էք. . . : Վանքը զձեզ ընդունեցաւ՝ որ ձեր առաքինի վարքովը իր պատիւն ու համարմունքը պահէք. այս իւր իրաւացի պահանջմունքը գոհ ընելու հոգ կը տանի՞ք. . . : Տեսէ՛ք թէ ինչպիսի հաւատարմութեամբ կը կատարէք ձե-

1 Սղմ. ՃԺԳ. 1։

զի տրուած պաշտօնները · · · ։ Տեսէ՛ք թէ արդեօք մեծաւորուհւոյ ընտրութեան ատեն կամ նորընծայի մը ուխտ ընելու ատեն՝ բուն արժանաւորութեան ամէն արդարութեամբ քուէնիդ կու տաք, առանց ձեզի հաճոյ եւ սիրելի եւ կամ հակառակ եղողներուն ակնածութիւն ընելու · · · ։ Աղէկ մը քննեցէ՛ք թէ արդեօք վանքերնուդ բեռ էք, թէ մխիթարութիւն · եւ միշտ յիշեցէ՛ք որ մինչդեռ զմայրը պատուողն ու մխիթարողը՝ երկնից օրհնութեանց արժանի է, ընդհակառակն վշտացընողն ու տրտմեցընողն ալ անիծեալ է։

Վերջապէս քննեցէ՛ք թէ դուք ձեր անձանց հետ արդարութեամբ կը վարուի՞ք, թէ ոչ · այսինքն ձեր հոգւոյն աւելի հոգ կը տանի՞ք, թէ մարմնոյն, ձեր յաւիտենական փրկութեան համար արդիւնք վաստըկելու աւելի կ'աշխատի՞ք, թէ հոս հանգիստ կեանք անցընելու կը բաղձա՞ք · · · ։

Երրորդ գլխաւոր առաքինութիւնն է Արիութիւնը, որն որ զմեզ կը զօրացընէ ու կը քաջալերէ այն նեղութեանց եւ դժուարութեանց յաղթելու, որոնք կատարելութեան եւ սրբութեան ճամբուն մէջ կը հանդիպին։ Այս առաքինութիւնը վերջին աստիճան հարկաւոր է ամենուն, բայց մանաւանդ սուրբ ուխտերով Աստուծոյ նուիրուած անձանց · անանկ որ առանց այս արիութեան՝ շատ դժուար է որ կարող ըլլայ մէկը սուրբ ըլլալ։ Ուստի եւ աստուածային Փրկիչը կը հաստատէ թէ արքայութիւնը ժառանգելու համար իւրաքանչիւր ոք իւր անձին դէմ պէտք է բռնութիւններ ընել · “Արքայութիւն երկնից բռնադատի, եւ բռունք յափշտակեն զնա„[1]։ Ս · Փիլիպպոս Ներեան ալ սովորաբար կ'ըսէր թէ Արքայութիւնը ծոյլերուն եւ փափկասէրներուն համար չէ · · · ։ Քննեցէ՛ք մէյ մը թէ արդեօք վրայ եկած ձախորդութեան կամ հակառակութեան ատեն՝ կը տրտմի՞ք, կը սեւամաղձի՞ք, մինչեւ արտաքուստ ալ տրտմութեան նշաններ ցոյց տալով · · · ։ Քննեցէք թէ արդեօք տաքէն, պաղէն եւ ուրիշ անհանգստութիւններէ կը նեղուի՞ք · · · ։ Բնաւորութիւններնուդ հակառակ բնութիւն ունեցողներուն հետ համբերութեամբ կը վարուի՞ք · · · ։ Արդեօք վհատութիւն կը զգա՞ք այն փոքր խաչերէն, որոնք անանօրինելի են վանքի մէջ կեանք անցընողներու · զոր օրինակ անիրաւ գանգատներ եւ անիմաստ խօսակցութիւններ լսել, տաղտկալի փափկութիւններ ու քնքշութիւններ տեսնել, եւ ուրիշ ասոնց նման բաներ · · · ։ Քննեցէք վերջապէս որ այնպիսիներէն չըլլաք՝ որ դատարկապորտի մը խօսքէն վախնաք · ուստի երբ որ սատանան՝ “ինծի ի՞նչ կ'ըսեն„ը ձեզի փորձութիւն կը բերէ, սուրբ կամ արդիւնաւոր զբաղմունքներնէդ հրաժարել տալու համար, քաջութեամբ ըսէք դուք ձեզի · Այնպէս կ'ուզէ Աստուած, ուստի ես ալ չեմ կրնար չուզել · · · ։

Բայց հասկընալու համար թէ ինչ աստիճան արիութիւն ստացեր էք, այնպէս երեւակայեցէք որ անիրաւ տեղ յանցաւոր համարուած ըլլաք, կամ անիրաւ տեղ մահացուցում մը, յանդիմանութիւն մը, պատիժ մը կրելու ստիպուած ըլլաք · եւ տեսէք թէ ի՞նչպէս պիտի վարուէիք։ Եթէ այսպիսի առիթներու մէջ պիտի այլայլէք եւ խռովէք, հասկցէ՛ք որ զուրկ էք բոլորովին ձեզի այնչափ հարկաւոր եղած կրօնաւորական արիութենէն։ Եւ պարապ տեղ տկարութիւննիդ արդարացընելու մի աշխատիք, ըսելով որ Գանգատ չէի ըներ, եթէ վրաս եղած զրպարտութիւնները ստոյգ ըլլային։ Վասն զի կը պատասխանեմ որ Արիութիւնն՝ անիրաւ զրպարտութիւններու սիրով համբերելու, եւ անմեղ տեղ մահացուցում, յանդիմանութիւն ու պատիժ կրելու վրայ կը կայանայ · · · ։ Այսպէս վարուեցաւ Յիսուս · դուք ինչո՞ւ համար այսպէս պիտի չընէք · · · ։ Ո՜հ, մաքրանուն կուսանք, յիշե-

1 Մատթ · ԺԱ · 12։

ցէք մէյ մը այդ զգեստը դեռ չհագած՝ սրտերնուդ մէջ ունեցած զգածմունքնիդ. այսինքն սիրով եւ յօժարութեամբ համբերելու ամէն հակառակու-թեանց եւ նեղութեանց, սիրով կրելու Յիսուսի խաւրած ամէն խաչերը. եւ ամըչցէք հիմակուան այդ գաղջ անտարբերութիւններնուդ վրայ:

Վերջապէս չորրորդ գլխաւոր առաքինութիւնն է ժուժկալութիւնը: Այս նիւթիս վրայ շատ քիչ բան ունիք քննելու. վասն զի կը կարծեմ թէ ըստ բաւականի ժուժկալ ըլլաք ուտելու, խմելու, քնա-նալու եւ մարմնոյ ուրիշ կարօտութեանց մէջ, անոր ամենակարեւոր պիտոյքը միայն հայթայթե-լու հոգ տանելով, եւ ոչ թէ մարմնապաշտութիւնն ու ցանկութիւնները գոհ ընելով: Ուստի միայն երկու խօսք հարցընելով՝ կը վերջացընեմ: Արդեօք ուրիշին գործքերը քննելու եւ դատելու նկատ-մամբ ալ ժուժկալ եւ զգո՞յշ էք... : Արդեօք Յի-սուսի Քրիստոսի՝ սուրբ Առաքելոց տուած այն գե-ղեցիկ դասը, թէ "Զգոյշ կացէք անձանց[1]" դուք ալ աղէկ մը սորվա՞ծ էք եւ ի գործ կը դնէ՞ք, թէ ոչ... : Յիշեցէ՛ք որ ուրիշին գործքերը քննելով՝ միշտ վնասակար կ'ըլլէք առանց շահ մը ունենալու: Արդեօք այնչափ ժուժկալ եւ զգո՞յշ էք ձեր խօ-սակցութեան մէջ, որ ո՛չ աւետարանական լռու-թեան դէմ մեղանչէք՝ դատարկ եւ ընդունայն բաներ խօսելով, ո՛չ ալ ձեր կանոնաց հրամայած լռութեան դէմ՝ արգելուած ժամերն ու տեղերը խօսելով... : Յիշեցէ՛ք որ եթէ այս երկու տեսակ լռութիւնն ալ պահելու չըլլաք, շատ քիչ աղօթք կրնաք ընել, եւ այն աղօթքին քիչ պտուղն ալ շուտով կը կորսնցընէք... : Յիշեցէ՛ք որ ամէն դատարկ եւ ընդունայն խօսքերու՝ խիստ համար մը պիտի տաք ահաւոր դատաւորին... : Վերջապէս յիշեցէ՛ք ինչ որ սուրբ կանոննիդ կը պատուիրէ արգելուած տեղերը չխօսելու. ուստի զգուշա-

1 Ղուկ. ԺԷ. 3:

ցուցէ՛ք լեզունիդ թէ՛ հարկաւոր չեղած խօսքերէ եւ թէ՛ լռութեան ատեն խօսելէ: Եւ եթէ հարկը պահանջէ՝ որ խօսիք, ան ատենն ալ այնպէս լռու-թեամբ խօսեցէք, ինչպէս Մարթա իւր Մարիամ քրոջը հետ խօսեցաւ, զորն որ այնպէս կանչեց՝ որ մարդ չիմացաւ. "Կոչեաց զՄարիամ զքոյր իւր լռելեայն"[1]:

Այսչափ ինչ հազիւ կրցայ խօսիլ աստուածա-բանական եւ գլխաւոր առաքինութեանց վրայ. բայց դուք ձեզմէ հոգ տարէք աւելի աղէկ քննու-թիւն ընելու, մտածելով որ առանց այս առաքի-նութեանց՝ երբեք չէք կրնար հասնիլ այն կատա-րելութեան՝ զոր վիճակնիդ ձեզմէ կը պահանջէ, եւ վերջին աստիճանի հարկաւոր է՝ թէ՛ այս կենաց մէջ զԱստուած սիրելու եւ թէ՛ անդին հրեշտա-կաց եւ Սրբոց հետ յաւիտեան արքայութեան մէջ զինքը սիրելու եւ վայելելու ապահովութեան համար:

Գոհանամք զքէն: (Երես 27:)

1 Յովհ. ԺԱ. 28:

ՎԵՐՋԻՆ ՕՐ

Պատրաստութիւն սուրբ Հաղորդութեան:

Ահաւասիկ, մաքրասուն կուսանք, ձեր Հայրը, ձեր Փեսան, ձեր Աստուածը՝ որ իր առատագութ ողորմութիւնները պսակելու կու գայ: Այս սուրբ օրերուս մէջ իր շնորհքները ձեզի առատապէս պարգեւելովը գոհ չըլլալով, ձեզի ինչ պարտք ունենալնիդ եւ ինչ կերպով զանոնք ի գործ դնելնիդ հասկցընելը բաւական չհամարելով, ամէն մէկ փոքր պակասութիւննիդ ձեզի ճանչցընելն եւ անոնցմէ գարշելու եւ ճիշդ ու եռանդուն կենօք վարքերնիդ շինելու շնորհք եւ օգնութիւն եւ զօրութիւն տալը բանի տեղ չդնելով, ահաւասիկ, ինչպէս ըսի, ինք անձամբ կու գայ ինք զինքը ձեզի տալու եւ սրտերնիդ իրեն հետ բոլորովին միացընելու: Այսպիսի չտեսնուած մարդասիրութեան ու բարութեան դիմացը՝ որո՞նք են, մաքրասուն կուսանք, ձեր հոգւոյն եւ սրտին զգածմունքը...: Արդեօք միայն խոստովանութեամբ ամէն մեղաց արատէ մաքրուելով՝ գո՞հ պիտ'որ ըլլաք...: Արդեօք գրքէ մը կամ բերնուց քանի մը աղօթք ընելը բաւակա՞ն պիտ'որ համարիք...:

Ս. Յովհաննու Մկրտչին մայրը սրբուհին Եղիսաբէթ տեսնելով որ ամենասուրբ Կոյսն իր տունը կու գայ՝ արդէն ծոցն ունենալով զաստուածային Բանն մարմնացեալ, ապշած ու հիացած՝ մեծ զարմանքով կը կանչէր՝ թէ այս ի՞նչ մեծ շնորհք է, այս ի՞նչ գերազանց մարդասիրութիւն է՝ ինծի պէս խեղճ ողորմելւոյ մը, որ Աստուծոյ Մայրն իմ տունս գայ. "Ուստի՞ է ինձ այս, զի եկեսցէ մայր Տեառն իմոյ առ իս"[1]: Թէպէտ ինք Եղիսաբէթ սուրբ էր եւ ամենամեծ Սուրբի մը մայր, ամենասուրբ Կուսին ալ մօտաւոր ազգական, այսու ամենայնիւ չէր կրնար գտնել թէ ինչ կերպով ընդունի այսպիսի մեծ շնորհք մը...: Իսկ դուք, մաքրասուն կուսանք, ինչե՞ր պիտի չընէք, որովհետեւ որչափ ալ բարի ըլլաք, սակայն չէք կրնար ենթադրել որ սրբուհի Եղիսաբեթին չափ սուրբ ու առաքինի ըլլաք...: Ի՞նչ պիտ'որ ընէք դուք՝ տեսնելով որ նոյն ինքն աստուածային Տէրն, որն որ ամենասուրբ Կուսին ծոցն էր, կու գայ սրտերնուդ մէջ հանգչելու: Միթէ բաւակա՞ն կը կարծէք մեծ զարմանքով մը ապշած՝ կրկնելը, թէ Ուստի՞ է մեզ այս, զի եկեսցէ Տէրն մեր առ մեզ...: Ո՜հ, մտածեցէք մէյ մը, սանկ գերազանց մարդասիրութիւն՝ որ եւ ոչ երկնից հրեշտակներուն շնորհուած է, շատ աւելի բան կը պահանջէ ձեզմէ:

1 Ղուկ. Ա. 43:

Իրօք ալ, եթէ Ս. Փրանկիսկոս Ասիզացին, որ երկնաւոր բաներու վրայ այնչափ լուսաւորուած էր, Յիսուս առնելու օրուան ամբողջ նախընթաց գիշերը սուրբ խորհրդածութեամբ կ'անցընէր, մտածելով իր ինչ ըլլալն ու սրտին մէջ ընդունելու Աստուծոյն ով ըլլալը. եւ չէր ձանձրանար միակերպ կանչելէն՝ թէ Ո՞վ ես դու, Աստուած իմ, եւ ո՞վ եմ ես...: Ո՞վ եմ ես, Աստուած իմ, եւ ո՞վ ես դու...: Եւ այսպիսի անսահման ու անչափ տարբերութիւն մը կշռելէն վերջը՝ մեծ զարմանքով կ'ըսէր. Դու Աստուած փառաց եւ մեծվայելչութեան, կու գաս ինծի պէս յետին եւ ողորմելի արարածի...: Դու այն աստիճանի կը խոնարհիս, որ իմ հոգւոյս կերակուր ըլլալ կ'ուզես...: Եթէ այս Սուրբը, կ'ըսեմ, երկայն ատեն այսպիսի կարեւոր խորհրդածութիւններով կ'անցընէր, եւ այս խորհրդածութիւններէն՝ Աստուծոյ աւելի հաճոյ եւ սիրելի ըլլալու մտածմունքներ եւ իղձեր կը հանէր այն իր սրտին մեծ խոնարհութեամբը, որով զՅիսուս ընդունելու կը պատրաստուէր. ստուգիւ արժան է՝ որ դուք ալ սրտերնուդ խորին խոր-

շերուն մէջ կեդրոնացած՝ նոյն խորհրդածութիւններն ընէք, կամ գոնէ ուշադրութեամբ մտիկ ընէք ինչ որ սուրբ հաւատքնիդ կ'ըսէ ձեզի այս հրաշալի խորհրդոյն նկատմամբ. ըստ որում Առաքելոյն բանին համեմատ՝ կարելի եղածին չափ արժանապէս այս սուրբ խորհրդին մօտենալու համար, գոնէ կենդանի հաւատքով հաւատալու է. "Հաւատալ արժան է այնմ, որ մերձենայ առ Աստուած"[1]։ Մտիկ ըրէք ուրեմն այս ձայները, եւ ապահով ըլլալով որ խօսած ու գործած ատեննիդ ձեր կենդանութեան վրայ այնչափ ստոյգ չէք, որչափ ստոյգ եւ ապահով էք թէ քիչ մը վերջը ձեզի տրուելու սուրբ նշխարքին մէջ Յիսուս Քրիստոս ճշմարտապէս կենդանի է. այն Յիսուս՝ որ մեր սիրոյն համար ինն ամիս ամենասուրբ Կուսին ամենամաքուր արգանդին մէջ կեցաւ. այն Յիսուս՝ որ հազիւ թէ ծնաւ՝ թէեւ աղքատ խրճիթի մէջ՝ հրեշտակներէն փառաբանուեցաւ եւ հովիւներէն յարգութիւն գտաւ, եւ մինչեւ թագաւորք հեռաւոր երկիրներէ եկան իրեն երկրպագութիւն ընելու. ասոնց ամենուն վրայ անկասկած ապահովութիւն ունենալով, ինչպիսի՜ խոնարհութեան զգածմունքներ պիտի չզգաք սրտերնուդ մէջ՜...։

Ո՛հ, մաքրասուն կուսանք, եթէ սուրբ Աւետարանին մէջ յիշուած հարիւրապետը՝ տեսնելով որ Յիսուս կը պատրաստուի իր տունն երթալ՝ իր հիւանդ ծառան բժշկելու համար, ոտքն իյնալով ըսաւ. "Տէր, չեմ բաւական, եթէ ընդ յարկաւ իմով մտցես. այլ ասա՛ բանիւ, եւ բժշկեսցի մանուկն իմ"[2]. կարծեմ որ ամէնքդ ալ այսպիսի զգածմունքներով լեցուած՝ պիտի կրկնէք. Տէր ես արժանի չեմ, որ դուն ինծի գաս, սիրտս արժանի չէ զքեզ ընդունելու. բայց եթէ այսպիսի մեծ մարդասիրութիւն մը ընել կ'ուզես, նախ մաքրէ սիրտս ամէն աշխարհային ցանկութիւններէ

[1] Եբր. ԺԱ. 6։ [2] Մատթ. Ը. 8։

եւ աստուածային մեծվայելչութեանդ արժանի օթեւան ըրէ. Ողորմեա՛ հոգւոյ իմոյ՝ ըստ մեծի ողորմութեան քում։ Ասոնք են այն խոնարհ զգածմունքները, զոր սուրբ Եկեղեցին ամենասուրբ Հաղորդութիւնը տալէն յառաջ կը թելադրէ սրտերնուդ։ Ուստի կենդանացուցէք հաւատքնիդ, եւ Աստուծոյ ձեզի ըրած պարգեւին մեծութիւնը մտածելով՝ պէտք է որ խոնարհիք եւ խոստովանիք անարժանութիւննիդ, ըսելով քահանային հետ թէ Տէր, արժանի չենք որ մեզի գաս, այլ միայն խօսք մը ըսէ, եւ ամէն անարժանութենէ կ'ազատի հոգինիս։

Մի՛ զարմանաք որ ես աւելի սրտով՝ քան թէ խօսքով ձեզի կրկնեմ, ինչ որ սարկաւագը կը քարոզէ Յիսուս տրուելէն յառաջ. "Երկիւղիւ եւ հաւատով յառաջ մատիք"։ Մօտեցէք ուրեմն կենդանի հաւատքով եւ այնպիսի խոնարհ յարգութեամբ, որ հոգինիդ սուրբ երկիւղիւ լեցընէ. այնպիսի հաւատքով, որ սրտերնիդ սիրով վառէ ու բորբոքէ. եւ "Սրբութեամբ հաղորդեցարուք"։ Ահաւասիկ Ինքը կու գայ. եւ որպէս զի իւր աստուածային շքեղ պայծառութիւնը զձեզ չսարսափեցընէ, պատառ մը հացի երկրպագելի տեսակին ներքեւը պահուած կու գայ՝ զձեզ երկնային պարգեւներով ու շնորհքներով լեցընելու։ Իբրեւ գորովագութ Հայր կու գայ, զձեզ իրեն արժանի դուստր ընելու։ Իբրեւ սիրահար Փեսայ կու գայ՝ զձեզ միշտ աւելի եւս իրեն հաւատարիմ ընելու։ Իբրեւ Աստուած անպատում փառաց կու գայ, որպէս զի հասկընաք թէ ինչպէս որ այս աշխարհքիս վրայ Ինք զինքը բոլորովին ձեզի կու տայ, այնպէս ալ ի հանդերձեալն կ'ուզէ ու կը փափաքի ձերն ըլլալ յաւիտեան։ Ուստի լեզուներնուդ վրայ հանգչած եւ սրտերնուդ մէջ մտած ատեն, կարծեմ որ իւրաքանչիւր ոք զգալի կերպով պիտ'որ իմանայ այն մխիթարութեամբ լեցուն խոստմունքը՝ թէ "Ես վերակացու եղէց քեզ, եւ վարձք քո

բազում եղիցին յոյժ„[1]: Եկէ՛ք եւ մօտեցէ՛ք ուրեմն հաւատքով, յարգութեամբ եւ սիրով. մօտեցէ՛ք եւ յաւիտենական փառաց ու երջանկութեան ապահով գրաւականն ընդունելով, արքայութեան անմահ քաղցրութեան ճաշակն առնելու սկսեցէ՛ք: "Ճաշակեցէք եւ տեսէ՛ք, զի քաղցր է Տէր„[2]:

Բոլոր մայրապետները Հաղորդութիւն առնելէն վերջը, տեղերնին երթալով, պէտք է ըսեն.

Տէ՛ր, կը խոստանանք եւ կ՚առաջադրենք հիմայ այս անցաւոր կենաց մէջ քուկդ ըլլալ. որպէս զի յաւիտենականութեան մէջ ալ քուկդ ըլլանք:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Յիսուս առնելէն վերջը, եւ վախճան Հոգեւոր կրթութեան:

Ս. Բեռնարդոս օր մը սուրբ Հաղորդութեամբ իւր Աստուածն ընդունելէն վերջը, մտածելով թէ որչափ մեծ է այսպիսի մարդասիրութիւն մը, այն աստիճան երախտագիտութեան զգածմունքներով սիրտը լեցուեցաւ ու շարժեցաւ, որ աչքերն արցունքով լեցուն՝ կը հառաչէր. "Զի՞նչ տաց տրիտուր Տեառն ընդ ամենայնի, զոր եւ ետ ինձ„[3]. Ի՞նչ կրնամ տալ իմ Տիրոջս՝ այսպիսի առանձին պարգեւի, այսպիսի սքանչելի շնորհքի, այսինքն՝ ինք զինքը բոլորովին ինծի տալուն համար... : Ի՞նչ կրնամ ընել իմ երախտագիտութիւնս իրեն յայտնելու համար: Այսպիսի խորհրդածութեամբ՝ աստուածային բարութեան կերպով մը համապատասխանելու կենդանի եւ գործունեայ փափաքով վառելով, խորին խոնարհութեամբ երկրպագութիւն ընելէն, սրտանց իւր անցեալ ապերախտութեանց վրայ ցաւելէն ու զղջալէն, եւ իրեն հար-

1 Ծննդ. ԺԵ. 1:
2 Սղմ. ԼԳ. 9:
3 Սղմ. ՃԺԵ. 12:

կաւոր եղած շնորհքները խնդրելէն ետքը, մեծ հաճութիւն զգալով ինք զինքն Աստուծոյ ծառայութեան նուիրած ըլլալուն վրայ, Դաւիթ մարգարէին "Զբաժակ փրկութեան ընկալայց[1]„ խօսքերովն որոշեց՝ սիրով եւ յօժարութեամբ համբերել եւ կրել ինչ խաչ որ Աստուած իրեն կը խաւրէ. վշտերու, նեղութեանց, նախատանաց, հակառակութեան, ցաւոց, հիւանդութեան... : Եւ այսչափով ալ գոհ չըլլալով, ուխտերով եւ կանոնապահութեան խոստմունքներով առաջադրեց որ ամենուն բարի օրինակ ըլլայ՝ զԱստուած սիրելու եւ հաւատարմութեամբ անոր ծառայելու. "Զաղօթս (ըստ լտ. զուխտս) իմ Տեառն տաց„: Այս եղաւ իր առաջադրութիւնը. "Զաղօթս իմ Տեառն տաց առաջի ամենայն ժողովրդեան նորա„[2]:

Ահաւասիկ, մաքրասուն կուսանք, ձեզի ճիշդ օրինակ ու գաղափար մը, թէ ինչ պէտք էք ընել դուք ալ այն երջանիկ վայրկեաններուն մէջ, յորում երկնաւոր Փեսանիդ սրտերնուդ մէջ կը գըտնուի իւր պատուական մարմնովն եւ ամենասուրբ արեամբը: Ձեզ կերակրելու համար սրտերնիդ գալու գերազանց բարութեանը վրայ զարմանալէն գոհ չըլլալով, ո՛չ ալ երախտագիտութեան համար՝ Ինչ կրնանք փոխարինել այսպիսի երեւելի մարդասիրութեան դիմացն՝ ըսելէ բաւականանալով, ամենայն հոգւով եւ սրտով Ս. Բեռնարդոսի երախտագիտութեան նմանելու հոգ տարէք: Ամէն բանէ յառաջ հոգիներնուդ բոլոր կարողութիւններովն երկիր պագէք իրեն իբրեւ Աստուծոյ փառաց եւ մեծվայելչութեան, հաստատապէս հաւատալով որ ինք այս սուրբ խորհրդոյն միջոցովը սրտերնուդ մէջ այնպէս կը գտնուի, ինչպէս որ հրեշտակները զինքը երկինքը կը տեսնեն:

Սրբակեաց անձ մը՝ սուրբ նշխարը բերանն առածին պէս, իւր ոչնչութեան անդնդին մէջ

1 Սղմ. ՃԺԵ. 13:
2 Սղմ. ՃԺԵ. 14:

ընկղմած, իւր ստեղծողին պարտուպատշաճ յարգութիւն ու երկրպագութիւն ընելու ինք զինքը բոլորովին անկարող ճանչնալով, հրեշտակաց իննդասերն օգնութեան կը կանչէր եւ անոնց հետ մէկտեղ խորին խոնարհութեամբ կը պաշտէր։ Ասով ալ գոհ չըլլալով, արքայութեան երանելեաց յարգութիւնները կը մատուցանէր եւ բոլոր արարածոց դառնալով՝ կ'աղաչէր որ իր տեղն անոնք երկրպագութիւն ընեն, մեծ ջերմեռանդութեամբ կրկնելով թէ Դուք իմ Աստուծոյս երկրպագութիւն ըրէք, վասն զի ես անկարող եմ. եւ այսպիսի սուրբ փափաքով միակերպ կը կանչէր. “Ամենայն երկիր երկիրպագցեն քեզ... եւ սաղմոս ասասցեն անուան քում,,[1]։ Դուք ալ հրաւիրեցէք եւ աղաչեցէ՛ք բոլոր հրեշտակները, Սուրբերն ու բոլոր արարածները, որ ձեր տեղն երկրպագութիւն ընեն Աստուծոյ, զորն որ հիմայ սրտերնուդ մէջ ընդունեցաք։ Հրաւիրեցէ՛ք երկինք, երկիր եւ բոլոր արարածները՝ ձեր անկարողութիւնը լեցընելու, սրտանց կրկնելով՝ թէ “Ամենայն երկիր երկիրպագցեն քեզ եւ սաղմոս ասասցեն քեզ,,։

Այս խորին երկրպագութենէն վերջը՝ մտքերնիդ բերէք իր ողորմութեանց դէմ ըրած ապերախտութիւննիդ, որոնց դիմացը Աստուծոյ չափազանց գթութիւնն ու մարդասիրութիւնը նկատելով, իր ոտուըները պլլուած՝ լացէք, եւ սուրբ ամօթով մը լեցուած՝ ըսէք իրեն. Կորսուի՛ն այն թշուառ վայրկեանները, որոնց մէջ զքեզ վշտացուցինք. անհետ ըլլան այն օրերը, որոնց մէջ քու սիրոյդ դէմ ապերախտ գտնուեցանք։ Ցետ այնորիկ անցած կեանքերնուդ մէջ գործած պակասութիւններնուդ տխուր հետեւութիւնները վրանիդ տեսնելով, պաղատեցէք այն շնորհքները տալ, որոնց աւելի կարօտութիւն ունիք՝ այսուհետեւ իրեն հաւատարիմ հարսի պէս կեանք վարելու։

1 Սղմ. ԿԶ. 4։

Մարթա զՅիսուս Քրիստոս իւր տունն ընդունածին պէս՝ աղաչեց որ իր մէկ հատիկ եղբօր մահուամբն ընտանեաց պատահած դժբախտութեան նայի եւ ճար մը ընէ. ուստի արտասուալից աչքերով կ'ըսէր. “Տէ՛ր, եկ եւ տես,,[1]։ Դուք ալ պէտք է որ այսպէս ընէք. հրաւիրէք զինքն, աղաչէք ու պաղատիք, որ ձեր հոգւոյն՝ մեղքէն պատճառած դժբախտութեանց նայի եւ կարօտութեան դարման տանի. Տէր, պէտք է ըսէք, ե՛կ եւ տե՛ս. աղէկ մը նայէ, ո՛վ Տէր, թէ ո՛րչափ տկար է հաւատքս, ի՛նչպէս դողդոջուն է յոյսս, ի՛նչպէս գաղջ ու պաղ է սէրս։ Տե՛ս թէ ո՛րչափ մեծ է հպարտութիւնս, անհամբերութիւնս եւ հետաքրքրութիւնս։ Տե՛ս թէ ինչ մեծ վտանգներու մէջ կը գտնուիմ՝ չափէն աւելի անձնասիրութեանս հետեւելուս համար։ Ուրեմն գթա՛ հոգւոյս վրայ եւ օգնէ՛ ինծի։ Ապահով եղէք, մաքրասո՛ւն կուսանք, որ եթէ այսպէս աղաչէք, աղօթքնիդ լսելի կ'ըլլայ։

Ապահով եղէք, ըսի, վասն զի ինչպէս սրբուհի Թերեզիա անձամբ փորձելով՝ գրով թողուց, Յիսուս Քրիստոս սուրբ Հաղորդութենէն վերջը մեր հոգւոյն ու սրտին մէջ՝ իբրեւ շնորհաց աթոռի վրայ կը բազմի, եւ ուրիշ բանի չի սպասեր, եթէ ոչ՝ խնդրուածքի, որ ուզուածը շնորհէ։ Խնդրեցէ՛ք ուրեմն, սրտանց աղաչեցէ՛ք ինչ բանի որ կարօտ էք, որովհետեւ ինք ձեզի օգնելն ու ձեր յաւիտենական փրկութեան պէտք եղածը տալը՝ փառք կը համարի իրեն։ Սուրբ վստահութեամբ մը ըսէ՛ք իրեն ինչ որ Յակոբ նահապետը հրեշտակին ըսաւ. “Ոչ արձակեցից զքեզ, եթէ ո՛չ օրհնեսցես զիս,,[2]։ Ո՛վ սիրեցեալ Փեսայ հոգւոյ իմոյ, զքեզ չեմ թողուր, եթէ ինծի այս... շնորհքները չտաս։ “Ո՛չ, ո՛չ արձակեցից զքեզ, եթէ ո՛չ օրհնեսցես զիս,,։ Այս կարօտութեանցդ համար ըրած պաղատանքներնուդ վրայ աւելցուցէ՛ք նաեւ ընկերներ-

1 Յովհ. ԺԱ. 34. 2 Ծննդ. ԼԲ. 26.

նուդ եւ մանաւանդ մեղաւորաց դարձին եւ զղջման համար մասնաւոր խնդիրքներ։ Յիշեցէ՛ք Բացեան սրբուհի Մարիամ Մագդաղենացւոյն ատեպ իր մայրապետաց ըրած ազդարարութիւնը. Ո՜հ, կ'ըսէր, ի՜նչ խիստ համար պիտի տանք, Քոյրերս, Աստուծոյ ահեղ ատենին, ամէն օր գործուած յանցանքներուն եւ մեղքերուն՝ մեր աղօթքներովն արգելք չըլլալնուս համար։ Վերջապէս դուք ձեր անձը նորէն բոլորովին իրեն նուիրեցէ՛ք։

Աս է, մաքրամո՛ւն կուսանք, յարմար աւիթը յիշելու ուխտերնուդ օրն Աստուծոյ ըրած գեղեցիկ զոհերնիդ, միանգամայն այս կրթութեան մէջ ըրած առաջադրութիւններնիդ։ Աս է ժամանակը՝ մեծ արիութեամբ պատրաստուելու Աստուծոյ ձեզի խաւրելու խաչերը սիրով կրելու, վշտաց, նեղութեանց, արհամարհանաց, հակառակութեանց յօժարութեամբ համբերելու. մահացուցմունքներ, յանդիմանութիւններ, ցաւեր, հիւանդութիւններ կամաւ տանելու. ‘‘Զբաժակ փրկութեան ընկալայց,,։ Աս է բարեպատեհ աւիթ դաւանելու, որ ձեզի փառք պիտի համարիք ոչ միայն հնազանդութեամբ, եղբայրսիրութեամբ, աղքատութեամբ, ողջախոհութեամբ ապրիլը, այլ նաեւ սուրբ կանոններնիդ եւ բարի սովորութիւններնիդ ճշդիւ պահելը։ Աս է ժամանակը վկայելու՝ որ յիշողութիւն ունիք, բայց զինքը միայն յիշելու. խելք, բայց իր վրայ միայն մտածելու. կամք, բայց բոլորովին իրեն եւ մեծաւորուհեաց հպատակելու։ Աս է վերջապէս զինքն օրհնելու եւ իրեն շնորհակալ ըլլալու ժամանակը, առաջադրելով այնպէս ապրիլ, որ ուրիշներու ալ առաքինի ընթացք բռնելու շարժառիթ եւ օրինակ ըլլաք։

Եթէ այսպէս վարուիք, ո՛չ միայն Յիսուսի Քրիստոսի ձեր սիրտը գալովն ըրած մեծ մարդասիրութեան երախտագէտ ըլլալնիդ կը ցուցնէք, այլ նաեւ այս սուրբ օրերուս մէջ ձեզի տուած լոյ-

սերուն ու շնորհքներուն համար ալ սրտաբուղխ շնորհակալութիւննիդ կը մատուցանէք։

Առաքելոյն խօսքերովը կ'աղաչեմ ես ալ վերջապէս. ‘‘Այսուհետեւ այսպէս հաստատուն կացէք ի Տէր,,։ Ուխտիցդ եւ սուրբ առաջադրութեանցդ վրայ հաստատ կեցէք, մաքրամո՛ւն կուսանք. այս վայրկենիս ունեցած զգածմունքնիդ անխախտ եւ հաստատուն պահեցէք։ ‘‘Այնպէս հաստատուն կացէք ի Տէր . . . որ ինչ ճշմարտութեամբ է, որ ինչ պարկեշտութեամբ, որ ինչ արդարութեամբ, որ ինչ սրբութեամբ, որ ինչ սիրով, որ ինչ համբաւ բարեաց, որ ինչ քաջութեամբ, որ ինչ գովութեամբ, զայն խորհիջիք. զոր ուսարուքն եւ ընկալարուք եւ լուայք . . . զայն արարէք. եւ Աստուած խաղաղութեան եղիցի ընդ ձեզ,,[1]։ Ինչ որ այս ութօրեայ կրթութեան մէջ իզմէ սորվեցաք եւ լսեցիք, հոգ տարէք որ ամէն կերպով ի գործ դնէք. եւ Աստուած խաղաղութեան հետերնիդ կ'ըլլայ այս կենաց մէջ, հետերնիդ կ'ըլլայ մահուան կէտին, հետերնիդ կ'ըլլայ յաւիտեան։ ‘‘Եւ Աստուած խաղաղութեան եղիցի ընդ ձեզ,,։ Բարձրացուցէ՛ք ուրեմն սրտերնիդ առ Աստուած, թո՛ղ տուէք որ լեզունիդ շնորհակալութեամբ սրտերնուդ երախտագիտութեան զգածմունքները մինչեւ աստուածային ողորմութեանց եւ գթութեանց աթոռին առջեւը հանէ, անուշահոտ խնկի եւ կնդրկի պէս։ Ամբրոսեան երգով հրաւիրեցէք հրեշտակները, հրեշտակապետները, Սերոբէներն ու Քերոբէները, որ ձեր տեղը պատշաճ շնորհակալութիւն ընեն Աստուծոյ, մինչեւ հիմայ ձեզի ըրած պարգեւներուն եւ տուած շնորհքներուն համար, ըսելով ‘‘Զքեզ Աստուած գովաբանեմք,,։

1 Փիլիպ. Դ. 1, 8, 9։

ԿԱՐՃԱՌՈՏ ՅՈՐԴՈՐԱԿ

Արդարեւ, ամենասիրելի Տէր, շնորհէ որ այս քու սիրեցեալ հարսունքդ օր մը Սրբոց հետ յաւիտեան երջանիկ ըլլան. «Ընդ սուրբս քո դասաւորեա, ի փառս անանց եւ յարակայ»: Քու փրկած հոգիներդ են, քեզմէ ալ մեծամեծ բարիք եւ շնորհք տեսած են. մի՛ թողուր ուրեմն որ մէկն ալ զրկուի այն երանեալ փառքէն, զոր կը վայելեն արքայութեան երջանիկ բնակիչները. «Ընդ սուրբս քո դասաւորեա, ի փառս անանց եւ յարակայ»: Յիշէ՛ այն հանդիսաւոր զոհն որ ըրին քու սիրոյդ համար, աշխարհք, հանգստութիւն, զուարճութիւն, բարեկամներն ու ազգականները թողլով եւ այս սուրբ վանքին մէջ քեզի ծառայելու գալով: Տուր որ ամէնքն ալ մէկտեղ կարող ըլլան զքեզ սիրել, օրհնել եւ այն երանաւէտ բնակութեան մէջ միշտ զքեզ վայելել. «Ընդ սուրբս քո դասաւորեա, ի փառս անանց եւ յարակայ»: Եթէ անցած ատենները մէջերնէն մէկը քու սիրոյդ ապերախտ եղած է՝ քեզի նուիրուած ատեն ըրած խոստմանց մէջ հաւատարիմ չգտնուելով, ահա հիմայ սաստիկ զղջացած՝ սրտանց կ'աղաղակէ. Ապերախտ եղայ, ով Տէր, եւ ապստամբ քու աստուածային շնորհացդ. բայց ապագային մէջ այնպէս պիտի չվարուիմ: Ների՛ ուրեմն իր ամէն անհաւատարմութեանց, եւ զղջման հետ նաեւ յարատեւութեան շնորհքը պարգեւելով, շնորհէ՛ որ ինքն ալ միւսներուն հետ երկնից արքայութեան մէջ քու անբաւ ողորմութիւնդ օրհնէ. «Ընդ սուրբս քո դասաւորեա, ի փառս անանց եւ յարակայ»:

Թէ՛ այս իմ աղաչանքներս ընդունելուդ եւ թէ՛ այս քու սիրեցեալ մաքրասուն հարսունքդ ամէնքը զքեզ միշտ վայելելու համար երկնային հարսանեաց անտարակոյս մասնակից ընելուդ յայտնի նշան ըլլալու համար, սփռէ՛ ասոնց ամենուն

վրայ ալ քու երկնաւոր օրհնութեանցդ ցօղը: Օրհնէ՛ նախ եւ յառաջ զանիկայ՝ որ այս սուրբ վանքին մեծաւորութեան պաշտօնն արժանապէս կը վարէ, եւ տուր որ կանոնապահութեան եւ բարի սովորութեանց գործադրութեան վրայ սրտանց հոգ ու խնամք ունենայ: Օրհնէ՛ զանոնք՝ որ այս վանքին մատակարարութեան հոգը կը տանին, եւ շնորհէ՛ որ հասարակութեան պիտոյքը պատրաստելու փութաջան ըլլան, որպէս զի անհատք աւելորդ մտածմունքներէ ազատ ըլլալով, աւելի եռանդեամբ սուրբ ըլլալու մտադրութիւն ընեն: Օրհնէ՛ զանոնք՝ որ եղբայրսիրութեամբ տղոց եւ կարօտելոց կրթութեան զբաղած են, եւ տուր որ ոչ միայն իրենց խօսքերովը, այլ նաեւ բարի օրինակներովն աստուածպաշտութեան սէրը քու սուրբ երկիւղովդ տղոց փափուկ սրտին մէջ սերմանելով, յաւիտենական կորստեան վտանգէն ազատեն եւ արքայութեան ժառանգ ընեն: Օրհնէ՛ զանոնք՝ որ դրան, խոհանոցի եւ ուրիշ ծառայութեանց մէջ կը գտնուին, եւ տուր որ արտաքին զբաղմանց մէջ ալ միշտ քու սուրբ ներկայութեանդ առջեւն ըլլալնին յիշելով՝ քու սուրբ սէրէդ չպաղին: Օրհնէ՛ զանոնք՝ որ հիւանդաց եւ տկարաց ծառայութեան որոշուած են, եւ շնորհէ որ քեզի այնչափ հաճելի պաշտօն մը ամենայն սիրով կատարելով, արժանի ըլլան սուրբ Աւետարանին մէջ յիշուած հրաւէրդ լսել թէ «Եկայք օրհնեալք Հօր իմոյ... զի հիւանդ էի, եւ տեսէք զիս»[1]: Մէկ խօսքով, ամէն աստիճանի, վիճակի, պաշտօնի եւ ծառայութեան մէջ գտնուողներն ալ օրհնէ՛. «Ի ցօղոյ երկնից եւ ի պարարտութենէ երկրի»[2]: Շնորհէ որ ամենուն կեանքն այսուհետեւ այնպէս եռանդուն ըլլայ եւ քու շնորհացդ գործակից ու հաւատարիմ, որ միակերպ երգեն. «Ընդ սուրբս քո դասաւորեա, ի փառս անանց եւ յարակայ»:

1 Մատթ. ԻԵ. 34. 36.   2 Ծննդ. ԻԷ. 28.

Օրհնութիւն Հօր ամենակալի եւ Որդւոյն միածնի եւ մխիթարիչ սուրբ Հոգւոյն իջցէ ի վերայ ձեր եւ մնասցէ միշտ ընդ ձեզ. ամէն։

Շարունակեցէք ուրեմն, մաքրասուն կուսանք, օրհնութեանց երգերնիդ. եւ երախտապարտ շնորհակալութիւննիդ Աստուծոյ մատուցանելէն վերջը՝ կը խնդրեմ որ սուրբ աղօթքներնուդ մէջ ողորմելի մեղաւորս ալ յիշել հաճիք, որպէս զի ես ալ ամենուդ հետ մեկտեղ արքայութեան անճառ փառաց արժանի ըլլամ։ Վերջապէս զամենքդ ալ Յիսուսի սուրբ վէրաց եւ Անարատ Կուսին հզօր պաշտպանութեան յանձնելով՝ կ'ըսեմ. Ներեցէ՛ք, մաքրասուն կուսանք, ներեցէ՛ք այս հոգեւոր կրթութեան մէջ ակամայ ըրած թերութեանցս, ուսկից առիթ պիտի գտնէք աւելի եռանդեամբ ինծի համար աղօթք ընելու. „Զի մի՛ գուցէ որ այլոցն քարոզեցի, ես ինքն անպիտան գտանիցիմ„[1]։

Հաստատեա՛ Տէր, զոր գործեցեր ի մեզ,
Ի տաճարէ սրբոյ քումմէ, որ է յԵրուսաղէմ։
Տէր լուր աղօթից իմոց,
Եւ աղաղակ իմ առ քեզ եկեսցէ։

Տուր մեզ խնդրեմք, Տէ՛ր, զյարատեւ ծառայութիւն սրբոյ կամաց քոց, զի զամենայն աւուրս կենաց մերոց արդիւնաւոր եւ հաւատարիմ ծառայութեամբ կարող լիցուք հաճոյանալ քեզ, Տերամբ մերով Յիսուսիւ Քրիստոսիւ. ամէն։

Միայն Աստուծոյ փառք, եւ պատիւ անարատ Կուսին Մարիամու։

1 Ա. Կորնթ. Թ. 27։

ՅԱՆԿ

Պատրաստութիւն սուրբ կրթութեան 9
Օր առաջին։ Մտածական առաւօտեան. Սուրբ կրթութեանց շնորհաց վրայ 12
Քննութիւն առաւօտեան. Թէ ինչպէս պէտք է օգուտ քաղել հոգեւոր կրթութենէ 20
Ընթերց. Առանձնութեան եւ դատարկութենէ փախչելու վրայ 28
Մտածական երեկոյեան. Հոգեւոր կրթութեան հարկաւորութեան վրայ 42
Քննութիւն երեկոյեան. Ժամանակին գործածութեան եւ փորձութեանց վրայ 50
Օր երկրորդ։ Մտածական առաւօտեան. Կոչման շնորհաց վրայ 64
Քննութիւն առաւօտեան. Թէ ինչպէս պէտք է որ յարգենք մեր կոչումը 68
Ընթերց. Կրօնաւորական վիճակին ազնուութեան վրայ 76
Մտածական երեկոյեան. Կրօնաւորական կոչման նպատակին վրայ 90
Քննութիւն երեկոյեան. Կատարելութեան եւ սրբութեան գաղափարին վրայ 99
Օր երրորդ։ Մտածական առաւօտեան. Կատարելութեան եւ սրբութեան հասնելու միջոցներուն վրայ 108
Քննութիւն առաւօտեան. Քանի մը աւելի ընտանի միջոցներու գործածութեան վրայ 116
Ընթերց. Կուսութեան ազնուութեան վրայ 124
Մտածական երեկոյեան. Սուրբ եւ կատարեալ ըլլալու համար մինչեւ ցարդ ունեցած ընթացքներնուդ վրայ 136
Քննութիւն երեկոյեան. Խոստովանութեան եւ մտածական աղօթից սովորութեան վրայ 144
Օր չորրորդ։ Մտածական առաւօտեան. Մայրապետի մը մահուչափ մեղքին վրայ 154
Քննութիւն առաւօտեան. Չար խորհրդոց վրայ . . . 162
Ընթերց. Ներքին եւ արտաքին մահացուցմանց վրայ . 170
Մտածական երեկոյեան. Մայրապետի մը ներելի մեղքին վրայ 185
Քննութիւն երեկոյեան. Լեզուի մեղքերու վրայ . . 192

Օր հինգերորդ։ Մտածական առաւօտեան. Սրբակեաց մայրապետի մը մահուան վրայ 202
Քննութիւն առաւօտեան. Զանցառութեան մեղքին վրայ 210
Ընթերց. Խղճահարութեան վրայ 220
Մտածական երեկոյեան. Գաղջ եւ ծոյլ մայրապետի մը մահուան վրայ 239
Քննութիւն երեկոյեան. Խոնարհութեան առաքինութեան վրայ 248
Օր վեցերորդ։ Մտածական առաւօտեան. Առանձնական դատաստանին վրայ 257
Քննութիւն առաւօտեան. Հնազանդութեան ուխտին վրայ 265
Ընթերց. Համբերութեան վրայ 275
Մտածական երեկոյեան. Ընդհանրական դատաստանին վրայ 297
Քննութիւն երեկոյեան. Եղբայրսիրութեան ուխտին վրայ 306
Օր եօթներորդ։ Մտածական առաւօտեան. Դժոխքին տանջանքներուն վրայ 318
Քննութիւն առաւօտեան. Աղքատութեան ուխտին վրայ 326
Ընթերց. Աստուծոյ ներկայութեան վրայ 337
Մտածական երեկոյեան. Արքայութեան փառքին վրայ 356
Քննութիւն երեկոյեան. Ողջախոհութեան ուխտին վրայ 366
Օր ութերորդ։ Մտածական առաւօտեան. Սուրբ ըլլալու համար Յիսուսի Քրիստոսի մեզի տուած օրինակներուն վրայ 377
Քննութիւն առաւօտեան. Աստուածպաշտութեան վրայ 386
Ընթերց. Ամենասուրբ Կուսին ջերմեռանդութեան վրայ 395
Մտածական երեկոյեան. Աստուածսիրութեան վրայ . 411
Քննութիւն երեկոյեան. Աստուածաբանական եւ գլխաւոր առաքինութեանց վրայ 422
Վերջին օր։ Պատրաստութիւն սուրբ Հաղորդութեան 434
Շնորհակալութիւն սուրբ Հաղորդութենէ վերջը . . 438

Гос. Библиотека
им. Мясникяна

476
0026898
2013
<< Ազգային գրադարան
NL0026898